

DANIŞMAN YAYINLARI : 1

ISBN 975-8302-00-0

Muharrem BALCI, 1952 yılında İstanbul'da doğdu. 1977'de İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Halen İstanbul'da serbest Avukatlık yapmaktadır.

Dizgi : Danışman
Kapak : Dördüncü Boyut
Baskı-Cilt : Umut Kağıtçılık-Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
1. Baskı : Mayıs 1998

Muharrem BALCI

**EĞİTİM ve ÖĞRETİMDE
HAKLAR ve
YÜKÜMLÜLÜKLER**

Vatan Cad.
Şehit Pilot Mahmut Nedim Sk.
No: 15/3 Aksaray—İstanbul
Tel: (0 212) 524 07 76

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	11
BİRİNCİ BÖLÜM	
HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLERE GİRİŞ	19
TANIMLAR	19
İNSAN HAKLARI VE POZİTİVİST HUKUK	21
KADİM HUKUK ÖĞRETİLERİNE GÖRE İNSAN HAKLARI	21
KANUN DEVLETİ-HUKUK DEVLETİ	23
ULUSAL (KUTSAL) DEVLETTE İNSAN HAKLARI	25
BATI'DA İNSAN HAKLARI MÜCADELESİ	26
TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER	28
TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİN GRUPLANDIRILMASI	28
TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİN SINIRLANDIRILMASI	30
EĞİTİM VE ÖĞRETİM HAKKINDA	34
TANIMLAMALAR	34
EĞİTİM VE ÖĞRETİM HAKKI İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER	34
NELER YAPILDI	37
NELER YAPILABİLİR	39
İKİNCİ BÖLÜM	
ULUSAL DÜZENLEMELER	41
YARGI VE DENETİM YOLLARINDA İSTİSNA VE KISITLAMALAR	42
ANAYASAL DÜZENLEME	45
1982 ANAYASASI (7.11.1982/ 2709)	45
KANUNÎ DÜZENLEMELER (KANUNLAR, KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMELER, TÜZÜKLER, YÖNETMELİKLER, GENELGELER)	71
TANIMLAMALAR	71
DİLEKÇE VE İDARÎ YARGI İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER	73
İDARÎ YARGILAMA USULÜ KANUNU (6 Ocak 1982/2577)	73
DİLEKÇE HAKKININ KULLANILMASINA DAİR KANUN (1 Kasım 1984/ 3071)	82
DEVLET MEMURLARININ ŞİKAYET VE MÜRACAATLARI HAKKINDA YÖNETMELİK (28 Kasım 1982/8/5743)	83
DİLEKÇELERİN İŞLEME KONULMASI HAKKINDA BAŞBAKANLIK GENELGESİ (22.1.1993/2)	86
KAMU GÖREVİ VE GÖREVLİLERİ İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER	89
MEMURİN MUHAKEMATI HAKKINDA KANUNU MUVAKKAT (24 Şubat 1913/ 1751)()	89
DEVLET MEMURLARI KANUNU (14.7.1965/ 657)	92
ADAY MEMURLARIN YETİŞTİRİLMELERİNE İLİŞKİN GENEL YÖNETMELİK (21 Şubat 1983/6061)	107

ASLÎ DEVLET MEMURLUĞUNA ATANANLARIN YEMİN MERASİMİ YÖNETMELİĞİ (25 Ekim 1982/8/5483).....	113
MAL BİLDİRİMİNDE BULUNULMASI, RÜŞVET VE YOLSUZLUKLARLA MÜCADELE KANUNU (19 Nisan 1990/3628).....	114
BAZI KİŞİVELERİN GİYİLEMEYECEĞİNE DAİR KANUN (3 Kanunuevvel 1934/2596).....	120
ŞAPKA İKTİSASI HAKKINDA KANUN (25 Teşrinisani 1341/ 671).....	121
KAMU KURUM VE KURULUŞLARINDA ÇALIŞAN PERSONELİN KILIK VE KIYAFETİNE DAİR YÖNETMELİK (16 Temmuz 1982/8/5105).....	121
DİSİPLİN VE DİSİPLİN CEZALARI İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER.....	124
DİSİPLİN KURULLARI VE DİSİPLİN AMİRLERİ HAKKINDA YÖNETMELİK (17.9.1982/ 8/5336).....	124
MEMURLAR İLE DİĞER KAMU GÖREVLİLERİNİN DİSİPLİN CEZALARININ AFFI HAKKINDA KANUN (18 Haziran 1992/ 3817).....	130
DEVLET MEMURLARI SİCİL YÖNETMELİĞİ (8.9.1986 - 86/10985).....	131
DİSİPLİN HÜKÜMLERİNİN UYGULANMASI KONUSUNDA GENELGE (25 Nisan 1983/92).....	137
GÜVENLİK SORUŞTURMASI... İLE İLGİLİ KANUN (26 Ekim 1994/ 4045)...	147
GÜVENLİK SORUŞTURMASI YÖNETMELİĞİ (8 Mart 1990/245).....	148
ÖRGÜTLENME VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER.....	153
DERNEKLER KANUNU (6.10.1983/ 2908).....	153
DERNEKLER KONUSUNDA GENELGE (3 Nisan 1984/76).....	159
OKULLARDA KORUMA DERNEKLERİ VE OKULLARDA KURULACAK VAKIFLARLA İLGİLİ AÇIKLAYICI BİLGİLER.....	160
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI OKUL-AİLE BİRLİĞİ YÖNETMELİĞİ (23.6.1983/2141).....	164
ULUSLARARASI NİTELİKTEKİ TEŞEKKÜLLERİN KURULMASI HAKKINDA KANUN (26 Mart 1987/ 3335).....	168
TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ KANUNU (6 Ekim 1983/ 2911)....	169
POLİS VAZİFE VE SELÂHİYET KANUNU (4 Temmuz 1934/ 2559).....	179
KANUN DIŞI YAKALANAN VEYA TUTUKLANAN KİMSELERE TAZMİNAT VERİLMESİ HAKKINDA KANUN (7 Mayıs 1964/ 466).....	184
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU KANUNU (5 Aralık 1990/3686)...	186
KAMU GÖREVLİLERİNİN “SİYASİ FAALİYETLERDE BULUNMAYACAĞI” HAKKINDA GENELGE (26 Mayıs 1983-50).....	188
KAMU KURUM VE KURULUŞLARINDA ÇALIŞAN MEMURLAR VE DİĞER KAMU GÖREVLİLERİNİN SENDİKAL FAALİYETLERİNDE KAMU YETKİLİLERİNCE KOLAYLIK GÖSTERİLMESİNE DAİR BAŞBAKANLIK GENELGESİ (20.11.1997/70).....	189
BASIN KANUNU (15 Temmuz 1950/ 7564).....	192
FİKİR VE SANAT ESERLERİ KANUNU (5 Aralık 1951/ 5846).....	194
ÇALIŞMA HAYATI İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER.....	198
İŞ KANUNU (25 Ağustos 1971/ 1475).....	198
SOSYAL SİGORTALAR KANUNU (17 Temmuz 1964/ 506).....	205
FAZLA ÇALIŞMA TÜZÜĞÜ (27.3.1973 - 7/6147).....	208
ULUSAL BAYRAM VE GENEL TATİLLER HAKKINDA KANUN (19 Mart 1981/ 2429).....	209
TÜRK BAYRAĞI KANUNU (22 Eylül 1983/2893).....	209

MEDENÎ VE CEZÂÎ HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLER İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER	212
TÜRK MEDENÎ KANUNU (17 Şubat 1926/ 743).....	212
TEBLİGAT KANUNU (19 Şubat 1959/ 7201).....	216
TÜRK CEZA KANUNU (13 Mart 1926/ 765).....	218
İL İDARESİ KANUNU (10 Haziran 1949/5442).....	221
MİLLÎ EĞİTİM İLE İLGİLİ GENEL DÜZENLEMELER.....	229
TEVHİD-İ TEDRİSAT KANUNU (3 Mart 1340/ 430).....	229
MİLLÎ EĞİTİM TEMEL KANUNU (24 Haziran 1973/ 1739).....	229
İLKÖĞRETİM VE EĞİTİM KANUNU (12 Ocak 1961/ 222).....	236
AVUKATLIK KANUNU (1136/ 19.3.1969).....	237
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI İLKÖĞRETİM KURUMLARI REHBERLİK VE TEFTİŞ YÖNERGESİ (28.10.1991/2346).....	238
İZİNSİZ EĞİTİM VE ÖĞRETİM FAALİYETLERİ KONULU GENELGE (2 Nisan 1986/4628).....	245
DERS DIŞI EĞİTİM VE ÖĞRETİM FAALİYETLERİ KONUSUNDA GENELGE (27.11.1989/ 2300).....	246
ARAP HARFLERİ İLE TEDRİSAT YAPMAK İÇİN GİZLİ VEYA ALENÎ DERSHANE AÇANLARA DAİR TALİMATNAME (23.12.1931/ 12073).....	251
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI TALİM TERBİYE KURULU'NUN 29.6.1960 TARİHLİ KARARI.....	251
İLKÖĞRETİM VE EĞİTİM KANUNU, MİLLÎ EĞİTİM TEMEL KANUNU, ÇIRAKLIK VE MESLEK EĞİTİMİ KANUNU, MEB'NİN TEŞKİLAT VE GÖREVLERİ HAKKINDA KANUN İLE BAZI KAĞIT VE İŞLEMLERDEN EĞİTİME KATKI PAYI ALINMASI HAKKINDA KANUN (KESİNTİSİZ KANUNU) (16 Ağustos 1997/ 4306).....	251
İLKÖĞRETİM VE ORTAÖĞRETİMDE PARASIZ YATILI VEYA BURSLU ÖĞRENCİ OKUTMA VE BUNLARA YAPILACAK SOSYAL YARDIMLARA İLİŞKİN KANUN (17 Haziran 1982/ 2684).....	252
İLK VE ORTA TEDRİSAT MUALLİMLERİNİN TERFİ VE TECZİYELERİ HAKKINDA KANUN (10 Haziran 1930/ 1702).....	255
ÇIRAKLIK VE MESLEK EĞİTİMİ KANUNU (5 Haziran 1986/ 3308).....	260
YARDIM TOPLAMA KANUNU (23 Haziran 1983/2860).....	273
GENÇLİK VE SPOR GENEL MÜDÜRLÜĞÜNÜN TEŞKİLAT VE GÖREVLERİ HAKKINDA KANUN (21 Mayıs 1986/ 3289).....	278
YABANCI DİL EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ KANUNU (14.10.1983/ 2923).....	279
TÜRKİYE'DE ÖĞRENİM GÖREN YABANCI UYRUKLU ÖĞRENCİLERE İLİŞKİN KANUN (19 Ekim 1983/ 2922).....	280
OKULLARDA ÇIKARILACAK DERGİ, GAZETE VE YILLIKLAR HAKKINDA YÖNETMELİK (19 Nisan 1967/196).....	282
DERS KİTAPLARI VE ÖĞRENCİ DERGİLERİ KONULU GENELGE (27 Ağustos 1993/56).....	284
KURUM YÖNETİCİLERİNİN ATAMA YÖNETMELİĞİ (6.5.1998).....	285
DİSİPLİN VE DİSİPLİN CEZALARINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER.....	288
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI DİSİPLİN AMİRLERİ YÖNETMELİĞİ (3.6.1991/ 20890).....	288
İL MİLLÎ EĞİTİM DİSİPLİN KURULLARI YÖNETMELİĞİ (18 Mart 1981/8/2588).....	289
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI ÖĞRENCİ DİSİPLİN KURULU YÖNETMELİĞİ (23 Ocak 1995/20).....	292

M.E.B. İLE DİĞER BAKANLIKLARA BAĞLI OKULLARDAKİ GÖREVLİLERLE ÖĞRENCİLERİN KILIK KIYAFETLERİNE İLİŞKİN YÖNETMELİK (22.7.1981 - 8/3349).....	293
CEZA YOLUYLA ÖĞRENCİ DAVRANIŞLARININ DEĞİŞTİRİLİP YÖNLENDİRİLEMEYECEĞİ KONULU GENELGE (19 Mart 1990/4).....	296
ÖZEL ÖĞRETİM İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER	299
ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARI KANUNU (8 Haziran 1965/ 625)	299
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINA BAĞLI ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARI YÖNETMELİĞİ (15 Temmuz 1985/33).....	303
ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARINDA GÖREVLENDİRİLEN PERSONELİN ADAYLIK İŞLEMLERİ İLE SİCİL VE DİSİPLİN AMİRLERİ HAKKINDA YÖNERGE (Tebliğler Derg. 20.11.1995/2443).....	325
ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARININ SÜREKLİ VE DÜZENLİ VEYA KISA SÜRELİ EĞİTİM ETKİNLİKLERİNE İLİŞKİN GENELGE (17.12.1997/99).....	333
ÖZEL EĞİTİM KURUMLARININ ÖĞRENCİ ÜCRETLERİ VE ÜCRETSİZ OKUYACAK ÖĞRENCİ VEYA KURSİYERLER HAKKINDAKİ ESASLAR (23 Mayıs 1997).....	336
DERS ÜCRETLERİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELER	340
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI ÖĞRETMEN VE YÖNETİCİLERİNİN ÜCRETLİ DERS SAATLERİNE DAİR ESASLAR (25 Ocak 1986 - 86/10340)..	340
HUSUSİ İDARELERDEN MAAŞ ALAN İLKOKUL ÖĞRETMENLERİNİN KADROLARINA, TERFİ VE CEZALANDIRILMALARINA VE BU ÖĞRETMENLER İÇİN TEŞKİL EDİLECEK SAĞLIK VE İÇTİMAİ YARDIM SANDIĞI İLE YAPI SANDIĞINA VE ÖĞRETMENLERİN ALACAKLARINA DAİR KANUN (13 Ocak 1943/ 4357) .	348
ENGELLİLER VE ÖZEL EĞİTİM İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER	350
SOSYAL HİZMETLER VE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU KANUNU (24 Mayıs 1983/ 2228).....	351
ÖZEL EĞİTİME MUHTAÇ ÇOCUKLAR KANUNU (12 Ekim 1983/2916)	352
ÖZEL EĞİTİM HAKKINDA KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME (6 Haziran 1997/573)	354
YAYGIN EĞİTİM İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER	360
HALK EĞİTİMİ MERKEZLERİ YÖNETMELİĞİ (29 Nisan 1963/54)	360
ZORUNLU İLKÖĞRENİM ÇAĞI DIŞINDA KALMIŞ OKUMA-YAZMA BİLMEYEN VATANDAŞLARIN, OKUR-YAZAR DURUMA GETİRİLMESİ VEYA BUNLARA İLKOKUL DÜZEYİNDE EĞİTİM-ÖĞRETİM YAPTIRILMASI HAKKINDA KANUN (16 Haziran 1983/ 2841)	366
YÜKSEKÖĞRETİM İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER	369
YÜKSEKÖĞRETİM KANUNU (4.11.1981/ 2547).....	369
YÜKSEKÖĞRETİM PERSONEL KANUNU (11 Ekim 1983/ 2914)	372
POLİS YÜKSEKÖĞRETİM KANUNU (28 Kasım 1984/ 3087).....	380
BİLİM VE TEKNOLOJİ YÜKSEK KURULU KURULMASINA İLİŞKİN KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME (4.10.1983/77)	390
ÖĞRETMEN VE EĞİTİM UZMANI YETİŞTİREN YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARINDA PARASIZ YATILI VEYA BURLU ÖĞRENCİ OKUTMA VE BUNLARA YAPILACAK SOSYAL YARDIMLARA İLİŞKİN KANUN (15 Haziran 1989/ 3580).....	391

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI DÜZENLEMELER	395
LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASI (Tarih: 24 Temmuz 1923).....	397
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRİSİ (10.12.1948)()	399
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KADINLARIN SİYASAL HAKLARINA İLİŞKİN SÖZLEŞME.....	404
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER EKONOMİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL HAKLARA İLİŞKİN ULUSLARARASI SÖZLEŞME.....	405
KİŞİSEL VE SİYASAL HAKLARA İLİŞKİN ULUSLARARASI SÖZLEŞME..	407
MİLLÎ ORGANLARIN STATÜ VE GÖREVLERİNE İLİŞKİN İLKELER	409
EĞİTİMDE AYRIMCILIĞA KARŞI SÖZLEŞME.....	412
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER, BİLİM VE KÜLTÜR KURUMU (UNESCO) TÜRKİYE MİLLÎ KOMİSYONU YÖNETMELİĞİ (26 Nisan 1982/8/4568)	415
İNSAN HAKLARININ VE TEMEL ÖZGÜRLÜKLERİNİN KORUNMASINA İLİŞKİN SÖZLEŞME (AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ).....	417
İNSAN HAKLARINI VE ANA HÜRRİYETLERİ KORUMAYA DAİR SÖZLEŞMEYE EK PROTOKOLLER	431
EK 1 NOLU PROTOKOL	431
EK 4 NOLU PROTOKOL	432
EK 6 NOLU PROTOKOL	432
EK 7 NOLU PROTOKOL	433
EK 11 NOLU PROTOKOL	434
AVRUPA İNSAN HAKLARI KOMİSYONU'NUN BAŞVURULARI İNCELEME YÖNTEMİ	435
AVRUPA İNSAN HAKLARI KOMİSYONU'NA KİŞİSEL BAŞVURU HAKKINDA TEBLİĞİ).....	437
AVRUPA KONSEYİ BAKANLAR KOMİTESİ İNSAN HAKLARI ÖĞRETİMİ BİLDİRGESİ (TAVSİYE KARARI).....	438
AVRUPA GÜVENLİK VE İŞBİRLİĞİ KONFERANSI (AGİK)	439
HELSİNKİ NİHAİ SENEDİ	440
PARİS ŞARTI.....	442
İSLAM KONFERANSI YASASI()	444
KAYNAKÇA	447
DİZİN	451

ÖNSÖZ

21. yüzyılın eşiğinde, eğitim ve öğretim alanında önemli sorunlarla karşı karşıyayız. Bu alandaki en önemli sorunun “maddî” olduğu kanaati kitlelere hakim kılınmaya çalışılıyor. İşte böyle bir ortamda "eğitim ve öğretimde haklar ve yükümlülükler" konusunu işlemek ne kadar anlamlı olacaktır, sorusu hiç de yersiz değildir.

Maddî imkanlardan yoksun bırakılmış bir eğitim ve öğretim düzeni bu ülkenin kaderi midir? Ülkemizin ve toplumumuzun geleceğini büyük ölçüde belirleyecek olan eğitim ve öğretim düzenimiz acaba sadece maddî imkansızlıklar sebebiyle mi böylesine dağınık ve güdüktür? Devlet imkanlarından en üst düzeyde nem'alanan çevrelere aktarılan imkanlar eğitim ve öğretime yönlendirilirse sorun çözülebilir mi? Sorun bir imkan sorunu mu, yoksa bir mantalite sorunu mudur? Tüm bu sorulara verilecek cevaplar, konuya doğru yerden yaklaşıp yaklaşmadığımızın tespitinde önemli faktör olacaktır.

Kendi kendini yönetme bilincine ulaştırıl(a)mayan bir ulusun kendi içinden, birçok bilim dalında dahiler ve mucitler çıkarmasının, o ulusu mutlu kılmaya yetmeyeceği aşıkardır. Bir gün "insan olduğu", "yaradılıştan bazı temel hak ve özgürlüklerinin bulunduğu" gerçeğine ulaşan, “hak etmediği halde birçok nimete gark olan mutlu azınlıkların kendisinden daha fazla belirleyici olduğunu” fark eden bilim adamlarının, eğitici, öğretici, öğrenici insanların çaresizliği, ancak doğuştan getirdikleri hak ve özgürlüklerinin bilincine vardıkları, bunları kullanmayı bildikleri zaman aşılabilecektir.

Aslında hukukçuları da dahil tüm insanların, haklarını öğrenme ve kullanma konusunda eğitmeye ve bilgilendirilmeye muhtaç olduğu bir toplumda yaptığımız bu çalışma, kimilerince ihtiyaç, kimilerince lüks olarak görülebilecektir. Bu konuda akademik düzeyde birçok çalışma yapılması gerekirken, temel hak ve özgürlükleri kendi dışında kalanlar için lüks görenlerin gündem saptırmaları ve insanları yapay gündemlerle oyalamaları sonucu, insanlara ulaşamayan hak ve özgürlüklerimiz ile ilgili bilgiler, bazen kendi temel haklarını dahi kullanmakta zorluk çeken hukukçular elinde asla saklanmamalıdır.

Eğitim ve öğretim, insanın kendi özünden kaynaklanan en önemli faaliyet biçimidir. Bu faaliyet biçimi ile, insanın toplumla ilişkisi, insanların karşılıklı etkileşim ve iletişimi sağlanmakta, ayrıca insan ihtiyaçları da yine bu faaliyet sonucu temin edilebilmektedir. Dolayısıyla toplumun sosyal yapısı en başta bu

faaliyete bağımlı olmaktadır. Bu derece toplumla iç içe ve etkileyici bir faaliyetin, yaradılıştan insana özgü bir faaliyet türünün, yine bu faaliyeti icra eden insanın en temel hak ve özgürlüklerinden bağımsız düşünülmesi mümkün olmadığı için eğitim ve öğretim ile ilgili temel haklar ve ödevler, bir hukukçu olarak ilgi alanımız dışında kalamazdı.

Eğitim ve Öğretimde görev alacak insanımızın, eğittiği ve öğrettiği öğrencilerinden daha alt seviyede teknik imkanlara sahip olduğu veya hiç olmadığı, teknolojiyi tanıyamadığı, toplumun bir parçası olarak toplum içinde var olan ve içinde yaşadığı kesimin haklarını savunmaya yönelik örgütlenmelerin hiç birine sahip olmadığı bir ortamda, bu tarz bir çalışmanın eğitimcilerden beklenmesi de mümkün olamamaktadır.

Kaldı ki, eğitimcilerimiz, devlet memuru statüsündeki tüm yönetici ve çalışanlardan daha az eğitim imkanlarına sahiptirler. Herhangi bir yöneticinin yetiştirilmesi ve yöneticilik formasyonu kazanabilmesi için devlet büyük miktarlarda imkan sunup, masraflar yaparken, eğitim ve öğretimle görevli insanlarımıza bu imkanları sunmamakta; bir şekilde bir öğretim kurumuna atanan memuru kendi haline bırakıp, zaman içinde o memuruna yöneticilik görevini de yüklemektedir. Bu şartlarda, eğitim ve öğretimle görevli insanların kendi haklarını öğrenebilme imkanlarının olamayacağı aşıkardır.

Günümüzde insanlar ve devletler sadece millî mevzuatları ile sınırlı olmaksızın, "Uluslararası Sözleşmeler" ve bunlara bağlı "Denetim Mekanizmaları" ile de bağlı bulunmaktadır. Devletlerin, temel hak ve özgürlükleri, "Kamu Düzeni", "Kamu Güvenliği" ve benzeri ölçütler ve yapay gerekçelerle kayıt altına almaya çalışmalarına karşılık, Uluslararası ve Uluslararası Sözleşmeler, kişilere doğal haklarının bir bölümünü sınırlı da olsa vermeye çalışmaktadırlar.

Üniversitede akademik kariyer sahibi insanların dahi ulaşmakta zorluk çektikleri Ulusal, Uluslararası ve Uluslararası Sözleşmelerin içerikleri, bunlara ilişkin denetim mekanizmaları; bir şekilde Kamu ve Özel Eğitim Kurumları ilgililerine ulaştırılmalıdır. Bu ulaştırma, seminer, konferans, makale, araştırma raporları, kitaplar gibi imkan ve araçlar değerlendirilerek ve oluşturularak yapılabilir.

Hali hazırda uymakla yükümlü bulunduğumuz birçok kanunî düzenleme, bırakın herkesin anlayacağı dilde ve şekilde olmayı, kanun tekniğine dahi aykırı bir şekilde hazırlanmış ve hazırlanmaktadır. Başta Anayasa olmak üzere bir yamalı bohçayı andıran bu düzenlemelerin kiminin ağıdalı hukuk terimleri, kiminin uydurma kavramlarla doldurulmuş olması, her bir düzenlemenin çok farklı yerlerde bulunması nedeniyle ulaşılamaz olması, hukukçuları dahi zor durumda bırakırken, eğitimcilerimizin içinden çıkılmaz "Kanun Labirentleri" içinde sapsiz bırakılması düşünülmemelidir. Bu yolda yapılacak çalışmalarda hukukçularımızdan istifade edilmesi gerektiği de izahtan varestedir.

Eğitim ve öğretim faaliyetlerinden ve eğitim ve öğretim alanında tanınmış haklardan en alt düzeyde, hatta hiç mesabesinde istifade edebilen bir kesimi de burada zikretmek gereklidir. Anayasanın Eğitim ve öğrenim hakkını düzenleyen 42. Maddesi "Kimsenin eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamayacağını" belirledikten sonra, maddenin 7. Bendinde, "Durumları sebebiyle özel eğiti-

me ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri almak” görevini devlete yüklemektedir. Yine Anayasanın 5. Maddesi devletin temel amaç ve görevleri içerisinde, “İnsanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmayı” belirlemiştir.

Anayasa bu belirlemeyi yaparken, devlet yöneticilerinin sığınabileceği bir bahaneyi de 65. Maddesinde belirlemiştir: “Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, ekonomik istikrarın korunmasını gözetecek, malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde kullanır”.

Anayasanın koyduğu bu esaslar dikkate alındığında, sağlığı yerinde olan insanlar akla gelmektedir. Halbuki tüm dünya topluluklarında Engelli insanlar için, daha fazla hassasiyet gösterilmektedir. Zira bir ailede dahi bir Engellinin bulunması tüm aileyi etkilemektedir. Toplum bazında düşünüldüğünde, Engelliler, toplumun tamamını yakından ilgilendiren önemli bir topluluğu ifade etmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO)’nün verilerine göre dünya nüfusunun %10’unu, Türkiye nüfusunun %10,8’ini Engellilerin oluşturmasına(*) ve Türkiye’de eğitim ve öğretim gören 0-14 yaş grubu gençliğin %14’ü engelli olmasına rağmen, ülkemizde Engellilerin eğitime katılım oranı ancak %2’ler seviyesinde kalmaktadır. Türkiye’nin Engelliler ile ilgili durumunu incelediğimizde, devletin ve toplumun ulaştığı standartların seviyesi ortaya çıkmaktadır.

Engelliler ile ilgili olarak eğitim-öğretim faaliyetlerinin önemini izah edebilmek için, sağlık ve engelli kavramlarının tanımlarının, tüm toplum bireylerince kavranması gerekli olduğu izahtan varestedir. Sağlığın, “kişinin bedensel, ruhsal ve sosyal açıdan tam iyilik hali”, engelliliğin ise, “kişinin kendi iradesi dışında bedensel, ruhsal ve sosyal yönden sürekli kısıtlılık hali” olarak tanımlı yapıldığında, sıhhatin ne derece önemli olduğu, engelliliğin ise ne derece zor şartlar altında geçirilen bir hayat olduğu ortaya çıkmaktadır.

Konu eğitim ve öğretim olduğunda, kendi iradesi dışında bedensel, ruhsal ve sosyal yönlerden sürekli kısıtlılık halini yaşayan bir Engellinin, toplum fertlerine tanınan her türlü haklardan faydalandırılmasında, daha fazla gayret gerektiği aşikardır. Ancak, kanunî düzenlemeler incelendiğinde, Engellilere tanınan hakların ve kolaylıkların hiç de Engelli tanımına ve realiteye uygun olmadığını

* Türkiye Engelliler Vakfı (TÜREV)’nin yaptığı araştırmaya göre, Türkiye’de 6.010.000 Engelli bulunmaktadır. Bu Engellilerin gruplara göre dağılımı şöyledir:

Eğitilebilir Zihinsel Engelliler	: 1.200.000
Öğretililebilir Engelliler	: 180.000
Uyumsuz Grubu	: 600.000
Kronik Hastalar	: 600.000
Ortopedik Engelliler	: 850.000
Konuşma Engelliler	: 2.100.000
İşitme Engelliler	: 360.000
Görme Engelliler	: 120.000
Toplam	: 6.010.000

görmekteyiz. Engelliler için kapsamlı ve bilinçli bir devlet politikasından bahsetmek, 2000'li yıllara girmek üzere olduğumuz bir dönemde henüz söz konusu değildir. Bu nedenledir ki, alıntıladığımız mevzuat içinde Engelliler ile ilgili hak ve yükümlülükler ayrı bir önem atfetmek gerekmektedir. Sağlığımızın şükürünü ödemekte yeterli olmasa da toplumumuzun bu yöndeki hassasiyetine bir nebze yardımcı olabilmenin mutluluk vereceğine inanmaktayız.

İşte tüm bu düşüncelerimiz; çok geniş bir alanı kapsayan "Haklar ve Ödevler" konusunu, "Eğitim ve Öğretim" ile sınırlayarak", toplumun son derece aktif ve verimli bir kesimi olan Engelli-Engelsiz insanlarımıza, öğretmen, öğrenci, eğitimci ve bu alanda faaliyet gösteren yöneticilerimize ulaştırma cüretimize dayanak olmuştur.

Hukukun insan için, her şeyden önemli olduğunu, hatta yaşadığı topraklardan da önemli olduğunu ifade edebilmek için Konfiçyüs'den bir öykü anlatılır:

Konfiçyüs, öğrencileri ile birlikte gezinirken yolda rastladığı bir kadına niçin ağladığını sorar:

Kadın, bulunduğu bölgedeki yırtıcı bir kaplandan şikayetçidir ve ailesinden birkaç kişinin hatta kocası ve oğlunun bu kaplan tarafından parçalandığını söyler.

Konfiçyüs, kadına, neden başka bir ülkeye gitmediğini sorar:

Kadın, yaşadığı topraklardaki devletin insanlara baskı yapmadığını, gidebileceği başka yerlerde baskıya maruz kalıp kalmayacağını bilemediğini söyler.

Mitolojik de olsa bu örnek, özgürlüğün, adaletin, bir başka ifadesi ile hak ve hukukun insanlar için ekmek ve su kadar, hava kadar önemli olduğunu, hiçbir şeyle değiştirilemeyeceğini ifade etmektedir.

Daha eski çağlarda insanların kendi ülkelerinde hangi tür kurallarla idare edilecekleri konusunda bilgi sahibi olma arzuları, bu gün daha çok önem kazanmıştır. Ülkemizde, gerek genel eğitim seviyesinin düşük olması, gerekse insanlarımızın gelecek kaygısı ile eğitime yeteri kadar önem verememeleri, insanların en temel hak ve özgürlükleri ile içinde yaşadıkları topluma karşı görevleri konusunda yeterli donanımı sağlayamadıkları gerçeğine bizi ulaştırmaktadır.

İnsanımızın, devletin soğuk yüzünü her ilişkide hissetmesi ve her başvurusunda olumsuz karşılanması, bir dilekçe dahi yazamayan aydınların varlığı sonucunu doğurmuştur.

Elinizdeki çalışma, mümkün olduğunca teferruata ve şahsî yorumlara meydan vermemeye özen göstererek; eğitim ve öğretimle ilgili uluslararası sözleşmeler ile ulusal kanunî ve siyasî düzenlemeleri tanıtmaya çalışmaktadır.

Bu çalışmamız, Ulusal ve Uluslararası Düzenlemelerde, —kendi ülkemizdeki insanımızla sınırlı olmak kaydıyla— ne tür hak ve ödevler tespit edildiği, bunların nasıl kullanılacağı veya yerine getirileceği, hakları kullanmada ve yükümlülükleri yerine getirmede prosedürün ne olduğu, ne gibi neticeler alınabileceği, konumuza başlık olarak aldığımız ve muhatap okuyucu kesim olarak hedeflediğimiz eğitim-öğretim camiasının ilgisine sunmak üzere hazırlanmıştır.

Çalışmamızda, Memurin Muhakematı Hakkında Kanun veya Devlet Memurları Kanunu içinde mütalaa edilebilecek memur tanımı, yargılama usulleri gibi konularda bilgi verme yolu seçilmemiştir. Takdir edilir ki, elinizdeki çalışma genel anlamda eğitim ve öğretim camiası için bir haklar ve yükümlülükler mevzuatının dökümünü, ana hatları ile, okuyucunun istifadesine sunmayı amaçlamaktadır. Daha özel anlamda mevzuat gereği her türlü yargılama usulleri hakkında temel veya açıklayıcı bilgiler, daha özel bir çalışmanın konusu olabilir. Bu konuda da bir çok ilim adamımızın yanı sıra değerli araştırmacı ve yazarlarımızın kıymetli eserleri mevcuttur.

Bölüm başlıklarında "Düzenlemeler" ifadesi kullanılmıştır. Ulusal Düzenlemeler, Uluslararası Düzenlemeler gibi. "Düzenlemeler" in başına "Hukukî" veya "Siyasî" ifadeleri konulmamıştır. Bunun nedeni, hukukî veya siyasî anlamda düzenlenen haklar ve ödevlerin hazırlanışında belirleyici olan hukukî veya siyasî amacın, düzenlemeyi yapanlar tarafından çoğu zaman karıştırılmış olmasıdır. Bu nedenle çalışmamızın ilgili bölümlerinde hangi düzenlemenin hukukî, hangisinin siyasî olduğu konusunda bilgi verilmeyerek, bu konudaki belirleme okuyucunun değerlendirmesine bırakılmıştır. Bunun bizden değil, kanun devleti etiği ve kanun yapma tekniğinden kaynaklandığını belirtmeliyiz. Herhangi bir belgenin mutlaka hukukî sonuç doğurması için, o belgenin mutlaka hukukî bir düzenleme olması gerekmediği artık tartışmasızdır. Yapılan ulusal kanunî düzenlemeler ile uluslararası sözleşmelerin çoğu zaman siyasî sonuçlar doğuracak yönde hazırlanmış olması, okuyucunun gözünden kaçmayacaktır. Bu çalışmamızda hukuk adına kanunî düzenlemelere eleştiri getirmekten ziyade, dikkat çekme yolu önemsenmiştir.

Elinizdeki çalışmanın dokümanter olmasının yanı sıra, Birinci Bölümde genel anlamda insan hak ve özgürlükleri konusunda kavramsal düzeyde açıklamalara ve konunun eğitim ve öğretim yanını ilgilendiren çeşitli görüşlere de yer verilmiştir. Konuya kavram ve anlam bakımından bir hazırlık olarak düşündüğümüz "Hak ve Yükümlülükler Giriş" bölümü, hakkında bilgi verilen ulusal ve uluslararası düzenlemelerin daha iyi kavranmasına yarayacaktır. Ancak, bu bölümde değinilen konular ile ilgili doktriner veya pratiğe yönelik çalışmaların, konunun anlaşılmasında çok büyük katkıları olabileceği, insan temel hak ve hürriyetleri konusunun Hak ve Hürriyetlere Giriş Bölümünde değinilen kadarıyla izah edilmesinin yeterli olamayacağı da açıktır.

Çalışmamızın İkinci Bölümünde başta 1982 Anayasası olmak üzere yapılmış tüm ulusal kanunlar içindeki mevcut hükümlerden eğitim-öğretim ile ve eğitim-öğretim görevi ile görevli kişilerle ilgili olanlar seçilmiştir. Bu Kanunlara dayalı olarak çıkarılmış Kanun Hükmünde Kararname, Tüzük, Yönetmelik gibi belgelerin içinden de eğitim ve öğretimi yakından ilgilendiren hükümleri aktarılmaya çalışılmıştır. Hacmi çoğaltmamak ve ilginin dağılmaması bakımından mümkün olduğu kadar uzmanların ihtiyacı olan usulî hükümler aktarılmamıştır.

Yine İkinci Bölümde Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde veya Başbakanlık ve İlgili Bakanlıklar tarafından çıkarılmış genelgelere de yer vermeye çalışılmıştır. Takdir edilir ki, Millî Eğitimi ilgilendiren tüm düzenlemelerin bu çalışma

içerisine aktarılması ve irdelenmesi mümkün değildir. Bu nedenle seçici davranılarak, önemli görülenlerin çalışma içerisine alınması uygun görülmüştür.

Üçüncü Bölüm'de ağırlıklı olarak Türkiye'nin imzaladığı ve onayladığı uluslararası ve uluslararası sözleşmeler ile önümüzdeki yıllarda imzalamak zorunda kalacağı uluslararası ve uluslararası sözleşmeleri, yaptırımlarını ve bu sözleşmelerden doğan komisyonlar ve mahkemeler gibi denetim kurumları işlenmeye çalışılarak, bu sözleşmelerden en önemlileri olan Birleşmiş Milletler Evrensel Beyannamesi ile BM bünyesinde oluşturulan kurumlar ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile bu sözleşmenin oluşturduğu kurumlar geniş bir şekilde aktarılmıştır.

Bu tür belgelerde, sadece eğitim ve öğretim ile ilgili hükümler değil, eğitim ve öğretim de dahil bir çok konudaki hükümler okuyucunun bu belgelere her zaman kolaylıkla ulaşamayacağı düşünüldüğü için daha geniş bir şekilde işlenmeye çalışılmıştır. Eğitim ve öğretim hakkı en temelinde insan hak ve hürriyetleri içinde değerlendirildiğinden, uluslararası sözleşmelerin insan hak ve hürriyetlerini ilgilendirenleri seçilmiş ve bu sözleşmelerin tam metinleri verilmeye gayret edilmiştir. Ancak sözleşmelerin, devletlerarası ilişkilerde, devletlere sözleşmenin tatbiki ile ilgili getirdiği usulî yükümlülükleri, konumuz dışı olması ve hacmi arttırmamak düşüncesiyle alıntılanmamıştır.

Fakat bu kitapta gereksiz usulî işlemleri aktararak oluşacak hacimden kaçınmak endişesiyle, vermek istemediğimiz mevcut mevzuatı veya daha sonra yapılacak değişiklikleri takip edebilmek için şöyle bir yeni uygulama düşünülmüştür. Elinizdeki kitap, isteyenlere bir bilgisayar disketine yüklenmiş olarak verilecektir. Eksik bırakılan mevzuat veya daha sonra yapılacak değişiklikler, bu disketin ilgili bölümlerine kolaylıkla yerleştirilebilecektir. Bu sayede konuyla ilgili bütün düzenlemelerin bir arada bulunması sağlanmış olacaktır. Böyle bir uygulama herhalde ilk defa yapılmaktadır.

Devletlerin, idarenin işlem ve eylemleri karşısında vatandaşlarına tanıdığı haklar ve yüklediği ödevler konusunda takındıkları tekelci tavırlar, bilgi üreten ve aydınlatma görevi üstlenen duyarlı insanları, devlet aygıtını denetlemek üzere sivil toplum örgütleri oluşturmaya sevk etmektedir. Gerçekten de çok önemli bir işlev olarak kamuoyu oluşturma görevi ile donatılmış bazı sivil toplum örgütlerinin bir çok olumlu-olumsuz gelişme karşısında aracı oldukları ve birtakım hakların elde edilmesinde zaman zaman başarılı oldukları görülmektedir. Sivil toplum örgütlerinin eğitim ve öğretim alanında da önemli görevler üstlenebilecekleri beklentimiz ve ümidimiz, bu sivil toplum örgütlerini ve özellikle Memur Sendikalarını daha iyi tanıtmaya görevini de bize yüklemiştir.

Fakat Memur Sendikaları, kanunlardaki çeşitli hükümler gereği, bir ucuyla devlete bağlı dernek statüsünde kurulmak zorunda kalan kurumlardır ve devlete bağlılığı esas alan düzenlemeler ile oluşturulmaya çalışılmaktadır. Kamu Kurumu niteliğindeki bu ve benzeri kuruluşların, insan hak ve hürriyetleri konularında genel anlamda sadece üyelerini bilgilendirmekle yetinmek zorunda bırakıldıkları görülmektedir. Bu kurumların kendilerine tanınan sınırlar içinde daha fazlasını yapabilmesi mümkün değildir. Kendi üyelerinin haklarını dahi savun-

ma sadedinde oldukça sınırlanmış hak ve yetkileri dolayısıyla bu örgütlenmeler çalışmaya konu edinilmemiş, belki ileride yapılacak bir çalışmaya bırakılmışlardır.

Eğitim ve Öğretim Camiasında canla başla görev yapan insanımızın, hakları ve yükümlülükleri konusunda çalışmaların yeni olduğu ve mufassal bir çalışmanın henüz bulunmayışı sebebiyle bu çalışmada konunun hukukî temelleri atılmaya çalışılmıştır.

Son yıllarda Eğitim ve Öğretim Camiasına yakınlığımız ve danışmanlığını yaptığımız kurumların değerli yöneticilerinin de teşviki ile hazırlamış olduğumuz bu çalışma, bu konuda en az cesaretlenecek kişilerden olmamız nedeniyle her türlü eleştiriye açık ve yapılan uyarıları dikkate alarak geliştirmeye yönelik olacaktır.

Çalışmamızın hazırlanmasında önemli katkılarını esirgemeyen Millî Eğitim Bakanlığı Müfettişleri Dostlarımıza, gerek ihtiyaçlarını belirterek, gerekse manevî desteklerini katarak yardımcı olan ve danışmanlıklarını yapmakla onur duyduğumuz Özel Öğretim Kurumlarının değerli Yöneticilerine, eserin redakte işlemini üstlenerek dil konusunda gerekli uyarı ve düzeltmeleri ile yardımcı olan Sayın Dr. Mehmet Sarı'ya ve kitabın hazırlanmasında bilhassa insan hakları ve Uluslararası Sözleşmeler ile ilgili bölümde yardımlarını esirgemeyen, konunun uzmanı Sayın Av. Muhammed Akif Erol'a, kitabın hazırlanmasında kıymetli mesailerini esirgemeyen Danışman Yayınları çalışanlarına bu vesile ile teşekkürü borç bilirim.

BİRİNCİ BÖLÜM

HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLERE GİRİŞ

TANIMLAR

Çalışmamıza konu olarak aldığımız eğitim-öğretim faaliyetinin, insanların en temel hak ve hürriyetlerinden olması, insanlar arasında karşılıklı hak ve yükümlülükler doğurması, insan hakları konusunda kısa da olsa malumat vermeyi gerekli kılmaktadır. Eğitim-öğretim alanında “Haklar” ve “Yükümlülükleri” konu edinirken, bu hak ve yükümlülükleri, insan ve toplum, insan ve devlet arasındaki ilişkilerden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Hak ve Yükümlülükleri düzenleyen yasaların ve sözleşmelerin hükümlerini ve sonuçlarını değerlendirebilmek için asgari düzeyde de olsa insan hakları ve özgürlükleri ile ilgili bilgilenmeye gerek vardır.

Öncelikle, toplumumuzda arzu edilmekle birlikte, anlamı en az bilinen ve elde edilmesi hayli güç olan adalet kavramının dayanağı olan iki kavram üzerinde kısaca durmakta yarar vardır: Hak ve Hukuk kavramları.

Hak: Arapça bir kavramdır. Bir çok anlamı olmakla birlikte; asıl olan, gerçek, vacib, lazım olan, sabit ve doğru olan, adalet, herkesin meşru selâhiyeti/iktidarı, bir şey üzerindeki malikiyet, harcanmış emek, pay, hisse, münasip, din, İslamiyet, Kur'an-ı Kerim, vukuu vacip/geleceği şüphesiz olan, kıyamet, müsibet gibi anlamları olduğu dikkat çekicidir. Dikkat çekiciliği, bu anlamlarda bir belirleme, kesinlik, şüphesizlik, en doğru olma özellikleri olmasındandır.

Hiç bir şüpheye mahal bırakmayacak şekilde gerçeğin tam kendisi olabilme, ancak gerçeklerin yaratıcısının kudretiyle gerçekleşebilir ki, bu haliyle Hak, tabii/doğal bir kazanımdır. Bu kazanımın en önemli yönü, sadece çalışma ile değil, ilâhî olarak verilmiş olmasıdır. Bu nedenledir ki, insan yaradılışına uygun bir şekilde, hak'ın "kutsallığından" söz edilir.

Hukuk ise, yaradılışla birlikte bahşedilmiş hakların çoğuludur, tümüdür. Kullanım anlamı olarak da, sadece insana bahşedilen haklar olarak değil, kainatın bir düzen içinde yaratılması ve devamını sağlayan, içinde insanlara yaradılıştan verilen hakları da barındıran, kainattaki tüm varlıkların da haklarını içeren yetki ve sorumlulukların tümüne verilen addır. Bu tanımıyla hukuk öncelikle, belirlenmiş, tayin edilmiş ve insanların ve kainatın yönlendirildiği bir kurallar manzumesidir.

Hukuku, sadece yaşadığımız sistem içinde uymak zorunda olduğumuz kurallar bütünü olarak görmek isteyenlerce hukuk, devletçe konulan ve toplum hayatını düzenleyen kuralların toplamıdır. Topluluklar halinde yaşayan insanların, kendi aralarında bir düzen ve disiplin oluşturarak yaşamlarını kolaylaştırma-ya çalışmaları çok doğal ve gerekli olmakla birlikte, yürürlükteki kanunî düzenlemeleri hukuk sistemi olarak vasıflandırmak, hukuk düzeni ile kanun düzeninin karıştırılmasına neden olmaktadır.

Kendisini, “Türk Hukuk İlmini Yayma Kurumu” olarak tanımlayan ve evvelce de bu adı kullanan “Türk Hukuk Kurumu”, Hak ve Hukuk kavramlarını açıklamamış, sadece hakkı hukukun çoğulu olarak tarif ettikten sonra, “Objektif ve Subjektif Hukuku” anlatmaya çalışmıştır.¹ Vardığı son noktada ise, Hukuk nizamını, fertler veya devletler arasında beraberlik (eşitlik anlamında), fertlerle devlet arasında ise “devletin üstünlüğü” esasına dayandırmıştır. Bu nedendir ki, Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda, Hukuk Sisteminin tedvinine memur olanlarca, Hakkın ve Hukukun devletçe tanınan ve sınırları çizilen kavramlar olarak algılanması ve Hukuk sisteminin de bu anlayışla dizayn edilmesi söz konusudur. Hukukun tamamen devlet tarafından ve devlete yön verenlerin inançları doğrultusunda belirlenmesi sonucu, ortaya çıkan yapının Hukuk sistemi olmaktan ziyade, Kanun Sistemi olması kaçınılmaz olmuştur.

Çoğu zaman hak ve hukukla karıştırılmakla birlikte, **kanun**, herkesin uyması için devletin yasama organı tarafından konulan her türlü kaide, emir ve yasaklardır. İhtiyaca göre belirlenir. Belirlemeyi yapanların statüleri, fobileri, eğilimleri, eğitimleri, toplumun ihtiyaçları, kültürleri bu belirlemede rol oynar. Her zaman yanılma ve değişme özelliği gösterebilirler. Hakkı ve hukuku tanzim etmek üzere yapılsalar da, çoğulculuğun gereği ve çoğunluğun etkisiyle toplumun sadece bir sınıfının inanç ve yararlarına hizmet etme olasılıkları yüzünden, amaçlananın tam tersine, zulüm de doğurabilirler.

Bu nedenle, ister eğitim ve öğretim alanında olsun, isterse başka bir alanda olsun, haklar ve yükümlülükleri inceleme konusu yaparken, diğer bir ifade ile, haklarımızın ve yükümlülüklerimizin neler olduğu, nasıl kullanılabileceği, nasıl sınırlanabileceği, bireyin devlet karşısındaki konumunun değerlendirmesi yapılırken, insanlara yaradılıştan bahşedilen ile, insanların ellerinden sadır olanları birbirine karıştırmamak gerekmektedir. Aksi halde, hangi alanda olursa olsun insan hakları gündemimizi, 21. yüzyılın eşliğinde insanlığın yöneldiği, pozitif hukuku temel hak ve özgürlükler açısından tabii/doğal haklara ulaştırma yolunu tersine çevirmiş oluruz.

¹ *Türk Hukuk Lügatı*, 3. Baskı, (Ankara, Türk Hukuk Kurumu Yayınları, 1991).

İNSAN HAKLARI VE POZİTİVİST HUKUK

KADİM HUKUK ÖĞRETİLERİNE GÖRE İNSAN HAKLARI

İnsan, birey olarak doğuştan belirlenmiş hak ve özgürlüklere sahip olan varlıktır. Kişilik ise, hukukun bir diğer ifadeyle hukuk sisteminin insana verdiği değerdir. İnsanı birey veya kişi olarak iki ayrı şekilde değerlendirmek, Kadîm Hukuk Öğretisinde iki farklı görüşü ortaya çıkarmıştır. Birincisi, “Tabii Hukuk” görüşü, ikincisi “Kişisel Haklar” görüşü. Her iki görüş de tarih içinde muhtelif dönemlerde uygulama alanı bulmuştur.

Batıda ifadesini bulan "Tabii Hukuk Öğretisi"ne göre; birey hak sahibidir ve özgürdür. Özgürlüğü hak sahipliğinden de önce gelir ve doğustandır. O halde bireyin hak sahipliği tanınmalı, özgürlük durumu hukuksal forma kavuşturulmalıdır.² Bu görüş, tarih boyunca var olagelmiş, fakat uygulama alanını çok zor bulabilmiştir. Fransız Devrimi ile bu "Tabii Hukuk Öğretisi"nin toplumlara olanca gücüyle yayıldığı ve etkili olduğu³ ileri sürülse de, topluma hakim olan burjuva sınıfının haklarının öncelikle teminat altına alınmasıyla bu etki ortadan kaldırılmış, Fransız Devrimi'nin göz boyayıcılığı, insanı bir “kişi” olarak tanımlamakla son bulmuştur.

Günümüz Pozitivist Hukukunu doğuran ve geliştiren Kişisel Haklar Öğretisine göre, insan sadece birey değil, toplumun da bir parçasıdır, üyesidir. Hakları ve yükümlülükleri, ilişkide olduğu toplum içinde ve toplum tarafından belirlenir.

"Kişisel" bakış açısına göre, hak ancak toplum içinde doğabilir. İnsanı birey olarak değil de, hukukun tanımladığı bir değer olan "kişi" olarak ele aldık mı, artık insana doğuştan bir takım haklar tanınmanın da hiç bir anlamı kalmaz.(...) Kişinin insan hakları adına ileri süreceği her istek, **devletin imkanlarıyla** sınırlanmıştır. Bir hakkın doğal olarak ileri sürülebilmesi, o hakkı karşılayacak imkanlara bağlandı mı, geleneksel anlamda bir haktan söz edilemez.⁴

Tarihi seyir içerisinde, hakların toplum/devlet imkanları ile sınırlı olabileceği yaklaşımını ihtiva eden kişisel bakış açısı, zamanla daha ileri gitmiş, birbirine zıt düzenlemeler ve birbiriyle çelişkili uygulamalarla, hak ve hürriyetlerin

² M. Semih GEMALMAZ, *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş*, (İstanbul, Beta Basım Yay. 1997), s.315.

³ İlhan F. AKIN, *Temel Hak ve Özgürlükler*, 3. Baskı, (İstanbul, Fakülteler Matbaası 1971), s.109.

⁴ İlhan F. AKIN, a.g.e., s. 111

çok kolay kısıtlanabileceği hukuk dışı düzenlemelere meşruiyet kazandırmaya yaramıştır.

Pozitivist bir öğretisi olan "Kişisel Haklar" görüşü, doğal haklar kavramını yıkmış, ancak onun yerini alacak yapıcı bir düşünce ortaya atamamış, özgürlüğün kökünü sadece iktidarda görmekle, aslında özgürlükler bakımından tehlikeli olabilecek bir yola sapmıştır.⁵

Buna karşılık, İnsanların fitratında var olan, zihninde, idealinde ve gönlünde yaşayan "doğal hukuk", devletlerce yeterince benimsenirse de, insan düşünmeye başladığından beri "Doğal Hukuku" kendi kişiliğinde saklamış ve geliştirmiştir.⁶

Başlangıçta, "insanlar birey olarak yaşayabilmeleri veya toplumdışı kalabilmeleri mümkün olmayacağından, toplumun kurallarına uymak zorundadırlar" görüşünden yola çıkılarak; günümüzde, "Toplumun kurallarını, temsilcisi olan devlet düzenler ve dolayısıyla insanların temel hak ve hürriyetleri devletin tanıdığı kadardır" anlayışına gelinmiştir. Bu tür bir anlayışta özgürlüklerin gerçek anlamda varlığından bahsetmek mümkün değildir. Bu yaklaşım sonucunda kılık-kıyafetten özel hayata, siyasî haklardan medenî hayata kadar tüm alanlar devletin düzenleme sahasına girmektedir.

Tarihte, Eski Yunan ve Roma'da da böyle olmuştur. Eski Yunan ve Roma'da insanlar, sınırlanmamış özgürlük mücadelesi vereceklerine, birbirleri ile uzun yıllar süren savaflara girişmişler, sonuçta kendilerini bir diktatörün yönetiminde bulmuşlardır.

Nitekim çağdaşlık unvanı verilen demokrasi, M.Ö. 560 yıllarına dayanan bir geçmişe sahiptir. İktidar mücadelelerinden bunalan Atina halkının, asker kökenli Pzistrat'ı demokratik bir seçimle yönetici olarak seçmesinin akabinde, yöneticinin hayatın her alanını tanzim etme gayretleri sonucu ihtilaller dönemi başlamış, bizzat yönetici Pzistrat, Akropol'u zaptederek iktidara el koymuş ve diktatörlüğünü ilân etmiştir. Bir bakıma kendinden sonra gelen Mussolini ve Hitler'in babası Pzistrat'tır denebilir.

"Eski Yunan'a hükümet darbeleri yoluyla geçen demokrasinin akıbeti, kuruluşundan farksız olmuş, diktatörlerin kurduğu düzen (Demokrasi düzeni) bir buçuk yıl ayakta durduktan sonra yalnız bir rejimin değil ama bütün ülkenin ve ulusun çöküşüne sebep olmuştur. Yunan halkı yalnız huzurunu, yalnız barışı, yalnız gerçek özgürlüğünü kaybetmekle kalmadı, sonunda ahlakını, namusunu, hatta vatanperverliğini bile unuttu. Vatanını düşmana satmakta mahzur görmedi. Romalılar her sitede kapılarını açmaya hazır bir parti buldular ve Eski Yunan, Roma egemenliğine böyle girdi."⁷

⁵ İlhan AKIN, a.g.e., s.113

⁶ Ahmet MUMCU, *İnsan Hakları & Kamu Özgürlükleri*, (Ankara, Savaş Yayınları, 1994), s. 7.

⁷ *İhtilaller ve Darbeler Tarihi*, Trc.: Sabiha BOZDAĞLI, (İstanbul, Cem Yay., 1974), s. 11.

İşte Eski Yunan'da, demokrasi tecrübesinde özgürlük, günümüz tekçi/monist demokrasilerde olduğu gibi, "en yüksek siyasî amaç anlamında değil, en yüksek siyasî son anlamında"⁸ algılanmış ve gerçekleşmiştir.

KANUN DEVLETİ-HUKUK DEVLETİ

Temel hak ve özgürlüklerin gündeme geldiği yerde, bu hak ve özgürlükleri gerek doğal hukuk, gerekse pozitif hukuk açısından düzenleyen, ülkemiz hukuk literatürüne de kazandırılmış kanun devleti/hukuk devleti kavramları çerçevesinde konuya eğilmek de gerekmektedir. Anayasa Mahkemesinin bir kararında hukuk devleti tanımlanmıştır:

"İnsan haklarına saygı gösteren ve bu hakları koruyucu, adil bir hukuk düzeni kuran ve bunu devam ettirmeye kendini zorunlu sayan ve bütün faaliyetlerinde hukuka ve anayasaya uyan bir devlettir."⁹

Anayasa Mahkemesi 1991 yılında verdiği bir başka karar ile Hukuk Devletini:

*"Genel anlamda Anayasayla kurulan düzene, hukukun temel kurallarına saygı, bağlılık ve uygunluğu anlatır."*¹⁰

şeklinde vasıflandırarak, Hukuk Devleti'nin tanımını "Anayasayla kurulan düzene" endekslemiş ise de:

1992 yılında verdiği bir diğer kararı ile de, yukarıda aktarılan ilk karardaki görüşünü pekiştirmiş ve Hukuk Devletini insan hakları eksenine oturtmaya çalışmıştır:

"Hukuk Devleti, insan haklarına saygı duyan ve bu hakları koruyan, toplum yaşamında adalete ve eşitliğe uygun bir hukuk düzeni kuran, bu düzeni sürdürmekle kendisini hükümlü sayan, bütün davranışlarında hukuk kurallarına ve anayasaya uyan işlem ve eylemleri yargı denetimine bağlı olan devlet demektir."¹¹

Kanun Devleti ise, ulusal ve uluslararası toplumun taleplerine uygun olduğu varsayılan bir takım kuralların anayasalara ve yasalara dercedilmiş olduğu devlettir. Bu tariften de anlaşılacağı gibi, toplumun yönetilmesinde ve adaletin tesisinde ölçüt, kanunları yapanların anladıklarıdır. Kanun devletinin, kanun yapımında mutlaka toplumun taleplerini ön plana koymaları da gerekmemektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin geçtiğimiz çok kısa tarihi içinde zaman zaman bu görüş teyid edilmiştir. Çok küçük bir azınlığın görüş ve talepleri kanun haline getirilmiş, hatta Anayasa Mahkemesi dahi, gerçekte anayasanın ruhuna aykırı

⁸ İlhan F. AKIN, a.g.e., s. 23.

⁹ Anayasa Mahkemesi Kararı, 11.10.1963 için Bkz.: İlker Hasan DUMAN, *1982 Anayasasında İnsan Haklarına Saygılı Devlet*, (İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1997), s. 45.

¹⁰ Anayasa Mahkemesi Kararı, 21.6.1991.

¹¹ Anayasa Mahkemesi'nin "Hukuk Devleti" kavramı ile ilgili 21.4.1992 tarihli kararı için Bkz.: Güneş MÜFTÜOĞLU, *Sosyal Devlet ve Hukuk Devleti*, (Ankara, Saypa Yayın Dağıtım, 1996), s. 335.

düzenlemeleri, sırf kanun olduğu veya kendi görüşüne uygun olduğundan uygulamakta bir beis görmemiştir.

İşte, kanun devletini hukuk devletinden ayıran en önemli unsur, kanun devletinde, yasaları yapanların taleplerinin anayasal bir norm haline getirilmesidir. Nitekim Anayasanın geçici 15. maddesinde ifadesini bulan “12 Eylül döneminde yapılan kanunlar, Kanun Hükmünde Kararnameler ile Anayasa Düzeni Hakkında Kanun uyarınca alınan karar ve tasarrufların anayasaya aykırılığının iddia edilememesi”, karar alıcıların ve uygulayıcıların aleyhine herhangi bir kanunî takibat yapılamaması; 125. maddede ifadesini bulan, “İdarenin eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olması” hükmünün hemen sonrasında bu hükme “Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler ile Yüksek Askerî Şura kararlarının yargı denetimine kapalı olduğu” hükmünün ilavesi, Kanun Devleti kavramı içinde değerlendirilebilecek, fakat Hukuk Devleti kavramı ve uygulamalarını içermeyecek tasarruflar olarak dikkat çekmektedir.

Hukuk ilmine yıllarını vererek hizmet etmiş iki ilim adamının sözleri Hukuk Devleti-Kanun Devleti ayırımında önemli ölçü olabilir kanaatiyle aşağıya alıntılanmıştır:

“Paul Valery’in yorumu şudur: ‘Her zorba yapayalıdır. Çünkü ona ilk ihanet edenler daima en yakın dostlarıdır. Bu bir.

Her zorba, zorbalığın kısır döngüsünde kendi yarattığı zorbalığına ve kullandığı baskı tekniğine, önünde sonunda yenik düşmeye mahkumdur”. Bu iki.

Zenon, zorbaya hile yaparak daha derindeki bir doğruyu göstermiştir. O da şudur. Her zorbalık, kuşku ve aldatmacaya dayanır ve bunlarla beslenerek yaşar. Bu üç.

...Evet, “tek kral, tek yasa, tek slogan, yüzyılımızın ilk yarısında milyonlarca cana mal olmuştur. Birey yine yapayalıdır.

“Tek biçimli insan” yaratma iddiasıyla boy gösteren totaliter/tümelci devletler acılar bırakarak tarihe gömülmüşlerdir.”¹²

“Hukuk Devleti, demokrasi ile çok fazla ilişkili bir kavramdır günümüzde. Hatta Hukuk Devletini, demokrasinin gerçekleştirilmesini sağlayan bir mekanizma olarak da görmek mümkün veya Hukuk devletini iyi kurarsanız, bundan demokrasi de doğar diyebiliriz. Demokratlıktan bahsetmek için hukuk devletine sahip olmanız lazım. Hukuk devleti genelde doktrinde, hukuka bağlı devlet olarak tanımlanmaktadır. Yani önceden konulmuş kurallara vatandaşlar kadar devletin de bizzat uyması demektir...

Kanunların olduğu her yerde hukuk devleti vardır diyemeyiz. Bir yerde hukuk devletinin olabilmesinin en önemli şartı, o yerde ‘hukukun üstünlüğü’nün olmasıdır ve bu ilkeye uyulmasıdır...”¹³

¹² Sami SELÇUK, Yargıtay, 4. Ceza Dairesi Başkanı, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde 10 Mart 1995 günü yaptığı “Hukuk devleti” başlıklı konuşmasından. *Pazar Postası*, Sayı. 71.

¹³ Burhan KUZU, *Yeni Şafak Gazetesi*, 21.3.1997.

ULUSAL (KUTSAL) DEVLETTE İNSAN HAKLARI

Hakkı, adalet ve doğruluğu temel alan bir ahlak ilkesi ve toplumun yerleşik kurallarından bir kural olarak kabul eden günümüz ulusal devleti, aynı zamanda hakkı, hukuk düzeni tarafından insanlara tanınan bir çeşit yetki olarak tanımlamakta ve kişinin bu yetkiye dayanarak talepte bulunabilme imkanı olarak görmektedir.

Ulusal Devlet, Hukuku ve Hukuk Düzenini de, toplum içinde yaşayan fertlerin birbirine eşit hürriyet alanları içerisine girmeye razı olmaları ve karşılıklı hürriyet sınırlarını ihlal etmemeleri koşuluyla ortaklaşa belirlenen bir takım kaideler bütünü ve sistemi olarak tanımlamaktadır.¹⁴

Bu tanımlamalardan yola çıkılarak denilebilir ki, hak ve hukuku, sadece insanların ortaklaşa kararları sonucu oluşturacakları bir düzene indirgemek, topluma hakim olabilecek güçlü unsurların keyfi düzenlemelerine razı olmak anlamına gelmektedir. Bu güne kadar da insanların mücadele ettiği anlayış ve uygulamalar aslında bu tanımlamaların ve sonuçlarının ta kendisi değil midir?

Günümüzde, özellikle ulusal düzeyde,

"Özgürlüklerin devletçe tanınması ve kullanılmasının düzenlenmesi, onların kolay uygulanabilmesi içindir. Devlet özgürlüklere hukukî biçimini verir, onların ne yolda uygulanacağını gösterir. Ama aslında bunu yaparken özgürlükleri tanıyıp açıkladığı ölçüde kendi iktidarının da sınırını çizmiş olur."¹⁵

denilerek, hak ve özgürlüklerde keyfi sınırlamalara meşruiyet kazandırmaya kadar gelinmiştir.

Dikkat edilirse burada, devletçi ve tekçi bir anlayışın izleri vardır. Devlet biçim vermekte, nasıl uygulanacağını göstermekte, bunu yaparken de büyük bir fedakarlık örneği göstererek kendi yetkilerini sınırlamaktadır! Bu belirlemede, devletin anlamı ve fonksiyonlarının yanı sıra, bireyin yaradılışı ve temel hak ve özgürlükleri unutulmuş gibidir.

İnsanların en temel hak ve özgürlüklerinin tanınması bir fedakarlık, bir lütf değil, temel hak ve özgürlüğün doğası gereğidir. Nasıl ki, devlet denilen aygıtta birtakım yükümlülüklerin, devletin temel ögesi olan halk tarafından yüklenmesi işin tabiatı gereği ise, devletin de insanların doğuştan getirdiği hak ve özgürlükleri insan tabiatına aykırı olarak sınırlayamaması işin tabiatı gereğidir.

Eğer bir hak var ve bunun bir sahibi olacak ise, bu temsilciye değil, öncelikle asile ait olmalıdır. Ancak "kutsal devlet" anlayışında ve uygulamalarında haklara, bir birey kadar, hatta bireyden çok daha fazlasına, devlet sahip olabilmektedir. Bu bakışta haklar ve özgürlükler, devlet lehine bir cezaî sorumluluk söz konusu olduğunda kıymet ifade edebilmektedir. Ulusal/Kutsal Devlet ile ilgili bu önermemizi doğrulayan önemli bir gösterge, bu anlayışta, sorumluluğun, bir yükümlülük olarak değil, sadece cezaî kovuşturmanın bir sonucu olarak görülmesidir. Yükümlülüğün, sorumluluk olarak değerlendirildiği tanıtımda, "So-

¹⁴ MEB Teftiş Kurulu Başkanlığı, *İdari ve Adli Soruşturma Rehberi*, (Ankara, MEB, 1996), s. 15.

¹⁵ İlhan F. AKIN, a.g.e., s. 21.

rumluluk, uyulması gereken bir yargıya, bir kural ya da yetkili üstün verdiği emre uyulmaması üzerine suçlu düşme durumudur"¹⁶ denilerek, bir nevi, sürekli cehennemle korkutan **kötü kıssacılar** durumuna düşülmektedir. Bu ifadelerde, yükümlülüğün hiçbir ahlakî değeri yoktur. Olay sadece cezaî kovuşturma yönünden değerlendirilebilmektedir. Bu şekilde tanımlama ve düzenlemelerin yer aldığı hukuk düzeninde, kişi hak ve özgürlüklerinin gerçekten tanındığı da iddia edilemez.

1982 Anayasası'nın genel yapısı incelendiğinde; toplumu bireyin, devleti de toplumun önünde tuttuğu açık bir şekilde görülmektedir. Anayasanın başlangıç bölümünün ilk cümlesinde "Kutsal Türk Devleti" ibaresi yer almaktadır. Bu yönüyle 1982 Anayasası, devleti kutsamakla işe başlayan ilk ve tek "Batı Demokrasisi Anayasası"dır.

Esasen, devletin kutsallığı da Batıdan gelen bir anlayıştır. Batıda devlet kutsallaştırıldıkça dokunulmaz hale gelmiş ve zorbalanmıştır. Kutsal Devlet, kudsiyetine izafeten her şeyi belirleme yetkisini kendinde görür. Hukuk devletinde ise, devlet, birey ile toplum, toplum ile devlet ve devlet ile birey arasında tarafsız olmak zorundadır. Vatandaşın devlet gibi düşünmeme özgürlüğü olabilmelidir. İşte devlet, yurttaşının bu istekleri doğrultusunda yapacağı hukuki düzenlemeler ile hukuku ve düzeni sağlayabilir. Bir ülkede yürürlükte olan hukukî ve siyasî düzen hakkında en önemli belirti temel hak ve özgürlükler rejimidir.

Türkiye'de, temel hak ve özgürlüklerin, bilhassa düşünce özgürlüğünün, düşünceden korkulmasından dolayı sağlanmadığını görmekteyiz:

"Oysa düşüncenin tehlikesi olmaz. Ama bizde 'şöyle derseni cezalandırırım' diyor. Böyle bir devlet zorbalanır. Beni devlet istediği biçime sokamaz. Sokmaya kalktığı zaman o ben olmam. Kimse kendisi değildir öyle bir devlette. Devlet herkesin kendisi kalmayı oluşturacak bir ortamı hukuk sayesinde kotarabilir."¹⁷

BATI'DA İNSAN HAKLARI MÜCADELESİ

İşte insanların, temel hak ve özgürlüklerinin farkına vardıkları ve bunları herkesten önce temsilcilerine karşı kullanmayı düşündükleri ve mücadelesine başladıkları XVI. yüzyıldan bu yana her alanda bir bilinçlenme olgusu yaşanmaktadır. Genellikle Batı'da insanların temel hak ve özgürlükleri bir lütuf olarak değil de, yoğun mücadeleler sonucu elde etmelerine karşın, Doğu Toplulukları ve

¹⁶ MEB Teftiş Kurulu Başkanlığı, *İdari ve Adli Soruşturma Rehberi*, (Ankara, 1995), s. 17.

¹⁷ Sami SELÇUK, Yargıtay 4. Ceza Dairesi Başkanı, *Yeni Yüzyıl*, 21.7.1997 günlü Röportajdan.

bu grup içinde yer alan Türkiye'de yaşayanların bazı temel hak ve özgürlükleri ulusal/kutsal devletin lütfü olarak elde etmeleri, hakların elde edilme sürecinde iki farklı sonucu ortaya koymaktadır.

Batı'da mücadelesi verilerek elde edilen hak ve özgürlüklerin sınırlanmasının düşünülmesi bile mümkün görülmemesine rağmen¹⁸, Türkiye'de lütfen verilen özgürlükler, verenler tarafından istenildiğinde geri alınabilmektedir. İşte başlangıçta şekli de olsa ulusal iradeyi yansıttığı varsayılan anayasal düzenleme örneklerinden sonra, 1960'dan itibaren "meşruiyetleri tartışılan anayasalar"¹⁹ döneminde temel hak ve özgürlüklere, tanındıkları yasa maddelerinin ikinci ve devam eden fıkralarında "ancak"larla sınırlamalar getirilmiş, tüm dünya devletleri ile karşılıklı imzalanmış anlaşmalara rağmen, "Tek Parti Dönemi" uygulamaları kanunî düzenlemelere dönüştürülmüştür.

Halbuki, altında Türkiye'nin de imzası bulunan 20 Kasım 1990 tarihli ve otuz dört ülkenin katılımıyla imzalanan "PARİS ŞARTI"nın Giriş Bölümü'nde, katılan devletlerin İnsan Temel Hakları ve Özgürlüklerine bakışı ve bu hakların korunabileceği en olumlu zemin olarak "DEMOKRASİ"yi öngörmeleri, günümüz Türkiye'sindeki uygulamaları ile karşılaştırıldığında, oldukça farklı bir durum ortaya çıkarmaktadır.

Paris Şartı'nın Giriş Bölümünde İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklere her insanın doğuştan sahip olduğu, bunlardan feragat edilemeyeceği ve hukukun güvencesi altında oldukları vurgulanmakta, devletin birinci sorumluluğunun, bunları korumak ve geliştirmek olduğu defaatle ifade edilmektedir.²⁰

Yine Paris Şartı'nın Giriş bölümünde, Demokrasinin, "İfade özgürlüğünün, toplumdaki bütün kesimlere hoşgörü gösterilmesinin ve her fert için fırsat eşitliğinin en iyi güvencesi olduğu" belirtildikten sonra, tanımı da yapılmaktadır. Bu tanıma göre DEMOKRASİ: Temsili ve çoğulcu karakteri ile, seçmene karşı sorumluluğu, kamu makamlarının hukuka riayet etmesi ve adaletin yansız bir şekilde dağıtılmasını da zorunlu kılar.²¹

¹⁸ Bu kanaatimiz, Batı'nın sadece kendi halklarına karşı tavrını ifade etmektedir. Yabancılara karşı tutumları için aynı kanaati paylaşmamaktayız.

"Batılı toplumlar, tarihten devrildikleri demokrasi hedeflerinin yerine çok farklı uğraşlar peşine düşmüşlerdir. Demokrasinin kendileri için çizdiği hedefleri inkar etmemekle birlikte, çoğu zaman ve bilhassa kendilerinden olmayanlara (ötekilere) karşı unutmüş görünmekte. Küçük bir azınlığın parsellediği egemenlik. (...) Siyasal güç, modern derebeyliklerin etkisini kırmak yerine, bunların ortağı ya da uşağı olmuş ve çekilmez bir hal almıştır. Claude JULIEN, *Demokrasilerin İhtiharı*, (İstanbul, Miliyet Yayınları, 1974), s. 336.

¹⁹ Sami SELÇUK, Yargıtay 4. Ceza Dairesi Başkanı, "Sayın Cumhurbaşkanım", *Türkiye Günlüğü*, Ankara, 1997, Sayı 46.

²⁰ 1998 yılı Ocak ayında açıklandığı üzere, Cumhurbaşkanının, Devlet Denetleme Kurulu'na hazırlattığı "Demokratikleşme Paketi Çerçevesinde Kanunlarda Yapılacak Değişiklikler Raporu"nda, Anayasaya, "Temel Hak ve Özgürlükleri korumak görevi devlettir" hükmünün konması uygun görülmüş ve teklif edilmiştir. Halbuki Paris Şartı 1990'da, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 1963'te, BM Evrensel Beyannamesi 1948'de bu görevi devletlere yüklemiştir.

²¹ Güneş MÜFTÜOĞLU, *Sosyal Devlet ve Hukuk Devleti*, (Ankara, Saypa Yayın Dağıtım, 1996), s. 272.

TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER

TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİN GRUPLANDIRILMASI

Hukuk literatüründe, temel hak ve özgürlükler üç grupta düzenlenmektedir:

a. *Koruyucu/Olumsuz Haklar*: Kişileri, devlete karşı koruyan haklardır. Kişi dokunulmazlığı, zorla çalıştırma yasağı, özel hayatın korunması, seyahat ve yerleşme hürriyeti, konut dokunulmazlığı, düşünce ve inanç hürriyeti, mülkiyet hakkı ve savunma hakkı bu kategoride sayılabilirler. (Anayasanın 17-40. Maddelerinde düzenlenmiştir.)²²

b. *İsteme/Olumlu Haklar*: Kişilerin devletten ve toplumdan talep edebilecekleri, sosyal adalet anlayışının gerçekleştirilmesine yönelik haklardır. Ailenin korunması, çalışma ve sözleşme hürriyeti, eğitim ve öğrenim hakları bu kategoride sayılabilir. (Bu haklar da Anayasanın 41-65. Maddelerinde düzenlenmiştir.)

c. *Katılma/Aktif Statü Hakları*: Kişinin siyasal gücün kullanılmasına katılmasını sağlayan haklardır. Vatandaşlık, seçme-seçilme hakkı, dilekçe hakkı bu kategoride sayılabilir. (Anayasanın 66-74. Maddelerinde düzenlenmiştir.)

Konumuzla alakalı olarak kişi dokunulmazlığı, eğitim ve öğrenim dilekçe ve savunma hakkı üzerinde durmakta yarar vardır.

Kişi Dokunulmazlığı

Anayasanın 17. Maddesinde, herkesin yaşama, maddi ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkı olduğu ifade edildikten sonra devamla, bazı istisnalar dışında kişinin vücut bütünlüğünün dokunulmazlığı, akabinde de meşru müdafaa hali, gözaltı, tutuklama ve yakalama kararlarının yerine getirilmesinde uyulması gereken ilkeler belirlenmiştir.

Yine 19. Maddede de, kişi hürriyeti ve güvenliği ile ilgili ilkeler sayılmıştır. Üst araması, gözaltı ve yakalama, tutuklama gibi işlemler için Anayasa, bu tür konuların kanunla düzenleneceğini amirdir. Bu bakımdan her Türk vatandaşı gibi eğitim ve öğretim ile ilgilenenlerin de en azından Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanununun hiç olmazsa kendisi ile ilgili bölümlerini, yanlış ve haksız uygulamalara karşı da en azından TCK ilgili maddelerini bilmesi gereklidir.

Eğitim ve Öğrenim Hakkı

²² Temel Hak ve Özgürlükler ile ilgili açıklamalar, Ulusal Düzenlemeler Bölümünde 1982 Anayasası başlığı altında işlenmiştir.

Anayasanın 42. Maddesinde, kapsamı kanunla tespit edilen eğitim ve öğrenim hakkının birey ve toplum için ne ifade ettiği, bu haktan yoksun bırakılmanın, diğer toplumlar ve uluslararası sözleşmelerde nasıl düzenlendiğinin, “eğitim ve öğrenim hürriyetinin, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmayacağı” hükmünün, temel hak ve özgürlükler açısından ne anlama geldiğinin bilinmesi mutlaka gereklidir. Temel bir hakkın anayasaya sadakat ile ilgisinin kurulabilmesi, kişinin haklarını kullanabilmesi açısından hayati öneme sahiptir. Sınırsız bir eğitim ve öğrenim gayreti ve faaliyeti, Anayasaya sadakat borcunu ne şekilde ihlal edebilmektedir? İnsanımız, özellikle de geleceğin teminatı gençlerimizi eğitip öğreten yetkili ve görevlilerimizin bu hakkı kullanırken Anayasaya nasıl sadakatsizlik edebileceğini, detaylarıyla, diğer hukuk sistemleri ve Uluslarüstü Sözleşmelerdeki hükümlerle karşılaştırmalı bir şekilde öğrenmeleri de, toplumun ileriye bakabilmesine hizmet edebilmek bakımından son derece gereklidir.

Dilekçe Hakkı

Anayasanın 74. Maddesinde, vatandaşların kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında yetkili makamlara ve TBMM’ne yazı ile başvurma hakkına sahip olduğu, bu hakkın kullanılma biçiminin kanunla düzenlendiği ifade edilmektedir. Dilekçe hakkının sadece yetkili makamlara izafe edilmesi, bunun karşısında temel hak ve özgürlükler ve toplum yaşamını ilgilendiren pek çok önemli konuda Anayasa Mahkemesine başvurma yollarının kapatılmış olması karşısında vatandaşların, bu yolu açabilecek bilgi ve olgunluğa erişebilmesi için, yine diğer toplumlardaki uygulamaları, örneğin, “Ombudsman” veya “Halkın Avukatı” gibi kurumları çok esaslı bir inceleme ile olmasa dahi, en azından işleyiş olarak öğrenebilmesinde yararlar umulmaktadır.

Bu güne kadar, bu konularda Yurttaşlık ve Vatandaşlık derslerinde dahi yeterli bilgiye ulaştırılmamış eğitimcilerimizin, bu konuları bir araştırmacı gibi değilse de, muhtelif uygulama örnekleri ile birlikte bilmesi ve öğrencilerine de öğretmesi gerekliliği açıktır.

Savunma Hakkı

Kuvvetler ayrılığını benimsemiş olan Anayasamız, 138 ile 160. Maddeler arasında Yasama, Yürütme ve Yargı’nın birbirinden bağımsız olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca her bir erki ayrı başlıklar halinde de düzenlemiş, kuruluş ve işleyişleri hakkında esaslar vazetmiştir.

Bilindiği gibi Yargı Erki üç ayaklıdır: İddia, Savunma ve Hüküm. İddia, kamu adına kamuyu temsilen Cumhuriyet Savcısı, Savunma adına sanık veya sanığı temsilen müdafii, hüküm de “Türk Milleti Adına Karar Vermeye Yetkili” hakim tarafından temsil edilir.

Anayasanın Yargı başlığı altında yaptığı düzenlemelere bakıldığında “Savunma” ile ilgili herhangi bir düzenlemenin yapılmadığı görülmektedir. Kutsallık izafesine ihtiyacı olmayan “devlete”, Başlangıç Bölümünün ilk cümlesinde yer veren Anayasa, yaradılıştan insana bahşedilen “savunma” hakkına kutsallık bahşetmek şöyle dursun, O’nu temel bir hak olarak dahi kabullenememektedir.

Anayasa sadece 36. Maddesinde: “Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir” denilmek suretiyle kişinin savunma hakkının bulunduğunu ifade etmektedir. Ancak bu hakkın kutsallığından söz etmemektedir.

Kamuoyunda yaygın kanaate göre, Anayasa ve Kanunlar, devlete ve görevlilerine insan hak ve özgürlüklerine müdahale etmeyi yasaklamakta, fakat bazı kendini bilmez görevliler bu hükümlere rağmen yetkilerini aşarak, hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasına neden olmaktadır. Bu kanaat doğru değildir. Bir an için doğruluğunun kabul edilebilmesi için dahi, Hukuk Devleti ilkelerinin ve uygulamalarının varlığını aramak gerekmektedir. Gerçek anlamda Hukuk Devletinden söz edebilmek, devletin, vatandaşlarının hak ve özgürlüklerini sadece anayasalarda tanımlamakla kalmayıp, bunları halkına duyuran ve bu hak ve özgürlüklerinin kullanılmasını öğreten, eğiten bir kurumlaşmanın varlığına bağlıdır.

“Temel Hak ve Özgürlükler” konusunun bu güne kadar eğitim ve öğretim müfredatına girememesi karşısında “savunma hakkının” anayasa ve yasalarda gerektiği şekilde düzenlenmemesi şaşırtıcı gelmemektedir.

Konu bütünlüğünü bozmamak düşüncesiyle burada tümü hakkında yeterli izah verilemeyen diğer temel hak ve özgürlükler de, yukarıda ifade ettiklerimizden daha az öneme sahip değildir.

TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİN SINIRLANDIRILMASI

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na göre bütün temel hak ve özgürlükler, Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî egemenliğinin, Cumhuriyetin, millî güvenliğinin, kamu düzeninin, genel ahlakın ve sağlığının korunması amacıyla kanunla sınırlanabilir, sınırlamalar Anayasanın sözüne ve ruhuna aykırı olamaz.²³

Uygulamada görülmektedir ki, anayasada ve kanunlarda yeteri kadar tarif edilemeyen, doktrinde de farklı görüşlerle dile getirilen “kamu düzeni”, “millî güvenlik” gibi kavramlar ve ölçütler, keyfî sınırlamaların kaynağı olmaktadır.

Anayasanın Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanmasını düzenleyen 13. Maddesindeki sınırlama sebeplerinin bir kısmının üzerinde anlam itibarıyla ihtilaf olmamasına karşılık, bir kısmı Yüksek Yargı kararlarında dahi farklı anlamlarda kullanılabilir. Farklı anlamlarda kullanılan bu kavramlar, “Millî Güvenlik” ve “Kamu Düzeni” kavramlarıdır. Eğitim ve öğretimde haklar ve yükümlülükleri incelerken, her türlü hak ve özgürlüğün sınırlanma sebeplerinden olan bu iki kavram üzerinde durmak kaçınılmazdır.

²³ 1961 Anayasasında temel hak ve hürriyetlerin kısıtlanabilmesindeki kısıt “Özüne Dokunamama” iken, 1982 Anayasasında kısıt, “demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olmama ve öngördükleri amaç için kullanmama” olmuştur.

Kamu düzeni ile ilgili faaliyet öncelikle bir kolluk/zabıta faaliyetidir. Tüm ülkenin güvenliğini sağlayan üst düzey siyasî önlemlerin alınmasını ve gerekli şartların oluşturulmasını ifade eden Millî Güvenliğe nazaran Kamu Düzeni, halkın günlük yaşantısının güvenliği, sağlık ve sükûnu için alınan önlemleri ifade etmektedir.²⁴

Kamu düzeninin korunması ile kast olunan, belli bir siyasî iktidar felsefesinin dokunulmazlık zırhına bürünmesi, değiştirilmemesi, tenkit veya tartışmalara konu olamaması değil, toplum hayatının karışıklığa, anarşiye boğulmasına yol açacak faaliyetlerin engellenmesidir. Kamu düzeni kavramının belli bir ideolojik muhtevası yoktur. Kamu düzenini korumak demek, belli bir ideolojiyi değil, belli bir sosyal ve hukukî düzenliliği korumak demektir.²⁵

Millî Güvenlik kavramının kamu düzeni gibi, literatüre çok yeni dönemlerde girmiş, kuşatıcı tarifi de yapılamamış bir kavram olarak, ancak Millî Güvenlik ile ilgili düzenlemelerden çıkarsamalar yoluyla tarifi yapılabilmektedir. O halde Millî Güvenlik kavramını, millî güvenlikle ilgili düzenlemelere bakarak görebiliriz.

1982 Anayasası, millî güvenlik nedeniyle temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırabileceğini ifade etmesine rağmen, Millî Güvenlik kavramının tarifini yapmamıştır. Millî Güvenlik kavramının tanımı, 9 Kasım 1983 tarih ve 2945 sayılı Millî Güvenlik Kurulu ve Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanununun 1. Maddesinde yapılmıştır. Madde, devletin Millî Güvenlik siyasetini de tanımlamıştır. Tanımını Anayasanın yapması gereken bu kavramlar, 2945 sayılı Kanunda şöyle tarif edilmektedir:

“Madde—1. Millî Güvenlik; Devletin anayasal düzeninin, millî varlığının, bütünlüğünün, milletlerarası alanda siyasî, kültürel ve ekonomik dahil bütün menfaatlerinin ve ahdî hukukunun her türlü dış ve iç tehditlere karşı korunması ve kollanmasıdır.

Devletin Millî Güvenlik Siyaseti; Millî Güvenliğin sağlanması ve Millî Güvenlik Kurulu'nun belirlediği görüşler dahilinde, Bakanlar Kurulu tarafından tespit edilen iç, dış ve savunma hareket tarzlarına ait esasları kapsayan siyaseti ifade eder.

Kanunun tarifinden de anlaşılacağı gibi, devletin anayasal düzenini ilgilendiren her alan Millî Güvenlik kapsamında değerlendirilmektedir. Bu düzenleme tüm devlet organlarının, Anayasada ifadesini bulan Millî Güvenlik kavramına göre dizayn edildiği gerçeğini de ortaya çıkarmaktadır.²⁶

Kamu düzeni ile karıştırılan Millî Güvenlik kavramının bu güne geliş sürecindeki anlamları da farklılık arz etmektedir.

²⁴ Tayfun AKGÜNER, *1961 Anayasasına Göre Millî Güvenlik Kavramı ve Millî Güvenlik Kurulu*, (İ.Ü.S.B.F. Yayınları, 1983), s. 10.

²⁵ Bülent TANÖR, *Siyasî Düşünce Hürriyeti ve 1961 Anayasası*, (İstanbul, Öncü Kitabecisi, 1969), s. 53.

²⁶ Muharrem BALCI, *MGK ve Demokrasi, Hukuk-Ordu-Siyaset*, 2. Baskı, (İstanbul, Yöneliş Yayınları, 1998), s. 39.

Millî Güvenlik kavramını tanımlayan ilk düzenleme 17.4.1963 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla 6/1645 sayılı ile yürürlüğe konan “Millî Güvenlik Kurulu Sekreterliği Yönetmeliği”dir. Bu Yönetmeliğe göre Millî Güvenlik:

“Dışarıdan ve içeriden yapılabilecek her çeşit tasarruflara, bozguncu teşebbüslere, tabii afetlere ve büyük yangınlara azimle karşı koyabilmek, devlet otoritesini muhafaza ve devam ettirmek ve bir savaştan galip çıkabilmek için, bütün millî kudret ve faaliyetlerin tam olarak kullanılmasıdır.”

Bütün ulusal güç ve faaliyetlerin kullanılmasını **yalnız olağanüstü hallere indirgeyen** bu tanım, günümüze gelinceye kadar, Kamu düzenini de içine alabilecek şekilde, tüm temel hak ve özgürlüklerin genel sınırlama sebebi haline gelmiştir. Bu şekliyle Millî Güvenlik kavramı ve bu kavrama dayanılarak yapılan düzenleme ve uygulamalar, kavramın gündemimize geldiği 1960’lardan bu yana askerî iç ve dış savunma ve güvenlik kavramlarını aşan bir kapsam kazanmıştır. 1940’lara kadar “Topyekun Savaş” ve “Topyekun Savunma” olarak algılanan ve tanımlanan stratejiler, İkinci Dünya Savaşından sonra, Amerikanın “Soğuk Savaş” doktrinini hayata geçirmek için oluşturduğu “Millî Güvenlik Doktrini”ne paralel olarak, “Millî Güvenlik” ve “Millî Güvenlik Siyaseti” kavramları olarak gündemimize girmeye başlamıştır.

Millî Güvenlik kavramının bu şekilde anlaşılmasında 1982 Anayasasının, Millî Güvenlik Kurulu’nun yapısını ve işlevini belirleyen 118. Maddesinin rolü büyüktür. 118. Maddeye göre Millî Güvenlik Kurulu’nun işlevi:

“Devletin millî güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili kararların alınması ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Bakanlar Kuruluna bildirmek, devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararları almak ve Bakanlar Kuruluna bildirmek”

olarak belirlenmiştir.

Literatürde, Anayasal da olsa, **yönetime yardımcı istişarî bir kurul** olarak oluşturulan Kurulların, bazı yasa veya kararnameler yoluyla yaptırım gücüyle donatılması, temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasında önemli bir etken olarak Millî Güvenlik ve Kamu Düzeni kavramlarının karıştırılmasına vesile olmakta, eğitim ve öğretimde de, her zaman aranan bir olgu olan “Sosyal Hukuk Devleti İlkesi” çiğnenmiş olmaktadır.

Temel hak ve özgürlüklerin sınırlanması, vatandaşın hak arama özgürlüğünün yollarından biri olan Yargı Yolu’nun kısıtlanması suretiyle de yapılmaktadır. Anayasanın 125. Maddesi, İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğunu ifade ederken, hemen akabinde Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler ile, Yüksek Askerî Şura’nın kararları aleyhine yargı yolunu kapatmaktadır. Yine Anayasanın Geçici 15. Maddesi, 12 Eylül 1980 döneminde çıkarılan kanunlar ve gerçekleştirilen tasarruflar aleyhine de yargı yolunu kapatmaktadır. 1982 yılında geçici olarak Anayasaya konulan bu madde, kıyamete kadar değiştirilemez bir hüküm hüviyetinde, hakların sınırlandırılmasında en önemli açmazlardan biri olarak devam etmektedir.

Eğitim ve öğretimle ilgilenen herkesin malumu olduğu üzere, bu açmazın izahını yapmak oldukça zor olmakta, hele de günümüzde iletişim bakımından dünya ile bütünleşen genç insanlarımızı bu tür kısıtlamalarla formatlamak imkansız hale gelmektedir.

EĞİTİM VE ÖĞRETİM HAKKINDA

TANIMLAMALAR

Bir eğitimci olmamakla birlikte, eğitim ve öğretimin hukukî düzenlemelerle bağlantısını kurmak ve temel hak ve özgürlükler konusunda kanunî veya hukukî ne tür düzenlemelerin var olduğunu göstermek bakımından, ele aldığımız konuyu ne şekilde algıladığımızı, çalışmamızda öne çıkaracağımız ana fikir ve uygulamalara atfettiğimiz değeri okuyucunun bilgisine sunmakta yarar vardır:

İnancımıza göre Eğitim,

“İnsanın yaradılışında var olan bütün bilgi ve kabiliyetleri esas alarak onu yönlendirmek, geleceğe hazırlamak, hayatı boyunca gerekli bilgiyi nasıl elde edeceğini öğrenmesinde yardımcı olmak”,

Öğretim ise,

“Bilgiyi bulmak, kazanmak, bilgiyi kazanma yolunu ve kazanılan bilgiyi hafızada tutarak yeri geldiğinde kullanabilmek için hatırlamak”tır.

Eğitim genel bir mana ifade ederken, öğretim yalnız akli kabiliyetleri geliştirmek için yapılan çalışmaların adıdır. Belki eğitim "irfan"ı, öğretim ise "kültür"ü geliştirir. Ancak öğretimsiz bir eğitim tasarlanamayacağı gibi, eğitmeyen bir öğretim de kabul edilemez.²⁷

Eğitim ve öğretimi bu şekilde değerlendirdikten sonra, genel olarak "İnsanın Temel Hak ve Özgürlükleri ve Korunması" özel olarak da, "Eğitim ve Öğretimle İlgili Hakların Neler Olduğu ve Nasıl Korunabileceği", nihayet, "Toplumun Diğer Fertleri ve Fertlerin Temsilcisi Devlet Karşısında Ne Tür Ödevlerinin Olduğu" üzerinde de durmak gerekecektir.

EĞİTİM VE ÖĞRETİM HAKKI İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

Haklar ve Ödevler konusuna, bu hak ve ödevlerin düzenlendiği alanlar itibariyle iki açıdan yaklaşmak mümkündür: 1- Ulusal Düzenlemeler, 2- Uluslararası ve Uluslararası düzenlemeler. Hak ve Özgürlükler genellikle iktidarlara karşı korunurlar. İktidarlar da hak ve özgürlükler karşısında, hatta yüklenilen ödevler-

²⁷ Ümit Meriç YAZAN, *Türkiye Kanatlarımızın Altında*, (İstanbul, İz Yayınları, 1997), s. 40.

le ilgili olarak yasama ve yürütme organlarıyla temsil edilirler.²⁸ Bu nedenle tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de hak ve özgürlüklerle ilgili olarak, başta Anayasa olmak üzere Kanunlar ve Kanun Hükmünde Kararnameler, Yönetmelikler ve Tüzüklerle gerekli düzenlemeler yapılmakta, bu düzenlemelerin ne şekilde uygulanacağına ilişkin de Genelgeler yayınlanmaktadır.

Ayrıca, her türlü iletişim imkanları ve teknolojik ilerlemenin sonucu dünyanın küçülmesi, yaşanan iki dünya savaşının akabinde, bilhassa insan kıyımını en yoğun haliyle yaşayan Batının, aynı tecrübeyi bir daha en azından kendi topraklarında yaşamamak düşüncesiyle oluşturduğu Soğuk Savaş Dönemi ve sonrası Uluslararası Sözleşmeler ve Denetleme Mekanizmaları da konumuzun önemli boyutunu oluşturmaktadır.

Anayasanın 42. Maddesinde “Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz” emredici hükmü, eğitim ve öğretim ile ilgili en önemli ve temel düzenlemedir. İster “irfan”, ister “kültür” anlamında olsun, eğitim ve öğretim ile yaşam tarzı oluşturmak ve yaradılışının gereği olarak bilgi edinme ve hayatını tanzim etme hakkı, hakların koruyuculuğu görevini üzerine alan devlete önemli yükümlülükler getirmektedir. Bu yükümlülüklerin en önemlisi, eğitim ve öğretim hakkının önündeki engelleri ortadan kaldırmak olmakla birlikte, eğitim ve öğretimin çoğulcu, objektif ve eleştirel nitelik taşımasını da sağlamaktır.

Eğitim ve öğretim hakkı, sadece kişinin eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılmaması anlamına gelmeyip, verilen eğitim ve öğretimin niteliğine ilişkin, evrensel bir standardı da öngörmektedir.

Anayasanın 42. Maddesindeki bu düzenleme uluslararası belgelerle paralel şekilde her türlü engeli ortadan kaldırmayı öngördüğü halde, bu eğitimin niteliğine ilişkin standardı belirlememiştir.

Nitekim, 16 Aralık 1966 tarihli ve Birleşmiş Milletlere üye devletlerin —Türkiye ile birlikte birkaç devletin haricinde büyük bir kısmının— imzaladığı “Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme”nin 13. Maddesinde yer alan:

“1- Bu sözleşmeye taraf devletler, herkesin eğitim görme hakkına sahip olduğunu kabul ederler.”

2- Bu Sözleşmeye taraf devletler, bu hakkın tam olarak gerçekleştirilmesi amacı ile:

a. İlköğretimin herkes için zorunlu ve parasız olacağı,

b. Orta öğretimin, teknik ve meslekî eğitim dahil çeşitli biçimlerinin her önlem alınarak, özellikle ücretsiz eğitimin yaygınlaştırılması yoluyla herkese açık ve herkesçe görülebilir olmasını,

3- Bu Sözleşmeye taraf devletler, ana babalarının ya da kimi durumlarda vasilerinin, devlet tarafından kurulanların dışında devletçe konmuş ya da onanmış belli eğitim ölçülerine uyan okullar seçme özgürlüklerine saygı göstermeyi ve çocukla-

²⁸ Yavuz ATAR, *İnsan Haklarının Korunması Sorunu: Sivil Toplum Kuruluşları Aracılığıyla İnsan Haklarının Korunması Üzerine Bir Öneri*, Uluslararası Müslüman Hukukçular Konferansı'nda sunulan yayınlanmamış tebliği, Didim: 1.9.1996.

rının kendi inançları doğrultusunda ahlak ve din eğitimi görmelerini sağlamayı üstlenirler”

hükümlerine benzer bir düzenlemeye Anayasada yer verilmemesi önemli bir eksikliktir.

Türkiye'nin henüz, “Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme”yi imzalamamış olmakla birlikte, 1948’de imzalanıp yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler Evrensel Bildirisi hükümlerine uymak zorunluluğu vardır. Bu zorunluluk, Beyannamenin 26. Maddesinde:

“Herkes, eğitim hakkına sahiptir. Eğitim hiç olmazsa ilk ve temel eğitim safhalarında böyle olmalıdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve meslekî öğretimden herkes istifade edebilmelidir. Yüksek öğretim liyakatlerine göre herkese tam ve eşitlikle açık olmalıdır.

Eğitim insan kişiliğinin tam gelişmesini ve insan haklarıyla temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeyi hedef almalıdır. Eğitim, bütün milletler, ırklar ve dini gruplar arasında anlayış, hoşgörülük ve dostluğu özendirmeli ve Birleşmiş Milletlerin barışı koruma yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir.

Ana baba, çocuklarına verilecek eğitimi seçmede öncelikle hak sahibidir.”

ifadeleriyle belirtilmiştir.

Anayasanın 90. Maddesinin son fıkrası da, “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası anlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz” hükmünü getirmekle, uluslararası sözleşmelerin üstün norm niteliğinde olduğunu kabul etmiştir. Ancak Türkiye, bu sözleşmelerin bir kısmına çekince koyarak imzalamakta, bir kısmını ise imzalamamakta, tüm dünyanın evrensel değer haline getirdiği hak ve özgürlükler konusunda mesafe almaktan çekinmektedir.

Örneğin, bu Sözleşmeler arasında Türkiye'nin imzalamakta direndiği, "Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme" önemli bir belgedir. Bu belge, UNESCO tarafından 14 Aralık 1960'da benimsenmiş ve 22 Mayıs 1962'de yürürlüğe girmiştir. Bu Sözleşme hükümlerine göre:

“Herhangi bir kişi ya da grubu herhangi bir tür ya da düzeyde eğitim görmekten yoksun bırakmak;

Eğitimde eşit yararlanma olanağı ve aynı düzeyde öğretim elemanı ve aynı nitelikte okul bina ve donanımı sağlamak ve eş değerde ders görme fırsatı sunmak koşuluyla, iki ayrı cinsten öğrenciler için ayrı eğitim sistem ve kurumlarının kurulması,

Öğrencilerin ana babaları ya da yasal vasilerinin isteklerine uygun bir eğitim vermek üzere din ve dil gerekçeleriyle ayrı eğitim sistem ve kurumlarının kurulması ya da sürdürülmesinin; bir ayrımcılık uygulaması olarak sayılamayacağı” kabul edilmiştir.

Sözleşme ayrıca:

“Eğitimde ayrımcılık içeren her türlü yasa hükmünü ve yönetsel yönergeyi kaldırmayı ve her türlü yönetsel uygulamaya son vermeyi,

Öğrencilerin eğitim kurumlarına alınmasında hiç bir ayırım yapılmamasını, gereğinde yasa yoluyla güvenceye bağlamayı emretmekte,

Okul ücretleri ve öğrencilere burs ya da başka yardımlar sağlanması ve yabancı ülkelerde öğrenimini sürdürmek için gerekli izin ve kolaylıklar bakımından kamu makamları tarafından salt yetenek ve gereksinme dışında hiç bir davranış ayırımına olanak tanımamayı,

Kamu makamları tarafından eğitim kurumlarına sağlanan herhangi bir yardım konusunda, salt öğrencilerin belli bir gruptan olmaları nedeniyle herhangi bir kısıtlama ya da yeğlemeye izin vermemeyi” önermektedir.

Yine aynı Sözleşmede taraf devletler:

“Çocukların, ana baba ve vasilerinin inançlarına göre din ve ahlak eğitimi almalarını ve hiç bir kişi ya da grubun kendi inancıyla bağdaşmayan dinsel eğitim görmeye zorlanmamasını sağlama özgürlüğüne saygı göstermenin temel ilke olduğunu” kabul etmişlerdir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, eğitim ve öğretim hakkını, Sözleşmeye Ek 1. Protokolde düzenlemiştir.²⁹ Ek 1. Protokolün 2. Maddesi:

“Kimse eğitim hakkından mahrum edilemez. Devlet eğitim ve öğretim alanında üstleneceği görevlerin yerine getirilmesinde, ana-babanın bu eğitim ve öğretimi kendilerinin dinî ve felsefi inançlarına göre sağlamak hakkına riayet edecektir” hükmünü ihtiva etmektedir.

Bu hüküm, eğitim ve öğretim hakkının engellenemeyeceğini belirtmiş, ayrıca devletin, eğitim ve öğretimde ana-babanın dinî ve felsefi inançlarına aykırı, dogmatik bilgiler veremeyeceğini güvence altına almıştır. Bu hükmün sevkedilmesinin başlıca nedeni, totaliter devletlerin, çocukları ana-babanın etkisinden çıkartarak, onları sistematik bir şekilde belirli bir dogmatik görüşü aşlamak suretiyle eğitmeleri olmuştur.³⁰

Nitekim İnsan Hakları Divanı, bir kararında, eğitimin dogmatik bilgiler içermemesi ve devletin, eğitim ve öğretim görevini yerine getirirken bilgilerin objektif, eleştirel ve çoğulcu bir yaklaşımla verilmesi gerektiğine işaret etmiştir.³¹

NELER YAPILDI

²⁹ Türkiye, Ek 1 Nolu Protokolü çekince koyarak onaylamıştır. Bkz.: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne Ek Protokoller, 3. Bölüm.

³⁰ Şeref, ÜNAL, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa İnsan hakları Komisyonu ve Divan Kararları Işığında Sözleşme Hükümlerinin Açıklanması ve Yorumu”, (Ankara, TBMM Yayınları, 1995), s. 273.

³¹ Şeref, ÜNAL, a.g.e., s. 274. (Kjeldsen ve Danimarka Kararı)

İlköğretim ve Ortaöğretim müfredatı, eğitim-öğretim camiasının haklarının tanımlarından dahi bahsetmeyen bir yetersizlikle hazırlanmaktadır. Müfredatı uygulayanlar, bilhassa Öğretmenler ve Eğitimciler dahi en temel haklarının ve kendisine uygulanabilecek yükümlülüklerin bilgisinden yoksun yetiştirilmekte, muhatapları olan öğrenciler ise en tabii haklarının neler olduğu ve nasıl korunacağı hususunda eğitilememektedirler. Eski müfredatta yer alan Yurttaşlık derslerinde yurttaşların ödevlerinden bahsedilirken, yeni müfredatta yer alan vatandaşlık derslerinde de, vatandaşların haklarından söz edilmemektedir. Üstelik, günümüz dünyasında tüm toplulukların birinci gündem maddesi olan insan hak ve özgürlükleri hiç yer almamaktadır. Yükseköğretimde dahi, İnsan Hakları dersleri henüz yeterli düzeyde müfredata girememiştir.

Devletin günümüze kadar eğitim ve öğretimden güttüğü amaç, düşüncesi, kılık kıyafeti, davranışları, hatta duygularıyla tek-tip insan yetiştirmek olmuştur.³² Bu amaçla, "Tevhid-i Tedrisat Kanunu" ile formüle edilmiş bir tür misyonerlik teşkilatı oluşturulmaya çalışılmıştır.³³ Elbette ki, amaçlanan tek tip eğitim ve öğretimle, bunu sağlayacak teşkilatın hakları öne çıkarılacaktır ve çıkarılmıştır.³⁴

Bu nedenledir ki, Cumhuriyet tarihi boyunca eğitimin özelleştirilmesi çalışmalarında sözü edilebilecek bir gelişme henüz yakalanamamıştır. Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olmasına rağmen, Özel Okulların toplam okul sayısına ve özel okullarda okuyan öğrenci sayısının tüm öğrenciye oranı 1990'larda %1,2 iken, bütün özendirme iddialarına rağmen 1997'de %2 civarındadır.

İletişim imkanlarının akıl almaz boyutta geliştiği bir dünyada, Ülkemizde %19,5 olan okuma yazma bilmezlik oranıyla ve bu oranın %28'inin kadın olması gerçeği ile³⁵ konuya dikkatle eğildiğimizde, yukarıdaki tespit ve değerlendirmelerimizin afaki olmadığı görülecektir.

Yine, 1995 yılında Millî Eğitim Bakanlığı ile Devlet ve Vakıf Üniversitelerine ayrılan bütçeye göre eğitim-öğretim için kişi başına düşen pay 71 dolar

³² "Yani sistem, *Öğretmen-Yönetici Merkezli* olmuştur. Böyle olunca, *Program ve Kitaplar* da değişmez, eleştirilmez, harfi harfine uyulması ve uygulanması gereken vazgeçilmez, bağlayıcı ve baskıcı unsurlar ve esaslar haline gelmiştir. Bunun sonucu ve gereği; *Öğretmek için Ezberlemek, Şekil ve Kalıplılık, Başarısızlığı Aramak ve Ölçmek; Elemek ve Sistemin Dışına Atmak; Verileni ve Okunanı Aynen Kabul Etmeye, Mutlak itaata ve Teslimiyete Zorlamak ve Korkutmaktır*. Bu uygulama çağdıdır; insanın yaradılışına aykırıdır; insanlık onuruna ve insanın öz değerlerine saygısızlıktır. Bu uygulamada Sevgi değil, Korku egemendir. *Korkunun, Şiddetin, Baskının* olduğu yerde demokrasi olmaz. İnsanlar özgür, bağımsız, onurlu, erdemli yaşayamaz. Eleştirici, yaratıcı, yapıcı, üretici hiç olamazlar. Bunların olabileceği ve gelişeceği ortam Demokrasidir; demokratik eğitim ve demokratik yönetimdir. Avni AKYOL, Eski Millî Eğitim Bakanı, "Millî Egemenliğin 75., Cumhuriyetimizin 72. Yıldönümünde Millî Eğitim Açısından Sosyal ve Siyasal Durumumuz", *Yeni Türkiye Dergisi*, Eğitim Özel Sayısı Sayı. 7, S. 179.

³³ Mustafa ERDOĞAN, *Rejim Sorunu*, (Ankara, Vadi Yayınları 1997), s. 220.

³⁴ "Öğrendiklerimizi kim saptırıyor? sorusuna verilecek yanıtı, eğitim sonuçlarına bakarak çıkarabiliriz. Eğitimcilerimize sormaya gerek yoktur. Eğitimcilerimiz de bizim gibi, aynı yöntemle ve aynı bilgilerle imal edilmişlerdir." E. A. RAUTER, *Düzene Uygun Kafalar Nasıl Yetiştirilir*, (İstanbul, Gözlem Yayınları 1976), s.52.

³⁵ Avni AKYOL, a.g.m., s. 171.

iken, 1996 yılında bu miktar 24 dolara gerilemiştir.³⁶ Eğitime ayrılan pay konusunda bazı ülkelere baktığımızda bu rakam, Türkiye ile kabili kıyas dahi olamamaktadır. Örneğin: Bulgaristan'da devlet bütçesinden eğitime ayrılan pay kişi başına 400 dolar, Yunanistan'da 552 dolar, Suriye'de 800 dolar, İsveç'te 1595 dolardır.³⁷

NELER YAPILABİLİR

Kanunları uygulayan 'Zabıta Kuvvetleri'nin öğretim müfredatına, **yasak savar kabilden** "İnsan Hakları Dersleri"nin henüz konmuş olması da dikkate alındığında;³⁸ temel hak ve özgürlüklerin neler olduğu ve bu hakların hangi ulusal ve uluslararası düzenlemelerde yer aldığı, nasıl kullanılabileceği ve korunabileceğinin bilgisi, toplumun tüm kesimlerini bilinçlendirmede en üstün ve aktif görev alan eğitim ve öğretim elemanlarımıza verilmeli, bu bilgilerin böylece tüm insanlara, öğrenime başlanılan küçük yaşlardan itibaren ulaşması sağlanmalıdır.

Eğitim ve öğretimi de yakından ilgilendiren bu gereksinimler için düşünülebilecek en iyi çözüm, toplumun tüm kesimlerinin siyasal katılma açık tutulması, bilhassa kamusal alanda insanlar arasında, tüm evrensel değerlerin uygulanması suretiyle, uluslararası sözleşmelerin öngördüğü şekilde herhangi bir ayırımı gidilmesinin önlenmesi olabilir.

O halde, ara dönem anayasalarıyla,³⁹ bu anayasalara uygun şekilde çıkarılan veya uygun hale getirilen kanunlarla⁴⁰ ve bu Kanunlar çerçevesinde oluşturulan Olağanüstü Mahkemelerle⁴¹ kısıtlanabilen, zaman zaman kanuna aykırı uygulamalarla tecavüze uğrayan temel hak ve özgürlüklerimiz; bunun karşısında, bu hak ve özgürlükleri koruması gerekenlerin yükümlülükleri, temel hak ve özgürlüklerini kullananların üzerine düşen ödevler, tamamı bir arada olacak şekilde insanımızın bilgisine sunulmalıdır.

Siyasal katılım alanında ülke vatandaşlarının "Demokratik Devlete Katılma Yöntemleri" olarak bilinen üç yöntem uygulanmaktadır: ETKİLEME, SEÇİM ve YARGIYA BAŞVURMA...

³⁶ Millî Eğitim Bakanlığı'nın 1997 yılı bütçesi 510 Trilyon, 1998 yılı bütçesi 1 katrilyon 200 trilyon liradır.

³⁷ Abdurrahman KUTLU, Selçuk Üniversitesi Rektörü, Konya'da tertip edilen 1. Uluslararası Eğitimde Kalite Kongresi'nde yaptığı konuşmadan. Konya: 10-12 Mayıs 1996.

³⁸ 9 Nisan 1997 tarihli Başbakanlık Genelgesiyle kurulan "İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu", İnsan Hakları konusunda önemli kararlar almış, ancak bu kararların uygulamasını 1998 yılına bırakmıştır. Bu kararlar içinde konumuzu ilgilendiren önemli bir karar da: TRT'de İnsan Hakları Eğitimi verilmesine ilişkin programlar yapılması ve İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında İnsan Hakları Derslerinin **Seçmeli** de olsa okutulması kararıdır.

³⁹ 1961 ve 1982 Anayasaları

⁴⁰ Devlet Memurları Kanunu, Terörle Mücadele Kanunu gibi.

⁴¹ Sıkıyönetim Mahkemeleri, Devlet Güvenlik Mahkemeleri gibi.

Vatandaşlar, Anayasada belirlenen Dilekçe Hakkı, Referandum, Sivil Toplum Örgütlenmeleri gibi hakları kullanarak siyasî iktidarı etkilerler. Anayasada belirlenen bu hakları bir çok kısıtlamalara tabi kılınca da, bu hakların en olumlu ve aktif seviyede kullanılması suretiyle oluşacak bilinç, birçok engelin aşılmasına neden olabilecektir.

Yine vatandaşlar, seçme ve seçilme haklarını kullanarak Parlamento, Yerel Yönetimleri ve demokrasinin vazgeçilmez unsuru sayılan Siyasî Partileri belirleme haklarını ve görevlerini ifa ederler. Vatandaşlar, en üst düzeyde Devlet Başkanını ve merkezden liste oluşturmaksızın Siyasî Parti Temsilcilerini seçme ve kendilerinin de bu platformda seçilme haklarını kullanma bilincine ulaştırıldıklarında, siyasal katılma sürecinde önemli bir görev üstlenmiş olacaklardır.

Tüm siyasal katılma eylemlerine karşılık, bu hakların kısıtlanması veya hukukî düzenlemelere aykırı biçimde engellenmesi durumunda da vatandaşlar, en tabii hakları olan Yargı Yolu'nu kullanabileceklerdir. Daha önce zikrettiğimiz, Anayasanın 125 ve Geçici 15. Maddesi gibi düzenlemelerin aşılabilmesi, insanımızın siyasal katılım bilincinin en üst seviyede gerçekleşmesi suretiyle mümkündür.

Böyle bir görev, adaleti, insana gösterilen saygınlıkta arayan yeni "insan hak ve özgürlükleri" anlayışının, Hukuk Devleti'ni; "hukuka uygun davranan devlet", hatta daha da ileri giderek, "pozitif hukukunu doğal hukuka uydurmaya çalışan devlet"⁴² şeklinde tanımlandığı ve dizayn edilmeye çalışıldığı 20. yüzyıl sonlarında, daha da anlamlı hale gelmektedir.

Üzüntü vericidir ki, anayasal ve yasal düzenlemelerle siyasî haklarını savunma imkanları tanınmamış ve devlet memuru olarak kabul edilmiş eğitim ve öğretim camiası mensubu insanlar, temel hak ve özgürlüklerin savunulması ve daha özgür bir dünya için çalışılması görevini yüklenen oluşumlar içinde fiilen yer alamamaktadırlar.

Ulusal yargı ve denetim mekanizmaları ile, Uluslararası ve Uluslararası Hukukî ve Siyasî Anlaşmalar ve Denetim Mekanizmalarında eğitim ve öğretim ile ilgili hak arama yollarının dışında, İnsan Hakları ve Temel Hak ve Özgürlüklerin içinde mütalaa edilen eğitim ve öğrenim hakkının toplum içinde ve toplumlar arasında devlete ve devletlere karşı savunuculuğunu yapmak görevi ile kendilerini görevlendiren duyarlı insanların öncülük ettiği yerel veya uluslararası "Sivil toplum Örgütleri" de oluşturulmalıdır. Bu Örgütler gerek ülkemizde gerekse diğer dünya ülkelerinde, her türlü iletişim imkanını kullanarak insanlar için hak ve özgürlükler platformunu genişletebilir, birçok siyasî ve hukukî anlaşmaların vücut bulmasına vesile olabilirler.

Grevli, Toplu Sözleşmeli Sendika mücadelesi ile birlikte, kanunun devlete bağımlılık esasına dayandığı sınırlı örgütlenme özgürlüğünün mevcut sınırlarını zorlamadan, hiçbir hakkın elde edilmesi mümkün görülmemektedir.

⁴² Ahmet MUMCU, a.g.e., s. 9.

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSAL DÜZENLEMELER

Türkiye'de vatandaşların hak ve özgürlükleri ile yükümlülükleri, Anayasa'da ve Kanunlarda düzenlenmiştir. Ayrıca Kanun Hükmünde Kararnameler, Tüzükler, Yönetmelikler ve Genelgelerle hak ve yükümlülüklerin nasıl kullanılacağı belirlenmektedir. Bu hakların ve yükümlülüklerin korunabilmesi ve denetlenebilmesi, ulusal düzeyde "Yargı Yolu" ve kamuoyu oluşturan "Sivil İnisiyatif"ler yoluyla olabilmektedir. Yargı yoluyla korumada, Adlî Yargı ve İdarî Yargı yollarından söz edilebilir.

Anayasanın 125. Maddesi,

"İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır" hükmünü vazederek, "İdarî Yargı" yolunu;

Anayasanın Hak Arama Hürriyetini düzenleyen 36. Maddesi,

"Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir.

Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz." hükmünü vazederek, "Adlî Yargı" yolunu,

Anayasanın 11. Maddesi de,

"Kanunlar anayasaya aykırı olamaz"

hükmü ile de, "Anayasa ve Anayasa Mahkemesi Denetimini" düzenlemiştir.

Bu genel hükümler çerçevesinde, usulî hükümleri oluşturan Kanun, Tüzük, Yönetmelik ve Genelgelerle vaz edilen her tür düzenlemenin, ilgili kişiler tarafından, kendileri ile ilgili olmak koşuluyla iptali istenebilir. Ancak, Kanunların ve Kanun Hükmündeki Kararnamelerin iptali istemi için vatandaşların tek başlarına iptal isteme hakları tanınmamıştır. Ayrıca İdarenin eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunda da önemli istisnalar mevcuttur.(*).

* Bu konuya "Yargı ve Denetim Yollarında İstisna ve Kısıtlamalar" başlığı altında değinilmiştir.

YARGI VE DENETİM YOLLARINDA İSTİSNA VE KISITLAMALAR

Anayasada, idarenin işlemlerine karşı vatandaşlara, yargı yolunu kapatan çok önemli istisnalar getirilmiştir. Örneğin: Cumhurbaşkanı'nın tek başına yapacağı işlemler ile Yüksek Askerî Şura kararları, yargı denetimi dışında tutulmuştur. (Madde 125/2)

Ayrıca Anayasa, gerek kendi içinde gerekse özel kanunlar yoluyla, hukukun en önemli prensiplerinden biri olan "Yargı Birliği" ve "Tabii Hakim" ilkesini çiğneyerek "Özel Mahkemeler" ihdas etmiş, bu suretle de Adli Yargı yolu ile hak arama hürriyetine, eşine az rastlanır istisnalar ve kısıtlamalar getirmiştir. Sıkıyönetim Mahkemeleri, Devlet Güvenlik Mahkemeleri ve sivil şahısların Askerî Mahkemelerde Yargılanması, Yargı Yolundaki istisna ve kısıtlamaların önemli örneklerindedir.

Uluslararası anlaşmaların kanun hükmünde olduğunu belirleyen Anayasanın 90. Maddesinin son fıkrasında, Uluslararası ve Uluslararası Sözleşmelerin Anayasa ve Kanunlar üzerinde üstün norm niteliği taşıdığı vurgulansa dahi, bu hüküm, Uluslararası sözleşmelere Türkiye'nin koyduğu çekinceler yüzünden uygulama imkanı bulamamaktadır. Yapılacak basit bir düzenleme ile, "Anayasanın ve Kanunların, Uluslararası ve Uluslararası Sözleşmelere aykırı olamayacağı" hükmü getirilebilir. Aksi halde, üstün norm hükmüne rağmen, hala hak arama yollarının önünde bir çok engel bulunmaya devam edebilecektir.

Türkiye'de, kamusal alanda İdare ile vatandaş arasında İdarî Yargı Yolunun işletilebilmesinin temini bakımından bazı kurumlar da oluşturulmuştur. "Radyo ve Televizyon Üst Kurulu", "Tüketici Konseyi", "Reklam Kurulu", "Rekabet Kurulu", "Tüketici Sorunları Hakem Heyetleri", "TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu" gibi Millî İdarî Kurumlar da, İdarî Yargı Yolu'nda önemli, besleyici kuruluşlar olarak düşünülmüş ve uygulamaya konulmuşlardır. Adı geçen kurumların kanunî düzenlemeleri henüz tam anlamıyla yapılmamış olduğundan, gerekli işlevlerini yerine getirememektedirler. Bu yüzden de, hak sahipleri henüz haklarını koruma ve kullanmada yeterli donanıma kavuşmamıştır. Ancak, bu kurumlar, en azından Anayasada tanınan kadarıyla temel hak ve özgürlükler doğrultusunda dizayn edilmeleri halinde önemli işlevler görebileceklerdir.

Ulusal ve uluslararası düzeyde insan haklarının korunması için oluşturulacak Millî Organların Statü ve Görevlerine İlişkin İlkeler, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Aralık 1993 tarih ve 48/134 Sayılı Karar ile kabul edilerek yayınlanmıştır. Birleşmiş Milletlere üye ülkeler bu karar gereğince millî organlarının statülerini ve görevlerini belirleyeceklerdir. (*)

Ülkemizde henüz düzenlemesi ve uygulaması olmamakla birlikte, Avrupa'nın birçok ülkesinde uygulanan "Bağımsız İdarî Kurumlar" aracılığı ile hakları koruma da söz konusudur. Bu tür bağımsız kurumlara en önemli örnek

* Bkz.: Söz konusu İlkelerle ilişkin BM kararı, Uluslararası Sözleşmeler Bölümünde.

"OMBUDSMAN"¹ (KAMU DENETÇİSİ) ve "HALKIN AVUKATI"² gibi kurumlardır. Arzu edilir ki, bu tür kurumlar çok yakın bir zamanda ülkemizde de oluşturulur ve kamunun uygulamalarına karşı vatandaşların haklarını savunacak, kanun teklifi de dahil bir çok çözüm yolu önerebilecek kurumlar eliyle, kamunun sınırsız yetkileri vatandaş lehine ve aynı zamanda kamu yararına düzenlenebilir.

1998 yılı Ocak Ayı içinde TBMM Adalet Komisyonu'nda kabul edilen "Uzlaştırma Kurullarının Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Yasa Tasarısı" ile Türkiye'de de Batıdaki Ombudsman Modeline benzer bir kuruluş öngörülmektedir. Gerekçesi, "İdare ile kişiler arasındaki özel hukuk ilişkilerinden kaynaklanan uyuşmazlıkların mahkemelere taşınmadan çözülmesi ve yargının iş yükünün hafifletilmesi" olarak belirlenen Uzlaştırma Kurullarının yapısında İdarenin ağırlıkta olacağı, Kurul Başkanının İdareden gelen bir personelden seçileceği, Kurulda bir de hukukçunun bulunabileceği belirtilmektedir.

Tasarı metni ve gerekçesi incelendiğinde, Tasarının, kişilerle idare arasındaki parasal ihtilafların çözümünde rol oynayacak bir kurum oluşturmak istediği anlaşılmaktadır.

Tasarının, Batıdaki Ombudsman Modelinin benzeri olması düşüncesiyle hazırlandığı ifade edilmesine rağmen; Tasarının, idare ile vatandaş arasında alacak-borç ilişkisinde doğacak ihtilaflarda yardımcı ve idareye bağlı Uzlaştırma Kurullarını önermesi, bu düzenlemeyi yaparken, yürürlükteki hukukî mevzuat içinde var olan ve halen işlemeye devam eden Tahkim Müessesesinin görülmemesi, Batıda uygulanan Ombudsman Modeli veya benzer kurumların henüz Türkiye için çok erken olduğu hükmünü haklı çıkarmaktadır.

Kamuoyu oluşturarak denetim görevi yapan Sivil İnisiyatiflerin konumuna gelince: Türkiye'de henüz Sivil Toplum Örgütleri arzu edilen seviyede yetki ve işlevlere kavuşabilmiş olmamakla birlikte, birçok konuda kamuoyu oluşturabilmektedirler. Her türlü ekonomik hakların savunuculuğu görevi ile donatılmış

¹ *Ombudsman*: Kamu görevlilerinin işlem ve davranışlarının yasalara uygun olup olmadığını araştırmaya ve uygunluğu sağlayıcı yolları önermeye yetkili denetçi. Genellikle İskandinav ülkelerinde uygulanan bir denetim sistemidir. Denetçiler, bazı durumlarda yargı organlarına da başvurabilmektedirler. Genellikle halkın kolay ulaşabileceği, tarafsız ve bağımsız kişiler olmaları, Ombudsman kurumunun güvenilirliğini ve işlerliğini sağlamaktadır. Günümüzde 100'e yakın ülkede uygulanan bir sistemdir. İslam ülkelerinde de "Divan-ı Mezalim", "Muhtesib", "Şikayetleri İnceleme Kurulu" adı altında faaliyet gösteren kurumlar da bir nevi Ombudsman modeline uygun çalışan kurumlardır. Bkz.: 1) Şeref Ünal, *Temel Hak ve Özgürlükler ve İnsan Hakları Hukuku*, (Ankara, Yetkin Yay. 1997), s. 106.

2) Avrupa ülkelerinde ilk defa İsveç'te 1809 yılında düzenlenen Ombudsman kurumunun ilk örneklerinin İslam Toplumlarında bulunduğu ve İkinci Halife Ömer İbni Hattab tarafından oluşturulup devam ettiğine dair, Bkz.: Victor PICKİ, "Ombudsman Sistemlerinin İslâmî Temelleri", Çev: Taykan ATAMAN, *Yeni Türkiye*, Mart-Nisan 1997, Sayı: 14, s. 800.

3) Hasan KORKMAZCAN, "Sistemin Siyasî ve Hukukî Denetimi". Zekeriya TEMİZEL, "Yurttaşın Yönetime Karşı Korunmasında Bir Başka Denetim Organı: Ombudsman". Taykan ATAMAN, "Ombudsman ve Temiz Toplum". Bülent KENEŞ, "Bir Denetim Mekanizması Olarak Ombudsman, Türkiye'deki İhtiyaçlara Ne Kadar Cevap Verebilir?". *Yeni Türkiye*, Ankara, 1997, Sayı: 14. Mart-Nisan.

² İspanya Anayasası'nda öngörülen bir kurumdur. Savcının yanı sıra Halkın Avukatı da Anayasa Mahkemesine müracaat yetkisine sahiptir.

EĞİTİM VE ÖĞRETİMDE HAKLAR VE YÜKÜMLÜLÜKLER

sivil toplum örgütlerinin, sosyal ve siyasî hakların elde edilmesinde gösterecekleri gayretler, gelecek için bir umut sayılabilir. Böyle bir işlev için, TBMM'nin ve idarenin kanunî ve idarî önlemler almasının gerekliliği de izahtan varestedir.

ANAYASAL DÜZENLEME

**1982 ANAYASASI
(7.11.1982/ 2709)****BAŞLANGIÇ³**

“Türk Vatanı ve Milletinin ebedi varlığını ve Yüce Türk Devletinin bölünmez bütünlüğünü belirleyen bu Anayasa Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu, ölümsüz önder ve eşsiz kahraman Atatürk’ün belirlediği Milliyetçilik anlayışı ve onun inkılap ve ilkeleri doğrultusunda;⁴

Dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak, Türkiye Cumhuriyetinin ebedi varlığı, refahı, maddî ve manevî mutluluğu ile çağdaş medenîyet düzeyine ulaşma azmi yönünde;

Millet iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunu millet adına kullanmaya yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı;

Kuvvetler ayrımının, devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli devlet yetki ve görevlerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medenî bir işbölümü ve işbirliği olduğu ve üstünlüğün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu;

Hiçbir düşünce ve mülahazanın Türk millî menfaatlerinin, Türk varlığının, Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihi ve manevî değerlerinin, Atatürk Milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medenîyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği ve laiklik ilkesinin gereği kutsal din duygularının, devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılmayacağı;

Her Türk Vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak Millî kültür, medenîyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddî ve manevî varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine sahip olduğu;

³ Başlangıç Bölümü, 176. Madde gereğince Anayasanın metnine dahildir.

⁴ “982 Anayasasının 1958 Fransız Anayasasının açık izlerini taşıdığı söylenebilir. Yeni Forum Taslağı, yazarlarının da ifade ettiği gibi, büyük çapta Fransız 5. Cumhuriyet Anayasası’ndan esinlenerek hazırlanmıştır.” Bülent TANÖR, *İki Anayasa*, (İstanbul, Beta Basım Dağıtım 1994), s. 108.

Topluca Türk vatandaşlarının millî gurur ve iftiharlarda, millî sevinç ve kederlerde, Millî varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortak olduğu, birbirinin hak ve hürriyetlerine kesin saygı, karşılıklı içten sevgi ve kardeşlik duygularıyla ve “Yurtta sulh, cihanda sulh” arzu ve inancı içinde, huzurlu bir hayat talebine hakları bulunduğu,⁵

FİKİR, İNANÇ VE KARARIYLA anlaşılacak, sözüne ve ruhuna bu yönde saygı ve mutlak sadakatle yorumlanıp uygulanmak üzere,

TÜRK MİLLETİ TARAFINDAN, demokrasiye aşık Türk evlatlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi olunur.⁶

GENEL ESASLAR

Devletin Şekli

Madde—1. Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.

Cumhuriyetin Nitelikleri

Madde—2. Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, Millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı(*), Atatürk Milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.

Gerekçe: Türkiye Cumhuriyeti'nin her şeyden önce Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; yani bütün fertlerinin kaderde ve tasada ortak, bölünmez bir bütün halinde, diğer bir deyişle, millî dayanışma ve adalet anlayışı içerisinde yaşayan bir toplum olduğu açıklanmıştır. Bu toplum insan haklarına saygılı, başlangıçta belirtilen Atatürk ilkelerine dayanan, siyasî rejimler içinde insan haysiyetini en iyi koruyan, gerçekleştiren ve teminat altına alan demokratik rejimi benimsemiştir. Demokratik rejimin de, laiklik ve sosyal hukuk devleti ilkelerine dayandığı belirtilmiştir. Demokrasi, egemenliğin millete ait olduğu bir siyasî rejimdir. Hiçbir zaman dinsizlik anlamına gelmeyen laiklik ise, her ferdin istediği inanca, mezhebe sahip olabilmesi, ibadetini yapabilmesi ve dini inançlarından dolayı diğer vatandaşlardan farklı bir muameleye tabi kılınmaması anlamına gelir.

⁵ 1982'de, Anayasa Tasarısının halkoylamasında reddi durumunda ne yapılacağı belli değildir. Bu durum, tasarı reddedildiği takdirde askerî idarenin belirsiz bir süre daha devam edebileceği düşüncesini akla getirebilecek niteliktedir.” Hikmet ÖZDEMİR, *Türkiye Cumhuriyeti*, (İstanbul, İz Yayıncılık, 1995), s. 452.

⁶ 1982 Anayasası'nın, demokrasinin askıya alındığı, siyasî partilerin kapatıldığı, TBMM'nin feshedildiği bir ortamda, Millî Güvenlik Konseyince seçilen Danışma Meclisi üyeleri tarafından yapıldığı hatırlanmalıdır.

* İnsan Haklarına saygı ifadesi göreceli bir belirlemedir. Aslolan “İnsan Haklarına Bağlılık”tır. Batı Anayasalarında bu, İnsan haklarına Bağlılık şeklinde tezahür etmektedir. 1961 Anayasasının Cumhuriyetin Nitelikleri başlığını taşıyan 2. Maddesinde, “İnsan Haklarına Dayanan” bir hukuk devleti öngörülmektedir. Ayrıca, “Atatürk Milliyetçiliğine bağlılık” vurgusunun yanında, “insan haklarına saygı” ifadesi, göreceli olması bir yana pek hafif kalmaktadır. Aksi halde, Temel Hak ve Özgürlüklerin düzenlendiği maddelerin hemen alt fıkralarında, kısıtlamalar getirilmesi mümkün olmazdı kanaatindeyiz.

Sosyal hukuk devleti ise, bizzat devletin, koyduğu kurallarına uyacağı ve çalışan, çalıştığı halde elde ettiği ürün ile mutlu olabilmek için, tasarladığı madde ve manevî değerlere sahip olamayan kişilerin yardımcısı olacağı ilkesini belirtmektedir.⁷

Devletin Bütünlüğü, Resmi Dili, Bayrağı, Millî Marşı ve Başkenti

Madde—3. Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçe'dir.

Bayrağı, şekli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır.

Millî Marşı "İSTİKLAL MARŞI"dır.

Başkenti Ankara'dır.

Değiştirilemeyecek Hükümler

Madde—4. Anayasanın 1. Maddesindeki devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile, 2. Maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3. Maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez.

*Gereke:*⁸ 1924 Anayasası konurken saltanat henüz kaldırılmamış bulduğundan Cumhuriyet rejimini korumak için, Anayasada yapılacak değişikliklerle saltanata dönülmesini önlemek amacıyla uygun olarak Cumhuriyet rejiminin değiştirilemez olduğu ve değiştirilmesinin teklif dahi edilemeyeceği Anayasa hükümleri arasına konmuştu. Fransa'da 3. Cumhuriyetin başlarında aynı mealde Cumhuriyet rejimini koruyacak bir hüküm getirilmişti. 1924 Anayasasında hiç şüphesiz 3. Fransız Cumhuriyetinden esinlenerek saltanata dönüş eğilimlerine set çekilmiştir.

1961 Anayasası düzenlenirken böyle bir endişe artık kaybolmuştur. Atatürk'ün kurduğu ve gençliğe emanet ettiği Cumhuriyet rejiminden geriye dönüşün mümkün olamayacağı tartışılmaz bir gerçek olarak Türk Milletince kabul edilmiştir. Buna rağmen sadece tarihî niteliğinden dolayı Cumhuriyet ilkesinin değiştirilmesinin teklif dahi edilemeyeceği 1961 Anayasasına konmuştur. Komisyonumuz da aynı sebeple hükmü tekrarlamıştır.

Devletin Temel Amaç ve Görevleri

Madde—5. Devletin temel amaç ve görevleri, Türk Milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin

⁷ Anayasa maddelerinin gerekçeleri için Bkz.: Müjdat ŞAKAR, *1982 Anayasası ve Önceki Anayasalar*, (İstanbul, Beta Basım Yayın Dağıtım 1994),

⁸ Anayasanın ilgili maddelerini aktardığımız bu bölümde, maddelerin gerekçelerini de aktararak okuyucuya hacmi çoğaltmayı istemedik. Ancak, bilhassa Anayasa maddelerinin gerekçeleri, Anayasa hükümlerine uymak zorunda olan her türlü kanunî düzenlemeye ışık tutmaktadır. Diğer bir deyişle, kanunların anayasaya aykırılığı Anayasa Mahkemesince denetlenmektedir. Anayasa Mahkemesi de, anayasa hükümlerini yorumlarken hükmün lafzî ile gerekçelerde ifade edilen, Yasakoyucunun maksadını dikkate almak zorundadır. Son dönemde Anayasa Mahkemesi kararları ve Anayasa Mahkemesinin kararlarına atfedilen değer konusundaki tartışmalar, Anayasa yapıcının maksadının anlaşılması gerekliliğini bir kez daha ortaya koymaktadır. Bu nedenle sadece Anayasa maddelerine has olmak üzere gerekçelerden önemli görülenler aktarılmaya çalışılmıştır.

temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.

*Gereke:*⁹ Devletin nüfus unsurunu teşkil eden Türk Milleti bir bütündür, parçalanamaz. Parçalanamaz bir bütün olan Türk Milleti bağımsız bir devlet oluşturmuştur. Bu devletin ülkesi hiç bir şekilde bölünemez ve siyasî rejimler içerisinde fert hak ve hürriyetlerini en iyi gerçekleştirip, teminat altına alan demokrasiyi ve Cumhuriyeti korumak devletin varlık sebebidir; fakat devlet aynı zamanda milletin huzurunu sağlamak ve fertlerini mutlu kılmak görevi ile de yükümlüdür. Devlet, ferdin hayat mücadelesini kolaylaştıracaktır. Ferdin insan haysiyetine uygun bir ortam içinde yaşamasını gerçekleştirecektir. bu sosyal devletin görevidir. Sosyal devlet bazılarının yanlış sandıkları veya kasten tahrif ettikleri gibi sosyalist devletle ilişkisi olmayan bir devlet anlayışıdır. Sosyal devlet her şeyden önce insana ve insanın düşünce hakkına saygılıdır ve bu sınırlar içerisinde ferdin hak ve hürriyetlerinin kullanılmasını sınırlayan engelleri ortadan kaldırmak, onun başlıca görevleri arasındadır.

Ferdin hayatında, onun temel hak ve özgürlüklerden olduğu gibi yararlanmasını engelleyen sebepleri ortadan kaldırmak, sosyal devletin görevidir.¹⁰

Kanun Önünde Eşitlik

Madde—10. Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

Gereke: Madde, demokrasinin üç vazgeçilmez ilkesinden birini teşkil etmektedir. İnsanın insan olması dolayısıyla doğuştan bir değer ve haysiyeti vardır. Bu onun tabii bir hakkıdır. Bu hak dolayısıyla herhangi bir niteliğe veya ölçüye dayanılarak insanlar arasında ayırım yapılamaz. İnsanlar arasında kanunların uygulanması açısından hiç bir fark gözetilemez. İnsanlar arasındaki eşitliğin temellerinden birini de böylece kanunlar önünde eşitlik ilkesi sağlar.

⁹ Dikkatli bir gözle bakıldığında, madde gerekçelerinin büyük çoğunluğunun, madde metinlerinin bir tekrarı olduğu görülmektedir. Arzu edilirdi ki, üstün norm olarak kabul edilen anayasal düzenlemelere gerçekten felsefî ve hukukî dayanak olabilecek gerekçeler bulunabilirdi. 1982 Anayasasının bu eksikliği belki ileride yapılacak köklü bir değişiklik ile giderilebilecektir.

¹⁰ Anayasa Mahkemesinin 18 Şubat 1985 tarihli kararı:

“Sosyal Hukuk Devleti, insan hak ve hürriyetlerine saygı gösteren, ferdin huzur ve refahını gerçekleştiren ve teminat altına alan, kişi ile toplum arasında denge kuran, emek ve sermaye ilişkilerini dengeli olarak düzenleyen, özel teşebbüsün güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayan, çalışanların insanca yaşamasını ve çalışma hayatının kararlılık içinde gelişmesi için sosyal, iktisadi ve mali tedbirler alarak, çalışanları koruyan, işsizliği önleyici ve millî gelirin adaletle uygun biçimde dağılmasını sağlayan tedbirleri alan, adaletli bir hukuk düzeni kuran ve bunu devam ettirmeye kendini yükümlü sayan, hukuka bağlı, kararlılık içinde ve gerçekçi bir özgürlük rejimini uygulayan devlettir.”

Komisionumuz bu hakka saygı göstermenin devlet organları ve idarî makamlar için de görev olduğunu belirtmektedir. Devletin organları ve idarî makamları, bütün işlemlerinde insanlar arasında ayırım yapmadan devlet faaliyetlerini yürütmek zorundadırlar.

Anayasanın Bağlayıcılığı ve Üstünlüğü

Madde—11. Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz.

Gereke: Bu madde ile Anayasanın üstünlüğü bir ilke halinde açıklanmakta ve devlet faaliyetlerinin Anayasaya uygun olarak düzenlenmesi gerektiği belirtilmektedir.

Anayasa, sadece devlet iktidarını değil kişileri de bağlayan temel hukuk kurallarıdır. Yasama, yürütme ve yargı kuvvetleri Anayasaya uymak zorundadırlar ve yargı kuvveti gerektiğinde Anayasayı diğer kanunlar gibi uygulayabilecektir.

TEMEL HAKLAR VE ÖDEVLER GENEL GEREKÇE

1. “İnsan hakları ve temel hürriyetler”in düzenlendiği bu bölüm hükümlerinde, insan hakları doktrininin günümüzdeki gelişmesi ve durumu, geçmiş bulunduğumuz kötü deneyimlerden çıkardığımız sonuçlar; insan hakları konusunda Türkiye’nin imzalayıp onaylamış bulunduğu ve bu sıfatla Millî hukukumuza dahil sayılan uluslararası antlaşma ve sözleşmeler, özellikle 1948 Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve 1950 İnsan Haklarının ve Temel Hürriyetlerin Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi göz önünde tutulmuştur.

2. Bu kısım, bir mantık zinciri izlenerek üç bölüm halinde oluşturulmuştur. Şöyle ki:

a) Önce temel hak ve hürriyetlerin genel niteliği belirlenmiş; insanın insan olarak, doğuştan bazı temel hak ve hürriyetlere sahip bulunduğu; binnettece, devletin bu hak ve hürriyetler önünde “müdahale etmez”, ”çekimser” bir tutum benimsemesi gereği belirmiştir. Temel hak ve hürriyetlerden herkesin yararlanabilmesi yani bunların herkes tarafından kullanılabilir hale gelmesi için devletin “müdahale etmez” tutumunun yetersizliği nedeniyle hak ve hürriyetlerin devlet tarafından desteklenmesi, yani devletin hak ve hürriyetlerin gerçekleşmesine yardımcı olması gereği de benimsenmiştir. Hak ve hürriyetlerin topluma mal edilmesi (sosyalleştirilmesi) şeklinde ifade olunan bu husus, “Devlet, kişinin temel hak ve hürriyetlerini, fert huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal bütün engelleri kaldırmaya çalışır” demek suretiyle Anayasanın “genel esaslar” hükümleri arasında yer almaktadır.

b) İkinci olarak, temel hak ve hürriyetlerin, kişiye tanınmış sınırsız bir serbesti olmadığı; bunların kişi için bazı ödev ve sorumlulukları da beraberinde

getirdiği ve sınırlı bir serbesti demek olduğu ifade edilmiştir. Hak ve hürriyetlerin ilk sınırı, bunların kendi bünyesi ve cevherinde yer almaktadır.

Kişinin kendi serbesti alanından taşarak, başkalarının hak ve hürriyetleri alanına girmesinin mümkün olmayacağı gibi.

Hak ve hürriyetlere getirilen ikinci grup sınırlamayı ise kişiye tanınan serbestinin ve hak alanının, Devletin yahut Cumhuriyetin, Millî güvenliğinin, kamu yararının, kamu düzeninin, genel sağlık ve ahlakın korunması ve benzeri mülazımlarla “kayıtlanması”, yani, kullanım alanlarının daraltılmasıdır. Temel hak ve hürriyetlerin kayıtlı olması konusunda kabul edilen bu sınırlama sebeplerinin bir grubu “genel nitelikte”, yani bütün hak ve hürriyetler için geçerlidir. Bu “genel sebeplerden” birinin yahut birkaçının belli bir hak ve hürriyet konusunda (mesela seyahat yahut düşünceyi açıklama veya dernek kurma hürriyeti vb. gibi) uygulanabilmesi için, o hürriyete ait özel maddede ayrıca belirtilmesine gerek yoktur. Sınırlama nedeni olarak kabul edilen diğer bir grup “sebepler” ise “özel” niteliktedir. Kullanılan “özel” teriminden de kolayca anlaşılacağı bu sebepler her hak ve hürriyete ait bulunan maddelerde yer almaktadır. Eğer herhangi bir hak veya hürriyete ait bulunan maddede böyle “özel” bir “sebepler” gösterilmişse, o hak ve hürriyet yalnızca “genel sınırlama sebebi” teşkil eden kavramlara dayanılarak sınırlanabilecek demektir.

Bu duruma göre hak ve hürriyetler “genel” ve bunlara ilaveten mahsus maddelerde yer alan “özel” sebeplere dayanılarak sınırlanabilecek, kayıt altına alınabilecektir. Bu husus, hak ve hürriyetlerin sınırlanması konusunda genel hüküm teşkil eden 13. Madde “...amacıyla ve aynı zamanda...” ibaresi kullanılmak suretiyle ifade edilmiştir.

Hak ve hürriyetlerin sınırlanmasına ilişkin genel hükmün hemen arkasından, bunların suiistimalini önleyecek hüküm getirilmiştir. Kişinin sahip bulunduğu haklar ve hürriyetler Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Cumhuriyeti ve Türk Devletini yıkmak ve 14. Maddede sayılan diğer amaçlarla, yani belirtilen cinsten bir kastla kullanılmayacaktır. Aynı zamanda genellikle Anayasanın hiç bir özelliğiyle kişinin sahip bulunduğu hak ve hürriyetler, bir topluluğa veya kişiye bu Anayasada yer alan hak ve hürriyetleri yok etmeye yönelik bir faaliyete girişme, yahut eylemde bulunma hakkını verir şekilde yorumlanamayacaktır.

Nihayet savaş, sıkıyönetim, olağanüstü hal gibi millet hayatının tehlikede bulunduğu durumlarda hak ve hürriyetlerin kullanılması tamamen durdurulabilmekte; hak ve hürriyetlerin korunması amacıyla öngörülmüş bulunan güvencelelere aykırı, yani bunları gereğince ortadan kaldıracak tedbirler alınabilecektir. (Madde 15).

c) Bu kısmı oluşturan üçüncü bir grup hüküm ile temel hak ve hürriyetler teker teker ele alınıp düzenlenmektedir. Yaşama hakkı, kişi hürriyeti, seyahat ve yerleşme hürriyeti v.s. gibi. Bir anlamda hak ve hürriyetler listesini teşkil eden bu kısmın düzenlenmesinde liste başına en önemli hak (yaşama hakkı) yerleştirilmiş ve diğerleri, kademeli şekilde bunu takip etmiştir. (Madde 17 ve sonrakilere)

Temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında yabancıların durumu ayrıca belirtilmiş (Madde 16); bunlar konusunda; milletlerarası hukuka uygun olarak farklı bir düzenleme imkanı getirilmiştir.

Temel haklar ve hürriyetler konusunda ayrıca belirtilmesi gereken diğer bir husus da “düşünce ve kanaat hürriyeti”(Madde 25) ile “düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü”nün (Madde 26), birbirinden farklı nitelikte olmaları nedeni ile, ayrı maddeler halinde düzenlenmiş bulunmasıdır.

Düşünce açıklama ve yayma hürriyetinin günümüz toplumunda demokratik yönetimde en önemli en önemli tezahür şekli olan haberleşme ve özellikle basın hürriyeti ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. “Basın ve yayımla ilgili hükümler” başlığı altında yer alan maddeler bir yandan basın hürriyetini güvence altına almakta; öte yandan da benimsenen “hür, fakat sorumlu basın” teorisine uygun olarak bu hürriyeti düzenlemekte, kötüye kullanımı önlemektedir. Böylece 28 ila 32. Maddeler haberleşme ve basın hürriyeti konusunda Anayasa içinde açılan bir parantezi oluşturmaktadır.

Temel haklar ve hürriyetler bölümünün son hükümleri niteliğindeki 37 ve 38. Maddelerde insanı yakından ilgilendiren bazı temel ilkeler yer almaktadır. Bunlar genellikle suç ve kanunların geçmişe yürümemesi hususlarıyla ilgilidir.

Temel Hak ve Hürriyetlerin Niteliği

Madde—12. Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.

Gerekeçe: “Temel hak ve hürriyetlerin niteliği”ni belirleyen bu maddenin ilk fıkrasında, bunların bir “devlet lûtfu” olmadığı; kişiliğin dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez bir unsurunu oluşturduğu vurgulanmıştır. Şu halde, yukarıda da belirtildiği gibi, devlet kişiye ayrılmış bu alana ilke olarak müdahalede bulunmamak, bu özel alan sınırları içine girmemekle yükümlüdür.

Maddenin ikinci fıkrasında ise, temel hak ve hürriyetlerin ikinci bir niteliği belirtilmiş, bunların içinde yaşanan topluma, aileye ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumlulukları da beraberinde getirdiği belirtilmiştir. Kişi sahip bulunduğu hak ve hürriyetleri kendi iradesi doğrultusunda kullanırken bu ödev ve sorumlulukları da göz önünde bulundurmaya zorundadır.

MGK Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi: Maddenin ikinci fıkrasının serahati karşısında “Temel hak ve hürriyetler, ancak bu ödev ve sorumluluklara bağlı olarak kullanılabilir” şeklindeki üçüncü fıkrası maddeden çıkarılmıştır.

Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması

Madde—13. Temel hak ve hürriyetler, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, Millî egemenliğin, Cumhuriyetin, Millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlakın ve genel sağlığın korunması amacı ile ve ayrıca Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

Temel hak ve hürriyetlerle ilgili genel ve özel sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamaz.

Bu maddede yer alan genel sınırlama sebepleri temel hak ve hürriyetlerin tümü için geçerlidir.¹¹

Gereke: Hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasını hüküm altına alan bu genel maddenin birinci fıkrasında önce, bütün hak ve hürriyetler için geçerli, yani “genel nitelikte” sınırlama nedenleri gösterilmiştir. Bunlar Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli egemenliğin, Cumhuriyetin, Millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel ahlak ve sağlığın, başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması amacına yönelik nedenlerdir. Bu nedenlerden herhangi birisi tek başına yahut birkaçı bir arada, belli bir hak ve hürriyetin sınırlandırılmasına meşru gerekçe teşkil eder. Daha önce de belirtildiği gibi “genel nitelikteki” bu sınırlama nedenlerinin belli bir hak veya hürriyet konusunda uygulanabilmesi için, o hak veya hürriyete özel maddede ayrıca öngörülmüş olması, yani açıkça kendisinden söz edilmiş bulunması gerekmez. Eğer belli bir hak ve hürriyete mahsus olan maddede (mesela toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hürriyetine ilişkin 34. Maddede olduğu gibi), o hak ve hürriyet için hiç bir sınırlama nedeni gösterilmemiş ise, bu husus, sözü edilen hak ve hürriyetin hiçbir sebeple sınırlandırılmayacağı anlamına gelmez; fakat bu, hakkın yahut hürriyetin yalnızca genel sınırlama nedeninin bulunmadığını ifade eder.

Temel hak ve hürriyetler, genel sınırlama nedenleri yanında ve bunlara ilaveten her bir hak veya hürriyeti mahsus özel maddede açıkça öngörülen “özel sebepler” de sınırlandırılabilir. Mesela “Düşünce açıklama ve yayma hürriyeti”, genel sınırlama nedenlerine eklenmek suretiyle, suçların önlenmesi, meslek sırrının korunması, yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi nedenleriyle de sınırlandırılabilir. Bu maddenin birinci fıkrasında yer alan “...korunması amacıyla ve aynı zamanda anayasanın diğer maddelerinde gösterilen özel sebeplerle ve ancak kanunla sınırlandırılabilir” ibaresinin anlamı budur. Ayrıca ilave etmek gerekir ki, yukarıda belirtildiği gibi, “özel sınırlama sebebi”

¹¹ Her ne kadar Anayasa hükmü kanunların Anayasaya aykırı olamayacağını (Kanunlar ve temel hak ve hürriyetlerin Anayasanın sözüne ve ruhuna aykırı olamayacağını) amir ise de, uygulamada bir çok istisna ile karşı karşıya kalınmaktadır. Bu konuda endişe verici bir çok örnek vardır. İki örnekle yetiniyoruz.:

1- Vakıflar Genel Müdürlüğünün 21 Eylül 1997 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Tebliği. Bu Tebliğ, metninden de anlaşılacağı üzere, Vakıflar ile ilgili düzenlemelerin yapıldığı Medeni Kanuna dahi atıf yapmadan, Anayasa ve Kanun hükümlerine aykırı bir düzenleme olarak, Vakıfların kuruluş ve işleyişlerinde kısıtlamalar getirmektedir. Bkz.: Av. Gönül ARSLAN, *Hukuk Dünyası* Dergisi, İstanbul, 1997, Sayı.1.

2- Anayasanın 91. Maddesi, Bakanlar Kuruluna Kanun Hükmünde Kararname çıkarma yetkisi vermiş, ancak bu yetkiyi, Anayasanın Birinci ve İkinci Bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile Dördüncü Bölümde yer alan siyasî haklar ve ödevlerle ilgili düzenlemelerde kullanamayacağını emretmiştir. Türkiye Cumhuriyeti 55. Hükümeti'nin, Kılık Kıyafete ilişkin, Kamu Kuruluşlarında bazı kıyafetlere yasak getiren Kararı, Anayasanın 91. Maddesinin ihlali niteliğindedir.

yalnız bir hak veya hürriyetle ilgili maddede değil, Anayasanın herhangi bir maddesinde de yer alabilecektir.

Maddenin birinci fıkrasında “ancak kanunla” denilmek suretiyle, hak ve hürriyet sınırlamalarının münhasıran kanun konusu olduğu; yani yasama tasarrufundan başka bir düzenleyici tasarrufla (tüzük, yönetmelik vb) hak ve hürriyetlerin sınırlanmayacağı belirtilmiştir.

Hak ve hürriyetlerin sınırlanmasında mümkün tek amaç olarak kanun, yani yasama tasarruflarının seçildiğini gösteren bu hüküm dahi “genel” niteliktedir. Diğer bir deyimle hak ve hürriyetlere ait bütün maddelere sari bir genel hükümdür. Bu nedenle herhangi bir hak veya hürriyete ait maddede, o hak ve hürriyetin “kanunla” sınırlanabileceğini ayrıca belirtmeye ihtiyaç yoktur; ve maddelerin yazımında bu hususa sadık kalınmıştır.

Fıkra da ayrıca, söz konusu sınırlamaların Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olması zorunluluğu da gösterilmiştir.

Maddenin ikinci fıkrasında, hak ve hürriyetlerin sınırlanmasında daima gözetilmesi gereken ölçü: yani sınırlamaların sınırı öngörülmüştür. Diğer bir deyimle hak ve hürriyetlere getirilecek sınırlamalar yahut bunlar konusunda öngörülecek sınırlayıcı tedbirler demokratik rejim anlayışına aykırı olmamalı; genellikle kabul gören demokratik rejim anlayışı ile uzlaşabilir olmalıdır. Getirilen bu kıstas, 1961 Anayasası’nın kabul ettiği “Özel Dokunmama”¹² kıstasından daha belirgin, uygulanması daha kolay olan bir kıstastır. Esasen Uluslararası Sözleşme veya bildiriler de bu kıstası kabul etmişlerdir.¹³

Maddenin ikinci kısmı son satırı, hak ve hürriyetlerin sınırlanmasında öngörülen genel ve özel nedenlerin belli amaçlara yönelik bulunduğu; bin netice ancak bu amaçları gerçekleştirmek için bu nedenlerin öngörüldüğünü vurgulamaktadır. Şu halde öngörülen amaçlar yahut nedenler bahane edilerek, başka bir amaca ulaşmak için hak ve hürriyetler sınırlanmayacak; yahut meşru amaç güdülerek sınırlanmış olsalar bile, getirilen sınırlama bu amacın zorunlu, yahut gerekli kılındığından fazla olmayacaktır. Diğer bir deyimle, amaç ve sınırlama orantısı her halde korunacaktır.

Nitekim maddenin son fıkrası, bu madde hükmünün “genel niteliğini” açıkça vurgulamaktadır.

Temel Hak ve Hürriyetlerin Kötüye Kullanılmaması

Madde—14. Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mez-

¹² “Özüne dokunamama” olması gerekir.

¹³ Aksi görüş için Bkz.: (1) Sami SELÇUK, Yargıtay 4. Ceza D. Bşk. “Sayın Cumhurbaşkanına”, *Türkiye Günü*, Ankara, Sayı 46. (2) Muharrem BALCI, *MGK ve Demokrasi*, 2. Baskı, (İstanbul, Yöneliş Yayınları 1998), s. 24.

hep ayırımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzeni kurmak amacıyla kullanılamazlar.

Bu yasaklara aykırı hareket eden veya başkalarını bu yolda teşvik veya tahrik edenler hakkında uygulanacak müeyyideler kanunla düzenlenir.

Anayasanın hiç bir hükmü, Anayasada yer alan hak ve hürriyetleri yok etmeye yönelik bir faaliyette bulunma hakkını verir şeklinde yorumlanamaz.

Temel Hak ve Hürriyetlerin Kullanılmasının Durdurulması

Madde—15. Savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir.

Birinci fıkrada belirlenen durumlarda da, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler ile, ölüm cezalarının infazı dışında, kişinin yaşama hakkına, maddî ve manevî varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz.

Yabancıların Durumu

Madde—16. Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

Kişinin Dokunulmazlığı, Maddî ve Manevî Varlığı

Madde—17. Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz.

Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.¹⁴

Mahkemelerce verilen ölüm cezalarının yerine getirilmesi hali ile meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde yetkili mercinin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri birinci fıkra hükmü dışındadır.

Gereke: Kişinin sahip bulunduğu hak ve hürriyetler, bu maddeden itibaren önem dereceleri göz önünde tutularak belirlenmiştir. Bu madde ile yaşama, maddî ve manevî varlığın bütünlüğü ve bunun geliştirilmesi hakkı korunmakta-

¹⁴ Anayasa Mahkemesi'nin İdam Cezasını Yeterli Görmemesi: "Askerlik şerefli bir görevdir. Bu şerefin korunması kaygısı en ağır müeyyideleri haklı kılar. Askerlik şerefine leke sürenlerin, yerine göre hapis, ağır hapis, hatta idam cezasıyla cezalandırılmaları yeterli değildir." (Anayasa Mahkemesi'nin, E 1963/132, K 1966/29 sayılı kararı.)

dır.¹⁵ Bu iki hakkın bir bütün teşkil ettiği, birbirini tamamladığı açıktır. Kanun güvencesi altında olan yaşama hakkını korumak için devlet, gerekli tedbirleri alacaktır. Kişinin, rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tabi tutulması yahut organlarının alınması yasağı, vücut bütünlüğünün korunması hakkının bir gereği ve uzantısı niteliğindedir.

Maddenin ikinci fıkrası işkence, eziyet yahut insan hürriyetiyle bağdaşmayan ceza ve muamele yasağı koymaktadır. Uzun açıklamalara gerek yoktur ki işkence, eziyet yahut insan hürriyetiyle bağdaşmayan ceza veya muamele, bugün ulaşılmış bulunduğumuz uygarlık düzeyinde, hem insanî duyguları rencide edecek niteliktedir; hem de kişinin vücut bütünlüğüne bir tecavüzdür.

Maddenin üçüncü fıkrasıyla ölüm cezası saklı tutulmakta, yani bu cezanın uygulanması halinde, kişinin yaşama hakkı ihlal edilmiş olmaktadır. Bu fıkra da ayrıca "Meşruluk Şartları" da yer almıştır. Kolayca anlaşılabilirliği gibi, "öldürme fiilinin" meşru sayılabilmesi için, her şeyden önce, böyle bir fiile yönelmeye mecbur kalınması; fıkra da sayılan amaçların (meşru savunma, isyanı bastırma gibi) gerçekleştirilebilmesinin başka türlü mümkün olmaması gerekir. Bu hallerde, öldürme fiilinin meşru sayılabilmesi için, girişilen hareketin kanuna dayanması gerekir. Ezcümle gerçekleştirilmek istenen yakalama yahut tutuklanmanın, kanunun öngördüğü şartlara ve şekillere uygun bir yakalama veya tutuklama olması; veya isyan yahut ayaklanmanın bastırılmasında kanuna uygun bir şekilde hareket edilmesi gereği gibi.

Zorla Çalıştırma Yasağı

Madde—18. Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır.

Şekil ve şartları kanunla düzenlenmek üzere hükümlülük veya tutukluluk süreleri içindeki çalıştırmalar; olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler; ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı anlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları, zorla çalıştırma sayılmaz.

Kişi Hürriyeti ve Güvenliği

Madde—19. Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.

Şekil ve şartları kanunda gösterilen:

Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi; bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması; bir küçü-

¹⁵ **Anayasa Mahkemesi'nin Katıksız Hapis Cezasını Savunması:** "Kanun, katıksız hapis cezasının getireceği acının aşırı dereceyi bulmasını engellemek için her tedbiri öngörmüş durumdadır. (...) Halkın büyük çoğunluğunun, ne yazık ki başlıca gıdasını ekmek teşkil eden bir ülkede bu gıda ile yetinmek zorunda bırakılmayı eziyet ve işkence saymak gerçekçi bir görüş ve anlayış olamaz. (...) Bir takım ağır askerlik hizmetlerinden ayrılabilmek için hapse girmek yollarını arayacakların ve oda hapsini nimet sayacakların çıkabileceği ve bu gibileri ancak katıksız hapis cezasının yola getirebileceğini de ayrıca göz önünde tutmak gerekir. (...) İnsan haysiyeti kavramını, toplumların kendi görenek ve geleneklerine ve topluluk kurallarına göre insanın, saygıya değer olabilmesi için onda bulunmasını zorunlu gördükleri niteliklerle karıştırmamak gerekir..." (Anayasa Mahkemesinin E 1963/57 ve K 1965/65 sayılı kararı.)

gün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi; toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi; usulüne aykırı bir şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması; halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz.

Yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar herhalde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhâl, toplu suçlarda en geç hakim huzuruna çıkarılınca kadar bildirilir.

Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırk sekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok on beş gün içinde hakim önüne çıkarılır. Kimse bu süreler geçtikten sonra hakim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hal, sıkıyönetim ve savaş hallerinde uzatılabilir.

Yakalanan veya tutuklanan kişinin durumu, soruşturmanın kapsam ve konusunun açığa çıkmasının sakıncalarının gerektirdiği kesin zorunluluk dışında, yakınlarına derhâl bildirilir.

Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır. Serbest bırakılan ilgilinin yargılama süresince duruşmada hazır bulunmasını veya hükmün yerine getirilmesini sağlamak için bir güvenceye bağlanabilir.

Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir.

Bu esaslar dışında bir işleme tabi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, kanuna göre, devletçe ödenir.

Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması

Madde—20. Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel Hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. Adli soruşturma ve kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır.

Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hakim kararı olmadıkça; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça, kimsenin üstü, özel kağıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz.

Konut Dokunulmazlığı

Madde—21. Kimsenin konutuna dokunulamaz. Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş bir hakim kararı olmadıkça; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz.

Haberleşme Hürriyeti

Madde—22. Herkes haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır.

Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hakim kararı olmadıkça; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça; haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulmaz.

İstisnaların uygulanacağı kamu kurum ve kuruluşları kanunda belirtilir.

Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti

Madde—23. Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak;

Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek;

Amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

Vatandaşların yurt dışına çıkma hürriyeti, ülkenin ekonomik durumu, vatandaşlık ödevi ya da ceza soruşturması veya kovuşturması sebebiyle sınırlanabilir.

Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.

Din ve Vicdan Hürriyeti

Madde—24. Herkes, vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

Kimse, ibadete, dini ayin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

Din ve ahlak eğitim ve öğretimi devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak eğitimi ilk ve orta öğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki dini eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanunî temsilcisinin talebine bağlıdır.

Kimse, devletin sosyal, ekonomik, siyasî veya hukukî temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasî veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla her ne surette olursa olsun, dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz.

Gereke: Bu maddedeki anlamıyla din ve vicdan hürriyeti, kimsenin dini ayin törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaması; dini inanç ve kanaatlerinden ve dini inancının gereklerini yerine getirip getirmemesinden dolayı kınanamayıp suçlanamamasıdır. Maddenin üçüncü fıkrasında yer alan bu husus, birinci fıkranın tabii bir sonucudur.

Keza, birinci fıkranın tabii sonuçlarından bir diğeri de, kamu düzenine, genel ahlaka ve bu amaçlarla çıkarılan kanunlara aykırı olmamak kaydıyla, ibadet, dini ayin ve törenlerin serbest oluşudur.

Üçüncü fıkra hükmüne göre, istismar ve suiistimali önlemek amacıyla, din ve ahlak eğitim ve öğretimi devlet denetimi ve gözetimi altına alınmıştır. Keza

bu eğitim, ilk ve orta öğretimde zorunludur. Gayrimüslimler bu zorunlu eğitim dışında bırakılmışlardır.

Nihayet maddenin son fıkrası ile de dinin ve dini duyguların siyasî amaçlara alet edilmesi yasaklanmıştır.

İlave etmek gerekir ki, bu anlamda dini inanç ve kanaat hürriyeti, niteliği gereği hiçbir sınırlamaya tabi tutulmayacaktır. Bu husus 15. Maddede açıkça belirtilmiştir.

Düşünce ve Kanaat Hürriyeti

Madde—25. Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir.

Madde Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.

Gereke: Bu maddedeki şekliyle düşünce ve kanaat hürriyeti kişinin düşünce ve kanaatlerinde tamamen hür olduğu; bunları açıklamaya zorlanamayacağı; düşünce ve kanaatleri sebebiyle suçlanıp kınanamayacağıdır.

Madde ile bu hürriyet, "Düşünceyi açıklama" hürriyetinden ayrılmıştır. Gerçekten bu iki hürriyet her ne kadar birbiriyle bağlantılı ise de; nitelikleri ve sonuçları bakımından birbirinden farklıdır.

Din ve vicdan hürriyeti konusunda ileri sürülen mülahazalar, burada da geçerlidir. Yani bu hürriyet dahi hiçbir sebeple ihlal edilmeyecektir. 15. Maddede de belirtildiği gibi olağanüstü haller dahi bu hürriyetin sonuçlarını ortadan kaldırmayı meşru kılmaz.

Düşünceyi Açıklama ve Yayma Hürriyeti

Madde—26. Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

Bu hürriyetlerin kullanılması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret ve haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

Düşüncenin açıklanması ve yayılmasında kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dil kullanılamaz. Bu yasağa aykırı yazılı veya basılı kağıtlar, plaklar, ses ve görüntü bantları ile diğer anlatım araç ve gereçleri usulüne göre verilmiş hakim kararı üzerine veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kanunla yetkili kılınan merciin emriyle toplatılır. Toplatma kararını veren merci bu kararını, yirmi dört saat içinde yetkili hakime bildirir. Hakim bu uygulamayı üç gün içinde karara bağlar.

Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellemek kaydıyla, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlanması sayılmaz.

Gerekçe: Madde ile kişiye, düşünce ve kanaatlerini her türlü araçla açıklama ve yayma hürriyeti tanınmaktadır. Hüküm, statik düşünce ve kanaat hürriyetinin dinamik uzantısını teşkil eder. Birinci fıkrada, ayrıca kitle haberleşmesinin de ifade hürriyetine dahil bulunduğu açıkça belirtilmiştir. Gerçekten günümüz toplumunda ifade hürriyeti ancak kitle haberleşme araçları aracılığıyla kullanılabilir; ancak bu yoldan etkili olabilmektedir. Bu nedendir ki, serbest kitle haberleşmesinin sağlanması, bir anlamda düşünceyi açıklama hürriyetinin varlığı için zorunludur. Bilindiği gibi radyo, televizyon ve sinema, kitle haberleşme aracı olarak, diğer kitle haberleşme araçlarından mesela yazılı basından, çok daha farklı bir niteliğe sahiptir. Bu araçların kullanım ve denetimi, sahip oldukları etki nedeniyle, farklı bir düzenlemeyi gerekli kılmıştır. Bu gerekçe ile ki, radyo, televizyon ve sinema yoluyla yayınlarda "serbesti sistemi" yerine, "izin sistemi" kabul edilebilecektir.

Maddenin ikinci fıkrasında, ifade hürriyeti konusunda öngörülen sınırlama sebepleri yer almıştır. Bunlar: Suçların önlenmesi ve suçluların cezalandırılması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının, devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin korunması, yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi mülazımlarıdır.

Kitle haberleşme araçlarının kamuoyu üstündeki etkisi ve demokratik devlet yönetiminde üstlendikleri önemli görev, bunlar konusunda bir düzenlemeyi zorunlu kılmıştır. Kitle haberleşmesinde, görevin amacına uygun olarak yerine getirilmesini sağlayıcı bu düzenleme, "denetleme tedbirleri" adıyla anılmaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi bu tür tedbirlerin amacı ifade hürriyetini sınırlamak değil, fakat faaliyetin görev yararına düzenlenmesidir. Bu nedendir ki, maddenin son fıkrasında, haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanımını düzenleyici hükümler getirebileceği dolaylı olarak ifade edilmiş, fakat bunların hiç bir zaman düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetini engellemeyeceği vurgulanmıştır. Bu tür düzenlemelerin düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlandırılması sayılamayacağı fıkrada hükme bağlanmıştır. Buna ek olarak meselâ Basın kanununun yazılı yayımı düzenleyen hükümlerini gösterebiliriz. Nitekim son fıkra hükmüne uygun olarak 29. Maddenin ikinci fıkrası böyle bir düzenlemeyi sürekli yayınlar konusunda öngörmüş bulunmaktadır.

Bilim ve Sanat Hürriyeti

Madde—27. Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Yayma hakkı, Anayasanın 1., 2., ve 3. Maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz.

Bu madde hükmü yabancı yayınların ülkeye girmesi ve dağıtımının kanunla düzenlenmesine engel değildir.

Gerekçe: Bilim ve sanat hürriyetini güvence altına alan bu madde uyarınca herkes bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma yapmak hakkına sahiptir. Bu hükmün gereği olarak,

bilim ve sanat hürriyetini kullanan kişinin, bilim ve sanatın öz niteliği olan objektifliğe riayeti şarttır.

Bilindiği gibi yabancı kaynaklı yayınlar, bütün ülkeler mevzuatında, denetim altında tutulmakta; diğer bir deyimle yabancı kaynaklı yayınların çeşitli mülahazalarla ülkeye girmesi yasaklanabilmektedir. Maddenin son cümlesi, bu tür bir denetim tedbirinin bilim ve sanat hürriyetini ihlal sayılmayacağını ifade etmektedir.

Basın ve Yayınla İlgili Hükümler

Basın Hürriyeti

Madde—28. Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak, izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dilde yayım yapılamaz.

Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır.

Basın hürriyetinin sınırlandırılmasında, Anayasanın 26 ve 27. Maddeleri hükümleri uygulanır.

Devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit eden veya suç işlemeye ya da ayaklanma veya isyana teşvik eder nitelikte olan veya devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı, yazarlar veya bastırılanlar veya aynı amaçla, basanlar, başkasına verenler, bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olurlar. Tedbir yolu ile dağıtım hakim kararıyla; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle önlenir. Dağıtımı önleyen yetkili merci, bu kararını en geç yirmi dört saat içinde yetkili hakime bildirir. Yetkili hakim bu kararı en geç kırk sekiz saat içinde onaylamazsa, dağıtımı önleme kararı hükümsüz sayılır.

Yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, kanunla belirtilecek sınırlar içinde, hakim tarafından verilen kararlar saklı kalmak üzere, olaylar hakkında yayım yasağı konamaz.

Sürekli veya süresiz yayınlar, kanunun gösterdiği suçların soruşturma veya kovuşturmasına geçilmiş olması hallerinde hakim kararıyla; devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, Millî güvenliğinin, kamu düzeninin, genel ahlakın korunması ve suçların önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir. Toplatma kararı veren yetkili merci, bu kararını en geç yirmi dört saat içinde yetkili hakime bildirir; hakim bu kararı en geç kırk sekiz saat içinde onaylamazsa, toplatma kararı hükümsüz sayılır.

Sürelili veya süresiz yayınların suç soruşturma veya kovuşturması sebebiyle zapt ve müsaderesine engel hükümler uygulanır.

Türkiye'de yayınlanan sürelili yayınlar, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Cumhuriyetin temel ilkelerine, millî güvenliğe ve genel ahlaka aykırı yayınlardan mahkum olma halinde, mahkeme kararıyla geçici olarak kapatılabilir. Kapatılan sürelili yayının açıkça devamı niteliğini taşıyan her türlü yayın yasaktır; bunlar hakim kararıyla toplatılır.

Sürelî ve Süresiz Yayın Hakkı

Madde—29. Sürelî veya süresiz yayın önceden izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Sürelî yayın çıkarabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tespiti halinde yetkili mercî, yayının durdurulması için mahkemeye başvurur.

Sürelî yayınların çıkarılması, yayım şartları, mali kaynakları ve gazetecilik mesleği ile ilgili esaslar kanunla düzenlenir. Kanun, haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımlanmasını engelleyici veya zorlaştırıcı siyasal, ekonomik, mali ve teknik şartlar koyamaz.

Sürelî yayınlar, devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin veya bunların bağlı kurumlarının araç ve imkanlarından, eşitlik esasına göre yararlanır.

Toplantı Hak ve Hürriyetleri**Dernek Kurma Hakkı**

Madde—33. Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir.

Dernek kurabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tespiti halinde yetkili mercî, derneğin faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için mahkemeye başvurur.

Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz. dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde, hakim kararıyla kapatılabilir veya faaliyetten alıkonulabilir. Ancak, millî güvenliğin, kamu düzeninin suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunla bir mercî derneği faaliyetten men ile yetkilendirilebilir. Bu mercîin kararı yirmi dört saat içerisinde görevli hakimın onayına sunulur. Hakim kararını kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi halde bu idarî karar kendiliğinden yürürlükten kalkar.

Birinci fıkra hükmü, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensuplarına ve görevlerinin gerektirdiği ölçüde devlet memurlarına kanunla sınırlamalar getirilmesine engel değildir.

Bu madde hükümleri vakıflarla ilgili olarak da uygulanır.

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı

Madde—34. Herkes önceden izin almadan, silahsız ve saldırsız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

Şehir düzeninin bozulmasını önlemek amacıyla yetkili idarî mercî, gösteri yürüyüşünün yapılacağı yer ve güzergahı tespit edebilir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil şart ve usuller kanunda gösterilir.

Kanunun gösterdiği yetkili merci, kamu düzenini ciddi şekilde bozacak olayların çıkması veya millî güvenlik gereklerinin ihlal edilmesi veya Cumhuriyetin ana niteliklerini yok etme amacını güden fiillerin işlenmesinin kuvvetle muhtemel bulunması halinde belirli bir toplantı ve gösteri yürüyüşünü yasaklayabilir veya iki ayı aşmamak üzere erteleyebilir. Kanunun, aynı sebeplere dayalı olacak bir ile bağlı ilçelerde bütün toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yasaklanmasını öngördüğü hallerde bu süre üç ayı geçemez.

Dernekler, vakıflar, sendikalar ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları kendi konu ve amaçları dışında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyemezler.

Hakların Korunması İle İlgili Hükümler

Madde—36. Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir.

Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınmaz.

Kanunî Hakim Güvencesi

Madde—37. Hiç kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz.

Bir kimseyi kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.

Gerekçe: "Kanunî Hakim", "kanunun gösterdiği hakim" deyimiyile, mahkemelerin veya hakimlerin görev ve yetkilerinin kanunla belirleneceği; yani ancak yasama tasarrufları yoluyla görev ve yetkinin saptanacağı belirtilmiştir. "Suç ve cezaların kanuniliği" ilkesinin, şekli ceza hukuku yani suç yargılaması hukukundaki mukabili olan bu ilke esasen "yargı" bölümünde açıkça ifade edilmiştir. Bu ilke, suç yargılaması hukukunda çok iyi bilinen ve yargılamada keyfiliği önlemek ve güvenilirliği sağlamak amacını güden "yargılamanın kanuniliği" kuralının tabii bir sonucudur.

"Tabii Hakim" kavramı ise, yargılanacak nidanın vukuu anında yürürlükte bulunan kanunun öngördüğü yargı mercii demektir. Bunlara "olağan mahkemeler" denir. Diğer bir deyimle, bir ceza, ancak vukuu anında yürürlükte bulunan kanunun tabi kılındığı yargılama mercii önüne götürülecek; bu Kanuna göre hangi mahkemenin görev yetkisine giriyorsa o mahkeme tarafından çözüme bağlanacaktır. Bu suretle davanın "olaydan" sonra çıkarılacak bir kanunla yaratılan bir mahkeme önüne götürülmesi yasaklanmakta, yani "kişiye" yahut "olaya" göre "kişiyi" yahut "olayı" göz önünde tutarak mahkeme kurma imkanı ortadan kaldırılmaktadır. Bu ise, "tarafsız yargı mercii" güvencesinin ilk gereğidir.

Tabii hakim güvencesi, bu anlamıyla, ne bütün cezaların Adliye mahkemeleri önüne götürülmesini zorunlu kılar; ne de Adliye mahkemeleri kümesi içinde veya dışında yer alacak "özel mahkemeler" kurulmasına engeldir. Tek anlamı, yukarıda da açıklandığı gibi, "görev ve yetki" belirlemede *ex post facto* kanunları yasaklamak, "görev ve yetki" belirleyen kanunların geçmişe yürümesini önlemektir. Bu da "tarafsız mahkeme"nin ilk gereğidir.

Maddenin ikinci fıkrası, birinci fıkra hükmünün tabii sonucudur; sonradan çıkarılan bir kanunla kurulan mahkemelerin, önceki olayları yargılaması önlenmekte, yani "olağanüstü mahkemeler" yasaklanmaktadır.

Suç ve Cezalara İlişkin Esaslar

Madde—38. Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkumiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra hükmü uygulanır.

Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.

Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.

Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

Ceza sorumluluğu şahsidir.

Genel müsadere cezası verilemez.

İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.

Vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye geri verilemez.

İspat Hakkı

Madde—39. Kamu görev ve hizmetinde bulunanlara karşı, bu görev ve hizmetin yerine getirilmesiyle ilgili olarak yapılan isnatlardan dolayı açılan hakaret davalarında, sanık, isnadın doğruluğunu ispat hakkına sahiptir. Bunun dışındaki hallerde ispat isteminin kabulü ancak isnat olunan fiilin doğru olup olmadığının anlaşılmasında kamu yararı bulunmasına veya şikayetçinin ispata razı olmasına bağlıdır.

Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması

Madde—40. Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkanının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir.

Kişinin, resmi görevliler tarafından vaki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.

SOSYAL VE EKONOMİK HAKLAR

Eğitim ve Öğrenim Hakkı ve Ödevi

Madde—42. Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.

Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.

Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.

İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır.

Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir.

Devlet, maddî imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.

Türkçe'den başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası anlaşma hükümleri saklıdır.

Gerekeçe: Öğrenim hakkı, genel bir sosyal hak olarak nitelendirilmiştir.

Bu hakkın temel gerçekleşme yeri ilköğretimdir. Bu sebeple maddenin 6. Fıkrasında ilköğretim mecburi kılınmıştır. Anayasa ile yüklenen ilköğretim mecburiyetinin gereği olarak devlet okullarında parasız öğretim ilkesi kabul edilmiştir. Kız ve erkek vatandaşlar arasında fark gözetilmemesi gereğine özellikle işaret edilmiştir.

Öğretim ve öğrenim fert bakımından hak olarak tanınırken, devlet bakımından "başta gelen ödevlerden" sayılmıştır.

Maddenin 1, 2, 6. Fıkraları demokrasinin en iyi gelişebileceği bir toplumun meydana gelebilmesi için gerekli şartların asgarisini göstermektedir.

İlköğretim mecburiyetinin temel hedeflerinden biri, şahsın manevî ve ekonomik şahsiyetini elverişli şartlarla gelişmesine yardımcı olmaktır.

İlköğretim mecburiyeti, küçüklerin okula devamlarının sağlanmasını, bu amaçla küçüklerin kanunî temsilcilerinin zorlanabilmesini ifade eder.

Devlet, ilköğretim mecburiyetinin hangi yaştan hangi yaşa kadar devam edeceğini tespit edebilir.

İlköğretim çağı denebilecek olan bu dönemin dışında bulunan kişilerden okur-yazar olmayanların çeşitli kurslara veya okullara devama özendirmeleri, hatta zorlanmaları şüphesiz kanunî bir düzenlemeyi gerektirir. Maddenin 5. Fıkrası, kanun koyucuya bu yolda direktif mahiyetindedir.

Bir taraftan öğrenim hakkı, diğer taraftan ilköğretim mecburiyeti ve okur-yazarlığı yaygınlaştırmak yükümü, devlete bu çağda bulunanların, özellikleri olanlar dahil öğrenimini sağlayacak öğretim kurumları kurmak ödevini yükler. sakatlar için, sağır, körler, dilsizler vb. gibi şahıslar için okullar, merkezler kurmak 42. Maddenin amacına ulaşması için gerekli görülmektedir.

Eğitim ve öğretim, devletin gözetim ve denetimi altındadır.

Devletin gözetim ve denetimi, eğitim ve öğretimin sağlanmasının, güvenlik altında gerçekleşmesinin temel şartıdır.

Devlet eğitim ve öğretimin yapılmasını sağlayacak ve muhtevasını da denetleyecektir. Bu denetimin çerçevesi, eğitim ve öğretime katılanların tümünün Anayasa sadakatini temin etmektir. Eğitim ve öğretimin özgürlüğü, hiç bir şekilde Anayasanın temel felsefesine ve ilkelerine aykırı davranmanın bahanesi olamaz. Devlet, bu özgürlüğün kullanılmasında, Atatürk ilkelerine çağdaş bilim ve eğitim esaslarına uyulmasını gözetecektir.

Özel okulların kurulması da Anayasada kabul edilmiştir. Özel okulların kurulması serbesttir. Özel okullar, devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olmak zorundadırlar. Devlet bu amacı sağlayacak tedbirleri almakla yükümlüdür.

Özel yüksekokulların kurulması da serbesttir. Çünkü Üniversiteler ile ilgili 165. Maddede sadece üniversitelerin kurulması devlet tekeline bırakılmıştır.

Maddenin 8. Fıkrası devlete, maddî imkandan yoksun olan başarılı öğrencilere burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapma ödevini yüklemektedir. Bu ödevin, öğrenimlerin başarı ve kabiliyetleri ölçüsünde devam edeceği de fıkra hükme bağlanmıştır. Bu fıkra hükmünün bir amacı da, devlet dışında burs vermeyi meslek edinmiş olan çeşitli hukukî yapıdaki kuruluşun, gençler üzerindeki olumsuz etkilerinin önlenmesi ödevini devlete yüklemektedir.

Maddenin son fıkrası meslekî eğitimin Millî ekonomiye, sanayi ve tarım ile hizmet ihtiyaçlarına uygun olması sağlama ödevini devlete yüklemektedir.

Çalışma ve Sözleşme Hürriyeti

Madde—48. Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir.

Devlet özel teşebbüslerin millî ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirler alır.

Çalışma Hakkı ve Ödevi

Madde—49. Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.

Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır.

Devlet işçi-işveren ilişkilerinde çalışma barışının sağlanmasını kolaylaştırıcı tedbirler alır.

Çalışma Şartları ve Dinlenme Hakkı

Madde—50. Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılamaz.

Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.

Dinlenmek çalışanların hakkıdır.

Ücretli hafta ve bayram tatili ile ücretli yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir.

Toplu İş Sözleşmesi ve Sendika Kurma Hakkı

Madde—53. İşçiler ve İşverenler, karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler.

Toplu iş sözleşmesinin nasıl yapılacağı kanunla düzenlenir.

Ek fıkra: (23.07.1995). 128. Maddenin ilk fıkrası kapsamına giren kamu görevlilerinin kanunla kendi aralarında kurmalarına cevaz verilecek olan ve bu maddenin birinci ve ikinci fıkraları ile 54. Madde hükümlerine tabi olmayan sendikalar ve üst kuruluşları, üyeleri adına yargı mercilerine başvurabilir ve idareyle amaçları doğrultusunda toplu görüşme yapabilirler. Toplu görüşme sonunda anlaşmaya varılırsa düzenlenecek mutabakat metni taraflarca imzalanır. Bu mutabakat metni uygun idarî veya kanuni düzenlemenin yapılabilmesi için Bakanlar Kurulunun takdirine sunulur. Toplu görüşme sonunda mutabakat metni imzalanmamışsa anlaşma ve anlaşmazlık noktaları da taraflarca imzalanacak bir tutanakla Bakanlar Kurulunun takdirine sunulur. Bu fıkranın uygulanmasına ilişkin usuller kanunla düzenlenir.

Aynı iş yerinde aynı dönem için, birden fazla toplu iş sözleşmesi yapılamaz ve uygulanamaz.

Grev Hakkı ve Lokavt

Madde—54. Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında, uyuşmazlık halinde işçiler grev hakkına sahiptirler.¹⁶ Bu hakkın kullanılmasının ve işverenin lokavta başvurmasının usul ve şartları ile kapsam ve istisnaları kanunla düzenlenir.

Grev hakkı ve lokavt iyi niyet kurallarına aykırı tarzda, toplum zararına ve millî serveti tahrip edecek şekilde kullanılamaz.

Grev esnasında greve katılan işçilerin ve sendikanın kasıtlı veya kusurlu hareketleri sonucu, grev uygulanan işyerlerinde sebep oldukları zarardan sendika sorumludur.

Grev ve lokavtın yasaklandığı hallerde veya ertelendiği durumlarda erteleme sonunda, uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulunca çözülür. Uyuşmazlığın her safhasında taraflar da anlaşarak Yüksek Hakem Kuruluna başvurabilir. Yüksek Hakem Kurulunun kararları kesindir ve toplu iş sözleşmesi hükmündedir.

Yüksek Hakem Kurulunun kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir.

Siyasî amaçlı grev ve lokavt, dayanışma grev ve lokavtı, genel grev ve lokavt, iş yeri işgali, işi yavaşlatma, verim düşürme ve diğer direnişler yapılamaz.

Greve katılmayanların işyerinde çalışmaları, greve katılanlar tarafından hiçbir şekilde engellenemez.

Ücrette Adaletin Sağlanması

Madde—55. Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır.

Asgari ücretin tespitinde ülkenin ekonomik ve sosyal durumu göz önünde bulundurulur.

¹⁶ Devlet memurlarının Grev Hakkı, Devlet Memurları Kanununun 27. Maddesi ile yasaklanmıştır.

Sosyal Güvenlik Hakkı

Madde—60. Herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir.
Devlet bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır.

Sosyal Güvenlik Bakımından Özel Olarak Korunması Gerekenler

Madde—61. Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malul ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar.

Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır.

Yaşlılar, devletçe korunur. Yaşlılara devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir.

Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır.

İdarenin Eylem ve İşlemleri Aleyhine Yargı Yolu

Madde—125. İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır.

Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler ile Yüksek Askerî Şura kararları yargı denetimi dışındadır.

İdarî işlemlere karşı açılacak davalarda süre, yazılı bildirim tarihinden başlar.

Yargı yetkisi, İdarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlıdır. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, İdarî eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldırarak biçimde yargı kararı verilemez.

İdarî işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkansız zararların doğması ve İdarî işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda gerekçe gösterilerek yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir.

Kanun, olağanüstü hallerde, sıkıyönetim, seferberlik ve savaş halinde ayrıca Millî güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık nedenleri ile yürütmenin durdurulması kararı verilmesini sınırlayabilir.

İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.

Gereke: İdarenin denetim yolları arasında hukuka uygunluğu sağlamada en etkin olanı yargısal denetimdir. Dolayısıyla idarenin eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu ilkesi getirilmek suretiyle hukuk devleti anlayışının zorunlu unsuru vurgulanmaktadır.

Ancak, Cumhurbaşkanının Anayasaya göre tek başına yapabileceği işlemler konusunda, yargısal denetim açısından tereddütleri gidermek için, bu işlemlerin yargı denetimi dışında kaldığı açıkça ifade edilmektedir.

Maddede idarenin yargısal denetiminin İdarî işlem ve eylemlerin hukuka uygunluklarının denetlenmesi ile sınırlı olduğu; dolayısıyla yargı organının İdarî işlemin yerindelğini denetlemeyeceği de belirtilmiştir. Bu ilkenin bir sonucu da yargı organının idare yerine geçerek karar alamaması, bir başka deyimle İdarî işlem ve eylem niteliğinde yargı kararı verememesidir.

İdarî işlemler için verilecek yürütmenin durdurulması kararlarına istisnai olarak sınır getirilebileceği de maddede düzenlenmiştir. Buna göre, olağanüstü hal, sıkıyönetim ve savaş hallerinde veya Millî güvenlik, kamu düzeni ve genel sağlık nedenleri ile bazı İdarî işlemler için yürütmenin durdurulması kararı verilemeyeceği kanunda öngörülebilecektir.

Yürütmenin durdurulması kararları hususunda uygulamada ortaya çıkan tartışmalar da dikkate alınarak, hangi hallerde yürütmenin durdurulması kararı verilebileceği açıklıkla belirtilmek yoluna gidilmiştir. Bu şekilde, yürütmenin durdurulması kararı verilebilmesi için maddede gösterilen iki şartın bir arada bulunması ve ayrıca gerekçe gösterilmesi gerekmektedir.

Maddede eskiden olduğu gibi, idarenin bireysel işlemlerine karşı açılacak davalarda süre başlangıcının yazılı bildirim olduğu belirtilmektedir.

Öte yandan, idarenin kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlü olduğu da belirtilmektedir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Gerekçesi: Yüksek Askerî Şuranın, Türk Silahlı Kuvvetlerinde görevli personelin terfî ve emeklilikleriyle ilgili kararlarının özellik ve önemi dikkate alınarak, bunların İdarî yargı denetimi dışında kalmasını,

İdarî yargı yetkisinin hududuna açıklık getirilmesini,

Hangi hallerde ve şartlarda yürütmenin durdurulmasına karar verilebileceğinin belirtilmesini,

Sağlamak amacıyla madde metni yeniden düzenlenmiştir.

KAMU HİZMETİ GÖREVLİLERİYLE İLGİLİ HÜKÜMLER

Görev ve Sorumlulukları, Disiplin Kovuşturulmasında Güvence

Madde—129. Memurlar ve diğer kamu görevlileri, Anayasa ve kanunlara sadık kalarak faaliyette bulunmakla yükümlüdürler.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları mensuplarına savunma hakkı tanınmadıkça disiplin cezası verilemez.

Uyarma ve kınama cezalarıyla ilgili olanlar hariç, disiplin kararları yargı denetimi dışında bırakılamaz.

Silahlı Kuvvetler mensupları ile hakimler ve savcılar hakkındaki hükümler saklıdır.

Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması, kanunla belirlenen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği İdarî merciin iznine bağlıdır.

Anayasa Mahkemesinin Kararları

Madde—153. Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir.¹⁷ İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.

Anayasa Mahkemesi bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.¹⁸

Kanun, kanun hükmünde kararname veya TBMM İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmi Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez.

İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, TBMM, iptal kararının ortaya çıkardığı hukuki boşluğu dolduracak kanun tasarısı veya teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar.

İptal kararları geriye yürümez.

Anayasa Mahkemesi kararları Resmi Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar.

İnkılap Kanunlarının Korunması

Madde—174. Anayasanın hiçbir hükmü, Türk toplumunun çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma ve Türkiye Cumhuriyetinin laiklik niteliğini koruma amacını güden, aşağıda gösterilen inkılap kanunlarının, anayasanın halkoyu ile kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan hükümlerinin, Anayasaya aykırı olduğu şeklinde anlaşılabilir ve yorumlanamaz.¹⁹

1. 3 Mart 1340 tarihli ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu;

¹⁷ “Anayasanın 153. Maddesine göre Anayasa Mahkemesi kararlarının tüm yasama, yürütme ve yargı yerlerini bağlayacağı kuskusuzdur. Aynı maddenin ikinci fıkrasında Anayasa Mahkemesinin yasakoyucu gibi hareket ederek yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde karar veremeyeceği belirtilmiştir. Bu durumda Anayasa Mahkemesince iptal edilmeyip yürürlükte bırakılan bir yasa kuralını görülmekte olun bir davada uygulayan yargı yerlerinin bu yasa kuralının yorumunda Anayasa Mahkemesinin yorumuyla bağlı olmadığı,... duraksamaya yer vermeyecek ölçüde açıktır... Bu maddedeki kuralın Anayasa Mahkemesi kararında yer alan gerekçelerle bağlı olmaksızın dairesimizce yorumlanması gerekmektedir.” Danıştay 8. Dairesinin 1988/192 sayılı kararından. Av. Mustafa ŞENTOP, “Üniversitelerde Başörtüsü Sorununun Hukuki Çerçevesi”, *Hukuk Dünyası* Dergisi, İstanbul, Kasım 1997.

¹⁸ Yukarıdaki Danıştay kararından da anlaşılacağı üzere, bu hükme göre, herhangi bir davranışın “Anayasa Mahkemesinin herhangi bir kararıyla yasaklandığı” şeklindeki bir öngörme Anayasaya aykırıdır. Aynı şekilde Anayasanın 13. maddesi, tüm yasaklamaların ve düzenlemelerin KANUNLA YAPILACAĞI hükmünü amirdir.

¹⁹ “Anayasanın bu ifadesi, aşağıda tadat edilen Kanunların Anayasaya aykırı olabileceği ihtimalini zımnen belirtmekte, fakat böyle bir aykırılık halinde Anayasaya uygun yorumlanacağı ihvas ettirmektedir.” Av. Mustafa ŞENTOP, a.g.m.

2. 25 Teşrinisani 1341 tarihli ve 671 sayılı Şapka İktizası Hakkında Kanun²⁰;
3. 30 Teşrinisani 1341 tarihli ve 677 sayılı Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlık ile Birtakım Unvanlarının Men ve İlgasına Dair Kanun;
4. 17 Şubat 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenîsiyle kabul edilen, evlenme akdinin evlendirme memuru önünde yapılacağına dair medenî nikah esası ile aynı kanunun 110. maddesi;
5. 20 Mayıs 1928 tarihli ve 1288 sayılı Beynelmilel Erkanın Kabulü Hakkında Kanun;
6. 1 Teşrinisani 1928 tarihli ve 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabulü ve Tatbiki Hakkında Kanun;
7. 26 Teşrinisani 1934 tarihli ve 2590 sayılı Efendi, Bey, Paşa gibi Lakap ve Unvanların Kaldırıldığına Dair Kanun;
8. 3 Kanunuevvel 1934 tarihli ve 2596 sayılı Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun.²¹

²⁰ Bu Kanun, şapka dışındaki başlıkların giyilmesinin adet haline getirilmesini yasaklamaktadır. Dolayısıyla, sadece erkekleri ilgilendirmektedir. Kadınların Kılık Kıyafet düzenlemelerinin bir gerekçesi olarak kabul edilemez.

²¹ Bu Kanun, din adamlarının dini tören kıyafetlerini, dinî mekanların dışında giyemeyeceklerini amirdir. Din adamlarının dışındaki kimseler için bir hüküm getirmemektedir.

KANUNÎ DÜZENLEMELER
(KANUNLAR, KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMELER,
TÜZÜKLER, YÖNETMELİKLER, GENELGELER)

TANIMLAMALAR

Genel anlamda İdare Hukukunun kaynakları, Kanun, Hukukun Genel Prensipleri, Örf ve Adet, Yargı Kararları ve Doktrin olarak sayılmakla birlikte, konumuz gereği, Eğitim ve Öğretimde Hak ve Yükümlülükleri düzenleyen “Kanun” üzerinde durmak, buna bağlı olarak da, Kanun Hükmünde Kararname, Tüzük, Yönetmelik ve Genelgeler ile ilgili kısa bilgiler vermek gerekmektedir.

Kanun, Yasama organının (TBMM), Anayasaya aykırı olmamak koşuluyla formüle ettiği hukuk kaideleridir. Kanunların birer hukuk kaidesi olması, mutlak hukuka uygun oldukları anlamına gelmemektedir.*

Kanun Hükmünde Kararname, Hükümete, yasama yetkisinin devredilemeyeceği prensibini bozmamak ve sınırları yasama organınca belirlenen esaslar dahilinde kalmak şartıyla belli konularda kanun hükmünde kararname yapma yetkisini ifade eden düzenlemedir.

İlk defa 1961 Anayasası ile Yürütmeye tanınan bu yetki, 1982 Anayasasının 91. Maddesine göre, Anayasasının İkinci Kısımının Birinci ve İkinci Bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile, Dördüncü Bölümünde yer alan siyasî haklar ve ödevleri kapsamamaktadır.²²

Tüzük, İdare tarafından düzenlenen daimi, soyut, objektif ve genel hükümleri kapsayan işlemlerdir. Tüzükler, Anayasasının 115. Maddesine göre, Bakanlar Kurulu tarafından, kanunların uygulanmasını göstermek veya emrettiği işleri belirtmek, kanunlara aykırı olmamak ve Danıştay incelemesinden geçirilmek şartıyla yapılırlar. Cumhurbaşkanıca imzalanır ve kanunlar gibi yayımlanırlar. Danıştay incelemesinin, denetleme anlamında değil, bir hukuki yardım anlamında kabullenilmesi gereklidir.²³

* Bkz.: Birinci Bölümde, Kanun Devleti-Hukuk Devleti ayrımı.

²² Bakanlar Kuruluna, temel haklar ve ödevler ile, kişi hakları ve siyasî haklar konusunda Kanun Hükmünde Kararname çıkarma yetkisinin tanınmaması, aynı şekilde, bu yetkinin Yönetmelik, Tüzük gibi tasarrufları için de kıyasen geçerlidir. Diğer bir deyişle, Bakanlar Kurulu veya herhangi bir Bakanlık, temel haklar, kişi hakları ve siyasî haklar ile ilgili olarak düzenleyici işlem yapamazlar. Hiçbir surette kısıtlama ve sınırlama getirici işlemlerde bulunamazlar. Temel Haklar ve Özgürlükler, Anayasasının hükmü gereği Anayasasının sözüne ve ruhuna uygun olarak sadece kanunla düzenlenebilir ve sınırlanabilir. (Bkz.: Anayasa Madde—13.)

²³ Hamza EROĞLU, *İdare Hukuku*, (Ankara, Turhan Kitabevi 1985), s. 104.

Yönetmelik, İdarenin, kendi görev alanlarını ilgilendiren konularda, kanun ve tüzüklere aykırı olmamak şartıyla, kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere yaptıkları düzenlemelerdir. Anayasanın 124. Maddesinde. Başbakanlık, Bakanlıklar, Kamu Tüzel Kişilerine yönetmelik yapma yetkisi verilmiştir.

Yönetmelikler mutlaka bir kanuna bağlı olarak çıkarılabilir ve bağlı oldukları kanun ve tüzüklere aykırı olamazlar. (Anayasa Madde.124)

Genelge, İdarenin takdir yetkisine ve düzenleyici karar yetkisine dayanarak, kendi mevzuatı içinde, ihtiyaç duyacağı konuda, mevcut kanun, tüzük ve yönetmeliklere aykırı olmamak şartıyla oluşturacağı yazılı emir ve talimatlara verilen addır.

Yönetmeliklerin, kanun ve tüzüklere aykırı olması; Genelgelerin de kanun, tüzük ve yönetmeliklere aykırı olması halinde Danıştay'ca iptalleri mümkündür.

Yukarıda çok genel anlamda bilgi vermeye çalıştığımız İdarenin İşlemlerini, aşağıda eğitim ve öğretimle ilgili maddelerini aktardığımız kanunlar çerçevesinde değerlendirmek asıl olacaktır. Diğer bir deyişle, idarenin eylem ve işlemlerine muhatap olan ilgili, evveleminde muhatap olduğu işlemin düzenlendiği tüzük, yönetmelik veya genelgenin kanuna bağlı ve kanuna uygun olarak düzenlenip düzenlenmediğini irdelleyecek, bilahare kendisine uygulanan işlemin bu düzenlemelere aykırı olup olmadığı hususunda kanaat sahibi olabilecektir. Bu aşamaların gerektiği şekilde değerlendirilememesi sonucunda hakların zayi olabileceği açıktır.

Bu genel bilgidен sonra, Kanunlar ve bu Kanunlara uygun yapılacak tüzük, yönetmelik ve genelge gibi düzenlemelerin aktarımına geçebiliriz.

DİLEKÇE VE İDARÎ YARGI İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER**İDARÎ YARGILAMA USULÜ KANUNU
(6 Ocak 1982/2577)****Kapsam ve Nitelik**

Madde—1. 1. Danıştay, Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemeleri'nin görevine giren uyuşmazlıkların çözümü, bu kanunda gösterilen usullere tabidir.

2. Danıştay, Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinde yazılı yargılama usulü uygulanır ve inceleme evrak üzerinde yapılır.

İdarî Dava Türleri ve İdarî Yargı Yetkisinin Sınırı

Madde—2. 1. İdarî dava türleri şunlardır:

a) İptal edildi.

b) İdarî eylem ve işlemlerden dolayı kişisel hakları doğrudan nuhtel olanlar tarafından açılan tam yargı davaları.

c) Genel hizmetlerden birinin yürütülmesi için yapılan her türlü idarî sözleşmelerden dolayı taraflar arasında çıkan uyuşmazlıklara ilişkin davalar.

2. İdarî yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlıdır. İdarî mahkemeler; yerindelik denetimi yapamazlar, yürütme görevini kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idarî eylem ve işlem niteliğinde veya idarenin takdir yetkisini kaldırarak biçimde yargı kararı veremezler.

İdarî Davaların Açılması

Madde—3. 1. İdarî davalar, Danıştay, İdare Mahkemesi ve Vergi Mahkemesi başkanlıklarına hitaben yazılmış imzalı dilekçelerle açılır.

2. Dilekçelerde;

a) Tarafların ve varsa vekillerinin veya temsilcilerinin ad ve soyadları unvanları ve adresleri,

b) Davanın konusu ve sebepleri ile dayandığı deliller,

c) Davaya konu olan idarî işlemin yazılı bildirim tarihî,

d) Vergi, resim, harç, benzeri malî yükümler ve bunların zam ve cezalarına ilişkin davalarla tam yargı davalarında uyuşmazlık konusu miktar,

e) Vergi davalarında davanın ilgili bulunduğu verginin veya vergi cezasının nevi ve yılı, tebliğ edilen ihbarnamenin tarihî ve numarası ve varsa mükellef hesap numarası, gösterilir.

3. Dava konusu kararın ve belgelerin asılları veya örnekleri dava dilekçesine eklenir. Dilekçeler ile bunlara ekli evrakın örnekleri karşı taraf sayısından bir fazla olur.

Dilekçelerin Verileceği Makam

Madde—4. Dilekçeler ve savunmalar ile davalara ilişkin her türlü evrak, Danıştay veya ait olduğu mahkeme başkanlıklarına veya bunlara gönderilmek üzere idare veya vergi mahkemesi başkanlıklarına, idare veya vergi mahkemesi bulunmayan yerlerde asliye hukuk hakimliklerine veya yabancı memleketlerde Türk Konsolosluklarına verilebilir.

Aynı Dilekçe İle Dava Açılabilecek Haller

Madde—5. 1- Her idarî işlem aleyhine ayrı ayrı dava açılır. Ancak, aralarında maddî veya hukukî yönden bağılılık ya da sebep-sonuç ilişkisi bulunan birden fazla işleme karşı bir dilekçe ile de dava açılabilir.

2. Birden fazla şahsın müşterek dilekçe ile dava açabilmesi için davacıların hak veya menfaatlerinde iştirak bulunması ve davaya yol açan maddî olay veya hukukî sebeplerin aynı olması gerekir.

Dilekçe Üzerine Uygulanacak İşlem

Madde—6. 1. Danıştay, idare mahkemesi ve vergi mahkemesi başkanlıklarına veya 4. Maddede yazılı yerlere verilen dilekçelerin harç ve posta ücretleri alındıktan sonra deftere derhâl kayıtları yapılarak kayıt tarih ve sayısı dilekçenin üzerine yazılır. Dava bu kaydın yapıldığı tarihte açılmış sayılır.

2. Davacılar, kayıt tarih ve sayısını gösteren imzalı ve mühürlü, pulsuz bir alındı kağıdı verilir.

3. 4. Maddede yazılı diğer yerlere verilen dilekçeler, en geç üç gün içinde Danıştay veya ait olduğu mahkeme başkanlığına taahhütlü olarak gönderilir. Bu yerlerde harç pulları bulunmadığı takdirde bunlara karşılık alınan paraların miktarı ve alındı kağıdının tarih ve sayısı dilekçelere yazılır.

4. Herhangi bir sebeple harcı veya posta ücreti verilmeden veya eksik harç veya posta ücreti ile dava açılmış olması halinde, otuz gün içinde harcın ve posta ücretinin verilmesi ve tamamlanması hususu daire başkanı veya görevlendireceği tetkik hakimi, mahkeme başkanı veya hakim tarafından ilgiliye tebliğ olunur. Tebligata rağmen gereği yerine getirilmediği takdirde bildirim aynı şekilde bir daha tekrarlanır.

Harç veya posta ücreti süresi içinde verilmez veya tamamlanamazsa davanın açılmamış sayılmasına karar verilir ve davacıya tebliğ olunur.

5. Dava açıldıktan sonra posta ücretinde tebliğ işlemlerinin yapılmasının engelleyecek şekilde azalma olması halinde, otuz gün içinde posta ücretinin tamamlanması daire başkanı veya görevlendireceği tetkik hakimi, mahkeme başkanı veya hakim tarafından ilgiliye tebliğ olunur. Tebligata rağmen gereği yerine getirilmediği takdirde bildirim aynı şekilde bir daha tekrarlanır. Posta

ücreti süresi içinde tamamlanmazsa dosyanın işlemde kaldırımına karar verilir. Bu kararın tebliğı tarihinden başlayarak üç ay içinde, noksanı tamamlanmak suretiyle yeniden işleme konulması istenmediğı takdirde davanın açılmamış sayılmasına karar verilir ve davacıya tebliğ olunur.

6. 4 ve 5. Fıkralarındaki tebligat re'sen genel bütçeden yapılır.

Dava Açma Süresi

Madde—7. 1. Dava açma süresi, özel kanunlarında ayrı süre gösterilmeyen hallerde Danıştay'da ve idare mahkemelerinde **altmış** ve vergi mahkemelerinde **otuz** gündür.

2. Bu süreler

a) İdarî uyuşmazlıklarda; yazılı bildirim yapıldığı,

b) Vergi, resim ve harçlar ile benzeri malî yükümler ve bunların zam ve cezalarından doğan uyuşmazlıklarda: Tahakkuku tahsile bağı olan vergilerde tahsilatın; tebliğ yapılan hallerde veya tebliğ yerine geçen işlemlerde tebliğ; tevkif yoluyla alınan vergilerde istihkak sahiplerine ödemenin; tescile bağı vergilerde tescilin yapıldığı ve idarenin dava açması gereken konularda ise ilgili merci veya komisyon kararının idareye geldiğı; tarihi izleyen günden başlar.

3. Adresleri belli olmayanlara özel kanunlarındaki hükümlere göre ilân yoluyla bildirim yapılan hallerde, özel kanununda aksine bir hüküm bulunmadıkça süre, son ilân tarihini izleyen günden itibaren on beş gün sonra işlemeye başlar.

4. İlân gereken düzenleyici işlemlerde dava süresi, ilân tarihini izleyen günden itibaren başlar. Ancak bu işlemlerin uygulanması üzerine ilgililer, düzenleyici işlem veya uygulanan işlem yahut her ikisi aleyhine birden dava açabilirler. Düzenleyici işlemin iptal edilmemiş olması bu düzenlemeye dayalı işlemin iptaline engel olmaz.

Sürelerle İlgili Genel Esaslar

Madde—8. 1. Süreler, tebliğ, yayın veya ilân tarihini izleyen günden itibaren işlemeye başlar.

2. Tatil günleri sürelerle dahildir. Şu kadar ki, sürenin son günü tatil gününe rastlarsa, süre tatil gününü izleyen çalışma gününün bitimine kadar uzar.

3. Bu Kanunda yazılı sürelerin bitmesi çalışmaya ara verme zamanına rastlarsa bu süreler, ara vermenin sona erdiği günü izleyen tarihten itibaren yedi gün uzamış sayılır.

Görevli Olmayan Yerlere Başvurma

Madde—9. 1. Çözümlemesi Danıştay'ın, İdare ve Vergi Mahkemelerinin görevlerine girdiğı halde, adli ve askerî yargı yerlerine açılmış bulunan davaların görev noktasından reddi halinde, bu husustaki kararların kesinleşmesin izleyen günden itibaren otuz gün içinde görevli mahkemede dava açılabilir. Görevsiz yargı merciine başvurma tarihî, Danıştay'a, İdare ve Vergi Mahkemelerine başvurma tarihî olarak kabul edilir.

2. Adli veya askerî yargı yerlerine açılan ve görevsizlik sebebiyle reddedilen davalarda, görevsizlik kararının kesinleşmesinden sonra birinci fıkrada yazılı

otuz günlük süre geçirilmiş olsa dahi, idarî dava açılması için öngörülen süre henüz dolmamış ise bu süre içinde idarî dava açılabilir.

İdarî Makamların Sükûtu

Madde—10. 1. İlgililer, haklarında idarî davaya konu olabilecek bir işlem veya eylemin yapılması için idarî makamlara başvurabilirler.

2. Altmış gün içinde bir cevap verilmezse istek reddedilmiş sayılır. İlgililer altmış günün bittiği tarihten itibaren dava açma süresi içinde, konusuna göre Danıştay'a, idare ve vergi mahkemelerine dava açabilirler. Altmış günlük süre içinde idarece verilen cevap kesin değilse ilgili bu cevabı, isteminin reddi sayarak dava açabileceği gibi, kesin cevabı da bekleyebilir. Bu takdirde dava açma süresi işlemez. Ancak, bekleme süresi başvuru tarihinden itibaren altı ayı geçemez. Dava açılmaması veya davanın süreden reddi hallerinde, altmış günlük sürenin bitmesinden sonra yetkili idarî makamlarca cevap verilirse, cevabın tebliğinden itibaren altmış gün içinde dava açabilirler.

Üst Makamlara Başvurma

Madde—11. 1. İlgililer tarafından idarî dava açılmadan önce, idarî işlemin kaldırılması, geri alınması, değiştirilmesi veya yeni bir işlem yapılması üst makamdan, üst makam yoksa işlemi yapmış olan makamdan, idarî dava açma süresi içinde istenebilir. Bu başvurma, işlemeye başlamış olan idarî dava açma süresini durdurur.

2. Altmış gün içinde bir cevap verilmezse istek reddedilmiş sayılır.

3. İsteğin reddedilmesi veya reddedilmiş sayılması halinde dava açma süresi yeniden işlemeye başlar ve başvurma tarihine kadar geçmiş süre de hesaba katılır.

İptal ve Tam Yargı Davaları

Madde—12. İlgililer haklarını ihlâl eden bir idarî işlem dolayısıyla Danıştay'a ve vergi mahkemelerine doğrudan doğruya tam yargı davası veya iptal ve tam yargı davalarını birlikte açabilecekleri gibi ilk önce iptal davası açarak bu davanın karara bağlanması üzerine, bu husustaki kararın veya kanun yollarına başvurulması halinde verilecek kararın tebliği veya bir işlemin icrası sebebiyle doğan zararlardan dolayı icra tarihinden itibaren dava süresi içinde tam yargı davası açabilirler. Bu halde de ilgililerin 11. Madde uyarınca idareye başvurma hakları saklıdır.

Doğrudan Doğruya Tam Yargı Davası Açılması

Madde—13. 1. İdarî eylemlerden hakları ihlâl edilmiş olanların idarî dava açmadan önce, bu eylemleri yazılı bildirim üzerine veya başka suretle öğrendikleri tarihten itibaren bir yıl ve herhalde eylem tarihinden itibaren beş yıl içinde ilgili idareye başvurarak haklarının yerine getirilmesini istemeleri gereklidir. Bu isteklerin kısmen veya tamamen reddi halinde, bu konudaki işlemin tebliğini izleyen günden itibaren veya istek hakkında altmış gün içinde cevap verilmediği takdirde bu sürenin bittiği tarihten itibaren, dava süresi içinde dava açılabilir.

2. Görevli olmayan adlî ve askerî yargı mercilerine açılan tam yargı davasının görev yönünden reddi halinde sonradan idarî yargı mercilerine açılacak davalarda, birinci fıkrada öngörülen idareye başvurma şartı aranmaz.

Dilekçeler Üzerine İlk İnceleme

Madde—14. 1. Dilekçeler Danıştay'da Evrak Müdürlüğünce kaydedilir ve Genel Sekreterlikçe görevli dairelere havale olunur.

2. Dilekçeler, idare ve vergi mahkemelerinde, mahkeme başkanının veya hakimin havalesi ile kaydolunur.

3. Dilekçeler, Danıştay'da daire başkanının görevlendireceği bir tetkik hakimi, idare ve vergi mahkemelerinde ise mahkeme başkanı veya görevlendireceği bir üye tarafından:

- a) Görev ve yetki,
- b) İdarî merci tecavüzü,
- c) Ehliyet,
- d) İdarî davaya konu olacak kesin ve yürütülmesi gereken bir işlem olup olmadığı,
- e) Süre aşımı,
- f) Husumet,
- g) 3 ve 5. Maddelere uygun olup olmadıkları, yönlerinden sırasıyla incelenir.

4. Dilekçeler bu yönlerden kanuna aykırı görülürse durum; görevli daire veya mahkemeye bir rapor ile bildirilir. Tek hakimle çözümlenecek dava dilekçeleri için rapor düzenlenmez ve 15. Madde hükümleri ilgili hakim tarafından uygulanır. 3. Fıkra göre yapılacak inceleme ve bu fıkra ile 5. Fıkra göre yapılacak işlemler dilekçenin alındığı tarihten itibaren en geç on beş gün içinde sonuçlandırılır.

5. İlk incelemeyi yapanlar, bu noktalardan kanuna aykırılık görmezler veya daire veya mahkeme tarafından ilk inceleme raporu yerinde görülmezse, tebligat işlemi yapılır.

6. Yukarıdaki hususların ilk incelemeden sonra tespit edilmesi halinde de davanın her safhasında 15. Madde hükmü uygulanır.

İlk İnceleme Üzerine Verilecek Karar

Madde—15. Danıştay veya idare ve vergi mahkemelerince yukarıdaki maddenin 3. Fıkrasında yazılı hususlarda kanuna aykırılık görülürse, 14. Maddenin;

a) 3/a bendine göre adlî ve askerî yargının görevli olduğu konularda açılan davaların reddine; idarî yargının görevli olduğu konularda ise görevli veya yetkili olmayan mahkemeye açılan davanın görev veya yetki yönünden reddedilerek dava dosyasının görevli veya yetkili mahkemeye gönderilmesine,

b) 3/c, 3/d ve 3/e bentlerinde yazılı hallerde davanın reddine,

c) 3/f bendine göre, davanın hasım gösterilmeden veya yanlış hasım gösterilerek açılması halinde, dava dilekçesinin tespit edilecek gerçek hasma tebliği-

ne,

d) 3/g bendinde yazılı halde otuz gün içinde 3 ve 5. Maddelere uygun şekilde yeniden düzenlemek veya noksanları tamamlanmak yahut (c) bendinde yazılı hallerde, ehliyetli olan şahsın avukat olmayan vekili tarafından dava açılmış ise otuz gün içinde bizzat veya bir avukat vasıtasıyla dava açılmak üzere dilekçelerin reddine,

e) 3/e bendinde yazılı halde dilekçelerin görevli idare merciine tevdiine, karar verilir.

2. Dilekçelerin görevli mercie tevdî halinde, Danıştay'a veya ilgili mahkemeye başvurma tarihî, merciine başvurma tarihî olarak kabul edilir.

3. Dilekçelerin 3. Maddeye uygun olmamaları dolayısıyla reddi halinde, yeni dilekçeler için ayrıca harç alınmaz.

4. İlk inceleme üzerine Danıştay veya mahkemelerce verilen; bu maddenin 1/a bendinde belirtilen idarî yargının görevli olduğu konularda davanın görev ve yetki yönünden reddine ilişkin kararlarla, 1/c bendinde yazılı gerçek hasma tebliğ ve 1/d bendindeki dilekçe red kararları dışında, kararın düzeltilmesi veya temyiz yoluna; tek hakim kararına karşı ise itiraz yoluna başvurulabilir.

5. 1. Fıkranın (d) bendine göre dilekçenin reddedilmesi üzerine, yeniden verilen dilekçelerde aynı yanlışlıklar yapıldığı takdirde dava reddedilir.

Tebliğat ve Cevap Verme

Madde—16. 1. Dava dilekçelerinin ve eklerinin birer örneği davalıya, davalının vereceği savunma davacıya tebliğ olunur.

2. Davacının ikinci dilekçesi davalıya, davalının vereceği ikinci savunma da davacıya tebliğ edilir. Bun karşı davacı cevap veremez. Ancak, davalının ikinci savunmasında, davacının cevaplandırmasını gerektiren hususlar bulunduğu, davanın görülmesi sırasında anlaşılırsa, davacıya cevap vermesi için bir süre verilir.

3. Taraflar, yapılacak tebliğlere karşı, tebliğ tarihinden itibaren otuz gün içinde cevap verebilirler. Bu süre, ancak haklı sebeplerin bulunması halinde, taraflardan birinin isteği üzerine görevli mahkeme kararı ile otuz günü geçmemek ve bir defaya mahsus olmak üzere görevli mahkeme kararı ile otuz günü geçmemek ve bir defaya mahsus olmak üzere uzatılabilir. Sürenin geçmesinden sonra yapılan uzatma talepleri kabul edilmez.

4. Taraflar, sürenin geçmesinden sonra verecekleri savunmalara veya ikinci dilekçelere dayanarak hak iddia edemezler.

5. Davalara ilişkin işlem dosyalarının asıl veya onaylı örneği idarenin savunması ile birlikte, Danıştay veya ilgili mahkeme başkanlığına gönderilir.

Duruşma

Madde—17. 1. Danıştay ile idare ve vergi mahkemelerinde açılan iptal ve beş milyon lirayı aşan tam yargı davaları ile tarh edilen vergi, resim ve harçlarla benzeri malî yükümler ve bunların zam ve cezaları toplamı beş milyon lirayı aşan vergi davalarında, taraflardan birinin isteği üzerine duruşma yapılır

2. Temyiz ve itirazlarda duruşma yapılması tarafların istemine ve Danıştay veya ilgili bölge idare mahkemesi kararına bağlıdır.

3. Duruşma talebi, dava dilekçesi ile cevap ve savunmalarda yapılabilir.
4. 1 ve 2. Fıkralarda yer alan kayıtlara bağlı olmaksızın Danıştay, mahkeme ve hakim kendiliğinden duruşma yapılmasına karar verebilir.
5. Duruşma davetiyeleri duruşma gününden en az otuz gün önce taraflara gönderilir.

Duruşmalara İlişkin Esaslar

Madde—18. 1. Duruşmalar açık olarak yapılır. Genel ahlakın veya kamu güvenliğinin gerekli kıldığı hallerde, görevli daire veya mahkemenin kararı ile, duruşmanın bir kısmı veya tamamı gizli olarak yapılır.

2. Duruşmaları başkan yönetir.

3. Duruşmalarda taraflara ikişer defa söz verilir. Taraflardan yalnız biri gelirse onun açıklamaları dinlenir; hiçbiri gelmezse duruşma açılmaz. inceleme evrak üzerinde yapılır.

4. Danıştay'da görülen davaların duruşmalarında savcının bulunması şarttır. Taraflar dinlendikten sonra savcı yazılı düşüncesini açıklar. Bundan sonra taraflara son olarak ne diyecekleri sorulur. ve duruşmaya son verilir.

Yürütmenin Durdurulması

Madde—27. 1. Danıştay'da veya idarî mahkemelerde dava açılması dava edilen idarî işlemin yürütülmesini durdurmaz.

3. Fıkradaki bir yıllık süre 5 Nisan 1990 tarih ve 3622 sayılı Kanunun Geçici Madde (a) fıkrası gereğince Kanunun yürürlüğe girdiği 10.4.1990'dan itibaren işlemeye başlar.

2. Danıştay veya idarî mahkemeler, idarî işlemin uygulanması halinde telâfisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idarî işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda gerekçe göstererek yürütmenin durdurulmasına karar verebilirler.

3. Vergi mahkemelerinde, vergi uyuşmazlıklarından doğan davaların açılması, tarh edilen vergi, resim ve harçlar ile benzeri malî yükümlerin ve bunların zam ve cezalarının dava konusu edilen bölümünün tahsil işlemlerini durdurur. Ancak, 26. Maddenin 3. Fıkrasına göre işlemden kaldırılan vergi davası dosyalarında tahsil işlemi devam eder. Bu şekilde işlemden kaldırılan dosyanın yeniden işleme konulması ile ihtirazî kayıtlarla verilen beyannameler üzerine yapılan işlemlerle tahsilat işlemlerinden dolayı açılan davalar, tahsil işlemini durdurmaz. Bunlar hakkında yürütmenin durdurulması istenebilir.

4. Yürütmenin durdurulması istemli davalarda 16. Maddede yazılı süreler kısaltılabileceği gibi, tebliğin memur eliyle yapılmasına da karar verilebilir.

5. Yürütmenin durdurulması kararları teminat karşılığında verilir; ancak durumun gereklerine göre teminat aranmayabilir. taraflar arasında teminata ilişkin olarak çıkan anlaşmazlıklar, yürütmenin durdurulması hakkında karar veren daire, mahkeme veya hakim tarafından çözümlenir. İdareden ve adlî yardımdan faydalanan kimselerden teminat alınmaz.

6. Yürütmenin durdurulması istemleri hakkında verilen kararlar; Danıştay dava dairelerince verilmişse konusuna göre İdarî veya Vergi Dava Daireleri

Genel Kurullarınca, bölge idare mahkemesi kararlarına karşı en yakın bölge idare mahkemesine, idare ve vergi mahkemeleri ile tek hakim tarafından verilen kararlara karşı bölge idare mahkemesine, çalışmaya ara verme süresi içinde ise idare ve vergi mahkemeleri tarafından verilen kararlara en yakın nöbetçi mahkemeye veya kararı veren hakimin katılmadığı nöbetçi mahkemeye kararın tebliğini izleyen günden itibaren yedi gün içinde bir defaya mahsus olmak üzere itiraz edilebilir.

İtiraz edilen merciler dosyanın kendisine gelişinden itibaren yedi gün içinde karar vermek zorundadır. İtiraz üzerine verilen kararlar kesindir.

7. Yürütmenin durdurulması kararı verilen dava dosyaları öncelikle incelenir ve karara bağlanır.

Kararların Sonuçları

Madde—28. 1. Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare ve vergi mahkemelerinin esasa ve yürütmenin durdurulmasına ilişkin kararlarının icaplarına göre idare, gecikmeksizin işlem tesis etmeye veya eylemde bulunmaya mecburdur. Bu süre hiçbir şekilde kararın idareye tebliğinden başlayarak otuz günü geçemez. Ancak, haciz veya ihtiyati haciz uygulamaları ile ilgili davalarda verilen kararlar hakkında bu kararların kesinleşmesinden sonra idarece işlem tesis edilir.

2. Tam yargı davaları hakkındaki kararlardan belli bir miktarı içerenler genel hükümler dairesinde infaz ve icra olunur.

İdarî Davalarda Yetki ve Bağlantı İle Görevsizlik ve Yetkisizlik Hallerinde Yapılacak İşlemler İdarî Davalarda Yetki

Genel Yetki

Madde—32. 1. Göreve ilişkin hükümler saklı kalmak şartıyla bu Kanunda veya özel kanunlarda yetkili idare mahkemesinin gösterilmemiş olması halinde, yetkili idare mahkemesi, dava konusu olan idarî işlemi veya idarî sözleşmeyi yapan idarî merciin bulunduğu yerdeki idare mahkemesidir.

2. Bu Kanunun uygulanmasında yetki kamu düzenindedir.

Kamu Görevlileri İle İlgili Yetki

Madde—33. 1. Kamu görevlilerinin atanması ve nakilleri ile ilgili davalarda yetkili mahkeme, kamu görevlilerinin yeni veya eski görev yeri idare mahkemesidir.

2. Kamu görevlilerinin görevlerine son verilmesi, emekli edilmeleri veya görevden uzaklaştırılmaları ile ilgili davalarda yetkili mahkeme, kamu görevlisinin son görev yaptığı yer idare mahkemesidir.

3. Kamu görevlilerinin görevle ilişkisinin kesilmesi sonucunu doğurmayan disiplin cezaları ile ilerleme, yükselme, sicil, intibak ve diğer özlük ve parasal hakları ve mahallî idarelerin organları ile bu organların üyelerinin geçici bir

tedbir olarak görevden uzaklaştırılmalarıyla ilgili davalarda yetkili mahkeme ilgilinin görevli bulunduğu yer idare mahkemesidir.

Taşınmaz Mallara ve Kamu İdarelerine İlişkin Davalarda Yetki

Madde—34. 1. İmar, kamulaştırma, yıkım, işgal, tahsis, ruhsat ve iskan gibi taşınmaz mallarla ilgili mevzuatın uygulanmasında veya bunlara bağlı her türlü haklara veya kamu mallarına ilişkin idarî davalarda yetkili mahkeme taşınmaz malların bulunduğu yer idare mahkemesidir.

2. Köy, belediye ve özel idareleri ilgilendiren mevzuatın uygulanmasına ilişkin davalarla sınır uyuşmazlıklarında yetkili mahkeme, mülkî idarî birimin, köy, belediye veya mahallenin bulunduğu yahut yeni bağlandığı yer idare mahkemesidir.

Taşınır Mallara İlişkin Davalarda Yetki

Madde—35. Taşınır mallara ilişkin davalarda yetkili mahkeme, taşınır malın bulunduğu yer idare mahkemesidir.

Tam Yargı Davalarında Yetki

Madde—36. İdarî sözleşmelerden doğanlar dışında kalan tam yargı davalarında yetkili mahkeme, sırasıyla:

- a) Zararı doğuran idarî uyuşmazlığı çözümlenmeye yetkili,
- b) Zarar, bayındırlık ve ulaştırma gibi bir hizmetten veya idarenin herhangi bir eyleminden doğmuş ise, hizmetin görüldüğü veya eylemin yapıldığı yer,
- c) Diğer hallerde davacının ikametgahının bulunduğu yer, İdare Mahkemesidir.

Görevsizlik ve Yetkisizlik Hallerinde Yapılacak İşlem

Madde—43. 1. İdare ve vergi mahkemeleri, idarî yargının görev alanına giren bir davada görevsizlik veya yetkisizlik sebebiyle davanın reddine karar verilerse dosyayı Danıştay'a veya görevli ve yetkili idare veya vergi mahkemesine gönderirler.

a) Görevsizlik sebebiyle gönderilen dosyalarda Danıştay, davayı görevi içinde görmezse dosyanın yetkili ve görevli mahkemeye gönderilmesine karar verir.

b) Görevsizlik veya yetkisizlik sebebiyle dosyanın gönderildiği mahkeme kendisini görevsiz veya yetkisiz gördüğü takdirde, söz konusu mahkeme ile ilk görevsizlik veya yetkisizlik kararını veren mahkeme aynı bölge idare mahkemesinin yargı çevresinde ise, uyuşmazlık bölge idare mahkemesince, aksi halde Danıştay'ca çözümlenir.

2. Görev ve yetki uyuşmazlıklarında Danıştay ve Bölge İdare Mahkemesince verilen kararlar ilgili mahkemelere bildirilir ve bu husus taraflara tebliğ olunur.

3. Danıştay ve Bölge İdare Mahkemesince görev ve yetki uyuşmazlıkları ile ilgili olarak verilen kararlar kesindir.

4. Bu madde hükümleri gereğince verilen kararlar ile görevli ve yetkili kılınan mahkemeye yeniden dava açılması halinde harç alınmaz.

Kararlara Karşı Başvuru Yolları

İtiraz

Madde—45. 1. İdare ve vergi mahkemelerinin tek hakimli olarak verdiği nihaî kararlara, başka kanunlarda aksine hüküm bulunsa dahi, mahkemenin bulunduğu yargı çevresindeki bölge idare mahkemesine itiraz edilebilir.

3. İtiraz, temyizın şekil ve usullerine tabidir.

4. Bölge idare mahkemesi evrak üzerinde yaptığı inceleme sonunda, maddî vakıalar hakkında edinilen bilgiyi yeter görürse veya itiraz sadece hukukî noktalara ilişkin ise veya itiraz olunan karardaki maddî yanlışlıkların düzeltilmesi mümkün ise işin esası hakkında karar verir. Aksi halde gerekli inceleme ve tahkikatı kendisi yaparak esas hakkında yeniden karar verir. Ancak, ilk inceleme üzerine verilen kararlara karşı yapılan itirazı haklı bulduğu veya davaya görevsiz hakim tarafından bakılmış olması hallerinde kararı bozmakla birlikte dosyayı geri gönderir, bölge idare mahkemesinin bu kararları kesindir.

5. Bölge idare mahkemesinin kararları kesindir; temyiz yoluna başvurulamaz.

6. Tek hakimli mahkemede hüküm veren hakim, aynı davanın itiraz yoluyla bölge idare mahkemesince incelenmesinde bulunamaz.

Temyiz

Madde—46. 1. Danıştay dava daireleri ile idare ve vergi mahkemelerinin nihaî kararları, başka kanunlarda aksine hüküm bulunsa dahi Danıştay'da temyiz edilebilir.

2. Özel kanunlarında ayrı süre gösterilmeyen hallerde, Danıştay dava daireleri ile idare ve vergi mahkemelerinin nihaî kararlarına karşı tebliğ tarihini izleyen otuz gün içinde Danıştay'da temyiz yoluna başvurulabilir.

Temyiz Edilemeyecek Kararlar

Madde—47. İdare ve vergi mahkemelerinin tek hakimle verdiği kararlar temyiz edilemez.

DİLEKÇE HAKKININ KULLANILMASINA DAİR KANUN (1 Kasım 1984/ 3071)

Amaç

Madde—1. Bu Kanunun amacı, Türk vatandaşlarının kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında, TBMM'ne ve yetkili makamlara yazı ile başvurma haklarının kullanılma biçimini düzenlemektir.

Kapsam

Madde—2. Bu Kanun Türk Vatandaşlarınca TBMM ile idarî makamlara yapılan dilek ve şikayetler hakkındaki başvuruları kapsar.

Dilekçe Hakkı

Madde—3. Türk Vatandaşları kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında, TBMM'ne ve yetkili makamlara yazı ile başvurma hakkına sahiptir.

Dilekçede Bulunması Zorunlu Şartlar

Madde—4. Türk Vatandaşlarının TBMM'ne veya yetkili makamlara verdikleri veya gönderdikleri dilekçelerinde, dilekçe sahibinin adı-soyadı ve imzası ile iş veya ikametgâh adresinin bulunması gerekir.

Gönderilen Makamda Hata

Madde—5. Dilekçe, konusuyla ilgili olmayan bir idarî makama verilmesi durumunda, bu makam tarafından yetkili İdarî makama gönderilir ve ayrıca dilekçe sahibine de bilgi verilir.

İncelenemeyecek Dilekçeler

Madde—6. TBMM'ne veya yetkili makamlara verilen veya gönderilen dilekçelerden;

- a) Belli bir konuyu ihtiva etmeyenler,
- 2) Yargı mercilerinin görevine giren konularla ilgili olanlar,
- c) 4. Maddede gösterilen şartlardan herhangi birini taşımayanlar, incelenmezler.

Dilekçenin İncelenmesi ve Sonucunun Bildirilmesi

Madde—7. Türk Vatandaşlarının kendileri ve kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri konusunda yetkili makamlara yaptıkları başvuruların sonucu veya yapılmakta olan işlemin safahatı hakkında dilekçe sahiplerine en geç iki ay içinde cevap verilir. İşlem safahatının duyurulması halinde alınan sonuç ayrıca bildirilir.

**DEVLET MEMURLARININ ŞİKAYET VE
MÜRACAATLARI HAKKINDA YÖNETMELİK
(28 Kasım 1982/8/5743)**

Amaç

Madde—1. Bu Yönetmelik, Devlet Memurlarının Şikayet ve Müracaatları ile ilgili usul ve esasları belirlemek amacıyla 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 21. Maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

Kapsam

Madde—2. Bu Yönetmelik hükümleri 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun değişik 1. Fıkrasında sayılan kurum ve kuruluşlarda çalışan memurlar hakkında uygulanır.

Türk Silahlı Kuvvetlerinde görevli subay, astsubay, sivil memur, sözleşmeli ve yevmiyeli personel; Anayasa ve Uyuşmazlık Mahkemesi üye ve yedek üyeleri ile raportörleri; 2656 sayılı Hakimler Kanununun 2661 sayılı Kanunla değiştirilen 18 ve 19. Maddeleri uyarınca bu Kanuna eklenen (1) ve (2) sayılı cetvellerde gösterilen Adli ve İdarî Yargı mensupları; Danıştay ve Sayıştay meslek mensupları ve Sayıştay Savcı ve Savcı Yardımcıları; 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununa tabi kurumlarda çalışan öğretim elemanları hakkında bu Yönetmelik hükümleri uygulanmaz.

ŞİKAYET

Şikayet Hakkı

Madde—3. Devlet memurları amirleri veya kurumları tarafından kendilerine uygulanan idarî eylem ve işlemlerden dolayı şikayet hakkına sahiptirler.

Toplu Şikayet Yasağı

Madde—4. Birden fazla devlet memurunun toplu olarak söz veya yazı ile şikayette bulunmaları yasaktır.

Bir veya aynı hadise birden fazla memurun şikayetlerine sebep veya konu olursa bunların her biri, ayrı ayrı ve tek başına şikayet haklarını kullanabilirler.

Yapılma Şekli

Madde—5. Şikayetler söz veya yazı ile en yakın amirden başlayarak silsile yolu ile şikayet edilen amirler atlanarak yapılır.

Yazılı şikayetler maksadı en iyi ifade edecek şekilde ve mevzuat hükümlerine uygun olarak yazılan bir dilekçe ile yapılır. Dilekçede tespit edilen eksiklikler ile suç teşkil etmeyen usulsüzlüklerin giderilmesi şikayeti kabul eden amirlerce sağlanır. Sözlü şikayetlerde de bu esaslara uyulur.

Sözlü olarak yapılan şikayetler, şikayeti yapanın istemi halinde yaptıkları anda şikayetçi ile şikayeti kabul eden amir tarafından birlikte imzalanan bir tutanakla tespit olunur ve iki tarafa verilir.

Amir de şikayetin tutanağa geçirilmesini isteyebilir. Şikayetçi tutanak düzenlenmesinden kaçınırsa şikayet yapılmamış sayılır.

Karar Mercii

Madde—6. Şikayet hakkında karar verme yetkisi şikayet edilenin ilk disiplin amirine aittir.

Şikayeti kabul eden ancak karar verme yetkisi bulunmayan amirler bunları silsile yolu ile ve kendi görüşlerini de ilave etmek suretiyle birinci fıkrada belirtilen amirlere 3 gün içinde intikal ettirirler. Şikayet edene de durum hakkında bilgi verirler.

Yapılacak İşlemler

Madde—7. Bu yönetmelikte belirtilen usul ve esaslara uygun olarak yapılan şikayetler karar vermeye yetkili amirlerce incelenir ve karar bağlanır. Kararlar şikayet sahiplerine ve lüzum görülürse şikayet edilene yazı ile bildirilir.

Süre

Madde—8. Şikayetlerin incelenmesi ve bir karara bağlanarak şikayet sahiplerine tebliğ edilmesi ile ilgili bütün işlemlerin en geç şikayet dilekçesinin karar merciiine intikal ettiği tarihi izleyen 30 gün içinde tamamlanması zorunludur.

Adli ve İdarî tahkikata konu olacak nitelikteki şikayetler hakkında ilgili mevzuat hükümleri uygulanır.

İtiraz

Madde—9. Şikayette bulunan ve şikayet edilen memurlar yetkili amirlerce verilen kararlara karşı bir defaya mahsus olmak üzere kararın kendilerine tebliğini izleyen 10 gün içinde bir üst mercie itiraz edebilirler.

İtirazların yapılmasında ve incelenip karara bağlanmasında şikayetler hakkında bu Yönetmelikte belirtilen usul ve esaslar geçerlidir.

Şikayet Edenin Sorumluluğu

Madde—10. Şikayet haklarını kullanan devlet memurlarına şikayetlerinden dolayı bir ceza verilemez.

Ancak, şikayet haklarını bu Yönetmelikte tespit edilen usul ve esaslara aykırı surette kullananların veya her ne surette olursa olsun bu haklarını kullanırken bir suç işleyenlerin sorumlulukları saklıdır.

MÜRACAAT

Müracaat Hakkı

Madde—11. Devlet Memurları kurumları ile ilgili resmi ve şahsi işlerinden dolayı müracaat hakkına sahiptirler.

Karar Mercii

Madde—12. Müracaatlar hakkında karar verme yetkisi, kurumların çalışma usul ve esaslarını belirleyen Kanun, Tüzük ve Yönetmelikler ile müracaat konusunu çözümlmeye yetkili kılınan mercilere aittir.

Müracaatı kabul eden ancak sorunu çözümleme yetkisi bulunmayan amirler bunları silsile yolu ile birinci fıkrada belirtilen mercilere 3 gün içinde intikal ettirirler.

Toplu Müracaat Yasağı, Şekli, Yapılacak İşlemler, Süre, İtiraz, Müracaat Edenin Sorumluluğu Konularında Yapılacak İşlemler

Madde—13. Bu Yönetmeliğin, 4, 5, 7, 8, 9 ve 10. Maddeleri ile belirlenen usul ve esaslar Devlet Memurlarının yapacakları müracaatlar hakkında da geçerlidir.

Amirlerin Sorumlulukları

Madde—14. Bu Yönetmelikte belirlenen usul ve esaslara uygun olarak yapılmış bulunan şikayet ve müracaatlar hakkında Yönetmelikte öngörülen görev-

lerini zamanında ve eksiksiz olarak yerine getirmeyen amirlere durumun niteliğine ve ağırlık derecesine göre 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun değişik 125. Maddesinde sayılan disiplin cezalarından birisi verilir.

Diğer Kamu Görevlilerinin Durumu

Madde—15. Bu Yönetmelik hükümleri 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun değişik 1. Maddesinin 1. Fıkrasında sayılan kurumlarda çalışan sözleşmeli ve geçici personel; aynı Kanunun ek geçici 12, 13 ve 14. Maddeleri kapsamına giren personel; ek geçici 9. Maddede sayılan kurumlarda çalışan memurlar ile sözleşmeli ve geçici personel hakkında da uygulanır.

Birinci fıkra kapsamına giren ve memur olmayan personelin bu Yönetmelikte belirlenen usul ve esaslara aykırı şikayet ve müracaatları hakkında tabi oldukları mevzuat hükümleri uyarınca işlem yapılır.

YAZILI MÜRACAAT/ŞİKAYET DİLEKÇE ÖRNEĞİ

Görevi :
Tarih :
Unvanı :
Adı Soyadı :
Baba Adı :
Memleketi :
Doğum Tarihi :
Memuriyete Başlama Tarihi :
Sicil No :
Özü :
Dilekçenin Verileceği Amirin Makam Unvanı:
Dilekçenin Metni
İmza

DİLEKÇELERİN İŞLEME KONUSUNDA BAŞBAKANLIK GENELGESİ (22.1.1993/2)

Hükümet Programımızın en önemli vasfı kamu kurum ve kuruluşlarının kapılarının vatandaşa açık tutulması, vatandaşın iyi niyetle ve iyi davranılarak kabul edilmesidir. Vatandaşın taleplerinin olumlu veya olumsuz olarak neticelendirilmesi bir yana, mutlak surette işleme konulması ve cevaplandırılması sağlanacaktır.

İş sahiplerinin talepleri anında incelenerek mümkün olduğu oranda sorunlar mahallinde çözümlenecek, merkezlere gönderilmek suretiyle zaman ve maddî kayba meydan verilmeyecektir.

Vatandaşın kamu kurum ve kuruluşlarına şahsen yapacakları müracaatlarda hoşgörü ve güler yüzle karşılanacak, işleri olumsuz neticeleniyorsa nedenleri açıklanarak ikna edilmeye çalışılacaktır.

Bu itibarla; bütün kamu kurum ve kuruluşlarının her kademedeki personeli vatandaşlar tarafından intikal ettirilen talepleri ciddiyetle ele alarak mevzuat çerçevesi içerisinde sonuçlandırarak, dilek sahibine bilgi verecektir. Vaki talebin yerine getirilmesi mümkün olmadığı hallerde; durumun detaylı olarak yasal gerekçesi belirtilerek ilgiliye bildirilmesi vatandaşın Devlete olan güven duygusunu zaafa uğratmamak bakımından önemli görülmektedir.

Diğer taraftan, vatandaşın kamu kurum ve kuruluşlarına kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetlerde bulunma hakkı Anayasanın amir hükmüdür. Bu hükme istinaden çıkarılan 1.11.1984 tarih ve 3071 sayılı “Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun”un ilgili hükümlerine uygun olarak;

1. Başbakanlık kanalıyla veya doğrudan kamu kurum ve kuruluşlarına intikal ettirilen ihbar, şikâyet ve müracaat dilekçeleri, gönderilen makam tarafından incelenerek süratle gereği yapılacaktır.²⁴

2. İntikal ettirilen konu hakkında cevap istenmiş ise, yapılan işlem sonucundan veya yapılmakta olan işlemin safahatı hakkında dilekçe sahibi ile dilekçeyi intikal ettirilen Makam’a veya Başbakanlığa en geç iki ay içerisinde cevap verilecek işlem safahatına duyurulması halinde alınan sonuç aynı yol ile ayrıca bildirilecektir.

3. Dilekçenin, konusuyla ilgili olmayan makama verilmesi halinde, dilekçe bu makam tarafından yetkili idarî makama gönderilecek ve ayrıca dilekçe sahibine de bilgi verilecektir.

4. Adı, soyadı adresi ve imzası bulunmayan veya yanlış isim ve adres bulunan, belli bir konuyu ihtiva etmeyen, yargı mercilerinin görevine giren konularla ilgili olan, ihbar, şikâyet ve müracaat dilekçeleri işleme konulmayacaktır. Ancak, bu tarzda yapılan ihbar ve şikâyet konulu dilekçelerin inandırıcı mahiyette, olayla ilgili yeterli bilgi ve belgeler eklenmiş ise, herhangi bir işlem yapıp yapılmaması, dilekçeyi inceleyen makamın taktirine bırakılmıştır.

5. Yazılı ihbar ve şikâyet dilekçesi alan makamlar;

a) Evvelâ muhbir veya şikâyetçinin hüviyetini ve dilekçe verip vermediğini, doğrudan veya verdiği adreste belirtilen yer Mülkî İdare Amiri vasıtasıyla tespit edeceklerdir.

b) Muhbir veya şikâyetçilerin isimleri kat’î surette gizli tutulacak asla ifşa edilmeyecektir.

²⁴ İdarenin haksız bir uygulamasına maruz kaldığına inanan vatandaşın, uygulamaya ilişkin emrin yazılı şeklini görevliden isteme hakkı olduğu gibi, düzenleme veya uygulamanın düzeltilmesine ilişkin dilekçe hakkı vardır. Uygulamada kanun dışı olmakla birlikte görevlilerin, dilekçeleri kabul etmedikleri de görülebilmektedir. Buna karşı hak sahiplerinin durumu bir tutanakla tespit etmeleri, mümkünse tutanağa görevlinin kimliği ve imzasını almaları, mümkün olmaz ise olaya tanık olanların imzalarını almaları gerekir. Şayet, durum bir Noter vasıtasıyla tespit edilirse daha sıhhatli bir işlem yapılmış olur. Dilekçelerin taahhütlü olarak idareye postalanması da mümkündür. Bu şekilde yapılan başvuruların gelen evrak defterine kaydedilmesi ve süresinde cevap vermek mecburiyeti olduğundan dilekçenin akıbetinin takibi mümkün olabilmektedir. Daha sonraki hukuki işlemlerde bu tür kayıtların ve tespitlerin önemi büyüktür.

c) Yapılan inceleme sonucunda, dilekçedeki adresin yanlış yazıldığı ve/veya ihbar ve şikayetin takma isimle yapıldığı anlaşıldığı takdirde işleme konulmayacaktır.

d) Hakikat hilafına ihbar ve şikayette bulunanlar ilgili mercilere bildirilecektir.

6. Resmî dairelerde iş takip etmek vaadiyle vatandaşlardan menfaat temin etmeye çalışanlara fırsat verilmeyecek, bu durumda bulunanların tespiti halinde kanunî gereği yapılmak üzere ilgili mercilere bildirilecektir.

Bu konuda daha önce yayınlanmış bulunan 7.2.1992 tarihli genelge yürürlükten kaldırılmıştır.

Bilgilerini ve gereğini rica ederim.

Süleyman DEMİREL
(Başbakan)

**KAMU GÖREVİ VE GÖREVLİLERİ İLE
İLGİLİ DÜZENLEMELER****MEMURİN MUHAKEMATI HAKKINDA KANUNU MUVAKKAT
(24 Şubat 1913/ 1751)^{*}**

Madde—1. Memurların²⁵ memuriyet görevlerinden doğan veya memuriyet görevlerinin yapılması sırasında işledikleri suçlarından dolayı yargılanmaları aşağıdaki şartlar dairesinde adalet mahkemelerine aittir.

Madde—2. Memurlardan birinin memuriyet görevinden dolayı veya görev yaptıkları sırada bir suç işlediği gerek doğrudan doğruya ve gerek bir şikayet ve ihbar, iddia üzerine anlaşıldığında o memur merkez kuruluşunda görevli ise Bakanlık veya bağımsız kuruluş tarafından, İl sınırları içerisinde görevli ise Vali ve Kaymakam veya bağlı bulunduğu İl veya İlçe İdare Şube Başkanı tarafından Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa uyularak bizzat veya bir müfettiş-soruşturmacı aracılığı ile hakkında ilk soruşturma uygulanır ve soruşturma evrakının altına olayın özetini ve neticesini kapsayan fezlekesi yazılarak bunun altı da soruşturmayı yapan kişi tarafından imzalanarak mühürlenir.

Madde—3. İlk soruşturma evrakı aşağıdaki maddelerde açıklanan usulle ait olduğu kurula teslim edilir. Ve bu kurulun memurlarından olan üyeleri toplanarak açıklanacak surette İdarî karar alırlar ancak ilk soruşturma fezlekesini düzenleyen ve imza eden daire amiri bu kurallarda üye sıfatıyla hazır bulunamaz ve genel olarak inceleme esnasında sanık memurun bağlı olduğu bakanlık veya

* Hukukçuların, kanun metnini ve kavramların anlamlarını orijinal haliyle bilmesi ve anlaması gerekli ise de, hukukçu olmayan idare görevlilerinin ve kanunun muhatabı ilgililerin kanun metnini daha iyi anlayabilmeleri için sadeleştirilmiş hali ile aktarılmıştır.

²⁵ “MMK’da hangi memurların bu Kanuna tabi oldukları, hangi memurların tabi olmadıkları konusunda herhangi bir hüküm, ölçü mevcut değildir. Esas unsur olan memurun tanımı MMK ile yapılmadığı için de konu tartışılır bir mesele haline almış, gerek uygulamada ve gerek kanunlarda değişik şekillerde düzenlenmiştir. MMK’nın hangi görevliler hakkında uygulanacağını tespit edebilmek için bu günkü mevzuat açısından 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 4. Maddesine, 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 279. Maddesine, muhtelif kanunlarda yer alan özel hükümlere, yorum kararlarına, Yargıtay ve Danıştay içtihatlarına bakarak bir sonuca varmak durumundayız” Hüsamettin KIRMIZIGÜL, “Uygulamada ve Teoride Memurlar Hakkında Tahkikat ve Muhakeme Usulü”, 2. Baskı, (İstanbul, Kazancı Yay. 1995), s. 36.

idareden izahat alınmak üzere ya daire amiri veya göndereceği memur davet olunabilir.

Madde—4. İlçelerde Kaymakam ve İlçe İdare Şube Başkanlarından ve İlçe İdare Kurulu Üyelerinden başka bütün memur ve müstahdemler ile bucak müdür ve müstahdemleri hakkındaki soruşturma evrakı İlçe İdare Kuruluna ve Kaymakamlarla İlçe İdare Şube Başkanları ile İdare Kurulu Üyeleri hakkındaki soruşturma evrakı İl İdare Kuruluna ve İl Merkezinde Vali ve Cumhurbaşkanının onayı ile atanan İl Merkezi Memurları ve İl İdare Kurulu Üyelerinden başka, bütün İl Merkezleri Memurları hakkındaki soruşturma evrakı İl İdare Kuruluna ve Cumhurbaşkanının onayı ile atanmış il memurlarıyla İl İdare Kurulu Üyesi hakkındaki soruşturma evrakı da Danıştay 2. Dairesine gönderilerek bu kurullarda sanık memurun yargılanmasına veya yargılanmasının men'ine karar verilir.

Madde—5. İlk soruşturma evrakı bildirilen kurullardan birine geldiğinde bir hafta içinde incelenmeğe başlanarak tamamlanır ve icabedenlerden yazılı yahut sözlü açıklama alınarak sanık memurun yargılanmasına lüzum görülürse gerekçeli bir karar düzenlenip sanık memura tebliğ edilir. Sanık memur bu karara tebliğ gününden itibaren 5 gün zarfında itiraz edebilir, itiraz süresinin bitiminde veya itiraz sonunda ikinci derecede yapılacak inceleme sonucunda bahsedilen karar onaylandığı takdirde Sorgu Yargıcı kararnamesi mahiyetinde olan bu karar ve soruşturma evrakı suçun niteliğine göre doğrudan doğruya mahkemeye veya C. Savcılığına gönderilir. Memurun yargılanmasına lüzum görülmezse gerekçeli olarak yargılanmasının men-i hakkında bir karar alınıp memurun balı olduğu daire başkanına ve varsa şikayet eden şahsa tebliğ edilir. Daire başkanı ve şikayet eden kimse bu karara, tebliğ gününden itibaren beş gün içinde itiraz edebilir. Bu kimseler tarafından itiraz edilsin edilmesin yargılamanın men-i kararları herhalde üst dereceli kurula gönderilir. Ve orada incelenerek bahsedilen karar onaylanırsa tasdikli bir örneği bahse konu memura verilir.

Madde—6. İlk soruşturma uygulamasında ve yargılamanın lüzum veya men-ine ait işlemde bu Kanunda açıklanmayan hususlarda Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu hükümlerine uyularak hareket olunur. Bir kurulun kararı aleyhindeki itiraz üst kurulda ve bir il idare kurulunun kararlarına yapılacak itirazlar da Danıştay 2. Dairesinde incelenir. Ancak kaymakamlar hakkında il idare kurulunca verilecek bu kabil kararlar itiraz edilsin edilmesin Danıştay 2. Dairesinde tetkik olunur.

Madde—7. Yargılanmasına karar verilen memurlar bu kararı veren idare kurulunun bulunduğu yerdeki adalet mahkemesinde yargılanır. Şu kadar ki bir ilçe idare kurulunca yargılanmasına karar verilen bir memurun suçu ağır cezayı gerektiriyorsa, yargılanması bağlı bulunduğu ildeki ağır ceza mahkemesine aittir. İl merkezlerinin Cumhurbaşkanının onayı ile atanan memurları İle İdare Kurulu üyelerinden Danıştay 2. Dairesince yargılanmalarına karar verilen me-

murların yargılanmaları adı geçen dairece verilen bu kararda gösterilen en yakın il merkezi adalet mahkemesine aittir.

Madde—12. Aleyhinde ilk soruşturma yapılmasına başlanılan memurlara gerektiğinde memuriyetleri vekaletle idare ettirmek üzere işten el çektirilebilir. Yargılanmalarına karar verilen memurların görevlerine devamlarında sakınca görüldüğü takdirde, işten el çektirileceği gibi, memuriyetten de çıkarılabilirler.

Beraat veya mahkumiyet halinde haklarında kanun hükümlerine göre işlem yapılır.

Madde—13. Birinci madde gereğince meydana gelecek suçlardan dolayı yargılanmaları gerektiğine karar verilip mahkemeye sevkedilmek üzere evrakı ve karar tutanağı Cumhuriyet Savcılığına verilmedikçe bunlar tarafından memurlar hakkında doğrudan doğruya kovuşturma yapılması yasaktır.

Madde—14. Bir memurun yargılanmasına karar verildiğinde mahkemeye sevkini gerektiren suç neden ibaretse yalnız o husustan dolayı yargılanıp yargı esnasında diğer bazı suçlar da işlenmiş olduğu veya diğer bazı memurların da o suçta iştirak ve ilişkileri olduğu anlaşıldığı takdirde bağlı oldukları dairelere bilgi verilir. İlgili dairelerce de bu Kanuna uyularak soruşturma yapılır.

Madde—15. Bağintılı (murtabıt) suçlarda eşit veya muhtelif derecelere mensup memurlar ast üste tabi olmak üzere aynı mahkemede yargılanır.

Memurların birinci maddede bahsedilen suçlarında memur olmayan şahısların da iştiraki olduğu takdirde davaları birleştirilerek memurun tabi olduğu mahkemede bakılır.

DEVLET MEMURLARI KANUNU
(14.7.1965/ 657)

Kapsam

Madde—1. Bu Kanun, Genel ve Katma Bütçeli Kurumlar, İl Özel İdareleri, Belediyeler, İl Özel İdareleri ve Belediyelerin kurdukları birlikler ile bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşlarda, kanunlarla kurulan fonlarda, kefalet sandıklarında veya Beden Terbiyesi Bölge Müdürlüklerinde çalışan memurlar hakkında uygulanır.

Sözleşmeli ve geçici personel hakkında bu Kanunda belirtilen özel hükümler uygulanır.*

Amaç

Madde—2. Bu Kanun Devlet Memurlarının hizmet şartlarını, niteliklerini, atama ve yetiştirilmelerini, ilerleme ve yükselmelerini, ödev, hak, yüküm ve sorumluluklarını, aylıklarını ve ödevlerini ve diğer özlük işlerini düzenler.

Bu Kanunun uygulamasını göstermek veya emrettiği hususları belirtmek üzere tüzükler çıkarılır. Bu Kanunda öngörülen yönetmelikler Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulur.

Temel İlkeler

Madde—3. Bu Kanunun temel ilkeleri şunlardır:

Sınıflandırma

Devlet kamu hizmetleri görevlerini ve bu görevlerde çalışan devlet memurlarını görevlerin gerektirdiği niteliklere ve mesleklere göre sınıflara ayırmaktır.

Kariyer

Devlet memurlarına, yaptıkları hizmetler için lüzumlu bilgilere ve yetişme şartlarına uygun şekilde, sınıfları içinde en yüksek derecelere kadar ilerleme imkanını sağlamaktır.

Liyakat

Devlet kamu hizmetleri görevlerine girmeyi, sınıflar içinde ilerleme ve yükselmeyi, görevin sona erdirilmesini liyakat sistemine dayandırmak ve bu sistemin eşit imkanlarla uygulanmasında devlet memurlarını güvenliğe sahip kılmaktır.

İstihdam Şekilleri

Madde—4. Kamu hizmetleri; memurlar, sözleşmeli personel, geçici personel ve işçiler eliyle gördürülür.

A) MEMUR

* Kanunun bu şekilde bir kapsam belirlemesine rağmen, uygulamada kimlerin ve hangi suçların, bu Kanun veya ilgili diğer kanunlar olan Memurin Muhakematı Hakkında Kanunu Muvakkat ve Türk Ceza Kanunu ile Ceza Usulü Muhakemeleri Kanunu gibi kanunlar kapsamına girdiği konusunda tereddütler vardır. Bkz.: Memurin Muhakematı Hakkında Kanunun 1. Maddesi ile ilgili dipnot.

Mevcut kuruluş biçimine bakılmaksızın, devlet ve diğer kamu tüzel kişiliklerince genel idare esaslarına göre yürütülen aslî ve sürekli kamu hizmetlerini ifa ile görevlendirilenler, bu Kanunun uygulanmasında memur sayılır.

Yukarıdaki tanımlananlar dışındaki kurumlarda genel politika tespiti, araştırma, planlama, programlama, yönetim ve denetim gibi işlerde görevli ve yetkili olanlar da memur sayılır.²⁶

B) SÖZLEŞMELİ PERSONEL

Kalkınma planı, yıllık program ve iş programlarında yer alan önemli projelerin hazırlanması, gerçekleştirilmesi, işletilmesi ve işlerliği için şart olan, zaruri ve istisnai hallere münhasır olmak üzere özel bir meslek bilgisine ve ihtisasına ihtiyaç gösteren geçici işlerde, kurumun teklifi üzerine Devlet Personel Dairesi ve Maliye Bakanlığı'nın görüşleri alınarak Bakanlar Kurulunca geçici olarak sözleşme ile çalıştırılmasına karar verilen ve işçi sayılmayan kamu hizmeti görevlileridir. (36. Maddenin 2. Fıkrasındaki teknik hizmetler sınıfında belirtilen görevlerde yukarıdaki fıkra uyarınca çalıştırılanlar için, işin geçici şartı aranmaz).

Sadakat

Madde—6. Devlet Memurları, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına ve kanunlarına sadakatla bağlı kalmak ve milletin hizmetinde Türkiye Cumhuriyeti Kanunlarını sadakatla uygulamak zorundadırlar. Devlet memurları bu hususu "Asli Devlet Memurluğuna" atandıktan sonra en geç bir ay içinde kurumlarınca düzenlenecek merasimle yetkili amirlerin huzurunda yapacakları yeminle belirtirler ve özlük dosyalarına konulacak aşağıdaki "Yemin Belgesi"ni imzalayarak göreve başlarlar.

Yemin Metni:

"Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına, Atatürk inkılap ve ilkelerine, anayasa-da ifadesi bulunan Türk Milliyetçiliğine sadakatla bağlı kalacağıma; Türkiye Cumhuriyeti Kanunlarını milletin hizmetinde olarak tarafsız ve eşitlik ilkelerine bağlı kalarak uygulayacağıma; Türk Milletinin Millî, ahlakî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyip, koruyup bunları geliştirmek için çalışacağıma; insan haklarına ve anayasanın temel ilkelerine dayanan Millî, demokratik, laik bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarımı bilerek, bunları davranış halinde göstereceğime namusum ve şerefim üzerine yemin ederim."

Tarafsızlık ve Devlete Bağlılık

²⁶ "Bu tanımlamaya göre devlet memuru olarak kabul edilebilmek için:

- Devlet ve diğer kamu tüzel kişiliklerinde görev yapmak,
- Genel idare esaslarına göre yürütülmesi gereken kamu hizmetlerini yürütmek,
- Asli ve sürekli görev yapmak, gereklidir." Hüsamettin KIRMIZIGÜL, a.g.e., s. 39.

Madde—7. Devlet Memurları, siyasî partiye üye olamazlar, herhangi bir siyasî parti, kişi veya zümrenin zararını hedef tutan bir davranışta bulunamazlar; görevlerini yerine getirirken dil, ırk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din ve mezhep gibi ayırım yapamazlar; hiçbir şekilde siyasî ve ideolojik amaçlı beyanda ve eylemde bulunamazlar ve bu eylemlere katılamazlar.

Devlet memurları her durumda devletin menfaatlerini korumak mecburiyetindedirler. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına ve kanunlarına aykırı olan, memleketin bağımsızlığını ve bütünlüğünü bozan Türkiye Cumhuriyetinin güvenliği ni tehlikeye düşüren herhangi bir faaliyette bulunamazlar. Aynı nitelikte faaliyet gösteren herhangi bir harekete, gruplaşmaya, teşekküle veya derneğe katılamazlar, bunlara yardım edemezler.

Davranış ve İşbirliği

Madde—8. Devlet memurları, resmi sıfatlarının gerektirdiği itibar ve güvene layık olduklarını hizmet içindeki ve dışındaki davranışlarıyla göstermek zorundadırlar.

Devlet memurlarının işbirliği içinde çalışmaları esastır.

Amir Durumunda Olan Devlet Memurlarının Görev ve Sorumlulukları

Madde—9. Devlet memurlarından sürekli veya geçici görevle veya yetişme, inceleme ve araştırma için yabancı memleketlerde bulunanlar Devlet itibarını veya görev haysiyetini zedeleyici fiil ve davranışlarda bulunamazlar.

Madde—10. Devlet memurları amiri oldukları kuruluş ve hizmet birimlerinde kanun, tüzük ve yönetmeliklerle belirlenen görevleri zamanında ve eksiksiz olarak yapmaktan ve yaptırmaktan, maiyetindeki memurlarını yetiştirmekten, hal ve hareketlerini takip ve kontrol etmekten görevli ve sorumludurlar.

Amir, maiyetindeki memurlara hakkaniyet ve eşitlik içinde davranır. Amirlik yetkisini kanun, tüzük ve yönetmeliklerde belirtilen esaslar içinde kullanır.

Amir, maiyetindeki memurlara kanunlara aykırı emir veremez ve maiyetindeki memurdan hususi bir menfaat temin edecek bir talepte bulunamaz, hediyesini kabul edemez ve borç alamaz.

Devlet Memurlarının Görev ve Sorumlulukları

Madde—11. Devlet memurları kanun, tüzük ve yönetmeliklerde belirtilen esaslara uymakla ve amirler tarafından verilen görevleri yerine getirmekle yükümlü ve görevlerini iyi ve doğru yürütülmesinden amirlerine karşı sorumludurlar.

Devlet memuru amirinden aldığı emri, Anayasa, kanun, tüzük ve yönetmelik hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Amir emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilirse, memur bu emri yapmaya mecburdur. Ancak, emrin yerine getirilmesinden doğacak sorumluluk emri verene aittir.

Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez, yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.*

Acele hallerde kamu düzeninin ve kamu güvenliğinin korunması için kanunla gösterilen istisnalar saklıdır.

Kişisel Sorumluluk ve Zarar

Madde—12. Devlet Memurları, görevlerini dikkat ve itina ile yerine getirmek ve kendilerine teslim edilen devlet malını korumak ve her an hizmete hazır halde bulundurmak için gerekli tedbirleri almak zorundadırlar.

Devlet memurunun kasıt, kusur, ihmal veya tedbirsizliği sonucu idare zarara uğratılmışsa, bu zararın ilgili memur tarafından rayiç bedeli üzerinden ödemesi esastır.

Zararların ödettilmesinde bu konudaki genel hükümler uygulanır. Ancak fiilin meydana geldiği tarihte en alt derecenin birinci kademesinde bulunan memurun brüt aylığının yarısını geçmeyen zararlar, kabul etmesi halinde disiplin amiri veya yetkili disiplin kurulu kararına göre ilgili memurca ödenir.

Kişilerin Uğradıkları Zararlar

Madde—13. Kişiler kamu hukukuna tabi görevlerle ilgili olarak uğradıkları zarardan dolayı bu görevleri yerine getiren personel aleyhine değil, ilgili kurum aleyhine dava açarlar. Ancak devlet dairelerine tevdi veya bu dairelerce tahsil veya muhafaza edilen para ve para hükmündeki değerli kağıtların ilgili personel tarafından zimmete geçirilmesi halinde, zimmete geçirilen miktar, cezai takibat sonucu beklenmeden hazine tarafından hak sahibine ödenir. Kurumun genel hükümlere göre sorumlu personele rücu hakkı saklıdır.

12. madde ile bu maddede belirtilen zararların nevi, miktarlarının tespiti, takibi, amirlerin sorumlulukları ve yapılacak işlemlerle ilgili diğer hususlar Başkanlıkça düzenlenecek yönetmelikle belirlenir.

Mal Bildirimi

Madde—14. Devlet memurları, kendileriyle eşlerine ve velayetlerin altındaki çocuklarına ait taşınır ve taşınmaz malları, alacak ve borçları hakkında, özel kanunda yazılı hükümler uyarınca, mal bildirimini verirler.

Basına Bilgi veya Demeç Verme

Madde—15. Devlet memurları, kamu görevleri hakkında basına, haber ajanslarına veya radyo ve televizyon kurumlarına bilgi veya demeç veremezler. Bu konuda gerekli bilgi ancak bakanın yetkili kılacağı görevli; illerde valiler veya yetkili kılacağı görevli tarafından verilebilir.

* Maddenin 2. Fıkrası ile 3. Fıkrası birbiri ile çelişkilidir. 3. Fıkra yazılı hüküm hukuka uygundur. Maddenin 2. Fıkrası, İnsan Temel Hak ve Özgürlüklerine, Anayasaya, Uluslararası ve Uluslararası Sözleşme hükümlerine aykırıdır.

Resmi Belge, Araç ve Gereçlerin Yetki Verilen Mahaller Dışına Çıkarılmaması ve İadesi

Madde—16. Devlet Memurları görevleri ile ilgili resmi belge araç ve gereçleri, yetki verilen mahaller dışına çıkaramazlar, hususi işlerinde kullanamazlar.

Devlet memurları görevleri icabı kendilerine teslim edilen resmi belge, araç ve gereçleri görevleri sona erdiği zaman iade etmek zorundadırlar. Bu zorunluluk memurun mirasçılara da şamildir.

Uygulamayı İsteme Hakkı

Madde—17. Devlet Memurları, bu Kanun ve bu Kanuna dayanılarak yayımlanan tüzük ve yönetmeliklere göre tayin ve tespit olunup yürürlükte bulunan hükümlerin kendileri hakkında aynen uygulanmasını istemek hakkına sahiptirler.

Müracaat, Şikayet ve Dava Açma

Madde—21. Devlet memurları, kurumlarıyla ilgili resmi ve şahsi işlerinden dolayı müracaat, amirleri veya kurumları tarafından kendilerine uygulanan İdarî eylem ve işlemlerden dolayı şikayet ve dava açma hakkına sahiptirler.

Müracaat ve şikayetler incelenerek en kısa zamanda ilgiliye bildirilir. Müracaat ve şikayetlerle ilgili esas ve usuller Başbakanlıkça hazırlanacak bir yönetmelikle düzenlenir.

Sendika Kurma Hakkı

Madde—22. Devlet memurları, Anayasada ve özel kanunlarda belirtilen hükümler uyarınca sendikalar ve üst kuruluşlar kurabilir ve bunlara üye olabilirler.

Kovuşturma ve Yargılama

Madde—24. Devlet memurlarının görevleri ile ilgili veya görevleri sırasında işledikleri suçlardan dolayı soruşturma ve kovuşturma yapılması ve haklarında dava açılması özel hükümlere tabidir.

İsnat ve İftiralara Karşı Koruma

Madde—25. Devlet memurları hakkındaki ihbar ve şikayetler, garaz veya mücerret hakaret için, uydurma bir suç isnadı suretiyle yapıldığı ve soruşturma veya yargılamanın tabi olduğu kanunî işlem sonucunda bu isnat sabit olmadığı takdirde, merkezde bu memurun en büyük amiri, illerde valiler, isnatta bulunanlar hakkında kamu davası açılmasını Cumhuriyet Savcılığından isterler.

Toplu Eylem ve Hareketlerde Bulunma Yasağı

Madde—26. Bu Kanunun 21. Maddesi ile hükme bağlanan hakkın kullanılmasında birden fazla devlet memurunun toplu olarak söz ve yazı ile müracaatları ve şikayetleri yasaktır.

Devlet memurlarının kamu hizmetlerini aksatacak şekilde memurluktan kısıtlı olarak birlikte çekilmeleri veya görevlerine gelmemeleri veya görevlerine gelip de devlet hizmetlerinin ve işlerinin yavaşlatılması veya aksatılması sonucunu doğuracak eylem ve hareketlerde bulunmaları yasaktır.

Grev Yasağı

Madde—27. Devlet memurlarının greve karar vermeleri, grev tertiplemeleri, ilân etmeleri, bu yolda propaganda yapmaları yasaktır.

Devlet memurları, herhangi bir greve veya grev teşebbüsüne katılamaz, grev destekleyemez veya teşvik edemez.

Ticaret ve Diğer Kazanç Getirici Faaliyetlerde Bulunma Yasağı

Madde—28. Memurlar Türk Ticaret Kanununa göre Tacir veya Esnaf sayılmalarını gerektirecek bir faaliyette bulunamaz, ticaret ve sanayi müesseselerinde görev alamaz, ticari mümessil veya ticari vekil veya kolektif şirketlerde ortak veya komandit şirkette komandite ortak olamazlar. (Görevli oldukları kurumların iştiraklerinde kurumlarını temsilen alacakları görevler hariç)

Memurların üyesi oldukları yapı, kalkınma ve tüketim kooperatifleri ile kanunla kurulmuş yardım sandıklarının yönetim ve denetim kurulları üyelikleri görevleri ve özel kanunlarda belirtilen görevler bu yasaklamanın dışındadır.²⁷

Eşleri, reşit olmayan veya mahcur olan çocukları, yasaklanan faaliyetlerde bulunan memurlar bu durumu 15 gün içinde bağlı oldukları kuruma bildirmekle yükümlüdürler.

Hediye Alma, Menfaat Sağlama Yasağı

Madde—29. Devlet memurlarının doğrudan doğruya veya aracı eliyle hediye istemeleri ve görevleri sırasında olmasa dahi menfaat sağlama amacı ile hediye kabul etmeleri veya iş sahiplerinden borç para istemeleri ve almaları yasaktır.

Denetimindeki Teşebbüsten Menfaat Sağlama Yasağı

Madde—30. Devlet memurunun, denetimi altında bulunan veya kendi görevi veya mensup olduğu kurum ile ilgisi olan bir teşebbüsten, doğrudan doğruya veya aracı eliyle her ne ad altında olursa olsun bir menfaat sağlaması yasaktır.

Gizli Bilgileri Açıklama Yasağı.

Madde—31. Devlet memurlarının kamu hizmetleri ile ilgili gizli bilgileri görevlerinden ayrılmış bile olsalar, yetkili bakanın yazılı izne olmadıkça açıklamaları yasaktır.

ADAYLIK**Adaylığa Kabul Edilme**

Madde—54. Sınavlarda başarılı olanlardan devlet memurluğuna girmek isteyenlere başarı listesindeki sıraya ve 47. Maddeye göre ilan edilen kadro sayısı kadar, kurumlarınca memur adayları olarak atanırlar.

²⁷ Avukatlık Kanununun 12. Maddesi hükmü hariçtir. (Bkz.: Avukatlık Kanunu).

Aday olarak atanmış devlet memurunun adaylık süresi bir yıldan az iki yıldan çok olamaz ve bu süre içinde aday memurun başka kurumlara nakli yapılamaz.

Adayların Yetiştirilmesi

Madde—55. Aday olarak atanan memurların önce bütün memurların ortak vasıfları ile ilgili temel eğitime, bilahare sınıfları ile ilgili hazırlayıcı eğitime ve staja tabi tutulmaları ve devlet memuru olarak atanabilmeleri için başarılı olmaları şarttır.

Temel eğitim ile hazırlayıcı eğitim aynı kurumda yapılır.

Eğitim süreleri, programları, değerlendirme esasları ve hangi kurumların sorumluluğunda yapılacağı ve diğer hususlar Başbakanlıkça hazırlanacak bir yönetmelikle düzenlenir.

Adaylık Devresi İçinde Göreve Son Verme

Madde—56. Adaylık süresi içinde temel ve hazırlayıcı eğitim ve staj devrelerinin her birinde başarısız olanlarla adaylık süresi içinde hal ve hareketlerinde memuriyetle bağdaşmayacak durumları, göreve devamsızlıkları tespit edilenlerin sicil amirlerinin teklifi ve atamaya yetkili amirin onayı ile ilişkileri kesilir.

İlişkileri kesilenler ilgili kurumlarca derhal Devlet Personel Dairesine bildirilir.

Adaylık Süresi Sonunda Başarısızlık

Madde—57. Adaylardan en geç iki yıl içinde devlet memuru olabilmeleri için olumlu sicil alamayanların sicil amirlerini teklifi ve atamaya yetkili amirin onayı ile ilişkileri kesilir. İlişkileri kesilenler ilgili kurumlarca derhal Devlet Personel Dairesine bildirilir.

Adaylık devresi içinde veya sonunda, 56'ncı ve bu madde hükümlerine göre ilişkileri kesilenler (sağlık nedenleri hariç) üç yıl süre ile devlet memurluğuna alınmazlar.

ATANMA

Asli Memurluğa Atanma

Madde—58. Adaylık devresi içinde eğitimde başarılı olan ve olumlu sicil alan adaylar sicil amirlerinin teklifi ve atamaya yetkili amirin onayı ile onay tarihinden geçerli olmak üzere asli memurluğa atanırlar.

Asli memurluğa geçme tarihi adaylık süresinin sonunu geçemez.

Adaylık süresi sonunda yeterlik sınavı konulmuş bulunanların bu sınavı da kazanmaları şarttır.

MEMURLUĞUN SONA ERMESİ

Çekilme

Madde—94. Devlet memuru bağlı olduğu kuruma yazılı olarak müracaat etmek suretiyle memurluktan çekilme isteğinde bulunabilir. Mezuniyetsiz veya kurumlarınca kabul edilen mazereti olmaksızın görevin terk edilmesi ve bu ter-

kin kesintisiz on gün devam etmesi halinde, yazılı müracaat şartı aranmaksızın, çekilme isteğinde bulunulmuş sayılır.

Çekilmek isteyen memur yerine atanan kimsenin gelmesine veya çekilme isteğinin kabulüne kadar görevine devam eder. Yerine atanan kimse bir aya kadar gelmediği veya yerine bir vekil atanmadığı takdirde, üstüne haber vererek görevini bırakabilir.

Olağanüstü mazeretle çekilenler, üstüne haber vermek şartıyla bir ay kaydına tabi değildirler.

DİSİPLİN

Disiplin Amiri ve Disiplin Cezaları

Madde—124. Disiplin amirleri; kurumların kuruluş ve görev özellikleri dikkate alınarak Devlet Personel Başkanlığı'nın görüşüne dayanılarak özel yönetmeliklerinde tayin ve tespit edilecek amirlerdir.

Kamu hizmetlerinin gereği gibi yürütülmesini sağlamak amacı ile kanunların, tüzüklerin ve yönetmeliklerin Devlet memuru olarak emrettiği ödevleri yurt içinde veya dışında yerine getirmeyenlere, uyulmasını zorunlu kıldığı hususları yapmayanlara, yasakladığı işleri yapanlara durumun niteliğine ve ağırlık derecesine göre 125. Maddede sıralanan disiplin cezalarından birisi verilir.

Disiplin Cezalarının Çeşitleri ile Ceza Uygulanacak Fiil ve Haller

Madde—125. Devlet memurlarına verilecek disiplin cezaları ile her bir disiplin cezasını gerektiren fiil ve haller şunlardır.

A- Uyarma: Memura, görevinde ve davranışlarında daha dikkatli olması gerektiğinin bir yazı ile bildirilmesidir.

Uyarma cezasını gerektiren fiil ve haller şunlardır:

a) Verilen emir ve görevlerin tam ve zamanında yapılmasında, görev mahallinde kurumlarca belirlenen usul ve esasların yerine getirilmesinde, görevle ilgili resmi belge, araç ve gereçlerin korunması, kullanılması ve bakımında kayıtsızlık göstermek veya düzensiz davranmak,

b) Özürsüz veya izinsiz olarak göreve geç gelmek, erken ayrılmak, görev mahallini terk etmek,

c) Kurumca belirlenen tasarruf tedbirlerine riayet etmemek,

d) Usulsüz müracaat veya şikayette bulunmak,

e) Devlet memuru vakarına yakışmayan tutum ve davranışta bulunmak,

f) Görevine veya iş sahiplerine karşı kayıtsızlık göstermek veya ilgisiz kalmak,

g) Belirlenen kılık kıyafet hükümlerine aykırı davranmak,

h) Görevin işbirliği içinde yapılması ilkesine aykırı davranışlarda bulunmak.

B- Kınama: Memura, görevinde ve davranışlarında kusurlu olduğunun yazı ile bildirilmesidir.

Kınama cezasını gerektiren fiil ve haller şunlardır:

a) Verilen emir ve görevlerin tam ve zamanında yapılmasında, görev mahallinde kurumlarca belirlenen usul ve esasların yerine getirilmesinde, görevle

ilgili resmi belge, araç ve gereçlerin korunması, kullanılması ve bakımında kusurlu davranmak,

- b) Eşlerinin, reşit olmayan veya mahcur olan çocuklarının kazanç getiren sürekli faaliyetlerini belirlenen sürede kurumuna bildirmemek,
- c) Görev sırasında amirine hal ve hareketi ile saygısız davranmak,
- d) Hizmet dışında devlet memurunun itibar ve güven duygusunu sarsacak nitelikte davranışlarda bulunmak,
- e) Devlete ait resmi araç, gereç ve benzeri eşyayı özel işlerinde kullanmak,
- f) Devlete ait resmi belge, araç, gereç ve benzeri eşyayı kaybetmek,
- g) İş arkadaşlarına, maiyetindeki personele ve iş sahiplerine kötü muamelede bulunmak,
- h) İş arkadaşlarına ve iş sahiplerine söz ve hareketle sataşmak,
- i) Görev mahallinde genel ahlak ve edep dışı davranışlarda bulunmak ve bu tür yazı yazmak, işaret, resim ve benzeri şekiller çizmek ve yapmak,
- j) Verilen emirlere itiraz etmek,
- k) Verilen emirlere itiraz etmek,
- k) Borçlarını kasten ödemeyerek hakkında yasal yollara başvurulmasına neden olmak,
- l) Kurumların huzur, sükun ve çalışma düzenini bozmak.

C- Aylıktan Kesme: Memurun, brüt aylığından 1/30 - 1/8 arasında kesinti yapılmasıdır.

Aylıktan kesme cezasını gerektiren fiil ve haller şunlardır:

- a) Kasıtlı olarak; verilen emir ve görevleri tam zamanında yapmamak, görev mahallinde kurumlarca belirlenen usul ve esasları yerine getirmemek, görevle ilgili resmi belge, araç ve gereçleri korumamak, bakımını yapmamak, hor kullanmak,
- b) Özürsüz olarak bir veya iki gün göreve gelmemek,
- c) Devlete ait resmi belge, araç, gereç ve benzerlerini özel menfaat sağlamak için kullanmak,
- d) Görevle ilgili konularda yükümlü olduğu kişilere yalan ve yanlış beyanda bulunmak,
- e) Görev sırasında amirine sözle saygısızlık etmek,
- f) Görev yeri sınırları içerisinde herhangi bir yerin toplantı, tören ve benzeri amaçlarla izinsiz olarak kullanılmasına yardımcı olmak,
- g) İkamet ettiği ilin hudutlarını izinsiz terk etmek,
- h) Toplu müracaat veya şikayet etmek,
- i) Hizmet içinde devlet memurunun itibar ve güven duygusunu sarsacak nitelikte davranışlarda bulunmak,
- j) Yasaklanmış her türlü yayını görev mahallinde bulundurmak.

D- Kademe İlerlemesinin Durdurulması: Fiilin ağırlık derecesine göre memurun, bulunduğu kademe ilerlemesinin 1-3 yıl durdurulmasıdır.

Kademe ilerlemesinin durdurulması cezasını gerektiren fiil ve haller şunlardır:

- a) Göreve sarhoş gelmek, görev yerinde alkollü içki içmek,
- b) Özürsüz ve kesintisiz 3-9 gün göreve gelmemek,
- c) Görevi ile ilgili olarak her ne şekilde olursa olsun çıkar sağlamak,
- d) Amirine veya maiyetindekilere karşı küçük düşürücü veya aşağılayıcı fiil ve hareketler yapmak,
- e) Görev yeri sınırları içinde herhangi bir yeri toplantı, tören ve benzeri amaçlarla izinsiz kullanmak veya kullandırmak,
- f) Gerçeğe aykırı rapor ve belge düzenlemek,
- g) Yetkili olmadığı halde basına, haber ajanslarına veya radyo ve televizyon kurumlarına bilgi veya demeç vermek,
- h) Ticaret yapmak veya devlet memurlarına yasaklanan diğer kazanç getirci faaliyetlerde bulunmak,
- i) Görevin yerine getirilmesinde dil, ırk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayırımı yapmak, kişilerin yarar veya zararını hedef tutan davranışlarda bulunmak,
- j) Belirlenen durum ve sürelerde mal bildiriminde bulunmamak,
- k) Açıklanması yasak bilgileri açıklamak,
- l) Amirine, maiyetindekilere, iş arkadaşları veya iş sahiplerine hakarete bulunmak veya bunları tehdit etmek,
- m) Diplomatik statüsünden yararlanmak suretiyle yurt dışında, haklı bir sebep göstermeksizin ödeme kabiliyetinin üstünde borçlanmak ve borçlarını ödemedeki tutum ve davranışlarıyla devlet itibarını zedelemek veya zorunlu bir sebebe dayanmaksızın borcunu ödemediği yurda dönmek,
- n) Verilen görev ve emirleri kasten yapmamak,
- o) Herhangi bir siyasî parti yararına veya zararına fiilen faaliyette bulunmak.

E- Devlet Memurluğundan Çıkarma: Bir daha devlet memurluğuna atanmamak üzere memurluktan çıkarmaktır.

Devlet memurluğundan çıkarma cezasını gerektiren fiil ve haller şunlardır:

- a) İdeolojik ve siyasî amaçlarla kurumların huzur, sükun ve çalışma düzenini bozmak, boykot, işgal, engelleme, işi yavaşlatma ve grev gibi eylemlere katılmak veya bu amaçlarla toplu olarak göreve gelmemek, bunları tahrik ve teşvik etmek veya yardımda bulunmak,²⁸
- b) Yasaklanmış her türlü yayını veya siyasî veya ideolojik amaçlı bildiri, afiş, pankart, bant ve benzerlerini basmak, çoğaltmak, dağıtmak veya bunları kurumların herhangi bir yerine asmak veya teşrik etmek,
- c) Siyasî partiye girmek,

²⁸ 55. Hükümetin, 23.3.1998 tarihinde kararlaştırdığı “ 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 125. Maddesinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı” uyarınca, 125. Maddenin (a) fıkrasında yapılması düşünülen değişiklik şöyledir:

“Yıkıcı ve bölücü veya Cumhuriyetin niteliklerinden herhangi birisini değiştirmeye veya ortadan kaldırmaya yönelik veya bunlara aykırı eylem ve diğer faaliyetlerde bulunmak veya bu suretle kurumların huzur, sükun ve çalışma düzenini bozmak veya boykot, işgal, engelleme, işi yavaşlatma ve grev gibi eylemlere katılmak veya bu amaçlarla toplu olarak göreve gelmemek, bunları tahrik ve teşvik etmek veya yardımda bulunmak.”

- d) Özürsüz olarak bir yılda toplam 20 gün göreve gelmemek,
- e) Savaş, olağanüstü hal veya genel afetlere ilişkin konularda amirlerin verdiği görev veya emirleri yapmamak,
- f) Amirine ve maiyetindekilere fiili tecavüzde bulunmak,
- g) Memurluk sıfatı ile bağdaşmayacak nitelik ve derecede yüz kızartıcı ve utanç verici hareketlerde bulunmak,
- h) Yetki almadan gizli bilgileri açıklamak,
- ı) Siyasî ve ideolojik eylemlerden arananları görev mahallinde gizlemek,
- j) Yurt dışında devletin itibarını düşürecek veya görev haysiyetini zedeleyecek tutum ve davranışlarda bulunmak,
- k) 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar hakkındaki Kanuna aykırı fiilleri işlemek.²⁹

Disiplin cezası verilmesine sebep olmuş bir fiil veya halin cezaların sicilden silinmesine ilişkin süre içinde tekrarründe bir derece ağır ceza uygulanır. Aynı derecede cezayı gerektiren fakat aynı fiil veya haller nedeniyle verilen disiplin cezalarının üçüncü uygulamasında bir derece ağır ceza verilir.

Geçmiş hizmetleri sırasındaki çalışmalarını olumlu olan ve iyi veya çok iyi derecede sicil alan memurlar için verilecek cezalarda bir derece hafif olanı uygulanabilir.

Yukarıda sayılan ve disiplin cezası verilmesini gerektiren fiil ve hallere nitelik ve ağırlıkları itibariyle benzer eylemlerde bulunanlara da aynı neviden disiplin cezaları verilir.

Öğrenim durumları nedeniyle yükselebilecekleri kadroların son kademelelerinde bulunan devlet memurlarının, kademe ilerlemesinin durdurulması cezasının verilmesini gerektiren hallerde, brüt aylıklarının 1/4'ü-1/2'si kesilir ve tekrarründe görevlerine son verilir.

Özel Kanunların disiplin suçları ve cezalarına ilişkin hükümleri saklıdır.

Yukarıda yazılı disiplin kovuşturmasının yapılmış olması, fiilin genel hükümler kapsamına girmesi halinde, sanık hakkında ayrıca ceza kovuşturması açılmasına engel teşkil etmez.

Disiplin Cezası Vermeye Yetkili Amir ve Kurullar

Madde—126. Uyarma, kınama ve aylıktan kesme cezaları disiplin amirleri tarafından; kademe ilerlemesinin durdurulması cezası, memurun bağlı olduğu kurumdaki disiplin kurulunun kararı alındıktan sonra, atamaya yetkili amirler İl Disiplin Kurulları kararına dayanan hallerde Valiler tarafından verilir.

Devlet memurluğundan çıkarma cezası amirlerin bu yoldaki isteği üzerine memurun bağlı bulunduğu kurumun Yüksek Disiplin Kurulu kararı ile verilir.

²⁹ Yukarıda sözü edilen Hükümet Tasarısı, 125. Maddenin (k) Bendinden sonra gelmesi kaydıyla öngör-
düğü değişiklik şu şekildedir:

“(E) bendinin (a), (b), ve (ı) bentlerindeki eylemleri sebebiyle devlet memurluğundan çıkarma cezasıyla cezalandırılanlar, bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler ile bunların sermayesinin yüzde ellisinden fazlasına sahip olduğu kamu kurum ve kuruluşlarında herhangi bir statüde istihdam edilemezler.”

Disiplin kurulu ve Yüksek Disiplin Kurulunun ayrı bir ceza tayinine yetkisi yoktur, cezayı kabul veya reddeder. Ret halinde atamaya yetkili amirler 15 gün içinde başka bir disiplin cezası vermekte serbesttirler.

Özel kanunların disiplin cezası vermeye yetkili amir ve kurullarla ilgili hükümleri saklıdır.

Zamanaşımı

Madde—127. Bu Kanunun 125. Maddesinde sayılan fiil ve halleri işleyenler hakkında, bu fiil ve hallerin işlendiğinin öğrenildiği tarihten itibaren;

a) Uyarma, kınama, aylıktan kesme ve kademe ilerlemesinin durdurulması cezalarında bir ay içinde disiplin soruşturmasına,

b) Memurluktan çıkarma cezasında altı ay içinde disiplin kovuşturmasına, Başlanmadığı takdirde disiplin cezası verme yetkisi zamanaşımına uğrar.

Disiplin cezasını gerektiren fiil ve hallerin işlendiği tarihten itibaren nihayet iki yıl içinde disiplin cezası verilmediği takdirde ceza verme yetkisi zamanaşımına uğrar.

Karar Süresi

Madde—128. Disiplin amirleri uyarma, kınama ve aylıktan kesme cezalarını soruşturmanın tamamlandığı günden itibaren 15 gün içinde vermek zorundadırlar.

Kademe ilerlemesinin durdurulması cezasını gerektiren hallerde soruşturma dosyası, kararını bildirmek üzere yetkili disiplin kuruluna 15 gün içinde tevdi edilir. Disiplin kurulu dosyayı aldığı tarihten itibaren 30 gün içinde soruşturma evrakına göre kararını bildirir.

Memurluktan çıkarma cezası için disiplin amirleri tarafından soruşturmaya ait dosya, memurun bağlı bulunduğu kurumun yüksek disiplin kuruluna tevdiinden itibaren azami altı ay içinde bu kurulca karar bağlanır.

Yüksek Disiplin Kurullarının Karar Usulü, Memurun Hakkı

Madde—129. Yüksek Disiplin Kurulları kendilerine intikal eden dosyaların incelenmesinde, gerekli gördükleri takdirde, ilgilinin sicil dosyasını ve her nevi evrakını incelemeye, ilgili kurumlardan bilgi almaya, yeminli tanık ve bilirkişi dinlemeye veya niyabeten dinletmeye, mahallinde keşif yapmaya veya yaptırmaya yetkilidirler.

Hakkında memurluktan çıkarma cezası istenen memur, sicil dosyası hariç, soruşturma evrakını incelemeye, tanık dinletmeye, disiplin kurulunda sözlü veya yazılı olarak kendi veya vekili vasıtasıyla savunma yapma hakkına sahiptir.

Savunma Hakkı

Madde—130. Devlet memuru hakkında savunması alınmadan disiplin cezası verilemez.

Soruşturmayı yapanın veya yetkili disiplin kurulunun 7 günden az olmak üzere verdiği süre içinde veya belirtilen bir tarihte savunmasını yapmayan memur, savunma hakkından vazgeçmiş sayılır.

Cezai Kovuşturma İle Disiplin Kovuşturmasının Birarada Yürütülmesi

Madde—131. Aynı olaydan dolayı memur hakkında ceza mahkemesinde kovuşturmaya başlanmış olması, disiplin kovuşturmasını geciktirmez.

Memurun ceza kanununa göre mahkum olması veya olmaması halleri, ayrıca disiplin cezasının uygulanmasına engel olamaz.

160 sayılı Devlet Personel Dairesi Kurulması Hakkında Kanununun 4. Maddesinde sayılan kuruluşlarda çalışan personel hakkında; görevden doğan veya görevi sırasında işledikleri suçlarla kişisel suçları sebebiyle Cumhuriyet Savcılarını veya Askerî Savcılar veya Sorgu Hakimlikleri veya Memurun Muhakematı Hakkında Kanun uyarınca yetkili kurullarca yapılan soruşturma sonunda düzenlenen takipsizlik, men'i muhakeme, iddianame, talepname veya lüzumu muhakeme karar suretleri ile ilgili mahkemelerce verilen kesinleşmiş karar suretleri bu personelin bağlı olduğu bakanlık veya kurum veya kuruluşa gönderilir.

Uygulama

Madde—132. Disiplin cezaları verildiği tarihten itibaren hüküm ifade eder ve derhâl uygulanır.

Aylıktan kesme cezası, cezanın veriliş tarihini takip eden aybaşında uygulanır.

Verilen disiplin cezaları sıralı sicil amirine, devlet memurluğundan çıkarma cezası ayrıca Devlet Personel Başkanlığına bildirilir.

Kendilerine disiplin cezası olarak aylıktan kesme veya kademe ilerlemesini durdurma cezası verilenler, valilik, büyükelçilik, müsteşar, müsteşar yardımcılığı, genel müdürlük, genel müdür yardımcılığı ve daire başkanlığı görevlerine atanamazlar

Atamaları Bakanlar Kurulu Kararı ile yapılanlar hakkında da yukarıdaki fıkra hükmü uygulanır.

Disiplin Cezalarının Bir Süre Sonra Sicilden Silinmesi

Madde—133. Disiplin cezaları memurun siciline işlenir. Devlet Memurluğundan çıkarma cezasından başka bir disiplin cezasına çarptırılmış olan memur uyarma ve kınama cezalarının uygulanmasından beş sene, diğer cezaların uygulanmasından on sene sonra atamaya yetkili amire başvurarak, verilmiş olan cezaların sicil dosyasından silinmesini isteyebilir.

Memurun, yukarıda yazılan süreler içerisindeki davranışları, bu isteğini haklı kılacak nitelikte görülürse, isteğinin yerine getirilmesine karar verilerek bu karar sicil dosyasına işlenir.

Kademe ilerlemesinin durdurulması cezasının sicilden silinmesinde disiplin kurulunun mütalaası alındıktan sonra yukarıdaki fıkra hükmü uygulanır.

Disiplin Kurulları ve Disiplin Amirleri.

Madde—134. Disiplin soruşturma işlerinde kanunlarla verilen görevleri yapmak üzere Kurum merkezinde bir Yüksek Disiplin Kurulu ile her ilde, bölge esasına göre çalışan kuruluşlarda bölge merkezinde ve kurum merkezinde ayrıca Millî Eğitim Müdürlüklerinde birer Disiplin Kurulu bulunur.

Bu kurulların kuruluş üyelerinin görev süresi, görüşme ve karar usulü, hangi memurlar hakkında karar verebilecekleri ve disiplin amirlerinin tayin ve tespiti-nde uygulanacak esaslar ile bunların yetki ve sorumlulukları gibi hususlar Bakanlar kurulunca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

İtiraz

Madde—135. Disiplin amirleri tarafından verilen uyarma ve kınama cezalarına karşı itiraz, varsa bir üst disiplin amirine, yoksa disiplin kurullarına yapılabilir.

Aylıktan kesme, kademe ilerlemesinin durdurulması ve devlet memurluğundan çıkarma cezalarına karşı İdarî yargı yoluna başvurulabilir.

İtiraz Süresi ve Yapılacak İşlem

Madde—136. Disiplin amirleri ve disiplin kurulları tarafından verilen disiplin cezalarına karşı yapılacak itirazlarda süre, kararın ilgiliye tebliği tarihinden itibaren 7 gündür.

Bu süre içinde itiraz edilmeyen disiplin cezaları kesinleşir.

İtiraz halinde, itiraz mercileri kararı gözden geçirerek verilen cezayı aynen kabul edebilecekleri gibi cezayı hafifletebilir veya tamamen kaldırabilirler.

İtiraz edilmeyen kararlar ile itiraz üzerine verilen kararlar kesin olup, bu kararlar aleyhine İdarî yargı yoluna başvurulamaz.

İtiraz mercileri, itiraz dilekçesi ile karar ve eklerinin, kendilerine intikalinden itibaren 30 gün içinde kararlarını vermek zorundadırlar.

Kaldırılan cezalar sicilden silinir.

Görevden Uzaklaştırma

Madde—137. Görevden uzaklaştırma, devlet kamu hizmetlerinin gerektirdiği hallerde, görevi başında kalmasında sakınca görülecek devlet memurları hakkında alınan ihtiyati bir tedbirdir.

Görevden uzaklaştırma tedbiri, soruşturmanın herhangi bir safhasında da alınabilir.

Yetkililer

Madde—138. Görevden uzaklaştırmaya yetkililer şunlardır:

- a) Atamaya yetkili amirler,
- b) Bakanlık ve genel müdürlük müfettişleri,
- c) İllerde valiler,
- d) İlçelerde kaymakamlar (İlçe idare şube başkanları hakkında valinin muvafakati şarttır.)

Valiler ve kaymakamlar tarafından alınan görevden uzaklaştırma tedbiri, memurun kurumuna derhâl bildirilir.

Görevden Uzaklaştıran Amirin Sorumluluğu

Madde—139. Görevden uzaklaştırılan devlet memurları hakkında görevden uzaklaştırmayı izleyen 10 iş günü içinde soruşturmaya başlanması şarttır.

Memuru görevden uzaklaştırdıktan sonra memur hakkında derhâl soruşturmaya başlamayan, keyfi olarak veya garaz veya kini dolayısıyla bu tasarrufu yaptığı, yaptırılan soruşturma sonunda anlaşılan amirler, hukukî, mali ve cezai sorumluluğa tabidirler.

Ceza Kovuşturması Sırasında Görevden Uzaklaştırma

Madde—140. Haklarında mahkemelerce cezai kovuşturma yapılan devlet memurları da 138. Maddedeki yetkililer tarafından görevden uzaklaştırılabilirler.

Görevden Uzaklaştırılan veya Görevinden Uzak Kalan Memurların Hak ve Yükümlülüğü

Madde—141. Görevden uzaklaştırılan ve görevi ile ilgili olsun veya olmasın herhangi bir suçtan tutuklanan veya gözaltına alınan memurlara bu süre içinde aylıklarının üçte ikisi ödenir. Bu gibiler bu Kanunun öngördüğü sosyal hak ve yardımlardan faydalanmaya devam ederler.

143. Maddede sayılan durumların gerçekleşmesi halinde, bunların aylıklarının kesilmiş olan üçte biri kendilerine ödenir ve görevden uzakta geçirdikleri süre, derecelerindeki kademe ilerlemesinde ve bu sürenin derece yükselmesi için gerekli en az bekleme süresini aşan kısmı, üst dereceye yükselmeleri halinde, bu derecede kademe ilerlemesi yapılmak suretiyle değerlendirilir.

Tedbirin Kalkması

Madde—142. Soruşturma sonunda disiplin yüzünden memurluktan çıkarma veya cezai bir işlem uygulanmasına lüzum kalmayan devlet memurları için alınmış olan görevden uzaklaştırma tedbiri, 138. Maddedeki yetkililerce (Müfettişler tarafından görevden uzaklaştırılanlar hakkında atamaya yetkili amirlerce) derhâl kaldırılır.

Görevden uzaklaştırma tedbirini kaldırmayan görevli hakkında 139. Madde hükmü uygulanır.

Memurun Göreve Tekrar Başlatılması Zorunlu Olan Haller

Madde—143. Soruşturma veya yargılama sonunda yetkili mercilerce:

- a) Haklarında memurluktan çıkarmadan başka bir disiplin cezası verilenler,
- b) Yargılamanın men'ine veya beraatına karar verilenler,
- c) Hükümden evvel haklarında kovuşturma genel af ile kaldırılanlar,
- d) Görevlerine ve memurluklarına ilişkin olsun veya olmasın memurluğa engel olmayacak bir ceza ile hükümlü olup cezası ertelenenler, bu kararların kesinleşmesi üzerine haklarındaki görevden uzaklaştırma tedbiri kaldırılır.

Görevden Uzaklaştırma Tedbirinin Kaldırılmasında Amirin Takdiri

Madde—144. 140. ve 142. Maddelerle 143. Maddenin a, b, c fıkralarında yazılı olanlar hakkındaki görevden uzaklaştırma tedbiri, devlet memurunun soruşturmaya konu olan fiillerinin, hizmetlerini devama engel olmadığı hallerde her zaman kaldırılabilir.

Süre

Madde—145. Görevden uzaklaştırma; bir disiplin kovuşturması icabından olduğu takdirde en çok 3 ay devam edebilir. Bu süre sonunda hakkında bir karar verilmediği takdirde memur görevine başlatılır.

Bir ceza kovuşturması icabından olduğu takdirde görevinden uzaklaştırmaya yetkili amir (Müfettişlerin görevinden uzaklaştırdıkları memurlar hakkında atamaya yetkili amir) ilgilinin durumunu her iki ayda bir inceleyerek görevine dönüp dönmemesi hakkında bir karar ve ilgiliye de yazı ile tebliğ eder.

**ADAY MEMURLARIN YETİŞTİRİLMELERİNE
İLİŞKİN GENEL YÖNETMELİK
(21 Şubat 1983/6061)****Amaç**

Madde—1. Bu Yönetmelik; 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 2670 sayılı Kanunla değişik 55. maddesine dayanılarak; aday memurların yetiştirilmesi için uygulanacak eğitim programlarını, eğitim sürelerini, eğitimlerde uygulanacak sınavları, sınav değerlendirme esaslarını ve ilgili diğer hususları belirlemek amacıyla düzenlenmiştir.

Kapsam

Madde—2. Bu Yönetmelik hükümleri;
a) 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu,
b) 160 sayılı Devlet Personel Dairesi Kurulması Hakkında Kanun kapsamına giren kurum veya kuruluşlarda (Millî İstihbarat Teşkilatı hariç) devlet memurluğuna aday olarak atanacaklar hakkında uygulanır.

Tanımlar

Madde—3. Bu Yönetmelikte geçen;
a) Aday Memur: “İlk defa devlet memurluğuna atanacaklar için uygulanacak” merkezî sınavı kazanarak temel, hazırlayıcı eğitim ve staja tabi tutulmak üzere herhangi bir kurum veya kuruluşa atananları,
b) Aslî Memur: Adaylık süresi içinde Temel, Hazırlayıcı Eğitim ve Staj devrelerinin her birinde başarılı olan ve bu süre içinde olumlu sicil alarak adaylığı kaldırılan kişileri,
c) Adaylık Süresi: Devlet kamu hizmet ve görevlerine ilk defa atananların atandıkları tarihten itibaren başlamak üzere bir yıldan az iki yıldan çok olmayan süreyi,
d) Temel Eğitim: Bütün aday memurların, aslî memur olabilmeleri için tabi tutuldukları, Devlet memurlarının ortak vasıfları ile ilgili hususları kapsayan eğitimi,
e) Hazırlayıcı Eğitim: Aday memurların atandığı kurum veya kuruluşu, sınıfı ve görevi ile ilgili olarak yapılan eğitimi,

- f) Staj: Aday memurlara kurum veya kuruluşlarındaki görevleri ile ilgili olarak yapılan uygulamalı eğitimi,
g) Sınav: Temel ve Hazırlayıcı Eğitim dönemleri sonunda yapılacak değerlendirmeler için bilgi seviyesini ölçme işlemini,
h) Değerlendirme: Temel ve Hazırlayıcı Eğitim dönemleri sonunda yapılacak sınavlar ile staj dönemi sonundaki bilgi seviyesini ölçme işlemini, ifade eder.

İlkeler

Madde—4. Aday memurların eğitim ile ilgili ilkeler aşağıda belirtilmiştir.

a) Genel İlkeler

(1) Eğitimin amacı; Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına, Atatürk inkılâp ve ilkelerine, Anayasada ifadesi bulunan Atatürk Milliyetçiliğine sadakatle bağlı kalacak, Türkiye Cumhuriyeti Kanunlarını milletin hizmetinde olarak tarafsızlık ve eşitlik ilkelerine bağlı kalarak uygulayacak yurt ve vatandaş sevgisi ile dolu, güler yüzlü, yol gösterici, vatandaşlara daima yardımcı, disiplinli ve bilgili memur yetiştirmektir.

(2) Kamu görevlerinde istihdam edilecek personelin; kamu hizmetlerinin gerektirdiği bilgi ve becerileri kazanarak hizmetlerin zaman ve kaynak israfına meydan vermeden en verimli bir şekilde yerine getirilmesini sağlayacak şekilde yetiştirilmeleri esastır.

(3) Eğitimleri başarı ile tamamlayamayan aday memurlar aslı memurluğa atanamazlar.

(4) Temel Eğitim, Hazırlayıcı Eğitim ve Staj birbirini takip eden sıra içinde devam eder.

(5) Eğitimler aday memurların tahsil derecelerine göre düzenlenir ve yürütülür.

(6) Eğitimler kurum veya kuruluşların sorumluluğunda yapılır.

(7) Eğitim sürelerine sınavlar dahildir.

b) Temel Eğitim ile İlgili İlkeler

(1) Temel eğitimin hedefi; Aday memurlara, Devlet memurlarının ortak vasıfları ile ilgili bilinmesi gereken, asgarî bilgileri vermektir.

(2) Bu eğitim her sınıf ve kadrodaki memura ortak bir program dahilindeki ve aday memurların öğrenim durumları dikkate alınarak uygulanır.

(3) Bu eğitimin süresi on günden az iki aydan çok olamaz.

c) Hazırlayıcı Eğitim İle İlgili İlkeler

(1) Hazırlayıcı eğitimin hedefi; aday memurların işgal ettikleri kadro ve görevleri dikkate alınarak bu görevlerin yürütülmesi için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmak ve görevlerine intibakını sağlamaktır.

(2) Hazırlayıcı eğitim bir aydan az, 3 aydan çok olamaz.

d) Staj İle İlgili İlkeler

(1) Stajın hedefi; aday memurlara hazırlayıcı eğitim döneminde verilen teorik bilgileri ve işgal ettikleri kadro ve görevleri ile ilgili diğer bilgi ve işlemleri ve kazandırılan becerileri uygulamak suretiyle tecrübe kazandırmaktır.

- (2) Staj, aday memurun görev ile ilgili olmak üzere diğer bir kurum veya kuruluşa yaptırılabilir.
- (3) Staj iki aydan az olmamak kaydıyla adaylık süresi içinde tamamlanır.

Eğitim Konuları

Madde—5. Aday memurların eğitim konuları aşağıda gösterilmiştir;

a) Temel Eğitim Konuları;

- (1) Atatürk ilkeleri,
- (2) T.C. Anayasası,
 - (a) Genel Esaslar,
 - (b) Temel Hak ve Ödevler,
 - (c) Cumhuriyetin Temel Organları,
 - (d) Yürütme.
- (3) Genel Olarak Devlet Teşkilatı,
- (4) 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu.
 - (a) Ödev ve Sorumluluklar,
 - (b) Genel Haklar,
 - (c) Yasalar,
 - (d) Sicil ve disiplin İşleri,
 - (e) Sosyal ve Malî Haklar,
 - (f) Amir-Memur Hakları,
 - (g) Müracaat ve şikayetler,
 - (h) Kılık kıyafet,
 - (i) Yer değiştirme,
 - (j) Beşerî ilişkiler,
- (5) Yazışma-Dosyalama Usulleri
- (6) Devlet malını koruma ve tasarruf tedbirleri.
- (7) Halkla İlişkiler.
- (8) Gizlilik ve gizliliğin önemi.
- (9) İnkılâp Tarihî.
- (10) Millî Güvenlik Bilgileri.
- (11) Haberleşme.
- (12) Türkçe Dilbilgisi Kuralları.
- (13) İnsan Hakları.

b) Hazırlayıcı Eğitim Konuları, aday memurların kadro ve görevleri dikkate alınarak;

- (1) Kurum ve kuruluşun;
 - (a) Tanıtılması,
 - (b) Görevleri,
 - (c) Teşkilatı,
 - (d) İlgili mevzuatı,
 - (e) Diğer kurumlarla ilişkileri,
- (2) Aday memurun görevi ile ilgili hususlar,
- (3) Kurum ve kuruluşun uygun göreceği diğer konular,
 - c) Staj Dönemi Konuları; ilgili kurum veya kuruluşlarca belirlenir.

Eğitim Programları

Madde—6. Eğitim programlarını hazırlayacak kurum veya kuruluşlar aşağıda belirtilmiştir.

a) Temel Eğitim Programları

Beşinci maddede belirlenmiş olan konuları kapsayacak şekilde Başbakanlık Devlet Personel Dairesi Başkanlığı koordinatörlüğünde oluşturulacak Temel Eğitim Kurulu tarafından,

(1) İlkokul-Ortaokul,

(2) Lise ve dengi okullar,

(3) Yüksek öğretim kurumları mezunları seviyesine göre ayrı ayrı hazırlanır.

b) Kurum veya kuruluşlar, temel eğitim programlarında yer alan aşağıdaki konuların sürelerinde kısaltma yapamazlar.

(1) Atatürk İlkeleri,

(2) 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu,

(3) İnkılâp Tarihî,

(4) Millî Güvenlik Bilgileri,

c) Hazırlayıcı Eğitim Programları, 5. maddede belirtilen esaslar çerçevesinde aday memurlarına eğitim yaptıran kurum veya kuruluşlarca ayrı ayrı hazırlanır.

d) Staj Programları, kurum veya kuruluşlarınca hazırlanır.

Programların Dağıtım

Madde—7. Altıncı maddede belirtilen kurul tarafından hazırlanan temel eğitim programları ilgili kurum veya kuruluşça Başbakanlık Devlet Personel Dairesinden temin edilir.

Hazırlayıcı Eğitim ve Staj programları ilgili kurum veya kuruluşlarca dağıtılır.

Eğitim Yapılması

Madde—8. Temel Eğitim, Başbakanlık Devlet Personel Dairesi tarafından belirlenen programlar çerçevesinde, Hazırlayıcı Eğitim ve Stajlar kurum veya kuruluşlarca hazırlanan programlar çerçevesinde eğitim ve Sınav Yürütme Komisyonlarınca yaptırılır.

Her kurum veya kuruluş hazırlayıcı eğitim ve staj programlarını, bu eğitimlerin başlangıç ve bitim tarihlerini, yerine, eğitime katılacakların sayısını, eğitimlerin başlamasıyla birlikte Başbakanlık Devlet Personel Dairesine bildirirler.

Sınav Sorularının Hazırlanması

Madde—9. Sınav soruları aşağıda belirtilen şekilde hazırlanır.

a) Temel Eğitim: Bu eğitim sonunda yapılacak sınavlarda sorulacak sorular 18. maddede belirtilen kurul tarafından, soruların eğitime tabi tutulacak aday memurlara önceden verileceği dikkate alınarak, 5. maddede tespit edilen konuları kapsayacak ve eğitim programlarında her konu için tespit edilecek zamanlarla orantılı olacak şekilde en az 100 adet hazırlanır.

Kurum ve kuruluşlar bu eğitimle ilgili sınav sorularını eğitim programları ile birlikte Başbakanlık Devlet Personel Dairesinden temin ederler.

b) Hazırlayıcı eğitim ve stajlarla ilgili sınav soruları ilgili kurum veya kuruluşlarca hazırlanır.

Sınavlar

Madde—10. Sınavlar, test, uzun cevaplı veya uygulamalı şekilde yapılır. Bunlardan biri veya birkaçı da uygulanabilir.

a) Sınavlarda köşesi kapalı kağıt kullanılması zorunludur.

b) Sınavlar, duyurulan yer, gün ve saatte başlar.

c) Sınav soruları, salon başkanı tarafından yoklama yapılı sınava katılmayanların tutanakla tespit edilmesinden ve sınav kurullarının açıklanmasından sonra dağıtılır.

d) Sınav sonunda başlayışını, akışını ve bitimini, kullanılan kağıtların ve sınava giren adayların sayısını ve her adayın kullandığı kağıt adedini gösteren bir tutanak düzenlenir. Bu tutanaklar salon başkanı ve en az iki gözetmen tarafından imzalanır.

e) Eğitim dönemlerinin süreleri dikkate alınarak kurum veya kuruluşlarca temel, hazırlayıcı eğitim ve staj süreleri içinde de ara sınavlar yapılabilir.

Temel Eğitim Sınavları

Madde—11. Bu eğitimin sonunda yapılacak sınavlarda 10. madde esasları uygulanır. Ancak sınav soruları, Temel Eğitim Kurulunca belirlenen sorular arasından konuların eğitim programındaki ağırlıkları dikkate alınarak, her konu için ayrı ayrı olmak üzere kur'a usulü ile adayların huzurunda tespit edilir.

Değerlendirme

Madde—12. Eğitimler aşağıdaki şekilde değerlendirilir.

a) Temel ve Hazırlayıcı Eğitim;

Bu eğitimlerde sınav kağıtları eğitim ve sınav yürütme komisyonları tarafından değerlendirilir. Değerlendirme 100 tam puan üzerinden yapılır. 60 ve daha yukarı puan alanlar başarılı sayılır. Başarısız olan aday memurların kağıtları komisyonca bir daha okunarak değerlendirmeye tabi tutular. Buçuklu puanlar bir üst tam puana tamamlanır.

Uzun cevaplı, yazılı ve uygulamalı sınavların kesin puanı sınavları yapmakla görevli komisyon üyelerinin verdikleri puanların aritmetik ortalaması alınarak bulunur.

b) Staj Değerlendirme Belgesi,

Staja katılanlar staj değerlendirme belgesi ile değerlendirilirler.

Kurum ve kuruluşlar bu dönemdeki aday memurlarının yazılı veya uygulamaları sınava tabi tutaraktan değerlendirilebilir, bu takdirde değerlendirme bu maddenin (a) fıkrası esaslarına göre yapılır. Staj değerlendirme belgesi (EK-1)'de gösterilmiştir.

Sınav Sonuçlarının Bildirilmesi

Madde—13. Sınav sonuçları sınavların yapıldığı günü takiben iki gün içinde ilân edilir. Ayrıca sonuçlar başarısız adaylara yazılı olarak tebliğ edilir.

Yazılı Sınavlara İtiraz

Madde—14. Aday memurlar yazılı sınav sonuçlarına itiraz edebilirler. İtirazlar sınav sonuçlarının adaylara duyurulmasından başlayarak iki gün içinde dilekçe ile Eğitim ve Sınav Yürütme Komisyonu Başkanlığına yapılır. Komisyon, dilekçelere on gün içinde cevap vermek zorundadır. Yapılan bu inceleme neticesi kesindir.

Sınavlara itiraz edenlerin itirazları neticelendirilinceye kadar aday memurlar müteakip eğitime devam ettirililer.

Sınavlara Katılmama Hali

Madde—15. Sağlık sebepleri dışında sınavlara katılmayanlar başarısız sayılır. Sağlık sebebiyle sınava katılmayanların sınavları adaylık süresi içinde uygun bir zamanda yapılır.

Soruların açılması ve yazdırılmasından veya dağıtılmasından sonra sınav salonuna gelenler de sınava katılmış sayılır ve başarısız olarak değerlendirilirler.

Sınavları Geçersiz Sayılacaklar

Madde—16. Adaylar aşağıdaki durumlarda sınavlarda başarısız sayılırlar;
a) Kopya girişiminde bulunanlar veya kopya çekenler, kopya verenler,
b) Sınav düzenine aykırı davranışlarda bulunanlar,
c) Kendi yerine başkasını sınava sokanlar, hakkında bir tutanak düzenlenerek, sınavları geçersiz sayılır ve haklarında gereken kanunî işlem yapılır.

Sınavların İptalini Gerektiren Haller

Madde—17. Aşağıda belirtilen hallerde sınavlar, Merkezi Eğitim Yönetme Kurullarınca iptal edilir.

- Sınav sorularının çalınmış olduğunun tespiti,
 - Soru zarflarının sınav zamanından önce açıldığıının tespiti,
 - Soruların yetkili olmayan kişilerce sınavlardan önce görülmüş olması,
- Yukarıda sayılan hususlara sebep olanlar hakkında kanunî işlem yapılır.

Askerlik Hali

Madde—23. Aday memurların askerlik hizmeti ile ilgili hususlar, 1111 sayılı Askerlik Kanununun 35. maddesi (E) ve (F) fıkraları göz önünde bulundurulur kurullarınca belirlenir.

Aday memurların adaylık süresi içinde silâh altına alınmaları durumunda tamamlanamayan eğitimleri terhislerinden sonra müracaatlarını takip eden durumlarına uygun ilk eğitim grubuna dahi edilerek tamamlattırılır.

Bildirme

Madde—24. Görevlerine son verilen aday memurlar, Devlet Personel Başkanlığı tarafından tespit edilen form doldurulmak suretiyle ilgili kurum veya kuruluş tarafından en geç bir ay içinde adı geçen Başkanlığa bildirilir.

Bu durumdaki aday memurların kayıtları Devlet Personel Başkanlığında tutulur.

Memuriyete Alınmama

Madde—25. Temel Eğitim hazırlayıcı eğitim ve staj devrelerinin her birinde başarısız olan ve bu sebeple görevlerine son verilen aday memurlar üç yıl süreyle Devlet memurluğuna alınmazlar. Sağlık sebebiyle kurumları ile ilişkileri kesilenler için bu şart aranmaz. Üç yıllık sürenin tespitinde Başbakanlık Devlet Personel Dairesinde tutulan kayıtlar esas alınır.

ASLÎ DEVLET MEMURLUĞUNA ATANANLARIN YEMİN MERASİMİ YÖNETMELİĞİ (25 Ekim 1982/8/5483)

Amaç ve Kapsam

Madde—1. Bu Yönetmelik 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabi tüm kamu kurum ve kuruluşları ile bunların personelinden, Aslî Devlet Memurluğuna atanan personelin, 657 sayılı Kanunun 2670 sayılı Kanunla değişik 6. maddesi gereğince yemin etmeleri için kurum veya kuruluşlarca düzenlenecek yemin, merasiminin usul ve esaslarını belirlemek amacıyla düzenlenmiştir.

Özel Hükümler

Madde—2. Devlet Memurları Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına ve kanunlarına sadakatle bağlı kalmak ve bu Kanunları sadakatle uygulamak zorundadırlar. Devlet Memurları bu hususu aslî Devlet Memurluğuna atandıktan sonra en geç bir ay içinde kurumlarınca düzenlenecek merasimde yapacakları yeminle belirlerler.

Yemin Metni Aşağıdadır:

“Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına; Atatürk İnkılâp ve ilkelerine, Anayasa ifadesi bulunan Türk milliyetçiliğine sadakatle bağlı kalacağıma, Türkiye Cumhuriyeti kanunlarını Milletın hizmetinde olarak tarafsız ve eşitlik ilkelerine bağlı kalarak uygulayacağıma; Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyip, koruyup bunları geliştirmek için çalışacağıma; insan haklarına ve Anayasanın temel ilkelerine dayanan millî, demokratik, lâik bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını

bilerek, bunların davranış halinde göstereceğime namusum ve şerefim üzerine yemin ederim.”

Madde—3. Kurum ve Kuruluşlarda yemin merasiminin yapılacağı gün atamaya yetkili amirler tarafından tayin ve tespit edilir.

Madde—4. Aslı Memurluğa atanan personelin tespit edilen günde yemin merasimine iştirak etmesi şarttır.

Ancak, hastalık vs. gibi yetkili amirlerce kabul edilebilecek mücbir sebeplerle yemin merasimine iştirak edemeyen memurlar tayin edilecek bir günde amirlerinin huzurunda yemin eder.

Yemin Merasimi Usul ve Esasları

Madde—5. Yemin edecek memurlar; atamaya yetkili amir veya görevlendireceği bir yetkili tarafından tespit edilen günde, toplanarak önce edecekleri yeminin önemi hatırlatılır, yurt sevgileri, milletin kendilerinden neler beklediği, çalışmada göstermeleri gereken fedakarlıklar tekrar tazelenir.

Madde—6. Atamaya yetkili amir veya görevlendireceği yetkili, bakanlık ve kuruluşlarda Müsteşar, Müsteşar Yardımcıları, Ünite Amirleri, İllerde daire amirleri merasimde bulunurlar.

Madde—7. Yemin edecek memurların mensubu olduğu kurum veya kuruluşun memurları da (Hizmet ve görevi aksatmayacak şekilde bir kısmı görev başında kalmak suretiyle) merasim yapılacak yerde hazır bulundurulur.

Madde—8. Yemin edecek memurlar, “Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Çalışan Personelin Kılık ve Kıyafet Yönetmeliğinde” belirtilen Kılık ve Kıyafete, temiz ve beyaz örtülü masanın üzerine ve masa kenarından sarkmayacak şekilde konan Türk Bayrağı etrafında sınırlanırlar. Bayrak üzerine kesinlikle hiçbir şey konulmaz.

İstiklal Marşının çalınıp ve söylenmesinden sonra günün anlam ve önemi görevlendirilecek bir üst yönetici tarafından açıklanır ve yemine başlanır.

Memurlar masanın üzerinde bulunan Bayrağın üzerine ellerini koymak suretiyle yemin ederler.

Madde—9. Yemin metnini ihtiva eden Yemin Belgesi yemini yapan memur tarafından merasimden sonra imzalanarak sicil dosyasına konulur.

MAL BİLDİRİMİNDE BULUNULMASI, RÜŞVET VE YOLSUZLUKLARLA MÜCADELE KANUNU (19 Nisan 1990/3628)

Amaç

Madde—1. Bu Kanunun amacı, rüşvet ve yolsuzluklarla mücadele cümlesinden olarak; bu Kanunda sayılanların mal bildiriminde bulunmalarını, bildi-

rimlerin yenilenmesini, mal edinmelerin denetimiyle, haksız mal edinme veya gerçeğe aykırı bildirimde bulunma halinde uygulanacak hükümleri, bu Kanunda belirlenen suçlarla bazı suçlardan dolayı kamu görevlileri ve suç ortakları hakkında takip ve muhakeme usulünü düzenlemektir.

Mal Bildiriminde Bulunacaklar

Madde—2. a) Her tür seçimle iş başına gelen kamu görevlileri ve dışardan atanan Bakanlar Kurulu üyeleri, (Muhtarlar ve ihtiyar heyeti üyeleri hariç)

b) Noterler,

c) Türk Hava Kurumunun genel yönetim ve merkez denetleme kurulu üyeleri ile genel merkez teşkilatında ve Türk Kuşu Genel Müdürlüğünde, Türkiye Kızılay Derneğinin merkez kurullarında ve Genel Müdürlük teşkilatında görev alanlar ve bunların şube başkanları,

d) Genel ve katma bütçeli daireler, il özel idareleri, belediyeler ve bunlara bağlı kuruluş veya alt kuruluşlarda, kamu iktisadî teşebbüsleri (İktisadî devlet teşekkülleri ve kamu iktisadi kuruluşları) ile bunlara bağlı müessese, bağlı ortaklık ve işletmelerde, özel kanunlarla veya özel kanunların verdiği yetkiye dayanarak kurulan ve kamu hizmeti gören kurum ve kuruluşlar ile bunların alt kuruluşlarında veya komisyonlarında aylık, ücret ve ödenek almak suretiyle kamu hizmeti gören memurları, işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ile yönetim ve denetim kurulu üyeleri,

e) Kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarında görevli olanlar ile bunların yönetim ve denetim kurulu üyeleri,

f) Siyasî parti genel başkanları, vakıfların idare organlarında görev alanlar, kooperatiflerin ve birliklerinin başkanları, yönetim kurulu üyeleri ve genel müdürleri, yeminli malî müşavirler, kamu yararına sayılan dernek yöneticisi ve deneticileri,

g) Gazete sahibi gerçek kişiler ile, gazete sahibi şirketlerin yönetim ve denetim kurulu üyeleri, sorumlu müdürleri, başyazarları ve fıkra yazarları, Mal bildiriminde bulunmak zorundadırlar.

Özel Kanunlara göre mal bildiriminde bulunmak zorunda olanlar da bu Kanun hükümlerine tabidir.

Hediye

Madde—3. Yukarıdaki maddede sayılan kamu görevlileri, milletlerarası protokol, mücamele veya nezaket kaideleri uyarınca veya diğer herhangi bir sebeple, yabancı devletlerden, milletlerarası kuruluşlardan, sair milletlerarası hukuk tüzel kişilerinden, Türk uyruğunda olmayan herhangi bir özel veya tüzel kişi veya kuruluştan; aldıkları tarihteki değeri on aylık net asgarî ücret toplamını aşan hediye veya hibe niteliğindeki eşyayı aldıkları tarihten itibaren bir ay içinde kendi kurumlarına teslim etmek zorundadırlar. Ancak, yabancı devlet adamları ve milletlerarası kuruluş temsilcileri tarafından verilen imzalı hatıra fotoğraflarının çerçeveleri bu madde hükümlerine dahil değildir.

Hediyelerin bedellerinin tespiti çıkarılacak yönetmeliğe göre Maliye ve Gümrük Bakanlığınca yapılır.

Haksız Mal Edinme

Madde—4. Kanuna veya genel ahlâka uygun sağlandığı ispat edilmeyen mallar veya ilgilinin sosyal yaşantısı bakımından geliriyle uygun olduğu kabul edilemeyecek harcamalar şeklinde ortaya çıkan artışlar, bu Kanunun uygulanmasında haksız mal edinme sayılır.

Mal Bildirimleri

Bildirimlerin Konusu

Madde—5. Bu Kanun kapsamına giren görevlilerin kendilerine, eşlerine ve velayetleri altındaki çocuklarına ait bulunan taşınmaz malları ile görevliye yapılan aylık net ödemenin, ödeme yapılmayan görevlilerin ise, 1. Derece Devlet memurlarına yapılan aylık net ödemenin beş katından fazla tutarındaki her biri için ayrı olmak üzere, para, hisse senetleri ve tahviller ile altın, mücevher ve diğer taşınır malları, hakları, alacakları ve gelirleriyle bunların kaynakları, borçları ve sebepleri mal bildiriminin konusunu teşkil eder.

Bildirim Zamanı

Madde—6. Mal bildirimlerinin;

- a) Bu Kanun kapsamındaki göreve atanmada, görev giriş için gerekli belgelerle,
 - b) Bakanlar Kurulu üyeliğine atanmalarda, atamayı izleyen bir ay içinde,
 - c) Seçimle gelinen görevlerde seçimin kesinleşmesi tarihini izleyen iki ay içinde,
 - d) Mal varlığında önemli bir değişiklik olduğunda bir ay içinde,
 - e) Yönetim ve denetim kurulu üyelikleri ile komisyon üyeliklerine seçim ve atamalarda görev başlama tarihini izleyen bir ay içinde,
 - f) Görevin sona ermesi halinde, ayrılma tarihini izleyen bir ay içinde,
 - g) Gazete sahibi gerçek kişiler ile, gazete sahibi şirketlerin yönetim ve denetim kurulu üyeleri faaliyete geçme tarihini, sorumlu müdürleri, başyazarları bu işe veya görevlerine başlama tarihini izleyen bir ay içinde, verilmesi zorunludur.
- (a) bendinde yazılı bildirim verilmedikçe göreve atama yapılamaz.

Bildirim Yenilenmesi

Madde—7. Bu Kanun kapsamındaki görevlere devam edenler, sonu (0) ve (5) ile biten yılların en geç Şubat ayı sonuna kadar bildirimlerini yenilerler. Yeni bildirimler yetkili merci tarafından daha önceki bildirimler ile karşılaştırılırlar.

Bildirim Verileceği Merciler

Madde—8. Bildirimlerin verileceği merciler şunlardır:

- a) Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Bakanlar Kurulu Üyeleri için Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı,
- b) Kamu kurum ve kuruluşlarında görevli personel için özlük işleriyle ilgili sicil ve belge raporlarının bulunduğu makam veya merci,

- c) Kurum, teşebbüs, teşekkül ve kuruluşların Genel Müdürleri, yönetim ve denetim kurulu için ilgili Bakanlık,
- d) Yüksek Mahkemelerin daire başkan ve üyeleri için mahkemenin başkanı,
- e) Noterler için Adalet bakanlığı,
- f) Diğer kurum ve kuruluşların memur ve hizmetlileri için atamaya yetkili makam veya merci,
- g) Türk Hava Kurumu ile Türkiye Kızılay Derneğinde görev alanlar için kurum ve dernek genel başkanlığı,
- h) Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarında görevli olanlar için kurum başkanlığı, bunların yönetim ve denetim kurulu üyeleri için ilgili buldukları Bakanlıklar,
- i) Görevlerinden ayrılanlar için bu görevlerinde iken bildirimlerin vermele-ri gereken makam veya merci,
- j) Siyasî parti genel başkanları için Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı,
- k) Kooperatifler ve birliklerin başkanları, yönetim kurulu üyeleri ve genel müdürleri için kooperatiflerin ve birliklerin denetimlerinin yapıldığı kuruluşlar,
- l) Yeminli Malî Müşavirler için Maliye ve Gümrük Bakanlığı,
- m) Türk Hava Kurumunun, Türkiye Kızılay Derneğinin ve Kamu yararına sayılan derneklerin genel yönetim ve merkez denetleme kurulu üyeleri için İçiş-leri Bakanlığı, bunların şube başkanları için buldukları İl Valilikleri.
- n) İl Genel Meclisi Üyeleri için Valiler, Belediye Meclis Üyeleri için Bele-diye Başkanları, Belediye Başkanları için İçişleri Bakanlığı,
- o) Mal bildirimini verecek son merciler için, kendi kuruluşlarının özlük işleri ile ilgili makam veya merci,
- p) Gazete sahibi gerçek kişiler ile, gazete sahibi şirketlerin yönetim ve de-netim kurulu üyeleri, sorumlu müdürleri başyazarları ve fıkra yazarları bulun-dukları yer en büyük mülkî amirliği,
- r) Vakıfların idare organlarında görev alanlar için Vakıflar Genel Müdürlü-ğü, görevleri sebebiyle birden fazla mal bildiriminde bulunması gerekenler aslı görevlerinden dolayı bir tek mal bildiriminde bulunurlar.

Bildirimlerin Gizliliği

Madde—9. Mal bildirimleri, özel kanunlardaki hükümler saklı kalmak kaydıyla bildirimde bulunanın özel dosyasında saklanır. Bildirimlerin içeriği hakkında, 20. Madde hükmü dışında hiçbir şekilde açıklama yapılamaz ve bilgi verilemez. Ayrıca mal bildirimlerindeki bilgiler ve kayıtlar esas alınarak içeriği hakkında yayında bulunulmaz.

Ceza Hükümleri

Madde—10. 6. Maddede belirtilen sürelerde mal bildiriminde bulunmaya-na bildirimlerin verileceği mercilerce ihtarda bulunulur. İhtarın kendisine tebli-ğinden itibaren otuz gün içinde mazeretsiz olarak bildirimde bulunmayana üç aya kadar hapis cezası verilir.

Soruşturma ile ilgili olarak verilen süre zarfında mal bildiriminde bulun-mayana üç aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir.

Gerçeğe Aykırı Açıklama

Madde—11. Mal bildiriminin muhtevası hakkında 9. Maddeye aykırı davranan üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Bu fiilin basın yoluyla işlenmesi halinde verilecek ceza yarı oranında verilir.

Gerçeğe Aykırı Bildirimde Bulunma

Madde—12. Kanunen daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde gerçeğe aykırı bildirimde bulunana altı aydan üç yıla kadar hapis cezası verilir.

Haksız Mal Edinme, Mal Kaçırma veya Gizleme

Madde—13. Kanunen daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde haksız mal edinene üç yıldan beş yıla kadar hapis ve beş milyon liradan on milyon liraya kadar ağır para cezası verilir.

Haksız yere malı kaçıran veya gizleyene de aynı ceza verilir.

Zorahım

Madde—14. Haksız edinilmiş olan malların zorahımına hükmolunur. Bu malların elde edilememesi veya bir malın tümünün haksız mal edinme konusu teşkil etmemesi sebepleri ile zorahımın mümkün olmadığı hallerde haksız edinilen değere eşit bedelinin hazineye ödenmesine karar verilir. Bu bedel, Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun Hükümlerine göre tahsil olunur.

Kamu Hizmetlerinden Yasaklanma

Madde—15. Bu Kanunun 11 ve 12. Maddeler hükümleri ile cezalandırılanlara ceza süresi kadar; 13. Madde hükmüne göre cezalandırılanlara müebbeten kamu hizmetlerinden yasaklanma cezası hükmolunur.

Tecil, Paraya Çevirme ve Ön Ödeme Yasağı

Madde—16. Bu bölümde yazılı olan cezalar 10. Maddenin birinci fıkrası hariç tecil edilemez, şahsî hürriyeti bağlayıcı olanlar para veya tedbire çevrilemez, failleri hakkında Türk Ceza Kanununun 119. Maddesi hükümleri uygulanamaz.

Bu Kanunda Yazılı Suçlar ile

Bazı Suçlardan Dolayı Soruşturma Usulü

Soruşturma

Madde—17. Bu Kanunda yazılı suçlarla, irtikap, rüşvet, ihtilas ve zimmete para geçirme, görev sırasında veya görevinden dolayı kaçakçılık, resmî ihale ve alım ve satımlara fesat karıştırma, devlet sırlarının açıklanması veya açıklanmasına sebebiyet verme suçlarından veya bu suçlara iştirak etmekten sanık olanlar hakkında Memurin Muhakematı Hakkında Kanunu Muvakkat Hükümleri uygulanmaz.

Yukarıdaki fıkra hükmü müsteşarlar, valiler ve kaymakamlar hakkında uygulanamaz.

Görevleri veya sıfatları sebebi ile özel soruşturma ve kovuşturma usulüne tabi olan sanıklarla ilgili kanun hükümleri saklıdır.

Suç İhbarı

Madde—18. Yukarıdaki maddede yazılı suçlara ilişkin ihbarlar doğrudan Cumhuriyet Başsavcılıklarına yapılır. İhbar üzerine derhâl bir ihbar tutanağı düzenlenir ve bir örneği muhbire verilir. acele ve gecikmesinde sakınca umulan hallerde tutanak düzenlenmesi sonraya bırakılabilir. Muhbirlerin kimlikleri, rızaları olmadıkça açıklanmaz. İhbar asılsız çıktığında aleyhine takibat yapılanın istemi üzerine muhbirin kimliği açıklanır.

Bu suçlardan dolayı müfettiş ve muhakkikler de soruşturma neticesinde delil veya emare elde ettikleri takdirde, işi yetkili ve görevli Cumhuriyet Başsavcılığına ihbar ve evrakı tevdi ederler. Cumhuriyet Başsavcılığı müfettiş ve muhakkik tarafından kendisine tevdiine lüzum görülmediği halde dahi evrakın taalluk ettiği iş hakkında soruşturma yapmak üzere gerekçe göstererek evrakı ait olduğu merciden isteyebilir.

17. Maddede yazılı suçlardan dolayı delil veya emare elde eden müfettiş ve muhakkikler durumu yetkili ve görevli Cumhuriyet Başsavcılığının ihbar ve evrakı tevdi etmedikleri takdirde bunlar hakkında da yapılacak takibattan dolayı Memurin Muhakematı Hakkında Kanunu Muvakkat Hükümleri uygulanmaz.

İhbar konusu müsnet suç hakkında dava açılıncaya kadar bilgi vermek ve yayın yapmak yasaktır.

Soruşturma Usulü

Madde—19. Cumhuriyet Savcısı 17. Maddede yazılı suçların işlendiğini öğrendiğinde sanıklar hakkında doğrudan doğruya ve bizzat soruşturmaya başlamakla beraber durumu atamaya yetkili amirine veya 8. Maddede sayılan mercilere bildirir.

Cumhuriyet Savcısı soruşturmaya başladığında ihbarı doğrulayan emareler bulunduğu takdirde sanıktan, haksız edinilen malın kaçırıldığı yolunda delil ve emare elde edildiği takdirde sanığın ikinci dereceye kadar kan ve sıhrî hısımları ile gelini ve damadından mal bildiriminde bulunmalarını ister. Bu istemin sanığa ve diğer ilgililere ulaştığı tarihten yedi gün içinde Cumhuriyet Savcısına mal bildiriminin verilmesi zorunludur. Soruşturmanın müfettiş veya muhakkik tarafından yapılması halinde müfettiş veya muhakkik de sanıktan ve yukarıda sayılan ilgililerden mal bildirimini isteminde bulunurlar. Bu istemin sanık ve ilgililere ulaştığı tarihten itibaren yedi gün içinde müfettiş veya muhakkike mal bildiriminin verilmesi keza zorunludur.

Cumhuriyet Savcısı, kamu davası açılmadan önce haksız edinildiği yolunda delil veya emare elde edilen para veya mal ile ilgili tedbirin alınmasını görevli mahkemeden veya para veya malın bulunduğu yer hukuk mahkemesinden isteyebilir.

Bilgi Verme Zorunluluğu

Madde—20. Özel Kanunlarında aksine bir hüküm mevcut olsa bile ilgili kişiler özel veya kamu kuruluşları bu Kanuna göre soruşturma ve kovuşturmaya yetkili kişi ve mercilerce istenen bilgileri eksiksiz vermek zorundadır. Aksine davranan kişiler hakkında üç aydan altı aya kadar hapis cezası verilir.

Asker Kişilerin Soruşturması

Madde—21. Bu Kanunda yazılı suçların asker kişiler tarafından işlenmesi halinde soruşturmaları askerî savcılar tarafından bu Kanun hükümlerine göre yürütülür.

Yönetmelik

Madde—22. Mal bildiriminin şekli, düzenleniş biçimi, sayısı, neleri kapsayacağı ve merciiine nasıl ulaştırılacağı hususları ile Kanunun uygulanması bakımından gerekli görülecek diğer konular, Kanunun yayımını izleyen altı aya içinde Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle düzenlenir ve bu yönetmelik Resmi Gazetede yayımlanır.

BAZI KİSVELERİN GİYİLEMeyeceğine Dair Kanun (3 Kanunuevvel 1934/2596)

Bu Kanun, 1982 Anayasası'nın 174. Maddesinde belirtilen devrim kanunlarından olup Anayasanın kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan hükümlerinin Anayasaya aykırı olduğu şeklinde anlaşılabilir ve yorumlanamaz.*

Madde—1. Herhangi din ve mezhebe mensup olurlarsa olsunlar, ruhanilerin mabet ve ayinler haricinde ruhani kisve taşımaları yasaktır.

Hükümet her din ve mezhepten münasip göreceği yalnız bir ruhaniye mabed ve ayin haricinde dahi ruhani kıyafetini taşıyabilmek için muvakkat müsaadeler verilebilir. Bu müsaade müddetinin hitamında onun aynı ruhani haklarında yenilenmesi veya bir başka ruhaniye verilmesi caizdir.

Madde—2. Türkiye'de kanuna tevfikân teşekkül etmiş ve edecek olan izcilik ve sporculuk gibi topluluklar ve cemiyet ve kulüp gibi heyetler ve mekteplere mahsus kıyafet, alamet ve levazım taşımak istedikleri zaman yalnız nizamname veya talimatname ile muayyen tiplere uygun kıyafet, alamet ve levazım taşıyabilirler.

Madde—3. Türkiye'de bulunan Türklerin ve yabancıların, yabancı memleketlerin siyaset, askerlik ve milis teşekkülleri ile münasebetli kıyafet ve alametlerini ve levazımını taşımaları yasaktır.³⁰

* İçerdiği hükümler itibarıyla, ruhanilerin ruhani kisvelerini dinî mekanlar dışında giymelerini yasaklayan, izciler ve sporcuların kendilerine müsaade edilen kıyafetleri giyebileceklerini düzenleyen, yabancı memleketlerin siyaset, askerlik ve milis teşekkülleri ile münasebetli kıyafet ve alametlerinin ve levazımının giyilemeyeceğini belirleyen 3 Kanunuevvel 1934 tarihli bu Kanunun, metinde belirtilen kişiler dışında uygulanması hukuken mümkün olmadığı halde, uygulamada kanunun maksadı dışında herkese şamil hale getirilmiş olması dolayısıyla, 1961 ve 1982 Anayasaları, bu kanunu, Anayasaya aykırılığının iddia edilemeyeceği şeklinde güvence altına almıştır.

³⁰ Yürürlükteki Türk Ceza Kanununda bu Kanuna aykırı hareketin müeyyidesi yoktur. Ancak, Türk Ceza Kanununda değişiklik öngören 1997 Öntasarısının 297. Maddesinde ve T.C. 55. Hükümetinin TBMM'ne verdiği Tasarıda altı aydan bir yıla kadar hapis ve yirmi milyon liradan yüz milyon liraya kadar ağır para cezası öngörülmektedir.

**ŞAPKA İKTİSASI HAKKINDA KANUN
(25 Teşrinisani 1341/ 671)**

Madde—1. Türkiye Büyük millet meclisi azaları ile idarei umumiye ve hususiye ve mahalliyeye ve bilumum müessesata mensup memurin ve müstahdemin Türk milletinin iktisa etmiş olduğu şapkayı giymek mecburiyetindedir. Türkiye halkının da umumi serpuşu şapka olup buna münafı bir itiyadın devamını hükümet men eder.

Madde—2. İşbu Kanun tarihi neşrinden itibaren meriyülicradır.³¹

**KAMU KURUM VE KURULUŞLARINDA ÇALIŞAN PERSONELİN
KILIK VE KIYAFETİNE DAİR YÖNETMELİK
(16 Temmuz 1982/8/5105)**

Amaç, Kapsam ve Deyimler

Madde—1. Bu Yönetmelik, kamu personelinin Atatürk devrim ve ilkelerine uygun, uygar, aşırılığa kaçmayacak, şekilde sade bir kılık ve kıyafette olmalarını, kılık ve kıyafette birlik ve bütünlük içinde bulunmalarını sağlamayı amaçlamaktadır.

Madde—2. Bu Yönetmelik, genel ve katma bütçeli kurumlar, mahallî idareler, döner sermayeli kuruluşlar ve kamu iktisadî teşebbüsleri ile bunların iştirakleri ve müesseselerinde çalışan her sınıf ve derecedeki memurlar, sözleşmeli ve geçici görevle çalışan personel ile işçilerin kılık ve kıyafetlerinin düzenlenmesine ilişkin esasları kapsar.

Ana İlkeler

Madde—4. Kurum ve kuruluşlarda görevli memur, sözleşmeli personel, geçici personel ile hizmetliler ve işçilerin giyimlerinde sadelik, temizlik ve hizmete uygunluk esastır.

Madde—5. 2. Maddede sözü edilen personelin kılık ve kıyafette uyacakları hususlar:

a) Kadınlar

Elbiseler temiz, düzgün, ütülü, sade; ayakkabılar ve/veya çizmeler sade veya normal topuklu, boyalı, görev mahallinde baş daima açık, saçlar düzgün taranmış veya toplanmış; tırnaklar normal kesilmiş olur. Ancak bazı hizmetliler için özel iş kıyafeti varsa görev sırasında kurum amirinin izni ile bu kıyafet kullanılır.

³¹ Bu Kanun ile TBMM üyeleri ve tüm devlet memurlarının şapka takması mecburiyeti söz konusu olup, halkın da şapka dışında bir nesneyi başına takması yasaktır. Yürürlükteki Türk Ceza Kanununda bu maddeye aykırı suçun cezası iki aydan altı aya kadar hapis cezası iken, Türk Ceza Kanununda değişiklik öngören 1997 Öntasarısının 297. Maddesinde ve T.C. 55. Hükümetinin TBMM'ne verdiği Tasarıda altı aydan bir yıla kadar hapis ve yirmi milyon liradan yüz milyon liraya kadar ağır para cezası öngörülmektedir .

Pantolon, kolsuz ve çok açık yakalı gömlek, bluz veya elbise giyilmez. Etek boyu dizden yukarıda ve yırtmaçlı olamaz. Terlik tipi (sandalet) ayakkabı giyilmez.*)

b) Erkekler

Elbiseler temiz, düzgün, ütülü ve sade; ayakkabılar kapalı, temiz ve boyalı giyilir. Sandalet veya atkılı ayakkabı giyilmez. Bina içinde ve görev mahallinde baş daima açık bulundurulur. Kulak ortasından aşağıda favori bırakamaz. Saçlar, kulağı kapatmayacak biçimde ve normal duruşta enseden gömlek yakasını aşmayacak şekilde uzatılabilir, temiz, bakımlı ve taranmış olur. Her gün sakal tıraşı olunur ve sakal bırakılmaz. Bıyık tabii olarak bırakılır, uzunluğu üst dudak boyunu geçemez, üstten alınmaz, yanlar üst dudak hizasında olur, alt uçları dudak hizasından kesilir. Kravat takılır, kravatı örtecek şekilde balıkçı yaka veya benzeri süveterler giyilmez. Hizmet gereğince uygun olarak verilmişse tek tip elbise giyilir.

Bina içinde gömleksiz kravatsız ve çorapsız dolaşamaz.

Çeşitli Hükümler

Madde—6. Resmî elbise (üniforma) giymek zorunda olanlar ilgili kurum ve kuruluşun özel yönetmeliklerinde belirtilen usul ve esaslara tabidirler.

Madde—7. Sağlık, şantiye, arazi, atölye, maden ve benzeri yerlerde çalışanların işin ve yerin özelliğine göre giyim eşyasının tipi, modeli ve rengi ilgili kurumca tespit edilir.

Ancak, bu Yönetmelikte belirtilen diğer esaslara uyulması zorunludur.

Madde—8. Sağlık özürlü bulunan ve bunu resmî doktor raporu ile belgelen-diren personelin özel günler için çıkarılan rozetler (Atatürk'ün doğumunun 100. Yılı gibi) dışında rozet, işaret, nişan vb. şeyler takamaz.

Madde—9. Personel, görev yaptığı yerin ve mezun olduğu okulların rozetleri ile Hükümetçe özel günler için çıkarılan rozetler (Atatürk'ün doğumunun 100. yıl gibi) dışında rozet, işaret, nişan vb. şeyler takamaz.

Madde—10. Her türlü resmî belgelere yaptırılacak fotoğrafların, bu Yönetmelik hükümlerine uygun kılık-kıyafetlerle çekilmiş olması zorunludur.

Madde—11. Yaz döneminde personelin kılık, kıyafeti 15 Mayıs-15 Eylül tarihleri arasında uygulanır.

Yaz kıyafetleriyle ilgili hususlar bakanlık merkez teşkilatında ilgili Bakanlarca; illerde, yapılan hizmetin mahiyeti ve çalışılan yerin iklim ve coğrafik özellikleri göz önünde tutularak Valilerce tespit edilir.

Madde—12. Merkezde ve taşrada protokole dahil olan bayan ve erkek kamu görevlileri resmî kutlama törenlerine koyu renk takım elbise ile katılırlar.

Madde—13. Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu hükümlerine göre düzenlenen Toplu İş Sözleşmelerine bu Yönetmeliğe aykırı hükümler konulamaz.

* Yönetmeliğin bu hükmünün uygulamasına rastlanmamaktadır.

Toplu İş Sözleşmeleri halen yürürlükte olan kuruluşlar için (Sözleşmenin yenilenmesine kadar) bu Yönetmelik hükümleri uygulanır.

Madde—14. 7.6.1963 tarihli ve 6/1835 sayılı Bakanlar Kurulu Kararına ekli Türk Silâhlı Kuvvetleri Kıyafet Kararının Kara Kuvvetleri Sekizinci Bölüm 1. Maddesi, Deniz Kuvvetleri Dördüncü Kısım 1. Maddesi, Hava Kuvvetleri Dördüncü Kısım 1. Maddesi hükümleri ile 22.7.1981 tarihli ve 8/3349 sayılı Bakanlar Kurulu Kararına bağlı “Millî Eğitim Bakanlığı ile Bakanlıklara Bağlı Okullardaki Görevlilerle Öğrencilerin Kılık Kıyafetlerine İlişkin Yönetmelik” hükümleri saklıdır.

Madde—15. Diyanet İşleri Başkanlığında bilfiil din işleriyle ilgili personelin giyim ve kuşamına ilişkin hususlar 17. Maddede belirtilen mevzuata aykırı olmamak koşulu ile Bakanlıkça tespit ve bağlı olduğu Bakanlıkça onaylanacak esaslar çerçevesinde yürütülür.

Cezaî Hükümler

Madde—16. Bu Yönetmeliğe aykırı hareket edenlere 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun disiplin cezalarına ilişkin hükümleri uygulanır.

İş Kanununa tabi işçilere de aynı derecedeki cezaî hükümler uygulanır.

Dayanak

Madde—17. Bu Yönetmelik, 2413 sayılı “Bilumum Devlet Memurlarının Kıyafetleri İle İlgili Kararname”, 2596 sayılı “Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun”un 6. Maddesi ve bu maddeye göre çıkarılan 1958 sayılı “Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanunun” tatbik suretini gösterir “Nizamname” hükümleri uyarınca düzenlenmiştir.³²

³² Bu yönetmelik, dayanak maddesinden de anlaşılacağı üzere, yürürlükteki hiçbir kanuna dayanmamaktadır. Sözü edilen Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanunun 6. Maddesi, “Bu Kanunun tatbik suretini gösterir bir nizamname yapılır” hükmünü amirdir. Ayrıca bu Kanun, ecnebilerin ve ruhanilerin kılık kıyafetleri ile ilgili esasları düzenlemektedir. Türk vatandaşlarının kılık kıyafetleri ile ilgili bir kanun değildir. Anayasaya göre her türlü yönetmelik, yürürlükteki bir kanuna göre yapılabilir. Hatta herhangi bir Anayasa hükmüne göre de Yönetmelik düzenlenemez. İşbu yönetmelik herhangi bir kanuna dayanmamakta, aksine sadece Kararnameye ve Nizamnameye dayanmaktadır. Bu nedenlerle, işbu Yönetmelik yürürlükteki kanunlara aykırı olduğu gibi Anayasanın 124. Maddesine de aykırıdır. Bu demektir ki, Kamu Kurum ve Kuruluşlarında çalışan personel de dahil olmak üzere (Resmî Üniforma giyilmesini gerektiren kurumlar hariç) kılık kıyafeti düzenleyen kanun, tüzük ve yönetmelikler, kanunlara ve hukuka aykırıdır.

DİSİPLİN VE DİSİPLİN CEZALARI İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

DİSİPLİN KURULLARI VE DİSİPLİN AMİRLERİ HAKKINDA YÖNETMELİK (17.9.1982/ 8/5336)

Amaç

Madde—1. Bu Yönetmelik, Disiplin ve Yüksek Disiplin Kurullarının kuruluş, üyelerinin görev süresi, görüşme karar usulü ile hangi memurlar hakkında karar verebileceklerini ve disiplin amirlerinin tayin ve tespitinde uygulanacak esasları, bunların yetki ve sorumluluklarını düzenlemek amacıyla, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun değişik 134. Maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

Kapsam

Madde—2. Bu Yönetmelik, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun değişik 1. Maddesinin birinci fıkrası kapsamına giren memurlar hakkında uygulanır.

Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğinde ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde görevli memurların disiplin işleriyle ilgili olarak bu Yönetmeliğin öngördüğü bütün düzenlemeleri yapma yetkisi ilgisine göre Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri ile Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Divanına; 6576 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile tespit edilen çeşitli hizmet sınıflarına dahil olup da MİT Müsteşarlığı emrinde çalışan memurlar hakkında aynı konuda yapılacak düzenleme yetkisi ise Başbakan'a aittir.

Türk Silâhlı Kuvvetlerinde çalışan sivil memurlar ile sözleşmeli ve yevmiyeli personelin disiplin işlerinde, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 233. Maddesi hükümlerine göre hareket edilir.

Disiplin ve Yüksek Disiplin Kurulları

Madde—3. Disiplin ve soruşturma işlerinde kanunlarla verilen görevleri yapmak üzere kurum merkezinde bir Yüksek Disiplin Kurulu ile her ilde, bölge esasına göre çalışan kuruluşlarda bölge merkezinde ve her kurum merkezinde ayrıca İl Millî Eğitim Müdürlüklerinde, Başkan ve Üyeleri bu Yönetmelikte belli edilen yetkililer tarafından görevlendirilmek suretiyle birer Disiplin Kurulu kurulur.

Millî Eğitim Müdürlüklerindeki Disiplin Kurulunun adı İl Millî Eğitim Disiplin Kuruludur.

Bu Yönetmelikte geçen kurul deyiminden Disiplin ve Yüksek Disiplin Kurulları anlaşılır.

Kurulların Kuruluşuna İlişkin Esaslar

Madde—4. Başbakanlık ile Bakanlıkların ve bunlara bağlı Müsteşarlık, Genel Müdürlük ve Başkanlıkların Kurum Merkezindeki Disiplin Kurulları ve Yüksek Disiplin Kurulları aşağıda belirtilen esaslara uymak kaydıyla kurumlarınca kurulur.

a) Kurulların başkan ve üyeleri, Başbakanlık ve Bakanlıklarda Müsteşarlar, bunlara bağlı kurumlarda kurumların başında bulunan Müsteşar, Genel Müdür ve Başkanların teklifi ve ilgili Bakanın onayı ile görevlendirilirler.

b) Kurullar bir başkan ve dört üye olmak üzere beş kişiden oluşur.

c) Disiplin Kurullarının başkanlarına (a) fıkrasında sayılan memurların, üyelerine ise kurumların üstlendikleri ana görevlerle doğrudan ilgili birim veya birimler ile Hukuk, Personel, Teftiş veya tetkik hizmetlerini yürüten birimlerin başında bulunan memurların en yakın yardımcıları arasından görevlendirme yapılır.

d) Yüksek Disiplin Kuruluşlarının Başbakanlıklarında (a) fıkrasında sayılan memurlar, üyeliklerinde (c) fıkrasındaki belirtilen hizmet birimlerinin başında bulunan memurlar görevlendirilir.

(c) ve (d) fıkraları uyarınca kurulların üyeliklerine yapılacak görevlendirme esnasında ana görevleri ile ilgili birim veya birimler için bir, yukarıda sayılan diğer birimlerin her biri için bir üye belirlenmesi zorunludur.

Personel, Hukuk, Teftiş veya Tetkik hizmetlerini yürüten birimlerden bir veya birkaçı bulunmayan kurumların Disiplin ve Yüksek Disiplin Kurulu üyeliklerine ana görevlerle doğrudan ilişkili birimlerden, (c) ve (d) fıkralarında belirtilen esaslara uyulmak kaydıyla kurullarını farklı yapıda kurabilirler. Bu halde de (a), (b) fıkraları hükümlerine uyulması zorunludur.

Bu Yönetmeliğin yürürlüğe girmesinden sonra kurulacak olan kurumların kurulları da bu maddede belirtilen esaslara göre kurulur.

Kuruluş esasları itibarıyla yukarıdaki fıkralar kapsamına girmeyen Disiplin ve Yüksek Disiplin Kurulları aşağıda gösterilmiştir.

I- İl Disiplin Kurulu

Valinin veya görevlendireceği Vali Muavininin Başkanlığında,

- a) Hukuk İşleri Müdürü,
- b) Defterdar,
- c) Millî Eğitim Gençlik ve Spor Müdürü,
- d) Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürü,
- e) Tarım Orman ve Köyişleri Müdürü,
- f) Bayındırlık ve İskan Müdüründen.

II- İl Millî Eğitim Gençlik Ve Spor Disiplin Kurulu

Valinin veya görevlendireceği bir Vali Yardımcısının Başkanlığında,

- a) İl Millî Eğitim Gençlik ve Spor Müdürü,

- b) İl Hukuk İşleri Müdürü,
- c) ilk Öğretim Müfettişleri Kurulu Başkanı,
- d) Valinin görevlendireceği:
 - 1. İlköğretim Okulu Müdürlüklerinden bir üye,
 - 2. Orta Öğretim Kurumları (Liseler) Müdürlerinden bir üyeden.

III- Bölge Disiplin Kurulu

Bölge Müdürü, (Başkan) veya görevlendireceği bir Müdür Muavini (veya yardımcısı)'nın Başkanlığında,

- a) Sosyal ve İdarî Hizmetleri yürütmekle görevli amir,
- b) Personel veya Ünite Amiri veya benzer hizmetleri yürütmekle görevli amirden kurulur.

Kurullarda Görevlendirilmeyecek Olanlar,

Madde—5. Haklarında aylıktan kesme veya daha ağır disiplin cezası uygulanmış olanlar, 657 sayılı Kanunun değişik 133. Maddesi hükümlerinden yararlanmış olsalar dahi 3. Maddede sayılan kurullarda görevlendirilemezler.

Kurul Toplantılarına Katılmayacak Olanlar

Madde—6. Kurulların Başkan ve Üyeleri kendilerine, eşlerine, ikinci dereceye kadar (bu derece dahil) kan ve sıhrî hısımlarına, disiplin cezası verilmesini teklif ettikleri, disiplin soruşturmasını yaptıkları veya atanmasına yetkili oldukları memurlara ait işlerle ilgili Kurul toplantılarına katılamazlar.

Üyelerin Görev Süresi

Madde—7. Kurulların Başkan ve Üyelerinin görevlendirilme süresi 2 yıldır. Süresi dolanların yeniden aynı süre ile görevlendirilmeleri mümkündür.

Kurulların Görev Alanları

Madde—8. Başbakanlık ve Bakanlıklar ile bunların bağlı kuruluşlarında görevli memurların kademe ilerlemesinin durdurulması cezası ile ilgili işleri memurların bağlı oldukları kurumların disiplin kurullarınca karara bağlanır. Ancak, bu kurumların illerde görevli memurlarından Bakanlar Kurulu kararı veya ortak kararlar atananlar dışındakilerin aynı disiplin cezası ile ilgili işleri hakkında karar verme yetkisi ilgili İl Disiplin Kuruluna; illerde Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlı teşkilatta görevli öğretmen, yönetici, uzman ve uzman yardımcısı ile gezici öğretmenlerin kademe ilerlemesinin durdurulması cezası ile ilgili işleri hakkında karar verme yetkisi ise ilgili İl Millî Eğitim Gençlik ve Spor Disiplin Kuruluna aittir. Yukarıda sayılan memurların Devlet Memurluğundan çıkarma cezaları hakkında bunların bağlı buldukları kurumların Yüksek Disiplin Kurullarınca karar verilir.

İl özel idarelerinde, belediyelerde, bu kurumların kurdukları birliklerde, bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşlarda görevli memurların kademe ilerlemesinin durdurulması cezası ile ilgili işleri ilgisine göre özel idare, belediye veya birlik disiplin kurulunca incelenip karara bağlanır.

İkinci fıkrada sayılan kurumlarda görevli memurların Devlet memurluğundan çıkarma cezası ile ilgili işleri İçişleri Bakanlığı Yüksek Disiplin Kurulunca

görülür. Büyük Şehir Belediyelerinde çalışan memurlar hakkında Devlet Memurluğundan çıkma cezası verme yetkisi Büyük Şehir Belediyesi Yüksek Disiplin Kuruluna aittir.

Başbakan, Bakanlar ve en üst disiplin amirlerince doğrudan verilen uyarma ve kanıma cezalarına karşı ilgili memurlarca yapılan itirazlar, cezayı veren amirin esas görev yerindeki Disiplin Kurulunca karara bağlanır.

İllerde Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlı teşkilatta çalışan öğretmen, yönetici, uzman ve uzman yardımcısı ile gezici öğretmenlerin, kaymakam ve valilerce verilen uyarma ve kınama cezalarına karşı itirazları, İl Millî Eğitim Gençlik ve Spor Disiplin Kurullarınca karara bağlanır.

Devlet Bakanlıklarında görevli memurların disiplin işleri, Başbakanlığın yetkili Kurullunca görülür.

Kefalet sandıkları, döner sermayeli kuruluşlar ve kanunlarla kurulan fonlarda görevli memurların disiplin işlerinde, bu kuruluşların bağlı veya ilgili oldukları kurumlardaki kurullar yetkilidir.

Özel kanunların disiplin cezası vermeye yetkili kurullarla ilgili hükümleri saklıdır.

Kurulların Toplantı ve Çalışmalarına İlişkin Esaslar

Madde—9. Toplantı gündeminin düzenlenip ilgililere dağıtılması, toplantının belirli gün, saat ve yerde yapılması, Kurul çalışmalarının gereği gibi yürütülüp sonuçlandırılması Başbakan tarafından sağlanır.

Kurullarda raportörlük görevi Başkanın görevlendireceği bir üye tarafından yürütülür.

Üyeler kendilerine havale edilen dosyaları en geç 7 gün içinde incelerler.

Toplantı Yeter Sayısı

Madde—10. Üç kişilik Kurullar üye tam sayısı ile üye sayısı 3'den fazla olan Kurullar salt çoğunlukla toplanır.

Kurulların başkan ve üyelerinin görev başında bulunmamaları halinde Kurula vekilleri, seçimle gelenlerin yedekleri katılır.

Kurulların başkanlarının 6. Maddedeki sebepler ile toplantılara katılmamaları halinde başkanlık görevi en kıdemli üye tarafından yürütülür.

Yukarıdaki fıkra uyarınca toplantılara katılmayan üyeler toplantı yeter sayısının tespitinde göz önünde bulundurulmaz.

Disiplin Kurullarının Karar Süresi ve Usulü

Madde—11. Disiplin Kurulları kademe ilerlemesinin durdurulması cezası ile ilgili işlerde soruşturma dosyasını aldıkları tarihten itibaren; uyarma ve kınama cezalarına karşı yapılan itirazlar ile ilgili işlerde itiraz dilekçesi ile cezaya ilişkin karar ve eklerinin kendilerine intikalinden itibaren, 30 gün içinde kararlarını verirler.

Kademe ilerlemesinin durdurulması cezası ile ilgili kararlar, soruşturma dosyasına göre verilir.

Yüksek Disiplin Kurullarının Karar Süresi ve Usulleri

Madde—12. Amirlerin memurluktan çıkarma cezasına ilişkin talepleri, soruşturma dosyasının memurun bağlı bulunduğu kurumun Yüksek Disiplin Kuruluna tevdiinden itibaren en geç 6 ay içinde karara bağlanır.

Yüksek Disiplin Kurulları kendilerine intikal eden dosyaların tetkiki sırasında gerekli gördükleri takdirde ilgilinin sicil dosyasını ve her türlü evrakı incelemeye, kurumlardan bilgi almaya, yeminli tanık ve bilir kişi dinlemeye veya niyabeten dinletmeye, mahallen keşif yapmaya veya yaptırmaya yetkilidirler.

Kurulların Görüşme Usulü

Madde—13. Kurullarda raportörün açıklamaları dinlendikten sonra işin görüşülmesine geçilir. Konunun aydınlandığı ve görüşmelerin yeterliği sonucuna varılınca oylama yapılır. Kurullar oy çokluğu ile ve açık oyla karar verirler. Oylamada çekimser kalınmaz. Başkan oyunu en son kullanır. Oyların eşitliği halinde Başkanın bulunduğu tarafın oyu üstün sayılır. Karar Başkan tarafından açıklanır.

Karar özeti üyeler tarafından imzalanan bir tutanakla tespit edilir.

Kararların Yazılması

Madde—14. Kararlar, karar tarihini izleyen 7 gün içinde, gerekçeli olarak ve oy birliği veya oy çokluğu ile alındığı da belli edilmek suretiyle raportörler tarafından yazılır, Başkan ve üyelerce imzalanır.

Karşı oy kullananların görüşlerine kararda yer verilir.

Kararların Tebliği

Madde—15. Disiplin amirlerince verilen disiplin cezaları bu amirler, kademe ilerlemesinin durdurulması cezası, atamaya yetkili amirler ve memuriyetten çıkarma cezasına ilişkin Yüksek Disiplin Kurulu kararı Kurul Başkanı tarafından en geç kararların verildiği tarih izleyen 15 gün içinde ilgililere tebliğ olunur.

Disiplin Amirlerinin Tayin ve Tespitine Dair Esaslar

Madde—16. Disiplin amirleri, bu maddede esaslara uyulmak ve Devlet Personel Başkanlığının görüşüne dayanılmak suretiyle, kurumların kuruluş ve görev özelliklerine göre hazırlayarak yürürlüğe koyacakları özel yönetmelikler ile tespit edilir.

Başbakan ve bakanlıklarda, bunların bağlı kuruluşlarında ilgisine göre Başbakanlık Müsteşarı, Bakanlık Müsteşarı, bağlı kuruluşların başında bulunan müsteşar, başkan, genel müdür, genel sekreter ve müdürler, illerde valiler, ilçelerde kaymakamlar, bölge kuruluşu olan kuruluşlarda bölge müdürleri, belediyelerde belediye başkanları, yurtdışı teşkilatında misyon şefleri buralarda görevli bütün memurların en üst disiplin amirleri haiz oldukları yetkileri her derecedeki memur hakkında doğrudan kullanabilir.

Ayrıca disiplin işlerinde denetimi, etkin ve sür'atli bir uygulamayı sağlamak için, yukarıdaki fıkrada sayılan disiplin amirlerinin birinci sicil amiri oldukları memurlar ve bakanlıkların doğrudan bakana bağlı birimlerini başında bulu-

nanlar idarî yönden veya sicil bakımından kendilerine bağlı memurların disiplin amiri olarak tayin ve tespit edilirler.

Yukarıdaki fıkrada sayılanların birinci sicil amiri oldukları memurlar ile şube müdürlerinin de idarî yönden veya sicil bakımından kendilerine bağlı memurların disiplin amiri olarak tayin ve tespit edilmeleri şarttır.

Kurumların gerekçeli tekliflerinin Devlet Personel Başkanlığınca uygun bulunması halinde daha alt seviyedeki idarî kademelerin başında bulunan memurlara da disiplin amirliği yetkisi tanınabilir.

Disiplin işleriyle ilgili uygulamalarda, kaymakam ilçe, valiler il, bölge müdürleri bölge, belediye başkanları belediye teşkilatındaki diğer disiplin amirlerine göre en üst disiplin amiridirler.

Valiler kaymakamlara, bölge kuruluşu olan kurumların başında bulunan en üst yöneticiler bölge müdürlerine göre bir üst disiplin amiridirler.

Sicil Amirleri ile Misyon Şeflerinin Yetkileri

Madde—17. Disiplin Amiri olarak tespit edilmeyen sicil amirleri sicil yönünden kendilerine bağlı memurların disipline aykırı davranışları hakkında varsa sıralı üst sicil amirleri yoluyla, yoksa doğrudan ilgili disiplin amirlerine başvurabilirler. Disiplin amirleri başvurular hakkında gerekli soruşturmayı yaptırıp sonucuna göre hareket ederler.

Yurtdışında Misyon Şefleri, Bakanlıkların ve diğer kurumların yurtdışı teşkilatında görevli bütün memurların disipline aykırı davranışları hakkında Dışişleri bakanlığına başvurarak ilgili kurumca soruşturma yapılmasını isterler. İlgili kurumlarca yapılan soruşturmanın sonucunda Dışişleri Bakanlığına bilgi verilmesi zorunludur.

Disiplin Amirlerinin Yetkileri

Madde—18. Disiplin Amirleri, kamu hizmetlerinin gereği gibi yürütülmesini sağlamak amacı ile kanunları, tüzüklerin ve yönetmeliklerin Devlet Memuru olarak emrettiği görevleri yurt içinde veya dışında yerine getirmeyenlere, uyulmasını zorunlu kıldığı hususları yapmayanlara, yasakladığı işleri yapanlara durumun niteliğine ve ağırlık derecesine göre, 657 sayılı Kanunda yazılı disiplin cezalarından yetkisi dahilinde bulunanları vermeye.

Özel kanunların disiplin işleriyle ilgili olarak verdiği yetkileri kullanmaya, Disiplin ve Yüksek Disiplin Kurullarınca reddedilen kademe ilerlemesinin durdurulması cezası ile Devlet Memurluğundan çıkarma cezaları yerine, red kararlarının alındığı tarihten itibaren 15 gün içinde 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile bu Yönetmelikte belirtilen usul ve esaslara uyulmak kaydıyla başka bir disiplin cezası vermeye,

Bir üst disiplin amiri sıfatıyla uyarma ve kınama cezalarına karşı yapılan itirazları gözden geçirerek verilen cezayı aynen kabule, hafifletmeye veya tamamen kaldırmaya yetkilidirler.

Disiplin Amirlerinin Sorumlulukları

Madde—19. Disiplin amirleri, disiplin işlerinde kendilerine 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ve özel kanunlarla verilen yetkileri kamu hizmetleri-

nin gereği gibi yürütülmesini sağlamak amacıyla; memurlara kanun, tüzük ve yönetmeliklerle tanınan hakları göz önünde tutan, hakkaniyet ve eşitliği esas alan bir tutum ve davranış içinde kullanmak ile yükümlüdürler.

Bu genel sorumluluğun dışında disiplin amirleri ayrıca;

a) Memurların uyarma, kınama, aylıktan kesme, kademe ilerlemesinin durdurulması ve memurluktan çıkarma cezalarından biriyle cezalandırılması gereken disipline aykırı davranışlarını öğrendikleri tarihten itibaren kanunen belli süreler içinde disiplin soruşturmasını başlatarak; gerekli cezayı uygulayarak, disiplin cezası verme yetkisinin zaman aşımına uğramasını önlemek,

b) Uyarma, kınama ve aylıktan kesme cezalarını soruşturmanın tamamlandığı tarihî izleyen 15 gün içinde vermek,

c) Uyarma ve kınama cezalarına karşı yapılan itirazları, cezalara ilişkin karar ve eklerinin kendilerine intikalinden itibaren 30 gün içinde inceleyerek sonuçlandırmak zorundadırlar.

MEMURLAR İLE DİĞER KAMU GÖREVLİLERİNİN DİSİPLİN CEZALARININ AFFI HAKKINDA KANUN (18 Haziran 1992/ 3817)

Madde—1. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce işlenmiş Devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlarla, zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı ve şeref ve haysiyet kırıcı suçlar sebebiyle kurumla sürekli olarak ilişik kesilmesi sonucunu doğuran disiplin cezaları hariç olmak üzere; kanun, tüzük ve yönetmelikler gereğince memurlar ve diğer kamu görevlileri ile bu görevlerde bulunmuş olanlar hakkında verilmiş disiplin cezaları bütün sonuçları ile affedilmiştir.

Ancak, bu af ilgililere geçmiş süreler için parasal yönden herhangi bir talep hakkı vermez.

Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce işlenen ve af kapsamına giren disiplin cezalarının verilmesini gerektiren fiillerden dolayı, ilgililer hakkında disiplin, soruşturma ve kovuşturması yapılmaz, devam etmekte olan disiplin soruşturma ve kovuşturmaları işlemde kaldırırlar, kesinleşmiş olan disiplin cezaları infaz edilmez.

Disiplin cezaları affedilenlerin sicil dosyalarındaki bu disiplin cezalarına dair kayıtlar, ilgililerin müracaatı aranmaksızın hükümsüz kalır ve dosyalarından çıkarılır.

Madde—3- Bu Kanun hükümleri, 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu ile 357 sayılı Askerî Hakimler Kanununa tabi personel hakkında uygulanmaz.

DEVLET MEMURLARI SİCİL YÖNETMELİĞİ
(8.9.1986 - 86/10985)**Deyimler**

Madde—3. Bu Yönetmelikte geçen deyimlerden;

a) Sicil Raporu: Sicil amirlerinin, meslekî ehliyetin belirlenmesini sağlayan soruları not usulüyle, şahsiyetle ilgili konuları mütalâa şeklinde değerlendirerek memurların meslekî ehliyetleriyle şahsî meziyet ve kusurlarını belirledikleri bu Yönetmeliğe ekli formu,

b) Sicil Amiri: 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 112. Maddesinde öngörüldüğü şekilde yürürlüğe konulan yönetmelikle gereğince sicil raporlarını ilk (birinci), ikinci ve üçüncü derecede yetkili olarak doldurmakla görevlendirilen amirler,

c) Atamaya Yetkili Amir: Atama usul ve esaslarını belirleyen mevzuat hükümleriyle atama yetkisi tanınan memurları müşterek kararla veya Bakanlar Kurulu Kararı ile atanan memurlar bakımından ise inha eden makamı,

d) En Üst Yönetici: Başbakan ve Bakanları; Başbakanlık ve Bakanlıklarda müsteşarı; bağlı veya ilgili kuruluşlarda bunların başında bulunan Müsteşar, Başkan, Genel Müdür, Genel Sekreter ve Müdürü; 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununa tabi kurumlar bakımından özel yönetmeliklerinde belirtilenler 25. Maddenin uygulanmasıyla ilgili olarak da kurumların, bölge, il ve ilçelerdeki taşra teşkilatının başında bulunanları, ifade eder.

Memur Kütüğü

Madde—4. Kamu kurumlarına memur olarak atananlar kurumlarca tutulan memur kütüklerine kaydedilir. Her memura ayrı bir numara verilir.

Kütüğün her memura ait bölümüne, memurun adı, soyadı, cinsiyeti, doğum tarihî ve yeri, öğrenimi, kadrosu, işe başlama ve işten ayrılma tarihî ve sebebi kaydedilir. Memur kütükleri özlük işleri birimlerince tutulur.

Memur Cüzdanı

Madde—5. Kurumlarda her memura kimlik belgesi olarak kullanılmak üzere memur cüzdanı verilir. Memur cüzdanında memurun adı, soyadı, doğum yeri, doğum tarihî ve görevi belirtilir.

Herhangi bir sebeple kurumdan ayrılanların memur cüzdanları geri alınır.

Özlük Dosyası

Madde—6. Her memur için kurumlarınca bir özlük dosyası düzenlenir. Bu dosyada memurun adı ve soyadı, kütük sıra numarası, doğum yeri ve tarihî, cinsiyeti, medenî hali, nüfus hüviyeti cüzdanı ile öğrenim belgesinin dairece tasdik edilmiş suretleri, bakmakla yükümlü olduğu kimseler, öğrenim durumu, bildiği yabancı diller ve derecesi, yaptığı lisansüstü eğitimi, staj ve incelemeleri, sınıfı, derece ve kademesi, mecburî hizmetleri, askerlik durumu, adaylık ve aslî memurluğa atanma ve işe başlama tarihî, derece ve kademe ilerlemeleri, imtihan başarı dereceleri, sınıf ve yer değişiklikleri, hizmetiçi eğitim durumu, siciline işaretlenmek üzere kendisi tarafından verilen yayın ve eserleri, aldığı takdirname

ve ödüller, hakkında yapılan disiplin soruşturmalarına dair evrak ve verilen disiplin cezaları, herhangi bir suçtan dolayı hakkında dava açılmış ise hükümlülük (affedilmiş olsalar bile) men'i muhakeme veya beraat kararı; sağlık durumuna, görevden uzaklaştırma, yaptığı fahri hizmetler, aldığı izinlere ait bilgi ve belgeler ile memurluğa alınırken istenen diğer belgeler bulunur.

Bu Yönetmeliğin uygulanmasında özlük dosyaları memurların sicillerinin bir parçası sayılır; gizli sicil raporlarının doldurulması esnasında ilgili sicil amirlerince incelenebilir.

Sicil Dosyası

Madde—7. Her Devlet memurunun bir sicil dosyası bulunur. Sicil dosyalarına sicil amirlerince düzenlenen gizli sicil raporları ile varsa müfettişler tarafından verilen denetleme raporları, mal beyannameleri, vali ve kaymakamlarca düzenlenen ek sicil raporları konulur.

Özlük Ve Sicil Dosyasının Önemi

Madde—10. Devlet memurlarının ehliyetlerinin tespitinde, kademe ilerlemelerinde, derece yükselmelerinde, emekliye çıkarma veya hizmetle ilişkilerinin kesilmesinde özlük ve sicil dosyaları başlıca dayanaktır. Kurum değiştiren memurların özlük ve sicil dosyaları yeni kurumlarına eksiksiz olarak gönderilir.

Sicil Amirleri Yönetmelikleri

Madde—11. Kurumlarınca bu Yönetmeliğe ekli sicil raporlarını doldurarak memurların meslekî ehliyetlerini ve şahsî kusur ve meziyetlerini tespit yetkisi tanınacak sicil amirleri, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 112. Maddesi uyarınca yürürlüğe konulacak yönetmeliklerle belirtilir.

Gizli Sicil Raporlarının Doldurulmasına Dair Usul Ve Esaslar

Sicil Raporlarının Doldurulma Zamanı

Madde—12. Gizli sicil raporları her yılın Aralık ayının ikinci yarısı içinde doldurulur. Raporların ilgililerce en geç 31 Aralık günü, tatile rastladığı takdirde müteakip çalışma günü mesai saati sonuna kadar bunları muhafaza ile görevli makamlara teslim edilmesi şarttır.

Her ne sebeple olursa olsun sicil raporlarını birinci fıkrada belirtilen tarihlerden sonra teslim edenler hakkında idarî soruşturma açılır.

Aday memurların sicil raporları işe başladıkları tarihten itibaren birinci yılın dolmasından sonraki 15 gün içinde, 2 yıl süre ile adaylığa tabi tutulan aday memurların ikinci yıl sicilleri aynı şekilde doldurulur.

Bir yıldan çok iki yıldan az bir süre ile adaylığa tabi tutulan memurların ikinci sicil raporları, adaylıklarının kaldırılmasının söz konusu olduğu tarihte doldurulur.

Sicil Raporu Doldurmak İçin Gerekli Süre

Madde—13. Haklarında sicil raporu düzenlenecek memurların, değerlendirilmelerini yapacak sicil amirlerinin yanında en az altı ay çalışmış olmaları şarttır.

Üç sicil amiri bulunan memurlar hakkında da yukarıdaki fıkrada belirtilen durumda birinci veya ikinci sicil amirinin dolduracağı sicil raporu o yıl için geçerli sayılır.

Bir sicil amiri bulunan memurlar hakkında o sicil amirinin değerlendirmesine göre işlem yapılır.

Sicil amirlerinin hiçbirinin bulunmaması veya sicil verecek süre görevde kalmamaları halinde sicil raporları sonradan göreve atananlar veya vekilleri tarafından üç aylık bir sürenin sonunda derhâl doldurulur. Bu uygulama sonunda da memura o yıl için sicil raporu verme imkanı bulunmazsa sicil raporu, düzenleme döneminde üç aydan az olmamak üzere memurla en fazla çalışsan sicil amiri tarafından doldurulur.

Sicil amirinin yayında çalışırken alınan mazeret izinleri ile yıllık izinler ve doktor veya sağlık kurulu raporuna dayanan hastalık izinleri, hizmetiçi eğitimde geçen süreler, sicil raporu düzenlenmesi için gereken 6 aylık süreye dahildir. Şu kadar ki amirin yayında 3 ay fiilen çalışmış olmak şarttır. Hizmetiçi eğitimin veya hastalığın sicil raporu doldurmak için gerekli sürenin geçmesine imkân vermeyecek kadar uzun sürmesi ve dolayısıyla memur hakkında sicil raporu doldurma imkanının bulunmaması halinde, bir defaya mahsus olmak üzere geriye doğru en çok üç yılın sicil notlarının ortalaması esas alınır.

Görevden Ayrılış Halinde Sicil Raporlarının Doldurulması

Madde—14. Bir görevde 6 ay veya daha fazla bir süre bulunup başka göreve atananların sicil raporları, bunların atanmalarından önceki sicil amirlerince ayrıldıkları tarihî takip eden on beş gün içinde doldurulur ve yeni görev yerlerine gönderilmek üzere ilgili makamlara teslim edilir.

Sicil raporlarının doldurulma zamanı gelmeden ve yeni sicil amirine sicil raporu doldurmak için yeterli süre kalmadan görevlerinden ayrılan sicil amirleri en az 6 ay beraber çalıştıkları memurların sicil raporlarının kendilerine ait bölümü, görevlerinden ayrılmadan önce doldurarak sicil raporlarını saklamakla görevli makamlara teslim ederler.

Sicil Not Defterindeki Kayıtlardan Yararlanma

Madde—16. Sicil amirleri, sicil raporunun memurlarının meslekî, yöneticilik ve yurt dışı görevlerdeki ehliyetlerinin belirlenmesini sağlayan soruların her birini, ihtiva ettikleri unsurları esas almak suretiyle 100 tam not üzerinden değerlendirir ve sorulara verdikleri notların toplamını soru sayısına bölerek memurların sicil amiri sayısına bölünmesi sureti ile de memurların sicil notu ortalaması bulunur ve buna göre sicil notu ortalaması:

- a) 60'dan 75'e kadar olanlar orta,
- b) 76'dan 89'a kadar olanlar iyi,
- c) 90'dan 100'e kadar olanlar çok iyi,

derecede başarılı olmuş, olumlu; 59 ve daha aşağı not alanlar ise yetersiz görülmüş, olumsuz sicil almış sayılır.

Sicil notu ve ortalaması hesaplanırken kesirler tam sayıya tamamlanır.

Hizmet özelliklerinin gerektirmesi ve Devlet Personel Başkanlığının olumlu görüşünün alınması kaydıyla, kurumlar Devlet Memurları Sicil Raporunun Sicil Amirlerinin Memurun Meslekî Ehliyeti Hakkında Notlar bölümüne soru ilave edebilirler. İlave edilen sorular da 100 not üzerinden değerlendirilir.

Memurların Genel Durum Ve Davranışlarının Değerlendirilmesi

Madde—17. Sicil amirleri sicil raporunu doldurdıkları her memuru;

- a) Dış görünüşü (kılık, kıyafet),
- b) Zekâ derecesi ve kavrayış kabiliyeti,
- c) Azim ve sebatkarlık, dürüstlük, sır saklamada güvenilirlik ve beşerî münasebetlerdeki başarısı,
- d) Alkol, kumar, vb. alışkanlıkları memuriyetle bağdaşmayacak ölçüde sürdürme gibi halleri,
- e) Güvenilir olmama, şahsî menfaatlerini aşırı ölçüde düşünme, yalan söyleme, dedikodu yapma, kıskançlık, kin tutma gibi kötü huy ve davranışları,

Bakımından genel bir değerlendirmeye tabi tutarlar. Sicil döneminde edinilen bilgi ve müşahedelerden yararlanılarak yapılacak değerlendirme sonuçlarına göre memurların olumlu ve olumsuz yönleri, kusur ve noksanları hakkındaki düşünceler sicil raporunun şahsiyet değerlendirilmesine ait bölümüne ayrı, ayrı açık ve gereğine göre kısa veya teferruatlı olarak yazılır.

Sicil amirlerinin memurların genel durum ve davranışları hakkındaki düşünceleri, not takdirlerinde dikkate alınır.

Sicil Raporlarının Dolduruluş Şekli

Madde—18. Sicil raporları önceden hazırlanan müsveddelerden yararlanılarak herhangi bir silinti ve kazıntı yapılmaksızın doldurulur. Müsveddeler imha edilir. Fazla ve yanlış yazılan kelime veya notlar okunulacak surette çizilerek doğrusu yazıldıktan sonra keyfiyet imza ile tevsik edilir.

Sicil amirleri 16. Madde uyarınca tespit edecekleri sicil notunu kendileri hesaplayarak sicil raporunun ilgili bölümüne yazarlar. Memurların sicil notu ortalamaları, özlük işleriyle görevli birimlerin başında bulunan amir veya en yakın yardımcıları, böyle bir birim yoksa özlük işleriyle görevli memurlardan en üst yöneticiler tarafından seçilenlerce hesaplanarak sicil raporunun ilgili bölümüne yazılır.

Sicil Amirinin Sorumlulukları

Madde—19. Sicil amirleri sicil raporlarını itinalı, doğru ve tarafsız bir şekilde düzenlerken; Devlete sadakat ve bağlılığı, memuriyet sıfatının gerektirdiği şeref ve itibar ile hizmetlerin sür'atli ve ekonomik bir şekilde yürütülmesi; güvenilir ve yetenekli memurların yükselmelerini, diğerlerinin ise kamu hizmetlerinden uzaklaştırılmaları gerektiğini esas alır.

Sicil amirlerinin maiyetlerinde çalışan memurları değerlendirmedeki başarıları üst sicil amirleri tarafından kendisinin değerlendirilmesinde de dikkate alınır.

Garez veya özel amaçla sicil raporlarını gerçeğe aykırı doldurdıkları anlaşılan sicil amirlerinin cezaî sorumlulukları saklıdır.

Değerlendirmelerin Genel Niteliği Ve Geçerli Sayılmayacağı Haller

Madde—20. Her derecedeki sicil amirlerinin 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ve bu Yönetmelik hükümlerine uygun olarak memurlar hakkında sicil raporlarında yaptıkları değerlendirmeler birbirinden bağımsız ve 16. Madde hükümlerine göre etkili ve geçerlidir. Memurların sicil notu sicil amirlerince takdir olunan notların aritmetik ortalamasına göre tespit edilir. Ancak birinci ve ikinci sicil amirlerince yapılan değerlendirmelerin memurun sicilinin olumlu veya olumsuz olmasına tesir etmesi veya ortalama sicil notu aralarından 10 veya daha fazla fark olması halinde varsa üçüncü sicil amirinin kanaatine müracaat edilir ve üçüncü sicil amirinin değerlendirmesi esas alınır.

Üçüncü sicil amiri bulunmadığı takdirde ikinci sicil amirinin değerlendirmesi ile iktifa edilir. Bir sicil amirinin bulunması halinde birinci sicil amirinin değerlendirmesine göre işlem yapılır.

Garez veya özel maksatla memur hakkında gerçeğe aykırı değerlendirme yaptığı anlaşılan sicil amirinin değerlendirmesi geçersiz sayılarak memur hakkında varsa diğer sicil amir veya amirlerinin değerlendirmesine göre, yoksa o sicil döneminde son üç yılın aritmetik ortalaması esas alınarak buna göre işlem yapılır. Gerçeğe aykırı olarak memur lehine yapıldığı anlaşılan değerlendirmeler de geçersiz sayılır. Bu takdirde de diğer değerlendirmelere; başka değerlendirme yapılmamışsa memurun son 3 yıla ait sicil raporlarının; hakkında daha az sayıda sicil raporu doldurulmuş olanların mevcut sicil raporlarının ortalamasına göre işlem yapılır.

Yetersiz Memurların Uyarılmaları

Madde—21. Yetersiz olarak değerlendirilmiş bulunan memurlar, bu duruma sebep olan kusur ve noksanlarını gidermeleri için, sicil raporlarının bunların muhafazası ile görevli makamlara en son teslim tarihini takip eden bir ay içinde, atamaya yetkili amirlerce gizli bir yazı ile uyarılırlar.

Uyarılan Memurların İtiraz Hakkı

Madde—22. 21. Madde uyarınca uyarılan memurlar, uyarı yazısını tebellüğ ettikleri tarihî takip eden 1 ay içinde atamaya yetkili amirlerine itirazda bulunabilirler.

Uyarı ve İtirazlara Dair Usul Ve Esaslar

Madde—23. İtirazlar, sadece uyarı yazısında belirtilen kusur ve noksanlara karşı yazılı olarak yapılır.

İtirazlar atamaya yetkili amirlerce veya bunların görevlendirecekleri ve itiraz edilen değerlendirmeyi yapan sicil amirleriyle aynı veya daha üst derecede bulunan bir memur tarafından incelenebilir. İnceleme, gereğine göre memurun özlük ve sicil dosyası ile konuyla ilgili diğer belgeler tetkiki edilerek tamamlanır.

İnceleme sonucuna göre atamaya yetkili amir kararını inceleme için kendisine verildiği tarihten itibaren iki ay içerisinde ilgiliye bildirir.

İki Defa Üst Üste Olumsuz Sicil Alanlar

Madde—24. İki defa üst üste olumsuz sicil alan memurlar başka bir sicil amirinin emrine atanırlar, burada da olumsuz sicil almaları halinde memuriyetle ilişkileri kesilerek haklarında T.C. Emekli Sandığı Kanunu hükümleri uygulanır.

Sicil Raporlarının Muhafazası İle Görevli Makamlar

Madde—25. Sicil raporları merkezde ve gereğine göre kurumların bölge, il ve ilçelerdeki taşra teşkilatında, 3. Maddenin (d) bendinde belirtilen en üst yöneticilerin veya görevlendirecekleri en yakın yardımcılarının nezdinde; özlük işleri ile görevli birimlerin başında bulunanlar ile birden fazla olmamak üzere seçecekleri en yakın yardımcıların; böyle bir birim yoksa özlük işleri ile görevli memurlardan amir durumundan bulunanın sorumluluğunda muhafaza edilir.

Sorumlular, sicil dosya veya raporlarının muhafaza edildikleri yerlerden bir süre için çıkarılmalarını gerektiren her iş hakkında yukarıdaki yönetici veya görevlendirdikleri yardımcılarına bilgi vermek mecburiyetindedirler.

Özlük İşleri ile Birim ve Memurların Sorumlulukları

Madde—26. Sicil raporlarının 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile bu Yönetmelik hükümlerine uygun olarak doldurulması ve sicillerle ilgili bütün işlemlerin mer'î hükümlere göre yürütülmesinden kurumların özlük işleri ile görevli birimleri, böyle bir birimin bulunmaması halinde bu işle görevlendirilen memurlar sorumludurlar.

Yukarıda sayılan birim ve görevliler kendilerine teslim edilen sicil raporlarını, bu Yönetmelikte belirtilen en son teslim tarihlerini takip eden 15 gün içinde, sicil amirlerinin not ve mütalaası ile yaptıkları değerlendirmeler dışında, her yönüyle inceleyerek tespit ettikleri noksanlıkların giderilmesini temin ederler.

Bu işle görevlendirilenlerin gizliliğe riayetleri, edindikleri bilgileri açıklamaları şarttır. Bu esaslara uymadıkları tespit edilenler 657 sayılı Kanuna göre cezalandırılmakla beraber bir daha aynı görevlerde çalıştırılmazlar.

Gizliliğe Riayet

Madde—27. Memurların sicilleri ile ilgili her türlü yazışma, evrak ve belgelerin sevkinde ve sicil raporlarının muhafazasında (Gizli ve Kişiyeye Özel) işaretsiz zarfların kullanılması şarttır.

Sicil raporları sicil dosyalarıyla birlikte kilitli dolaplarda muhafaza edilir.

Sicil Dosyalarını İnceleyebilecek Yetkililer

Madde—28. Başbakan, bakanlar, atamaya yetkili amirler, valiler, kurumların merkez teşkilatının en üst yöneticileri ve kaymakamlar, başında buldukları teşkilatta görevli bütün memurların sicil dosyalarına inceleyebilirler. 26. Maddenin 2'nci fıkrası hükmü saklıdır.

Memuriyetleri Sona Erenlerin Sicil Dosyaları

Madde—29. Memurlardan;
a) 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu hükümlerine göre memurluktan çıkarılan,

b) Memurluğa alınma şartlarından herhangi birini taşımadığı sonradan anlaşıldığı veya memurlukları sırasında bunlardan birini kaybettiği için memuriyetine son verilen,

c) İstifa eden,

d) İstek, yaş haddi, malüllük ve sicil sebeplerinden biri ile emekliye ayrılan veya ölenlerin,

Sicil dosyaları, özlük dosyaları ile birleştirilerek ilgili mevzuatın öngördüğü şekilde muhafaza edilir.

DİSİPLİN HÜKÜMLERİNİN UYGULANMASI KONUSUNDA GENELGE (25 Nisan 1983/92)

Disiplin Cezalarında Ağırlaştırıcı Ve Hafifletici Hükümlerin Uygulanması

1. Disiplin cezalarında ağırlaştırıcı ve hafifletici sebepler kanunda gösterilmiştir. Bu sebepler 657 sayılı Kanun ve bu Kanunun 2670 sayılı Kanunda değişik 125. Maddesi E bendinin son fıkrasında yer almaktadır.

Ağırlaştırıcı Sebepler (Tekerrür)

Özel Tekerrür

2. Disiplin cezalarının caydırıcılık etkisi ancak cezanın uygulanması ile sağlanabileceğinden, aynı cezayı gerektiren aynı fiilin disiplin cezalarının sicilden silinmesi süresi içinde tekrarlanması halinde bir derece daha ağır cezanın verilebilmesi için bir önceki fiilin ceza kararına bağlanmış ve bu kararın uygulanmış olması şarttır.

Genel Tekerrür

3. Aynı disiplin cezasının uygulanmasını gerektiren farklı fiillerin işlenmesi halinde, tekerrür hükümlerinin uygulanarak bir derece ağır cezanın verilebilmesi için;

a) Aynı cezayı gerektiren farklı üç fiilin bulunması,

b) Fiillerin, Cezaların sicilden silinme süresi içinde işlenmiş olması,

c) Önceki iki fiil hakkında ceza kararı verilmiş ve kararların uygulanmış olması gerekmektedir.

Ancak bu şartlarla üçüncü fiil dolayısıyla bir derece ağır disiplin cezası verilebilir.

Alt ve Üst Sınırları Belirlenmiş Disiplin Cezalarının Tatbikî

4. 657 sayılı Kanunun 125/Ç maddesinde öngörülen “Uzun süreli durdurma”, 125/D maddesinde yer alan “Geçici Olarak Görevden Çıkarma” cezaları ile 2670 sayılı Kanunla değişik 125/C maddesinde yer alan “Aylıktan Kesme”, 125/D maddesinde ifade olunan “Kademe İlerlemesinin Durdurulması” ve Özel kanunlarda alt ve üst sınırları belirlenmiş cezaların karara bağlanmasında, kanunda öngörülen alt sınırı cezanın takdiri asıl olup, ancak; üst sınıra doğru artırılması gerekiyorsa mutlaka gerekçesinin belirtilmesi şarttır.

Hafifletici Hükümlerin Uygulanması

5. 657 sayılı Kanunun 125/E maddesinin son fıkrasında belirtildiği üzere; geçmiş hizmetleri sırasında çalışmaları olumlu olan ve İYİ ve ÇOK İYİ derecede sicil alan memurlara bir derece hafif olan ceza hükümleri; asıl cezanın tayininden sonra dikkate alınacağı cihetle, kararda önce asıl cezanın belirtilip sonra hafifletici hükümler uygulanırken;(*)

a) Öncelikle, memurun işlediği sabit olduğu ve bu fiile terettüp eden disiplin cezası kararda belirtildikten sonra, hafifletici nedenler açıklanarak bir alt cezanın uygulanmasının kararlaştırıldığı hususu açıkça belirtilmelidir.

b) Uyarma cezası dışında, diğer disiplin cezalarının hepsinde şartları mevcutsa hafifletici hükümler uygulanabilecektir.

c) Özellikle memur için en ağır hukukî sonuçlar doğuracağından “Devlet Memurluğundan Çıkarma”, “Meslekten İhraç” cezalarının karara bağlanmasında bu kaide daha önem kazanacağı cihetle bir alt cezanın verilebilmesinin mümkün olamayacağı hukuku belirtildikten sonra karar verilmesi gerekmektedir.

d) Hafifletici sebeplerle bir alt cezanın uygulanabilmesinde yasal dayanak 657 sayılı Kanunun 125/E maddesinin son fıkrasıdır.

Özel Kanunlardaki Hafifletici ve Ağırlaştırıcı Hükümler

6. Gerek hafifletici gerekse ağırlaştırıcı hükümlerin uygulanmasında yasal dayanak 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 125/E maddesinin son fıkrası olduğundan 4357 ve 1702 sayılı Kanunun 32. Maddesi delaletiyle 657 sayılı Kanun hükümlerine yönelinerek buradaki hükümler uygulanacaktır.

Özel Kanun Hükümlerinin Uygulanması

7. Disipline ilişkin uygulamalarla ilgili olarak, 125/E maddesinin son fıkrasında “Özel Kanunların Disiplin suç ve cezalarına ilişkin hükümleri saklıdır.”

2670 sayılı Kanunla değişik 126. Maddesinin 4. Fıkrasında ise “Özel Kanunların Disiplin cezası vermeye yetkili amir ve kurullarla ilgili hükümleri sak-

* Devlet Memurları Kanununun 125. Maddesinin E/son bölümünün 2. paragrafı gereğince, hafifletici nedenlerin uygulanması Disiplin Amirinin takdirine bırakılmıştır.

lıdır.” ifadeleri yer almaktadır. buna göre özel kanunların uygulanma niteliği taşıyan disiplin hükümleri şunlardır:

a) İhtar, Tevbih, Kusurlu sayılma, Ücret kesimi, Ders Ücreti kesilmesi, Maaş kesilmesi, Kıdem indirilmesi, Derece indirilmesi, Vazifeye son verilmesi, Meslekten çıkarılmak cezaları.

b) 4357 sayılı Kanuna göre, İlkokul Müdürü, İlköğretim Müdürü, İlköğretim Müfettişi ve Millî Eğitim Müdür “Kusurlu Sayılma” cezasını vermeye;

c) 1702 sayılı Kanuna göre Millî Eğitim Bakanı, Vali ve Millî Eğitim Müdürü İhtar ve Tevbih cezalarını vermeye yetkili amirlerdir.

d) Aynı Kanuna göre, Ortaokul ve Orta öğretim kurumları Müdürleri (ortaokul ve liseler) ihtar ile ders ücreti kesilmesi cezasını,

e) Millî Eğitim Bakanı ve Millî Eğitim Müdürü ders ücreti Kesilmesi cezasını vermeye yetkilidirler.

f) Ancak öğretmenler tarafından işlenilmesi mümkün meslekî disiplin suçlarında öncelikle özel kanun hükümleri,

g) Özel Kanunlarda yer almayan hallerde Devlet Memurları Kanununun disiplin hükümleri.

h) Fiile temas eden maddelerin her iki kanunda bulunması halinde daha fazla temas eden kanun maddesi hükümleri uygulanır.

Ceza Vermede Usul

8. a-4357 ve 1702 sayılı Özel Kanunların disiplin cezası vermeye yetkili kıldığı amirler, bu Kanunlara göre vermeye yetkili oldukları disiplin cezalarını 657 ve 2670 sayılı Kanunlarda ön görülen usulleri izleyerek verebileceklerdir.

b) özel kanunlarda inzibat meclisi ve komisyonlarınca doğrudan doğruya verilmesi ön görülen disiplin cezalarına ilişkin işlemlerde Devlet Memurları Kanununda belirtilen disiplin kurulları ve disiplin amirleri yetkilidirler.

Özel Kanunların Uygulanmayacak Hükümleri

9. Özel Kanunların saklı tutulan hükümleri dışında;

a) Usule ilişkin disiplin hükümleri,

b) Cezaların ağırlaştırıcı ve hafifletici hükümleri,

c) Disiplin Kurullarının resen disiplin cezası vermeleri, itirazları incelemeleri, disiplin durumu hakkında rapor vermeleri, idarî karar almaları gibi yetkilerine ilişkin, hükümleri uygulanmayacaktır.

d) Saklı tutulmakla beraber 1702 sayılı Kanunda, disiplin cezası olarak yer alan “İstifa Etmiş Sayılmak”, “Vekalet Emrine Alınmak” cezaları bugün için idarî işlemler olarak düzenlendiği için ceza olarak uygulanma niteliklerini yitirmişlerdir.

126. Maddenin Uygulanması Soruşturma Emri

Soruşturma Emrinin

A. İl Makamınca Verilmesi Halinde

10. İl Makamınca verilen soruşturma emri üzerine muhakkiklerce getirilen tekliflerden;

a) Uyarma-Kınama-Aylıktan Kesme teklifleri Disiplin Amirleri (Soruşturma Emrini veren Vali veya izni ile Millî Eğitim Müdürünce) tarafından uygulanmaya konulur.

(1) Soruşturma emrini veren Vali, teklifi uygun bulursa uygular veya uygulatır.

(2) Uygun bulmaz ise ve dosya başka bir ceza için yeterli ise onu uygular.

(3) Soruşturma yeterli değil ise dosyayı muhakkike iade eder.

b) Kademe ilerlemesinin durdurulması teklifi ile gelen dosyalar öncelikle soruşturma emri veren makamca incelemeye tabi tutulur.

(1) Dosya yeterli değil ise muhakkike iade olunur.

(2) Tekemmül etmiş dosya İl Millî Eğitim Disiplin Kuruluna havale olunur.

(3) Teklif kurulca benimsenirse atamaya yetkili amir (Bakan) cezayı verir.

(4) Muhakkik teklifinin Disiplin Kurulunca red edilmesi halinde; Dosya atamaya yetkili amirce incelenir veya incelettirilir. Red, daha hafif cezanın gerektiği sebebi ile yapılmış ise atamaya yetkili amir 15 gün içinde alt cezalardan birini verebilir.

(5) Red; daha üst cezanın verilmesi gereği ile yapılmış ise, atamaya yetkili amir dosyayı Yüksek Disiplin Kuruluna tevdi eder.

B. Soruşturma Emrinin Bakanlık Makamınca Verilmesi Halinde

11. Bakan tarafından verilen soruşturma emri üzerine ilde yapılan soruşturmalar sonunda getirilen tekliflerden;

a) Uyarma-Kınama Aylıktan Kesme cezalarının soruşturma emrini veren makam tarafından (Bakan) verilmesi asıldır.

b) Kademe ilerlemesinin Durdurulması teklifi ile gelen dosyalar öncelikle soruşturma emri veren makam adına Teftiş kurulu Başkanlığınca incelemeye tabi tutularak,

(1) Dosya yeterli değilse soruşturma müfettişe derhâl iade olunur.

(2) Tekemmül etmiş dosya İl Millî Eğitim Disiplin Kuruluna gönderilir ve bu genelgenin 9/b Maddesinin (3), (4) ve (5) bendleri uygulanır.

Bakanlık Merkezinde

12. Bakanlık Makamınca verilen soruşturma emri sonucunda getirilen disiplin tekliflerinden;

a) Uyarma-Kınama ve aylıktan Kesme tekliflerinin Bakan tarafından uygulanması asıl olmakla beraber, Bakan izin verirse bu yetki, memurun disiplin amiri tarafından da kullanılır. İzin verilen memur da esasen yetkili Disiplin Amiri olduğundan bu husus yetki devri anlamına gelmez.

b) Haklarında Kademe İlerlemesinin Durdurulması teklifi getirilen merkez teşkilatı memurlarıyla ilgili dosyalar Merkez Disiplin Kuruluna havale olunur.

9/ b maddesinin (1), (2), (3), (4) ve (5) bendleri uygulanır.

C. Soruşturmanın Disiplin Amirlerince Bizzat Yapılması Hali

13. a) Disiplin Amirleri, Amiri buldukları memurun uyarma-Kınama ve aylıktan Kesme cezalarını gerektiren fiillerini bizzat soruşturarak gerekli cezaları verirler.

b) Fiilin Kademe ilerlemesinin Durdurulması veya Devlet Memurluğundan, Meslekten Çıkarılmayı gerektirdiği hallerde olay illerde Valilik, Merkezde Bakanlık Makamına intikal ettirilir.

Zamanaşımı Hükümlerinin Uygulanması

14. 2670 sayılı Kanunla Disiplin Hukukuna ilk defa getirilen zamanaşımı müessesesi hükümlerinin uygulanmasına ilişkin içtihatlar henüz oluşturulmamış olmakla beraber, Kanununun 127. Maddesinin uygulanmasında aşağıdaki hususlar göz önünde bulundurulacaktır.

Kanun iki türlü zamanaşımı getirmiştir.

Soruşturma Zamanaşımı

a) İşlendiği öğrenilen Disiplin fiilî hakkında belirli bir süre içinde soruşturmaya başlanmasını sağlayan Soruşturma Zamanaşımı,

Ceza Zamanaşımı

b) İşlediği Disiplin fiilî dolayısıyla, Fiilin işlendiği tarihten itibaren en geç 2 yıl içinde soruşturmanın başlatılıp, bitirilip memura gerekli Disiplin cezasının uygulanmış olmasını öngören Ceza Zamanaşımı.

Soruşturma Zamanaşımının Başladığı Günün Tayini

15. Disiplin fiilinin işlendiğinin öğrenildiği gün;

a) Fiilin suç vasfının anlaşıldığı, Başka deyimle Disiplin fiilin işlendiğinin meydana çıktığı gündür.

b) Zamanaşımı bugünün ertesi günü işlemeye başlar.

Suçun İşlendiğinin Kimler Tarafından Öğrenilmiş Olacağı

16. Bizzat soruşturma yapabilecek, Disiplin amirleri ile soruşturma emri vermeye yetkili amirlerce bilvasıta yapılan soruşturmalarda fiilin işlendiğinin öğrenilmesi zamanaşımı bakımından büyük bir önem taşımaktadır.

Öğrenme Keyfiyeti

a) Vatandaşlar veya memurlar tarafından yapılan ihbar ve şikayetler yolu ile olabileceği gibi,

b) Disiplin Amiri sıfatını haiz olmayan Sicil Amirleri tarafından yazılı duyurma yolu ile de olabilir.

c) Bu yollarla yapılan duyurulmalar üzerine Disiplin cezası vermeye veya soruşturma emri vermeye yetkili amirler, fiilin suç niteliğini taşıdığına kanaat getirmeye yeterli bir inceleme yaparlar.

d) Fiilin disiplin suçu vasfını taşıdığına kanaat getirmeleri üzerine derhâl, bizzat veya soruşturma emri ile tayin edecekleri muhakkikler yolu ile soruşturmayı başlatırlar.

e) Soruşturmaya başlama süresi; Uyarma-Kınama-Aylıktan Kesme-Kademe İlerlemesini Durdurma cezalarını gerekli kılan fiillerde, fiilin suç vasfını taşıdığı öğrenildiği günden itibaren bir ay;

f) Memurluktan çıkarmayı gerektiren fiillerde ise, fiilin suç vasfını taşıdığı öğrenildiği günden itibaren altı aydır.

g) Haber alınan fiillerin suç vasfını taşıyıp taşımadıklarının öğrenilmesine ilişkin incelemelerin olayın durumuna göre makul bir süreyi aşmaması gerekir.

Ceza Zamanaşımında Süre

17. Bu süre bütün disiplin fiillerinde 2 yıldır.

a) Ceza zamanaşımı, fiilin işlendiği günün ertesi gününden itibaren işleme-ye başlar. Bu nedenle bugünün çok iyi saptanması gerekir.

b) Bu nedenle soruşturma raporlarının başlangıç kısımlarında Disiplin fiil-lerinin işlendiğinin öğrenildiği tarihlerle fiilin vukua geldiği tarihler yıl, ay ve gün olarak açıkça belirtilmelidir.

Fiilin Ne Zaman İşlenmiş Sayılacağı

18. a) Anî disiplin suçlarında fiilin bütün unsurlarının tekevvün edip ta-mamlanması ile disiplin suçu oluşmuş sayılır ve zamanaşımı başlar.

b) Teşebbüs suçlarında, sonucun gerçekleşmesinden sonra zamanaşımı baş- lar.

c) Mütemadi ve müteselsil disiplin suçlarında temadi ve teselsülün son bulması anından itibaren suç oluşmuş demektir ve zamanaşımı bundan sonra başlar.

d) İştirak halinde işlenen toplu disiplin suçlarında fiile, toplu suç vasfını ve- recek derecede iştirak halinin tamamlanmasından itibaren suç tekemmül etmiş sayılır ve zamanaşımı başlar.

e) 2670 sayılı Kanun, zamanaşımını durduran ve kesen sebepler getirmedi- ği için zamanaşımının işlemesi asıldır.

f) 127. Maddede geçen soruşturma ve kovuşturma deyimleri farklı anlamlar taşımamaktadırlar. Her iki kelime de disiplin soruşturmaları için gerekli işlemler- in tümünü kapsayan anlamdadır.

Disiplin Cezalarının Sicilden Silinmesi

19. 2670 Sayılı Kanunla değişik 133. Maddeye göre;

a) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği 16 Mayıs 1982 tarihinden sonra işlenen disiplin fiilleri hakkında uygulanacak Uyarma ve Kınama cezaları 5 sene, diğer cezaların ise 10 sene geçtikten sonra atamaya yetkili amire başvurularak sicilden silinmeleri istenebilecektir.

b) 16 Mayıs 1982 tarihinden önce işlenmiş fiiller hakkında uygulanmış Di- siplin cezalarının sicilden silinmesinde ise eski süre hükümlerinin uygulanması- na devam olunacaktır.

c) 657 sayılı Kanuna göre cezaların sicilden silinmesinin kararlaştırılması halinde memurun sicil dosyasındaki disiplin bölümünün yeniden düzenlenmesi öngörülmüşken 2670 sayılı Kanunla getirilen değişiklikle sicilden silinme kararı sicil dosyasına işlenecektir.

d) Kanunda yapılan diğer bir değişikliğe göre, Uyarma-Kınama-Aylıktan Kesme cezalarının sicilden silinmesine atamaya yetkili amirce doğrudan doğru- ya karar verilebilecektir. Ancak; Kademe ilerlemesinin durdurulması cezasının sicilden silinebilmesi ilgili disiplin Kurulunun mütalaası alındıktan sonra müm- kündür.

e) Gerek 120. ve 133. Maddelerin uygulanmasında fiillerin arz ettiği benzerlik ve denklikler, gerekse cezaların mahiyetleri ve hukuksal sonuçları bakımından ayniyetleri dolayısıyla özel Kanunlarda yer alan Disiplin cezalarından ihtar ve Kusurlu Sayılmanın Uyarma; Tevbihin Kınama Maaş Kesimi; Ücret Kesimi cezasının Aylıktan Kesme; Kıdem ve Derece İndirimi ve Vazifeye Son Verme cezalarının Kademe İlerlemesinin Durdurulması cezalarına tekabül edebilecekleri göz önünde tutulacaktır.

134. Maddenin Uygulanması

20. 657 sayılı Kanunun 134. Maddesinin birinci fıkrasına göre Disiplin Kurulları Kanunlarla verilen disiplin ve soruşturma işlerini yerine getirmekle görevlendirilmişlerdir.

Bu nedenle 657 sayılı Kanun ve bu Kanunun 134. Maddesine dayanılarak çıkarılan yönetmeliklerden başka hiçbir yönetmelikle disiplin kurullarına görev ve yetki tanınmaz.

İtiraz Hükümlerinin Uygulanması

21. 2670 sayılı Kanunla getirilen yeni müesseselerden biri de itiraz müessesesidir.

135. Maddede yer alan bu hükme göre;

a) Yalnız Uyarma ve Kınama ve dengi cezalara karşı itiraz yoluna başvurulabilecek, diğer üst cezalara karşı itiraz söz konusu olmayıp, İdarî Yargı yoluna gidilebilecektir.

b) 16 Ağustos 1982 tarihinden sonra işlenmiş fiiller dolayısıyla uygulanmış ve uygulanacak olan Uyarma-Kınama ve dengi Disiplin Cezalarına karşı itiraz yoluna başvurulabilecektir. Bu tarihten önce işlenmiş fiiller dolayısıyla verilmiş ve verilecek cezalar için itiraz mümkün değildir.

c) İtirazın bu cezaları veren Disiplin Amirlerinin bir üstündeki Disiplin Amirine, yoksa Disiplin Kurullarına yapılması gerekir.

d) İtirazda süre

136. Maddede yer alan “Disiplin Kurullarınca verilen cezalara karşı itirazın” Bakanlığımız açısından uygulama alanı yoktur. Çünkü yalnız Yüksek Disiplin Kurulu ceza vermeye yetkili olup, buna karşı da itiraz söz konusu değildir.

e) Uyarma ve kınama cezalarına karşı İdare Mahkemelerinde dava açmak mümkün olmadığı için maddede geçen 7 günlük süre itiraz süresidir. Diğer cezalara karşı dava açma süresi 60 gündür.

İllerde

f) Millî Eğitim Müdürünün, Disiplin Amiri olarak verdiği Uyarma-Kınama cezalarına karşı itiraz Valiliğe,

g) Vali tarafından verilen Uyarma-Kınama cezalarına karşı itiraz İl Millî Eğitim Disiplin Kuruluna yapılacaktır.

İlçelerde

h) İlköğretim Müdürü tarafından verilen Uyarma-Kınama cezalarına karşı itiraz Kaymakama,

i) Kaymakam tarafından verilen Uyarma-Kınama cezalarına karşı itiraz İl Millî Eğitim Disiplin Kuruluna yapılacaktır.

Merkezde

j) Müsteşar yardımcıları, Genel Müdür, Bağımsız Daire Amirleri, Bağımsız Müdürlerce maiyetlerine verilen Uyarma-Kınama cezalarına karşı itiraz, durum ve ilgisine göre Müsteşar Yardımcısına veya Müsteşara; Bakana;

k) Müsteşar ve Bakan tarafından verilen Uyarma-Kınama cezalarına karşı itirazlar ise Merkez Disiplin Kuruluna yapılacaktır.

Yönetmelik Hükümlerinin Açıklanması

22. 657 sayılı Kanununun 2670 sayılı Kanunla değişik 134. Maddesinin 2. Fıkrası; Disiplin Amirlerinin kimler olabileceğini, Disiplin Kurullarının kimlerden oluşacağını, hangi memurlar hakkında hangi kurulların ve amirlerin karar verebileceğini, görüşme ve karar usullerini, görev sürelerinin tayin ve tespitini Barkanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe girecek yönetmeliğe bırakmıştır. Ve bu yönetmelik yürürlüğe girmiştir.

a) İl Millî Eğitim Disiplin Kurulu ile İl Disiplin Kurulu yönetmelikte oluşturulmuş, Merkez ve Yüksek Disiplin Kurullarının ise oluşum esasları yönetmelikte belirtilmiştir.

b) Aylıktan Kesme veya daha ağır Disiplin cezası almış olanların Disiplin Kurullarında görevlendirilemeyeceklerine ilişkin 5. Madde hükmü, yerlerine başkalarının görevlendirilmesi mümkün olabilen üyeleri amaçlamaktadır. Millî Eğitim Müdürü, İl Hukuk İşleri Müdürü, Teftiş Kurulu Başkanı, Personel Genel Müdürü, Baş Hukuk Müşaviri gibi tek görev unvanını taşıyan üyeler yönetmeliğin görevlendirdiği doğal üyelerdir.

Kurul Başkanlığı

23. Yönetmeliğin 10. Maddesinde ifade olunduğu üzere, Başkanın 6. Maddede belirtilen sebeplerle toplantıya katılamaması halinde kurula başkanlık yapacak en kıdemli üyenin tespiti meslekteki kıdem esas dikkate alınarak yapılacaktır.

Kurulların Görev Alanları

24. İlçe ve İllerde çalışmakta olan memurlarla ilgili:

a) Kademe ilerlemesinin durdurulmasına ilişkin görüş kararının verilmesi,
b) Cezaların sicilden silinmesi isteği hakkındaki görüş kararlarının verilmesi,

c) Uyarma ve Kınama cezalarına karşı yapılan itirazlar hakkındaki kararların verilmesinde İllerdeki Disiplin Kurullarının yetkili olması asıldır.

Ancak;

d) Ortak kararla atandıkları için Millî Eğitim Müdürlükleri hakkında Bakanlık Merkez Disiplin Kurulu yetkilidir.

e) Millî Eğitim Müdür Yardımcıları ile İlköğretim Müfettişleri hakkında getirilen Kademe İlerlemesini Durdurma cezası teklifleri, Millî Eğitim Müdürü hakkında getirilen disiplin cezası teklifini içeren dosyada belirtilmiş ve Millî

Eğitim Müdürünün fiili ile irtibat halinde ise, bu takdirde ast, üste tabidir kuralına göre Merkez Disiplin Kurulunda görüşülür.

Disiplin Amirleri

Merkezde,

25. Yönetmeliğin 16. Maddesine göre, Bakanlığımız itibariyle Disiplin Amirleri;

A) Bakan;

ortak kararla atananlar dahil olmak üzere Merkez, Taşra Teşkilatında görevli bütün personelin Disiplin Amiridir.

2670 sayılı Kanuna göre;

(1) Uyarma-Kınama ve Aylıktan Kesilme cezalarını doğrudan doğruya,

(2) Kademe ilerlemesini Durdurma Cezasını Disiplin kurulları kararı üzerine,

Özel Kanunlara göre;

(1) İhtar-Tevbih-Ders Ücretinin kesilmesi-Maaş Kesimi cezalarını doğrudan doğruya,

(2) Kıdem ve Derece Tenzili ve Vazifeye Son Verilme cezalarını Disiplin Kurulu Kararı üzerine, vermeye yetkilidir.

B) Müsteşar;

Ortak kararla atanan veya ortak kararla atanmamakla beraber doğrudan doğruya Bakana bağlı olan memurlar dışında kalan merkez teşkilatında görevli bütün memurların disiplin amiridir.

Bu sıfatla; Uyarma-Kınama ve Aylıktan Kesme cezaları vermeye yetkilidir.

C) Müsteşar Yardımcıları;

Ortak Kararla atanan memurlarla, ortak kararla atanmamakla beraber doğrudan doğruya Bakana bağlı olan memurlar dışında kalan, kendilerine idarî ve sicil yönünden bağlı Merkez Teşkilatı memurlarının Disiplin Amirleridir. Bu sıfatla Uyarma-Kınama ve Aylıktan Kesme cezalarını vermeye yetkilidirler.

D) Genel Müdür-Bağımsız Daire Amiri Ve Başkanları;

(1) Müsteşarın birinci derecede sicil amiri olduğu Genel Müdür; Daire Amiri ve Başkanları ile,

(2) Doğrudan doğruya Bakana bağlı ortak kararla atanan amirler,

(3) Ortak kararla atanmamakla beraber doğrudan doğruya Bakana bağlı birim amirleri kendilerine idarî ve sicil yönünden bağlı olan Merkez Teşkilat Memurlarının Disiplin Amirleridir. Ve bu sıfatla Uyarma-Kınama ve Aylıktan Kesme cezası vermeye yetkilidirler.

İllerde Disiplin Amirleri

26. A) Valiler;

Ortak kararla atanmış olan Millî Eğitim Müdürleri dışında, il ve ilçelerde çalışan bütün Millî Eğitim mensuplarının Disiplin Amirleridir.

2670 sayılı Devlet Memurları Kanununa göre;

(1) Uyarma-Kınama-Aylıktan Kesme cezalarını,
(4357 –1702) Sayılı Özel Kanunlara göre;

(2) İhtar-Tevbih-Maaş Kesimi cezalarını doğrudan doğruya vermeye yetkilidirler.

B) Millî Eğitim Müdürleri

Millî Eğitim Müdürleri, illerde görevli Millî Eğitim mensuplarının Disiplin Amiridirler.

2670 sayılı Devlet Memurları Kanununa göre;

(1) Uyarma-Kınama ve Aylıktan Kesme cezalarını,
(4357 –1702) Sayılı Özel Kanunlara göre;

(2) İhtar-Tevbih-Kusurlu Sayılma-Ders Ücreti Kesme, Maaş Kesme cezalarını vermeye yetkilidirler.

İlçelerde Disiplin Amirleri

27. A) Kaymakam;

Kaymakamlar, ilçede görevli Millî Eğitim mensuplarının Disiplin Amiridirler.

(1) Uyarma-Kınama-Aylıktan Kesme cezaları ile,

(2) Özel Kanunlardaki İhtar-Tevbih-Ders Ücreti Kesme-Maaş Kesimi cezalarını 2670 sayılı Kanunla tanınan yetkiye göre verebileceklerdir.

B) İlköğretim Müdürleri;

İlçede çalışan sicil ve idare bakımından kendilerine bağlı İlköğretim mensuplarına,

(1) 2670 sayılı Kanuna göre Uyarma-Kınama-Aylıktan Kesme cezalarını,

(2) 2670 sayılı Kanunla tanınan yetkiye göre ilkokul öğretmenlerine Kusurlu Sayılma Cezasını verirler.

28. Ortaokul ve Ortaöğretim Kurumları Müdürleri;

Bütün Ortaokul ve her türdeki Lise Müdürleri Kurumlarında çalışan öğretmenlere 1702 sayılı Kanuna göre İhtar ve Ders Ücreti Kesimi cezası vermeye yetkilidirler.

29. İlköğretim Müfettiş ve İlkokul Müdürleri sicil ve idare bakımından kendilerine bağlı öğretmenlere 4357 sayılı Kanuna göre Kusurlu Sayılma Cezası vermeye yetkilidirler.

Çeşitli Hükümler

30. İl, İl Millî Eğitim, Merkez ve Yüksek Disiplin Kurulları arasında hiyerarşik ilişki yoktur. İş bölümü esasına göre oluşmuş kazaî usullerle çalışan kurullar olduklarından birbirlerine emir, talimat ve görüş veremezler. Hiçbir kurul kendi görev alanına girmeyen teklifleri ve işleri görüşemez.

31. Müfettiş ve Muhakkiklerce hazırlanacak fezlekelerde, disiplin suçlarının takibinin zamanaşımına uğramış olması, İlgililer hakkında adli, idarî ve mali tekliflerin getirilmesine engel değildir.

32. 2670 sayılı Kanuna göre, Disiplin Kurulları soruşturma dosyasında getirilen ceza teklifi dışında görüş kararı veremeyeceklerinden ve işlemlerini sınırlı

süreler içinde yapmakla zorunlu bulduklarından Müfettiş ve Muhakkiklerin getirecekleri tekliflerde çok dikkatli ve isabetli olmaları gerekmektedir.

33. Bakanlık ve İl Makamları, soruşturma dosyalarını kurullara sevk etmeden önce dosyanın tekemmülü ve teklifin isabeti yönünden inceleyecekler, gerektiğinde Müfettiş ve Muhakkiklere iade edeceklerdir.

34. Tekemmül etmeyen dosyalar, karar vermede güçlük yaratacaklarından kurula havale edilmeyecektir. Tamamlandıktan sonra havale edilecektir.

35. Disiplin cezaları ancak, kanunlarda veya “Disiplin Amirleri ve Kurulları Yönetmeliğinde” belirtilen Amirler ve Kurullarca verilecektir. Bu yetki devredilemez. Bu husustaki yanlış işlemler düzeltilmelidir.

36. Müfettiş ve Muhakkiklerce gerekli görülmediği için disiplin teklifi getirilmeyen dosyalar Disiplin Kurullarında görüşülemeyeceği gibi, bu dosyalardaki bilgi ve belgelere dayanılarak Disiplin Amirlerince disiplin cezası verilemeyecektir.

37. Disiplin Kurullarında (Savunma, Ceza tebliği gibi) normal olarak yapılamayan tebligatların 7201 sayılı Tebligat Kanunu ve bu Kanuna dayalı Tebligat hükümlerine göre yapılması gerekir.

GÜVENLİK SORUŞTURMASI... İLE İLGİLİ KANUN (26 Ekim 1994/ 4045)

Madde—1. Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması; kamu kurum ve kuruluşlarında, yetkili olmayan kişilerin bilgi sahibi olmaları halinde devlet güvenliğinin, ulusal varlığın ve bütünlüğün, iç ve dış menfaatlerin zarar görebileceği veya tehlikeye düşebileceği bilgi ve belgelerin bulunduğu gizlilik dereceli birimler ile askerî, emniyet ve istihbarat teşkilatlarında çalıştırılacak kamu personeli ve ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde çalışacak personel hakkında yapılır.

Devletin güvenliğini, ulusun varlığını ve bütünlüğünü iç ve dış menfaatinin zarar görebileceği veya tehlikeye düşebileceği bilgi ve belgeler ile gizlilik dereceli kamu personeli ile meslek gruplarının tespiti, birim ve kısımların tanımlarının yapılması, güvenlik soruşturmasının ve arşiv araştırmasının usul ve esasları ile bunu yapacak merciler ve üst kademe yöneticilerinin kimler olduğu Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe konulacak yönetmelik ile düzenlenir.

Geçici Madde—4. Bu Kanuna dayalı olarak çıkartılacak yönetmelik uyarınca güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasına tabi olacaklar ile kanunun 1. Maddesi kapsamı dışında kalanların;

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce yapılmış bulunan güvenlik soruşturması sonucunda ilgililerin dosyasına konulmuş olan ve mahkemelerce verilen cezalara ilişkin Adlî sicil kayıtları dışındaki kayıt ve fişler ilgilinin başvurusu aranmaksızın dosyadan çıkartılır.

GÜVENLİK SORUŞTURMASI YÖNETMELİĞİ (8 Mart 1990/245)

Amaç

Madde—1. Bu Yönetmeliğin amacı, gizlilik dereceli bilgiler üzerinde ve gizlilik dereceli yerlerde çalıştırılacaklarla göreve alınacak veya yer değiştirecek kamu personeli hakkında yapılacak güvenlik soruşturmasını düzenlemektir.

Kapsam

Madde—2. Bu Yönetmelik, Bakanlıklar ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarında göreve alınacak, yer değiştirecek veya gizlilik dereceli yerlerde çalıştırılacaklarla gizlilik dereceli bilgilere nüfuz edecek personel hakkında yapılacak güvenlik soruşturmalarını ve soruşturmayı yapacak makamları kapsar.

Tanımlar

Madde—3. Bu Yönetmelikte geçen deyimlerden:

A) Gizlilik dereceli bilgiler: Yetkisiz kimselere açıklanması sakıncalı görülen mesaj, doküman, araç, gereç, tesis ve yer hakkında kayıt edilmiş veya kayıt edilmemiş bilgilerdir.

B) Gizlilik dereceli yer: Gizlilik dereceli mesaj, doküman, rapor, araç, gereç ve tesislerin bulundurulduğu ve bunların korunması için güvenlik tedbirleri alınmış olan her türlü dolap, kasa, oda, sınırlandırılmış bölgeyi ifade eder.

C) Gizlilik dereceleri: Yetkisiz kimselere açıklanması sakıncalı görülen bilgilerin önem derecesine göre sıralanması ve adlandırılmasıdır.

Gizlilik dereceleri dört sınıfa ayrılır:

a) Çok Gizli: Müsaadesiz açıklandığı takdirde, millî güvenlik ve menfaatlerimize hayati bakımdan son derece büyük zararlar verecek, yabancı bir devlete faydalar temin edecek ve güvenlik bakımından olağanüstü önemi haiz mesaj, rapor, doküman, araç, gereç, tesis ve yerler için kullanılır.

b) Gizli: Müsaadesiz açıklandığı takdirde millî güvenliğimize prestij ve menfaatlerimize ciddi şekilde zarar verecek; diğer taraftan yabancı bir devlete faydalar temin edecek mahiyette olan mesaj, rapor, doküman, araç, gereç, tesis ve yerler için kullanılır.

c) Özel: Müsaadesiz açıklandığı takdirde milletimizin menfaat ve prestijini haleldar edecek veya bir şahsın zarar görmesine sebep olacak veya yabancı bir devlete faydalar temin edebilecek mahiyette olan mesaj, rapor, doküman, gereç, tesis ve yerler için kullanılır.

d) Hizmete Özel: İhtiva ettiği bilgi itibarıyla çok gizli, veya özel gizlilik dereceleri ile korunması gerekmeyen fakat bilmesi gerekenlerden başkası tarafından bilinmesi istenmeyen mesaj, rapor, doküman, araç, gereç, tesis ve yerler için kullanılır.

D) Bilmesi gereken: Bir gizli evrakı veya dokümanı ancak görevinden dolayı öğrenen, onu inceleyen, uygulayan ve korumaktan sorumlu bulunanlardır.

E) Arşiv Araştırması: Şahsın genel kolluk kuvvetleri tarafından halen aranıp aranmadığı ile kolluk kuvvetleri ve istihbarat ünitelerinde ilişkisi ile adli sicil kaydının ve hakkında herhangi bir tahdit bulunup bulunmadığının mevcut kayıtlardan tespit edilmesidir.

F) Güvenlik Soruşturması: Şahsın genel kolluk kuvvetleri tarafından halen aranıp aranmadığı ile kolluk kuvvetleri ve istihbarat ünitelerinde ilişkisi kaydının ve hakkında herhangi bir tahdit bulunup bulunmadığının, ideolojik faaliyetleri ve ahlakî durumunun, yabancılar ile ilgisinin, sır saklama yeteneğinin mevcut kayıtlardan ve mahallinden araştırılmak suretiyle tespit edilmesi ve değerlendirilmesidir.

G) Mesaj: Açık veya kapalı olarak her türlü muhabere vasıtasıyla gönderilmek üzere hazırlanmış bir bilgi veya haberdur.

H) Doküman: Mesaj dışında kalan her türlü yazılı, basılı veya teksir edilmiş kitap, denge, broşür, etüt, mektup, program, emir, mumlu kağıt, kroki, plan, film, fotoğraf, teyp ve video kaseti, harita veya diğer belgelerle kayıt edilmiş veya kayıt edilmemiş bilgilerdir.

İ) İstihbarat: Çeşitli kaynak ve vasıtalarla elde edilen haberlerin tasnifi, kaydı, kıymetlendirilmesi ve yorumlanmasından çıkarılan sonuçtur.

J) Yıkıcı Faaliyet: Devleti ülkesi ve milletiyle bölünmez millî birlik ve bütünlüğünü bozmak, Türk Devleti'nin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayrımı yaratan veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzeni kurmak isteyen kişi ve teşkilatların bu tür zararlı faaliyetleridir.

Arşiv Araştırmasını Yapacak Makamlar

Madde—4. Arşiv Araştırması Millî İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve mahalli idare amirlikleri tarafından yapılır.

Hakkında Arşiv Araştırması Yapılacak Personel

Madde—5. A- Arşiv Araştırması Millî İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından yapılacak personel;

- a) Müsteşar, genel müdür,
- b) Vali, il emniyet müdürü,
- c) Büyükelçiler ve elçiler,
- d) Üniversite rektör ve dekanları,

e) NATO ile ilgili işyerlerinde çalıştırılacaklar ile NATO'da (A) dereceli görevlere ve NATO burslarına Devlet tarafından aday gösterilenler,

f) Yurt dışında sürekli görevle görevlendirilecek Devlet memurları ve ika-metgahları yurt dışında bulunanlar,

g) Türk Silahlı Kuvvetlerinin kadro ve kuruluşlarında yer alacak personel. (Bu personelin güvenlik soruşturmaları 33-5 sayılı Silahlı Kuvvetler İKK Güvenlik ve İşbirliği Yönergesi esaslarına göre yapılır).

B) Arşiv Araştırması Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından yapılacak personel:

- a) Müsteşar, genel müdür, başkan ve bunların yardımcıları, daire başkanları, il bölge müdürleri,
- b) Vali, il emniyet müdürleri ve kaymakam,
- c) Büyükelçiler ve elçiler,
- d) Hakim ve savcılar,
- e) Üniversitelerin rektör, dekan, öğretim elemanları,
- f) Bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşların merkez teşkilatında çalışanlar ile bu kuruluşların merkez teşkilatında görev alanlar,
- g) Bakanlıklar ve diğer kamu kurum ve kuruluşları ile gizlilik dereceli konularda işbirliği durumunda olan özel kuruluşlarda görev alanlar,
- h) NATO ile iş yapma durumunda olan hakiki ve hükmi şahıslar,
- i) Türk Silahlı Kuvvetlerinin kadro ve kuruluşlarda yer alacak personel. (Bu personelin güvenlik soruşturmaları 33-5 sayılı Silahlı Kuvvetler İ.K.K. Güvenlik ve İşbirliği Yönergesi esaslarına göre yapılır.)

C- Arşiv Araştırması mahallin mülkî idare amirliklerince yapılacak personel:

- a) Bakanlıklar ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarının merkez teşkilatı dışındaki görevlere ilk defa atanacak olanlar,
- b) Kamu iktisadi teşebbüslerinde, sermayesinin yarısından fazlası Devlete ait kurumlarda kadrolu veya sözleşmeli olarak çalışanlarla ilk defa hizmete alınacak olanlar,
- c) İl Özel İdareleri ve belediyelerin kadrolarında çalışanlarla ilk defa hizmete alınacak olanlar,
- d) Özel kanunla veya özel kanunla verilmiş yetkiye dayanılarak kurulan Devlet banka ve kuruluşları ile buralara bağlı işyerlerinde çalışan ve çalışacak olanlar,
- e) Öğrenim görmek maksadıyla yabancı memleketlere gitmek isteyen veya gönderilecek olan öğrenciler.

Güvenlik Soruşturmasını Yapacak Makam

Madde—6. Güvenlik soruşturması Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından yapılır.

Hakkında Güvenlik Soruşturması Yapılacak Personel

Madde—7. Güvenlik soruşturması Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından yapılacak personel

- a) İlk defa hakim, savcı, kaymakam ve müfettiş olarak atanacaklarla savunma sekreterleri, şifre müdür ve memurları, özel kalem müdürleri, kozmik evrak personeli, gizli, çok gizli ve özel gizlilik dereceli yerlere açıktan veya naklen atanacaklar ve gizlilik dereceli bilgilerin üzerinde çalışacak personel,

- b) Bazı kurum ve kuruluşların korunması ve güvenliklerinin sağlanması için görev alacak özel güvenlik teşkilatı personeli,
- c) Daire Başkanlığı dahil daha alt seviyeli görevlerden müsteşar, genel müdür, başkan ve bunların yardımcılıklarına ilk defa tayin edilecekler ile bu görevlere açıktan tayin edilecekler,
- d) NATO ile ilgili işyerlerinde çalıştırılacaklar ile NATO’da (A) dereceli görevlere ve NATO burslarına Devlet tarafından aday gösterilenler,
- e) Türk Silahlı Kuvvetlerinin kadro ve kuruluşlarında yer alacak personel. (Bu personelin güvenlik soruşturmaları 33-5 sayılı Silahlı Kuvvetler İ.K.K. Güvenlik ve İşbirliği Yönergesi esaslarına göre yapılır.)
- f) Ceza ve İnfaz Kurumlarına ilk defa atanacak personel.

Kurum Değiştiren Personelin Soruşturması

Madde—8. Kurum değiştiren personel eski işyerinde haiz olduğu gizlilik derecesindeki bir hizmette çalıştırılabilir. Ancak daha yüksek gizlilik derecesinde çalıştırılacak ise yeniden güvenlik soruşturması yaptırılır.

Soruşturma ve Araştırma Yenilenme Süresi

Madde—9. Güvenlik soruşturmaları her (7) yılda bir, arşiv araştırmaları her (4) yılda bir yenilenir. Ancak gerekli hallerde bu süre beklenmeden de soruşturma veya araştırma istenilebilir.

Güvenlik Soruşturmasında Araştırılacak Hususlar

Madde—10. A- Kimlik kontrolü, kimlik kayıtlarının doğruluk derecesi, tabiiyetinin tespiti, geçmişte yabancı bir devletin tabiiyetine girip girmediğinin tespiti,

B- Şahsın genel kolluk kuvvetleri tarafından, halen aranıp aranmadığı ile kolluk kuvvetlerinin ve istihbarat ünitelerinin arşivlerinde ilişkisi ile adli sicil kaydının bulunup bulunmadığının ve hakkında bir tehdit olup olmadığının tespiti,

C- Yıkıcı Faaliyetler: Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmasını ön gören Anayasanın 14. Maddesine aykırı olarak Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devleti’nin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayrımı yaratma veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzeninin kurmak gibi faaliyetlerde bulunup bulunmadığının tespiti ile bu faaliyetlerde bulunan yerli ve yabancı dernek, grup, klüp, teşkilat ve benzeri teşekküllere üye olup olmadığının veya bu çeşit kuruluş mensupları ile sıkı bir ilişki içinde bulunup bulunmadığının, 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanuna ve Atatürk ilke ve inkılaplarına aykırı davranıp davranmadığının araştırılması,

D- Ahlakî Durumu: Şeref ve haysiyetini ihlal edecek şekilde işrete, kumara, içkiye, kadına, paraya ve zati menfaatine düşkün olup olmadığının tespiti,

E- Yabancılarla İlgisi: Yabancı devlet mensupları, özellikle hasım veya hasım olması muhtemel devlet mensupları ve temsilcileri ile ilgi derecesinin iç yüzü ve sebebinin araştırılması,

F- Sır Saklama Yeteneği: Herhangi bir sebeple her şeyi her yerde sonucunu düşünmeden anlatmaya hevesli olup olmadığının tespiti.

Değerlendirme

Madde—15. Yaptırılan güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması sonucunda elde edilen bilgilere göre şahsın memuriyete alınmasına veya alınmamasına veya yer değiştirerek gizlilik dereceli yerden uzaklaştırılmasına dair hususları incelemek ve sonucu ilgili takdirine sunmak üzere; bakanlıklarda müsteşarın, diğer kamu kurum ve kuruluşlarında en üst amirin, üniversitelerde rektörün, illerde valinin başkanlığında, personel birim amiri, hukuk müşaviri, varsa güvenlik işlerinden sorumlu birim amirinden müteşekkil, “DEĞERLENDİRME KOMİSYONU” kurulur.

**ÖRGÜTLENME VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ
İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER**

**DERNEKLER KANUNU
(6.10.1983/ 2908)**

Dernek Kurma Hakkı

Madde—4. Medenî hakları kullanma ehliyetine sahip ve on sekiz yaşını bitirmiş olan herkes, önceden izin almaksızın dernek kurabilir.

Ancak,

1. Türk Silahlı Kuvvetleri ile genel ve özel kolluk kuvvetleri mensupları ve özel kanunlarında dernek kuramayacakları belirtilen memur statüsündeki kamu hizmeti görevlileri,

2. Affa uğramış olsalar bile,

a) Zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal ve istihlak kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları ve resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma suçlarından biriyle mahkum olanlar,

b) Türk Ceza Kanununun İkinci Kitabının birinci babında yazılı suçlardan veya bu suçların işlenmesini alenî olarak tahrik etmek suçlarından biriyle mahkum olanlar

c) Türk Ceza kanununun 312. Maddesinin ikinci fıkrasında yazılı halkı sınıf, ırk, dil, mezhep veya bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik etme suçlarıyla, aynı kanunun 316., 317 ve 318. Maddelerinde yazılı kalpazanlık suçlarından biriyle mahkum olanlar,

d) TCK'nun 536. Maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında yazılı fiillerle aynı kanunun 537. Maddesinin birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci fıkralarında yazılı fiilleri siyasî ve ideolojik amaçlarla işlemekten mahkum olanlar,

3). Herhangi bir suçtan dolayı ağır hapis veya taksirli suçlar hariç beş yıl ve daha fazla hapis cezasına mahkum olanlar, sürekli olarak,

4. Kurulması yasaklanmış dernekleri kuranlar ve yönetenler ile dernekler için yasaklanmış faaliyetlerde bulunmaları sebebiyle mahkemece kapatılmasına karar verilen derneklerin yöneticileri, kapatma kararının kesinleştiği tarihten, 2820 sayılı Siyasî Partiler kanununun 101. Maddesinin (d) bendi gereğince bir siyasî partiden kesin olarak çıkarılan veya fiilleriyle bir siyasî partinin kapatıl-

masına sebep olan parti üyeleri de çıkarma kararının veya Anayasa Mahkemesi'nin kapatma kararının yazı ile bildirilmesinden itibaren beş yıl süreyle, dernek kuramazlar.

Kurulması Yasak Olan Dernekler

Madde—5. Anayasanın başlangıç kısmında belirtilen temel ilkelere aykırı olarak dernek kurulamaz;

1. Türk devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak,
2. Dil, ırk, sınıf, din ve mezhep ayırımına dayanılarak nitelikleri anayasada belirtilen Türkiye Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek veya ortadan kaldırmak,
3. Anayasadaki temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmak,
4. Kanunlara, Millî egemenliğe, Millî güvenliğe, kamu düzenine ve genel asayişe, kamu yararına, genel ahlaka ve genel sağlığın korunmasına aykırı faaliyette bulunmak,
5. Bölge, ırk, sosyal sınıf, din ve mezhep esasına veya adına dayanarak faaliyette bulunmak,
6. Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde, ırk, din, mezhep, kültür ve dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri sürmek veya Türk Dilinden veya kültüründen ayrı dil ve kültürleri korumak, geliştirmek veya yaymak suretiyle azınlık yaratmak veya herhangi bir bölgenin veya ırkın veya sınıfın veya belli bir din veya mezhepten olanların diğerlerine hâkim veya diğerlerinden imtiyazlı olmasını sağlamak,
9. Türkiye Devletinin manevî şahsiyetini kötülemek veya küçültmek,
10. Suç işlemek veya suç işlemeyi teşvik veya telkin etmek amacıyla dernek kurulması yasaktır.*

Yükseköğretim kurumlarında birden fazla öğrenci derneği kurulamaz.

Bazı Ad, İşaret ve Dilleri Kullanma Yasağı

Madde—6. 1. Bir siyasî partinin veya kapatılmış siyasî partilerin veya sendikanın veya konfederasyonun veya bu Kanunun 76. Maddesi gereğince mahkemece toplatılmasına karar verilen bir dernek veya üst kuruluşun adını, amblemlerini, rumuzlarını, rozetlerini ve benzeri işaretleri ile daha önce kurulmuş Türk Devletlerine ait topluma mal olmuş bayrak, amblem ve flamaları,

2. Komünist, anarşist, faşist, nasyonel-sosyalist, teokratik veya aynı anlama gelen adları ve bunlara ait işaret, sembol veya bunları telmih eden veya benzerlerini,

3. Tüzük ve diğer dernek mevzuatının yazımında veya yayınlanmasında, genel kurullarında özel veya resmi açık veya kapalı yer toplantılarında kanunla yasaklanmış dilleri,

4. Dernekçe düzenlenen veya dernek adına iştirak edilen açık veya kapalı yer toplantılarında kanunla yasaklanmış dillerle yazılmış pankart, levha, plak, ses ve görüntü bantı, broşür, el ilanı, beyanname ve benzerlerini,

* 12.4.1991 tarih ve 3713 sayılı Kanunun 23. Maddesiyle 7 ve 8. Bentler yürürlükten kaldırılmıştır.

5. Mühür ve başlıklı kağıtlarda dernek isminden ve varsa işaretinden başka isim ve işaretleri, kullanmaları yasaktır.

Derneklerinin üyelerinin, derneklerin her türlü toplantı ve faaliyetleri sırasında, ikinci bent ve yasaklanan işaret, sembol ve bunları hatırlatan benzerlerini kullanmaları yasaktır.

Uluslararası Faaliyet yasağı

Madde—7. Bu Kanunun 11 ve 12. Maddeleri saklı kalmak üzere;

1. Uluslararası faaliyette bulunmak amacıyla dernek kurulamaz.
2. Türkiye’de kurulan dernekler, yurt dışında kurulmuş ulusal veya uluslararası dernek veya kuruluşlara katılamaz.
3. Merkezi yurt dışında bulunan derneklerin Türkiye’de şubesi açılmamaz.

Türkiye’de Kurulan Derneklerin Yurt Dışındaki Faaliyetleri

Madde—11. Uluslararası beraberlik veya işbirliği yapılmasında yarar görülen hallerde;

1. Uluslararası faaliyette bulunma amacını güden derneklerin kurulması,
2. Mevcut derneklerin bu yönde faaliyet göstermesi,
3. Bir ve iki numaralı bentlerde sözü edilen derneklerin yurt dışında şube açması veya yurt dışındaki benzer amaçlı dernek veya kuruluşlara katılması, Dışişleri Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle İçişleri Bakanlığının önerisi üzerine, Bakanlar kurulunun izin vermesine bağlıdır.

Yurt dışındaki bir çok dernek veya kuruluşa katılmak isteyen dernekler veya üst kuruluş, bu dernek veya kuruluşu statüsünün Türkçe’ye çevrilmiş noterden onaylı iki örneğini İçişleri Bakanlığına vermekle yükümlüdürler.

Türkiye’deki derneklerin katıldığı veya işbirliği yaptığı yabancı dernek veya kuruluşların, kanunlarımıza ve ulusal çıkarlarımıza uymayan veya kuruluş amaçlarıyla bağdaşmayan faaliyetlerde bulunması halinde, Türkiye’de kurulmuş derneğin, bu yabancı dernek veya kuruluşlarla olan ilişkilerine Dışişleri Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle İçişleri Bakanlığının önerisi üzerine, Bakanlar kurulunun kararıyla son verilir.

Yurt Dışında Kurulan Derneklerin Türkiye’deki Faaliyetleri

Madde—12. Yurt dışında kurulan ve uluslararası beraberlik ve işbirliği sağlamak amacını güden derneklerin,

1. Türkiye’de şube açmalarına,
2. 11. Madde uyarınca kurulmalarına veya uluslararası faaliyette bulunmalarına Bakanlar kurulunca izin verilen kuruluşlara veya derneklere katılmalarına veya bunlarla işbirliğinde bulunmalarına, işbirliği veya müşterek faaliyetlerin yararlı olacağına kanaat getirilmesi halinde, karşılıklı olmak kaydıyla Dışişleri Bakanlığının görüşü alınarak, İçişleri Bakanlığının önerisi üzerine Bakanlar kurulunca izin verilebilir.

Yukarıdaki fıkrada söz konusu edilen derneklerin, kanunlarımıza ve ulusal çıkarlarımıza uymayan veya kuruluş amaçlarıyla bağdaşmayan faaliyetlerde bulunması halinde, açılmış şubelerin kapatılmasına veya verilen iznin geri alın-

masına, Dışişleri Bakanlığının görüşü alınarak İçişleri Bakanlığının önerisi üzerine Bakanlar Kurulu yetkilidir.

Üyelik

Madde—16. Medenî hakları kullanma ehliyetine sahip ve on sekiz yaşını bitirmiş bulunan herkes derneklere üye olabilir.

Ancak, özel kanunlarında aksine hüküm bulunmamak şartıyla;

1. (.....)*

2. Bu Kanunun 4. Maddesinde belirtilen diğer kamu hizmeti görevlileri ise, ilgili buldukları bakanlıkça tespit edilen derneklere üye olabilirler.

Bu Kanunun 4. Maddesinin ikinci fıkrasının 4 numaralı bendinde gösterilenler, bu bentte belirtilen yasak süresince dernek üyesi olamazlar.

Yükseköğretim öğrenci derneklerine öğrenci olmayanlar; bu Kanunun 39. Maddesinde gösterilen derneklere, derneğin kurulduğu kamu kurum ve kuruluşlarında çalışmayan kamu hizmeti görevlileri ve kamu hizmetlerinde çalışan meslek mensupları tarafından kurulan derneklere de o meslekten olmayanlar üye olamazlar.

Türk Vatandaşı olmayanların derneklere üye olabilmeleri için Türk Vatandaşlarında aranan şartlardan başka, o yabancıların Türkiye’de ikamet etme hakkına sahip olması da gereklidir. Fahri üyelik için ikamet şartı aranmaz.

Dernek Yönetim Kurulu, üyelik için yapılan müracaatları en geç otuz gün içinde üyeliğe kabul veya isteğin reddi şeklinde karar bağlayıp, sonucunu müracaat sahibine yazı ile duyurmak zorundadır.

Yükseköğretim öğrencilerinin, kurumlarından alacakları öğrenci belgesi ile öğrenci derneklerine yaptıkları müracaat üzerine üyeliğe kabulleri zorunludur.

Üyeliğin sona Ermesi

Madde—17. Öğrenci derneği üyesi iken öğrencilik sıfatı sona erenlerin, 39. Maddeye göre kamu hizmeti görevlilerince kurulan derneklerin üyesi iken o derneğin kurulduğu kamu kurum ve kuruluşundan veya kamu hizmetinden emeklilik dışında herhangi bir nedenle ayrılanların, derneklere üye olma hakkını kaybedenlerin ve dernek tüzüğüne aykırı hareketlerinden dolayı üyelikten çıkarılanların, kayıtlı buldukları derneklerdeki üyelikleri sona erer.

Yukarıda belirtilen durumlardan birinin tespiti halinde, üyelik kaydı dernek yönetim kurullarınca silinir.

Üyelerin Hakları

Madde—18. Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz. Her üye istifa hakkına sahiptir.

Dernek üyeleri eşit haklara sahiptir. dernek tüzüklerinde, üyeler arasında dil, ırk, renk, cinsiyet, din ve mezhep, aile, zümre ve sınıf farkı gözetilen hükümler bulunamaz ve tüzüğe eşitliği bozan veya bazı üyelere ayrıcalık tanıyan hükümler konulamaz. Ancak,

* Yargı Mensupları ile ilgilidir.

1. 4. Maddede belirtilen kamu hizmeti görevlileri, 16. Madde gereğince üye olabilecekleri derneklerin,

2. TBMM üyeleri, özel gelir kaynağı veya özel imkanları kanunla sağlanmış olan kamu yararına çalışan derneklerin, yönetim ve denetleme kurullarında görev alamazlar.

Her üyenin Genel kurulda bir oy hakkı vardır, üye, oyunu bizzat kullanmak zorundadır. Fahri üyeler istedikleri takdirde aidat verebilirler. Fahri üyelerin oy hakkı yoktur.

Yasak Faaliyetler

Madde—37. Dernekler,

1. Tüzüklerde gösterilen amaç ve bu amacı gerçekleştirmek üzere sürdürüleceği belirtilen çalışma konuları ve biçimleri dışında faaliyette bulunamazlar.

2. Bu Kanunun 5. Maddesinde dernekler için yasaklanan amaçlar doğrultusunda faaliyet gösteremezler.

3. Türk silahlı Kuvvetleriyle kolluk kuvvetlerinin hizmetleri ve mensuplarının bütün hakları ile ilgili kanunu hükümlerin uygulanmasına veya yeni hükümler konmasına dair faaliyetlerde bulunamazlar.

Dernek yöneticileri, derneği temsilen, tüzüklerinde belirtilen amaç ve faaliyet biçimlerine uymayan toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılamaz veya beyanda bulunamazlar ve dernek mensuplarını bu yolda harekete teşvik edemezler.

Öğrenci Derneklerinin Amaç ve Faaliyetleri

Madde—38. Yükseköğrenim kurumlarına kayıtlı öğrenciler ancak, eğitim, öğretim, çalışma, moral, beslenme, dinlenme ihtiyaçlarının karşılanması, beden ve ruh sağlığının geliştirilmesi ve öğrencilerin bu konuda kurum idaresi veya diğer kuruluşlar nezdinde temsil edilmesi amaçlarıyla dernek kurabilirler. Öğrenci dernekleri bu amaçlar dışında faaliyette bulunamazlar.

Kamu Hizmeti Görevlilerinin Kuracağı Derneklerin

Amaç ve Faaliyetleri

Madde—39. Belli bir kurum veya kuruluşta çalışan kamu hizmeti görevlileri ile aynı veya ayrı kurum ve kuruluşta çalışsalar bile, belli bir mesleğe mensup olan kamu hizmeti görevlileri, ancak üyelerinin ortak sosyal, ekonomik, dinlenme, kültürel ve meslekî ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ve sadece il ve ilçe merkezlerinde, dernek kurabilirler. Bu dernekler yukarıda belirtilen amaçlar dışında faaliyette bulunamazlar.

Madde—40. Dernekler, askerliğe, Millî savunma, sivil savunma ve kolluk hizmetlerine hazırlayıcı öğretim ve eğitim faaliyetlerinde bulunamazlar. Bu amaçları gerçekleştirmek üzere kamp veya talim yerleri açamazlar.

Üyeleri için özel kıyafet veya üniforma veya kol bağı ve benzeri işaretler kullanamazlar.

Bildiri Yayınlanması

Madde—44. Dernekler, yönetim kurullarınca karar verilmeden bildiri, beyanname veya benzeri yayımlar yapamaz ve dağıtamazlar. Yayımlanacak bildiri,

beyanname ve benzerlerinde, bunların yayınlanması kararına katılan Yönetim kurulu başkan ve üyelerinin adı, soyadı ve imzalarının bulunması şarttır.

Bildiri, beyanname ve benzerlerinin yayınlanmasına ilişkin Yönetim kurulu kararı ile hazırlanan yayın metninin bir örneğinin, yayımın ihbarı amacıyla, gün ve saati yazılı alındı belgesi karşılığında, mahallin en büyük mülkî amirliğine ve Cumhuriyet Savcılığına verilmesi zorunludur. Bildiri, beyanname ve benzeri yayınlar, mahallin en büyük mülkî amirliğine verilişinden itibaren 24 saat geçmeden dağıtılamaz ve basına verilemez.

Bildiri, beyanname ve benzeri yayımlar, kanunla yasaklanmış herhangi bir dille ve yazı ile yazıldığı, devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozucu veya suç işlemeye veya ayaklanmaya veya isyana teşvik edici bir nitelik taşıdığı veya devletin gizli belgelerini açıklamak veya başkalarının şöhret ve haklarına, özel ve aile hayatlarına tecavüz etmek amacıyla yönelik bulunduğu takdirde ve ancak gecikmesinde sakınca bulunması şartıyla, mahallin en büyük mülkî amirinin emriyle dağıtımını ertelenebilir veya önlenabilir veya dağıtılmışsa toplattırılabilir. Mahallin en büyük mülkî amiri bu kararı 24 saat içerisinde Asliye Ceza hakimliğine bildirir. Hakim mülkî amirin bu kararı en geç 48 saat içerisinde inceleyerek karara bağlar. Bu süre içinde bir karar verilmemesi halinde mahallin mülkî amirinin kararı hükümsüz sayılır.

Yukarıdaki hükümler siyasî partiler hakkında uygulanmaz.

Suç Kaynağı haline Gelen derneklerin kapatılması

Madde—53. Dernekler,

1. Ülkenin başka başka yerlerinde olsa bile,

a) Dernek yöneticileri tarafından veya dernek yöneticileri ile dernek üyelerinin iştiraki ile, siyasi veya ideolojik amaçla suç işlemiş olduğunun,

b) dernek üyesi tarafından işlenen siyasi veya ideolojik amaçlı suçların, dernek yöneticilerinin azmettirmesi, teşviki, zorlaması, yardımı veya kolaylık sağlaması suretiyle işlendiğinin,

2. derneğin suç sayılan eylemlerin kaynağı haline geldiğinin,

Kesinleşen mahkeme kararı ile belirlenmesi halinde dernek ile ilde faaliyet gösteren derneklerden ise ilgili valiliğin veya C. Savcılığının, birden çok ilde faaliyet gösteren derneklerden ise İçişleri Bakanlığının veya dernek merkezinin bulunduğu il valiliğinin veya C. Savcılığının istemi üzerine mahkemece temelli kapatılır.³³

³³ 1997 yılında Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, bu maddeye dayanarak bir derneğin kapatılmasına ilişkin yerel mahkeme kararını, "Bir derneğin kapatılması için suç sayılan eylemlerin 'kaynağı' haline geldiğinin mahkeme kararı ile belirlenmesi gerektiği, bir kez suç işlemenin derneği kapatmak için yeterli olmadığı, yasada 'eylemler' sözcüğünün kullanılmasının, süreklilik ve yoğunluk taşıyan bir olguyu vurguladığını, tek bir mahkumiyet kararının davalı derneğin, bu suçun kaynağı haline geldiğini göstermeye yetmeyeceği" görüşü ile oybirliğiyle bozmuştur.

**DERNEKLER KONUSUNDA GENELGE
(3 Nisan 1984/76)**

1. Bakanlığımız(*) merkez ve taşra teşkilatı ile bağlı kuruluşlarında görevli öğretmen ve diğer personelin; dernek kurma, derneklere üye olma, dernek yönetim ve denetleme kurullarında görev alma esasları ve bu konudaki kısıtlamalar, 7.10.1983 gün ve 18184 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 2908 sayılı Dernekler Kanununun 4, 16, 18, 38, 39 ve geçici 5. Maddelerinde düzenlenmiştir.

2. Bu yeni yasal düzenlemeye göre;

a) Bakanlığımızın, Millî Eğitimle ilgili merkez ve taşra teşkilatı ile her derece ve türde eğitim yapan Örgün ve Yaygın Eğitim ve Öğretim Kurumlarında görevli öğretmen ve diğer personel söz konusu Kanunun 4/1 Maddesi gereğince dernek kuramayacaktır.

b) Bakanlığımızın Millî Eğitimle ilgili birimlerinde çalışan öğretmenlerimiz ve diğer personel, Kanunun 18/1 Maddesine göre kurulmuş ve yasal olarak üye olabilecekleri derneklerin yönetim ve denetleme kurullarında görev alamayacaklardır.

c) İlgili Kanunun 16/2. Maddesi gereğince Bakanlığımız personelinin;

(1) Kamu yararına faaliyette buldukları Bakanlar Kurulu Kararları ile belirlenen ve Ek listede isimleri ve genel merkezleri yazılı derneklere,

(2) Örgün ve Yaygın eğitim ve öğretim hizmetlerinin daha iyiye götürülmesi ve etkinliklerinin artırılması amacıyla kurulan derneklere,

(3) Her seviyedeki eğitim ve öğretim kurum ve kuruluşlarında öğretim gören öğrencilere yardım amacıyla kurulan derneklere,

(4) Kanunun 39. Maddesinde belirtilen amaçla kurulan ve bu amaçla faaliyetlerini sürdüren derneklere,

(5) Aynı Kanunun 57. Maddesi gereğince spor faaliyetlerini yönlendirmek ve boş zamanları değerlendirmek için Kamu Kurum ve Kuruluşları bünyesinde kurulan gençlik ve spor klüplerine, üye olabilmelerine izin verilmiştir.

3. Üye olunmasına izin verilen dernekler dışındaki herhangi bir derneğe üye olmak isteyen Bakanlığımız personelinden; merkez teşkilatı birimlerinde çalışanlar, doğrudan daire amirleri kanalıyla Bakanlığa başvuruda bulunacaklardır. Taşra teşkilatı birimlerinde çalışanlar ise kurum ve kuruluşları aracılığı ile mahallin mülkî amirliklerine başvuruda bulunacaklar, dilekçeleri Valiliklerce kendi görüşleri ve derneğin tüzüğü de eklenmek suretiyle, Bakanlığa intikal ettirilecektir. Bakanlıkça bu başvuruların değerlendirilmesi yapılacak, izin verilip verilmediği başvuru sahiplerine bildirilecektir.

4. Diğer taraftan ilgili Kanunun 16/2. Maddesi ile ortaokul ve orta öğretim öğrencilerinin derneklere üye olamayacakları belirtildiğinden, yasanın bu kısıtlayıcı hükmüne uyulup uyulmadığı hususu titizlikle denetlenecektir.

* Millî Eğitim Bakanlığı.

5. 625 sayılı Özel Eğitim Kurumları Kanununa göre kurulan ve faaliyet gösteren özel öğretim kurumlarında görevli öğretmen ve yöneticiler de yukarıda belirtilen esaslara tabidirler.

OKULLARDA KORUMA DERNEKLERİ VE OKULLARDA KURULACAK VAKIFLARLA İLGİLİ AÇIKLAYICI BİLGİLER³⁴

Okullarda Koruma Derneğinin Önemi

1. Öğrencilerin eğitim ve öğretimini en üst düzeye çıkarmak için okul yönetimine yardımcı olur.
2. Okul içi ve dışı her türlü eğitsel, kültürel ve sportif nitelikli çalışmalarını destekler, okulun eğitim toplumundaki saygınlığını artırır.
3. Okulda, yardıma muhtaç öğrencilerden, okul yönetimince uygun görülenlerin derslerindeki başarılarının devamını sağlamak için maddî ve manevî yardımda bulunur, yüksek öğrenimlerinde de bütçe imkanları ölçüsünde yardım eder, gerekirse burslar verir.
4. Okulun bina ve dersliklerinin, tadilat, onarımı, bakım ve yakacak ihtiyaçları için zarurî olan harcamalarla; okulun elektrik, su, telefon, kırtasiye, temizlik vb. gibi giderlerinin karşılanmasını katkıda bulunur.
5. Modern Eğitimin gereği, ders malzemeleri temin etmede, laboratuvar kurmada, gerekli araç-gereci sağlamada okul yönetimine yardımcı olur.
6. Öğrenci-öğretmen-veli işbirliği içerisinde, eğitici-öğretici ve geliştirici ve dinlendirici nitelikte kamplar açar, geziler düzenler, çeşitli toplantı, eğlence ve piyango tertip eder.
7. okul bünyesindeki diğer kuruluşlarla (Okul-Aile Birliği, Eğitim Vakfı gibi) uyumlu bir iş birliği ve çalışma içinde olur.

Okul Koruma Derneğinin Kuruluşu

Dernek Tüzüğü: Her derneğin, bir tüzüğü bulunur. Bu tüzükte aşağıda gösterilen hususların belirtilmesi zorunludur: (Dernekler Kanunu Madde—8)

1. Derneğin adı ve merkezî,
2. Derneğin amacı ve bu amacı gerçekleştirmek için dernekçe sürdürülecek çalışma konuları ve biçimleri,
3. Dernek kurucularının adı ve soyadı, meslek veya sanatkarları, ikametleri ve tabiiyetleri,
4. Derneğe üye olma, üyelikten çıkma ve çıkarılmanın şart ve şekilleri,
5. Dernek Genel Kurulunun kuruluş şekli, toplanma zamanı,
6. Genel Kurulun görevleri, yetkileri, oy kullanma ve karar alma usul ve şekli.
7. Yönetim ve Denetleme kurullarının görev ve yetkileri, ne suretle seçileceği, asil ve yedek üye sayıları,

³⁴ *Yöneticinin El Kitabı*, (Ankara, Milli Eğitim Basımevi 1990).

8. Derneğin şubesinin bulunup bulunmayacağı, bulunacaksa şubelerin nasıl kurulacağı, görev ve yetkileri ile Dernek Genel Kurulunda nasıl temsil edileceği,
9. Üyelerin ödeyecekleri yıllık aidat miktarı,
10. Derneğin iç denetim şekilleri,
11. Tüzüğün ne şekilde değiştirileceği,
12. Derneğin feshi halinde mal varlığının tasfiye şekli,

Yukarıda açıklamaların ışığı altında, okullarda Koruma Derneği kurma ve bu derneğin tüzel kişilik kazanması için izlenecek yol, Dernekler Kanununa göre aşağıdaki şekilde takip edilir.

(Madde—1) de kuruluş bildirisi (Madde—8) ve ekleri, okulun bulunduğu mahallin en büyük mülkî amirliğine verilir (Madde—9)

Kuruluş bildirisinde ve eklerinde kanuna aykırılık veya noksanlık bulunmazsa veya tespit edilen noksanlıklar süresi içinde tamamlanırsa ilgili makam, keyfiyeti derneğe yazı ile bildirilir. (Madde—10)

Kurulmasına izin verilen derneğin geçici yönetim kurulu (kurucular kurulu) Tüzüğü ve ikametgahını içeren ilânı, izin yazısından itibaren (15) gün içinde mahallî bir gazetede yayınlatır ve bu ilânın (5) suretini Mülkî Amirliğe verir. (Madde—13)

Dernek, Tüzüğün gazetede yayınlandığı günü izleyen (6) ay içerisinde İlk Genel Kurul Toplantısını yapmak ve organlarını oluşturmak zorundadır. Bu zorunluğa uyulmaması halinde, Mahallin en büyük mülkî amiri Derneğin kendiliğinden dağılmış sayılmasına karar verir. (Bu durumda tekrar kuruluş izninin alınması gerekir).

Üye olma hakkı, üyeliğin sona ermesi, üyelerin hakları; Dernekler Kanununun 16, 17, 18. Maddelerinde ayrıca belirtilmiştir.

Dernek Organları:

1. Genel Kurulu
2. Yönetim Kurulu,
3. Denetleme Kurulu,

Her dernekte bu organların oluşturulması zorunludur. (Dernekler Kanununun Madde—19)

I. Genel Kurul

Genel Kurul toplantılarının zamanı Madde—20)

Toplantıya çağrı usulü (Madde—21)

Toplantı Yeri (Madde—22)

Toplantı Yeter Sayısı (Madde—23)

Toplantının Yapılış Usulü (Madde—24)

Toplantıda Görüşülecek Konular (Madde—25)'de belirtilmiştir.

(Dernekler Kanununun 26. Maddesindeki hususlar Genel Kurulca görüşülüp karara bağlanır).

II. Yönetim Kurulu Teşkili ve Görevleri:

Dernekler Kanununun 27. Maddesinde belirtildiği üzere, Yönetim Kurulu (5) asil ve (5) yedek üyeden az olmak üzere Genel Kurulca gizli oyla seçilir. Asil

üyelerde boşalma olduğu takdirde yedek üyelerin göreve çağrılması zorunludur. Yönetim Kurulunun görevleri bu maddede açıklanmıştır. Yönetim Kurulunun yedek üyelerle tamamlanacağı hususu da Madde—28’de belirtilmektedir.

III. Denetleme Kurulu Teşkili ve Görevleri

(3) asil ve (3) yedek üyeden az olmamak üzere Genel Kurulca seçilir. Bu kurul, denetleme görevini dernek tüzüğünde tespit edilen esas usullere göre ve altı ayı geçmeyen aralıklarla yapar ve denetleme sonuçlarını bir rapor halinde yönetim kuruluna ve toplandığında genel kurula sunar.

Dernek organlarına seçilenler için düzenlenen belgeler, Derneğin bulunduğu yerin en büyük mülkî amirine, kapsamı 30. Maddede gösterilen şekilde, yazı ile bildirilir.

IV. Dernekçe Tutulacak Defter ve Kayıtlar

1. Üye kayıt defteri,
2. Karar defteri,
3. Gelen ve giden evrak defteri,
4. Gelir-gider defteri,
5. Bütçe, kesin hesap ve bilânço defteri,
6. Demirbaş defteri.

(Bu defterlerin Noterden tasdikli olması zorunludur) (Madde—62)

V. Derneklerin Gelirleri

Derneklerin gelir kaynakları;

1. Üye aidatları,
2. Derneklerce yapılan yayınlar, tertiplenen piyango, balo, eğlence, temsil, konser spor yarışması ve konferans gibi faaliyetlerden sağlanan gelirler.
3. Derneklerin mal varlığından elde edilen gelirler.
4. Bağışlar ve yardımlar.
5. Yardım toplama hakkındaki mevzuat hükümlerine uygun olarak toplanacak bağış ve yardımlardan ibarettir.

Derneklere, başka kurum ve kuruluşlardan yapılacak yardımların şekil ve şartları madde 61’de ayrıca belirtilmiştir.

Derneklerin gelir ve giderlerinde takip edilecek usul Madde 63’de açıklanmıştır. Derneklerin taşınmaz mal edinme hakkı (Madde—65’de. Dernek faaliyetlerine yasak olan yerler (Madde—66)’da, Genel Kurul Toplantılarına hükümet Komiserinin görevlendirilmesi hususları da (Madde—67, 68, 69, 70)’de belirtilmiştir.

OKULLARDA VAKIF

Vakıf, başlı başına mevcudiyeti haiz olmak üzere, bir malın belli bir gayeye tahsisidir. Bir malın bütünü veya gerçekleşmiş veya gerçekleşeceği anlaşılan her türlü geliri veya ekonomik değeri olan haklar vakfedilir.

Vakıf, kuruluş senesinde belirtilecek çeşitli amaçlarla hizmet veren bir kuruluştur.

Okullar İçin Kurulan Vakıflar

-Eğitim ve yayın,

- Kültür ve sanat,
- Spor faaliyetleri.

-Eğitim yardımları (bunlar arasında yer alan, burs verme, yurt temin etme veya nakit yardımda bulunma, başarı ödülü dağıtma gibi hususlar vardır).

Okullarda, Koruma Derneği çalışmalarını daha geniş kapsamlı desteklemek için kalıcı ve vergi muafiyeti olan bir kuruluş olması nedeni ile Vakıf kurma, yaşatma ve yaygınlaştırma girişimlerinde bulunulması, okul yönetimine düşen önemli bir görevdir. Halen yurdumuzun sayılı büyük okullarında Vakıf faaliyetleri, başarı ile yürütülmektedir.

Okullarda Vakfın Kuruluş Şekli

Bir Vakfın kuruluşu, 17.2.1926 tarihinde çıkan 743 sayılı Türk Medenî Kanununun hükümlerine tabidir. Bu Kanunun 74. Maddesine göre Vakıf, Resmî Senetle veya Vasiyet yoluyla kurulur. Vakfedenin ikametgahı, Asliye Mahkemesi nezdinde tutulan sicile tescil ile Vakıf, tüzel kişilik kazanır. Mahkeme tescil hususunu Vakıflar Genel Müdürlüğündeki Merkezî sicile kaydolunmak üzere resen tebliğ eder. Merkezî sicile kaydedilen Vakıf, Resmi Gazetede ilân edilir. Bir vakfın tescili ile birlikte vakfedilen malların mülkiyeti ve haklar Vakfa intikal eder. Mahkeme, Vakfedilen gayrimenkulün, vakıf tüzel kişiliği adına tescilini ve derhâl tapu idaresine bildirir.

Kanuna, ahlaka ve adaba veya millî menfaatlere aykırı olan veya siyasî düşünce veya belli bir ırk veya cemaat mensuplarını desteklemek gayesi ile Vakıf kurulamaz.

Vakıf Senedinin Muhtevası

Türk Medenî Kanunun 75. Maddesine göre Vakıf senedinde, Vakfın amacı, uzuvları, bu gayeye tahsis edilen mallar ve haklar, Vakfın teşkilatı, ikametgahı ve ismi gösterilir.

Vakfın Teşkilatı

Vakfın çalışmalarını, Yönetim Kurulu düzenler. Bu kurul, Vakfın amacını gerçekleştirmek için, ayrıca kendi bünyesinde kuracağı “Yürütme Kurulu” ile çeşitli hizmetleri yerine getirecek “Komisyonlar” oluşturabilir.

Yürütme Kurulu

Yönetim Kurulunca verilen kararların uygulanmasını ve cari işlerin zamanında yapılmasını sağlamakla görevlidir. Yürütme Kurulu, (1) Başkan ve (2) üyeden oluşur. Yönetim Kurulu başkanı veya yardımcısı, bu kurula başkanlık eder. Yönetim Kurulu Genel Sekreteri, yürütme kurulunun tabi üyesidir.

Komisyonlarda, Yönetim Kurulu üyelerinden biri başkanlık görevini yürütür. Diğer üyeler ise, okulun mezun veya mensupları, okulun öğretmenleri, uzmanlık dalları itibarıyla yararlı olabilecek diğer şahıslar ile mütevelliler heyeti üyeleri arasından seçilir. Mütevelliler heyeti, genelde vakfın kurucularından oluşur.

Yönetim Kurulu ve Yürütme Kurulunun ve komisyonların çalışmaları ile toplantı şekil ve zamanı Vakıf Senedinde ve hazırlanan Tüzükte belirtilir.

Vakfın çeşitli gelirleri, Yönetim Kurulunun görevlendireceği kimseler tarafından tahsil edilir. Vakfın hesapları, bilânço esaslarına göre tutulur. Her yıl bu esasa göre çıkarılacak bilânço ve kâr-zarar cetveli, çalışma raporuna ekli olarak Mütevelliler Heyeti üyelerine gönderilir.

Vakfın Yönetiminde Şu Defterler Tutulur

1. Yönetim Kurulu Karar Defteri,
2. Muhasebe Defteri,
3. Demirbaş Eşya Defteri
4. Amortisman Defteri,
5. Vakıf Makbuzları Defteri.

Karar Defteri ile Muhasebe Defterlerinin ve Vakıf Makbuzları Defterinin kullanılmadan önce Notere tasdik ettirilmeleri ve çalışma dönemi sonlarında bilânçonun çıkarılmasını müteakip noterce kapatılması gerekir.

Bir Vakfın idaresinde Yönetim Kuruluna karşı sorumlu olan Vakıf Müdürü, Vakıf Muhasebe Memuru,, Vakıf İdare memuru, Vakıf tahsildarı görev yaparlar. Bu kişilerin görev ve sorumlulukları, Vakıf Tüzüğünde belirtilir. Vakıf Yönetim Kurulu, varsa, mal varlığını ve gelir durumunu dikkate alarak gerekirse başkaca personel ataması yapar.

Teftiş

Vakıf, Vakıflar Genel Müdürlüğünün teftişine tabidir. Teftiş makamı, Vakıf Senedi hükümlerinin yerine getirilip getirilmediğini, vakıf malların gayeye uygun surette ve tarzda idare ve sarf edilip edilmediğini denetler.

Amaçlarını gerçekleştiremez hale gelen Vakıf, kendiliğinden dağılmış olur. Keyfiyet idare organı tarafından sicile tescil ettirilir. Tasfiye sonunda, mal varlığı kalırsa bunlar, Türk Eğitim Vakfına devredilebilir.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI OKUL-AİLE BİRLİĞİ YÖNETMELİĞİ (Tebliğler Derg. 23.6.1983/2141)

Amaç

Madde—1. Bu yönetmeliğin amacı, okul-aile birliklerinin kuruluş, işleyiş, görev ve sorumluluklarına ilişkin esasları düzenlemektir.

Kapsam

Madde—2. Bu Yönetmelik, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmi ve özel okullardaki okul aile birlikleri ile ilgili hükümleri kapsar.

Dayanak

Madde—3. Bu Yönetmelik, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununa dayanılarak hazırlanmıştır.

Kuruluş

Madde—5. Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda, okul ile aile arasında bütünleşmeyi gerçekleştirmek, veli ve öğretmenler arasında işbirliği sağlamak amacıyla okul-aile birlikleri kurulur.

Madde—6. Okul-aile birliği, kurulduğu okulun adını alır.

Madde—7. Okul-aile birlikleri; Çocuk Esirgeme Kurumu, Kızılay Kurumu, Türk Hava Kurumu, Yeşilay Derneği, Yardım Sevenler Derneği ve Okul Koruma Dernekleri ve eğitim vakıfları gibi kuruluşlarla işbirliği yaparlar.

Üyelik

Madde—8. Okulun müdürü, müdür yardımcıları, öğretmenleri ve öğrenci velileri birliğin üyeleridir.

Madde—9. Veliler, öğrencileri okullara kayıt ettirirken birliğin üye kayıt defterine velinin kimliği, iş ve ikamet adresi yazılır ve defterin ilgili sütunu veli tarafından imzalanır.

Öğrencilerin ana ve babası da isterlerse birliğe kayıtlarını yaptırmak suretiyle üye olabilirler.

Organlar

Madde—10. a- Genel Kurul,
b- Yönetim Kurulu,
c- Denetleme Kurulu

Madde—11. Genel Kurul, birliğin üyelerinden meydana gelir.

Madde—12. Genel Kurul, birliğin ilk defa kurulduğu okullarda okul müdürlüğünün, daha önce kurulmuş birliklerde Yönetim Kurulunun daveti ile ders yılı başını takip eden iki ay içinde toplanır.

Madde—13. Genel Kurul, üye tam sayısının en az yarısından bir fazlasının iştiraki ile toplanır. Toplantıda çoğunluk sağlanamazsa bir hafta sonra gelen üyelerle toplanır ve bulunanların çoğunluğu ile karar verir.

Madde—14. Genel Kurul, okul müdürlüğünün veya okul müdürlüğü ile yönetim kurulunun ortaklaşa isteği üzerine olağanüstü toplantıya çağrılabilir.

Madde—15. Genel Kurul toplantılarının yeri ve zamanı ve gündemi en az 1 hafta önceden üyelere duyurulur.

Genel Kurul toplantı tarihi ve gündem, okul müdürlüğü tarafından bilgi edinme bakımından bir üst makama bildirilir.

Madde—16. Genel Kurul toplantısında yalnız gündemde yer alan maddeler görüşülür. Ancak, toplantıda bulunan üyelerin en az onda biri tarafından görüşülmesi istenen hususların gündeme konulması teklif edilebilir. Gündem maddeleri sırası da aynı usulle değiştirilebilir.

Madde—17. Genel Kurulun görevleri şunlardır:

- a- Yönetim ve Denetleme Kurulunu seçmek,
- b- Yönetim ve Denetleme Kurulları raporlarını görüşmek ve karar bağlamak,
- c- Okulun eğitim faaliyetlerine ilişkin görüşlerini bildirmek ve bu konuda temennilerde bulunmak.

Madde—18. Genel Kurul toplantısı aşağıdaki şekilde yapılır:

- a- Genel Kurula katılacak üyeler, düzenlenen üye listesindeki adları hizasını imzalarlar.
- b- Toplantının açılışı okul müdürü tarafından yapılır.
- c- Açılıştan sonra toplantıyı yönetmek üzere genel kurul tarafından açık oyla bir başkan, bir başkan yardımcısı, iki yazman seçilir.
Toplantının yönetimi genel kurul başkanına aittir. Yazmanlar, toplantı tutanağını hazırlar, başkan ve başkan yardımcısı ile birlikte imza ederler.
- d- Toplantı sonunda bütün tutanak ve belgeler yeni seçilen Yönetim Kuruluna verilir.

Madde—19. Yönetim Kurulu; Genel Kurul tarafından seçilen beş asil, beş yedek üye ile Yönetim Kurulunun tabii üyesi olan okul müdürü ve öğretmenler kurulunca seçilen bir öğretmenden meydana gelir.

Madde—20. Yönetim Kurulu, seçildiği hafta içinde toplanarak kendi arasından bir başkan, bir başkan yardımcısı ve bir yazman seçer.

Madde—21. Yönetim Kurulu üyelerinden

- a- Başkan, birliğin temsilcisidir.
- b- Başkan yardımcısı, başkanın olmadığı zamanlarda onu temsil eder.
- c- Yazman, birliğin yazı işlerini yürütür.

Madde—22. Yönetim Kurulu, birliğin görevlerini bir program dahilinde yürütmekle vazifeli ve bu çalışmalarında Genel Kurula karşı sorumludur.

Madde—23. Yönetim Kurulu, okulun açık bulunduğu zamanlarda ayda bir defa toplanır. Okulun açık bulunmadığı zamanlarda da toplanabilir. Toplantı en az dört üye ile yapılır. Kararlar oy çokluğu ile alınır. Oyların eşitliği halinde başkanın oyu iki oy sayılır.

Yönetim Kurulu kararları, karar defterine yazılarak imzalanır.

Üyelerden özürsüz olarak üç toplantıya katılmamış olanlar istifa etmiş sayılırlar. Bu durumda yerlerine yedek üyelerden sırada olanlar alınır.

Yönetim Kurulunda üye sayısı yedeklerle birlikte dördün altına düştüğü takdirde genel kurul, okul müdürlüğü tarafından bir ay içinde toplantıya çağrılır. Seçilen yeni yönetim kurulu, kalan süreyi tamamlar.

Madde—24. Denetleme Kurulu, genel kurul tarafından seçilen üç asıl, iki yedek üyeden meydana gelir. Asıl üyeler, genel kurulun sonraki ilk hafta içinde toplanıp, aralarında bir başkan seçerler.

Madde—25. Denetleme Kurulunun Görevleri Şunlardır:

- a- Üç ayda bir toplanarak, yönetim kurulunun faaliyetlerini incelemek, sonuçlarını bir rapor halinde Yönetim Kuruluna vermek
- b- Yönetim Kurulunun faaliyetlerini ayrıntıları ile inceleyerek, bu konuda hazırladığı raporu faaliyet dönemi sonunda genel kurula sunmak.

Görevler

Madde—26. Birliği Görevleri Şunlardır:

- a- Her fırsattan yararlanarak öğrencilerin vatan, bayrak ve insanlık sevgilerini, Atatürk ilke ve inkılaplarına, manevî değerlere bağlılıklarını, dayanışma duygularını pekiştirmeleri amacıyla veliler ve okul müdürlüğü ile işbirliği yapmak,
- b- Okulun amaç ve eğitim ilkeleriyle eğitim faaliyetleri hakkında ana ve babaları aydınlatmak,
- c- Okulun programı, eğitimle ilgili yönetmelikleri hususunda öğrenci velilerini aydınlatmak,
- d- Öğrencilerin sorumluluk yüklenmelerine, dürüst, nazik, saygılı, başarılı ve düzenli olmalarına katkıda bulunmak üzere aile ile işbirliği yapmak, öğrencilerin başarılarını toplu şekilde ana ve babalarına göstermek için imkanlar hazırlamak,
- e- Çocukların başarılarının artırılması için ana ve babalarla işbirliği yapmak,
- f- Öğrencilerin zamanında ve düzenli olarak okula devamlarının sağlanmasında veliler ve okul müdürlüğü ile işbirliği yapmak.

Madde—27. Yönetim Kurulu, çalışmalarını sırasında karşılaşılan güçlüklerin giderilmesi konusunda okul müdürlüğü, veliler ve ana-babalarla işbirliği yapar.

Madde—28. Birlikler, okul müdürlüğünü yapmakta olduğu işlerde destekler, okulu güç duruma sokacak kararlar vermez, tamamıyla eğitici olan amacına, politika veya çıkar karıştırmaz.

Madde—29. Birlikler, alınmasını gerekli gördükleri yeni ve faydalı tedbirleri okul müdürlüğüne teklif edebilirler.

Madde—30. Derslerde zayıf olan öğrencilerin başarı seviyelerini yükseltmek ve onları üst öğrenim kurumlarına hazırlamak amacıyla birliğin ve okul koruma derneğinin işbirliği ile okullarda yetiştirme kursları açılabilir.

Bu kurslar, konu ile ilgili olarak yayımlanmış veya yayımlanacak yönerge esaslarına göre yürütülür.

Madde—31. Birlik Yönetim Kurulu aşağıdaki defterleri tutar:

a- Üye kayıt defteri, birlik üyelerinin ikametgah adresleri, birliğe giriş tarihleri bu deftere yazılır.

b- Karar defteri, birlik yönetim kurulunun kararları, tarih ve sayı sırasıyla bu deftere yazılır.

c- Gelen ve giden evrak kayıt defteri, birliğe gelen ve birlikten çıkan yazılar bu deftere kaydedilir, gelen ve giden yazılar dosyalanarak saklanır.

Madde—32. Birliğe ait defter ve dosyalar, okul müdürlüğünce muhafaza edilir.

ULUSLARARASI NİTELİKTEKİ TEŞEKKÜLLERİN KURULMASI HAKKINDA KANUN (26 Mart 1987/ 3335)

Madde—1.- Uluslararası alanda beraberlik ve işbirliği yapılmasında fayda görülen hallerde, Türk ve yabancı hakikî veya hükmi şahısların veya yalnız hükmi şahısların, kazanç paylaşma amacı dışında ve kanunlarla yasaklanmamış olmak kaydıyla ekonomik ve teknik alanlarda işbirliğini geliştirmek, bu konularda bilgi, görgü ve karşılıklı teknolojilerinden yararlanmak maksadıyla

Türkiye’de veya yurt dışında;

a) En az yedisinin; uluslararası nitelikte birlik, federasyon ve benzeri teşekküller kurmaları veya kurulmuş bu gibi teşekküllerin şubelerini açmaları,

b) Uluslararası faaliyette bulunmaları,

c) Mevcut kuruluş ve benzeri derneklere katılmaları veya bunlarla işbirliğinde bulunmaları,

Dışişleri Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle İçişleri Bakanlığının teklifi üzerine, Bakanlar Kurulunun iznine tabidir.

(a) bendine göre Türkiye’de kurulan teşekküller, kuruluş bildirisini ve eklerini, merkezlerinin bulunduğu mahallin en büyük mülkî amirliğine vermek suretiyle tüzelkişilik kazanırlar.

Bunlardan kuruluş, amaç ve şartlarını kaybedenlerle, kanun ve statülerinin öngördüğü yükümlülükleri yerine getirmeyenler, kendiliğinden dağılmış sayılırlar.

Kamu kurum ve kuruluşları da, Dışişleri Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle Bakanlar Kurulunca izin verildiği takdirde, birinci fıkradaki amaç doğrultusunda faaliyet gösteren kendi konularıyla ilgili uluslararası birlik, federasyon veya benzeri teşekküllere iştirak edebilirler.

Madde—2. Bu Kanunla kurulmasına izin verilen teşekküllerin denetimleri, hükmi şahsiyetlerinin sona ermesi ve faaliyetten alıkonmaları hususunda; 2908

sayılı Dernekler Kanununun ilgili hükümleri, bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde genel hükümler uygulanır. Ancak, teşekküllerin kanunlarımıza veya millî menfaatlerimize uymayan veya kuruluş amaçlarıyla bağdaşmayan faaliyetlerde bulunduğu anlaşılmaması durumunda gecikmesinde sakınca bulunan hallerde teşekkülün faaliyetleri, Dışişleri Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle İçişleri Bakanlığının teklifi üzerine, Bakanlar Kurulunca geçici olarak durdurulur.

Birinci maddede belirtilen teşekküllerin üyelikleri, organları, toplantı ve karar usulleri, faaliyetleri ve benzeri konular, Dışişleri Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle İçişleri Bakanlığınca onaylanacak statülerinde belirtilir.

TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ KANUNU (6 Ekim 1983/ 2911)

Amaç ve Kapsam

Madde—1. Bu Kanun; toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller ile gerçek ve tüzel kişilerin düzenleyecekleri toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yerini, zamanını, usul ve şartlarını, düzenleme kurulunun görev ve sorumluluklarını, yetkili merciin yasaklama ve erteleme hallerini, güvenlik kuvvetlerinin görev ve yetkileri ile yasakları ve ceza hükümlerini düzenler.

Tanımlar

Madde—2. Bu Kanunda geçen deyimlerden;

a) Toplantı; belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu yaratmak suretiyle o konuyu benimsetmek için gerçek ve tüzel kişiler tarafından bu Kanun çerçevesinde düzenlenen açık ve kapalı yer toplantılarını,

b) Gösteri yürüyüşü; belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu yaratmak ve o konuyu benimsetmek için gerçek ve tüzel kişiler tarafından bu Kanun çerçevesinde düzenlenen yürüyüşleri,

c) Mahallin en büyük mülkî amiri; illerde vali, ilçelerde kaymakamı,

d) Mahallin güvenlik amirleri; illerde il emniyet müdürü ve il jandarma alay komutanını, ilçelerde ilçe emniyet amiri veya komiseri ve ilçe jandarma bölük komutanını, ifade eder.

Bir ilde bağlı ilçelerin, o ilin belediye sınırları içindeki kısımlarına ilişkin olarak bu Kanunun uygulanması yönünden mahallin en büyük mülkî amiri, ilin valisidir.

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü

Madde—3. Herkes, önceden izin almaksızın, bu Kanun hükümlerine göre silâhsız ve saldırsız olarak kanunların suç saymadığı belirli amaçlarla toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

Yabancıların, 4. Madde hükmü saklı kalmak üzere, bu Kanun hükümlerine göre toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemeleri ve Türk vatandaşları tarafından düzenlenecek toplantı veya yürüyüşte topluluğa hitap etmeleri afiş, pankart,

döviz, resim, flama, levha, araç ve gereçler taşımaları İçişleri Bakanlığının iznine bağlıdır.

İstisnalar

Madde—4. Aşağıda belirtilen toplantı ve faaliyetler bu Kanun hükümlerine tabi değildir.

a) Siyasî partilerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, vakıfların, derneklerin, ticarî ortaklıkların ve diğer tüzel kişilerin özel kanunlarına ve kendi tüzüklerine göre yapacakları kapalı yer toplantıları,

b) Kanunlara uymak, kendi kural ve sınırları içinde kalmak şartıyla kanun veya gelenek ve göreneklere göre yapılacak toplantı, tören, şenlik, karşılama ve uğurlamalar.

c) Spor faaliyetleri ile bilimsel, ticarî ve ekonomik amaçlarla yapılan toplantılar,

d) Cumhurbaşkanı, Başbakan ve bakanların Devlet ve Hükümet işleri hakkındaki toplantı ve konuşmaları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin halk ile yapacakları sohbet niteliğindeki görüşmeler.

Seçim Zamanına İlişkin Hükümler

Madde—5. Seçim zamanlarında yapılacak propaganda toplantıları ile ilgili kanun hükümleri saklıdır.

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü yerleri

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Yer ve Güzergahı

Madde—6. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri, tüm il veya ilçe sınırları içerisinde aşağıdaki hükümlere uyulmak şartıyla her yerde yapılabilir.

Şehir ve kasabalarda ve gerekli görülen diğer yerlerde hangi meydan ve açık yerlerde veya yollarda toplantı veya yürüyüş yapılabileceği ve bu toplantı ve yürüyüş için toplanma ve dağılma yerleri ile izlenecek yol ve yönler vali ve kaymakamlarca kararlaştırılarak alışılmış araçlarla önceden duyurulur. Bu yerler hakkında sonradan yapılacak değişiklikler duyurudan on beş gün sonra geçerli olur. Toplantı yerlerinin tespitinde gidiş gelişi, güvenliği bozmayacak ve pazarların kurulmasına engel olmayacak biçimde, toplantıların genel olarak yapıldığı elektrik tesisatı olan yerler tercih edilir.

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Zamanı

Madde—7. Toplantı ve yürüyüşlere ve bu toplanmalara güneş doğmadan başlanamaz.

Açık yerlerdeki toplantılar ile yürüyüşler güneşin batışından bir saat önceye, kapalı yerlerdeki toplantılar saat 23.00'a kadar sürebilir.

Umuma Açık Yer Sayılma

Madde—8. Toplantının yapıldığı yer, toplantı süresince umuma açık yer sayılır.

Toplantı Şekil ve Şartları

Düzenleme Kurulu

Madde—9. Bu Kanuna göre yapılacak toplantılar, medenî hakları kullanma ehliyetine sahip ve 21 yaşını doldurmuş en az yedi kişiden oluşan bir düzenleme kurulu tarafından düzenlenir. Bu kurul kendi aralarından birini başkan seçer. Düzenleme kurulu başkan ve üyelerinin toplantının yapılacağı yerde sürekli ikametgâhlarının bulunması ve bunların belgelendirilmesi zorunludur. Ayrıca bu kişilerin haklarında soruşturma ve kovuşturma yapılabilmesi izne bağlı kimselerden olmaması veya yasama veya diplomatik dokunulmazlıklarının bulunmaması gereklidir.

Bildirim Verilmesi

Madde—10. Toplantı yapılabilmesi için, toplantının yapılmasından en az yetmiş iki saat önce ve çalışma saatleri içinde, düzenleme kurulunun tamamının imzalayacakları bir bildirim, toplantının yapılacağı yerin bağlı bulunduğu valilik veya kaymakamlığa verilir.

Bu bildirimde;

a) Toplantının amacı,

b) Toplantının yapılacağı yer, gün, başlayış ve bitiş saatleri,

c) Düzenleme kurulunun başkan ile üyelerinin açık kimlikleri, meslekleri ikametgâhları ve varsa çalışma yerleri,

Belirtilir ve bildirimde yönetmelikte gösterilecek belgeler eklenir.

Bu bildirim karşılığında gün ve saati gösteren alındı belgesi verilmesi zorunludur.

Bu bildirim, valilik veya kaymakamlıkça kabul edilemez veya karşılığında alındı belgesi verilmez ise keyfiyet bir tutanakla tespit edilir. Bu halde noter vasıtasıyla ihbar yapılır. İhbar saati bildirimde verilme saati sayılır.

Aynı yerde, aynı gün toplantı yapmak üzere ayrı ayrı düzenleme kurullarınca bildirim verilmişse ilk verilen bildirim geçerlidir. Diğerlerine durum hemen yazılı olarak bildirilir.

Toplantının Yapılması

Madde—11. Toplantı 6. Madde hükümlerine uymak suretiyle bildirimde belirtilen yerde yapılır. Düzenleme kurulu, kendi üyelerinden başkan dahil en az yedi kişiyi toplantının yapıldığı yerde bulundurmakla yükümlüdür. Bu husus, katılanların kimlikleri belirtilmek suretiyle hükümet komiserince bir tutanakla tespit edilir.

Düzenleme Kurulunun Görev ve Sorumlulukları

Madde—12. Düzenleme kurulu, toplantının sükûn ve düzenini, bildirimde yazılı amaç dışına çıkılmamasını sağlamakla yükümlü ve sorumludur. Kurul, bunun için gereken önlemleri alır ve gerektiğinde güvenlik kuvvetlerinin yardımını ister. Alınan önlemlere rağmen sükûn ve düzenin sağlanmaması halinde, kurul başkanı toplantının sona erdirilmesini hükümet komitesinden isteyebilir.

Düzenleme kurulunun sorumluluğu, topluluk toplantı yerinden tamamen dağılıncaya kadar sürer.

Hükümet Komiseri ve Yetkileri

Madde—13. Valilik ve kaymakamlıkça; hakim ve savcılar ve bu sınıftan sayılanlar ile Silâhlı Kuvvetler, adalet, genel ve özel kolluk kuvvetleri mensupları hariç olmak üzere, il veya ilçelerdeki mülkî idare amirliği hizmetleri sınıfına dahil memurları ile diğer kamu görevlilerinden müdür, amir veya bunların yardımcıları arasından bir kişi hükümet komiseri olarak ve gerektiğinde 2 kişi de hükümet komiseri yardımcısı olarak görevlendirilir.

Hükümet komiseri, toplantı yerinde uygun göreceği bir yerde bulunur ve toplantıyı teknik ses alma cihazları, fotoğraf ve film makineleri gibi araçlarla tespit ettirebilir.

Hükümet komiseri; 12. Maddede öngörülen durumlarda düzenleme kurulu başkanının isteği veya toplantının sürmesini imkânsız kılacak derecede genel sükûn ve düzeni bozacak ve suç teşkil edecek nitelikte sözle veya eylemle saldırgan bir biçim alması halinde toplantıyı sona erdirmeye yetkilidir.

Düzenleme Kurulunun Toplantıyı Geri bırakması

Madde—14. Toplantı, toplantının yapılacağı saatten en az yirmi dört saat önce düzenleme kurulunun çoğunluğu tarafından, bildirim verildiği valilik veya kaymakamlığa yazı ile bildirilmek şartıyla kırk sekiz saati geçmemek üzere yalnız bir kez geri bırakılabilir.

Birden Fazla Toplantı Erteleme

Madde—15. Bir il sınırı içinde aynı günde birden çok toplantı yapılmak istenmesi halinde vali, emrindeki güvenlik kuvvetlerinin ve gerektiğinde yararlanabileceği diğer güçlerin bu toplantıların güvenlik içinde yapılmasını sağlamaya yeterli olmadığı kanısına varırsa, toplantılardan bir kısmını otuz günü aşmamak üzere bir kez erteleyebilir. Bu ertelemelerde müracaat önceliği göz önünde bulundurulur.

Toplantının Bölge Valiliği ve İçişleri Bakanlığınca Ertelenmesi

Madde—16. a) Bir bölge valiliğine bağlı illerden; birden çok ilde aynı günde toplantı yapmak için bildirim verilmesi üzerine, toplantı güvenliğini sağlamak amacıyla ilgili valilerce bölge valiliğinden takviye istenmesi illerdeki toplantılar otuz günü aşmamak üzere bölge valiliğince bir kez ertelenebilir.

b) Aynı günde birden çok bölge valiliğine bağlı illerde toplantı yapmak için bildirim verilmesi üzerine, toplantı güvenliğini sağlamak amacıyla ilgili bölge valilerince İçişleri Bakanlığında takviye istenmesi halinde, İçişleri Bakanlığı bu isteklerin karşılanamayacağı kanısına varırsa, takviye gönderilmeyen bölge valiliğine bağlı illerdeki toplantılar otuz günü aşmamak üzere İçişleri Bakanlığınca bir kez ertelenebilir.

Ertelemelerde müracaat önceliği göz önünde bulundurulur.

Toplantının Yasaklanması ve Ertelenmesi

Madde—17. Bölge valisi, vali veya kaymakam, kamu düzenini ciddi şekilde bozacak olayların çıkması veya millî güvenlik gereklerinin ihlal edilmesi veya Cumhuriyetin ana niteliklerini yok etmek amacıyla güden fiillerin işlenme-

sinin kuvvetle muhtemel bulunması halinde veya Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, genel ahlakın ve genel sağlığın korunması amacı ile belirli bir toplantıyı yasaklayabilir veya iki ayı aşmamak üzere erteleyebilir.

Yasaklama ve Erteleme Kararının Tebliği

Madde—18. Bölge valisi, vali veya kaymakamlarca yasaklanan veya ertelenen veya İçişleri Bakanlığı tarafından ertelenen toplantılara ilişkin gerekçeli yasaklama veya erteleme kararı toplantının başlama saatinden en az yirmi dört saat önce bir yazı ile düzenleme kurulu başkanına veya bulunmadığı takdirde üyelerden birine tebliğ edilir. Vali veya kaymakamlarca yasaklanan veya ertelenen toplantılar hakkında bölge valiliğine ve İçişleri Bakanlığına, bölge valilerince yasaklanan veya ertelenen toplantılar için de İçişleri Bakanlığına bilgi verilir.

17. Maddede belirtilen durumlarda; toplantının en az yirmi dört saat önce tebliğ şartı aranmaksızın bölge valiliği, valilik veya kaymakamlıklarca yasaklanabileceği veya ertelenebileceği haller yönetmelikte gösterilir.

Toplantının ertelenen günden sonraki bir günde yapılabilmesi, düzenleme kurulunun 10. Maddeye göre yeni bildirimde bulunmasına bağlıdır.

İl ve İlçelerde Bütün Toplantıların Yasaklanması

Madde—19. Bölge valisi, kamu düzenini ciddi şekilde bozacak olayların çıkması veya Millî Güvenlik gereklerinin ihlal edilmesi veya Cumhuriyetin ana niteliklerini yok etmek amacını güden fiillerin işlenmesinin kuvvetle muhtemel bulunması halinde veya Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, genel ahlakın ve genel sağlığın korunması amacı ile bölgeye dahil illerin birinde veya birkaçında veya bir ilin bir veya birkaç ilçesinde bütün toplantıları üç ayı geçmemek üzere yasaklayabilir. Valiler de aynı sebeplere dayalı olarak ile bağlı ilçelerin birinde veya bir kaçından bütün toplantıları üç ayı geçmemek üzere yasaklayabilir.

Yasaklama kararı gerekçeli olarak verilir. Kararın özeti yasaklamanın uygulanacağı yerlerde mutad vasıtalarla ilân edilir. Ayrıca, İçişleri Bakanlığına bilgi verilir.

Gösteri Yürüyüşlerinde Uygulanacak Hükümler

Madde—20. Gösteri yürüyüşlerinin şekli ve şartları ile ertelenmesi veya yasaklanması hakkında da bu Kanunun 3 ve 4. Bölümlerindeki hükümler uygulanır.

Şehir ve kasaba içindeki genel yollar üzerinde yapılacak yürüyüşlere ait bildirimlerde, 6. Madde gereğince ilân olunan yol ve yönlere uyulmak şartıyla, yürüyüşe geçmek için seçilecek toplanma yeri ile izlenecek yol ve dağılma yerinin belirtilmesi zorunludur.

Yasaklar ve Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri

Amaç Dışı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü

Madde—21. Dernekler, vakıflar, sendikalar ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları kendi konu ve amaçları dışında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyemezler.

Yasak Yerler

Madde—22. Genel yollar ile parklarda, mabetlerde, kamu hizmeti görülen bina ve tesislerde ve bunların eklentilerinde ve Türkiye Büyük Millet Meclisine bir kilometre uzaklıktaki alan içinde toplantı yapılamaz ve şehirlerarası karayollarında gösteri yürüyüşleri düzenlenemez.

Genel meydanlardaki toplantılarda, halkın ve ulaşım araçlarının gelip geçmesini sağlamak üzere valilik ve kaymakamlıklarca yapılacak düzenlemelere uyulması zorunludur.

Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri

Madde—23. a) 9 ve 10. Madde hükümlerine uygun biçimde bildirim verilmeden veya toplantı veya yürüyüş için belirtilen gün ve saatten önce veya sonra;

b) Ateşli silahlar veya patlayıcı maddeler veya her türlü kesici, delici aletler veya taş, sopa, demir ve lastik çubuklar, boğma teli veya zinciri gibi bereleyici ve boğucu araçlar veya yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı eczalar veya diğer her türlü zehirler veya her türlü sis, gaz ve benzeri maddeler ile kanunların suç saydığı nitelik taşıyan afiş, pankart, döviz, resim, levha, araç ve gereçler taşınarak veya bu nitelikte sloganlar söylenerek veya ses cihazları ile yayınlanarak,

c) 7. Madde hükümleri gözetilmeksizin,

d) 6 ve 10. Maddeler gereğince belirtilen yerler dışında,

e) 20. Maddedeki yöntem ve şartlara ve 22. Maddedeki yasak ve önlemlere uyulmaksızın,

f) 4. Madde ile Kanun kapsamı bırakılan konularda kendi amaç, kural ve sınırları dışına çıkılarak,

g) Kanunların suç saydığı maksatlar için,

h) Bildirimde belirtilen amaç dışına çıkılarak,

i) Toplantı ve yürüyüşün 14, 15, 16, 17 ve 19. Maddelere dayanılarak yasaklanması veya ertelenmesi halinde tespit edilen erteleme veya yasaklama süresi sona ermeden,

j) 13. Maddenin 3. fıkrasına göre hükümet komiserince toplantının sona erdirildiği halde,

k) 21. Madde hükmüne aykırı olarak,

l) 3. Maddenin 2. Fıkrası hükmüne uyulmadan, yapılan toplantılar veya gösteri yürüyüşleri kanuna aykırı sayılır.³⁵

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşünün Dağıtılması

Madde—24. Kanuna uygun olarak başlayan bir toplantı veya gösteri yürüyüşü, daha sonra 23. Maddede belirtilen Kanuna aykırı durumlardan bir veya

³⁵ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 1996 yılında TBMM’nde “Öğrenimin paralı oluşunu ve Üniversite harçlarını protesto etmek” için pankart açıp eylem yapan 8 öğrenci hakkında, Yerel Mahkemenin 2911 sayılı Kanuna dayanarak verdiği ceza kararını, “Kimsenin öğrenim hakkından yoksun bırakılamayacağı (...) İşlev ve potansiyeli yasama olan bir platformda, masumane bir davranış biçimi ve demokratik tepki olarak sergilenen eylemin, 2911 sayılı Yasa kapsamında değerlendirilemeyeceği” gerekçesiyle bozmuştur.

birkaçının vuku bulması sebebiyle, Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü haline dönüşürse,

a) Hükümet komiseri toplantı veya gösteri yürüyüşünün sona erdiğini bizzat veya düzenleme kurulu aracılığı ile topluluğa ilân eder ve durumu en seri vasıta ile mahallin en büyük mülkî amirine bildirir.

b) Mahallin en büyük mülkî amiri, yazılı veya acele hallerde sonradan yazı ile teyit edilmek kaydıyla sözlü emirle, mahallin güvenlik amirlerini veya bunlardan birini görevlendirerek olay yerine gönderir.

Bu amir, topluluğa Kanuna uyularak dağılmalarını, dağılmazlarsa zor kullanılacağını ihtar eder. Topluluk dağılmazsa zor kullanılarak dağıtılır. Bu gelişmeler hükümet komiserince tutanaklarla tespit edilerek en kısa zamanda mahallin en büyük mülkî amirine tevdi edilir.

(a) ve (b) bentlerindeki durumlarda güvenlik kuvvetlerine karşı fiili saldırı veya mukavemet veya korudukları yerlere ve kişilere karşı fiili saldırı hali mevcutsa, ihtara gerek olmaksızın zor kullanılır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşüne 23. Madde (b) bendinde yazılı silah, araç, alet veya maddeler veya sloganlarla katılanların bulunması halinde bunlar güvenlik kuvvetlerince uzaklaştırılarak toplantı ve gösteri yürüyüşüne devam edilir. Ancak, bunların sayıları ve davranışları toplantı veya gösteri yürüyüşünü Kanuna aykırı addedilerek dağıtılmasını gerektirecek derecede ise yukarıdaki fıkra hükümleri uygulanır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşüne silah, araç, alet veya maddeler veya sloganlarla katılanların tanınması ve uzaklaştırılmasında düzenleme kurulu güvenlik kuvvetlerine yardım etmekle yükümlüdür.

Toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin Kanuna aykırı olarak başlaması hallerinde; güvenlik kuvvetleri mensupları, olayı en seri şekilde mahallin en büyük mülkî amirine haber vermekle beraber, mevcut imkanlarla gerekli tedbirleri alır ve olaya müdahale eden güvenlik kuvvetleri amiri, topluluğa dağılmaları, aksi halde zor kullanılarak dağıtılacakları ihtarında bulunur ve topluluk dağılmazsa zor kullanılarak dağıtılır.

Suç İşleyenlerin Yakalanması

Madde—25. Topluluk içinde suç işleyenleri ve suçluları yakalamak için 24. Maddede belirtilen emir ve ihtarların yapılmasına gerek yoktur.

Çağrı ve Propaganda Araçları

Madde—26. Toplantı veya yürüyüşlere ilişkin çağrı veya propaganda amacıyla kullanılan basılı veya çoğaltılmış veya el ile yazılmış davetiye, levha ve ilânlarda düzenleme kurulu başkanı ile en az altı üyesinin adları, soyadları ve imzalarının bulunması; bunlardan asılması gerekenlerin, Kanunun 6. Maddesinde belirtilen yönteme de uyulmak şartıyla valilik veya kaymakamlıklarca önceden tespit edilmiş yerlere asılması zorunludur.

Bu propaganda ve çağrı alet ve araçlarında, halkı suç işlemeye özendirilen veya kışkırtan yazı veya resim bulunması yasaktır. Toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapılacağı tarihten bir önceki günden toplantı veya gösteri yürüyüşü-

nün başlayacağı saate kadar, güneşin doğuşundan batışına kadarki zaman içinde olmak kaydıyla, ses yükselten veya ileten herhangi bir alet veya araç ile çağrı yapılabilir. Bu süre dışında çağrı için sözü geçen alet veya araçlar kullanılamaz.

Kapalı yer toplantılarında, ses yükseltici alet veya araçlarla dışarıya yayın yapılamaz.

Kışkırtma Yasağı

Madde—27. Halka karşı, doğrudan doğruya veya ses yükselten veya ileten herhangi bir alet veya araç ile söz söyleyerek veya seslenerek veya basılmış veya çoğaltılmış veya elle yazılmış veya çizilmiş kağıtları duvarlara veya diğer yerlere yapıştırarak veya dağıtarak veya benzeri araç ve yollarla halkı Kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşe özendirmek veya kışkırtmak yasaktır.

Bu hareketler güvenlik kuvvetlerince derhâl men edilir.

Ceza Hükümleri

Yasaklara Aykırı Hareket

Madde—28. Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşleri düzenleyen veya yönetenlerle bunların hareketlerine katılanlar, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis ve on bin liradan yirmi beş bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

10. Madde gereğince verilecek bildirimde düzenleme kurulu üyesi olarak gösterilenlerden 9. Maddede belli edilen nitelikleri taşımayanlar toplantı veya yürüyüşün yapılması halinde, bir aydan bir yıla kadar hapis ve beş bin liradan on bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

11 ve 12. Maddelerde yazılı görevleri yerine getirmeye düzenleme kurulu üyeleri hakkında dokuz aydan bir yıl altı aya kadar hapis ve on bin liradan otuz bin liraya kadar ağır para cezası hükmolunur.

Güvenlik kuvvetlerine veya hükümet komiserine veya yardımcılara veya hükümet komiseri tarafından toplantı veya yürüyüş safahatının teknik araç ve gereçlerle tespiti için görevlendirilenlere bu görevlerini yaptıkları sırada cebir ve şiddet veya tehdit veya nüfuz ve müessir kuvvet sarfetmek suretiyle mani olanlar hakkında, fiilleri daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde bir yıl altı aydan beş yıla kadar hapis ve on bin liradan otuz bin liraya kadar ağır para cezası hükmolunur.

Toplantı veya Yürüyüşü Engelleyenler

Madde—29. Toplantı veya yürüyüş yapılmasına engel olan veya devamına imkan vermeyecek tertipler ile toplantı veya yürüyüşü ihlal eden kimse, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde, dokuz aydan bir yıl altı aya kadar hapis ve beş bin liradan on bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Huzur ve Sükunu Bozanlar

Madde—30. Yapılmakta olan toplantı veya yürüyüşte huzur ve sükunu bozmak maksadıyla tehdit veya hakaret veya saldırı veya mukavemette bulunanlar veya başka bir suretle huzur ve sükunun bozulmasına sebebiyet verenler, fiil

daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde, bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis ve beş bin liradan yirmi bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Kanuna Aykırı Propaganda Vasıtaları ve Suç İşlemeye Teşvik

Madde—31. Düzenleme kurulu başkanı ve en az altı üyesinin ad ve soyadları ile imzalarını taşımayan 26. Maddede yazılı propaganda vasıtasını hazırlayanlar, yazdıranlar, bastıranlar, propaganda maksadıyla kullananlar veya sair surette 26. Maddedeki yasak ve şartlara uymayanlar altı aydan bir yıla kadar hapis ve beş bin liradan otuz bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Bu propaganda vasıtalarında halkı suç işlemeye teşvik ve tahrik eder mahiyette yazı veya resim veya işaret bulunursa veya bu maksatla başka araçlar kullanılmış olursa, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde failleri bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis ve on bin liradan elli bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Teşvik ve tahrik neticesi olarak suç işlenir veya suçun icrasına teşebbüs edilirse, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde teşvik veya tahrikte bulunanlar üç yıldan beş yıla kadar hapis ve yirmi bin liradan yüz bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Hükümet Emrine Karşı Gelenler

Madde—32. Kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşlere silahsız olarak katılanlar emir ve ihtardan sonra kendiliğinden dağılmazlar ve hükümet kuvvetleri tarafından zorla dağıtılsa, bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis ve beş bin liradan otuz bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Güvenlik amirinin 24. Maddenin 1.Fıkrası uyarınca yaptığı dağılma isteğini yerine getirmeyen düzenleme kurulu üyeleri hakkında da yukarıda belirtilen cezalar uygulanır.

Dağıtma sırasında cebir veya şiddet veya tehdit veya saldırı veya mukavemette bulunanlar fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde, üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

23. Maddede yazılı hallerden biri gerçekleşmeden veya 24. Madde hükmü yerine getirilmeden, yetki sınırı aşılarak, toplantı veya yürüyüşlerin dağıtılması halinde, yukarıdaki fıkrada yazılı fiilleri işleyenlere verilecek cezalar dörtte bire kadar indirilerek uygulanabileceği gibi, icabına göre büsbütün de kaldırılabilir.

Toplantı ve Yürüyüşe Silahlı Katılanlar

Madde—33. a) Toplantı ve yürüyüşlere, 23. Maddenin (b) bendinde sayılan silah veya araçları (bunlar ruhsatlı taşınsa bile) taşıyarak katılanlar, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

b) (a) bendinde yazılı olanlardan 24. Maddedeki emir ve ihtarı müteakip kendiliğinden dağılmayanların, dağıtılmaları için zor kullanıldığı takdirde, bunlar üç yıldan altı yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

c) Dağılma sırasında 23. Maddenin (b) bendinde yazılı silah veya araçlarla mukavemet edenler beş yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Tahrikçiler ve Suç Ortakları

Madde—34. 27. Maddedeki yasağa aykırı hareket edenler toplantı veya yürüyüş vuku bulmamış veya vuku bulmuş olup da ilk emir ve ihtar üzerine dağıtılmış ise, fiil ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde bir yıl altı aydan dört yıla, toplantı ve yürüyüş zorla dağıtılmış ise üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Çeşitli Hükümler

Suçüstü Hükümlerinin Uygulanması

Madde—35. Bu Kanunda belirtilen suçları işleyenler hakkında yapılacak soruşturma ve kovuşturmalar, yer ve zaman kayıtlarına bakılmaksızın, 3005 sayılı Meşhut Suçların Muhakeme Usulü Kanununa göre yapılır.

Hükümet Komiserine Verilecek Ücret

Madde—36. Düzenleme kurulunun, hükümet komiseri ve yardımcılarının, güvenlik kuvvetlerinin ve görevli askerî birliklerin görev, yetki ve sorumluluklarının uygulanış biçimi ile bu Kanunun 10 ve 18. Maddelerinde belirtilen hususlar ve Kanunun yayımı tarihinden itibaren üç ay içinde çıkarılacak ve Resmi Gazetede yayımlanacak bir yönetmelikle düzenlenir.

Saklı Hükümler

Madde—38. İl İdaresi Kanunu ile diğer kanunlardaki bu Kanun kapsamına giren konularla ilgili yetkiler saklıdır.

POLİS VAZİFE VE SELÂHİYET KANUNU
(Kanun No: 4 Temmuz 1934/ 2559)

Görevi*

Madde—1. Polis, asayiş, amme, şahıs, tasarruf emniyetini ve mesken masuniyetini korur. Halkın ırz, can ve malını muhafaza ve ammenin istirahatini temin eder.

Yardım isteyenlerle yardıma muhtaç olan çocuk, alil ve acizlere muavenet eder. Kanun ve nizamnamelerinin kendisine verdiği vazifeleri yapar.

Emniyetle İlgili Görevleri

Madde—2. Polisin genel emniyetle ilgili görevleri iki kısımdır:

a) Kanunlara, tüzüklere, yönetmeliklere, Hükümet emirlerine ve kamu düzenine uygun olmayan hareketlerin işlenmesinden önce Bu Kanun hükümleri dairesinde önünü almak,

b) İşlenmiş olan bir suç hakkında Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu ile diğer kanunlarda yazılı görevleri yapmak.

Kamu düzeni ve kamu güvenliğinin sağlanmasından sorumlu olan polis, amirinden aldığı emri, kanun, tüzük ve yönetmelik hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı emri verene bildirir. Ancak, amir emrinde ısrar eder ve bu emrini yazılı olarak yenilerse, emir yerine getirilir. Bu halde, emri yerine getiren sorumlu olmaz. Konusu suç teşkil eden emir hiçbir suretle yerine getirilmez. Yerine getirenler sorumluluktan kurtulamaz.³⁶

Aşağıda yazılı hallerde:

1- Can, ırz ve mal emniyetini korumak için,

2- Devletin şahsiyetine karşı işlenen cürümlerin faillerini yakalamak veya delillerini tespit etmek için,

3- Devlet kuvvetleri aleyhine, yalnız veya toplu olarak taarruz veya mukavemette bulunanları yakalamak veya bunların taarruz veya mukavemetlerini def etmek için,

4- Hükümete karşı, şiddet kullanan veya gösteren veya mukavemet edenlerin yakalanması, taarruz eden veya mukavemet edenlerin def edilmesi için,

5- Zabıtlarca muhafaza altına alınan şahıslara, bina veya tesislere, meskun veya gayrimeskun yerlere vaki olacak münferid veya toplu tecavüzleri def etmek için,

6- Ağır cezalı bir suçun sanığı olarak yakalandıktan sonra zabıta kuvvetlerinin elinden kaçmakta olan şahısların yakalanması için,

7- İşlenmekte olan bir suçun işlenmesine veya devamına mani olmak için,

8- Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile diğer kanunlarda, zabıta tarafından suç delillerinin tespiti veya suç faillerinin yakalanması maksadıyla yapılacak aramalar için,

* Madde başlıkları asil metinde olmayıp, kolaylık olması bakımından tarafımızdan ilave edilmiştir

³⁶ Bu madde, kendi içinde çelişkiler taşıdığı gibi, Anayasaya ve Uluslararası Sözleşmelere de aykırıdır. Bkz.: Devlet Memurları kanununun 11. Maddesindeki dip not.

9- Kanunsuz toplantı veya kanunsuz yürüyüşleri dağıtmak veya suçlularını yakalamak için,

10- Yangın, su baskını, yer sarsıntısı gibi afetlerde olay yerinde görevlilerce alınması gereken tedbirler için,

11- Umuma açık yerlerde yapılan her türlü toplantı veya yürüyüşlerde veya törenlerde bozulan düzeni sağlamak için,

12- Herhangi bir sebeple tıkanmış olan yolların trafiğe açılması için,

13- Yukarıdaki maddeler dışında diğer kanunlarda istisnai olarak zabitanın sözlü emirle yapmaya mecbur tutulduğu haller için,

Yetkili amir tarafından verilecek sözlü emirler derhâl yerine getirilir. Bu emirlerin yazılı olarak verilmesi istenilemez. Bu hallerde emrin yerine getirilmesinden doğabilecek sorumluluk emri verene –aittir.

Madde—3. Belediye Zabıtası işleri Hükümetçe lüzum görülen yerlerde polise gördürülür.

Madde—4. Polis hiçbir surette vazifesinden başka bir işte kullanılamaz.

Madde—5. Polis aşağıda gösterilen kimselerin parmak izlerini ve fotoğraflarını almaya yetkilidir.

a- Polis veya jandarma tarafından Cumhuriyet Muddeiumumiliğine tahkikat evrakıyla birlikte veya doğrudan doğruya gönderip mezkur makamca yapılan tahkikat neticesinde Türk Ceza Kanununa göre ağır hapis cezasını istilzam eden suçlarla mezkur kanunda sayılı ammenin itimadı ve mal aleyhine işlenmiş suçların ve her nevi kaçakçılığın maznun ve mahkumlarının serserilerin ve mazennaisu erbabının,

b- Yabancı memleketlerden Türkiye'ye kaçanların memleket içinde bir yerden başka bir yere naklonuların, memleket dışına çıkarılanların,

c- Hüviyetlerini ispat edemeyenlerin,

d- Fuhuşla veya fuhuş yüzünden bulaşan hastalıklarla mücadele nizamname ve talimatnameleri hükümlerine göre kendilerine (Umumi ev sahibi), (Birleşme yeri sahibi) ve (Umum kadın) adı verilenlerin ve itiyat sebebiyle veya menfaat kastıyla kendilerini başkalarının zevkine terk edenlerin fuhşa vasıtalığı itiyad edenlerin, beyaz kadın ticaretiyle meşgul olanların ve umumi kadın patronlarının,

e- Cumhuriyet Savcıları ve adli ve askerî mahkemelerce bir meselenin tetkik ve tahkiki için parmak izlerinin fotoğraflarının alınmasına lüzum gösterilen kimselerin.

Madde—7. Otel, gazino, kahve, işçi yerleri, bar, tiyatro, sinema, hamam ve plaj gibi umuma mahsus istirahat ve eğlence yerlerinin açılması önce polisin tahkiki üzerine o yerin en büyük mülkî amirinin vereceği izne bağlıdır.

İzin alınmadan açılan bu yerler polis tarafından kapatılır.

Madde—8. Polisçe kati delil elde edilmesi halinde ve mahallin en büyük mülkî amirinin emriyle;

a- Kumar oynayan, umumi ve umuma açık yerler ile her çeşit özel ve resmi kurum ve kuruluşlara ait lokaller,

b- Mevzuata aykırı bir şekilde uyuşturucu madde imal edilen, satılan, kullanılan, bulundurulan yerler,

c- Mevcut hükümlere aykırı davranışları görülen genelevler, birleşme yerleri ve fuhuş yapılan evler ve yerler,

d- Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Anayasa düzenine, genel güvenliğe ve genel ahlaka zararı dokunacak, oyun oynatılan, temsil verilen, film veya video bant gösterilen yerler,

e- Derneklere, sendikalara, loca ve kulüplere, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile benzeri kurum ve kuruluşlara ait ve yalnız üyelerinin yararlanması için açılan lokallerden, birden fazla denetim sonunda ve yazılı ihtarla rağmen, iç yönetmeliğe aykırı faaliyet göstererek umuma açık yer durumuna geldiği tespit edilenler,

f- Yürürlükte bulunan hükümlere aykırı olarak işletilen veya konulan yasaklara uymayan, açılması izne bağlı yerler ile bu Kanunun 12. Maddesi hükümlerine uymadığı tespit edilen yerler,

Polis tarafından kapatılır ve/veya faaliyetleri men edilir.

Kapatma veya faaliyetten men'i gerektiren sebepler adli kovuşturmayı gerektiriyorsa soruşturma evrakı derhâl adliyeye verilir.

Kapatmayı veya faaliyetten men'i icap ettiren sebepler mahkemeye intikal ettirilecek hallerde ise altı ay, değilse üç aydan fazla kapatma veya faaliyetten men'e karar verilmez.

Adli ve idarî kovuşturmanın her safhasında mülkî amirin kapatma veya faaliyetten men kararına karşı ancak idarî yargı merciine başvurabilir.

Soruşturma evrakı adliyeye tevdi edilen şahıslar hakkında takipsizlik kararı verilmesi veya kesin şekilde sahip değişikliği hallerinde, mahalli mülkî amir tarafından kapatılan yerin süresinden önce –açılmasına karar verilebilir.

Madde—9. Polis,

a- Askere, zabıtlere ve zabıta memurlarına mahsus silahları, harp tüfeklerini ve namlusu 15 santimetreden uzun olan tabancaları,

b- İzinsiz taşınan her model çap ve büyüklükte silah ve tabancalarla dinamit, bomba ve bunlara benzer yakıcı, öldürücü maddeleri ve zehirli gazlarla bunlara ait alet ve malzemeyi ve barut vesair ateş alıcı eczayı ve yasak olan silahlara ait fişekleri,

c- Üstünde bulundurduğu saldırma, kama, bıçak ve sustalı çakıları, Amerikan yumruklarını, usturpa, matrakları, şişli bastonları ve buna benzer yaralayıcı aletleri,

d- Ammenin emniyeti için tehlikeli bir vasıta olarak kullanılması muhtemel her türlü eşyayı,

e- Serseri ve sabıkalılarda bulunan ve suç işlemeye yarayan her türlü vasıtaları (Zabıta şüphe üzerine bu kabil şahısların üzerini arayabilir),

f- Ahlak ve umumi terbiyeye uygun olmayan şarkı ve sözleri yahut amme emniyetini bozucu hitabeleri muhtevi bulunan gramofon plaklarını ve izinsiz

gösterilen veya elde edilen filmleri ve bu kabil sair basma yazı ve resimleri alır. Bunlardan suç mevzuu olanları evrakıyla Adliyeye ve diğerlerini ait olduğu makamlara verir.

Polis, kamu düzenini ve anayasal hak ve özgürlükleri korumak bakımından zorunlu ve gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, il sınırları içinde valinin, ilçe sınırları içinde kaymakamın, somut olay ve gereksinimler için her seferinde yeniden vereceği emirle,

A- 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun kapsamına giren toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin düzenini ve güvenliğini bozacak faaliyet ve davranışları önlemek üzere, toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin yapıldığı yerde veya yakın çevresinde,

B- Özel hukuk tüzel kişileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının ya da sendikaların genel kurul toplantılarının güvenliğini sağlamak üzere, toplantının yapıldığı yerde veya yakın çevresinde,

C- Can ve mal güvenliğinin ve seyahat özgürlüğünün sağlanması için, tren, otobüs, vapur, uçak, metro ve benzeri yerüstü ve yer altı toplu taşıma araçları ile hava limanı, iskele, liman, gar, istasyon, otogar, otobüs terminalleri gibi halkın topluca bulunduğu veya spor gösteri veya yarışmaları gibi büyük halk topluluklarının birikebileceği yerlerde,

D- Öğretim ve eğitim özgürlüğünün sağlanması için her derecede öğretim ve eğitim kurumlarının ve Kanunun 20/2. Maddesindeki koşula uygun olarak girecek üniversite, bağımsız fakülte veya bağlı kurumlarının içinde, bunların yakın çevrelerinde ve giriş çıkış yerlerinde,

E- Cana, ırza, mala veya tasarruf emniyetine tecavüz, sabotaj, adam kaçırmak veya rehin almak, silahlı gasp ve soygun ateşli silahlar ve bıçaklarla bomba ve öteki patlayıcı, parlayıcı ve yakıcı maddelerle saldırıda bulunmak, uçak, tren, otobüs, vapur ve benzerleri öteki yerüstü ve yer altı toplu taşıma araçlarını kaçırmak, zaptetmek veya yolcularını rehin tutmak suretiyle toplumda tedirginlik, korku ve dehşet meydana getirerek sırf kamu düzenini bozmaya ve millî güvenliği sarsarak Anayasada yer alan temel hak ve hürriyetleri, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü nitelikleri Anayasada belirlenen cumhuriyeti tehlikeye düşürmeye yönelik şiddet eylemlerine girişileceğini gösteren kesin belirtilerin elde edilmesi halinde, umumi ya da umuma açık yerlerde veya öğrenci yurtlarında veya eklentilerinde veya kentin ya da öteki yerleşme birimlerinin giriş ve çıkış yerlerinde veya ana caddelerinde seyreden taşıt araçlarında,

Yukarıdaki fıkranın a,b,c bentlerinde sayılan alet ve eşyanın bulundurulup bulundurulmadığını saptamak ve bu fıkranın E bendinde sayılan eylemlerle ilgili kişileri ele geçirmek amacıyla, kişilerin üstlerini, araçlarını ve eşyasını arar, suç unsuru gördüklerine el koyar, evrakla birlikte adalete teslim eder.

5680 sayılı Basın kanunu kapsamına giren basılı eserlerin arama ve zaptı, genel hükümlere göre olur.

Madde—15. Polis, yaptığı tahkikat esnasında ifadelerine müracaat lazım gelen kimseleri çağırır ve kendilerine lüzumu olan şeyleri sorar.

Madde—17. Polisin,

A- Kanunun usul ve dairesinde verdiği emre itaatsizlik ve ittihaz eylediği tedbirlere riayetsizlik edenler,

B- Vazife yaparken polise mukavemette bulunan veya vazifesinden alıkoymak maksadıyla polise karşı zorla karşı koyan ve yakalanmadıkları takdirde hareketlerinde devam etmeleri melhuz bulunan şahıslar,

Karakola götürülüp haklarında tanzim olunacak evrakla beraber adliyeye verilirler.

Polis suç işlenmesini önlemek veya işlenmiş suçların faillerini ele geçirmek için kişilerden (KENDİNİN POLİS OLDUĞUNU BELİRLEYEN BELGEYİ GÖSTERDİKTEN SONRA) kimliğini sorabilir.

Bu istem karşısında herkes nüfus hüviyet cüzdanı, pasaport veya resimli bir belgeyi göstererek kimliğini belirlemek zorundadır.

Kimliğini bir belge ile veya polisçe tanınmış kişilerin tanıklığı ile ispat edemeyenler ve gösterdikleri belgelerin doğruluğundan şüphe edilen kişiler, aranan kişilerden olup olmadıkları anlaşılıncaya veya gerçek kimliği ortaya çıkıncaya kadar yirmi dört saati geçmemek üzere polisçe gözaltına alınabilirler. Bu kişilere kimliğini ispatlamaları hususunda gerekli kolaylıklar gösterilir.

Kimliği tespit edilemeyen veya nüfusa kayıtlı olmadığı anlaşılan ve nüfus idarelerine gönderilmesi gerekenlerin parmak izi veya fotoğrafları alındıktan sonra kimliklerinin tespiti veya nüfusa kayıtlarının temini için tüzükte gösterilen esas ve usullere göre işlem yapılır.

Madde—20. Zabıta, imdat istenmesi veya yangın, su baskını ve boğulma gibi büyük tehlikelerin haber verilmesi veya görülmesi halleri ile ağır cezalı bir suçun işlenmesine veya yapılmakta devam olunmasına mani olmak için konutlara, iş yerlerine ve eklentilerine girebilir.

Zabıta aşağıda yazılı hallerde üniversite, bağımsız fakülte veya üniversiteye bağlı kurumların binalarına veya bunların eklerine girebilir:

A- Üniversite binaları veya ekleri içinde, kurumun imkanlarıyla önlenmesi mümkün görülmeyen olayların çıkması ihtimali karşısında rektör, acele hallerde de dekan veya bağlı kuruluş yetkililerinin zabıttan yardım talep etmeleri halinde,

B- Herhangi bir davet veya izne bağlı olmaksızın suç ve suçluların kovuşturulması için her zaman,

Fıkranın A bendinde gösterilen hallerde talep derhâl yerine getirilir. B Bendinde gösterilen hallerde de giriş sebebinin niteliğine göre, kurumun yetkilileri teşebbüsten haberdar edilebilir.

İlgili kurumlar kovuşturma dolayısıyla zabıta kuvvetlerine gereken her türlü yardım ve kolaylığı göstermekle yükümlüdürler.³⁷

³⁷ Bu fıkranın ikinci cümlesindeki, “kolluk gücünün suç ve suçlu kovuşturmak üzere çağrısız ve izinsiz üniversite binalarına ve eklerine girdiği halde durumdan yerine göre yetkilileri haberdar etmemesine” ilişkin hüküm Anayasa Mahkemesi tarafından 25 Nisan 1974 tarih ve E.1973-41, K.1974-13 sayılı kararıyla iptal edilmekle hükmü kalmamıştır.

Ek Madde—1. Umumi veya umuma açık yerler ile umuma açık yer niteliğindeki ulaşım araçlarında gerçek kişi veya topluluklar mahallin en büyük mülkî amirine en az 48 saat önceden müracaat suretiyle oyun ve temsil verebilir veya çeşitli şekillerde gösteri düzenleyebilir.

Bunlardan genel ahlaka, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne veya Anayasa düzenine aykırı olduğu tespit edilenler, mahallin en büyük mülkî amiriyle polis tarafından men edilir ve ilgililer derhâl adli mercilere sevk edilir.

Dilekçe ile yapılan müracaatta oyun, temsil veya gösteriye katılan yönetici ve diğer kişilerin ikametgah ve tabiyeleri belirtilir.

Ek Madde—6. Polis, yakalanması gerekli kişi veya dağıtılması gereken topluluğun direnmesi, saldırıya yeltenmesi veya saldırıda bulunması hallerinde, bu fiilleri etkisiz hale getirmek için zor kullanabilir.

Zor kullanma, direnme ve saldırının mahiyetine ve derecesine göre etkisiz hale getirilecek şekilde kademeli olarak artan nispette bedeni kuvvet, maddi güç ve kanuni şartları gerçekleştiğinde her çeşit silah kullanma yetkilerini ifade eder.

Toplu kuvvet olarak müdahale edilen durumlarda zor kullanmanın derecesi ile kullanılacak araç ve gereçler müdahale eden kuvvetin amiri tarafından tayin ve tespit edilir.

Ek Madde—7. Polis, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Anayasa düzenine ve genel güvenliğine dair önleyici ve koruyucu tedbirleri almak, emniyet ve asayişini sağlamak üzere, ülke seviyesinde istihbarat faaliyetlerinde bulunur, bu amaçla bilgi toplar, değerlendirir, yetkili mercilere veya kullanma alanına ulaştırır. Devletin diğer istihbarat kuruluşlarıyla işbirliği yapar.

KANUN DIŞI YAKALANAN VEYA TUTUKLANAN KİMSELERE TAZMİNAT VERİLMESİ HAKKINDA KANUN (7 Mayıs 1964/ 466)

Madde—1. 1. Anayasa ve diğer kanunlarda gösterilen hal ve şartlar dışında yakalanan veya tutuklanan veyahut tutukluluklarının devamına karar verilen;

2. Yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar kendilerine yazılı olarak hemen bildirilmeyen;

3. Yakalanıp veya tutuklanıp da kanunî süresi içinde hakim önüne çıkarılmayan;
4. Hakim önüne çıkarılmaları için kanunda belirtilen süre geçtikten sonra hakim kararı olmaksızın hürriyetlerinden yoksun kılınan;
5. Yakalanıp veya tutuklanıp da bu durumlar yakınlarına hemen bildirilmeyen;
6. Kanun dairesinde yakalandıktan veya tutuklandıktan sonra haklarında kovuşturma yapılmasına veya son soruşturmanın açılmasına yer olmadığına veyahut beraetlerine veya ceza verilmesine mahal olmadığına karar verilen;
7. Mahkum olup da tutuklu kaldığı süre hükümlülük süresinden fazla olan veya tutuklandıktan sonra sadece para cezasına mahkum edilen kimselerin uğrayacakları her türlü zararlar, bu Kanun hükümleri dairesinde Devletçe ödenir.

Madde—2. 1. Maddede yazılı sebeplerle zarara uğrayanlar, kendilerine zarar veren işlemlerin yapılmasına esas olan iddialar sebebiyle haklarında açılan davalar konusunda verilen kararların kesinleştiği veya bu iddiaların mercilerince karara bağlandığı tarihten itibaren üç ay içinde, ikametgâhlarının bulunduğu mahal ağır ceza mahkemesine bir dilekçeyle başvurarak uğradıkları her türlü zararın tazminini isteyebilirler.

Dilekçede, zarar isteminde bulunan kimsenin açık adresinin, zarara sebebiyet verdiği ileri sürülen işlemlerin özetinin, zararın dayandığı sebepler ile sübut delillerini ve tazmini istenen zararın neden ibaret olduğunun yazılı olması ve sübut delillerinin dilekçeye bağlı olarak verilmesi gereklidir. Dilekçeye delillerini bağlı olarak ibraz etmeyenlere Mahkeme, delillerini ibraz için 1 aylık süre verir.

Yukarıdaki fıkrada yazılı hususları kapsamayan dilekçe, mahkeme kararıyla reddolunur.

Tazminat istemine esas olan işlem işi hükmü bağlayan ağır ceza mahkemesince yapılmışsa, bu istemi incelemeye yetkili mahkeme, en yakın yer ağır ceza mahkemesidir.

Madde—3. 2. Maddede yazılı yetkili mahkeme, zarar istemine dair dilekçe üzerine, üyelerinden birisini işin incelenmesiyle görevlendirir. Görevlendirilen üye, ilk önce, istemin kanunî süre içerisinde yapılmış olup olmadığını inceler, istem süresi içinde yapılmışsa, görevli üye, hüküm ve karar dosyasını aldirtmak, her türlü incelemeleri yapmak ve gerekiyorsa, tazminat isteminde bulunan kimseyi de dinlemek suretiyle delilleri topladıktan sonra, yazılı düşüncesini bildirmesi için evrakı Cumhuriyet Savcılığına gönderir.

Mahkeme, Cumhuriyet Savcısının yazılı görüşü üzerine duruşma yapmaksızın kararını verir.

Bu karar aleyhine tebliğ tarihinden başlayarak bir hafta içinde temyiz yoluna başvurulabilir.

Madde—5. Haklarında kovuşturma yapılmasına veya son soruşturmanın açılmasına yer olmadığına karar verilmesi sebebiyle tazminat anlardan aynı işten dolayı haklarında yeniden dava açılanlara; ve

Beraat kararı sebebiyle tazminat alanlardan beraat hükmü aleyhine muhakemenin iadesi isteminin kabulü ile haklarında yeniden duruşma yapılmasına karar verilenlere; ödenen tazminat miktarınca o kişinin malları üzerine Hazinece ihtiyati haciz konulabilir.

Dava sonunda o kişi beraat ederse ihtiyati haciz kalkar. İhtiyati haciz konduğu tarihten kalktığı tarihe kadar geçen süre içerisinde beraat eden kişinin bir zararı doğmuşsa bu Kanuna göre yetkili Ağır Ceza Mahkemesi talebi üzerine zararın tazminine karar verebilir. Mahkum olduğu takdirde ödenen tazminat hükme lüzum kalmaksızın Hazineye geri alınır veya ihtiyati haciz konmuş ise genel hükümler uygulanır.

Madde—6. Bu Kanun hükümleri disiplin yönünden yapılan tutuklamalar ve alınan tedbirler uygulanmaz.

Madde—7. Tazminat talebi kabul olunmayan kimsenin sebebiyet verdiği masraf da kendisine yükletilir.

Madde—8. Yabancı devlet tabiiyetinde bulunan kimseler hakkında bu Kanunun uygulanması, o devletin Türk vatandaşlarına aynı esasları uygulamakta bulunmasına bağlıdır.

İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU KANUNU (5 Aralık 1990/3686)

Madde—1. Bu Kanunun amacı; Dünyada ve ülkemizde insan haklarına saygı ve bu konudaki gelişmeleri izlemek suretiyle uygulamaların bu gelişmelere uyumunu sağlamak ve başvuruları incelemek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde bir İnsan Hakları İnceleme Komisyonunun kuruluş, görev, yetki, çalışma usul ve esaslarını düzenlemektir.

Kapsam

Madde—2. Bu Kanun T.C. Anayasası ile İnsan Hakları Evrensel Beyanname ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi çok taraflı uluslararası belgelerde belirlenmiş bulunan insan hak ve hürriyetleri ile uluslararası alanda genel kabul gören insan haklarını kapsar.

Komisyunun Kuruluşu

Madde—3. Üye sayısı Danışma Kurulunun teklifi üzerine Genel Kurulca belirlenecek İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunda; siyasî parti grupları ile bağımsızlar Meclisteki sayılarının —boş üyelikler hariç— üye tam sayısına nispet edilmesi ile bulunacak yüzde oranına uygun olarak temsil edilir.

Bu Komisyon üyelikleri için, bir yasama döneminde iki seçim yapılır. İlk seçimlerin görev süresi iki, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi üç yıldır.

Komisyon, Siyasî Parti gruplarının yüzde oranlarına göre, bir başkan, iki başkan vekili, bir sözcü ve bir katip seçer. Bu seçim, üye tam sayısının salt çoğunluğuyla toplanan Komisyonu, toplantıya katılanlarının salt çoğunluğunun gizli oyuyla yapılır.

Komisyunun Görevleri

Madde—4. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun görevleri şunlardır:

- a) Uluslararası alanda genel kabul gören insan hakları konusundaki gelişmeleri izlemek,
- b) Türkiye'nin insan hakları alanında taraf olduğu uluslararası antlaşmalarla T.C. Anayasası ve diğer millî mevzuat ve uygulamalar arasında uyum sağlamak amacıyla yapılması gereken değişiklikleri tespit etmek ve bu amaçla yasal düzenlemeler önermek,
- c) Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonlarının gündemindeki konular hakkında istem üzerine görüş ve öneri bildirmek,
- d) Türkiye'nin insan hakları uygulamalarının, taraf olduğu uluslararası antlaşmalara, Anayasa ve Kanunlara uygunluğunu incelemek ve bu amaçla, araştırmalar yapmak, bu konularda iyileştirmeler, çözümler önermek,
- e) İnsan haklarının ihlale uğradığına dair iddialar ile ilgili başvuruları incelemek veya gerekli gördüğü hallerde ilgili mercilere iletmek,
- f) Gerekliğinde dış ülkelerdeki insan hakları ihlallerini incelemek ve bu ihlalleri o ülke parlamenterlerinin dikkatlerine doğrudan veya mevcut parlamenter forumlar aracılığıyla sunmak,
- g) Her yıl yapılan çalışmaları, elde edilen sonuçları, yurtiçi ve dışında İnsan Haklarına saygı ve uygulamaları kapsayan bir rapor hazırlamak.

Komisyunun Yetkileri

Madde—5. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, görevleri ile ilgili olarak, Bakanlıklarla Genel ve Katma Bütçeli Dairelerden, mahallî idarelerden, muhtarlıklardan üniversitelerden ve diğer kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşlardan bilgi istemek ve buralarda inceleme yapmak, ilgililerini çağırıp bilgi almak yetkisine sahiptir.

Komisyon, gerekli gördüğünde uygun bulacağı uzmanların bilgilerine başvurabilir ve Ankara dışında da çalışabilir.

Komisyunun Çalışma Usul ve Esasları

Madde—6. İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, üye tam sayısının en az üçte biri ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tam sayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz.

Komisyon, incelemelerini alt komisyonlar kurmak suretiyle de yapabilir.

Komisyonun gerekli görmesi halinde; inceleme konusunun sorumluları hakkında genel hükümlere göre kovuşturma veya işlem yapılabilmesi için, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca Komisyon raporu ilgili mercie bildirilir.

Komisyon çalışmaları ile ilgili olarak, yurtiçi ve yurtdışı görevlendirmelere ait giderler, Komisyonun Kararı ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanının onayı ile 6245 sayılı Harcırah Kanunu hükümlerine göre Türkiye Büyük Millet Meclisi Bütçesinden karşılanır.

İnceleme ve Sonucun Bildirilmesi

Madde—7. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca havale olunan başvurular ile ilgili konuları inceler.

Komisyon, başvuruların sonucu veya yapılmakta olan işlem hakkında başvuru sahibine en geç üç ay içinde bilgi verir.

KAMU GÖREVLİLERİNİN “SİYASÎ FAALİYETLERDE BULUNMAYACAĞI” HAKKINDA GENELGE (26 Mayıs 1983-50)

1. 22.4.1983 tarihinde yürürlüğe giren Siyasal Partiler Kanunu ve Millî Güvenlik Konseyinin 76 sayılı Kararı ile siyasî parti kurma faaliyetleri yeniden başlamış bulunduğundan Devlet Memurlarına yasaklanmış bulunan bazı hususların bir kere daha hatırlatılmasında yarar görülmüştür.

2. Demokratik rejimin vazgeçilmez unsuru olan Siyasî Partilerin kurulması, Milletimize seçme ve tercih yapma imkanı vermektedir. İnsan haklarına saygılı ve hukuka bağlı demokratik bir Devlet idaresi, Milletimizin çağdaş medenîyet düzeyine ulaşmasını, refah ve huzurunu sağlamış olacaktır.

Bu itibarla, Devlet teşkilatında çalışan tüm kamu personeli; Cumhuriyetimizin niteliklerine gölge düşürecek tutum ve davranışlardan kesinlikle kaçınacak, Kanunlarımızda hüküm altına alınan ödev ve sorumlulukların şuurunda görevlerini ifa edeceklerdir.

3. Devlet Memurları ve diğer Kamu görevlileri, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına ve Kanunlarına sadakatle bağlı kalmak ve Millet'in hizmetinde Türkiye Cumhuriyeti Kanunlarına tarafsız ve eşitlik ilkelerine bağlı kalarak uygulamak, görevlerini dikkat ve itina ile yerine getirmek mecburiyetindedirler.

4. Kamu görevlilerinin bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da görevlerini, Anayasa ve Kanunlarda öngörüldüğü şekilde yerine getireceklerine olan inancım tamdır.

5. 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 6 ve 7. Maddeleri ile 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanununun 11. Maddesinde yer alan hususlar kamu personelini yakından ilgilendirmektedir. Buna göre;

a) Hakimler ve Savcılar, Yüksek Yargı Organları mensupları, Yüksek öğretim Kurumlarındaki öğretim elemanları, Yüksek öğretim Kurulu Üyeleri, Kamu Kurum ve Kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri, özel kanunla veya özel kanunun verdiği yetkiye dayanarak kurulmuş bankaların ve teşekküllerinin yönetim ve denetim işlerinde çalışanlarıyla aylıklı ve yevmiyeli memurları ve kamu yararına çalışan derneklerden özel gelir kaynakları ve özel imkanları kanunla sağlanmış olanların merkez kurullarında görevli olanları, öğrenciler ve Silâhlı Kuvvetler mensupları, kesinlikle siyasî partilere giremeyeceklerdir.

b) Devlet Memurları

(1) Herhangi bir siyasî parti, kişi veya zümrenin yararını veya zararını hedef tutan bir davranışta bulunmayacaklardır.

(2) Görevlerini yerine getirirken dil, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din ve mezhep ayrımı yapmayacaklardır.

(3) Hiçbir şekilde siyasî ve ideolojik amaçlı beyanda ve eylemde bulunmayacak ve bu eylemlere katılmayacaklardır.

(4) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına ve Kanunlarına sadakatle bağlı kalınacak ve Millet'in hizmetinde Türkiye Cumhuriyeti Kanunlarını sadakatle ve tarafsız olarak uygulayacaktır.

6. Devlet memurları, resmî sıfatlarının gerektirdiği itibar ve güvene lâyık olduklarını hizmet içindeki ve dışındaki tutum ve davranışlarıyla göstereceklerdir.

7. Kamu hizmetlerinin meri mevzuata uygun olarak hiçbir ayırım yapılmaksızın sür'atle ve adilâne bir şekilde vatandaşlarımızın istifadesine sunulması Devlet Memurlarının ana hedefi olacaktır.

8. Yukarıda belirtilen ödev ve sorumluluklara uymayan aksine tutum ve davranış içinde bulunan Devlet Memurları hakkında da mutlaka adlî ve idarî soruşturma açılacak haklarında gerekli Kanunî müeyyideler uygulanacaktır.

**KAMU KURUM VE KURULUŞLARINDA ÇALIŞAN MEMURLAR
VE DİĞER KAMU GÖREVLİLERİNİN SENDİKAL
FAALİYETLERİNDE KAMU YETKİLİLERİNCE KOLAYLIK
GÖSTERİLMESİNE DAİR BAŞBAKANLIK GENELGESİ
(20.11.1997/70)**

Memur sendikacılığı konusunda Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin iç hukukumuza uyarlanmasında atılan en önemli adım, 23.7.1995 tarihli ve 4121 Kanununun 4. Maddesi ile Anayasanın 52. Maddesinde yapılan

değişiklik olmuştur. Buna göre, Anayasanın 52. Maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarının arasına eklenen fıkra “128. Maddenin ilk fıkrası kapsamına giren kamu görevlilerinin kanunla kendi aralarında kurmalarına cevaz verilecek olan ve bu maddenin birinci ve ikinci fıkraları ile 54. Madde hükümlerine tabi olmayan sendikalar ve üst kuruluşları, üyeleri adına yargı mercilerine başvurabilir ve idareyle amaçları doğrultusunda toplu görüşme yapabilirler. Toplu görüşme sonunda anlaşmaya varılırsa düzenlenecek mutabakat metni taraflarca imzalanır. Bu mutabakat metni, uygun idarî veya kanunî düzenlemenin yapılabilmesi için Bakanlar Kurulunun takdirine sunulur. Toplu görüşme sonunda mutabakat metni imzalanmamışsa anlaşma ve anlaşmazlık noktaları da taraflarca imzalanacak bir tutanakla Bakanlar Kurulunun takdirine sunulur. Bu fıkranın uygulanmasına ilişkin usuller kanunla düzenlenir” hükmünü amirdir. Böylece, devlet memurları ve diğer kamu görevlilerinin sendikalar ile üst kuruluşlarını kurabilecekleri hükmü Anayasamızda tekrar düzenlenmiş ve bu husustaki usullerin kanunla düzenleneceği hükme bağlanmıştır.

Anayasanın değişik 53. Maddesi çerçevesindeki ilk kanunî düzenleme, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun mülga 22. Maddesinin, 12.6.1997 tarihli ve 4275 sayılı Kanunun 1. Maddesiyle yeniden ihyası ve “Devlet memurları, Anayasada ve özel kanununda belirtilen hükümler uyarınca sendikalar ve üst kuruluşlar kurabilir ve bunlara üye olabilirler” hükmünün getirilmesidir.

7.7.1997 tarihinde TBMM’ne sunulan Hükümet Programı’nda “Anayasada yapılan değişikliklere paralel olarak Kamu çalışanlarına sağlanan sendikal hakların tam olarak kullanılması ve bu hakların geliştirilmesi için gerekli çaba gösterilecektir” ifadesi yer almakta olup, bu husustaki kanun tasarısı çalışmaları Hükümetimizce sürdürülmektedir.

Bu çerçevede, bütün kamu yetkililerince, yukarıda bahsi geçen düzenlemelerin sonuçları beklenmeksizin;

Maaş bordrolarını düzenleyen birim veya yetkililerin iş yükü göz önünde bulundurularak, bunların aslî görevlerinde bir aksamaya meydan verilmeden, sendika üyesi kamu görevlilerinin yazılı başvuruları halinde üyelik aidatlarının yetkili merciler marifeti ile aylıklarından kesilerek sendika hesabına yatırılması,

Kamu görevlilerinin sendika ve üst kuruluş kurma, sendikalara üye olma, sendikal etkinliklerde bulunma yolundaki başvuru girişimlerinin engellenmemesi,

Sendikaların genel kurul yapma, kendilerini ve çalışmalarını tanıtıcı yayınlar yapma, çeşitli toplantılar düzenleme, sosyal, kültürel ve sanatsal etkinliklerde bulunmalarının kısıtlanıp yasaklanmaması,

Sendika yöneticisi ve üyelerine sendikal çalışmaları nedeniyle disiplin cezaları uygulanmaması,

Sendikaların kanunlar çerçevesindeki etkinliklerine genel kolluk yetkisinin kullanılarak müdahale edilmemesi,

Sendikalarla diyaloga girilerek, işbirliği yapılması, görüş ve önerilerinin alınması,

hususlarında kolaylık gösterilmesi ile kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan memurlar ve diğer kamu görevlilerinin sendikal faaliyetlerinin bu Genelge hükümleri doğrultusunda yürütülmesi hususunda her kademedeki yetkililerin gerekli titizlik, duyarlılık ve kolaylığı göstermeleri; toplumsal uzlaşma ve demokrasi kültürünü geliştirme azim ve arzusundaki Hükümetimiz için büyük önem arz etmektedir.

İlgi'de kayıtlı 1993/15 sayılı Genelge yürürlükten kaldırılmıştır.
Bilgilerini ve gereğini önemle rica ederim.

Mesut YILMAZ
Başbakan

BASIN KANUNU
(15 Temmuz 1950/ 7564)

Umumi Hükümler

Madde—1. Basın serbesttir.

Basılmış eserlerle bunların neşri bu Kanunda yazılı hükümlere tabidir.

Madde—2. Bu Kanun hükümlerine göre basılmış eserlerden maksat neşredilmek üzere tabi aletleriyle basılan veya sair her türlü vasıtalarla çoğaltılan yazılar ve resimler gibi eserlerdir.

Madde—3. Gazetelere, haber ajansları neşriyatına ve belli aralıklarla yayınlanan diğer bütün basılmış eserlere bu Kanunda "mevkute" denir.

Basılmış eserlerin herkesin görebileceği veya girebileceği yerlerde gösterilmesi veya asılması veya dağıtılması veya dinletilmesi veya satılması veya satış arzı "neşir" sayılır.

Fiilin ayrıca suç teşkil etmesi hali müstesna olmak üzere, basın suçu neşir ile vücut bulur.

Madde—4. Her basılmış eserde o eserin yayın yeri, yılı ve tabiin, varsa neşirin adları ve işyerleri gösterilir.

İlân, tarife, sirküler ve emsali hakkında bu hüküm uygulanmaz. Mevkute-lerde ayrıca basıldığı tarih ile sahibinin ve yazı işlerini fiilen idare eden sorumlu müdürün ve bunlar müteaddit ise idare ettikleri kısım ile birlikte her birinin adları gösterilir.

Mevkute Yayını

Madde—5. Her mevkutenin yazı işlerini fiilen idare eden sorumlu müdürü bulunur.

Yayının muhtelif kısımlarını idare için ayrı sorumlu müdürler bulundurulabilir. Bu takdirde her sorumlu müdür kendi idare ettiği kısımdan sorumlu olur.

Sorumlu müdür aşağıdaki şartları haiz olmalıdır:

1- Türk vatandaşı ve lise tahsili görmüş olmak veya bu derecede tahsili bulunduğu resmen tevsik edilmiş olmak,

2- 21 yaşını bitirmiş olmak,

3- Türkiye'de ikametgâh sahibi olmak,

4- Devlet Memuru, asker veya ordu mensubu bulunmamak, (Meslekî ve ilmi mevkuteler için bu şart aranmaz),

5- Kısıtlı veya kamu hizmetlerinden yasaklı olmamak,

6- Ağır hapis, taksirli suçlar hariç olmak üzere beş yıldan fazla hapis cezalarından biriyle veya yayın tehdidiyle para ve menfaat temini, hırsızlık, sahtecilik, dolandırıcılık, inancı kötüye kullanma, yalan yere şahadet, yalan yere yemin etmek, iftira, suç tasnii, resmi mercileri iğfal, müstehcen ve hayasızca yayın, fuhşiyata tahrik, hileli iflas, zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, istimal ve istihlak kaçakçılığı suçu dışındaki kaçakçılık suçlarından veya kanunun ek birinci mad-

desinin ikinci fıkrasında yer alan suçlar ile bu suçlara tahrik ve teşvikten hüküm giymemiş olmak,

7- Geçici olarak kamu hizmetlerinden yasaklılık, genel emniyet gözetimi altında bulundurulmak veya sürgün cezasına hükümlülük hallerinden bu ceza veya tedbirler infaz edilmiş olmak.

Cevap ve Düzeltme Hakkı

Madde—19. I- Bir kişinin haysiyet ve şerefine dokunan veya kendisi ile ilgili gerçeğe aykırı hareketler, düşünceler ve sözler izafesi suretiyle açık veya kapalı şekilde bir mevkutede yapılan yayımdan dolayı ilgili veya yetkili temsilcisi yayının yapıldığı tarihten itibaren iki ay içinde imzasını taşıyan cevap veya düzeltme yazısını mevkutenin sorumlu müdürüne verebilir veya gönderebilir.

Sorumlu müdür, cevap veya düzeltmeyi aldığı tarihten itibaren üç gün içinde inceler ve yayınlanmasına karar verdiği takdirde inceleme süresinin bitiminden sonra çıkacak ilk nüshada, metne hiçbir mülahaza ve işaret katmaksızın ve bu cevap veya düzeltme dolayısıyla herhangi bir mütalaa beyan etmeksizin aynen ve tamamen yayınlamaya mecburdur.

II- Cevap veya düzeltme, ilişkin olduğu yazının cevap verenle ilgili miktarının iki katından uzun olamaz. Ancak, yirmi satırdan az olan yazıların cevabı otuz satır olabilir. Mevkutenin birden fazla yerde basılması halinde, cevap veya düzeltmeye sebep olan yazının yayınlandığı ve dağıtıldığı yerdeki baskısının tüm nüshalarında cevap veya düzeltmeye yer verilir.

III- Cevap veya düzeltmenin zamanında yayınlanmaması halinde ilgili, yayınlanması gereken tarihten itibaren yirmi gün içinde evrakı ile birlikte bulunduğu yer Sulh Ceza Hakimine başvurur.

Sulh Ceza Hakimi, iki gün içinde, cevap veya düzeltmeyi; suç mahiyetinde olup olmadığı, yayın ile ilgisi bulunup bulunmadığı, Kanunda yazılı şekil ve şartları taşıyıp taşımadığı ve mevkuteye yapılan başvurunun yayınından itibaren iki ay içinde yapılıp yapılmadığı cihetlerinden inceleyerek, cevap veya düzeltmenin yayınlanmamasına veya aynen ya da uygun göreceği değişiklikleri yaparak yayınlanmasına karar verir. Bu karar ilgililere tebliğ olunur.

Bu karara karşı ilgililer dört gün içinde Asliye Ceza Hakimine evraklarını da vermek suretiyle itiraz edebilirler. Asliye Ceza Hakiminin (1) numaralı fıkradaki hususları da dikkate almak suretiyle iki gün içinde itirazı inceleyerek vereceği karar kesindir.

IV- Cevap veya düzeltmenin yayınlanmasına karar verildiği takdirde, kesin nitelikteki hâkim kararının, günlük mevkutelerde alındığı tarihi izleyen üç gün içinde, diğer mevkutelerde bu süre gözetilmek suretiyle ilk çıkacak nüshada yayınlanması zorunludur.

V- Cevap veya düzeltmenin öncelikle, cevaba sebebiyet veren yazının yayınlandığı sayfa ve sütunda veya bunların eşdeğerinde, okumayı güçleştirmeyecek şekilde, imla kurallarına uygun olarak, eş büyüklükte ve eş karakterde harflerle, cevap veya düzeltmeyi gerektiren yazı için başlık yapılmış veya resimler konulmuş ise, cevap veya düzeltmende tespit edilecek başlık veya resmin de yayınlanması gerekir.

VI- İlgilinin talebi veya hâkim kararı üzerine yayınlanan cevap veya düzeltmede, bu maddedeki şekil ve şartlara uyulmaması halinde ilgili, cevap veya düzeltmenin yayınlandığı tarihten itibaren yirmi gün içinde evrakı ile birlikte bulunduğu yer sulh ceza hâkimine başvurup cevap veya düzeltmenin bu maddedeki şekil ve şartlara uygun olarak yeniden yayınlanmasına karar verilmesini talep edebilir.

Sulh ceza hâkimi iki gün içinde, durumu inceler ve cevap veya düzeltmenin yeniden yayınlanmasına gerek olmadığına veya bu maddedeki şekil ve şartlara uygun olarak yeniden yayınlanmasına karar verir. Bu karar ilgililere tebliğ olunur.

Bu karara karşı ilgililer dört gün içinde asliye ceza hakimine itiraz edebilirler. Asliye Ceza Hâkiminin iki gün içinde itirazı inceleyerek vereceği karar kesindir. Cevap veya düzeltmenin şekil ve şartlara uygun olarak yeniden yayınlanmasına karar verildiği takdirde, sorumlu müdürün (IV) numaralı fıkra hükmüne göre hareket etmesi mecburidir.

Yeniden yayınlanma kararı üzerine yapılacak yayınlarda da bu maddedeki şekil ve şartlara uyulmadığı takdirde, her defasında bu fıkra hükümleri ayrı ayrı tatbik olunur ve her aykırı davranış 29. Maddeye göre ayrı ayrı cezalandırılır.

VII- Devlet daireleri, kamu müesseseleri ve tüzel kişiler tarafından gönderilecek cevap veya düzeltmeler hakkında da bu madde hükümleri uygulanır.

VIII- Cevap veya düzeltme hakkını kullanmadan ölen bir kimsenin bu hakkını varislerinden yalnız biri kullanabilir.

FİKİR VE SANAT ESERLERİ KANUNU (5 Aralık 1951/ 5846)

Tarif

Madde—1. Bu Kanuna göre eser, sahibinin hususiyetini taşıyan ve aşağıdaki hükümler uyarınca ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri sayılan her nevi fikir ve sanat mahsulüdür.

Fikir ve Sanat Eserlerinin Çeşitleri

1. İlim ve edebiyat Eserleri
2. Musiki Eserleri
3. Güzel sanat Eserleri
4. Sinema Eserleri

İşletme Hakkı

Madde—21. Bir eserden, onu işlemek suretiyle faydalanmak hakkı münhasıran eser sahibine aittir.

Çoğaltma Hakkı

Madde—22. Bir eserin aslını veya işlenmelerini kısmen ya da tamamen çoğaltma hakkı, münhasıran eser sahibine aittir.

Eserlerin aslından ikinci bir kopyasının çıkartılması ya da eserin işaret, ses ve görüntü nakil ve tekrarına yarayan, bilinen ya da ileride geliştirilecek olan her türlü araca kayıt edilmesi, her türlü ses ve müzik kayıtları ile mimarlık eserlerine ait plan, proje ve krokilerin uygulanması da çoğaltma sayılır. Aynı kural, kaba ve delikli kalıplar hakkında da geçerlidir.

Çoğaltma hakkı bilgisayar programının geçici çoğaltılmasını gerektirdiği ölçüde, programın yüklenmesi, görüntülenmesi, çalıştırılması, iletilmesi ve depolanması fiillerini de kapsar.

Yayma Hakkı

Madde—23. Bir eseri onun aslından veya işlenmesinden çoğaltma ile elde edilmiş nüshalarını dağıtmak kiralamak veya satışa çıkarmak ya da herhangi bir biçimde ticaret konusu yapmak ve bu yoldan faydalanmak hakkı yalnızca eser sahibinindir. Yurtdışında çoğaltılmış kopyaların yurtiçine getirilmesi durumunda, eseri yayma ve faydalanma hakkı eser sahibinindir. Kendi izni olmadan yapılan nüshaların ithalini yasaklama hakkı münhasıran eser sahibine aittir.

Belirli nüshaların hak sahibinin yayma hakkını kullanması sonucu mülkiyeti devredilerek ülke sınırları içinde ilk satışı ya da dağıtım yapıldıktan sonra bunların yeniden satışı ya da kiralanması biçiminde yayımı, kiralamaya ve kamuya ödünç verme hakkı saklı kalmak şartıyla, eser sahibine tanınan yayma hakkını ihlal etmez.

Temsil Hakkı

Madde—24. Bir eserden onun asıl veya işlenmelerini doğrudan doğruya yahut işaret, ses veya resim nakline yarayan aletlerle umumi mahallerde okumak, çalmak, oynamak ve göstermek gibi temsil suretiyle faydalanma hakkı münhasıran eser sahibine aittir.

Temsilin umuma arz edilmek üzere vuku bulduğu mahalden başka bir yere herhangi bir teknik vasıta ile nakli de eser sahibine aittir.

Temsil hakkı; eser sahibinin veya meslek birliğine üye olması halinde, yetki belgesinde belirttiği yetkiler çerçevesinde meslek birliğinin yazılı izni olmadan, diğer gerçek ve tüzel kişilerce kullanılamaz. Ancak 33. ve 43. Maddelerdeki hükümler saklıdır.

Radyo ile Yayım Hakkı

Madde—25. Bir eserden, onun asıl veya işlenmelerini radyo ve buna benzeyen ve işaret, ses yahut resim nakline yarayan diğer teknik tesislerle yaymak; böylece yayılan eserleri diğer bir radyo teşekkülünden nakle alarak ister telli, ister telsiz olsun, tekrar yaymak veya hoparlör yahut buna benzeyen ve işaret, ses yahut resim nakline yarayan diğer teknik tesislerle umumi mahallerde temsil etmek suretiyle faydalanmak hakkı münhasıran eser sahibine aittir.

Temsil Serbestisi

Madde—33. Yayınlanmış bir eserin; umumi mahallerde münhasıran eğitim ve öğretim maksadıyla veya intifa kastı olmaksızın meccanen temsili serbesttir.

Aynı kaide safi gelirleri tamamen hayır gayelerine tahsis edilen müsamereler hakkında da uygulanır.

Bununla beraber eser sahibinin ve eserin adını mutad şekilde zikretmek icabeder.

Eğitim ve Öğretim İçin Seçme ve Toplama Eserler

Madde—34. Yayınlanmış musiki, ilim ve edebiyat eserlerinden ve alenileşmiş güzel sanat eserlerinden, maksadın haklı göstereceği bir nispet dahilinde iktibaslar yapılmak suretiyle, hal ve vaziyetinden eğitim ve öğretim gayesine tahsis edildiği anlaşılan seçme ve toplanma eserler vücuda getirilmesi serbesttir. 2. Maddenin üçüncü bendinde ve 4. Maddenin birinci fıkrasının birinci ve beşinci bentlerinde gösterilen neviden eserler, ancak seçme ve toplama eserin münderecatını aydınlatmak üzere iktibas edilebilir. Ancak bu serbestlik, hak sahibinin meşru menfaatlerine haklı bir sebep olmadan zarar verir veya eserden normal yararlanma ile çelişir şekilde kullanılamaz.

Münhasıran okullara mahsus olarak hazırlanan ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından onanan (okul-radyo) yayımları için de birinci fıkra hükümleri uygulanır.

Bütün bu hallerde eser ve eser sahibinin adı mutad şekilde zikredilmek icap eder.

İktibas Serbestisi

Madde—35. Bir eserden aşağıdaki hallerde iktibas yapılması caizdir:

1. Alenileşmiş bir eserin bazı cümle ve fıkralarının müstakil bir ilim ve edebiyat eserine alınması,

2. Yayınlanmış bir bestenin en çok tema, motif, pasaj ve fikir nevinden parçalarının müstakil bir musiki eserine alınması,

3. Alenileşmiş güzel sanat eserlerinin ve yayınlanmış diğer eserlerin, maksadın haklı göstereceği bir nispet dahilinde ve münderecatını aydınlatmak maksadıyla bir ilim eserine konulması,

4. Alenileşmiş güzel sanat eserlerinin ilmi konferans veya derslerde, konuyu aydınlatmak için projeksiyon ve buna benzer vasıtalarla gösterilmesi.

İktibasın belli olacak şekilde yapılması lazımdır. İlim eserlerinde, iktibas hususunda kullanılan eserin ve eser sahibinin adından başka bu eserin yayınlandığı kurumun adı da zikredilmelidir.

Gazete Münderecatı

Madde—36. Basın Kanununun 15. Maddesi hükmü mahfuz kalmak üzere basın ve radyo tarafından umuma yayılmış bulunan günlük havadisler ve haberler serbestçe iktibas olabilir.

Gazete ve dergilerde çıkan içtimaî, siyasî veya iktisadî günlük meselelere müteallik makale ve fıkraların iktibas hakkı sarahaten mahfuz tutulmamışsa aynen veya işlenmiş şekilde diğer gazete ve dergiler tarafından alınması ve rad-

yo vasıtasıyla veya diğer bir suretle yayılması serbesttir. İktibas hakkı mahfuz tutulsa bile sözü geçen makale ve fıkraların kısaltılacak basın özetleri şeklinde alınması, radyo vasıtasıyla veya diğer bir suretle yapılması caizdir.

Bütün bu hallerde, iktibas edilen gazete, dergi ve ajansın ve eğer bunlar da başka bir kaynaktan alınmışlarsa o kaynağın adı, tarih ve sayısından başka makale sahiplerinin adı, müstear adı veya alameti zikredilmek icabeder.

Röportaj

Madde—37. Röportajın mahiyetinde olmak üzere; günlük hadiselere bağlı olarak fikir ve sanat eserlerinden bazı parçaların işaret, ses veya resim nakline yarayan vasıtalara alınması caizdir. Bu şekilde alınmış parçaların çoğaltılması, yayılması, temsil edilmesi veya radyo ile yayınlanması serbesttir.

Alenileşmiş ilim ve edebiyat eserlerinden bazı parçaların röportaj çerçevesini aşmamak şartıyla radyo vasıtasıyla yayınlanması caizdir.

Şahsen Kullanma

Madde—38. Bütün fikir ve sanat eserlerini, yayınlanma veya kar amacı güdülmeksizin şahsen kullanmaya mahsus çoğaltılması mümkündür. Ancak bu çoğaltma hak sahibinin meşru menfaatlerine haklı bir sebep olmadan zarar veremez ya da eserden normal yararlanmaya aykırı olamaz.

Herkes 1. Fıkra hükmü çerçevesinde musiki, ilim ve edebiyat eserlerini işleyebileceği gibi başkasına da işletebilir.

ÇALIŞMA HAYATI İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

İŞ KANUNU (25 Ağustos 1971/ 1475)

Tarifler

Madde—1. Bir hizmet akdine dayanarak herhangi bir işte ücret karşılığı çalışan kişiye işçi, işçi çalıştıran tüzel veya gerçek kişiye işveren, işin yapıldığı yere işyeri denir.

İşin niteliği ve yürütümü bakımından işyerine bağlı bulunan yerlerle, dinlenme, çocuk emzirme, yemek, uyku, yıkanma, muayene ve bakım, beden veya meslekî eğitim yerleri ve avlu gibi sair eklentiler ve araçlar da işyerinden sayılır.

İşyerinde işveren adına hareket eden ve işin ve işyerinin yönetiminde görev alan kimselere işveren vekili denir. İşveren vekilinin bu sıfatla işçilere karşı muamele ve yükümlerinden doğrudan doğruya işveren sorumludur.

Bu Kanunda işveren için öngörülen her çeşit sorumluluk ve zorunluluklar işveren vekilleri hakkında da uygulanır. İşveren vekilliği sıfatı, işçilere tanınan hak ve vecibeleri ortadan kaldırmaz.

Bir işverenden belirli bir işin bir bölümünde veya eklentilerinde iş alan ve işçilerini münhasıran o işyerinde ve eklentilerinde çalıştıran diğer bir işverenin kendi işçilerine karşı o işyeri ile ilgili ve bu Kanundan veya hizmet akdinden doğan yükümlerinden asıl işveren de birlikte sorumludur.

Uygulama Alanı

Madde—2. Bu Kanun, beşinci maddedeki istisnalar dışında kalan bütün işyerlerine, bu işyerlerinin işverenleri ile işveren vekillerine ve işçilerine faaliyet konularına bakılmaksızın uygulanır.

Madde—3. Bu Kanunun kapsamına girecek nitelikte bir işyerini kuran, her ne surette olursa olsun devralan, çalışma konusunu kısmen veya toptan değiştiren, yapılan işin tamamlanması yüzünden veya herhangi bir sebeple sürekli olarak çalışmasını bırakan işveren, işyerinin unvan ve adresini, çalıştırılan işçi sayısını, çalışma konusunu, işin başlama veya bitme gününü, kendi adını, soyadını ve adresini, varsa işveren vekil veya vekillerinin adı, soyadı ve adreslerini, sürekli işlerde bir ay içinde bölge çalışma müdürlüğüne bildirmek zorundadır.

Bölge çalışma müdürlüğü mesul memuru ile bildirim alındığına dair bir belge vermek zorundadır.

Madde—4. İşyerleri, işverenler, işveren vekilleri ve işçiler, üçüncü maddedeki bildirim gününe bakılmaksızın, ikinci maddede gösterilen niteliğin edildiği günden başlayarak bu Kanun hükümlerine bağlı olurlar.

Hizmet Akdi

Madde—9. Belirli süresi bir yıl veya daha uzun süreli hizmet akitlerinin yazılı olarak yapılması zorunludur. Bu akitler damga vergisi ve her çeşit resim ve harçtan muaftır. Akit noterlikçe onanmış ise noter ücretleri bu hükmün dışındadır tutulur.

Yazılı akit yapılmayan durumlarda işveren, işçinin isteği üzerine, kendisine genel ve özel iş şartlarını gösteren ve imzasını taşıyan bir belge vermekle yükümlüdür.

Bu belgeler damga vergisi ve her çeşit resim ve harçtan muaftır.

Şekil

Madde—11. bu Kanuna göre yapılacak yazılı sözleşmelerde aşağıdaki hususların bulunması zorunludur:

1. İşverenin ve işçinin ad ve kimlikleri,
- 2- Yapılacak iş,
- 3- İşyerinin adresi,
- 4- Süresi belirli sözleşmelerde sözleşmenin süresi,
- 5- Ücret, ödeme şekli ve zamanı,
- 6- Var ise tarafların ileri sürdükleri özel şartlar,
- 7- Hizmet akdinin yapıldığı gün
- 8- Tarafların imzası.

Deneme Süresi

Madde—12. Sürekli hizmet akitlerinde deneme süresi en çok bir aydır.

Ancak bu süre toplu iş sözleşmeleriyle üç aya kadar uzatılabilir.

Bu süre içinde taraflar hizmet akdini bildirmsiz ve tazminatsız feshedebilirler. Ancak, işçinin çalıştığı günler için ücret ve diğer haklar saklıdır.

Akdin Feshinde Bildirim

Madde—13. A) Süresi belirli olmayan sürekli hizmet akitlerinin feshinden önce durumun diğer tarafa bildirilmesi gerekir.

Hizmet Akdi:

- a) İş altı aydan az sürmüş olan işçi için, bildirim diğer tarafa yapılmasından başlayarak iki hafta sonra,
- b) İş altı aydan bir buçuk yıla kadar sürmüş olan işçi için, bildirim diğer tarafa yapılmasından başlayarak dört hafta sonra,
- c) İş bir buçuk yıldan üç yıla kadar sürmüş olan işçi için, bildirim diğer tarafa yapılmasından başlayarak altı hafta sonra,
- ç) İş üç yıldan fazla sürmüş olan işçi için, bildirim diğer tarafa yapılmasından başlayarak sekiz hafta sonra, feshedilmiş olur.

B) Önellere asgari olup sözleşme ile arttırılabilir.

C) Bildirme şartına uymayan taraf yukarıda yazılı önellere ilişkin ücret tutarında tazminat ödemek zorundadır.

İşveren, işçinin ihbar önellere ait ücretini peşin vermek suretiyle hizmet akdini feshedebilir.

İşçinin sendikaya üye olması, şikayete başvurusu gibi sebeplerle işinden çıkartılması hallerinde ve genel olarak hizmet akdini fesih hakkının kötüye kullanıldığını gösteren diğer durumlarda (A) bendinde yazılı önellere ait ücretlerin üç katı tutarı tazminat ödenir.

Tarafların ayrıca tazminat isteme hakları saklıdır.

Kıdem Tazminatı

Madde—14. Bu Kanuna tabi işçilerin hizmet akitlerinin:

1- İşveren tarafından bu Kanunun 17. Maddesinin II numaralı bendinde gösterilen sebepler dışında,

2- İşçi tarafından bu Kanunun 16. Maddesi uyarınca,

3- Muvazzaf askerlik hizmeti dolayısıyla,

4- Bağlı buldukları kanunla kurulu kurum ve sandıklardan yaşlılık, emeklilik veya malullük aylığı yahut toptan ödeme almak amacıyla,

feshedilmesi veya kadının evlendiği tarihten itibaren bir yıl içinde kendi arzusu ile sona erdirilmesi veya işçinin ölümü sebebiyle son bulması hallerinde işçinin işe başladığı tarihten itibaren hizmet akdinin devamı süresince her geçen tam yıl için işverence işçiye 30 günlük ücreti tutarında kıdem tazminatı ödenir. Bir yıldan artan süreler için de aynı oran üzerinden ödeme yapılır.

İşçilerin kıdemleri, hizmet akdinin devam etmiş veya fasılalarla yeniden akdedilmiş olmasına bakılmaksızın aynı işverenin bir veya değişik işyerlerinde çalıştıkları süreler göz önüne alınarak hesaplanır. İşyerlerinin devir veya intikali yahut herhangi bir suretle bir işverenden başka bir işverene geçmesi veya başka bir yere nakli halinde işçinin kıdemi, işyeri veya işyerlerindeki hizmet akitleri sürelerinin toplamı üzerinden hesaplanır. 12.7.1975 tarihinden itibaren işyerinin devri veya herhangi bir suretle el değiştirmesi halinde işlenmiş kıdem tazminatlarından her iki işveren sorumludur. Ancak, işyerini devreden işverenlerin bu sorumlulukları işçiyi çalıştırdıkları sürelerle ve devir esnasındaki işçinin aldığı ücret seviyesiyle sınırlıdır. 12.7.1975 tarihinden evvel işyeri devrolmuş veya herhangi bir suretle el değiştirmişse devir mukavelesinde aksine bir hüküm yoksa işlenmiş kıdem tazminatlarından yeni işveren sorumludur.

İşçinin birinci bendin 4. Fıkrası hükmünden faydalanabilmesi için aylık veya toptan ödemeye hak kazanmış bulunduğunu ve kendine aylık bağlanması veya toptan ödeme yapılması için yaşlılık sigortası bakımından bağlı bulunduğu kuruma veya sandığa müracaat etmiş olduğunu belgelemesi şarttır. İşçinin ölümü halinde bu şart aranmaz.

T.C. Emekli Sandığı Kanunu ve sosyal Sigortalar Kanununa veya yalnız Sosyal Sigortalar kanununa tabi olarak sadece aynı ya da değişik kamu kuruluşlarında geçen hizmet sürelerinin birleştirilmesi suretiyle Sosyal sigortalar Kurumuna göre yaşlılık veya malullük aylığına ya da toptan ödemeye hak kazanan

işçiye, bu kamu kuruluşlarında geçirdiği hizmet sürelerinin toplamı üzerinden son kamu kuruluşu işverenince kıdem tazminatı ödenir.

Yukarıda belirtilen kamu kuruluşlarında işçinin hizmet akdinin evvelce bu maddeye göre kıdem tazminatı ödenmesi gerektirmeyecek şekilde sona ermesi suretiyle geçen hizmet süreleri kıdem tazminatının hesabında dikkate alınmaz.

Ancak, bu tazminatı T.C. Emekli Sandığına tabi olarak geçen hizmet süresine ait kısmı için ödenecek miktar, yaşlılık veya malullük aylığının başlangıç tarihinde T.C. Emekli Sandığı Kanununun yürürlükteki hükümlerine göre emeklilik ikramiyesi için öngörülen miktardan fazla olamaz. Bu maddede geçen kamu kuruluşları deyimi, genel, katma ve özel bütçeli idareler ile 468 sayılı Kanunun 4. Maddesinde sayılan kurumları kapsar.

Aynı kıdem süresi için bir defadan fazla kıdem tazminatı veya ikramiye ödenmez.

Kıdem tazminatının hesaplanması, son ücret üzerinden yapılır. Parça başı, akort, götürü veya yüzde usulü gibi ücretin sabit olmadığı hallerde son bir yıllık süre içinde ödenen ücretin o süre içinde çalışılan günlere bölünmesi suretiyle bulunacak ortalama ücret bu tazminatın hesabına esas tutulur.

Ancak, son bir yıl içinde işçi ücretine zam yapıldığı takdirde, tazminata esas ücret, işçinin işten ayrılma tarihi ile zammın yapıldığı tarih arasında alınan ücretin aynı süre içinde çalışılan günlere bölünmesi suretiyle hesaplanır.

13. Maddenin C Bendinde sözü geçen tazminat ile bu maddede yer alan kıdem tazminatına esas olacak ücretin hesabında 26. Maddenin 1. Fıkrasında yazılı ücrete ilaveten işçiye sağlanmış olan para ve para ile ölçülmesi mümkün akdi ve kanundan doğan menfaatler de göz önünde tutulur. Kıdem tazminatının zamanında ödenmemesi sebebiyle açılacak davanın sonunda hâkim gecikme süresi için, ödenmeyen süreye göre mevduata uygulanan en yüksek faizin ödenmesine hükmeder. İşçinin mevzuattan doğan diğer haklar saklıdır.

Bu maddede belirtilen kıdem tazminatı ile ilgili 30 günlük süre hizmet akitleri veya toplu iş sözleşmeleri ile işçi lehine değiştirilebilir.

Ancak, toplu sözleşmelerle ve hizmet akitleriyle belirlenen kıdem tazminatlarının yıllık miktarı, Devlet Memurları Kanununa tabi en yüksek devlet memuruna 4534 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu hükümlerine göre bir hizmet yılı için ödenecek azami emeklilik ikramiyesini geçemez.

İşçinin ölümü halinde yukarıdaki hükümlere göre doğan tazminat tutarı, kanunî mirasçılara ödenir.

Kıdem tazminatından doğan sorumluluğu işveren şahıslara veya sigorta şirketlerine sigorta ettiremez.

İşveren sorumluluğu altında ve sadece yaşlılık, emeklilik, malullük, ölüm ve toptan ödeme hallerine mahsus olmak kaydıyla devlet veya kanunla kurulu kurumlarda veya %50 hissedenden fazlası devlete ait bir bankada veya bir kurumda işveren tarafından kıdem tazminatı ile ilgili bir fon tesis edilir.

Fon tesisi ile ilgili hususlar kanunla düzenlenir.

Yeni İşverenin Sorumluluğu

Madde—15. Süresi belirli olan veya olmayan sürekli hizmet akdi ile bir işverenin işine girmiş olan işçi, Âkid süresinin bitiminden önce yahut bildirim öneline uymaksızın işini bırakıp başka bir işverenin işine girerse hizmet akdinin bu suretle feshinden ötürü eski işverenin zararından, işçinin sorumluluğu yanında, ayrıca yeni işveren dahi aşağıdaki hallerde hâkimin belirteceği derecede sorumludur:

- a) İşçinin bu davranışına, yeni işine girdiği işveren sebep olmuşsa,
- b) Yeni işveren, işçinin bu davranışını bile bile onu işine almışsa,
- c) Yeni işveren işçinin bu davranışını öğrendikten sonra dahi onu çalıştırmaya devam ederse.

İşçinin Bildirimsiz Fesih Hakkı

Madde—16. Süresi belirli olsun veya olmasın, sürekli hizmet akitlerinde işçi, aşağıda yazılı hallerde, dilerse akdi sürenin bitiminden önce veya bildirim önelini beklemeksizin feshedebilir.

1- Sağlık Sebepleri

a) Hizmet akdinin konusu olan işin yapılması sözleşme sırasında bilinmeyen ve işin mahiyetinden doğan bir sebeple işçinin sağlığı veya yaşayışı için tehlikeli olursa,

b) İşçinin sürekli olarak yakından ve doğrudan doğruya buluşup görüştüğü işveren, yahut başka bir işçi bulaşıcı veya işçinin işi ile bağdaşmayan bir hastalığa tutulursa,

2- Ahlak ve iyi niyet kurallarına uymayan haller ve benzerleri.

a) Hizmet akdi yapıldığı sırada bu akdin esaslı noktalarından biri hakkında yanlış vasıflar veya şartlar göstermek yahut gerçeğe uygun olmayan bilgiler vermek veya sözler söylemek gibi hallerle işveren, işçiyi yanıltırsa,

b) İşveren işçinin veya ailesi üyelerinden birinin şeref ve namusuna dokunacak şekilde sözler veya davranışlarda bulunursa,

c) İşçi işverenin evinde oturmakta ise, bunların yaşayış tarzları genel ahlâk bakımından düzgün olmazsa,

ç) İşveren işçiye veya ailesi üyelerinden birine karşı sataşmada bulunur veya gözdağı verirse, yahut işçiyi veya ailesi üyelerinden birini kanuna karşı davranışa özendirir, kışkırtır, sürükler, yahut işçiye veya ailesi üyelerinden birine karşı hapsi gerektiren bir suç işlerse yahut işçi hakkında şeref ve haysiyet kırıcı asılsız ağır isnat veya ithamlarda bulunursa,

d) İşveren tarafından işçinin ücreti kanun hükümleri veya iş sözleşmesi şartları gereğince hesap edilmez veya ödenmezse,

e) Ücretin parça başına veya iş tutarı üzerinden ödenmesi kararlaştırılıp da işveren tarafından işçiye, yapabileceği sayı ve tutarda az iş verildiği hallerde, aradaki ücret farkı zaman esasına göre ödenerek işçinin eksik aldığı ücret karşılanmazsa, yahut iş şartları esaslı bir tarzda değişir, başkalaşır veya uygulanmazsa; (sözleşmelerde bu fıkradaki haller hakkında başka türlü kayıt konmamak şartıyla).

III- Zorlayıcı Sebepler

İşçinin çalıştığı işyerinde bir haftadan fazla süre ile işin durdurulmasını gerektirecek zorlayıcı sebepler ortaya çıkarsa,

İşverenin Bildirimsiz Fesih hakkı

Madde—17. Süresi belirli olsun veya olmasın, sürekli hizmet akitlerinde işveren aşağıda yazılı hallerde, dilerse hizmet akdini sürenin bitiminden önce veya bildirim önelini beklemeksizin feshedebilir.

I- Sağlık Sebepleri

a) İşçinin kendi kastından veya derli toplu olmayan yaşayışından yahut işçiye düşkünlüğünden doğacak bir hastalığa veya sakatlığa uğraması halinde, bu sebeple doğacak devamsızlığın ardı ardına üç iş günü veya bir ayda beş iş gününden fazla sürmesi,

b) İşçinin bulaşıcı veya işi ile bağdaşmayacak derecede tiksinti verici bir hastalığa tutulduğunun anlaşılması,

(a) fıkrasında sayılan sebepler dışında işçinin kendi kusuruna yükletilmeyen hastalık, kaza, doğum ve gebelik gibi hallerde işveren için hizmet akdini bildirimsiz fesih hakkı: Hastalık işçinin işyerindeki çalışma süresine göre 13. Maddedeki bildirim önellerini altı hafta aşmasından sonra doğar. Doğum ve gebelik hallerinde bu süre 70. Maddedeki sürenin bitiminde başlar. Ancak işçinin işine gidemediği süreler için ücret işlemez.

II- Ahlâk ve İyi Niyet Kurallarına Uymayan Haller ve Benzerleri

a) Hizmet akdi yapıldığı sırada bu akdin esaslı noktalarından biri için gerekli vasıflar veya şartlar kendisinde bulunmadığı halde bunların kendisinde bulunduğunu ileri sürerek, yahut gerçeğe uygun olmayan bilgiler veya sözler söyleyerek işçinin işvereni yanıltması,

b) İşçinin, işveren yahut bunların aile üyelerinden birinin şeref ve namusuna dokunacak sözler sarf etmesi veya davranışlarda bulunması, yahut işveren hakkında şeref ve haysiyet kırıcı asılsız ihbar ve isnatlarda bulunması,

c) İşverenin evinde oturan işçinin yaşayışının o evin adabına ve usullerine uygun veya genel ahlâk bakımından düzgün olmaması,

ç) İşçinin, işverene yahut onun ailesi üyelerinden birine yahut işverenin başka işçisine sataşması veya 77. Maddeye aykırı hareket etmesi,

d) İşçinin, işverenin güvenini kötüye kullanmak, hırsızlık yapmak, işverenin meslek sırlarını ortaya atmak gibi doğruluk ve bağlılığa uymayan davranışlarda bulunması,

e) İşçinin, işyerinde yedi günden fazla hapisle cezalandırılan ve cezası ertelenmeyen bir suç işlemesi,

f) İşçinin işverenden izin almaksızın veya haklı bir sebebe dayanmaksızın ardı ardına iki gün veya bir ay içinde iki defa herhangi bir tatil gününden sonraki iş günü, yahut bir ayda üç iş günü işine devam etmemesi,

g) İşçinin yapmakla ödevli bulunduğu görevleri kendisine hatırlatıldığı halde yapmaması,

h) İşçinin kendi isteği veya savaşması yüzünden işin güvenliğini tehlikeye düşürmesi, işverenin malı olan veya malı olmayıp da eli altında bulunan

makinaları, tesisatı veya başka eşya ve maddeleri on günlük ücretinin tutarı ile ödeyemeyecek derecede hasara veya kayba uğratması,

III- İşyerinde işçiyi bir haftadan fazla süre ile çalışmaktan alıkoyan bir zorlayıcı sebebin ortaya çıkması.

Akdi Fesih Hakkını Kullanma Öneli

Madde—18. 16 ve 17. Maddelerde gösterilen ahlâk ve iyi niyet kurallarına uymayan hallere dayanarak işçi veya işveren için tanınmış olan akdi fesih yetkisi, iki taraftan birinin bu çeşit davranışlarda bulunduğunu öbür tarafın öğrendiği günden başlayarak altı iş günü geçtikten ve her halde fiilin vukuundan itibaren bir sene sonra kullanılamaz.

Bu haller sebebiyle işçi yahut işverenden hizmet akdini yukarıdaki fıkranın öneli içinde feshedilenlerin diğer taraftan tazminat hakları saklıdır.

Yeni İş Arama İzni

Madde—19. Bildirim önelleri sırasında işveren, işçiye yeni bir iş bulması için gerekli olan iş arama süresini iş saatleri içinde ve ücret kesintisi yapmadan vermeye mecburdur. Bu iş arama izninin süresi günde iki saatten az olamaz ve işçi isterse iş arama izin saatlerini birleştirerek toplu kullanabilir. Ancak iş arama iznini toplu kullanmak isteyen işçi, bunu işten ayrılacağı günden evvelki günlere rastlanmak ve bu durumu işverene bildirmek zorundadır.

SOSYAL SİGORTALAR KANUNU
(17 Temmuz 1964/ 506)**Sigortalı Sayılanlar**

Madde—2. Bir hizmet akdine dayanarak bir veya birkaç işveren tarafından çalıştırılanlar bu Kanuna göre sigortalı sayılırlar.

Sigortalılığın Başlangıcı ve Mecburi Oluşu

Madde—6. Çalıştırılanlar, işe alınmalarıyla kendiliğinden sigortalı olurlar. Sigortalılar ile bunların işverenleri hakkında sigorta hak ve yükümleri sigortalının işe alındığı tarihten başlar.

Bu suretle sigortalı olmak hak ve yükümlerini azaltmak veya başkasına devretmek yolunda hükümler konulamaz.

Geçici Görevle Yabancı Ülkeye Gönderilme

Madde—7. İşveren tarafından geçici görevle yabancı ülkelere gönderilen sigortalıların bu Kanunda yazılı hak ve yükümleri bu görevi yaptıkları sürece de devam eder.

İş Kazası

Madde—11. A) İş kazası, aşağıdaki hal ve durumlardan meydana gelen ve sigortalıyı hemen ve sonradan bedence veya ruhça arızaya uğratan olaydır.

- a) Sigortalının işyerinde bulunduğu sırada,
- b) İşveren tarafından yürütülmekte olan iş dolayısıyla,
- c) Sigortalının, işveren tarafından görev ile başka bir yere gönderilmesi yüzünden asıl işini yapmaksızın geçen zamanlarda,
- d) Emzikli kadın sigortalının çocuğuna süt vermek için ayrılan zamanlarda,
- e) Sigortalıların, işverence sağlanan bir taşıtla işin yapıldığı yere toplu olarak götürülüp getirilmeleri sırasında.

Sağlanan Yardımlar

Madde—12. İş kazaları ile meslek hastalıkları halinde sağlanan yardımlar:

- A) Sağlık yardımı yapılması,
- B) Geçici iş göremezlik süresince günlük ödenek verilmesi,
- C) Sürekli iş göremezlik hallerinde gelir verilmesi,
- D) Protez araç ve gereçlerinin sağlanması, takılması, onarılması ve yenilenmesi,
- E) A ve D fıkralarında yazılı yardımlar için sigortalının başka yere gönderilmesi,

F) İş kazası veya meslek hastalığı dolayısıyla bedeni veya ruhi bir arızaya uğrayanlardan, yurt içinde tedavisi kabil olmayıp, ancak yabancı bir ülkede kısmen veya tamamen tedavisi mümkün görülen ve meslekinde uğradığı iş göremezlik derecesinin azalabileceği kurum sağlık tesisleri sağlık kurulu raporu ile tespit edilen sigortalının ve bu raporda belirtilmişse, beraber gidecek kimselerin yabancı ülkelere gidip gelme yol paraları ile o yerdeki kalış ve tedavi masrafla-

rının ödenmesi (Sağlık Kurulunca verilen rapora kurum veya sigortalı itiraz ederse, bu husus Sosyal Sigorta Yüksek Sağlık Kurulunca karara bağlanır),

- G) Cenaze masrafları karşılığı verilmesi,
- H) Sigortalının ölümünde hak sahiplerine gelir bağlanması.

Analık Sigortası

Sağlanan Yardımlar

Madde—43. Sigortalı kadının veya sigortalı erkeğin sigortalı olmayan karısının analığı halinde, aşağıdaki yardımlar sağlanır:

- A) Gebelik muayenesinin yaptırılması,
- B) Doğumda gerekli sağlık yardımlarının sağlanması,
- C) Emzirme yardım parası verilmesi,
- D) Sigortalı kadının doğumdan önce ve sonra işinden kaldığı günler için ödenek verilmesi,
- E) Analık hali sebebiyle gerekirse yurt içinde başka bir yere gönderilmesi.

Doğum Yardımı

Madde—45. Doğum yardımı, sigortalı kadının veya sigortalı erkeğin sigortalı olmayan karısının doğurması halinde, doğum sırasında ve doğumdan sonra gerekli sağlık yardımlarıyla ilaçların ve sağlık malzemesinin sağlanmasıdır.

Bu yardım, gebenin evvelce seçtiği ebe, o yoksa kurumca tayin ve tespit edilen ebelerden biri tarafından evde veya sağlık tesislerinde yapılır. Gerekirse doğum sırasında yetkili bir uzman hekim bulundurulabileceği gibi, hekim veya ebenin lüzum göstereceği hallerde, doğum, sigortalı kadın veya sigortalı erkeğin sigortalı olmayan karısı bir sağlık müessesesine yatırılmak suretiyle yaptırılır.

Kuruma ait sağlık tesisleriyle 123. Madde gereğince sözleşme yapılmış olan tesislerde doğum yapan sigortalı kadınla sigortalı erkeğin sigortalı olmayan karısının, doğan çocukları için sağlık tesisinde kaldıkları müddetçe yapılmasına lüzum görülen sağlık yardımlarına ait masrafları ilgiliden istenmez.

Maktu Gebelik ve Doğum Yardımları

Madde—46. 44 ve 45. Maddelerde gösterilen sağlık yardımlarının kurumca doğrudan doğruya yapılmasına imkan görülmeyen yer ve hallerde, gebelik ve doğum sağlık yardımı yerine, Çalışma Bakanlığınca onanacak ve önceden bildirilecek tarifeye göre maktu para yardımı yapılır. Birden fazla çocuk doğarsa maktu doğum yardımı her çocuk sayısına göre bir kat arttırılır.

Ancak;

A) Gebelik yardım parası alabilmek için, gebelik halinin hekim veya diplomalı ebeden alınacak bir belge ile ve doğumdan önce kuruma bildirilmesi,

B) Doğum yardım parası alabilmek için, doğumun üç ay içinde kuruma bildirilmesi ve hekim veya diplomalı ebeden alınacak, doğum kağıdı yahut onanmış nüfus kayıt örneği ile belgelenmesi, şarttır.

Emzirme Yardımı

Madde—47. Sigortalı kadına veya sigortalı olmayan karısının doğum yapması dolayısıyla sigortalı erkeğe, çocuğun ölü doğmaması şartıyla, Çalışma Bakanlığınca onanacak tarifeye göre her çocuk için bir emzirme yardımı yapılır.

Analık Yardımlarından Yararlanma Şartları

Madde—48. Analık sağlık yardımları ile emzirme yardımlarından veyahut maktu gebelik ve doğum para yardımlarından yararlanabilmek için:

A) Sigortalı kadın için, doğumdan önceki bir yıl içinde en az 90 günlük analık sigortası primi ödenmiş olmalı,

B) Sigortalı erkek için, doğumdan önceki bir yıl içinde en az 120 gün analık sigortası primi ödenmiş olması ve sigortalının doğum yapan kadınla doğumdan önce evlenmiş bulunması şarttır.

Geçici İş Göremezlik Ödeneği

Madde—49. Kendisi için doğumdan önceki bir yıl içinde en az 120 gün analık sigortası primi ödenmiş bulunan sigortalı kadının analığı halinde, doğumdan önceki ve sonraki 6'şar haftalık sürede, çalışmadığı her gün için geçici iş göremezlik ödeneği verilir.

Bu ödenek hiçbir şekilde kesilmez.

Geçici İş Göremezlik Ödeneğinden Yoksun Kalma

Madde—50. Kurumca sağlanacak olan doğum yardımlarından haklı ve makul sebep olmaksızın yararlanmayı reddeden yahut hekim veya ebenin lüzum gösterdiği tedbirleri almaması yüzünden hastalandığı veya hastalığın arttığı mütehassıs raporu ile tespit edilen sigortalı kadınlara geçici iş göremezlik ödeneğinin %50 si verilmez.

Sigortalı Niteliğinin Yitirilmesi

Madde—51. 2. Maddede belirtilen sigortalılık niteliğini yitirenler, bu niteliğin yitirilişinden başlamak üzere 300 gün içinde çocukları doğarsa, sigortalı kadın veya karısı analık sigortası yardımından yararlanacak sigortalı erkek için, doğum tarihinden önceki 15 ay içinde en az 120 gün analık sigortası ödemiş olması şartıyla, bu Kanunda yazılı analık sağlık ve emzirme yardımlarından veya 46. Maddede yazılı maktu para yardımından yararlanırlar.

Malullük Sigortası

Sağlanan Yardım

Madde—52. Malullük sigortasından sağlanan yardım, malullük aylığı bağlanmasıdır.

Kimlerin Malül Sayılacağı

Madde—53. a) Çalışma gücünün en az üçte ikisini yitirdiği tespit edilen,
b) Çalışma gücünün en az üçte ikisini yitirmiş durumda sayılmayanlardan
34. Madde gereğince yapılan tedavi sonunda, kurum sağlık tesisleri kurullarınca düzenlenecek raporlarda çalışabilir durumda olmadığı belirtilen,

c) İş kazası veya meslekî hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünün en az %60'ını kaybeden,

Sigortalı malüllük sigortası bakımından malül sayılır.

Şu kadar ki, sigortalı olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarihte malül sayılmayı gerektirecek derece hastalık veya arızası bulunduğu önceden veya sonradan, yeterli belgelerle tespit edilen sigortalı bu hastalık veya arızası sebebiyle malüllük sigortası yardımlarından yararlanamaz.

Ancak, bu gibi sigortalılara malüllük sigortasından evvelce ödenmiş bulunan aylıklar geri alınmaz.

Malüllük Aylığından Yararlanma Şartları

Madde—54. Sigortalının, malüllük aylığından yararlanabilmek için:

a) 53. Maddeye göre malül sayılması,

b) Toplam olarak 1800 gün veya en az 5 yıldan beri sigortalı bulunup, sigortalılık süresinin her yılı için ortalama olarak 180 gün malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olması, şarttır.

FAZLA ÇALIŞMA TÜZÜĞÜ (27.3.1973 - 7/6147)

Madde—2. Fazla çalışma süresi günde 3 saati geçemez. Bu sürenin hesaplanmasında yarım saatten az olan süreler yarım saat, yarım saati aşan süreler ise bir saat sayılır.

Fazla çalışma yapılacak günlerin toplamı, fazla çalışmaya başlandığı günden itibaren bir yıllık süre içinde 90 iş gününden fazla olamaz. Bu bir yıllık süre içinde kısmen veya tamamen kullanılmayan fazla çalışma izni geçersiz sayılır.

Bu tüzükte belirtilen 90 günlük fazla çalışma süresi sınırı, iş yerlerine veya yürütülen işlere yöneltilmiş olmayıp, işçilerin şahıslarına ilişkindir.

Fazla çalışmanın her saati için verilecek ücret, normal çalışma ücretinin saat başına düşen tutarının yüzde elli yükseltilmesi suretiyle ödenir.

Madde—5. Fazla çalışma yaptırmak için işçilerin muvafakatının alınması şarttır. Bu muvafakat, hizmet akitlerinde veya toplu iş sözleşmelerinde o işte fazla çalışma imkan ve ihtimalinin bulunduğu belirtilmek suretiyle önceden de sağlanabilir.

Madde—12. Fazla çalışmalar karşılığında verilen ücretler, bu ücretlerin oran ve kaç saatlik fazla çalışmaya karşılık oldukları, işyerlerindeki işçi ücretlerinin yazılmasına ayrılan hesap defterlerinde veya ücret bordrolarında gösterilebileceği gibi İş Kanununun 30. Maddesi uyarınca işçiye verilmesi gerekli ücret pusulalarında veya işçilerin yanında bulunan ücret defterlerinde de ayrıca gösterilir. İşçilerin işlemiş olan fazla çalışma ücretleri, normal çalışmalarına ait ücretlerle birlikte ve İş Kanununun 26. Maddesi uyarınca ödenir.

**ULUSAL BAYRAM VE GENEL TATİLLER HAKKINDA KANUN
(19 Mart 1981/ 2429)**

Madde—1. 1923 yılında Cumhuriyetin ilân edildiği 29 Ekim günü ulusal bayramdır. Türkiye'nin içinde ve dışında devlet adına yalnız bugün tören yapılır. Bayram 28 Ekim günü saat 13.00'ten başlar ve 29 Ekim günü devam eder.

Madde—2. Aşağıda sayılan resmi ve dini bayram günleri ile yılbaşı günü genel tatil günleridir.

A) Resmi bayram günleri şunlardır:

- 1) 23 Nisan günü Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramıdır.
- 2) 19 Mayıs günü Atatürk'ü Anma ve Gençlik ve Spor Bayramı günüdür.
- 3) 30 Ağustos günü Zafer Bayramıdır.

B) Dini bayramlar şunlardır:

- 1) Ramazan Bayramı: Arefe günü saat 13.00'ten itibaren 3.5 gündür.
- 2) Kurban Bayramı: Arefe günü saat 13.00'ten itibaren 4.5 gündür.

C) 1 Ocak günü yılbaşı tatilidir.

D) Ulusal, resmi ve dini bayram günleri ile yılbaşı günü resmi daire ve kuruluşlar tatil edilir.

Bu Kanunda belirtilen Ulusal Bayram ve genel tatil günleri; Cuma günü akşamı sona erdiğinde müteakip Cumartesi gününün tamamı tatil yapılır.

Mahiyetleri itibariyle sürekli görev yapması gereken kuruluşların özel kanunlarındaki hükümler saklıdır.

29 Ekim günü özel işyerlerinin kapatılması zorunludur.

Madde—4. Ulusal ve resmi bayramlarda yapılacak törenler Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri, Millî Eğitim, Kültür Bakanlıklarınca müştereken hazırlanacak bir yönetmelikle düzenlenir. Bu yönetmelik kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç üç ay içinde yayımlanır.

**TÜRK BAYRAĞI KANUNU
(22 Eylül 1983/2893)****Amaç**

Madde—1. Bu Kanunun amacı Türk Bayrağının şekli, yapımı ve korunması ile ilgili esas ve usulleri belirlemektir.

Bayrağın Şekli ve Yapımı

Madde—2. Türk Bayrağı, bu Kanuna ekli cetvelde gösterilen şekil ve oranlarda olmak kaydıyla beyaz ay-yıldızlı albayraktır.

Bayrak ile özel bayrakların (sembolik bayrak, özel işaret, flama, flandra ve fors) standartları, hangi kumaş ve maddelerden yapılacağı tüzükle gösterilir.

Bayrağın Çekilmesi ve İndirilmesi

Madde—3. Bayrak, kamu kurum ve kuruluşlarıyla yurt dışı temsilciliklerine ve kamu kuruluşlarıyla gerçek ve tüzel kişilerin deniz vasıtalarına çekilir. Yurt içinde ve yurt dışında yetkililerin amaçlarına takılır.

Bayrak çekilirken ve indirilirken tören yapılır. Bayrak törenlerinin gereken biçimde yapılmasından o mahaldeki yetkili amirler sorumludur.

Kamu kurum ve kuruluşlarında Türk Bayrağı, Ulusal Bayramlarda ve genel tatillerde, tatil başlangıcında çekilir ve tatilin bittiği gün batımında indirilir.

Bayrağın; nerelerde daimî olarak çekileceği, hangi kapalı yerlere konulacağı, nereler fon olarak takılacağı veya asılacağı, kamu kurum ve kuruluşlarından başka yerlerde ne zaman ve nasıl çekileceği, Türk Silâhlı Kuvvetleri yüzer birliklerinde ve Türk Bandıralı ticaret gemilerinde Bayrak çekme ve indirme zamanları ile Bayrak çekilirken ve indirilirken yapılacak törene ilişkin hususlar, tüzükte gösterilir.

Bayrağın Yarıya Çekilmesi

Madde—4. Türk Bayrağı, yas alameti olarak 10 Kasım'da yarıya çekilir. Yas alameti olmak üzere Bayrağın yarıya çekileceği diğer haller ve zamanı Başbakanlıkça ilân edilir.

Bayrağın Selamlanması

Madde—5. Çekilmesi ve indirilmesi esnasında veya tören geçişlerinde Bayrak, cephe alınarak selamlanır.

Bayrağın Örtülebileceği Yerler

Madde—6. Türk Bayrağı, Cumhurbaşkanlığı yapmış kişilerin, şehitlerin ve tüzükte belirlenecek asker ve sivil kişilerin cenaze törenlerinde bunların tabutlarına, açılış törenlerinde Atatürk heykellerine veya resmî yemin törenlerinde masalara örtülebilir.

Ayrıca millî örf ve adetler göz önünde tutularak Bayrağın diğer kullanma şekil ve yeri tüzükte gösterilir.

Yasaklar

Madde—7. Türk Bayrağı, yırtık, sökük, yamalı, delik, kirli, soluk, buruşuk veya lâyük olduğu manevî değeri zedeleyecek herhangi bir şekilde kullanılamaz. Resmî yemin törenleri dışında her ne maksatla olursa olsun, masalara, kürsüler, örtü olarak serilemez. Oturulan veya ayakla basılan yerlere konulamaz. Bu yerlere ve benzeri eşyaya Bayrağın şekli yapılamaz. Elbise veya üniforma şeklinde giyilemez.

Hiçbir siyasî parti, teşekkül, dernek, vakıf ve tüzükte belirlenecek kamu kurum ve kuruluşları dışında kalan kurum ve kuruluşun, flama, sembol ve benzerlerinin ön veya arka yüzünde esas veya fon teşkil edecek şekilde kullanılamaz.

Türk Bayrağına sözle, yazı veya hareketle veya herhangi bir şekilde hakaret edilemez, saygısızlıkta bulunulamaz. Bayrak yırtılamaz, yakılamaz, yere atılmaz, gerekli özen gösterilmeden kullanılamaz.

Bu Kanuna ve tüzüğe aykırı fiiller yetkililerce derhâl önlenir ve gerekli soruşturma yapılır.

Cezalar

Madde—8. Bu Kanuna ve çıkarılacak tüzüğe aykırı olarak Bayrak yapmak, satmak ve kullanmak yasaktır. Bu yasağa aykırı olarak yapılan Bayraklar o mahallin yetkili amirlerince toplatılır.

Bu Kanun hükümlerine aykırı davranışta bulunanlar suçları daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde Türk Ceza Kanununun 526. Maddesi uyarınca cezalandırılır.

MEDENÎ VE CEZÂÎ HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLER İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

TÜRK MEDENÎ KANUNU (17 Şubat 1926/ 743)

Medenî Kanununun Tatbikî

Madde—1. Kanun, lafziyle veya ruhiyle temas ettiği bütün meselelerde meridir. Hakkında kanunî bir hüküm bulunmayan meselede hakim örf ve adete göre, örfü adet dahi yok ise kendisi vazı kanun olsaydı bu meseleye dair nasıl bir kaide vazedecek idiyse ona göre hükmeder.

Hakim hükümlerinde, ilmî içtihatlardan ve kazaî kararlardan istifade eder.

Medenî Hakların Şümulü

I- Umumî Vazifeler

Madde—2. Herkes haklarını kullanmakta ve borçlarını ifada hüsnüniyet kaidelerine riayetle mükelleftir.

Bir hakkın sırf ızrar eden suiistimalini kanun himaye etmez.

II. Hüsnü Niyet

Madde—3. Bir hakkın doğumu için kanunen hüsnü niyet şart kılınan hallerde asil olan, onun vücududur. Ancak, icabı hale göre kendisinden beklenen ihtimamı sarf etmeyen kimse hüsnü niyet iddiasında bulunamaz.

III. Hakimin Takdiri

Madde—4. Kanun takdir hakkı verdiği ve icabı hale yahut muhik sebeplere nazaran hüküm vermekle mükellef tuttuğu hususlarda hakim, hak ve nisfetle hükmeder.

Borçların Umumî Kaideleri

Madde—5. Akitlerin inikadına ve hükümlerine ve sukutu sebeplerine taalluk eden borçlar kısmında beyan olunan umumî kaideler medenî hukukun diğer kısımlarında dahi caridir.

Beyyine

I. Beyyine Külfeti

Madde—6. Kanun, hilafını emretmedikçe tarafeynden her biri müddeasını ispata mecburdur.

II. Resmî Sicil Ve Senetler

Madde—7. Resmî sicil ve senetlerin doğru olmadığı sabit oluncaya kadar menderecatı ile amel olunur. Bu münderecatın doğru olmadığını ispat, bir şeklî mahsusa bağlı değildir.

Medenî Haklardan İstifade

Madde—8. Her şahıs medenî haklardan istifade eder.

Binaenaleyh kanun dairesinde haklara ve borçlara ehil olmakta herkes müsavidir.

Medenî Hakların Kullanılması**1- Mevzuu**

Madde—9. Medenî hakları kullanmağa selahiyettar olan kimse iktisaba da iltizama da ehildir.

2- Şartları**A) Umumiyyet İtibariyle**

Madde—10. Mümeyyiz olan reşit, medenî hakları kullanmağa selahiyettardır.

B) Rüşt

Madde—11. Rüşt, on sekiz yaşın ikmaliyle başlar. Evlenme, kişiyi reşit kılar.

C) Kazaî Rüşt

Madde—12. On beş yaşını ikmal eden küçük, kendi rızası ve ana ve babanın muvafakati ile Mahkeme-i Asliyece mezun kılınabilir. Vesayet altında ise, vasi de dinlenir.

D) Temyiz Kudreti

Madde—13. Yaşının küçüklüğü sebebiyle yahut akıl hastalığı veya akıl zayıflığı veya sarhoşluk ve bunlara benzer sebeplerden biriyle makul surette hareket etmek iktidarından mahrum olmayan her şahıs, Kanunu Medenîce mümeyyizdir.

Medenî Hakları Kullanmaya Ehliyetsizlik**1- Umumiyyet İtibariyle**

Madde—14. Mümeyyiz olmayan ile küçükler ve mahcurlar medenî hakları kullanmak selahiyetinden mahrumdurlar.

2. Temyiz Kudretini Haiz Olmamak

Madde—15. Mümeyyiz olmayan şahsın tasarrufu, hukukî bir hüküm ifade etmez. Kanunda muayyen istisnalar bâkidir.

3. Temyiz Kudretini Haiz Küçük Veya Mahcur

Madde—16. Mümeyyiz bulunan küçükler ile mahcurlar, kanunu mümes-sillerinin rızaları olmadıkça bizzat kendi tasarruflarıyla iltizam edemezler. İvaz-sız iktisapta ve münhasıran şahsa merbut hakları kullanmakta bu raziya muhtaç değillerdir. Haksız fiillerinden mütevellit zararlardan mesuldürler.

IV. Hısımlık Ve Sıhrî Hısımlık

1. Kan Hısımlığı

Madde—17. Hısımlığın derecesi, nesilleri adedi ile taayyün eder.

Birbirinin sulbünden gelenler arasındaki hısımlık usul ve fûru hısımlığı ve birbirinin sulbünden gelmeyip de müşterek bir sulpten gelenler arasındaki hısımlık civar hısımlığıdır.

2. Sıhrî Hısımlık

Madde—18. Karı ve kocadan her birinin kan hısımları diğerinin aynı dere-ce sıhrî hısımları olur.

Evlenmenin zevaliyle, sıhrî hısımlık zail olmaz.

V- İkametgâh

1. Tarifi

Madde—19. Bir kimsenin ikametgâhı, yerleşmek niyetiyle oturduğu yerdir.

Bir kimsenin aynı zamanda birden ziyade ikametgâhı olamaz.

Bu fıkranın hükmü, ticarî ve sınai müesseseler hakkında cari değildir.

2- İkametgâhın Değiştirilmesi

Madde—20. Bir ikametgâh değişmesi, yenisinin ittihazına mütevakıftır.

Bir kimsenin evvelce bir ikametgâhı mevcut olduğu tayin edilemediği ve-yahut memaliki ecnebiyedeki ikametgâhını terk etmekle beraber Türkiye’de henüz yeni bir ikametgâha sahip olmadığı takdirde elyevm sakin olduğu mahal-le, ikametgâhı nazariyle bakılır.

3- Kanunî İkametgâhı

Madde—21. Kocanın ikametgâhı karının ve ana ve babanın ikametgâhı ve-lyetleri altındaki çocuğun ve mahkemenin bulunduğu yer vesayet altındaki kimsenin ikametgâhı addolunur.

İkametgâhı belli olmayan kimsenin karısı veya kocasından ayrı yaşamağa mezun olan kadın kendisine ayrı bir ikametgâh ittihaz edebilir.

Madde—22. Mektebe devam için bir yerde bulunmak veya bir terbiye mü-essesesine, bir hastaneye ve darülacezeye ve bir ceza müessesesine konulmak ikametgâh ittihazını tazammun etmez.

B) Şahsiyetin Himayesi

I- Umumiyyet İtibariyle

1- Devir Ve Takyit Yasağı Ve İstisnaları

Madde—23. Kimse, medenî haklardan ve onları kullanmaktan kısmen olsun feragat edemez.

Kimse, hürriyetini ferağ edemediği gibi kanuna veya adabı umumiyeye mugayir surette takyit dahi edemez.

Ancak yazılı rıza üzerine insan kökenli biyolojik maddelerin alınması, aşılınması ve nakli mümkündür. Şu kadar ki; biyolojik madde verme borcu altına giren kimse aleyhine ifa talebinde bulunulamayacağı gibi maddî ve manevî tazminat davası da açılmaz.

2- Tecavüz Halinde

A) İlke

Madde—24. Hukuka aykırı olarak şahsiyet hakkına tecavüz edilen kişi, hakimden, tecavüzde bulunanlara karşı korunmasını isteyebilir.

Şahsiyet hakkı ihlâl edilenin rızasına veya üstün nitelikte bir özel ya da kamu yararına veya kanunun verdiği bir yetkiye dayanmayan her tecavüz hukuka aykırıdır.

B) Dava Hakları

Madde—24/a. Şahsiyet hakkı hukuka aykırı olarak tecavüze uğrayan veya bir tecavüz tehlikesi karşısında bulunan kişi, tecavüze son verilmesini veya tecavüz tehlikesinin önlenmesini talep edebileceği gibi, sona ermesine rağmen etkisi devam eden tecavüzün hukuka aykırılığının tespitini ve gerekiyorsa kararın yayınlanmasını ya da üçüncü kişilere bildirilmesini talep edebilir.

Maddî ve manevî tazminat davaları açma hakkı ile birlikte bu tecavüzden elde edilen kazançları vekaletsiz iş görme hükümleri uyarınca talep etme hakkı saklıdır.

Manevî tazminat talebi karşı tarafça kabul edilmedikçe devredilemez ancak miras yoluyla intikal eder.

Davacı şahsiyet haklarının himayesi için kendi ikametgâhı veya davalının ikametgâhı mahkemesinde de dava açabilir.

Davacı aynı zamanda maddî ve manevî tazminat ile vekaletsiz iş görme hükümleri uyarınca tecavüzden elde edilen kazancın kendisine verilmesini birlikte talep etmiş ise, bu davaları da kendi ikametgâhı mahkemesinde de açabilir.

II – İsim Üzerindeki Hak

1. İsmi Himayesi

Madde—25. İsmi ihtilafa mahal veren kimse, hakimden hakkının tanınmasını talep edebilir. İsmi gasp olunmasıyla mutazarrır olan kimse, bunun menini ve taksir vukuu takdirinde maddî tazminat talebi hakkında hâlel gelmemek üzere maruz kaldığı haksızlığın mahiyeti icab ediyorsa manevî tazminat namıyla bir meblağ itasını da talep edebilir.

2. İsmi Değişmesi

Madde—26. Muhik sebeplerden binaen bir kimse isminin değiştirilmesini isteyebilir. İsmi değişmesi nüfus siciline kayıt ve ilân olunur.

Şahsın ismi değişmekle ahvali değişmez

Bir ismin değişmesinden mutazarrır olan kimse ittila gününden itibaren bir sene içinde tebdil kararına itiraz edebilir.

C) Şahsiyetin Başlangıcı Ve Sonu

I. Doğum Ve Ölüm

Madde—27. Şahsiyet, çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu andan başlar ve ölüm ile nihayet bulur.

Çocuk sağ doğmak şartıyla ana rahmine düştüğü andan itibaren medenî haklarından istifade eder.

II. Sağlık Ve Ölümün İspatı

1. Beyyine Külfeti

Madde—28. Bir hakkın kullanılması için bir kimsenin vücudunu yahut öldüğünü yahut muayyen bir zamanda veya diğer bir şahsın vefatında sağ bulunduğunu iddia eden kimse, iddiasını ispata mecburidir.

Hangisinin evvel veya sonra öldüğünü tayin mümkün olmaksızın ölenler, bir anda ölmüş sayılırlar.

2. Ahvali Şahsiye Beyyineleri

A) Umumiyet İtibariyle

Madde—29. Doğum ve ölüm nüfus sicilindeki kayıtlarla ispat olunur. Nüfus sicilinde kayıt bulunmaz veya mevcut kaydın doğru olmadığı tahakkuk ederse keyfiyet herhangi bir delil ile ispat olunabilir.

Doğumdan sonra meydana gelen cinsiyet değişikliğinin asgarî sağlık kurulu raporu ile belgelendirilmesi halinde nüfus sicilinde gerekli düzeltme yapılır. Bu konuda, açılacak davalarda cinsiyeti değiştirilen kişi evli ise, eşe de husumet yöneltilir ve aynı mahkeme, varsa ortak çocukların velayetinin kime verileceğini de tayin eder, cinsiyet değişikliği kararının kesinleştiği tarihte, evlilik kendiliğinden son bulur.

B) Ölüme Karine

Madde—30. Ölüsü bulunamayan bir kimse ölümüne muhakkak nazariyle bakılmağı icap edecek ahval içinde kaybolmuş ise o kimse hakikaten ölmüş addolunur.

TEBLİGAT KANUNU (19 Şubat 1959/ 7201)

Bilinen Adreste Tebligat

Madde—10. Tebligat, tebliğ yapılacak şahsa bilinen en son adresinde yapılır.

Şu kadar ki; kendisine tebliğ yapılacak şahsın müracaatı veya kabulü şartıyla her yerde tebligat yapılması caizdir.

Aile Efradına ve Hizmetçiye Tebligat

Madde—16. Kendisine tebligat yapılacak şahıs adresinde bulunmazsa tebliğ kendisi ile birlikte oturan ailesi efradından veya hizmetçilerinden birine yapılır.

Belli Bir Yerde veya Evde Meslek ve Sanat İcrası

Madde—17. Belli bir yerde devamlı olarak meslek veya sanatını icra edenler, o yerde bulunmadıkları takdirde tebliğ aynı yerdeki daimi memur veya müstahdemlerinden birine, meslek veya sanatını evinde icra edenlerin memur ve müstahdemlerinden biri bulunmadığı takdirde birlikte oturan ailesi efradından veya hizmetçilerinden birine yapılır.

Otel, Hastane, Fabrika ve Mektep Gibi Yerlerde Tebligat

Madde—18. Tebliğ yapılacak şahıs, otel, hastane, tedavi veya istirahat evi, fabrika, mektep, talebe yurdu gibi içine serbestçe girilemeyen veya arananın kolayca bulunması mümkün olmayan bir yerde bulunuyorsa, tebliğin yapılmasını o yeri idare eden veya muhatabın bulunduğu kısmın amiri temin eder. Bunlar tarafından muhatabın derhâl buldurulması veya tebliğin temini mümkün olmazsa, tebliğ kendilerine yapılır.

Tebliğ İmkansızlığı ve Tebellüğden İmtina

Madde—21. Kendisine tebligat yapılacak kimse veya yukarıdaki maddeler mucibince tebligat yapılabilecek kimselerden hiçbiri gösterilen adreste bulunmaz veya tebellüğden imtina ederse, tebliğ memuru tebliğ olunacak evrakı, o yerin muhtar veya ihtiyar heyeti azasından birine veyahut zabıta amir ve memuruna imza mukabilinde teslim eder ve tesellüm edenin adresini ihtiva eden ihbarnameyi gösterilen adresteki binanın kapısına yapıştırmakla beraber, adreste bulunmama halinde tebliğ olunacak şahsa keyfiyetin haber verilmesini de mümkün oldukça en yakın komşulardan birine, varsa yönetici veya kapıcıya da bildirilir. İhbarnamenin kapıya yapıştırıldığı tarih, tebliğ tarihi sayılır.

Yaş ve Ehliyet

Madde—22. Muhatap yerine kendisine tebliğ yapılacak kimsenin görünüşüne nazaran on beş yaşından aşağı olmaması ve bariz bir surette ehliyetsiz bulunmaması lazımdır.

İlânen Tebligat

Madde—28. Adresi meçhul olanlara tebligat ilânen yapılır.

Usule Aykırı Tebligatın Hükümü

Madde—32. Tebliğ usulüne aykırı yapılmış olsa bile, muhatabı tebliğe muttali olmuş ise muteber sayılır.

Resmi ve Adlî Tatil Günlerinde Tebligat

Madde—33. Resmi ve Adlî tatil günlerinde de tebligat caizdir.

TÜRK CEZA KANUNU
(13 Mart 1926/ 765)

Madde—1. Kanunun sarih olarak suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilmez. Kanunda yazılı cezalardan başka bir ceza ile de kimse cezalandırılmaz.³⁸

Madde—2. İşlendiği zamanın kanununa göre cürüm veya kabahat sayılmayan fiilden dolayı kimseye ceza verilemez. İşlendikten sonra yapılan kanuna göre cürüm veya kabahat sayılmayan bir fiilden dolayı da kimse cezalandırılmaz. Eğer böyle bir ceza hükümlenmişse icrası ve kanunî neticeleri kendiliğinden kalkar.

Bir cürüm veya kabahatin işlendiği zamanın kanunu ile sonradan neşrolunan kanunun hükümleri birbirinden farklı ise failin lehinde olan kanun tatbik ve infaz olunur.

Madde—31. Beş seneden fazla ağır hapse mahkumiyet müebbeden ve üç seneden beş seneye kadar ağır hapse mahkumiyet hükümlenilen cezaya müsavi bir müddetle, hidematı ammeden memnuiyeti müstelzimidir.

Madde—44. Kanunu bilmemek mazeret sayılmaz.

Madde—45. Cürümde kastın bulunmaması cezayı kaldırır. Failin bir şeyi yapmasının veya yapmamasının neticesi olan bir fiilden dolayı kanunun o fiile ceza tertip ettiği ahval müstesnadır.

Madde—137/a. Selâhiyetli makamların neşir ve işaasını menettikleri malumatı ifşa eden kimse üç seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezasıyla cezalandırılır.

Madde—159/a. Türklüğü, Cumhuriyeti, Büyük Millet Meclisi'ni, Hükümetin manevî şahsiyetini, Bakanlıkları, Devletin askerî veya emniyet muhafaza kuvvetlerini veya Adlîyenin manevî şahsiyetini alenen tahkir ve tezyif edenler bir seneden altı seneye kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

Madde—175. Dinlerden birine ait dini işleri veya ibadet ve ayinin yapılmasını men ve ihlal eden kimseye altı aydan bir yıla kadar hapis ve para cezası verilir.*

Fiilin işlenmesi sırasında cebir, şiddet, tehdit veya hakaret vaki bulmuş ise, faile bir yıldan iki yıla kadar hapis ve para cezası verilir.

³⁸ Madde metnine, Türk Ceza Kanun 1997 Öntasarısının 1. Maddesine göre eklenmesi düşünülen fıkrada, "Kanunları bilmemek mazeret sayılmaz. Ancak, **sakınamayacağı bir hata nedeniyle kanunu bilmediği için meşru sanarak bir suç işleyen kimse, bu husustaki yanlış inancının haklılığını ispat ettiğinde cezaen sorumlu olmaz**" hükmü getirilmesi öngörülmektedir. Bkz.: Sulhi DÖNMEZER- Feridun YENİSEY, *Karşılaştırmalı Türk Ceza Kanunu ve 1997 Tasarısı, Gereçekler*, (İstanbul, Alkım Yayınları 1997).

* Kanunda öngörülen para cezaları muhtelif değişikliklerle arttırılabildiğinden, miktarlar metne alınmamıştır.

Allah'a ve dinlerden veya bu dinlerin peygamberlerinden veya kutsal kitaplarından veya mezheplerinden birine hakaret eden veya bir kimseyi dini inançlarından veya mensup olduğu dinin emirlerini yerine getirmesinden veya yasaklarından kaçınmasından dolayı kınayan veya tezyif veya tahkir eden veya alaya alan kimseye altı aydan bir yıla kadar hapis ve para cezası verilir.

Üçüncü fıkrada yazılı suçlar, basın ve yayın yoluyla işlenirse ceza bir misli arttırılarak hükmolunur.

Birinci fıkrada yazılı suçların basın ve yayın yoluyla teşvik ve tahrik edilmesi halinde aynı ceza uygulanır.

Madde—179/a. Bir kimse diğer bir kimseyi gayrı meşru surette kişi hürriyetinden mahrum ederse bir yıldan beş yıla kadar hapis ve para cezasıyla cezalandırılır.

Madde—181/a. Bir memur, memuriyetine ait vazifeyi suiistimal ederek veyahut kanunen icab eden usul ve şartlara riayet etmeyerek bir kimseyi şahsi hürriyetinden mahrum ederse bir seneden üç seneye kadar hapis cezası verilir.

Madde—183. Kanunda yazılı hallerin haricinde bir kimsenin üzerini aramak için emir veren yahut bizzat arayan memur altı aya kadar hapsedilir.

Madde—228. Devlet memurlarından her kim, bir şahıs veya memur hakkında memuriyetine ait vazifeyi suiistimal ile kanun ve nizamın tayin ettiği ahvalden başka suretle keyfi bir muamele yapar veya yapılmasını emreder veya ettirirse altı aydan üç seneye kadar hapis cezasıyla cezalandırılır. Bu muamelede hususi maksat veya siyasi saik veya sebep mevcut ise cezası üçte birden yarıya kadar arttırılır.

Memuriyetin icrasında lüzumsuz yere sert muamelelerle bir şahsın kanun hükmüne veya hükümetin emirlerine itaat etmemesine sebep olan memur dahi aynı ceza ile cezalandırılır.

Madde—229. Memuriyeti sebebiyle kendisine tevdi kılınan veya ıttılama müsadif olan vesikalar, kararlar ve emirleri ve sair tebligatı başkasına ifşa veya neşir ve ilân eden yahut her nasıl olursa olsun başkalarının vukuf ve ıttılama kolaylaştıran memur, altı aydan iki seneye kadar hapsedilir.

Devletçe neşir ve ilânı matlup olan kararları kabule şayan mazereti olmaksızın tehir eden memur hakkında da aynı ceza tatbik olunur.

Madde—230. Hangi nedenle olursa olsun memuriyet görevini yapmakta savsama ve gecikme gösteren veya üstünün yasaya göre verdiği buyrukları geçerli bir neden olmadan yapmayan memur üç aydan bir yıla kadar hapis ve para cezasıyla cezalandırılır.

Bu savsama ve gecikmeden veya üstünün yasal buyruklarını yapmamış olmaktan devletçe bir zarar meydana gelmişse, derecesine göre altı aydan üç yıla kadar hapis ile birlikte süreli veya temelli olarak memuriyetten yoksun kalma cezası da hükmolunur.

Her iki durumda memurun vazifesini geciktirmesinden veya verilen buyruğu yapmamasından kişiler herhangi bir zarara uğramışsa bu zarar ayrıca ödettilir.

Madde—241. İmam, hatip, vaiz, rahip, haham gibi dini reislerden biri vazifesini ifa sırasında alenen hükümet idaresini ve devlet kanunlarını ve hükümet icraatını takbih ve tezyif ederse bir aydan bir seneye kadar hapis ve para cezasıyla cezalandırılır.

Madde—243. Mahkemeler ve meclisler reis ve azalarından ve sair hükümet memurlarından biri maznun bulunan kimselerin cürümlerini söyletmek için işkence eder yahut zalimane veya gayrı insanî veya haysiyet kırıcı muamelelere başvurursa beş seneye kadar ağır hapis ve müebbeden veya muvakkaten memuriyetten mahrumiyet cezası ile mahkum olur.³⁹

Fiil neticesinde ölüm vukua gelirse 452, sair hallerde 456. Maddeye göre tertip olunacak ceza üçte birden yarıya kadar arttırılır.

Madde—251. Bir memur vazife esnasında bir kimse aleyhine bir cürüm işlerse kanunda yazılı olmayan hallerde o cürme kanunen terettüp eden ceza üçte birden yarısına kadar arttırılır.

Madde—261. Kanun ve nizamlara aykırı olarak mektep veya derslane açanlar, açılan mektep veya derslane kapatılmakla beraber altı aydan iki seneye kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

Ruhsatsız öğretmenlik edenlerle bunları istihdam eyleyenlere de aynı ceza verilir.

Mükerrirler hakkında verilecek ceza bir sene haptisten aşağı olamaz.

Madde—271. Her kim resmi sıfatı haiz olan bir memura vazifesini icra ederken veya resmi sıfat ve memuriyeti sona ermiş olsa bile icra ettiği vazifesinden dolayı cismen eza verecek veya hastalığını mucip olacak müessir fiil işlerse 456. Maddeye göre verilecek cezalar memurun derecesine ve suçun işlendiği yere göre arttırılır.

Madde—312. Kanunun cürüm saydığı bir fiili açıkça öven veya iyi gördüğünü söyleyen veya halkı kanuna itaatsizliğe tahrik eden kimse altı aydan iki yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.⁴⁰

³⁹ **Mahkemeden İşkenceye Cevaz Kararı:** “Sanıkların bir kısmına tazyiklerde bulunulmakta olduğu iddiası, dava ile re’sen ilgili bulunmamaktadır. (...) Askerî Mahkemece, sanıkların işkenceye tabi tutulup tutulmadıkları cihetinin tahkiki yoluna gidilse ve bir an için bu iddianın gerçek olduğu sübut bulsa dahi bu tesir ve tazyikin gerçeği söyletmek gayesine matuf olarak mı, yoksa şu veya bu şekilde ifade almak maksadıyla mı yapıldığının tespiti imkan dahilinde bulunmaması ve delillerin serbestçe takdiri yönünde herhangi bir etkisi olmaması sebebiyle bu konuya ilişkin itirazların ve taleplerin reddine oy birliği ile karar verilip açık olarak tefhim edildi. (İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 3. Nolu Askerî Mahkemesi’nin 16 Ağustos 1971 tarihli duruşma tutanaklarından aktaran, Hikmet ÖZDEMİR, *Türkiye Cumhuriyeti*, (İstanbul, İz Yayıncılık 1995), s. 344.

⁴⁰ Bazı maddeler konumuzla ilgisi doğrudan olmasa da, Türk Ceza Kanununda 312. Madde gibi bazı maddelerin yoruma oldukça açık olması ve yükümlülerin bu maddelerde düzenlenen suçların işlenmesinde çoğu zaman bilgisizliğin kurbanı olması nedeniyle buraya alınmıştır.

Halkı; sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik eden kimse bir yıldan üç yıla kadar hapis ve para cezasıyla cezalandırılır. Bu tahrik umumun emniyeti için tehlikeli olabilecek bir şekilde yapıldığı takdirde faile verilecek ceza üçte birden yarıya kadar arttırılır.

Yukarıdaki fıkralarda yazılı suçları 311. Maddenin ikinci fıkrasında sayılan vasıtalarla(*) işleyenlere verilecek cezalar bir misli arttırılır.

Madde—526. Yetkili makamlar tarafından Adli işlemler dolayısıyla ya da kamu güvenliği ve kamu düzeni veya genel sağlığın korunması düşüncesiyle kanun ve nizamla aykırı olmayarak verilen bir buyruğu dinlemeyen veya bu yolda alınmış bir önleme uymayan kimse, eylem ayrı bir suç oluşturmadığı takdirde, üç aydan altı aya kadar hafif hapis ve para cezasıyla cezalandırılır.

Şapka İktisası Hakkındaki 671 sayılı Kanunla, Türk Harflerinin Kabul ve Tatbikine Dair 1353 sayılı Kanunun koyduğu memnuiyet veya mecburiyetlere muhalif hareket edenler iki aydan altı aya kadar hafif hapis veya para cezasıyla cezalandırılır.⁴¹

İL İDARESİ KANUNU (10 Haziran 1949/5442)

Valilerin Hukukî Durumları, Görev ve Yetkileri

Madde—9. Vali, ilde Devletin ve Hükümetin temsilcisi ve ayrı ayrı her Bakanın mümessili ve bunların idarî ve siyasî yürütme vasıtasıdır.

Bu sıfatla:

A) Valiler, ilin genel idaresinden her Bakana karşı ayrı ayrı sorumludur. Bakanlar, Bakanlıklarına ait işleri için valilere re'sen emir ve talimat verirler. Bakanlar valiler hakkında Bakanlar Kuruluna taltif ve tecziye teklifinde bulunabilirler.

B) Bakanlıklar ve tüzel kişiliği haiz genel müdürlükler, il genel idare teşkilatına ait bütün işleri doğrudan doğruya valiliklere yazarlar. Valilikler de illere ait işler için ilgili Bakanlık veya tüzel kişiliği haiz genel müdürlüklerle doğrudan doğruya muhaberede bulunurlar. Ancak valiler hesabata ve teknik hususlara ait işlerde idare şube başkanlarına vali adına imza yetkisi verebilirler.

C) Vali, kanun, tüzük, yönetmelik ve Hükümet kararlarının neşir ve ilânını ve uygulanmasını sağlamak ve Bakanlıkların talimat ve emirlerini yürütmekle ödevlidir. Bu işlerin gerçekleştirilmesi için gereken bütün tedbirleri almaya yetkilidir.

* Her türlü kitle haberleşme araçları

⁴¹ 526. Maddenin 2. Fıkrası için 55. Hükümet tarafından 23.3.1998 tarihli kararla hazırlanan “Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı” ile, bu fıkradaki cezaları altı aydan bir yıla kadar hafif hapis ve elli milyon liradan yüz milyon liraya kadar hafif para cezası öngörülmektedir.

Ç) Kanun, tüzük, yönetmelik ve Hükümet kararlarının verdiği yetkiyi kullanmak ve bunların yüklediği ödevleri yerine getirmek için valiler genel emirler çıkarabilir ve bunları ilân ederler.

D) Vali, dördüncü maddenin son fıkrasında belirtilen adlî ve askerî teşkilât dışında kalan bütün Devlet, daire, müessese ve işletmelerini, özel işyerlerini, özel idare, belediye köy idareleriyle bunlara bağlı tekml müesseseleri denetler, teftiş eder.

Bu denetleme ve teftişi Bakanlık veya genel müdürlük müfettişleriyle veya bu dairelerin amir ve memurlarıyla da yaptırabilir.

E) İlin her yönden genel idare ve genel gidişini düzenlemek ve denetlemekten sorumludur.

F) Vali, ilde teşkilatı veya görevli memuru bulunmayan işlerin yürütülmesini, bu işlerin görülmesiyle yakın ilgisi bulunan herhangi bir idare şube veya daire başkanından isteyebilir. Bu suretle verilen işlerin yapılması mecburidir.

G) Vali, il içindeki idare ve müesseselerde çalışan uzman veya fen kollarına dahil memur ve müstahdemlerden aslî vazifelerine hanel getirmemek şartıyla ilin genel ve mahallî hizmetlerine müteallik işlerin görülmesini isteyebilir. Bu memurlar verilen işleri yapmakla ödevlidirler. Vali, keyfiyetten ilgili Bakanlığa ve tüzel kişiliği haiz genel müdürlüğe bilgi verir.

H) Vali, Devlet gelirlerinin tahakkuk ve tahsilini ve ödeme işlerinin muntazam bir şekilde yapılmasını ve gelir kaynaklarının gelişmesini sağlamak için tedbirler alır ve uygular, lüzumunda bu maksatla ilgili Bakanlıklara ve genel müdürlüklere tekliflerde bulunur.

İ) Vali, Devlet, il, belediye, köy ve diğer kamu tüzel kişiliklerine ait genel ve özel mülklerin yangın ve benzeri tehlikelere karşı korunmasını, iyi halde tutulmasını, değerlendirilmesini ve iyi halde idaresini sağlayacak tedbirlerin uygulanmasını ilgililerden ister ve denetler.

J) Vali, il, ilçe, bucak merkezlerinde ve çevrelerinde kirali, kirasız binalarda vazife gören bütün Devlet dairelerini mahallin hizmet şartlarına ve Hazine menfaatine en uygun şekilde bir veya birkaç binada toplamak üzere gereken tedbirleri aldırır ve uygulanmasını denetler.

K) Vali, Cumhuriyet Bayramında ilde yapılacak resmî törenlere başkanlık yapar ve tebrikleri kabul eder.

Madde—10. A) Vali, adalet dairelerinde görülmekte olan işlerin geciktiğini haber aldığı vakit gecikme sebeplerini Cumhuriyet savcılarında yazılı olarak sorabilir, Cumhuriyet savcıları bu sebepleri vereceği cevapta açıklar.

Vali, alacağı cevaba göre mütalâasıyla birlikte işi Adalet Bakanlığına yazar.

B) Vali, ceza ve tevkif evlerinin muhafazasını ve Cumhuriyet savcısıyla birlikte hükümlü ve tutukluların sağlık şartlarını gözetim ve denetimi altında bulundurur.

C) Valilerce talep vukuunda adlî sicile geçen kayıtların neticeleri Cumhuriyet savcılarında valilere verilir.

D) Vali, ilin düzen ve güveni ile ilgili işlerde amme davası açılıncaya kadar geçecek safhalar hakkında cumhuriyet savcılarında yazılı olarak bilgi isteyebilir. Cumhuriyet savcıları gereken bilgileri vermekle ödevlidir.

E) Vali, lüzumu halinde Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 156. Maddesinde yazılı yetkileri kullanmaları hususunda adli kolluk üst ve astlarına emirler verebilir.

Madde—11. A) Vali, il sınırları içinde bulunan genel ve özel bütün kolluk kuvvet ve teşkilâtının amiridir. Suç işlenmesini önlemek, kamu düzen ve güvenini korumak için gereken tedbirleri alır. Bu maksatla Devletin genel ve özel kolluk kuvvetlerini istihdam eder, bu teşkilât amir ve memurları vali tarafından verilen emirleri derhâl yerine getirmekle yükümlüdür.

B) Memleketin sınır ve kıyı emniyetini ve sınır kıyı emniyetiyle ilgili bütün işleri, yürürlükte bulunan hükümlere göre sağlar ve yürütür.

C) İl sınırları içinde huzur ve güvenliğin, kişi dokunulmazlığının, tasarrufa müteallik emniyetin, kamu esenliğinin sağlanması ve önleyici kolluk yetkisi valinin ödev ve görevlerindedir.

Bunları sağlamak için vali gereken karar ve tedbirleri alır. Bu hususta alınan ve ilân olunan karar ve tedbirlere uymayanlar hakkında 66. Madde hükmü uygulanır.

Ç) Jandarma, polis gümrük muhafaza olmak üzere geçici veya sürekli olarak vali tarafından yerleri değiştirilebilir ve bundan hemen İçişleri, Gümrük ve Tekel Bakanlıklarına bilgi verir.

D) Vali, il içinde çıkabilecek toplumsal olayların emrindeki kolluk kuvvetleriyle önlenmesine olanak bulunamayacağı kanısına varır veya kolluk kuvvetleriyle önlenmesine olanak bulunamayacağı kanısına varır veya kolluk kuvvetleriyle bastırılmayacak anî ve olağanüstü olayların cereyanı karşısında kalırsa, en yakın askerî (Kara, Deniz ve Hava) Kuvvet Komutanından yardım gönderilmesini ister. İvedi durumlarda sözlü olarak yapılmış istem sonradan yazılı biçime dönüştürülür. İstek başvuru komutanlıkça gecikmesiz yerine getirilerek, muhtemel olaylar için istenen kuvvet valinin görüşü alınarak olaylara hızla el koymaya uygun yerde, cereyan eden olaylar için istenen kuvvet ise olay yerinde hazır bulundurulur.

Çıkabilecek toplumsal olaylar için istem üzerine gönderilen kuvvet, olayların kolluk kuvvetlerince önlenemeyecek ölçüde gelişmesi halinde, anî ve olağanüstü olaylar için istenen kuvvet de derhâl, Vali tarafından verilen görevleri kendi komutanının sorumluluğu altında, onun emir ve direktifine göre ve İç Hizmet Kanununda belirtilen yetkiler ile kolluk kuvvetlerinin genel güvenliği sağlamada sahip olduğu yetkileri kullanarak yerine getirir.

Kolluk kuvvetleriyle yardıma gelen askerî kuvvet arasındaki işbirliği ve koordinasyon vali tarafından sağlanır. Ancak, kolluk kuvvetleriyle yardıma gelen askerî birliğin belirli görevleri birlikte yapmaları halinde sevk ve idare, görev verilen askerî birliğin en kıdemli komutanı tarafından yapılır.

E) Devlete, özel idareye, belediye ve köylere ait olan veya bunlara bağlı bulunan veya bunların gözetim ve denetimi altında iş gören daire ve müesseseler

lerle diğer bütün gerçek ve tüzel kişiler tarafından işletilen malî, ticarî, sınai ve iktisadî müesseseler, işletmeler, ambarlar, depolar ve sair uzman, fen adamı, teknisyen, işçi gibi personel bulunduran yerler Devlet ve memleket emniyet ve asayiş ve iş hayatının düzenlenmesi bakımından valinin gözetim ve denetimi altındadırlar.

Buralarda bulunan ve çalışanların kimlik ve nitelikleri hakkında valiler bu yerlerden bilgi isteyebilirler. İstenilen bilgiler hemen verilir.

F) Valiler, halkın askerlik muameleleri hakkındaki müracaat ve şikayetlerini kabul ederler. Askerlik şubelerine ve dairelerine yazarlar. Cevabı kafi görmedikleri takdirde askerlik şubelerinin bağlı bulunduğu bölge, tümen veya kor komutanlıklarına ve Millî Savunma Bakanlığına müracaat ederler. Bu makamlar tarafından lâzım gelen soruşturma yapılarak kanunî gereği ifa edilir ve sonucundan valilere bilgi verilir.

Valilerin Teftiş ve Denetleme Yetkileri

Madde—13. Vali, (Dördüncü maddenin son fıkrasında belirtilen adlî ve askerî daireler hariç) Bakanlıklar ve tüzel kişiliği haiz genel müdürlüklerin il teşkilatında çalışan bütün memur ve müstahdemlerinin en büyük amiridir.

Bu sıfatla:

A) Memur ve müstahdemlerin çalışmalarına nezaret eder.

B) Teşkilatın işlenmesini denetler.

C) Memurun Kanunundaki usulüne göre savunmasını aldıktan sonra uyarı, kınama ve beş günlüğe kadar aylıktan kesme cezaları vererek uygular. Daha ağır disiplin cezaları verilmesi için özel kanunu hükümlerine göre teklif ve taleplerde bulunabilir.

Yetkili disiplin mercileri valinin teklif ve talebini inceleyerek bir karara bağlamaya mecburdur.

Valilerce re'sen verilen cezalar, kesindir. Bu cezalar tebliğ tarihinden itibaren sicile geçer.

Ç) Tayinleri merkeze ait il memurlarının yıllık mezuniyetleri valiliğin iş'arı üzerine mensup oldukları Bakanlık veya tüzel kişiliği haiz genel müdürlükçe verilir. Bu memurlara acele hallerde valilerce 15 güne kadar mezuniyet verilir ve ilgili makamlara bildirilir.

D) Valiler, emir ve denetimi altında bulunan teşkilatın aldığı kararla yaptığı muamelelerden şikâyet edenlerin müracaatlarını tetkik eder; memurun haksız veya kanunsuz muamelelerini görürse hakkında kanunî muameleye başvurur.

İnceleme neticesinde vardığı sonuca göre alacağı kararı derhâl tatbik ettirir ve ilgiliye bildirir.

Madde—14. Memurlar hakkındaki ihbar ve şikayetler garaz veya mücerret hareket için uydurma ve bir suç isnadı suretiyle yapıldığı ve tahkikatın tabi olduğu kanunî muamele mucibince neticesi de sabit olmadığı takdirde vali, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 148. Maddesine göre isnatta bulunanlar hakkında amme davasının açılmasını mahallî Cumhuriyet savcılığından isteyebilir.

Madde—15. Valiler, birkaç ile ve şamil memuriyetlerin kendi illerindeki işlerinin de gözetim ve denetimine yetkilidirler.

Madde—16. Valiler, denetlemeleri sırasında iş başında kalmalarında mahzur gördükleri bütün memur ve müstahdemlere sorumluluğu altında işten el çektirilebilirler ve hizmetin aksamaması için gereken tedbirleri aldırırlar. Bu takdirde işi gerekçesiyle ait olduğu makama derhâl bildirirler.

Madde—17. Valiler, il içinde, denetim ve teftişleri altında bulunmayan bütün daire ve müesseselerde vuku bulduğunu öğrendikleri yolsuzlukları ilgili makamlara bildirirler. İlgili makamlar lâzım gelen incelemeyi yaparak kanunî gereğini ifa eder ve sonucundan valiye bilgi verirler.

Madde—18. Valiler, vali muavini ile kaymakamların, il idare şube başkanlarının ve il ve bölge muhakemat müdürlerini, genel ve özel kolluk amirlerinin birinci derecede diğer memurların ikinci derecede sicil amiridirler.

Vali ile İl İdare Şube Başkanlarının Münasebetleri

Madde—21. İl idare şube başkanları kendi şubelerine taalluk eden işlerin yürütülmesinden ve şubeleri memur ve müstahdemlerinin kanun, tüzük, yönetmelik ve Hükümet kararlarıyla belirtilen ödev ve görevlerinin sür'at ve intizamlı yapılmasından valiye karşı sorumludurlar.

İl idare şube başkanlarının her biri kanun, tüzük yönetmelik ve Hükümet kararlarının verdiği ödev ve görevleri ve valinin emirlerini yürüterek aldıkları işler üzerinde gereken incelemeleri yaparak bilgi ve düşüncelerini zamanında bildirmek ve valinin isteği her türlü malumatı vermekle ödevlidirler.

Madde—22. İl idare şube başkanları ve kaymakamlar, kanun, tüzük, yönetmelik, Hükümet kararları ve emirlerini uygulama sırasında istizana muhtaç gördükleri cihetleri validen sorarlar, vali o meseleyi ait olduğu şube başkanıyla görüşüp inceledikten sonra bir sonuca varamadığı takdirde keyfiyeti merciinden sorar ve alacağı cevaba göre gereğini yapar.

Madde—23. İl idare şube başkanları ve kaymakamlar vali tarafından re'sen verilen emirlerin kanun, tüzük, yönetmelik ve Hükümet kararlarına uygun olmadığı içtihadında buldukları takdirde keyfiyeti valiye yazarlar. Vali, emrin mevzuata uygun bulunduğu ısrar ederse yazılı olarak emir verir ve aynı zamanda işi ilgili mercie yazar. Cevap gelinceye kadar valinin verdiği emir kendi sorumluluğu altında uygulanır.

İlçe İdaresi ve Teşkilâtı

Madde—27. İlçe genel idaresinin başı ve mercii kaymakamdır.

Kaymakam, ilçede Hükümetin temsilcisidir. İlçenin genel idaresinden kaymakam sorumludur. Bakanlıkların kuruluş kanunlarına göre ilçede lüzumu kadar teşkilâtı bulunur. Bu teşkilât (Dördüncü maddenin son fıkrasında belirtilen adli ve askerî teşkilât hariç) kaymakamın emri altındadır.

Madde—28. İlçedeki genel idare teşkilatının başında bulunanlar ilçe idare şube başkanlarıdır. Bunların emri altında çalışanlar ilçenin ikinci derecede memurlardır.

I. İlçe Memurlarının Tayin Usulü

Madde—30. Sekizinci maddenin (A) fıkrası haricinde kalan ilçe idare şube başkanları il idare şube başkanlarının inhası üzerine valilerce tayin ve aynı usule göre nâkil ve tahvil edilirler. İlçenin sekizinci maddenin (B) fıkrası dışında kalan memurları ilçe idare şube başkanlarını inhası üzerine kaymakamlarca tayin ve memuriyetleri valilerce tasdik ve aynı usule göre nâkil ve tahvil olunurlar.

II. Kaymakamların Hukukî Durumları, Görev ve Yetkileri

Madde—31. A) Kaymakam, kanun, tüzük, yönetmelik ve Hükümet kararlarının neşir ve ilânını, uygulanmasını sağlar ve bunların verdiği yetkileri kullanır ve ödevleri yerine getirir. Kaymakam, valinin talimat ve emirlerini yürütmekle ödevlidir;

B) Valiler, ilçeye ait bütün işleri doğrudan doğruya kaymakama yazarlar. Kaymakamlar da ilçenin işleri hakkında bağlı buldukları valilerle muhaberede bulunurlar. Ancak olağanüstü hallerde kaymakamlar İçişleri Bakanlığı ve diğer Bakanlıklarla muhabere edebilirler ve bu muhabereleden valiye bilgi verirler;

C) Kanun, tüzük, yönetmelik ve Hükümet kararları ve bunlara dayanılarak valiler tarafından verilecek talimat ve emirler ilçe idare şube başkanlarına kaymakamlar yolu ile tebliğ olunur;

Ç) Kaymakamlar, dördüncü maddenin son fıkrasında belirtilen daire ve müesseseler dışında kalan bütün Devlet daire ve müessese ve işletmelerini ve özel işyerlerini, özel idare, belediye ve köy idareleriyle bunlara bağlı tekmlil müesseseleri denetler ve teftiş ederler. Bu teftiş ve denetlemeyi bizzat veya idare şube başkanları veya validen talep edeceği Bakanlık veya tüzel kişiliği haiz genel müdürlük müfettişleri vasıtasıyla ortaokul veya bu dereceli öğretim müesseselerini de bizzat veya ilgili müfettişleri marifetiyle denetler;

D) Kaymakam, denetlemesi sırasında iş başında kalmalarında mahzur gördüğü ilçe idare şube başkanlarını valinin muvafakatiyle, diğer memur ve müstahdemleri re'sen sorumluluğu altında işten el çektirebilir.

E) Kaymakam, ilçenin her yönden genel idare ve genel gidişini düzenlemek ve denetlemekten sorumludur;

F) Kaymakam, ilçede teşkilatı ve görevli memuru bulunmayan işlerin yürütülmesini, bu işlerin görülmesiyle yakın ilgisi bulunan herhangi bir idare veya daire başkanlığından isteyebilir. Bu suretle verilen işlerin yapılması mecburidir;

G) Kaymakam, ilçedeki idare, daire ve müesseselerde çalışan uzman veya fen kollarına dahil memur ve müstahdemlerden ilçenin genel ve mahallî hizmetlerine ilişkin işlerin görülmesini aslî vazifelerine hâlel getirmemek şartıyla valiğe teklif suretiyle isteyebilir. Valilikten alınacak emir üzere bu memurlar verilen işleri yapmakla ödevlidirler.

H) Kaymakam, ilçe memurlarını çalışmalarını ve teşkilatın işlemlerini gözetim ve denetimi altında bulundurur;

I) Kaymakam, ilçenin idare şube başkanlarıyla ikinci derecedeki memurlarına, genel ve özel kolluk amir ve memurlarına Memurin Kanunundaki usulüne göre savunmasını aldıktan sonra uyarma, kınama cezaları verir ve uygular. Daha ağır disiplin cezaları verilmesi için özel kanunu hükümlerine göre teklif ve talepte bulunabilir.

Kaymakamlarca re'sen verilen cezalar kesindir.

Bu cezalar tebliğ tarihinden itibaren sicile geçer.

Kaymakam, ilçe memurlarına takdirname de verebilir.

J) Kaymakam, ilçe idare şube başkanlarına acele hallerde (8 güne kadar) ve tayini kendisine ait memurlara, Memurlar Kanunundaki yıllık izin süresine mahsup edilmek üzere bir aya kadar izin verebilir. Tayinleri kaymakama ait olmayan memur ve müstahdemlere izin verilmezden önce kaymakamın mütalâası alınır;

K) Kaymakamlar, halkın askerlik muameleleri hakkındaki müracaat ve şikayetlerini kabul ederler. Askerlik şubelerine ve dairelerine yazarlar. Cevabı kafi görmedikleri takdirde keyfiyeti valiye bildirirler.

L) Kaymakam, Cumhuriyet Bayramında ilçede yapılacak resmî törenlere başkanlık yapar ve tebrikleri kabul eder.

IV. Kaymakamın İlçe İdare Şube Başkanlarıyla Münasebetleri

Madde—37. İlçe idare şube başkanları, kendi şubelerine taalluk eden kanun, tüzük, yönetmelik ve Hükümet kararlarıyla kendi dairelerine tevdi edilmiş olan görevlerin sür'at ve intizam dahilinde görülmesinden doğrudan doğruya kaymakama karşı sorumludur.

İlçe idare şube başkanları, kaymakam tarafından verilen emirleri yerine getirmek ve tevdi edilen işler hakkında gereken tetkikleri yaparak mütalaalarını zamanında bildirmek ve istenilen her türlü malumatı vermekle mükelleftirler.

İl ve İlçe İdare Kuralları

Madde—57. İl idare kurulu, valinin başkanlığı altında hukuk işleri müdürü, defterdar, millî eğitim, bayındırlık, sağlık ve sosyal yardım, tarım ve veteriner müdürlerinden teşekkül eder.

Vali, idare kuruluna başkanlık etmek üzere vali muavinini görevlendirebilir.

Madde—58. İlçe idare kurulu, kaymakamın başkanlığı altında tahrirat kاتبی, malmüdürü, Hükümet hekimi, Millî Eğitim memuruyla tarım memuru ve veterinerden teşekkül eder.

Madde—59. Gerek il gerek ilçe idare kurullarından kuruma dahil olmayan idare şubelerinin başkanları kendi idarelerine ait idarî ve istişari işlerin görülmesinde üye sıfatıyla çağrılarak o iş hakkında gerekli izahatı verir ve oya katılırlar.

Madde—60. İdare kurulları, idarî, istişarî ve kazaî olmak üzere türlü karar alırlar. İdare kurullarının idarî yetkileri kanun ve tüzüklerle kendilerine verilen vazifelerdir.

Madde—61. İdare kurullarının kazaî, idarî ve istişarî görüşmeleri mürettep üyenin yarısından bir fazlası hazır olmadıkça yapılamaz.

Oyların eşitliği halinde başkanın bulunduğu taraf çokluk sayılır.

İdare kurulu üyelerinden teşkilât noksanı veya tayin edilmemek ve vekili bulunmamak gibi sebeplerle bir veya ikisi noksan olursa bunlar mürettep üye ve belli heyet nisabında hesaba katılmaz.

Madde—62. İl idare kurulları, il idare şubelerinin, kaymakamların ve ilçe idare şubeleriyle bucak müdürlerini, bucak meclis ve komisyonlarının, köy muhtarlarının ve köy ihtiyar kurullarının yürütülmesi gerekli kararları aleyhine menfaati haleldar olanlar tarafından bu kararların esas, maksat, yetki ve şekil itibarıyla kanun ve tüzüğe muhalefetlerinden dolayı açılan iptal davalarına birinci derecede bakarlar.

Bu davalar, kararların hak veya menfaati haleldar olanlara tebliğ veya bunların icraya ıttılay tarihinden itibaren 91 gün içinde açılmalıdır.

Bu davalar Danıştay Muhakeme Usulüne tabidir. Bu kabil iptal davaları birinci derecede Danıştay'da açılmaz. Merci tecavüzü ile Danıştay'a dava açıldığı takdirde dava evrakı vazifesizlik kararı ile ilgili il idare kuruluna tevdi olunur.

Bu madde özel kanunlarla il ve ilçe idare kurullarına verilen diğer kazaî işlerdeki yetkilerine hanel vermez.

Madde—63. İl idare kurullarının idarî kaza işlerinde hukuk işleri müdürleri kanun sözcüsü vazifesini görürler.

Madde—64. İdare kurullarının kazaî vazife görmek üzere toplantılarında davaya esas olan kararı vermiş bulunan idare amiri üye sıfatıyla bulunamaz ve oya katılamaz.

Madde—65. İlçe idare kurulları kararları aleyhine il idare kurullarına, il idare kurullarının gerek birinci ve gerek ikinci derecede verdikleri kararlar aleyhine Danıştay'da ilgililer tarafından Danıştay Kanununa göre itiraz olunabilir.

Askerlik Mükellefiyeti Kanununun 103. Maddesi hükmü mahfuzdur.

Çeşitli Hükümler

Madde—66. İl genel kurulu veya idare kurulları yahut en büyük mülkiye amirleri tarafından kanunların verdiği yetkiye istinaden ittihaz ve usulen tebliğ veya ilân olunan karar ve tedbirlerin tatbik ve icrasına muhalefet eden veya müşkülât gösterenler veya riayet etmeyenler hakkında hareketi ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde Türk Ceza Kanununun 526. Maddesi uygulanır.

MİLLÎ EĞİTİM İLE İLGİLİ GENEL DÜZENLEMELER**TEVHİD-İ TEDRİSAT KANUNU
(3 Mart 1340/ 430)**

Madde—1. Türkiye dahilindeki bütün müessesatı ilmiye ve tedrisiye Maarif Vekaletine merbuttur.

Madde—2. Şer'iyeye ve Evkaf Vekaleti veyahut hususi vakıflar tarafından idare olunan bilcümle medrese ve mektepler Maarif Vekaletine devir ve raptedilmiştir.

Madde—3. Maarif vekaleti yüksek diniyat mütehasısları yetiştirilmek üzere Darülfünunda bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hidematı diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler küşaf edecektir.

Madde—5. Ek. Mektebi Harbiye'den menşe teşkil eden askerî liseler bütçe ve kadrolarıyla Müdafaai Millîye Vekaletine devrolunmuştur.

**MİLLÎ EĞİTİM TEMEL KANUNU
(24 Haziran 1973/ 1739)****Genel Amaçları**

Madde—2. Türk Millî Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini,

1. Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı, Türk milletinin Millî, ahlakî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer

veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan Millî birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı seçkin bir ortağı yapmaktır.

Özel Amaçlar

Madde—3. Türk eğitim ve öğretim sistemi, bu genel amaçları gerçekleştirecek şekilde düzenlenir ve çeşitli derece ve türdeki eğitim kurumlarının özel amaçları, genel amaçlara ve aşağıda sıralanan temel ilkelere uygun olarak tespit edilir.

Türk Millî Eğitiminin Genel İlkeleri

Genellik ve Eşitlik

Madde—4. Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet ve din ayırımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.

Ferdin ve Toplumun İhtiyaçları

Madde—5. Millî Eğitim hizmeti, Türk vatandaşlarının istek ve kabiliyetleri ile Türk toplumunun ihtiyaçlarına göre düzenlenir.

Yöneltme

Madde—6. Fertler, eğitimleri süresince, ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda çeşitli programlara veya okullara yöneltilerek yetiştirilirler.

Millî Eğitim sistemi, her bakımdan, bu yöneltmeyi gerçekleştirecek biçimde düzenlenir. Bu amaçla, ortaöğretim kurumlarına, eğitim programlarının hedeflerine uygun düşecek şekilde hazırlık sınıfları konulabilir.

Yöneltmede ve başarının ölçülmesinde rehberlik hizmetlerinden ve objektif ölçme ve değerlendirme metodlarından yararlanılır.

Eğitim Hakkı

Madde—7. İlköğretim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır. İlköğretim kurumlarından sonraki eğitim kurumlarından vatandaşlar ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanırlar.

Fırsat ve İmkan Eşitliği

Madde—8. Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkan eşitliği sağlanır. Maddî imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır.

Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır.*)

Süreklilik

Madde—9. Fertlerin genel ve meslekî eğitimlerinin hayat boyunca devam etmesi esastır.

Gençlerin eğitimleri yanında, hayata ve iş alanlarına olumlu bir şekilde uymalarına yardımcı olmak üzere, yetişkinlerin sürekli eğitimini sağlamak için gerekli tedbirleri almak da bir eğitim görevidir.

Atatürk İnkılap ve İlkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği

Madde—10. Eğitim sistemimizin her derece ve türü ile ilgili ders programlarının hazırlanıp uygulanmasında ve her türlü eğitim faaliyetlerinde Atatürk inkılap ve ilkeleri ve anayasada ifadesini bulmuş olan Atatürk Milliyetçiliği temel olarak alınır. Millî ahlak ve Millî kültürün bozulup yozlaşmadan kendimize has şekli ile evrensel kültür içinde korunup geliştirilmesine ve öğretilmesine önem verilir.

Millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak Türk dilinin, eğitimin her kademesinde, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan öğretilmesine önem verilir; çağdaş eğitim ve bilim dili halinde zenginleşmesine çalışılır ve bu maksatla Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile işbirliği yapılarak Millî Eğitim Bakanlığınca gereken tedbirler alınır.

Demokrasi Eğitimi

Madde—11. Güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevî değerlere saygının her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır; ancak, eğitim kurumlarında Anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine aykırı siyasî ve ideolojik telkinler yapılmasına ve bu nitelikteki günlük siyasî olay ve tartışmalara karışılmasına hiç bir şekilde meydan verilmez.

Laiklik

Madde—12. Türk Millî Eğitiminde laiklik esastır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilköğretim ve ortaokullar ile lise ve dengi okullarda okutulan zorunlu dersler arasında yer alır.

Bilimsellik

* Bkz.: İlköğretim Kanununun 8. Maddesi.

Madde—13. Her derece ve türdeki ders programları ve eğitim metotlarıyla ders araç ve gereçleri, bilimsel ve teknolojik esaslara ve yeniliklere, çevre ve ülke ihtiyaçlarına göre sürekli olarak geliştirilir.

Eğitimde verimliliğin artırılması ve sürekli olarak gelişme ve yenileşmenin sağlanması bilimsel araştırma ve değerlendirmelere dayalı olarak yapılır.

Bilgi ve teknoloji üretmek ve kültürümüzü geliştirmekle görevli eğitim kurumları gereğince donatılıp güçlendirilir; bu yöndeki çalışmalar maddî ve manevî bakımdan teşvik edilir ve desteklenir.

Planlılık

Madde—14. Millî Eğitimin gelişmesi iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınma hedeflerine uygun olarak eğitim –insan gücü- istihdam ilişkileri dikkate alınmak suretiyle, sanayileşme ve tarımda modernleşmede gerekli teknolojik gelişmeyi sağlayacak meslekî ve teknik eğitime ağırlık verecek biçimde planlanır ve gerçekleştirilir.

Mesleklerin kademeleri ve her kademenin unvan, yetki ve sorumlulukları kanunla tespit edilir ve her derece ve türdeki örgün ve yaygın meslekî eğitim kurumlarının kuruluş ve programları bu kademelere uygun olarak düzenlenir.

Eğitim kurumlarının yer, personel, bine, tesis ve ekleri, donatım, araç, gereç ve kapasiteleri ile ilgili standartlar önceden tespit edilir ve kurumların bu standartlara göre optimal büyüklükte kurulması ve verimli olarak işletilmesi sağlanır.

Karma Eğitim

Madde—15. Okullarda kız ve erkek karma eğitim yapılması esastır. Ancak eğitimin türüne, imkan ve zorunluluklara göre bazı okullar yalnızca kız veya yalnızca erkek öğrencilere ayrılabilir.

Okul İle Ailenin İşbirliği

Madde—16. Eğitim kurumlarının amaçlarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak için okul ile aile arasında işbirliği sağlanır.

Bu maksatla okullarda okul-aile birlikleri kurulur. Okul-aile birliklerinin kuruluş ve işleyişleri Millî Eğitim Bakanlığınca çıkarılacak bir yönetmelikle düzenlenir.

Her Yerde Eğitim

Madde—17. Millî Eğitimin amaçları yalnız resmi ve özel eğitim kurumlarında değil, aynı zamanda evde, çevrede, işyerlerinde, her yerde ve her fırsatta gerçekleştirilmeye çalışılır.

Resmi, özel ve gönüllü her kuruluşun eğitimle ilgili faaliyetleri, Millî Eğitim amaçlarına uygunluğu bakımından Millî Eğitim Bakanlığının denetimine tabidir.

MİLLÎ EĞİTİM SİSTEMİNİN GENEL YAPISI

Genel Hükümler

1- Örgün ve Yaygın Eğitim

Madde—18. Türk Millî Eğitim Sistemi, örgün eğitim ve yaygın eğitim olmak üzere, iki ana bölümden kurulur.

Örgün eğitim, okul öncesi eğitimi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsar

Yaygın eğitim, örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsar.

ÖRGÜN EĞİTİM**A) OKUL ÖNCESİ EĞİTİM****Kapsam**

Madde—19. Okul öncesi eğitimi, mecburi ilköğrenim çağına gelmemiş çocukların eğitimini kapsar.

Bu eğitim isteğe bağlıdır.

Amaç ve Görevler

Madde—20. Okul öncesi eğitimin amaç ve görevleri, Millî Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak,

1. Çocukların beden, zihin ve duygu gelişmesini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak,
2. Onları ilköğretime hazırlamak,
3. Şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetiştirme ortamı yaratmak,
4. Çocukların Türkçe'yi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamaktır.

Kuruluş

Madde—21. Okul öncesi eğitim kurumları, bağımsız anaokulları olarak kurulabileceği gibi, gerekli görülen yerlerde ilkokula bağlı anasınıfları halinde veya ilgili diğer öğretim kurumlarına bağlı uygulama sınıfları olarak da açılabilir.

Okul öncesi eğitim kurumlarının nerelerde ve hangi özelliklere göre açılacağı, Millî Eğitim Bakanlığınca hazırlanacak bir yönetmelikle düzenlenir.

İş Kanununa tabi iş yerlerinde işverenlerin okul öncesi eğitim kurumu kurmaları için gerekli şartlar ve diğer hususlar, Millî Eğitim ve Çalışma Bakanlıkları tarafından birlikte düzenlenecek bir tüzükte gösterilir.

B) İLKÖĞRETİM**1- Kapsam**

Madde—22. İlköğretim 6-14 yaşlarındaki çocukların eğitim ve öğretimini kapsar. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır.

II- Amaç ve Görevler

Madde—23. İlköğretimin amaç ve görevleri, Millî Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak,

1. Her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak; onu millî ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmek;

2. Her Türk çocuğunu ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünden yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamaktır.

3. İlköğretimin son ders yılının ikinci yarısında öğrencilere, ortaöğretimde devam edilebilecek okul ve programların hangi mesleklerin yolunu açabileceği ve bu mesleklerin kendilerine sağlayacağı yaşam standardı konusunda tanıtıcı bilgiler vermek üzere rehberlik servislerince gerekli çalışmalar yapılır.

III- Kuruluş

a) İlköğretim Kurumları

Madde—24. İlköğretim kurumları sekiz yıllık okullardan oluşur. Bu okullarda kesintisiz eğitim yapılır ve bitirenlere ilköğretim diploması verilir.

C) ORTAÖĞRENİM

I- Kapsam

Madde—26. Ortaöğretim, ilk öğretime dayalı, en az üç yıllık öğrenim veren genel, meslekî ve teknik öğretim kurumlarının tümünü kapsar.

II- Ortaöğretimden Yararlanma Hakkı

Madde—27. İlköğretimi tamamlayan ve ortaöğretime girmeye hak kazanmış olan her öğrenci, ortaöğrenime devam etmek ve ortaöğretim imkanlarından ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanmak hakkına sahiptir.

III- Amaç ve Görevler

Madde—28. Ortaöğretimin amaç ve görevleri, Millî Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak,

1. Bütün öğrencilere ortaöğrenim seviyesinde asgari ortak bir genel kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanıtmak, çözüm yolları aramak ve yurdun iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilincini ve gücünü kazandırmak,

2. Öğrencileri, çeşitli program ve okullarla ilgi, istidat ve kabiliyetleri ile toplum ihtiyaçları arasında denge sağlar.

V- Ortaöğretimde Yönelme

Madde—30. Yönelme ilköğretimde başlar; yanlışları önlemek ve muhtemel gelişmelere göre yeniden yönelmeyi sağlamak için ortaöğretimde de devam eder. Yönelme esasları ve çeşitli programlar veya ortaöğretim okulları arasında yapılacak yatay ve dikey geçiş şartları, Millî Eğitim Bakanlığınca düzenlenir.

VII- İmam - Hatip Liseleri

Madde—32. İmam-hatip liseleri, imamlık, hatiplik ve Kur'an Kursu öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli elemanları yetiştirmek üzere, Millî Eğitim Bakanlığı'nca açılan ortaöğretim sistemi içinde, hem mesleğe hem yüksek öğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan öğretim kurumlarıdır.

VIII- Güzel Sanatlar Eğitimi

Madde—33. Güzel sanatlar alanlarında özel istidat ve kabiliyetleri beliren çocukları küçük yaşlardan itibaren yetiştirmek üzere ilköğretim ve orta öğretim seviyesinde ayrı okullar açılabilir veya ayrı yetiştirme tedbirleri alınabilir. Özellikle dolayısıyla bunların kuruluş, işleyiş ve yetiştirme ile ilgili esasları ayrı bir yönetmelikle düzenlenir.

D) YÜKSEKÖĞRENİM**I- Kapsam**

Madde—34. Yükseköğretim, ortaöğretime dayalı en az iki yıllık yükseköğrenim veren eğitim kurumlarının tümünü kapsar.

II- Amaç ve Görevler.

Madde—35. Yükseköğrenim amaç ve görevleri, Millî Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak,

1. Öğrencileri ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yurdumuzun bilim politikasına ve toplumun yüksek seviyede ve çeşitli kademelerdeki insan gücü ihtiyaçlarına göre yetiştirmek,
2. Çeşitli kademelerde bilimsel öğretim yapmak,
3. Yurdumuzu ilgilendirenler başta olmak üzere, bütün bilimsel teknik ve kültürel sorunları çözmek için bilimleri genişletip derinleştirecek inceleme ve araştırmalarda bulunmak,
4. Yurdumuzun türlü yönde ilerleme ve gelişmesini ilgilendiren bütün sorunları, hükümet ve kurumlarla da elbirliği etmek suretiyle öğretim ve araştırma konusu yaparak sonuçlarına toplumun yararlanmasına sunmak ve hükümetçe istenecek inceleme ve araştırmaları sonuçlandırarak düşüncelerini bildirmek,
5. Araştırma ve incelemelerinin sonuçlarını gösteren, bilim ve tekniğin ilerlemesini sağlayan her türlü yayınları yapmak,
6. Türk toplumunun genel seviyesini yükseltici ve kamu oyunu aydınlatıcı bilim verilerini sözle, yazı ile halka yaymak ve yaygın eğitim hizmetlerinde bulunmaktır.

Yüksek Öğrenimin Düzenlenmesi

Madde—37. Yükseköğrenim, Millî Eğitim sistemi çerçevesinde, öğrencileri lisans öncesi, lisans ve lisans üstü seviyelerinde yetiştiren bir bütünlük içinde düzenlenir.

Bu bütünlük içinde çeşitli görevleri yerine getiren ve farklı seviyelerde öğretim yapan kuruluşlar bulunur.

Farklı seviyeler ve kuruluşlar arasında öğrencilere kabiliyetlerine göre, yatay ve dikey geçiş yolları açık tutulur.

Yükseköğretimin Paralı Oluşu

Madde—38. Yükseköğrenim paralıdır. Başarılı olan fakat maddî imkanları elverişli olmayan öğrencilerin kayıt ücreti, imtihan harcı gibi her türlü öğrenim giderleri burs, kredi, yatılık ve benzeri yollarla sağlanır.

YAYGIN EĞİTİM

Kapsam, Amaç ve Görevler

Madde—40. Yaygın eğitimin özel amacı, milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, örgün eğitim sistemine hiç girmemiş, yahut, herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademedен çıkmış vatandaşlara, örgün eğitimin yanında veya dışında,

1. Okuma-yazma öğretmek, eksik eğitimlerini tamamlamaları için sürekli eğitim imkanları hazırlamak,
2. Çağımızın bilimsel, teknolojik, iktisadi, sosyal ve kültürel gelişmelerine uymalarını sağlayıcı eğitim imkanları hazırlamak,
3. Millî kültür değerlerimizi koruyucu, geliştirici, tanıtıcı, benimsetici nitelikte eğitim yapmak,
4. Toplu yaşama, dayanışma, yardımlaşma, birlikte çalışma ve örgütlenme anlayış ve alışkanlıkları kazandırmak,
5. İktisadi gücün artırılması için gerekli beslenme ve sağlıklı yaşama şekil ve usullerini benimsetmek,
6. Boş zamanları iyi bir şekilde değerlendirme ve kullanma alışkanlıkları kazandırmak,
7. Kısa süreli ve kademeli eğitim uygulayarak ekonomimizin gelişmesi doğrultusunda ve istihdam politikasına uygun meslekleri edinmelerini sağlayıcı imkanlar hazırlamak,
8. Çeşitli mesleklerde çalışmakta olanların hizmet içinde ve mesleklerinde gelişmeleri için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmaktır.

ÖĞRETMENLİK MESLEĞİ

Öğretmenlik

Madde—43. Öğretmenlik, devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan bir ihtisas mesleğidir. Öğretmenler bu görevlerini Türk Millî Eğitiminin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak ifa etmekle yükümlüdürler.

Öğretmenlik mesleğine hazırlık genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon ile sağlanır.

Yukarıda belirtilen nitelikleri kazanabilmeleri için, hangi öğretim kademesinde olursa olsun, öğretmen adaylarına yüksek öğrenim görmelerinin sağlanması esastır. Bu öğrenim lisans öncesi, lisans ve lisans üstü seviyelerde yatay ve dikey geçişlere de imkan verecek biçimde düzenlenir.

İLKÖĞRETİM VE EĞİTİM KANUNU (12 Ocak 1961/ 222)

Genel Hükümler:

Madde—1. İlköğretim, kadın erkek bütün Türklerin Millî gayelere uygun olarak bedeni, zihni ve ahlakî gelişmelerine ve yetişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretimdir.

Madde—2. İlköğretim, ilköğretim kurumlarında verilir; öğrenim çağında bulunan kız ve erkek çocuklar için mecburi, devlet okullarında parasızdır.

Madde—9. İlköğretim kurumları sekiz yıllık okullardan oluşur. Bu okullarda kesintisiz eğitim yapılır ve bitirenlere ilköğretim diploması verilir.

Madde—12. Mecburi ilköğretim çağında buldukları halde, zihnen, bedenen, ruhen ve sosyal bakımdan özürlü olan çocukların özel eğitim ve öğretim görmeleri sağlanır.*

Açıklama: Bu madde mucibince devlet, bilumum özürlü çocukların eğitim ve öğrenimini devlet okullarında ve parasız olarak üstlenmiştir. Bu lazimeye uymayan devlet aleyhine maddî ve manevî tazminat hakkı doğar.

AVUKATLIK KANUNU

(1136/ 19.3.1969)

Avukatlıkla Birleşebilen İşler

Madde—12. Aşağıda sayılan işler 11. Madde dışındadır.

b) Yüksek, Orta ve İlköğretimde Profesör, Doçent, Yardımcı Doçent ve Öğretmenlik.*

* Bkz.: Millî Eğitim Temel Kanununun 12. Maddesi,

* Birçok memuriyet Avukatlık mesleğini icra etmeye engel olduğu halde bu maddede sayılanlar Avukatlık yapabilirler. Öğretmenlerin de Avukatlık yapabileceğine ilişkin bir hüküm içerdiğinden Avukatlık Kanununun 12. Maddesi burada zikredilmiştir.

**MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI İLKÖĞRETİM KURUMLARI
REHBERLİK VE TEFTİŞ YÖNERGESİ
(Tebliğler Derg. 28.10.1991/2346)**

Dayanak

Madde—3. Bu Yönerge, Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Müfettişleri Kurulu Yönetmeliğine dayanılarak hazırlanmıştır.

Rehberlik ve Teftiş(*)

Madde—15. Yürürlükteki kanun, tüzük ve yönetmeliklerle rehberlik ve teftiş ilköğretim müfettişlerine ve müfettiş yardımcılara görev olarak verilen resmî ve özel ilköğretim kurumlarının, rehberlik ve teftişinde aşağıdaki amaçlar göz önünde bulundurulur:

- a) Amaçlarına ne dereceye kadar ulaştıklarını tespit etmek,
- b) Mevcut mevzuata göre çalışma durumlarını kontrol etmek,
- c) Bu kurumlarda görevli yönetici, öğretmen ve diğer personelin çalışmalarını objektif olarak tespit etmek ve değerlendirmek,
- d) Bu kurumlarda görevli yönetici, öğretmen ve diğer personelin işbaşında yetiştirmek için gerekli mesleki yardımı yapmak ve rehberlikte bulunmak,
- e) İlköğretim hizmetlerinin yürütülmesinde karşılaşılan problemleri ortaya koymak,
- f) İlköğretim kurumlarında görevli yönetici, öğretmen ve diğer personelin işbirliği ve koordineli bir biçimde çalışmasına yardımcı olmak,
- g) Bu kurumlarda görevli yönetici, öğretmen ve diğer personelin yetişmesi için, hizmetiçi eğitime yer ve önem vermek,
- h) Türk millî Eğitim sisteminin genel amaç ve temel ilkelerine uygun olarak ilköğretimin amaçlarının gerçekleştirilmesinde yönetici, öğretmen ve diğer personelin çalışmalarını yönlendirmektir.

Rehberlik ve Teftiş İlkeleri

Madde—16. Resmî ve özel ilköğretim kurumlarının rehberlik ve teftişinde aşağıdaki ilkeler göz önünde bulundurulur: rehberlik ve Teftiş;

- a) Belirli bir amaç için yapılır,
- b) Demokratik liderliği gerektirir,
- c) Mevcut şartları dikkate alır,
- d) Eğitim, öğretim ve yönetim faaliyetlerinin hepsi ile ilgilidir,
- e) Müşterek planlama, karar verme ve problemleri çözmeye çalışmaları koordine eder,
- f) Sorumlulukların paylaşılmasına ve birlikte çalışmaya önem verir,
- g) Yönetici, öğretmen ve diğer personelin meslekteki yeterliliğini ve geliştirmesine yardım eder,

* Hacmi arttırmamak ve sadece kurum yöneticilerine ve öğretmenlerine yardımcı olmak düşüncesiyle, teftişe tabi olanlarla ilgili maddeler alınmıştır.

h) Rehberlik ve teftişte bütünlük, devamlılık, değerlendirme ve geliştirme esastır,

l) Ferdi farkları göz önüne alır,

i) Her şeyden önce iyi bir insanlık ilişkisini şart koşar.

j) Millî eğitim hizmetlerini geliştirir,

k) Sadece problemleri tespitle yetinmez, alınması gerekli tedbirleri ve çözüm yollarını da ortaya koyar,

l) Eğitim ve öğretim tekniklerinin geliştirilmesini sağlayacak inceleme ve araştırmalara önem verir,

m) Teftiş faaliyetlerini değerlendirir ve teftiş tekniklerini de geliştirir,

n) Daima bilimsel ve objektif esaslara dayanır,

o) Kurumların ve öğretmenlerin her öğretim yılında rehberlik ve teftiş amacıyla en az bir defa görülmesini esas alır.

Teftiş Çeşitleri

Madde—17. Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmi ve özel ilköğretim kurumlarında aşağıdaki teftiş çeşitlerine yer verilir:

a) Kurum Teftişi,

1- Yönetici teftişi,

2- Öğretmen teftişi,

3- Diğer personelin teftişi.

b) İmtihan Teftişi

Kurum Teftişinde İncelenecek Durumlar

Madde—23. a) Fiziki durum

1- İdare odaları, dershaneler, müzik, resim-iş, sosyal bilgiler, yabancı dil dershaneleri, anasınıfı, alt özel sınıf gibi özellik taşıyan dershaneler, laboratuvar, atölye, kitaplık, konferans salonu, beden eğitimi salonu veya çok amaçlı salon, eğitici kol çalışma odaları, oyun sahaları ve spor tesisleri, lavabo-WC, aydınlatma, ısıtma ve su tesisleri ile yatılı ve pansiyonlu okullarda bunlara ilaveten yatakhaneye, revir, yemekhane, depo, ambarlar, etüt salonları ve garaj gibi yerlerin ihtiyacı karşılar nitelik ve nicelikte olması,

2- Yangından korunma ve sivil savunma tedbirlerinin alınması,

3- Genel temizliğe, mevcut eşya, ders araç ve gereçlerinin bakımına, tertip ve düzenine gereken ilginin gösterilmesi,

4- Okul, sınıf ve bölümlerinin adlarının levhalara yazılıp, uygun yerlere asılması,

5- Okul bahçelerinin ihata duvarı, ağaçlandırılması, uygulama bahçesi ve sportif faaliyetler için düzenlenmesi,

6- Türk Bayrağı mevzuatını uygulama, Atatürk ve şeref köşelerinin hazırlanmış olması,

7- Varsa motorlu araçların bakım, kullanma ve onarım durumları, gibi fiziki şartların eğitim-öğretimi geliştirecek düzeyde olması değerlendirilir.

b) Eğitim-Öğretim Durumu

Eğitim çalışmaları ile ilgili kayıtların incelenmesi, okul-çevre ilişkilerinin etkinliği, öğrencilerin bu eğitimden kazandıkları avantajlar incelenir. Bu konuda:

- 1- Sosyal faaliyetler,
- 2- Rehberlik ve eğitici kol çalışmaları,
- 3- Yıllık, ünite ve günlük planların hazırlanması, yıllık ders dağıtım çizelgelerinin programa uygunluğu,
- 4- Seçmeli derslerin tespitinde okul ve çevre şartlarını dikkate alması,
- 5- Ders araç ve gereçlerinin temini, bakımı ve korunması,
- 6- Yatılı ve pansiyonlu okullarda etüd saatlerinin program ve mevzuat doğrultusunda planlanması, değerlendirilir.

c) Büro İşleri

- 1- Kurumlarda tutulması gerekli defter, dosya ve kayıtların usulüne uygunluğu,
- 2- Yazışmalarda desimal sistemin kullanılışı,
- 3- Özel eğitim kurumları bilgi formlarının öğretim yılının ilk ayı içinde gönderilmesi,
- 4- İlanlara dosya tutulması

d) Öğrenci İşleri

- 1- Öğrenci kayıtları, künye defterleri, okullararası öğrenci nakilleri ve yabancı öğrencilerin kayıtlarının mevzuata uygunluğu,
- 2- Öğrenci devam takip işlemleri, öğrenci ruhsal dosyalarının işlenmesi,
- 3- Sınıf geçme defterlerine yıl sonu, yıl sonu başarı ve ağırlıklı yıl sonu notları ile genel başarı ortalamalarının işlenmesi,
- 4- Diploma, kurs belgesi, takdirname, yoklama fişleri, tezkere, rapor, kayıt silme, dosya isteme-gönderme, ile ilgili işlerin gereğince yürütülmesi,
- 5- Kanaat, imtihan not cetvellerinin temiz ve doğru bir şekilde tutulması,
- 6- Yıl sonu sınıf öğretmenleri kurulu tutanaklarının usulüne uygunluğu, yıl sonu sınıf geçme durumlarının öğrencilere duyurulması,
- 7- Müzik ve beden eğitimi derslerinden muaf tutulan öğrencilere ilişkin işlemler ve öğrenci istatistikleri,

e) Personel İşleri

- 1- Öğretmen, memur ve diğer personel için usulüne uygun devam-devamsızlık ve sicil defterlerinin, kişisel dosyalarının tutulması,
- 2- Öğretmen ve yöneticilerin işe başlayış ve ayrılışlarının ilgili makamlara bildirilmesi,
- 3- Ders dağıtım çizelgelerinin Kasım ayı başında, öğretim yılı içerisinde yönetici ve öğretmenlerin ders saatlerinde yapılan değişikliklerin İl veya İlçe Millî Eğitim müdürlüğüne zamanında bildirilmesi,
- 4- Stajyer öğretmenlerin yetiştirilmesinin ilgili mevzuata uygunluğu,
- 5- Yöneticiler, memur ve personel arasında iş bölümü ve görevlilerin değişmesi halinde devin teslim işlerinin yapılması,
- 6- Mutfak, yemekhane, çamaşırhane, kantin ve benzeri yerlerde çalışan personelin periyodik sağlık muayenelerinin yaptırılması,
- 7- Maiyetindeki personelle ilgili teftiş defterlerinin tutulması,

8- Özel okullarda, öğretmen, yönetici, memur ve hizmetlilerin özlük ve tayin işlemlerinin zamanında ve usulüne uygun şekilde yapılması,

9- Görevlilerin açıklanan ders saatlerine ve branşlarına uygun şekilde çalıştırılması,

10- Yabancı uyruklu öğretmen varsa, görevlendirilmeleriyle ilgili çalışma izinlerinin olup olmadığı,

11- rehber öğretmenlerin mevzuatına uygun çalıştırılması,

12- Ders saati karşılığı çalıştırılan öğretmenlerin ders saatlerinin Bakanlar Kurulu kararına uygunluğu,

13- Görevlilerin nöbet çizelgelerinin usulüne uygunluğu.

f) Hesap, Ayniyat ve Döner sermaye İşleri

1- Kurumlarda bütçe tekliflerinin yapılmış olması, ödenek defterlerinin tutulması,

2- İhale yoluyla yapılan satın almaların mevzuata uygunluğu,

3- Teslim alma, sayım komisyonlarının ve çalışmalarının usulünce yürütülmesi,

4- Ücretli okutulan dersleri gösteren aylık müfredat cetvellerinin hazırlanması,

5- Maaş ve ücret bordroları ile vergi iade çizelgelerinin mevzuatı doğrultusunda düzenlenmesi,

6- Yatılı ve pansiyonlu okullarda ödenek defteri, ambar kontrol defteri, temrinlik malzeme sarf ve takım dağıtım defterleri, pansiyon taksit defteri, yatılı öğrenci yoklama defteri, parasız yatılı öğrenci eşya ve kitap dağıtım defterlerinin usulüne uygun düzenli bir şekilde tutulması,

7- Revir, hasta kayıt ve ilaç defterlerinin zamanında işlenmesi,

8- Özel okullarda, öğrencilerden alınan ücretlerin Yönetmeliğe uygunluğu, mali raporların her altı ayda bir Bakanlığa gönderilmesi,

9- Özel okullarda özel yönetmeliğinde belirtilen belge, defter ve dosyaların usulüne uygun olarak tutulması,

10- Öğrenci taşıt ve yemek ücretlerinin tespit edilerek basın yoluyla ilân edilmesi.

g) Demirbaş

1- A,B,C demirbaş eşya defterlerinin tutulması,

2- Demirbaş eşya üzerine demirbaş numaralarının yazılması,

3- Demirbaş eşyanın kayıttan düşülmesi ve Millî Emlak dairesine intikalinin yapılması,

4- Kullanılmaya ve yoğaltılmaya mahsus eşya ve malzemenin ilgili defterlere kaydedilmesi, depo giriş çıkış işlemlerinin mevzuat doğrultusunda yapılması,

5- Özel okullarda esas defterlere geçirilmemiş eşyanın okul adına fatura edilmesi, görevliler arasında devir teslim işleminin yapılması,

6- Döner sermaye işlerinin mevzuatına göre yürütülmesi, değerlendirilir.

Bu değerlendirmeler sonucunda "Kurum Teftiş Raporu" düzenlenir.

Yönetici Teftişi

Madde—24. Resmi ve özel ilköğretim kurumlarında görevli müdür yetkili öğretmen, müdür ve müdür yardımcılarının teftişinde “Yönetici Teftiş Formu” kullanılır.

Öğretmen Teftişi

Madde—25. Resmi ve özel ilköğretim kurumlarında görevli öğretmenlerin başarı durumları sınıf veya ders teftişi yapılmak suretiyle değerlendirilir. Sınıf veya ders teftişleri ilköğretimin amaçlarını gerçekleştirmek için eğitim ve öğretim faaliyetlerinin meydana gelişini gözlemek üzere dersane, salon, laboratuvar, atölye ve işliklerde yapılır. Ders veya sınıf teftişi, teftişin genel amaçlarına uygun olarak, aşağıdaki amaçların gerçekleştirilme derecesini tespit etmek üzere yapılır.

- a- Öğretmenin öğretimindeki başarı derecesi hakkında bilgi edinmek,
- b- Öğretmenin özellikle olumlu ve ümit verici karakteristik davranışlarını tespit etmek,
- c- Öğretmeni görevini en iyi biçimde yapmaya özendirmek ve teşvik etmek,
- d- Kurumda eğitim-öğretim birliğini sağlamak üzere rehberlik ve yardımda bulunmak,
- e- Kurumda öğretmenlerin uyguladıkları öğretim metod ve tekniklerini geliştirmek,
- f- Öğretim araç ve gereçlerinin sağlanmasında ve kullanılmasında yardımcı olmak,
- g- Öğrenci başarısının bilimsel nedenler ile ölçülmesi ve değerlendirilmesinde yardım etmek,
- h- Öğretmenin karşılaştığı problemlerin çözümünde yol göstermek.

Sınıf ve Ders Teftişinin İlkeleri

Madde—26. Resmi ve özel öğretim kurumlarında sınıf veya ders teftişi yapılırken aşağıdaki ilkeler göz önünde bulundurulur:

- a- Öğretmenlerin öğrencilerini, Türk millî Eğitiminin genel amaç ve temel ilkeler ile ilköğretimin amaçları ve derslerin amaçları doğrultusunda yetiştirmesi esastır.
- b- Anasınıfı öğretmenleri, sınıf öğretmenleri ve özel sınıf öğretmenlerinin çalışmaları değerlendirilirken sınıfın genel durumuna bakılır. Okuttuğu bütün derslerde öğrencilere kazandırdığı bilgi, beceri ve davranışlar değerlendirilir.
- c- Branş öğretmenlerinin teftişinde, okuttukları derslerde öğrencilerin kazandıkları bilgi, beceri ve davranışlar değerlendirilir. Birden fazla ders okutan branş öğretmenlerinin okuttukları her derste teftiş edilmeleri esastır.
- d- Rehber öğretmenlerin çalışmaları diğer öğretmenlere göre özellik taşıdığından teftişleri “Rehber Öğretmen teftiş Formu”ndaki davranışlar değerlendirilerek yapılır.

Sınıf ve Ders Teftişinde Göz Önünde Bulundurulacak Esaslar

Madde—27. Resmi ve özel ilköğretim kurumlarında görevli sınıf ve ders öğretmenlerinin teftişinde aşağıdaki esaslar göz önünde bulundurulur:

- a- Teftiş, grupça yapılan planlamaya uygun olarak yürütülür.
- b- Sınıf ve ders teftişi değerlendirmek üzere “Öğretmen Teftiş Formu” kullanılır.
- c- Öğretmenin teftişinden önce, yöneticiden öğretmen hakkında bilgi alınır.
- d- Teftişi yapılacak öğretmen ile teftiştten önce görüşülür.
- e- Müfettiş ve müfettiş yardımcısı sınıfa öğretmenle birlikte girer.
- f- Müfettiş veya müfettiş yardımcısı teftiş sırasında sınıfın bir üyesi gibi davranır.
- g- Müfettiş veya müfettiş yardımcısı sınıftan öğretmenle birlikte çıkar.
- h- Öğretmenin birden fazla dersi ve sınıfı varsa en az ikisindeki öğretimi gözlenir.
 - ı- Teftişte çevre şart ve imkanları dikkate alınır.
 - i- Müfettiş veya müfettiş yardımcısı, teftiş sonunda öğretmenle görüşür.
 - j- Teftiş sonunda yapılan değerlendirmeler kesin olarak belirlenir.
 - k- Teftiş sonunda zümre ve şube öğretmenleri ile ayrı ayrı veya birlikte toplantılar düzenlenir.
 - l- Gözlenen davranışlarla ilgili olarak gerektiğinde öğretmen ve öğrencilere soru sorulabilir, açıklama yapılabilir, bilgi ve belge istenebilir.
 - m- Sınıf ve branş öğretmenlerinin teftişinde stajyer öğretmenlerinin en az üç ders saati, diğer öğretmenlerin en az iki ders saati teftişi esastır.

İmtihan Teftişi

Madde—30. Resmi ve özel öğretim kurumlarından ortaokul ve ilköğretim okullarının ikinci kademesinde öğrenci başarısı ile ilgili ölçme ve değerlendirme çalışmalarını, devam-devamsızlık durumları hakkında yapılacak işlemleri değerlendirmek amacıyla imtihan teftişi yapılır.

İmtihan Teftişinin İlkeleri

- Madde—31.** a- Ölçme ve değerlendirme çalışmalarında, programlarda belirtilen genel ve özel amaçlar, açıklamalar ve konular esas alınır.
- b- Ölçme ve değerlendirme çalışmalarında okul ve yurt çapında birlik ve beraberlik ön planda tutulur.
 - c- Öğrenci başarısının tespiti derslerin özelliklerine göre, yazılı, sözlü ve uygulamalı imtihanlarla ödev ve projelere dayandırılır.
 - d- Öğrencilerin ders, ödev, atölye, uygulama, laboratuvar çalışmalarına ve imtihanlara katılmaları zorunludur.
 - e- Öğrenci başarısının ölçülmesinde kullanılan ölçme araçlarının geçerli, güvenilir ve kullanışlı olması esastır.

İmtihan Teftişinde İncelenecek Durumlar

Madde—32. İmtihan teftişi, kurumun özelliğine göre öğretim yılı içinde bir defa olmak üzere, grubun tamamı tarafından yapılacağı gibi, alt gruplar tarafından da yapılır.

Kurumların mevzuatında belirtilen tarihlere göre yapılacak imtihan teftişlerinde aşağıdaki durumlar incelenip değerlendirilir:

a- Öğretim programlarının uygulama durumu, öğretmensiz geçen derslerin durumu, alınan tedbirler,

b- Sınıf geçme ile kayıt-kabul iş ve işlemlerinin yönetmeliklerde belirtilen esaslara uygunluğu,

c- Öğrenci başarı seviyesinin yükseltilmesi, başarısız öğrenciler ve sınıfların durumu ile ilgili olarak yapılacak çalışmaların öğretmenler kurulunun yıl sonu toplantısında görüşülmesi ve alınan kararlar.

d- İmtihan öncesi yapılan toplantı tutanakları,

e- Uygulanacak imtihanların şekli, başlama saati ve imtihanda kullanılacak araç ve gereçlerin tespiti ile imtihan çizelgelerinin ilân edilmesinin usulüne uygunluğu,

f- İmtihan programlarının zamanında ve gereği gibi hazırlanmış olması,

g- Soruların ölçme ve değerlendirme esaslarına göre hazırlanıp değerlendirilmesi,

h- Yazılı imtihanlar için sorularla birlikte bir “cevap anahtarı” ve “puanlama baremi” hazırlanmış olması,

ı- İmtihan komisyonlarında hazırlanmış olan imtihan esaslarına ait tutanaklar,

i- İmtihan evrakının değerlendirilmesinde gerekli titizliğin gösterilerek yönetmeliğinde belirtilen usul ve esaslara uyulması,

j- İmtihanlarla ilgili tutanakların düzenlenmesi ve dosyalanması,

k- İmtihan not cetvellerinin düzenli ve doğru bir şekilde hazırlanması,

l- İmtihanlarla ilgili bilgilerin zamanında öğrencilere duyurulması,

m- Öğrencilerin genel bilgi seviyesinin belirlenmesi,

n- Varsa okul dışından bitirme imtihanına girenlere ilgili iş ve işlemlerin mevzuat doğrultusunda yapılması,

o- Not defteri, not çizelgeleri ve imtihan evrakının okul müdürlüğüne zamanında teslim edilmesi.

Değerlendirme sonucunda “İmtihan Teftiş Raporu” düzenlenir. Dört nüsha düzenlenen imtihan teftiş formlarının biri Grup Başkanında, birisi Kurul başkanlığında kalır, bir nüshası İl millî Eğitim Müdürlüğüne ve bir nüshası da ilgili kuruma gönderilir.

**İZİNSİZ EĞİTİM VE
ÖĞRETİM FAALİYETLERİ KONUSU GENELGE
(2 Nisan 1986/4628)**

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 42. Maddesinde "Eğitim ve Öğretim, Atatürk İlke ve İnkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz" hükmü mevcuttur. 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 56. Maddesinde ise "Eğitim öğretim hizmetinin bu Kanun hükümlerine göre devlet adına yürütülmesinden, gözetim ve denetiminden Millî Eğitim Bakanlığı sorumludur" denilmektedir.

Bu mevzuatta sözü edilen eğitim ve öğretim faaliyetlerini yapmak üzere açılacak özel öğretim kurumlarının 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununun 2843 sayılı Kanunla Değişik 3. Maddesi gereğince "Kurum Açma İzni" 10. Maddesi gereğince de "Öğretime Başlama İzni" alınması ve bu izin alınmadan öğrenci kaydı yapılmaması gerekmektedir.

2185 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan Özel Dershaneler Tip Yönetmeliğinin 28. Maddesinde "öğrencilere ders vermek amacı ile Bakanlığın müsaadesi olmadan test bürosu, test merkezî ve benzeri adlar altında faaliyet gösterilemez. Bu hükme aykırı hareket edenler hakkında Türk Ceza Kanununun ilgili hükümleri uygulanır" denilmektedir.

Mevzuatta yer alan bu hükümlere rağmen alınan haberler, şikâyet mektupları ve Bakanlık elemanlarının çeşitli illerde yaptıkları denetleme sonuçlarından;

a) Kanunî işlemlerini tamamlayıp öğretime başlama izni almadan faaliyete geçen kurumların olduğu,

b) Müsaade almaksızın kaçak olarak faaliyet gösteren bürolarda, resmî okul öğretmenlerinin dahi çalıştığı, bu gibi yerlerde öğrencilerden normal dersane ücretlerinin çok üstünde yüksek ücretler alındığı, müşahede edilmektedir.

Bu tip faaliyetlerin kamu vicdanını yaraladığı, mevzuat dahilinde işleyen kurumların haklı olarak tepkilerine sebep olduğu, kaçak kurumların elde ettikleri kardan vergi vermeyip devlet hazinesini zarara soktukları görülmektedir.

Ayrıca, birçok ilde özel ders faaliyetlerinin evlere kaydırıldığı resmî okullarda görevli öğretmenlerin kendi öğrencilerine yüksek ücret mukabilinde ders verdikleri de şikâyet konusu haline gelmiştir.

Test bürosu vs. adı altında, deneme imtihanı uygulamak bahanesiyle yapılan bu faaliyetlerde çocuklarımızın kimler tarafından hangi telkinlerle eğitime tabi tutulduğu belli değildir. Bu gibi yerlerde öğrencilerimizin zararlı telkinler altında kalma ihtimalleri de mevcuttur. 12 Eylül öncesi Türkiye'sinde cereyan eden elem ve ıstırap verici tabloların bir daha yaşanmaması için her kademedeki idarecilerimizin gereken hassasiyeti göstereceğinden eminiz. Bu itibarla izinsiz faaliyet gösteren yerlerin tespiti ve takibi için gerekli tedbirlerin alınması zarureti doğmuştur.

Konunun önemine binaen iliniz dahilinde görevlendirilecek ekiplerce;

a) İzinsiz faaliyetlerin il çapında takibi,

b) Konu ile ilgili yapılacak ihbar, şikâyet ve gazete ilânlarının sür'atle değerlendirilmesi,

c) Kaçak eğitim-öğretim faaliyetinde bulunan kişi ve büroların tespiti halinde Özel Dershaneler Tıp Yönetmeliğinin 71. Maddesi dikkate alınarak Türk Ceza Kanununun 261. Maddesi hükmüne göre takibatın yapılması için Cumhuriyet Savcılıklarına gerekli suç duyurusunun yapılması gerekmektedir.

Resmî veya özel okullarda görev yapan öğretmenlerin benzeri şekilde gerek kendi öğrencilerine, gerekse başka okul öğrencilerine özel dershanelerde, gayri resmî faaliyet gösteren bürolarda veya başka yerlerde özel ders vermeleri Türk Ceza Kanununun 261. Maddesi hükmü çerçevesinde mütalâa edileceğinin dikkate alınarak yazımızın iliniz dahilindeki resmî veya özel öğretim kurumu öğretmenlerine tebliğ edilmesini rica ederim.

DERS DIŞI EĞİTİM VE ÖĞRETİM FAALİYETLERİ KONUSUNDA GENELGE (Genelge No: Teb. Derg. 27.11.1989/ 2300)

Türk Milletinin bütün fertlerini Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı Türk Milletinin millî, ahlâkî, insanî ve manevî ve kültürel değerlerini davranış haline getirmiş; ailesini, vatanını, milletini ve devletini seven ve daima yüceltmeye çalışan “iyi bir vatandaş”;

Hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı “iyi bir insan”;

Ürettiği mal veya hizmetlerle hem kendisinin hem de toplumun refah ve mutluluğuna katkıda bulunabilen “iyi bir meslek adamı” olarak yetiştirmek, millî eğitimimizin genel amacıdır. Bu amacı gerçekleştirmede en önemli unsur, şüphesiz öğretmendir.

Millî eğitimimizin bu amacını gerçekleştirmek maksadıyla öğretmenini, ders işleme, yazılı ve sözlü yoklamalar yapma, gezi ve gözlemlerde bulunma gibi planlayıp uyguladığı eğitim ve öğretim tekniklerinden biri de ödevdir.

Bu cümleden olarak;

1. 1988-1989 öğretim yılında eğitim seferberliği çerçevesinde, ülkemizin on bir ilinde yaklaşık otuz beş bin öğretmenle toplantılar düzenlemiştir. Bu toplantılarda, eğitimimizin hemen hemen bütün sorunları, eğitim yöneticileri ve öğretmenler tarafından dile getirilmiş ve tartışılmıştır.

Gerek bu toplantılarda, gerek Bakanlığımıza gelen belge ve bilgilerde ödev konusunun önde gelen sorunlar arasında yer aldığı görülmüştür. Buna göre:

a) İlkokullarda;

(1) Özellikle bu okulların 1, 2 ve 3. Sınıflarında, öğrencilere, onları okuldan soğutacak derecede ödevler verildiği,

(2) Acele yazmaya ve aşırı tekrara dayalı olarak yapılan ödevlerle öğrencilerin yazılarının bozulduğu,

(3) Verilen ödevlerin çok zaman alması sebebiyle oyun çağındaki çocukların gelişmelerinin olumsuz yönde etkilendiği belirlenmiştir.

b) Ortaokul, lise ve dengi okullarda;

Önceki yönetmelikle ödevin amacı, özetle, öğrencilere “alıştırma ve gözlem yaptırma, geniş ve toleranslı görüş kazandırma, araştırma istek ve becerilerini, düşünme ve muhakeme güçlerini, meleke ve kabiliyetlerini geliştirme” şeklinde belirlenmesine rağmen, uygulamanın mevcut şartlar çerçevesinde bu amaca götürücü nitelikte olmadığı anlaşılmıştır. Şöyle ki;

(1) Sınıf seviyesine göre en az bir; en çok üç saatte yapılması ön görülen ödevlerle ilgili olarak belirlenen bu sürelerin, araştırma yapmak için yeterli olmadığı,

(2) İki kanaat döneminde her dersten en az birer ödev yapma zorunda kalan öğrencinin, bunu, kendisine bırakılan boş zamana göre ağır bir yük olarak gördüğü,

(3) Genelde bütün sınıfa aynı konuda ödev verildiğinden; çoğunlukla bir sınıfta bir kısım öğrencinin ödevini hazırladığı, diğerlerinin bunlardan aynen aldığı veya öğrencilerin ödevlerini velilerine yaptırdığı yahut bir kitap ya da ansiklopediden ödev konusu ile ilgili metni aynen yazdığı,

(4) Bu şekilde hazırlanan ödevlerin değerlendirilmesinde, özellikle zaman yetersizliği bakımından, bazı problemlerin doğduğu,

(5) Yaygın olduğu anlaşılan bu durumun, ödevin ne tanımına, ne de amaçlarına uyduğu anlaşılmış bulunmaktadır.

2. Gerek yukarıda açıklanan sebepleri, gerek gelişen ve değişen şartları ve ihtiyaçları dikkate alarak hem ödevden beklenen amaçları gerçekleştirmek, hem de öğrencinin ders dışı eğitim ve öğretim faaliyetlerini bütünüyle değerlendirmek amacıyla “Orta Okul ve Orta Öğretim Kurumlarındaki Öğrencilerin Ders Dışı Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik” farklı bir yaklaşımda hazırlanarak yürürlüğe konulmuş; İlkokul Yönetmeliğini’nin bu konudaki 32. maddesi de değiştirilmiştir.

Söz konusu her iki yönetmelikte de öğrencinin ders dışı faaliyetleri genel olarak dört ana esasta toplanmıştır. Bunlar, eğitici çalışmalar, ödev, hazırlık çalışmaları ve alıştırma çalışmalarıdır.

Eğitim ve öğretimde, öğrencinin ders dışı faaliyetleri de ders içi faaliyetleri kadar önem taşımaktadır. Öğrencinin başarısızlıklarından çok, her alanda göstereceği başarılarının değerlendirilmesi, temeli ilke olarak benimsenmektedir.

Olumlu eğilimlerinin davranışlarının, yeteneklerinin ve her türlü başarılarının değerlendirilmesi hususu, öğrenciyi hem okuluna daha çok bağlayacak hem de onu daha başarılı olmaya sevk edecektir. Şüphesiz, burada öğretmenlerimizi büyük sorumluluklar beklemektedir. Aslında, öğretmen, eğitim ve öğretimin odak noktasını teşkil etmektedir. Öğrencinin moralini yüksek tutacak, ona okulunu sevdirecek, onu başarmaya teşvik edecek, onun başarılarını değerlendirecek en önemli unsur öğretmendir. Bu bakımdan, yönetmelikte yapılan değişikliklerle öğretmene, öğrencinin çeşitli alanlardaki başarılarını da değerlendirme imkanı verecek yeni adımlar atılmış olmaktadır. Şöyle ki:

a) İlkokullarda;

(1) Bu öğretim kademesinde öğrencilerin ders içi ve ders dışı faaliyetleri, sınıf öğretmeni tarafından takip edilmekte ve bir bütün olarak göz önünde bulundurulmaktadır.

(2) Özel yönetmeliğine uygun olarak yapılan eğitici çalışmalar, mevcut ilkokul yönetmeliğine ve programına göre hazırlanmış bulunan ilkokul öğrenci karnesini “Davranış Gelişim” bölümünde değerlendirilmektedir.

(3) Eğitim sistemimizde uzun süredir ödev özel bir önem verilmektedir. Bu durum, yeni yönetmelik değişikliğinde de aynı şekilde muhafaza edilmektedir. Ancak, ilkokul birinci, ikinci ve üçüncü sınıf öğrencileri, öğretim programı açısından temel bilgileri almak ve konuları bir bütün olarak kavramak durumundadırlar. Bu bakımdan önceki yönetmeliklerde olduğu gibi söz konusu sınıflarda ödev verilmemesi hususu yeni yönetmelikte de yer almıştır.

(4) Öğrenciye ödev yaptırmadaki asıl maksat, onun kendi seviyesinde, küçük çapta da olsa, bir araştırma yapmasını sağlamak ve düşünce ufkunu genişletmektir. En azından ilkokul dördüncü ve beşinci sınıf seviyesindeki öğrencilere, belli konularda kaynaklara nasıl başvurulabileceğini öğretmek; aynı konuda, değişik kaynakların farklı yaklaşımlar gösterdiğini sezdirmeaktır. Bunun için, önceki yönetmeliklerde de olduğu gibi, 23.10.1989 tarih ve 20321 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan İlkokul Yönetmeliğinin 32. maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Yönetmelikte bu sınırlarda ödev yapılması öngörülmüştür.

Ancak, kamu oyunda, öğretim programlarında açıklanan “ödev” kavramı ile, öğrencinin derse hazırlık çalışmaları ve öğrenmeyi pekiştirme amacıyla yapılan alıştırmalar çalışmaları, çoğu aman, birbirine karıştırılmaktadır. Halbuki bunlar, birbirlerinden farklı kavramlardır.

(5) Bilindiği gibi, ilkokullarda da bir ünite veya ders konusu derste işlenilmeye başlanılmadan önce, öğrencilerden, önceki bilgilerine dayalı olarak bir hazırlık çalışması yapmaları istenir. Bu çalışmalar genellikle, öğrencilerin ders defterine yazdırılır. Yöne bu çalışmalar çoğunlukla sınıfta yapılır. Bununla beraber, imkanları elvermesi halinde, öğrencilerin bazı kaynakları görmesi, gözlemler yapması veya aile büyüklerinden sorarak öğrenmesi açısından, evde ders konusuna hazırlanması istenilmektedir.

Alıştırma çalışmaları da, sınıfta işlenen bir ünitenin veya konunun pekiştirilmesini ya da öğrenmenin daha iyi gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla yaptırılmaktadır. Bu çalışmaların da genellikle sınıfta yaptırılmakta olduğu bilinmektedir. Bunun yanı sıra sınıfta yapılan alıştırmalar çalışmalarını yeterli görmemesi ve imkanların elvermesi halinde, öğretmen, öğrenciden, evinde de alıştırmalar çalışmaları yapmasını istemektedir.

Bütün bunlar, öteden beri uygulana gelen hususlardır.

O halde, kısmen sınıfta, kısmen evde yaptırılan hazırlık ve alıştırmalar çalışmalarının, evde veya sınıfta yapılmasına dair kesin bir hüküm getirmek mümkün değildir. Bu bakımdan 23.10.1989 tarih ve 20321 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan yönetmelikte, söz konusu hazırlık ve alıştırmalar çalışmalarının “sınıfta yapılması esastır” ilkesi getirilmiştir. Burada, hazırlık ve alıştırmalar ça-

lışmalarının, öğretmenin rehberliğinde sınıfta yapılması önceliği söz konusudur. Bu husus, yukarıda da açıklandığı gibi, öğretmenin gerek duyması halinde, öğrencinin evinde yapması için hazırlık ve alıştırma çalışmaları vermesine engel değildir. Ancak, evde yapılacak bu çalışmaların öğrenciyi okuldan soğutacak, aşırı derecede yoracak ve bezdirecek boyutta olmaması gerekir. Şüphesiz, öğretmenlerimiz, bu hususa daima göz önünde bulunduracaklardır. Eğitimde sevgi esastır. Özellikle ilkokulların ilk üç sınıfında öğretmenin öğrenciye okulunu ve derslerini sevdirmesi büyük önem taşır.

b) Ortaokul ve liselerde;

(1) Bu öğretim kademelerinde, ilkokula göre, yeni yönetmelikle daha köklü tedbirler getirilmiştir.

(2) Yeni yönetmelikte, “ders dışı eğitim ve öğretim faaliyetleri”, “ödev”, “hazırlık çalışmaları” ve “alıştırma çalışmaları” ayrı ayrı tamamlanmış, her biri için özel hükümler getirilmiştir. Böylece, bu kavramların birbirine karıştırılmasının önlenmesine çalışılmıştır.

(3) Öğrencinin, yetenek, istek ve eğilimleri yönünde, eğitici çalışmalarda alacağı rolü ve yapacağı faaliyetleri değerlendirmek, eğitim ve öğretimde başarıyı değerlendirmek açısından önem taşımaktadır. Bu bakımdan, öğrencinin sınıf veya okul gazetesindeki orijinal bir yazısı, okul içi veya okullar arası bir münazarada fikrini başarılı bir şekilde savunması ya da bir sahne oyununda rolünü başarıyla oynaması gibi hususların Türkçe veya edebiyat öğretmeni; okul içi veya okul dışı spor karşılaşmalarında, halk oyunlarında veya jimnastik gösterilerinde ve benzeri faaliyetlerde göstereceği üstün başarıların, beden eğitimi öğretmeni; okulca yapılacak gezi ve gözlemlerle ilgili olarak öğrencinin coğrafya veya tarih konuları açısından önem taşıyan bir gezi-gözlem raporunun adı geçen ders öğretmenleri tarafından notla değerlendirilmesi ile, hem bu faaliyetlerin teşvik olunması hem de öğrencinin başarısının değerlendirilmesi sağlanmış olacaktır. Bu konudaki örnekler, Eğitici Çalışmalar Yönetmeliği çerçevesinde daha da çoğaltılabilir. Burada, önemli olan husus, öğrencinin sergileyeceği faaliyettir. Bu faaliyetle ilgili eğitici kol rehber öğretmeni, branş bakımından öğrenciye not vermeyebilir. Ancak, öğrencinin eğitici koldaki başarılı faaliyetini, bir başka öğretmeni, kendi branşı ile ilgili olarak notla değerlendirebilir. İşte, yeni yönetmelik buna imkân verebilmekte ve başarının değerlendirilmesi açısından atılmış önemli bir adım olmaktadır.

(4) Yeni yönetmeliğin incelenmesinden de anlaşılacağı üzere, “Ödev” konusu, yeni ve değişik bir anlayışla ele alınmıştır. Buna göre, öğrenci her ders yılı kendisinin seçeceği, seveceği ve zevk duyacağı bir alanda yalnız bir ödev yapacaktır. Burada önemli olan, öğrencinin, bulunduğu sınıf seviyesine göre araştırmaya, düşünmeye ve kendi kendine bir şey üretmeye yönlendirilmesi veya belli bir konuda bir projenin safha safha gerçekleştirilmesinin sağlanmasıdır. Yoksa, herhangi bir ders konusunda derinliğine bilgi edinilmesi değildir. Belki, bu husus, ikinci derecede önem taşıması gereken bir yan ürün olarak görülebilir.

Öğrenci; sınıfını yükseldikçe, bir konuda nasıl araştırma yapılacağını daha iyi kavrayacaktır. Araştırılacak bir konunun planlanması, bu konudaki kaynakla-

rın veya verilerin belirlenmesi, bunlardan yararlanma yollarının öğrenilmesi, böylece bir ürün meydana getirilmesi gibi hususlar, “ödev” yapmakla öğrenciye kazandırılması düşünülen tutumlardır. Özellikle lise seviyesinde, öğrencinin, araştırma yaptığı konularda vardığı sonuçların, bu araştırmada kullandığı kaynaklara ve verilere dayalı olduğunu; Kaynakların ve verilerin değişmesi halinde sonuçların da değişebileceğini sezmesi, bilimsel tutum kazanması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu anlayışla gerçekleştirilmesi istenilen “ödev” yapma görevinin, bir sınıfta yalnızca bir öğretmen tarafından yerine getirilemeyeceği aşikârdır. Ortaokul ve lise öğretmenlerimizin her birini, ödev yapma tekniklerinde öğrencilerimize rehberlik edebileceği ve onları yetiştirebileceği düşüncesinden hareket edilerek bir sınıftaki öğrenci sayısının, öğrencinin istekleri de dikkate alınarak o sınıfta derse giren öğretmenler arasında dengeli bir şekilde dağıtım yoluna gidilmesi uygun bulunmuştur. Bir kere daha tekrarlamak gerekirse, ödev yaptırmada esas amaç; herhangi bir konuda öğrencinin bilgisinin derinleşmesini değil, araştırma tekniklerini kullanabilmesini sağlamak ve bu suretle hangi konuyu hangi yöntemlerle nerelerden araştırabileceğini ve değerlendirebileceğini öğretmektir. Onun, düşünebilen, soru sorabilen ve araştırabilen bir kişi olarak da yetişmesine yardımcı olmaktır.

(5) Bu durumda, örnek olarak, ortalama elli öğrencinin bulunduğu bir sınıfta bir öğretmene, yaklaşık beş öğrenci düşebilecektir.

Ancak, bu sistemde öğrencilerin tercihleri sırasında bulunmayan herhangi bir ders de olabilecektir. Bu ders sayısının özel tutumlarla çok olması veya belli derslere inhisar etmesi halinde, okul yönetimince gerekli tedbirler alınır.

Bu yönetmelikte getirilen diğer önemli bir yenilikte, ödevde verilen nottan, ödev yapılan dersin ikinci kanaat dönemi notuna doğrudan tesir etmesi hususudur. Yani ödev notunun, sözlü ve yazılı yoklama notları gibi, ikinci kanaat dönemi notu ortalamasına katılmasıdır.

Ödev konuları, ders öğretmeni tarafından, zümre öğretmenleri toplantısı kararlarına dayalı olarak öğrenciye bildirilir. İmkân ölçüsünde, öğrencinin, çeşitli konular arasından ilgi duyduğu veya merak ettiği bir konuyu seçmesi sağlanır. Bu arada, öğretmen, yeni zümre öğretmenleri kararlarına dayalı olarak ödevde hangi unsurlara not vereceği hususlarını da öğrencilere duyurur. Zümre öğretmenlerince kararlaştırılacak bu hususlar; öğrencinin ödev konusundaki planı, araştırma verilerine veya kaynaklarına uygun, düzgün ve anlaşılır bir ifadeyle yazması, varlığı sonuçlardaki isabeti; ödev konusu bir araç yapmak ise; kullandığı malzeme, gösterdiği özen, kullanılabilirlik veya işe yararlılık ve estetik görünümü gibi hususlar olabilecektir.

(6) Bu yönetmelikte öğretmen ve öğrencinin ödev yükü azaltılmış, ödevin amaçlarına uygun olarak gerçekleştirilmesi imkanı getirilmiştir.

(7) Hazırlık ve alıştırmaya çalışmaları ise, yönetmelikte tanımlandığı ve açıklandığı şekilde yürütülecektir.

Ders programlarında ve özellikle ders kitaplarının birçoğunda, öğrencilerin önceden konuya hazırlıklı olmaları için “hazırlık çalışmaları” yapmaları ön görülmektedir. Bu çalışmalar, öğrencilerin işlenecek konuyu daha iyi anlamalarını

ve öğretmenlerine gerektiğinde daha isabetli soru sormalarını, böylece ders içi etkinliklerinin olumlu yönde gelişmesini ve daha verimli bir öğretim ortamının doğmasını sağlayacaktır.

Alıştırma çalışmaları da, öğrenmeyi pekiştirmesi, öğrencinin kendi kendini değerlendirmesi açılarından önem taşımaktadır. Örnek olması bakımından, bu amaçla, bir matematik veya fizik dersi öğretmeninin, işlenmiş bir ders konusunda evinde çözmesi için öğrenciye birkaç problem vermesi; sosyal bilimlerle ilgili bir ders öğretmeninin, öğrenciden, işlenen ders konusunu, daha önce işlenmiş derslerle bağlantısını kuracak karşılaştırmalar yaptırması ve işlenen konu ile ilgili soruların cevaplandırılmasını istemesi gibi hususlar, alıştırma çalışmalarından sayılır. Bu çalışmalar, yine yönetmelikteki “ödev” kavramı ile karıştırılmamalıdır.

**ARAP HARFLERİ İLE TEDRİSAT YAPMAK İÇİN GİZLİ VEYA
ALENÎ DERSHANE AÇANLARA DAİR TALİMATNAME
(23.12.1931/ 12073)**

Madde—1. Türk harflerinin kabul ve tatbikine dair olan 1 Teşrinisani 1928 tarih ve 1353 numaralı kanunun 9. Maddesi hilafına olarak Arap harfleriyle tedrisat yapmak için gizli veya alenî derslane açanlar ve bu derslanelerde tedrisatta bulunanlar 1 Mart 1926 tarih ve 765 numaralı Türk Ceza Kanununun 526. Maddesi mucibince tecziye olunacaklardır.

Madde—2. Bu Talimatname her yerde en büyük mülkiye memuru tarafından usulü dairesinde halka ilân olunacaktır.

**MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI TALİM TERBİYE KURULU'NUN
29.6.1960 TARİHLİ KARARI**

İlkokullara devam eden Musevi çocuklarına; okul programları ve kanunen okula devam mecburiyeti işi aksattırılmamak şartıyla sinagoglarda değişik müfredata göre din dersleri verilmesi hususu Vilayet Yüksek Makamının Tasvibine arz olunur.

**İLKÖĞRETİM VE EĞİTİM KANUNU, MİLLÎ EĞİTİM TEMEL
KANUNU, ÇIRAKLIK VE MESLEK EĞİTİMİ KANUNU, MEB'İNİN**

**TEŞKİLAT VE GÖREVLERİ HAKKINDA KANUN İLE BAZI
KAĞIT VE İŞLEMLERDEN EĞİTİME KATKI PAYI ALINMASI
HAKKINDA KANUN (KESİNTİSİZ KANUNU)
(16 Ağustos 1997/ 4306)**

Bu Kanun ile, maddelerinde değişiklik yapılan kanunların ilgili maddelerinde yapılan değişiklikler, çalışmamızda alıntıladığımız kanun metinlerine işlenmiş olup, ayrıca burada tekrar edilmemiştir.

**İLKÖĞRETİM VE ORTAÖĞRETİMDE PARASIZ YATILI VEYA
BURSLU ÖĞRENCİ OKUTMA VE BUNLARA YAPILACAK
SOSYAL YARDIMLARA İLİŞKİN KANUN(*)
(17 Haziran 1982/ 2684)**

Amaç

Madde—1. Bu Kanunun amacı, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında öğrencilerin parasız yatılı veya burslu okumalarına ve bunlara yapılacak sosyal yardımlara ilişkin esasları düzenlemektir.

Kapsam

Madde—2. Bu Kanun, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında parasız yatılı veya burslu okumaya hak kazanan öğrencileri kapsar.

Tanımlar

Madde—3. Bu Kanunda geçen:

“Parasız yatılı okuma” sözünden, bu Kanunda belirtilen şartları taşıyan öğrencilerin ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında karşılıklı olarak barındırılmak, beslenmek, giydirilmek ve kendilerine harçlık verilmek suretiyle okutulmaları;

“Burslu okuma” sözünden, bu Kanunda belirtilen şartları taşıyan öğrencilerin ilköğretim ikinci kademe ve ortaöğretim kurumlarında Bakanlar Kurulu Kararı ile tespiti edilecek miktarda karşılıksız olarak para yardımı yapılması suretiyle okutulmaları anlaşılır.

Parasız Yatılı ve Burslu Okuma İle İlgili Hükümler Parasız Yatılı ve Burslu Okuyacak Öğrencilerin tespiti

Madde—4. Millî Eğitim Bakanlığı, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında kalkınma planlarında ön görülen hedefler doğrultusunda parasız yatılı ve burslu öğrenci okutur. Parasız yatılı ve burslu okumak için maddî imkanlardan yoksun ve başarılı olmak esastır. Ancak sınavsız olarak parasız yatılı öğrenciliğe

* Bu Kanunda ve diğer kanunlarda geçen “Temel Eğitim” deyimini, 11 Kasım 1983 tarih ve 2947 sayılı Kanunun 2. Maddesiyle “İlköğretim” olarak değiştirilmiştir.

kabul edilenler ile 6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanuna göre yetiştirme yurtlarından gelen veya aynı Kanun gereğince haklarında tedbir kararı verilmiş olan öğrencilerden, parasız yatılı veya burslu okumak isteyenlerin ailelerinin maddî durumları dikkate alınmaz. Parasız yatılı ve burslu öğrenci kontenjanları illerin, gelişmişlik durumları ve öğrenci sayıları dikkate alınarak her yıl Millî Eğitim Bakanlığınca tespit edilir.

Parasız yatılı okuma veya burslu okuma hakkından yararlanacak öğrencilere ait kontenjanların, 6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanunda yer alan korunmaya muhtaç çocuklar, öğretmen çocukları ve oturdukları yerde ilköğretim kurumu bulunmadığından öğrenim hakkından yararlanamayan çocuklar için tespitine ve bunlara ait yüzdelere karşılığındaki sayıların belirlenmesine dair esaslar yönetmelikle belirlenir.

Parasız yatılı olarak okutulacak veya burs verilecek öğrencilerin sayısı, seçilmeleri, sınavları ve kabulleri ile ilgili esaslar her yıl Millî Eğitim Bakanlığınca ilân edilir.

Sınavsız Olarak Parasız Yatılı Alınacak Öğrenciler

Madde—5. Durumları 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununun 65. Maddesinin (d) fıkrası, 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun, 2453 sayılı Yurt Dışında Görevli Personele Tazminat Verilmesi ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine uyan kişilerin çocukları; doğal afetler, savaş ve olağanüstü haller sebebiyle korunmaya muhtaç duruma düşmüş olan çocuklar ve ayrıca görev yaptıkları yerde çocuğunun devam edeceği kontenjan kadarı sınavsız olarak parasız yatılı öğrenciliğe alınırlar. Ancak, bu gibi öğrencilerden özel giriş sınavı ve kayıt-kabul şartları bulunan eğitim-öğretim kurumlarına alınacakların, bu kurumların kayıt-kabul şartlarını taşımaları ve sınavlarını kazanmaları gereklidir.

Ayrıca, Millî Eğitim Bakanlığınca belirlenecek esaslar ve kontenjan dahilinde, Başbakanlığın müsaadesi alınarak yabancı uyruklu öğrencilere de sınavsız olarak parasız yatılılık hakkı tanınabilir.

Birinci ve ikinci fıkralarda belirtilenler dışında, Millî Eğitim Bakanlığınca tespit edilecek yerlerde görev yapan öğretmenlerin çocukları da sınavsız olarak parasız yatılı öğrenciliğe alınırlar.

Parasız Yatılı ve Burslu Okuma Süresi

Madde—6. Durumları 11. Madde hükümleri dışında kaldığı sürece, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında parasız yatılı veya burslu okuyan öğrencinin parasız yatılı veya burslu okuma durumu ortaöğretimini tamamlayıncaya kadar devam eder.

Burs Ödeme

Madde—7. Temel eğitim ikinci kademe ve orta öğretim kurumları öğrencilerine Maliye ve Gümrük Bakanlığı ile Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığınca müştereken tespit edilen miktar kadar burs verilir.

Burslu öğrencilerin bursları, burs almaya hak kazandıkları tarihî takip eden ay başından itibaren okullarınca ödenir. Ödemeye tatil aylarında da devam olunur.

Son sınıf öğrencilerinden okulu bitirenlerin bursları, güz dönemi sınavlarının sona erdiği tarihî takip eden ay başında kesilir. Ancak, ilköğretim ikinci kademe son sınıf öğrencilerinin bursları ortaöğretim kurumlarına devam etmeleri halinde kesilmez.

Parasız yatılı öğrencilere ayrıca burs verilmez.

Parasız Yatılı ve Burslu Okuma Arasında Geçişler

Madde—8. Bir defaya mahsus olmak üzere parasız yatılı öğrenciler burslu, burslu öğrenciler parasız yatılı öğrenciliğe geçirilebilirler.

Başka Kurum Burslarından Faydalanma

Madde—9. Parasız yatılı veya burslu okuma imkanından faydalanan öğrenciler, başka kurumlarca verilen bursu seçtikleri takdirde bu Kanunda ön görülen parasız yatılı veya burslu okuma haklarında faydalanamazlar.

Sosyal Yardımlar

Madde—10. Parasız yatılı öğrencilere eğitim araç ve gereçleri, yiyecek, giyecek, harçlık ve diğer ihtiyaçları ile ilgili sosyal yardımlar yapılır.

Parasız yatılı ve burslu öğrencilerin muayene ve tedavi giderleri Millî Eğitim Bakanlığınca karşılanır.

Parasız Yatılı ve Burslu Öğrenciliğin Sona Ermesi

Madde—11. Aşağıdaki hallerde parasız yatılı veya burslu okuma hakkı sona erer:

- İlköğretim kurumlarının birinci ve ikinci kademesi ile ortaöğretim kurumlarındaki öğrenimlerinin her birinde bir defadan fazla bir üst sınıfa devam etme hakkını kazanamamak,
- Taksirli suçlar ile kabahat nevinden olanlar hariç olmak üzere ertelenmiş olsa dahi bir suçtan dolayı mahkum olmak,
- Bir öğretim yılı veya daha fazla okul ile ilişkisini kesen disiplin cezası almış olmak,
- Millî Eğitim Bakanlığınca kabul edilebilir bir mazerete dayanmaksızın kendiliğinden öğrenimini terk ederek okuldan ayrılmak,
- Parasız yatılı veya burslu okumaktan vazgeçmek.

Tatil Aylarında Okulda Kalacak Öğrenciler

Madde—12. Tatil aylarında parasız yatılı öğrencilerden kalacak yeri olmayanların okullarda veya belli yerlerde toplanmak suretiyle barındırılmalarına ve sosyal yardımlardan faydalandırılmalarına devam olunur.

Parasız Yatılı ve Burslu Okumamın Karşılıksız Oluşu

Madde—13. Bu Kanun hükümlerine göre parasız yatılı veya burslu okumak suretiyle okulu bitirenlerle herhangi bir sebeple okuldan ayrılan öğrenciler

hiçbir şekilde mecburî hizmet, tazminat veya geri ödeme ile yükümlü tutulmazlar.

Yönetmelik

Madde—14. İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarının parasız yatılı veya burslu olarak alınacak öğrencilerde aranacak şartlara; seçme-sıralama sınavlarına; kontenjanların tespiti ile dağıtımına; parasız yatılı öğrencilikten burslu öğrenciliğe, burslu öğrencilikten parasız yatılı öğrenciliğe geçirilmeye; sosyal yardımlara; parasız yatılı veya burslu öğrenciliğin sona ermesine; parasız yatılı veya burslu öğrencilerin bir okuldan başka bir okula nakillerine ilişkin hususlarla bu Kanunun uygulanmasına ilişkin diğer hususlar, bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren altı ay içinde Bakanlar Kurulunca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

İLK VE ORTA TEDRİSAT MUALLİMLERİNİN TERFİ VE TECZİYELERİ HAKKINDA KANUN (10 Haziran 1930/ 1702)

Vazifeye Başlama*

Madde—4. İlk vazifeye stajyer olarak başlanır. Staj senesi sonunda ehliyet ve tedris kabiliyeti, talim sicili ve teftiş raporu ile sabit olan stajyerler muallim unvanını alırlar. Meslekte kıdem, muallim unvanının alındığı tarihten hesap edilir. Muallim unvanı alınmadıkça terfi edilemez ve iki sene zarfında muallim unvanını alamayan stajyerlerin vazifesine nihayet verilir.

Müşterek Hükümler

Madde—15. Bir muallimin bir kıdem derecesinin tam sayılması o muallimin devre içinde inkıtasız olarak maarif hizmetlerinde bulunmasına bağlıdır. Bir muallimin kendi isteğiyle maarif hizmetleri haricinde geçirdiği müddet kıdemine zammolunmaz. Bu suretle maarif hizmetinden çıkmış olanlar tekrar muallimliğe döndükleri zaman evvelce ayrıldıkları dereceye alınabilirler. Ancak maarif mesleğinin herhangi bir şubesinde vazife yapan muallimlerle mebus ve asker olan muallimlerin hizmet müddetleri kıdemlerinde hesap olunur. Kezalik Maarif Vekaletinin müsaadesiyle memleket haricinde tedrisat işiyle meşgul olan veya hususi mekteplerde muallimlik eden meslek mensuplarının da bu hizmet müddetleri kıdemlerinde hesap olunur.

Terfiye Esas Hususlar

Madde—16. İlk ve orta tedrisat muallimlerinin terfilerine esas kıdemle beraber vazifelerindeki muvaffakiyetlerdir. Bir derecenin kıdem müddetini ikmal

* Madde önlerindeki konu başlıkları metinde yoktur. Okuyucuya kolaylık olması için tarafımızdan konmuştur.

etmiş bulunan bir muallimin daha yüksek bir dereceye terfi edebilmesi şu vesikalarla muvaffakiyetini ispat edebilmesine bağlıdır:

- A) İlk tedrisat muallimleri, müfettiş raporları ve maarif müdürlerinin müspet mütalaalarıyla,
- B) Orta tedrisat muallimleri, müfettiş raporları ve talim sicilleriyle.

Muallimlerin Taltifi

Madde—18. İlk ve orta tedrisat muallimlerinden emsali arasında hususi kıymeti haiz orijinal bir eser meydana getiren muallimler otuz altı ve kırkıncı maddelerde yazılı meclis ve komisyon mazbatasına üzerine bir sene kıdem zammı alırlar. Ancak bu eserlerin orijinal ve kıymeti mahsusayı haiz olduğu evvelce Darülfünun'ca veya bir heyeti ilmiyece tasdik edilmiş olmak şarttır.

Vazifelerini mutadın fevkinde yüksek bir muvaffakiyetle ifa ettikleri teftiş raporla, talim sicilleri ve maarif ve mektep müdürlerinin bu husustaki mütalaalarıyla sabit olanlar keza 36. ve 40. Maddelerde zikredilen meclis ve komisyon mazbatasına üzerine takdirname verilmek veya bir seneye kadar kıdemlerine zammolunmak suretiyle taltif edilirler.

Muallimler Hakkında Tatbik Edilecek Cezalar

Madde—19. Müdür, baş muallim ve muallimlere ve ilk tedrisat müfettişlerine işledikleri suçların mahiyetine ve derecesine göre aşağıdaki cezalar verilir: (Bu maddeler ilkökul öğretmenleri ve yar öğretmenleri hakkında uygulanmaz.)

- 1) İhtar
- 2) Tevbih
- 3) Ders ücretlerinin kesilmesi
- 4) Maaş kesilmesi
- 5) Kıdem indirilmesi
- 6) Derece indirilmesi
- 7) İstifa etmiş sayılmak
- 8) Vekalet emrine alınmak
- 9) Meslekten çıkarılmak
- 10) Devlet memurluğundan çıkarılmak.

İhtar ve Tevbih

Madde—20. İhtar ve tevbih cezaları şu hareketlere karşı verilir:

- 1- Talimname ve emirler mucibince yapılması lazım olan vazifelerin ifasında kusur etmek,
- 2- Mektep dahil ve haricinde muallimlik vakarına uymayacak hareketlerde bulunmak,
- 3- Arkadaşlarına ve talebesine karşı kaba muamelede bulunmak ve kaba lisan kullanmak,
- 4- Amirlerine karşı hürmetsiz tavır göstermek,
- 5- Talebenin vazifelerini tashih etmemek,
- 6- Yoklama ve imtihan evrakını idareye vaktinde teslim etmemek,
- 7- Vazifeye geç gelmek veya vazifeden erken çıkmak.

Yukarıdaki hallerin ilk defasında ihtar, tekrarında tevbih cezası verilir.

Ders Ücretlerinin Kesilmesi

Madde—21. Ders ücretlerinin kesilmesi cezası şu hallerde verilir:

1- Kabule şayan mazereti olmadan derslere girmemek veyahut girdiği halde dersten başka şeyle meşgul olmak,

2- İnzibat ve muallimler meclisi ve mubayaat komisyonu içtimalarına mazeretsiz olarak devam etmemek. (Bu son halin ilkinde ihtar, ikinci defasında ücret kesilmek cezası verilir.)

3- Bir ay zarfında iki defadan ziyade derse geç gelmek.

Derse gelmeyen veya dershanede dersten başka bir işle meşgul olan muallim maaşından kesilecek miktarı tayin için dört hafta bir ay itibar olunarak muallimin maaş yekunu bir ay zarfında girmeye mecbur olduğu ders adedine taksim olunur ve boş geçen her ders saati için muallimin maaşından bu miktarı ilk alacağı aylığından kesilir.

Uhdesinde fazla ders olan muallimin fazla aldığı ücret, asıl maaşına zammedilerek ders ücreti bu yekuna göre hesap olunur.

Mazeret sebebiyle derse girmeyen muallimin mazeretini en geç üç gün zarfında ihbar ve bir hafta içinde ispat etmesi lazımdır.

Yoksa ceza tatbik olunur.

Maaş Kesilmesi

Madde—22. Maaş kesilmesi cezası şu hallerde verilir:

1- Arkadaşlarına ve iş için gelenlere fena muamele etmek,

2- Mektebin binasının ve eşyanın muhafazasına ihtimam etmemek,

3- Talimname ile uhdesine verilen işleri kasten yapmamak,

4- Talebeyi dövmek,

5- Ayrı suçtan dolayı iki defa tevbih aldığı halde o fiili tekrar etmek,

6- Arkadaşlarını ve maiyetini başkası yanında tahkir etmek,

7- Gizlenmesi ve belli edilmemesi kabil olmayacak derecede sarhoş olarak gezmek.

Maaş, fiilin derecesine göre bir günlükten on beş günlüğe kadar kesilir, daha ziyade kesilmez.

Kıdem İndirme

Madde—23. Kıdem indirilme cezası şu hallerde verilir:

1- İmtiharlarda not takdirinde bitarafıktan ayrılmak,

2- Amirine karşı harekette bulunmak.

Derece İndirme

Madde—24. Derece indirilmesi cezası şu hallerde tatbik olunur.

1- Sarhoş olarak mektebe gelmek,

2- Kumar oynamayı itiyad etmek veya umumi yerlerde kumar mahiyetinde oyunlarla vakit geçirmek,

3- Bir tarafı korumak veya mağdur etmek kasdıyla memur olduğu tahkikatı esaslı bir surette yapmamak,

Madde—25. Bir orta tedrisat mualliminin orta derecede mekteplerde ders vermekten aciz olduğu iki talim sicilli ile sabit olduğu takdirde muallim ilk mektep muallimliğine nakledilir.

İstifa

Madde—26. İstifa etmiş sayılmak.

- 1- Yeni tayin edildiği vazifeye, mazeretsiz olarak on beş gün zarfında başlamayan,
- 2- Ders senesi başında vazifesine mazereti olmadan vaktinde gelmeyen,
- 3- Ders senesi içinde mazereti olmadan bir hafta fasılasız mektebe gelmeyen,
- 4- Bir sene zarfında dört defa ders ücreti kesilme cezasına uğrayan müdür, baş muallim ve muallim veya ilk tedrisat müfettişi istifa etmiş sayılır.

Meslekten Çıkarılma

Madde—27. Meslekten çıkarılmak aşağıdaki hallerde tatbik olunur:

- 1- Gerek talebeye karşı ve gerek hariçte muallimlik sıfatıyla telif edilmeyen iffetsizliği sabit olan,
- 2- Talebeyi, Vekaletin ve mektebin amirleri ve muallim ve memurları aleyhine itaatsızlığa teşvik eden,
- 3- Müdür, baş muallim ve muallimlerle ilk tedrisat müfettişlerinden talebesine kopya verenler.

İhraç ve Vekalet Emrine Alınma

Madde—28. Devlet memurluğundan ihraç ve vekalet emrine alınmak cezaları Memurin Kanununun ahkamına tabidir.

Re'sen Emeklilik

Madde—29. İlk mektebe muallimlik etmekte aczi üç teftiş raporu ile sabit olan ilk mektep muallimi tekaüde sevk edilir. Kezalik bir mektep ve sınıfta inzibatı muhafaza edemediği için iki defa başka mektebe tahvil edilen orta tedrisat muallimi en son nakledildiği mektepte de idaresizliği ve aczi tahakkuk ettiği takdirde tekaüde sevk olunur.

Mükerrirler Hakkında

Madde—30. Bir terfi müddeti zarfında iki defa ihtardan gayri bir cezayı mucip fiili yapmış olanlara İnzibat Komisyonu ikinci fiili için bir derece ağır ceza verebilir.

Müfteriler Hakkında

Madde—31. Arkadaşlarına iftirada bulunan müdür, muallim, baş muallimlerle ilk tedrisat müfettişleri, iftiraları hangi nevi cezayı icap ettirecek suç ise suçun cezasından bir derece ağır ile cezalandırılırlar.

Madde—32. Bu Kanunda tasrih edilmeyen ahval Memurin Kanunu ahkamına tabidir.

Ceza Veren Makamlar

Madde—33. İhtar cezası aşağıdaki makamlar tarafından re'sen verilir:

- 1- Maarif Vekili
- 2- Vali
- 3- Maarif Müdürü
- 4- Lise, orta mektep ve muallim mektepleri müdürleri.

Bu ceza tahriren tebliğ olunur.

Tevbih cezası aşağıdaki makamlar tarafından re'sen verilir.

- 1- Maarif Vekili
- 2- Vali
- 3- Maarif Müdürü.

Sicile Kayıt

Madde—34. İhtardan maada cezalar sicile kaydolunur.

Ders Ücretlerinin Kesilmesi

Madde—35. Ders ücretlerinin kesilmesi cezası Maarif Vekili, Maarif Müdürleri ve orta derecede mektep müdürleri tarafından her biri kendi emir ve icra selâhiyeti dairesinde olarak tatbik edilir.

Maarif İnzibat Meclisleri

Madde—36. Her vilayet merkezinde bir maarif inzibat meclisi bulunur. Bu meclis ilk mektep muallim ve baş muallimleri ile akşam sanat ve ticaret mektep ve kursları muallimlerinin inzibati meselelerine ait karar ve hüküm verir.

Vilayet Maarif İnzibat Meclisi

Madde—37. Vilayet Maarif İnzibat Meclisleri Valinin riyaseti altında aşağıda yazılı zatlardan teşekkül eder:

(Vali icabında Maarif Müdürünü tevkil edebilir.)

- 1- Vilayet Maarif Müdürü
- 2- Vilayet Daimi Encümeni azasından (kendi aralarından seçecekleri) bir zat,
- 3- Merkez mevcut muallim mektepleri, lise ve orta mektepler müdürlerinden en kıdemlisi,
- 4- Maarif Vekaleti tarafından seçilecek ilk tedrisat müfettişi,
- 5- Merkez ilk mektep muallimlerinden (kendi aralarından iki sene müddetle seçecekleri) bir ilk mektep muallimi,
- 6- Akşam san'at ve ticaret mektepleriyle kurslarına ait işlerde bu mektep ve kursların müdürleri de mecliste bulunur ve reye iştirak ederler.

Kararlara İtiraz

Madde—38. Vilayet Maarif İnzibat meclisleri kararlarına alakadar muallimler tebliğ tarihinden itibaren on beş gün zarfında itiraz ederlerse bu kararlar ikinci derecede olarak Maarif Vekaleti İnzibat Komisyonu tarafından tetkik ve bir hükme raptolunur.

Vilayet Maarif Meclisleri Görevleri

Madde—39. Vilayet Maarif Meclisleri; işbu Kanunun hüküm ve karar hakkını kendilerine verdiği ceza işlerinden başka her sene Mayıs ayı içinde toplanarak vilayet ilk tedrisat muallimlerinin bir senelik umumi inzibat vaziyetini tetkik ve muallimler arasında takdir ve taltife layık görülenlerin isimlerini tespit etmek ve bu bapta tanzim edeceği bir mazbatayı vesikalarıyla birlikte Haziran sonuna kadar Maarif Vekaletine göndermekle mükelleftirler.

Maarif Vekaleti İnzibat Komisyonu

Madde—40. Maarif Vekaleti İnzibat Komisyonu Müsteşarın riyaseti altında aşağıdaki zatlardan teşekkül eder:

- 1- Teftiş Heyeti Reisi
 - 2- İlk, Orta ve Yüksek ve Meslekî Tedrisat Umum Müdürleri
 - 3- Zat İşleri Müdürü
- Maarif Vekili Komisyonun tabii reisi.

Görevleri

Madde—41. Maarif Vekaleti İnzibat komisyonu; işbu Kanunda hüküm ve karar selâhiyeti kendisine bırakılan ceza işlerinden başka, her sene Haziran ayı zarfında toplanarak orta tedrisat muallimlerinin bir senelik inzibat vaziyetini tetkik ile bunun hakkında bir mazbata tanzim ve orta tedrisat muallimleri arasında takdir ve taltife layık görülenlerin isimlerini bir cetvelde tespit edip vesikalarıyla ve kendi mütalaası ile birlikte Maarif Vekaletine tevdi eder.

ÇIRAKLIK VE MESLEK EĞİTİMİ KANUNU (5 Haziran 1986/ 3308)

Genel Hükümler

Amaç

Madde—1. Bu Kanunun amacı, çırak, kalfa ve ustaların eğitimi ile okullarda ve işletmelerde yapılacak meslekî eğitime ilişkin esasları düzenlemektir.

Kapsam

Madde—2. Bu Kanun;

a) 17 Temmuz 1964 tarih ve 507 sayılı Esnaf ve Küçük Sanatkarlar Kanunu ve bu Kanunda değişiklik yapan 3153 sayılı Kanun ile, 8 Mart 1950 tarih ve 5590 sayılı Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Odaları, Sanayi Odaları, Deniz Ticaret Odaları, Ticaret Borsaları ve Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Kanunu ve bu Kanunda değişiklik yapan 2567 sayılı Kanuna göre kurulmuş Meslekî Kuruluşlar ile, bu kuruluşlara üye iş yerlerini, mal ve hizmet üreten kamu kuruluşlarını; Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğüne bağlı işyerleri ile Dışişleri Bakanlığına bağlı Devlet Konukevleri hariç olmak üzere döner sermayeli işyerlerini; bu işyerlerinde çalışan çırak, kalfa ve ustaları;

b) Bu maddenin (a) fıkrasında yazılı işyerlerinde, meslekî ve teknik liselerde eğitim gören öğrencileri kapsar.

Kurullar

Çıracılık ve Meslekî Eğitim Kurulu

Madde—4. Çıracılık, kalfalık ve ustalık eğitimi ile okullarda ve işletmelerde yapılacak meslekî eğitim planlaması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi konularında tavsiye kararları almak ve görüş bildirmek üzere bir “Çıracılık ve Meslekî Eğitim Kurulu” kurulur. Bu kurulun kararları Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı’nın onayı ile uygulanır.

Görevleri

Madde—5. Çıracılık ve Meslekî Eğitim Kurulunun görevleri şunlardır:

- a) Gerek bu Kanun ve gerekse bu Kanuna göre çıkarılacak olan yönetmelik hükümlerinin uygulanmasını takip etmek ve değerlendirmesini sağlamak.
- b) Muhtelif sektör ve branşta çıracılık eğitimi ile meslek eğitimi konusunda eğitim ihtiyaçlarını tespit etmek ve Bakanlığa bildirmek.
- c) Çıracılık ve meslekî eğitim programlarının esasları ve süreleri hakkında Bakanlığa görüş bildirmek.
- d) Çıracılık ve işletmelerdeki meslekî eğitim imtihan komisyonlarının kurulması ve çalışması ile imtihanların yapılış usullerine ilişkin yönetmelik taslaklarını hazırlamak ve Bakanlığa sunmak.
- e) Aday çırak, çırak ve işletmelerde meslekî eğitim gören öğrenciler için sözleşme modellerini hazırlamak ve Bakanlığa sunmak.
- f) Lüzumu halinde çıracılık ve meslekî eğitim ile ilgili konuların incelenmesi için ihtisas komisyonları kurmak.
- g) Çıracılık ve meslekî eğitimle ilgili Bakanlıkça gönderilecek konuları incelemek ve görüş bildirmek.
- h) Bu Kanuna göre yapılacak çıracılık ve işletmelerdeki meslekî eğitimde; uygulama alanına alınacak veya çıkarılacak yer ve meslekleri belirlemek ve Bakanlığa görüş bildirmek.
- i) İl Çıracılık ve Meslekî Eğitim Kurullarının yıllık çalışma raporlarını değerlendirmek.
- j) Teknolojik gelişmelerin ve iş hayatındaki değişmelerin meslek eğitimine etkilerini izlemek ve Bakanlığa bildirmek.

İl Çıracılık ve Meslekî Eğitim Kurulu

Kurul

Madde—6. İllerde çıracılık, kalfalık ve ustalık eğitimi ile okullarda ve işletmelerde yapılacak meslekî eğitimin planlanması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi konularında valiliğe görüş ve tavsiyeler bildirmek üzere “İl Çıracılık ve Meslekî Eğitim Kurulu” kurulur.

İl Çıracılık ve Meslekî Eğitim Kurulu;

- a) İl Millî Eğitim Gençlik ve Spor Müdürü;
- b) İl İş ve İşçi Bulma Kurumu Şube Müdürü;

- c) İl Sanayi ve Ticaret Müdürü;
 - d) İl Esnaf ve Küçük Sanatkarları Dernekleri Birliği Başkanı ve Çıraklık ve Meslekî Eğitimin yapıldığı mesleklerle ilgili olarak Esnaf ve Sanatkarlar Dernekleri Birliği Başkanlığınca seçilecek 3 üye;
 - e) İl Ticaret Odası Başkanı;
 - f) İl Sanayi Odası Başkanı;
 - g) İlin çıraklık ve meslekî teknik eğitimden sorumlu Millî Eğitim Gençlik ve Spor Müdürü Yardımcısı;
 - h) Çıraklık Eğitimi Merkezî Müdürü;
 - i) Valilikçe görevlendirilecek, yönetmelikte belirlenecek büyük illerde 2, diğer illerde 1 meslek lisesi müdürü;
 - j) En fazla işçiyi temsil eden konfederasyonunu o il için göstereceği işçi sendikası temsilcisinden;
- Teşekkül eder.
- Gerekirse kurul toplantılarına başkanın isteği üzerine müşavir üyeler de alınabilir.
- İl Çıraklık ve Meslekî Eğitim Kurulu toplantı ve çalışma esasları yönetmelikle belirlenir.
- Kurulun Başkanı İl Millî Eğitim Gençlik ve Spor Müdürüdür.

Görevleri

Madde—7. İl Çıraklık ve Meslekî Eğitim Kurulu'nun görevleri şunlardır:

- a) Muhtelif sektör ve branştaki çıraklık ve meslekî eğitim ihtiyacını il seviyesinde tespit etmek ve Bakanlığa sunmak.
- b) Bakanlıkça gönderilen çıraklık ve meslekî eğitim çerçeve programlarının il ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi için Bakanlığa görüş bildirmek.
- c) Çıraklık ve meslekî eğitim uygulamalarında ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümüne yardımcı olmak.
- d) Bu Kanun hükümlerinin il seviyesinde eksiksiz yerine getirilmesi için gerekli tedbirleri almak.
- e) Çıraklık ve Meslekî Eğitim konularında valilikçe gönderilecek konuları incelemek ve sonuçlandırmak.
- f) İldeki çıraklık ve meslekî eğitim uygulamalarını takip etmek ve değerlendirmek. Bu konu ile ilgili yıllık çalışma raporunu hazırlamak ve Bakanlığa sunmak.

Kapsama Alanı

Madde—8. İlin Bakanlıkça Kanun kapsamına alınma kararının yayımı tarihinden itibaren üç ay içinde "İl Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kurulu" kurulur.

Çıraklık, Kalfalık ve İşletmelerde Meslekî Eğitim

Çıraklık ve Kalfalık Eğitimi

Aday Çıracık

Madde—9. İlköğretim Okulunu bitirmiş olanlar, bir mesleğe hazırlık amacıyla çıracıklık dönemine kadar işyerlerinde aday çıracık olarak eğitilebilirler.

Çıracıklık Şartları

Madde—10. Çıracık olabilmek için aşağıdaki şartlar aranır.

- 14 yaşını doldurmuş, 19 yaşından gün almamış olmak.
- En az ilköğretim okulu mezunu olmak.
- Bünyesi ve sağlık durumu gireceği mesleğin gerektirdiği işleri yapmaya uygun olmak.

Ağır, tehlikeli veya özellik arz eden mesleklere alınacak çıracıkların öğrenim ve yaş durumu ile ilgili kuruluşların görüşü alınarak Bakanlıkça belirlenir.

Aday Çıracık ve Çıracıklık Statüleri

Madde—11. Aday çıracık ve çıracık; öğrenci statüsünde olup, öğrencilik haklarından yararlanır. Bunlar işyerinde çalışan işçi sayısına dahil edilmezler.

Eğitim ve Çalışma

Madde—12. Aday çıracık ve çıracıklar, mesleğin özelliğine göre haftada 8 saatten az olmamak üzere 10 saate kadar genel ve meslekî eğitim görürler.

Bu eğitime katılmaları için aday çıracık ve çıracıklara ücretli izin verilir.

Aday çıracık ve çıracıklar pratik eğitimlerini işyerlerinde veya çıracıklık eğitimi merkezlerinde; teorik eğitimlerini ise eğitim kurumlarında veya Bakanlıkça uygun görülen eğitime elverişli işyerlerindeki eğitim ünitelerinde yaparlar. Bu iki eğitim birbirlerini tamamlayacak şekilde planlanır ve yürütülür.

Pratik eğitim, hazırlanmış eğitim programlarına göre, işyerinin ve mesleğin özelliklerine uygun olarak usta öğreticinin gözetiminde yapılır.

Pratik eğitimde 1475 sayılı İş Kanununun 69. Maddesi hükmü göz önünde bulundurulur.

Çıracıklık eğitiminin esas ve usulleri yönetmelikle düzenlenir.

Sözleşmenin Yapılması

Madde—13. 507 sayılı Kanuna tabi işyerleri, Bakanlıkça tespit edilecek illerde ve meslek dallarında 19 yaşından gün almamış kimseleri çıracıklık sözleşmesi yapmadan çalıştıramazlar.

İşyeri sahibi, aday çırağı ve çırağı çalıştırmaya başlamadan önce bunların velisi veya vasisi veya reşit ise kendisi ile yazılı çıracıklık sözleşmesi yapmak zorundadır.

Çıracıklık sözleşmesi; çırağın sözleşme süresi içinde reşit olması halinde, çırağın rızasıyla, işyeri sahibinin değişmesi halinde yeni işyeri sahibi aynı mesleği sürdürüyorsa ve rızasıyla devam eder, aynı mesleği sürdürmüyorsa sözleşme feshedilir. Fesih halinde çırağın önceki çalışmaları geçerli olup; yeni yapacağı çıracıklık sözleşmesi ile çıracıklık statüsünü devam ettirerek çıracıklık süresini ve eğitimini tamamlar.

Bu Kanunun uygulandığı yer ve meslek dallarında Borçlar Kanununun çıracıklık sözleşmesine dair hükümleri ile on sekiz yaşını doldurduktan sonra söz-

leşmesi devam eden çıraklar hakkında 1475 sayılı İş Kanunu hükümleri uygulanmaz.

Çıraklığa Başlama ve Çıraklık Süresi

Madde—14. Çıraklığa bir deneme dönemi ile başlanır. Bu dönem mesleğin özelliğine göre bir aydan az, üç aydan fazla olamaz. Bu süre Bakanlıkça tespit edilir. Deneme döneminden sonra taraflar 10 gün içinde ilgili çıraklık eğitimi merkezî müdürlüğüne başvurmadığı takdirde çıraklık sözleşmesi kesinleşir ve bu dönem çıraklık süresinden sayılır. Deneme döneminde ücret ödenir. Aday çıraklıktan çıraklığa geçenler deneme dönemini yapmış sayılırlar.

Çıraklık süresi 3-4 yıldır. Bu süre mesleklerin özelliğine göre ilgili kuruluşların görüşü alınarak Bakanlıkça belirlenir. Bu süre kesintisiz olarak devam eder, yıllık izin dışındaki devamsızlıklar çıraklık süresine eklenir.

Usta Öğretici Bulundurma Şartı

Madde—15. Aday çırak ve çırak almak için işyerinde usta öğretici bulunması şarttır.

Kalfalık İmtihanı

Madde—16. Kalfa adayının mesleği ile ilgili bilgi, beceri ve iş alışkanlıklarına iş hayatınca kabul edilebilir seviyede sahip olup olmadığı kalfalık imtihanı ile tespit edilir.

Çıraklar kabul edilebilir mazeretleri dışında çıraklık eğitimi süresi sonunda açılacak ilk kalfalık imtihanına girmek zorundadırlar.

İmtihan komisyonunun teşkili ile imtihanın esasları ve usulleri yönetmelikle düzenlenir.

Çıraklık sözleşmesi ilk kalfalık imtihanını izleyen ikinci kalfalık imtihanının tamamlanması ile sona erer. Sözleşmenin sona ermesini takip eden aybaşından itibaren Bakanlıkça çıraklar için ödenen her türlü sigorta primlerinin ödemesine son verilir.

Kalfa Unvanını Kullanma ve İşyeri Değiştirme

Madde—17. Bu Kanuna göre kalfalık hakkını elde edenlere kalfalık belgesi verilir. Kalfalık belgesi bulunmayanlar kalfa unvanı ile çalışamaz ve çalıştıramazlar. Bu belgeye sahip olanlar, kalfalık unvanı kullanılmayan işyerlerinde dengi işlerde çalıştırılırlar.

507 sayılı Esnaf ve Küçük Sanatkarlar Kanunu kapsamındaki işyerlerinde çalışarak kalfa olanlar en az bir yıl o işyerinde çalışırlar.

Bu sürenin sonunda işyerini değiştirmek isteyen kalfaya üç ay önce başvurmak kaydıyla, o işyeri çıkma izni verir.

Çıkma izni olmadan başka işyerleri kalfayı işe alamazlar.

Kalfaların işten ayrılmalarını gerektiren hususlar yönetmelikle belirlenir.

İşletmelerde Meslek Eğitimi

Madde—18. 50 ve daha fazla işçi çalıştıran işletmeler, çalıştırdıkları işçi sayısının yüzde beşinden az, yüzde onundan fazla olmamak üzere, meslek lisesi öğrencilerine beceri eğitimi yaptırırlar.

Öğrenci sayısının tespitinde kesirler tama iblağ olunur.

Bu Kanun kapsamına giren illerde 50 ve daha fazla işçi çalıştıran işletmeler Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bölge Müdürlüğünce her yıl Şubat ayı içerisinde İl Çıraklık ve Meslekî Eğitim Kurulu'na bildirilir.

İşletmelerdeki işçi sayısının tespitinde her yılın Ocak ayı esas alınır.

Beceri Eğitimi uygulamasına da öğretim yılı başında başlanır.

Hangi iş kollarında ve hangi illerde işletmelerin bu eğitim uygulaması kapsamına alınacağı, Bakanlıkça tespit edilir.

Meslek lisesi öğrencisine beceri eğitimi yaptıracak işletmeler, ustalık yeterliğine sahip ve iş pedagojisi eğitimi görmüş usta öğretmenleri beceri eğitimi için görevlendirirler.

Eğitim Programları

Madde—19. İşletmelerde uygulanacak ağır ve tehlikeli işlerde yapılacak eğitim dahil meslek eğitimi programları Çelik ve Meslekî Eğitim Kurulunun görüşü alınarak Bakanlıkça tespit edilir.

Teorik Eğitim

Madde—20. İşletmelerde beceri eğitimi gören öğrencilerin teorik eğitimi Bakanlığın meslekî ve teknik eğitim kurumlarında veya işletmelerin eğitim merkezlerinde yapılır. İşletmeler teorik eğitim için öğrencilere çalışma saatleri içinde izin vermek zorundadırlar. Çalışma saatleri içinde yapılacak teorik eğitimi haftada 12 saatten az 16 saatten fazla olmaz. Bu eğitim yoğunlaştırılmak suretiyle de yapılabilir.

Meslek liselerinde ve işletmelerde yapılan eğitime ilişkin esas ve usuller ile imtihanların yapılış şekilleri yönetmelikle düzenlenir.

İşyeri Şartlarına Uyuma

Madde—21. İşletmelerde beceri eğitimi gören öğrenciler, işyerlerinin şartlarına ve çalışma düzenine uymak zorundadırlar.

Eğitimin Devamı

Madde—22. İşletmelerde grev ve lokavt uygulamaları halinde eğitimin devamı için işyeri gerekli tedbirleri alır. İşletmelerdeki meslek eğitimi gören öğrenciler toplu iş sözleşmesi, grev ve lokavt kapsamı dışında kalırlar. Eğitimci personel grev ve lokavt kapsamı dışındadır.

Beceri Eğitimi Yaptırabilecek Diğer İşletmeler

Madde—23. Bakanlıkça “İşletmelerde Meslek Eğitimi” kapsamına alınıp alınmadığına bakılmaksızın 50'den az işçi çalıştıran işletmelerde, teknik lise ve meslek lisesi öğrencilerine bu Kanunun ilgili hükümlerine göre beceri eğitimi yaptırabilirler.

Mesleki Eğitime Katılma Payı

Madde—24. 50 ve daha fazla işçi çalıştıran ve Bakanlıkça işletmelerde meslekî eğitim kapsamına alınan, ancak, beceri eğitimi yaptırmayan işletmeler, beceri eğitimi yaptırması gereken her öğrenci için eğitim süresince her ay 18 yaşını bitirenlere ödenen asgarî ücretin 2/3'ü nispetinde fon hesabına para yatırmakla yükümlüdürler.

Meslekî eğitim şartlarına sahip olan işletmelere, Bakanlıkça öğrenci gönderilmemesi halinde bu işletmeler, fona katılma payı ödemezler.

Bu sayının tespitinde görev ve çalışma statüsüne bakılmaksızın işyerinde 1475 sayılı İş Kanununa tabi olarak çalıştırılan personel sayısı dikkate alınır.

Ücret, Sosyal Güvenlik ve İzin

Ücret Ve Sosyal Güvenlik

Madde—25. Aday çırak, çırak ve işletmelerde meslek eğitimi gören öğrencilere ödenecek ücret ve bu ücretlerdeki artışlar; aday çırak veya çırağın velisi veya vasisi veya kişi reşit ise kendisi; öğrenciler için okul müdürlüğü ile işyeri sahibi arasında Bakanlıkça belirlenen esaslara göre düzenlenecek sözleşme ile tespit edilir. ancak, işletmelerde meslek eğitimi gören öğrenci, aday çırak ve çırağa yaşına uygun asgarî ücretin %30'undan aşağı ücret ödenemez.

Aday çırak, çırak ve öğrencinin eğitimi sırasında işyerinin kusuru halinde meydana gelecek iş kazaları ve meslek hastalıklarından işveren sorumludur. Aday çırak, çırak ve öğrencilere ödenecek ücretler her türlü vergiden müstesnadır.

Aday çırak, çırak ve işletmelerde meslek eğitimi gören öğrencilere sözleşmenin aktedilmesi ile 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları ile Hastalık Sigortaları hükümleri uygulanır. Sigorta primleri 1475 sayılı İş Kanununun 33. Maddesi gereğince bunların yaşına uygun asgari ücretin %50'si üzerinden Bakanlık bütçesine konulan ödenekle karşılanır.

Aday çırak, çırak ve işletmelerde meslekî eğitim gören öğrenciler hakkında 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 23, 24, 35 ve 42. Maddeleri hükümleri uygulanmaz. Ayrıca bunlara yanı Kanuna göre iş göremezlik ödenekleri bağlanacak sürekli iş göremezlik gelirin esas olacak günlük kazançların tespitinde sigorta primine esas tutulan ücret dikkate alınır.

İzin

Madde—26. Aday çırak, çırak ve işletmelerde meslekî eğitim gören öğrencilere işletmelerce her yıl tatil aylarında bir ay ücretli izin verilir. Ayrıca mazeretleri kabul edilenlere okul müdürlüğünün görüşü alınarak bir aya kadar ücretsiz izin de verilebilir.

Ustalık

Ustalık Eğitimi

Madde—27. Kalfalık yeterliğini kazanmış olanların meslekî yönden gelişmelerini ve bağımsız işyeri açabilmelerini temin için gerekli yeterlikleri kazandırmak gayesiyle Bakanlıkça ustalık eğitimi kursları düzenlenir.

Bu kursların kapsam ve süreleri Çıraklık ve Meslekî Eğitim Kurulunun görüşü alınarak Bakanlıkça tespit edilir.
Kurslar çalışma saatleri dışında açılır.

Ustalık İmtihanı

Madde—28. a) Ustalık imtihanı, adayın, kendi mesleğinde usta olarak çalışabilmesi için gerekli bilgi, beceri ve iş alışkanlıklarını mal ve hizmet üretiminde iş hayatınca kabul edilebilir standartlara göre bağımsız olarak uygulanıp uygulayamadığını ölçmek amacı ile düzenlenir.

İmtihanın esas ve usulleri yönetmelikle düzenlenir.

b) Kalfaların ustalık imtihanlarına girebilmesi için mesleklerinde en az üç yıl çalışmış ve Bakanlıkça açılan ustalık eğitimi kurslarını başarı ile tamamlamış olmaları gerekir.

c) Kalfalık yeterliliğini kazanmış olup mesleklerinde en az beş yıl çalışmış olanlar ustalık imtihanlarına doğrudan katılabilirler.

Meslek Lisesi Mezunları İçin Ustalık

Madde—29. Meslek liselerinden mezun olanlar ustalık eğitimi kurslarına katılabilecekleri gibi doğrudan da ustalık imtihanlarına girebilirler. Ancak bu gibilerin mesleklerinde en az bir yıl çalışmış olmaları gerekir.

Bu kursların kapsam ve süreleri ile imtihan esas ve usulleri yönetmelikle düzenlenir.

İşyeri Açma

Madde—30. Ustalık belgesine sahip olanlar veya bunları işyerlerinde çalıştıranlar bağımsız işyeri açabilirler.

İşyeri açmaya izin veren merciler, işyeri açmak isteyenlerden ustalık belgesi istemek zorundadırlar.

İşyeri sahipleri ustalık belgelerini işyerine asarlar.

Ustalık belgesine sahip olanlar bu haklarını 18 yaşını tamamlayana kadar kullanamazlar.

Teknik lise mezunlarının bağımsız işyeri açabilmeleri için mesleklerinde en az bir yıl başarılı çalışmış olmaları şarttır. Bu şartı yerine getirenlere mesleklerinde bağımsız “İşyeri Açma Belgesi” verilir.

Usta Öğreticilik

Madde—31. Ustalık yeterliliğini kazanmış olanlar Bakanlıkça açılacak iş pedagojisi kurslarını başarıyla tamamladıkları takdirde kendilerine usta öğreticilik belgesi verilir.

Çıraklık Meslekî ve Teknik Eğitimi Geliştirme ve Yaygınlaştırma Fonu

Kuruluş

Madde—32. 1. Örgün, çıraklık ve yaygın eğitim yoluyla meslekî ve teknik eğitimin yaygınlaştırılması, yetiştirilen insan gücünün sayı ve kalite olarak artırılması, çıraklık eğitimi dahil örgün ve yaygın meslekî ve teknik eğitimin bütün olarak desteklenip geliştirilmesi, meslekî ve teknik alanda iş öncesi ve hizmet içi programlarının kamu ve özel bütün işyerlerinde verimliliği artırıcı ilkeler gözetilerek yürütülmesini sağlamak gayesiyle;

Bakanlık emrinde ve Merkez Bankası nezdinde “Çıraklık, Meslekî ve Teknik Eğitim Geliştirme ve Yaygınlaştırma Fonu” kurulmuştur.

2. Fonun kaynaklarını;

a) Her yıl Bakanlık bütçesine bu maksatla konulacak ödenek.

b) 27.11.1984 tarihli ve 84/8800 sayılı Kararnamenin Eki Kararla Kurulan “Geliştirme ve Destekleme Fonu”ndan Bakanlar Kurulunca bu fon gelirinin %10’undan az olmak üzere belirlenecek miktarda yapılacak aktarmalar,

c) Bakanlık bünyesinde bulunan döner sermaye işletmelerinin karları,

d) Bakanlığa bağlı kurumlarda eğitim öğretimde üretilen malların satışından elde edilen hasılatlar,

e) Gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri ile sorumluları tarafından hesaplanan gelir ve kurumlar vergileri üzerinden ayrıca ödenen fon payı hasılatından, Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenen oranda ayrılacak pay,

f) 5590 sayılı Ticaret ve Sanayi Odaları, Deniz Ticaret Odaları, Ticaret Borsaları ve Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Kanunu’na 2567 sayılı Kanunla eklenen ek 3. Madde gereğince odalar, borsalar ve birlikler tarafından eğitim gayesiyle bütçelerinden ayrılan payların %50’si,

g) 507 sayılı Esnaf ve Küçük Sanatkarlar Kanunu’na, 3153 Sayılı Kanunla eklenen ek 6. Madde gereğince, esnaf ve küçük sanatkar dernekleri, birlikleri, federasyonları ve konfederasyonları tarafından eğitim gayesiyle gayri safi gelirlerinden ayrılan payların %50’si,

h) 2821 sayılı Sendikalar Kanununun 44. Maddesine göre işçi sendika ve konfederasyonlarınca gelirlerinden eğitim maksadıyla ayrılan payların %25’i,

i) 2821 Sayılı Kanuna göre faaliyette bulunan işveren sendika ve konfederasyonlarının bir önceki yıl aidat gelirlerinden %5’i nispetinde ayıracakları paylar,

j) 492 sayılı Harçlar Kanununun 108. Maddesi ile aynı Kanuna bağlı (8) sayılı tarifinin VII numaralı pozisyonunda yazılı diploma harçları. Bu harçlar makbuzu karşılığında ödenir. Bunun şeklini ve Fona ödenmesiyle ilgili usul ve esasları düzenlemeye Maliye ve Gümrük Bakanlığı yetkilidir.

Yukarıda f, g, h, i ve j bentlerinde sorumlu tutulanlar tarafından hesaplanarak ödenmesi gereken fona ait meblağ hakkında 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri uygulanır.

Mükellefler ve vergi sorumluları ile yukarıdaki f, g, h, i ve j bentlerinde sorumlu tutulanlar tarafından hesaplanarak ödenmesi gereken Fona ait meblağ hakkında 213 sayılı Vergi Usul Kanunu ile 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri uygulanır.

k) Fonun mal varlığından elde edilen gelirler,

l) Bağış, yardım ve diğer gelirler teşkil eder.

Bağış ve yardımlar hariç mükellef veya sorumlularca fona yapılan ödemeler, vergi uygulamasında gider yazılamaz.

3. Fon kaynaklarının kullanımı;

a) Çıraklık, Örgün ve Yaygın Meslekî ve Teknik Öğretim Kurumlarında görevli yönetici, öğretmen, uzman ve kadrolu ve kadrosuz usta öğreticilerin nitelik ve niceliklerinin yükseltilmesi için yurt içi ve yurt dışında eğitilmeleri,

b) Meslekî ve Teknik Eğitim metotları ve araçlarının araştırılması, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması,

c) Çıraklık, örgün ve yaygın meslekî ve teknik öğretim kurumlarını atölye ve laboratuvarları için makine, araç, takım ve teçhizat satın alınması; gerektiğinde kiralanması, bunların tamir ve bakımı,

d) Çıraklık, örgün ve yaygın meslekî ve teknik eğitim kurumlarında görevli kadrolu ve kadrosuz atölye ve meslek dersi öğretim elemanlarına aslî görevi dışında, okulda ve işyerlerinde yapılan eğitimle ilgili normal maaş ve ücretlerine ilave ek ücret ödenmesi,

e) Çıraklık, örgün ve yaygın meslekî ve teknik eğitimle ilgili her türlü yayınların hazırlanması, tercümesi, çoğaltılması, satın alınması ve dağıtılması,

f) Çeşitli mesleklerde çalışmakta olanlara hizmet içinde ve mesleklerinde gelişmeleri için gerekli bilgi ve becerilerin kazandırılması için Bakanlığa bağlı eğitim kurumlarında kurslar, seminerler ve eğitim programları düzenlemesi,

g) İş öncesi eğitimi, yaygın ve çıraklık eğitimi,

h) Çıraklık, meslekî ve teknik eğitim yapan kurumları teşvik,

i) Çıraklık, meslekî ve teknik eğitimin geliştirilmesine yönelik araştırmaların desteklenmesi,

j) Çıraklık ve Meslekî Eğitim Kurulu ve İl Çıraklık ve Meslekî Eğitim Kurulu toplantılarına katılan başkan, üye, müşavir üye, imtihan ve meslekî ihtisas komisyonu üyelerine yolluk ve huzur hakkı,

k) 3423 Sayılı Kanunla kurulan meslekî ve teknik öğretim okulları döner sermayelerinin artırılması,

l) Meslek kurslarından, Bakanlıkça tespit edilen kurslara katılan kursiyerlerce, kursa devam ettikleri sürece asgarî ücretin %30'u oranında destekleme yardımı,

m) Bu Kanunla kurulan Meslekî ve Teknik Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezî Döner Sermayesine tahsis edilecek sermaye harcamalarında kullanılır.

4. Fondan yapılacak harcamalar, 1050 sayılı Muhasebeci Umumiye Kanunu, 2886 Sayılı Devlet İhale Kanunu ve 832 Sayılı Sayıştay Kanunu hükümlerine tabi olmadan yapılır.

5. Fonun Denetimi; Sayıştay ve Maliye ve Gümrük Bakanlığı ile Bakanlıkça belirlenecek birer üyeden meydana gelecek komisyon tarafından yapılır.

25 Haziran 1992 tarih ve 3824 Sayılı Kanununun 27. Maddesi gereğince 1.1.1995 tarihinden geçerli olmak üzere yürürlüğe girer.

6. Fonun; yönetim, işleyiş ve kullanılma usul ve esasları ile fona ilişkin diğer usul ve esaslar Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

7. Çıracılık, Meslekî ve Teknik Eğitim Geliştirme ve Yaygınlaştırma Fonu;

a) Kurumlar vergisinden, (İktisadi işletmeleri hariç)

b) Yapılacak bağış ve yardımlar nedeniyle veraset ve intikal vergisinden,

c) Yapacağı her türlü muameleler dolayısıyla damga vergisinden,

d) Faiz gelirleri, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisinden muafır.

Çıracılık, Meslekî ve Teknik Eğitimi Teşvik

Madde—33. Bu Kanun kapsamına giren işyerlerinde Kanunda belirtilen sınırlar içerisinde ve Bakanlıkça tespit edilen esas ve ölçülere göre çırac, teknik ve meslek lisesi öğrencilerine beceri eğitim yaptıran gerçek ve tüzel kişilere Gelir ve Kurumlar Vergilerinden fona ödedikleri meblağın %50'si teşvik primi olarak fondan iade olunur.

Bakanlar Kurulu bu oranı yükseltmeye ve indirmeye yetkilidir. Bu geri ödemede bir önceki vergilendirme döneminde fona ödenen meblağ esas alınır.

Çeşitli Hükümler

Sanayi Sitelerinde Çıracılık Eğitimi

Madde—34. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı; bakanlıkla koordineli olarak sanayi sitelerinde çıracılık eğitimi kurumlarının yer almasına yardımcı olur.

Denklik

Madde—35. Aday çırac, çırac, kalfa ve ustaların eğitimleri sırasında kazandıkları bilgi ve beceriler meslek liselerine geçişte değerlendirilir.

Yabancı ülkelerden alınmış kalfalık, ustalık veya kurs belgeleri ile yurt içinde çırac okulları, pratik sanat okulları, meslekî ve teknik açıköğretim okulu, halk eğitimi merkezleri, yetişkinler teknik eğitim merkezleri ve benzeri kurumlarından alınmış belgeler çıracılık, kalfalık ve ustalık eğitimine geçişte değerlendirilir.

Değerlendirmenin esas ve usulleri Bakanlıkça tespit edilir.

Eğitim Giderleri

Madde—36. Aday çırac, çırac, kalfa ve işletmelerde meslekî eğitimde kamu ve özel kuruluşlarca yapılan teorik ve pratik eğitim giderleri kendi kurum ve kuruluşlarınca, işyerlerinde yapılan pratik eğitimin giderleri ise işyerlerince karşılanır.

İşyerleri pratik eğitim için eğitim mahallî, imtihanlar için imtihan ortamı, araç ve gereç hazırlarlar.

Meslek Kursları

Madde—37. Bakanlık, örgün eğitim sisteminden ayrılmış, istihdam için gerekli yeterliklere sahip olmayan kişileri iş hayatında istihdam imkânı olan görevlere hazırlamak amacıyla meslek kursları düzenler. Kurslara katılanlar kursa devam ettikleri sürece bu Kanun çırac ve öğrencilere verdiği haklardan

yararlanırlar. Bakanlık, kursların düzenlenmesinde ilgili Bakanlık, kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapar.

Geliştirme ve Uyum Kursları

Madde—38. Elli ve daha fazla işçi çalıştıran işletmeler çalıştırdığı personelin işindeki verimini yükseltmek, yeni teknolojilere uyumunu ve mesleklerinde gelişmelerini sağlamak amacıyla çalışma saatleri dışında çeşitli kurslar açarlar veya aynı amaca yönelik diğer kurumlarca açılan kurslara katılmalarını sağlarlar.

İşletmeler; kurs programlarının hazırlanmasında, uygulanmasında ve değerlendirilmesinde Bakanlık, İş ve İşçi Bulma Kurumu ile işbirliği yaparlar. Kursların açılması ve işleyişine ilişkin esas ve usuller yönetmelikle düzenlenir.

Özel Eğitim Kursları

Madde—39. Bakanlık, özel eğitime muhtaç kişilere iş hayatında geçerliliği olan görevlere hazırlayıcı özel meslek kursları düzenler. Kursların düzenlenmesinde ve uygulanmasında bu kişilerin ilgi, ihtiyaç ve yetenekleri dikkate alınır.

Kurslara katılanlar kursa devam ettikleri sürece bu Kanunun çırak ve öğrencilere verdiği haklardan yararlanırlar.

Yolluk ve Huzur Hakkı

Madde—40. Çıraklık ve Meslekî Eğitim Kurulu ile İl Çıraklık ve Meslekî Eğitim Kurulu toplantılarına katılan başkan, üye, müşavir üye, imtihan ve meslekî ihtisas komisyonu üyelerine kamu ve özel kurumlarında çalışıp çalışmadıklarına bakılmaksızın yolluk ve huzur hakkı ödenir.

Bu ödemelerin miktarı Bakanlıkça tespit edilir ve fondan karşılanır.

Denetleme ve Ceza

Madde—41. Bu Kanun hükümlerine göre Bakanlığa bağlı eğitim kurumlarının dışında kamu ve özel kurum ve kuruluşlarında yapılan aday, çırak ve kalfaların eğitimi ile işletmelerde yapılan meslekî eğitim Bakanlık ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca denetlenir.

Denetlemenin esas ve usulleri bu bakanlıklarca müştereken çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

Bu Kanunun; 9, 10, 12, 13, 14, 15, 17, 20, 22, 25, 26, 28 ve 30. Maddelerindeki yükümlülükleri yerine getirmeyenlere ihtar cezası verilir. İhtarın tebliğinden itibaren 10 gün içinde yükümlülüklerini yerine getirmeyenlerden; Kanunun;

a) 9, 10, 25, 26 ve 28. Maddelerine aykırı davrananlara asgarî ücretin bir aylık tutarının yarısı kadar,

b) 12, 13, 14, 15, 17, 20, 22 ve 30. Maddelerine aykırı davrananlara asgarî ücretin bir aylık tutarının üçte ikisi kadar, para cezası verilir.

Bu maddenin (a) ve (b) firkalarında belirtilen asgarî ücret 1475 sayılı İş Kanununun 33. Maddesine göre tespit edilen fiil tarihindeki asgarî ücrettir.

Fiilin tekrarı halinde bu cezalar iki katına çıkarılır.

Fiilin sürmesi halinde ise meslekten geçici men cezası verilir.

Cezalar mahallin mülkî amirince uygulanır.

Verilen para cezalarına karşı cezanın tebliği tarihinden itibaren yedi gün içinde yetkili Sulh Ceza Mahkemesinde itiraz edilebilir.

İbraz edilmeyen cezalar kesinleşir.

İtiraz, verilen cezanın yerine getirilmesini durdurmaz.

Para cezaları 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre tahsil edilir.

Bu Kanununun 30. Maddesine aykırı olarak açılan işyerleri durumun öğrenilmesinden itibaren İl Çıraklık ve Meslekî Eğitim Kurulu ile ilgili mercilerin müracaatı üzerine mahallin mülkî amirince yedi gün içinde kapatılır.

Meslekî ve Teknik Eğitim Araştırma ve Geliştirme Merkezi

Madde—42. Çıraklık, Meslekî ve Teknik Eğitim konularında Bakanlıkça ihtiyaç duyulan plânlama, araştırma, geliştirme ve üretim hizmetlerini yapmak veya yaptırmak amacıyla doğrudan merkeze bağlı taşra kuruluşu olarak “Meslekî ve Teknik Eğitim Araştırma ve Geliştirme Merkezi” kurulmuştur. Merkezin döner sermaye ve hizmetleri için başlangıç sermayesi olarak 100 milyon lira tahsis olunur. Bakanlar Kurulu bu sermayeyi artırmaya yetkilidir.

Sermaye; “Çıraklık, Meslekî ve Teknik Eğitimi Geliştirme ve Yaygınlaştırma Fonu’ndan karşılanır.

Merkezin kuruluş, yönetim, işleyiş ve döner sermaye hizmetlerine ilişkin hususlar ile merkezde görevlendirilecek personelin nitelik ve çalışma esas ve usulleri tüzükle düzenlenir.

Merkezde sözleşmeli personel çalıştırabilir. Merkezde görevli sözleşmeli personel dışındaki eğitim – öğretim sınıfı personeli; 2914 sayılı Yükseköğretim Kurulu Personel Kanunu’ndaki esaslara göre Üniversitedeki emsalinin malî haklarından aynen faydalandırılır.

Geçici Madde—1. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte;

a) Bakanlıkça tespit edilen meslek dallarında çalışmakta olup, bakanlıkça ilân edilecek tarihten itibaren üç ay içerisinde müracaat edenlerden;

1. 18 yaşını doldurmuş olanlar doğrudan,

2. 16 yaşını doldurmuş olanlar kapsam ve süreleri Bakanlıkça belirlenecek eğitime tabi tutulduktan sonra,

Kalfalık imtihanlarına alınırlar. İmtihanlarda başarılı olanlara kalfalık belgesi verilir.

3. Kalfalık belgesini almış olup 22 yaşını doldurmuş olanlara ustalık imtihanlarını başarmaları şartı ile ustalık belgesi verilir.

b) 1. Bir işyeri sahibi olan ve bu işyerinde fiilen usta olarak çalışan ve Bakanlıkça ilân edilecek tarihten itibaren üç ay içinde müracaat edenlere;

2. Lise dengi meslekî ve teknik öğretim kurumlarından 1985-1986 öğretim yılı sonuna kadar mezun olanlara doğrudan ustalık belgesi verilir.

Kapsamda Olmayan İl ve Mesleklerde Kalfalık ve Ustalık Belgesi Verilmesi

Geçici Madde—2. Kanun kapsamına alınmamış il ve mesleklerin Bakanlıkça kanun kapsamına alınması halinde alınma tarihinden itibaren bu il ve mesleklerde kalfalık ve ustalık belgeleri bu Kanunun geçici 1. Madde hükümlerine göre verilir.

Yapılan Uygulamanın Geçerliliği

Geçici Madde—3. 3457 sayılı Sınai Müesseselerde ve Maden Ocaklarında Meslekî Kurslar Açılmasında dair Kanun ile 2089 sayılı Çırak, Kalfa ve Ustalık Kanunu'na göre yapılan uygulamalar ve alınmış olan kalfalık ve ustalık belgeleri geçerlidir.

Sigorta Primlerinin Ödenmeye Başlaması

Geçici Madde—4. Bu Kanunun 25. Maddesine göre sigorta primlerinin ödenmesine bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihî takip eden malî yılbaşından itibaren başlanır. Bu tarihe kadar olan sürede primlerin işyeri sahiplerince ödenmesine devam olunur.

YARDIM TOPLAMA KANUNU (23 Haziran 1983/2860)

Amaç

Madde—1. Bu Kanunun amacı; yardım toplamaya yetkili kişi ve kuruluşları ve bunların hangi amaçla yardım toplayabileceklerini belirlemek, yardımın toplanmasına, kullanılmasına ve denetlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

Kapsam

Madde—2. Bu Kanun; yardım toplamaya yetkili kişi ve kuruluşların, amaçlarına ve kamu yararına uygun olarak, yardım toplama faaliyetlerine ait esasları kapsar.

Türk Silâhlı Kuvvetlerinin kendi bünyesi içerisindeki yardım toplama faaliyetleri ile dernekler, sendikalar ve bunların üst kuruluşlarına, spor kulüplerine, meslekî kuruluşlara ve bağış kabulüne yetkili vakıflara kendi statülerine göre üyeleri ve diğer kişiler tarafından yapılacak bağış ve yardımlarla bunların öz kaynaklarından sağlayacakları gelirler, bu Kanunun kapsamı dışındadır.

Yardım Toplayabilecek Olanlar.

Madde—3. Kamu yararına uygun olarak, amaçlarını gerçekleştirmek, muhtaç kişilere yardım sağlamak ve kamu hizmetlerinden bir veya birkaçını gerçekleştirmek veya destek olmak üzere gerçek kişiler, dernekler, kurumlar, vakıflar, spor kulüpleri, gazete ve dergiler yardım toplayabilirler.

Yardımanın İsteğe Bağlı Olması.

Madde—4. Yardım isteğe bağlıdır. Kişi ve kuruluşlar yardımda bulunmaya zorlanamaz.

Yardım Toplama Şekilleri

Madde—5. Bu Kanuna göre; makbuzla, belirli yerlere kutu koyarak, bankalarda hesap açtırarak, yardım pulu çıkararak, eşya piyangosu düzenleyerek, kültürel gösteriler ve sergiler yoluyla, spor gösterileri, gezi ve eğlenceler düzenlemek suretiyle yardım toplanabilir.

Yardım toplama faaliyetlerinde, yardım toplama şekillerinden bir veya birkaçı kullanılabilir.

Yardım toplama işinde kullanılan makbuz ve biletlerde, yardımın hangi amaç için toplandığının belirtilmesi zorunludur.

Gerçek kişiler tarafından girişilecek yardım toplama faaliyetlerinde, bu iş için hazırlanacak özel makbuz veya biletler kullanılır.

Makbuz ve biletlerin biçimi, bastırılması, kullanılması ve dağıtılması hususlarına ait esaslar yönetmelikte belirtilir.

İzin, İzin Vermeye Yetkili Makamlar ve Başvuru

İzin Alma Zorunluğu

Madde—6. Kişiler ve kuruluşlar, yetkili makamdan izin almadan yardım toplayamazlar. Ancak kamu yararına çalışan dernek, kurum ve vakıflardan hangilerinin izin almadan yardım toplayabilecekleri, İçişleri Bakanlığının önerisi üzerine Bakanlar Kurulunca belirlenip ilân edilir.

İzin alınmadan girişilen yardım toplama faaliyetleri güvenlik kuvvetlerince derhâl men edilir ve sorumlular hakkında kovuşturma yapılır.

İzin Vermeye Yetkili Makamlar

Madde—7. Yardım toplama faaliyeti birden fazla ili kapsıyorsa İçişleri Bakanlığından, bir ilin birden fazla ilçesini kapsıyorsa o ilin valisinden, bir ilçenin sınırları içinde ise o ilçenin kaymakamından izin alınır.

Yardım toplama faaliyetleriyle ilgili işlemlerin yürütülmesinden, il ve ilçelerin emniyet kuruluşları, ilçede emniyet kuruluşunun bulunmaması halinde jandarma kuruluşları görevlidir. İzinin İçişleri Bakanlığınca verilmesi halinde ise bu görev Emniyet Genel Müdürlüğüne yerine getirilir.

Başvuru

Madde—8. Yardım toplayacak kişi ve kuruluşlar, isteklerini bir dilekçeyle izin vermeye yetkili makama bildirirler.

Gazete ve dergiler için dilekçeler sorumlu yazı işleri müdürlerince verilir.

Yardım toplama, öğrenim kurumları yararına veya kurum içinde yapılacak ise, başvuru dilekçesine kurum sorumlusunun yazılı izninin eklenmesi zorunludur.

Başvuru dilekçelerinde bulunması gereken hususlar ve eklenecek belgeler yönetmelikte gösterilir.

Başvurunun İncelenmesi ve İzin

Madde—9. İzin vermeye yetkili makamlarca başvuru üzerine; işin önemi yardım toplama faaliyetine girişeceklerin yeterlikleri, yapılacak hizmetin amaca ve kamu yararına uygunluğu, yardım toplama faaliyetinin başarıya ulaşip ulaşamayacağı ve gerekli görülen diğer konular üzerinde inceleme yapılır ve sonucu en geç iki ay içinde başvuranlara bildirilir.

Süre

Madde—10. Yardım toplama süresinin takdiri, izin veren makama aittir. Bu süre bir yılı geçmez. Ancak, haklı sebeplerin bulunması halinde verilen süre, izin veren makamca bir yılı geçmemek üzere uzatılabilir.

Çalışma Usul ve Esasları

Sorumlu Kurul

Madde—11. Gerçek kişiler, yardım toplama faaliyeti için en az üç kişiden ibaret sorumlu kurul oluşturmak zorundadırlar. Tüzel kişilerin sorumlu kurulu, yönetim organlarıdır.

Sorumlu kurulda görev alanlar ile değişikliklerin, izin veren makama on gün içinde bildirilmesi gerekir.

Gazete ve Dergilerin Uyacağı Hususlar

Madde—12. Gazete ve dergiler tarafından toplanacak para yardımları, bankada açılacak özel bir hesaba yatırılır.

Yardıma katılan kişilerin adları ve yardım tutarı, yardımda bulunan aksi yönde isteği olmadıkça, gazete ve dergide yayımlanır. Faaliyet sonunda toplanan yardımın miktarı, gazete ve dergi ile açıklanır.

Kamu Görevlilerinin Çalışabilmesi

Madde—13. Kamu görevlileri, vali veya kaymakamlardan izin almadıkça yardım toplama faaliyetlerinde çalışamazlar.

Çalışması için izin verilen kamu görevlilerine, her ne ad altında olursa olsun ücret verilemez. Ancak, Türk Hava Kurumu tarafından kurban derisi, bağırsak toplamak, fitre ve zekat zarfı dağıtmak suretiyle yardım toplama faaliyetlerinde görevlendirilen kamu personeline Kurumca ücret verilebilir.

Silâhlı Kuvvetler, adlî ve idarî yargıda görevli hakim ve savcılar ile güvenlik kuvvetleri mensupları ve özel kolluk görevlileri, yardım toplama faaliyetlerinde çalışamazlar.

Sorumluluk

Madde—14. Yardım toplama faaliyetine girişenler bu faaliyetin düzenli ve verimli bir şekilde yürütülmesinden, süresi içinde sonuçlandırılmasından, toplanan para ve eşyanın korunmasından ve amaca uygun şekilde kullanılmasından sorumludur.

İzin Veren Makamca Yapılacak İşler

Madde—15. Yardım toplama iznini veren makamca, her yardım toplama faaliyeti için bir dosya tutulur.

Yardım toplama faaliyetinde görev alacaklara, faaliyetin konu ve süresini de belirten fotoğraflı bir kimlik belgesi verilir. Kimlik belgesi, faaliyetin sonunda geri alınıp, o işe ait dosyada saklanır.

Denetim

Faaliyetlerin Denetimi

Madde—16. Yardım toplama faaliyetleri ile sağlanan net gelirin gerçekleştirilmek istenen amaç doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığı izin veren makamın gözetim ve denetimine tabidir.

İzin veren makam, gerekli denetlemeyi yaptırmak üzere, memurlar arasından veya dışarıdan yeterli sayıda denetçi görevlendirir ve ilgililere bildirir.

İlgililer, denetçilerin isteği üzerine yardım toplama faaliyetleriyle ilgili her türlü bilgi ve belgeyi vermek zorundadırlar.

Eski eser ve anıtların onarılması için yardım toplamaya izin verilmiş olan hallerde, Vakıflar Genel Müdürlüğü veya Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından ayrıca denetleme yapılabilir.

Kesin Hesabın Çıkarılması

Madde—17. Sorumlu kurullar, yardım toplama süresinin bitiminden itibaren on gün içinde toplanan yardımın kesin hesabını çıkarmak ve bir örneğini izin veren makama vermekle yükümlüdürler. Zorunlu hallerde bu süre, izin veren makamca otuz güne kadar uzatılabilir.

İzin veren makam, kesin hesabın bir örneğini denetçilere gönderir.

Denetim Sonucu

Madde—18. Denetçiler, yardım toplama faaliyetlerinin belgelerini ve kesin hesabını inceleyerek sonucu bir rapor halinde ve belirlenen süre içinde, görevlendiren makama verirler.

Denetleme Raporu

Madde—19. Denetleme raporunun:

- Yardım toplama faaliyetinin brüt gelirini,
- Yardım toplama faaliyeti için yapılan gideri,
- Yardım toplama faaliyeti sonunda sağlanan net geliri,
- Bu gelirin amacı gerçekleştirmede yeterli olup olamayacağı konusundaki bilgiyi,
- İzin veren makamca incelenmesi istenen hususlarla ilgili açıklamaları, içermesi gerekir.

Denetçiler, girmesinde yarar gördükleri hususları da rapora yazarlar.

Yardım Toplama Faaliyetinin Giderleri

Madde—24. Makbuzla, belirli yerlere kutu koymak suretiyle, bankalarda hesap açtırarak, yardım pulu çıkararak yardım toplama şekillerinde giderler, brüt

gelirin yüzde onunu; eşya piyangosu düzenleyerek, kültürel gösteriler tertipleyerek, sergiler açarak, spor gösterileri, gezi ve eğlenceler düzenleyerek yardım toplama hallerinde ise giderler, brüt gelirin yüzde kırkını geçemez.

Giderlerin gösterilen oranları geçmesi halinde aradaki fark, haklı nedenler olmadıkça, sorumlu kurul üyelerine ödettilir.

Kalan Yardımın Devri

Madde—25. Toplanan yardımın, amacı gerçekleştirecek miktara ulaşamaması veya amacın gerçekleşmesinden sonra bir miktarının artması hallerinde; söz konusu yardımlar, izin veren makamlarca, yardım hangi amaç için toplanmış ise, o veya benzeri amacı gerçekleştirebilecek kuruluş veya kuruluşlara devrettirilir.

Basımevlerinin Sorumluluğu

Madde—26. Basımevleri, izin almak suretiyle yardım toplama faaliyetine girişen kişi ve kuruluşların bastıracağı makbuz, bilet ve yardım pullarının seri ve numaralarını bastıktan sonra durumu, yedi gün içinde izin veren makama bildirmek ve basılanların birer örneğini göndermek zorundadırlar.

Yabancı Temsilciliklere Yardım Toplama

Madde—27. Türkiye’de yabancı temsilciliklerce yardım toplanması Dışişleri Bakanlığının iznine bağlıdır. Yabancı temsilciliklerin yardım toplama faaliyetlerinde bu Kanun hükümleri uygulanmaz.

Yardımanın Devlet Malı Sayılması

Madde—28. Yardım toplama faaliyetinden elde edilen mal ve paralar Devlet malı sayılır. Bunlara karşı suç işleyenler, Devlet memuru gibi cezalandırılırlar.

Cezalar

Madde—29. Bu Kanunun hükümlerine aykırı olarak izinsiz yardım toplayanlar, üç aydan altı aya kadar hafif hapis ve iki bin beş yüz liradan on bin liraya kadar hafif para cezasına mahkum edilirler. İzin verilen yer dışında yardım toplayanlar ise, iki aydan dört aya kadar hafif hapis ve iki bin liradan yed bin beş yüz liraya kadar hafif para cezasına mahkum edilirler. Ayrıca her iki halde de, izinsiz toplanan mal ve paranın müsaderesine hükmolunur.

Bu Kanunun diğer hükümlerine aykırı davrananların fiilleri daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde haklarında, bir aydan üç aya kadar hafif hapis cezası hükmolunur.

Yönetmelik

Madde—30. Bu Kanunun 5, 8 ve 23. Maddelerinde öngörülen hususları ve Kanunun uygulamasına ilişkin esas ve usulleri belirleyen yönetmelik, İçişleri ve Maliye Bakanlıklarınca Kanunun yayımı tarihinden itibaren altı ay içerisinde hazırlanarak Resmi Gazetede yayımlanır.

Saklı Tutulan Hükümler

Madde—31. Mevzuat hükümlerine göre bazı derneklere, vakıflara, meslek kuruluşlarına ve kamu kuruluşlarına tanınmış hak ve ayrıcalıklar saklıdır.

**GENÇLİK VE SPOR GENEL MÜDÜRLÜĞÜNÜN TEŞKİLAT
VE GÖREVLERİ HAKKINDA KANUN
(21 Mayıs 1986/ 3289)**

Görev

Madde—2. Beden terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğünün Görevleri Şunlardır:

a) Vatandaşların ve okul dışı gençlerin fizik, moral güç ve yeteneklerini sağlayan beden eğitimi, oyun, jimnastik ve spor faaliyetlerini sevk ve idare etmek, gençliğin boş zamanını değerlendirilmesine ilişkin hizmetleri yürütmek, bilgi ve beceri kursları düzenlemek, gençlerin kötü alışkanlıklarından korunması için gerekli tedbirleri almak,

b) Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlı bütün öğretim kurumlarının; yurt içi ve yurt dışı spor faaliyetlerini programlamak, beden eğitimi ve spor faaliyetlerinin esaslarını tespit etmek, yürütmek, bu faaliyetlere ait araç, gereç ve benzeri ihtiyaçları sağlamak,

c) Okul dışı izcilik ve spor faaliyetleri ile gençlik faaliyetlerini programlamak, düzenlemek, yönetmek ve gelişmesini sağlamak, spor idarecisi, antrenör, monitör, spor elemanları ve hakemleri yetiştirmek, eğitmek, sayılarını arttırmak, eğitim merkezleri kurmak,

d) Sporcu ve spor kulüpleri ile gençlik derneklerinin tescil, vize, aktarma işlemlerini yapmak,

e) Spor federasyonlarının kurulması ve spor dallarını belirlemek için gerekli usul ve esasları tayin ve tespit etmek.

f) Beden eğitimi, gençlik ve spor faaliyetleri için gerekli olan gençlik merkezleri, tesisleri, kampları ile; saha tesis ve malzemeleri yapmak, yaptırmak, işletmek ve bu tesisleri vatandaşın istifadesine sunmak,

g) Sporcu sağlığı ile ilgili tedbirleri almak, sporcu sağlık merkezleri açmak, açtırmak, işletmek, işletilmesine yardımcı olmak, sporcuların sigortalanması işlemlerini yapmak ve yaptırmak,

h) Spor müsabakalarında milletlerarası kuralların ve her türlü talimatın uygulanmasını sağlamak,

i) Futbol müsabakalarında müşterek bahis (Spor-Toto ve Spor-Loto) düzenlemek, yönetmek,

- j) Beden eğitimi ve spor alanında teknik bilgi ve spora ilgiyi arttıracak yayınlar yapmak, faaliyetlerde bulunmak,
- k) Gençliğin boş zamanlarının değerlendirilmesi hususunda diğer kuruluşlarla işbirliği yapmak,
- l) Milletlerarası spor temas ve münasebetlerinde resmi merci görevi yapmak,
- m) Bu Kanuna göre tescili yapılmış bulunan spor klüp ve kuruluşları ile spor amacını taşıyan teşekkül, sporcu ve spor elemanlarını denetlemek,
- n) Başarılı sporculara ve çalıştıracılarına aynî ve nakdî yardım yapmak ve yapılmasını sağlamak, ödüllendirmek.

Eğitim ve Öğretim Kurum ve Kuruluşlarına Tesis İnşaatı, İşletmesi, Eleman Tahsisi, Malzeme Yardımı

Madde—37. Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğü, beden eğitimi ve spor hizmetlerinin geliştirilmesi, yönlendirilmesi ve desteklenmesi amacıyla, ilgili yönetmeliğinde belirtilen esaslar dahilinde,

- a) Eğitim ve öğretim kurum ve kuruluşlarının beden eğitimi ve spor için tahsis edecekleri alanlara beden eğitimi ve spor tesisleri yapar, yaptırır,
- b) İnşa edilen bu tesisler ile bu kurum ve kuruluşların mevcut beden eğitimi ve spor tesislerine personel, antrenör, monitör tahsis eder, tesisleri işletir, spor araç, gereç ve malzeme yardımında bulunur.

Kamu Görevlisi Sayılma

Ek Madde—1. Kamu hizmeti olarak yapılan gençlik ve spor organizasyonlarında görevlendirilen geçici görevliler, o organizasyonla ilgili görevlerini fiili olarak yürüttükleri süre içinde veya bu görevi ile ilgili ilişkileri sırasında kamu görevlisi sayılır. Ceza kanunlarının uygulanması bakımından, bunların işledikleri suçlarla, bunlara karşı işlenen suçlarda devlet memurlarına ilişkin hükümler uygulanır.

**YABANCI DİL EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ KANUNU
(14.10.1983/ 2923)**

Amaç

Madde—1. Bu Kanunun amacı; eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esasları düzenlemektir.

Madde—2. Milletlerarası antlaşma hükümleri saklı kalmak üzere, resmi ve özel her derece ve türdeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında okutulacak yabancı dillerin ve yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar şunlardır:

- a) Türk vatandaşlarına ana dilleri, Türkçe'den başka bir dille okutulamaz ve öğretilmez.

b) İlköğretim, ortaöğretim ve yaygın eğitim kurumlarında, Atatürkçü düşünce, Atatürk ilke ve inkılaplarını konu olarak alan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük , Türk Dili ve Edebiyatı, tarih, Coğrafya, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri ve Türk Kültürüyle ilgili diğer dersler; yabancı dille okutulamaz ve öğretilemez. Öğrencilere, eğitim ve öğretimleri süresince bu derslerle ilgili araştırma görevleri ve ödevler, Türkçe'den başka hiçbir dille yaptırılamaz.

c) Türkiye'de eğitimi ve öğretimi yapılacak yabancı diller, Millî Güvenlik Kurulunun görüşü alınarak, Bakanlar Kurulu kararıyla tespit edilir.

d) İlköğretim, ortaöğretim ve yaygın eğitim kurumlarında yabancı dille eğitim ve öğretim yapılacak dersler ile okullar Millî Eğitim Bakanlığınca; yüksek öğretim kurumlarında yabancı dille eğitimi ve öğretimi yapılacak dersler ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapacak yükseköğretim kurumları Yükseköğretim kurulunca belirlenir.

e) Yabancı dilde okutulacak derslerin eğitim ve öğretim programlarının tabi olacağı esaslar; ilköğretim, ortaöğretim ve yaygın eğitim kurumları için Millî Eğitim Bakanlığınca, yükseköğretim kurumları için Yükseköğretim Kurulu'na tespit edilir.

f) Yabancı dil eğitim ve öğretimiyle ilgili uygulamaların Türk Millî Eğitiminin amaçlarına, temel ve ana ilkelerine ve bu Kanundaki esaslara uygunluğu; ilköğretim, ortaöğretim ve yaygın eğitim kurumlarında Millî Eğitim Bakanlığınca; yükseköğretim kurumlarında Yüksek Öğretim Kurulunca denetlenir.

TÜRKİYE'DE ÖĞRENİM GÖREN YABANCI UYRUKLU ÖĞRENCİLERE İLİŞKİN KANUN (19 Ekim 1983/ 2922)

Kapsam

Madde—2. Bu Kanun; ilgili kurum ve kuruluşlar ile çeşitli anlaşmalar çerçevesinde hükümetimizce yabancı hükümetler emrine verilen burslardan yararlanmak suretiyle veya kendi imkanlarıyla Türkiye'ye gelen yabancı uyruklu öğrencileri kapsar.

Türk Silahlı Kuvvetlerine bağlı okullara kabul edilen yabancı uyruklu öğrenciler bu Kanunun kapsamı dışındadır.

Değerlendirme Kurulu

Madde—3. Öğrenim görmek üzere Türkiye'ye gelecek olan ve Türkiye'de öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilere ilişkin işlemleri düzenlemek amacıyla, Millî Eğitim Bakanlığı Müsteşarlığında, İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı ile Başbakanlığa bağlı bu konuyla ilgili kuruluşların birer, Yüksek Öğretim Kurulunun iki temsilcisinden oluşan bir "Değerlendirme Kurulu" kurulur.

Değerlendirme Kurulunun Görevleri

Madde—4. Değerlendirme Kurulu;

- a) Yabancı uyruklu öğrencilerin Türkiye'ye gelişleri, öğretim kurumlarına kabulleri, Türkiye'deki öğrenimlerini sürdürebilmeleri ile ilgili esasları,
- b) Türkiye'de öğrenim gören yabancı uyruklu öğrenciler için sağlanacak öğretim ve sosyal amaçlı rehberlik hizmetlerinin ilkelerini,
- c) Yükseköğretim Kurulunun önerilerini dikkate alarak, yükseköğretim kurullarına alınacak, yabancı uyruklu kontenjanlarını,
- d) Türkçe öğrenmek için kurslara katılmak üzere Türkiye'ye gelecek olan yabancı uyruklu öğrencilere ilişkin esasları,
- e) Yabancı uyruklu öğrencilere ilişkin uygulamaları değerlendirerek, gerektiğinde ilgili mercilere sunulacak önerileri tespit eder ve Millî Eğitim Bakanının onayına sunar.

Kurum ve Kuruluşların Yükümlülükleri

Madde—5. Öğretim kurumları; yabancı uyruklu öğrencilerin öğrenimlerini başarılı bir şekilde sürdürebilmeleri için gerekli tedbirleri almak, rehberlik hizmeti sağlamak, kurumlarındaki yabancı uyruklu öğrencilerle ilgili bilgileri toplamak, durumlarını izlemek, Millî Eğitim Bakanlığına ve gerektiğinde diğer ilgili mercilere bilgi vermekle yükümlüdürler.

Resmi ve özel öğrenci yurdu müdürlükleri; yurtlarında barınan yabancı uyruklu öğrencilerin durumlarını izlemek, bu öğrencilere ait bilgileri, Millî Eğitim Bakanlığına bildirmek ve gerektiğinde diğer ilgili mercilere bilgi vermekle yükümlüdürler.

Millî Eğitim Bakanlığı; tüm yabancı uyruklu öğrencilere ait bilgileri derlemek ve lüzumlu hallerde gerekli işlem yapılmak üzere ilgili mercilere bildirmekle yükümlüdür.

Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Yükümlülükleri

Madde—6. Öğrenim amacıyla Türkiye'ye gelen yabancı uyruklu öğrenciler öğrenim görecekle ve ikamet edecekleri kurum ve kuruluşların ilgili mevzuatına 5682 sayılı Pasaport Kanununa, 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de ikamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun ve diğer ilgili mevzuat hükümlerine uymak zorundadırlar.

**OKULLARDA ÇIKARILACAK DERGİ,
GAZETE VE YILLIKLAR HAKKINDA YÖNETMELİK
(19 Nisan 1967/196)**

Sorumluluk(*)

Madde—1. Bir okulda çıkarılan bir derginin bütün yazılarından okul müdürü veya onun görevlendireceği bir müdür yardımcısı sorumludur.

Sahibi

Madde—2. Derginin sahibi, dergiyi çıkaran eğitsel öğrenci kolu rehber öğretmen veya okul adına, okul müdürü olabilir.

Sınırlama

Madde—3. Bir okulda yalnız bir dergi çıkarılabilir. Eğitsel öğrenci kolları ayrı dergiler çıkaramazlar.

Yayın Süresi

Madde—4. Okul dergileri en çok ayda bir çıkarılır ve bir öğretim yılı içinde çıkacak sayıları sekizi geçemez.

Dergi veya Gazeteden Birini Tercih

Madde—5. Dergi yerine gazete çıkarılabilir. Ancak bunların her ikisi birden çıkarılamaz. (duvar gazeteleri bu hükmün dışındadır)

Yazı ve Resimlerin Hazırlanması

Madde—6. Okullarda çıkarılan duvar gazetelerinde ve yıllıklarda yer alacak yazıların, resimlerin ve karikatürlerin de bu yönetmelik hükümlerine göre hazırlanması gereklidir.

Parasal Düzenleme

Madde—7. Derginin çıkarılması için gerekli para, eğitsel öğrenci kolları bütçelerinden ve koruma derneklerinden karışlanır. Gelir ve giderler eğitsel öğrenci kolu tarafından usulüne uygun defter tutularak yazılır.

Yazıların İncelenmesi

Madde—8. Dergide yayımlanacak öğrenci yazıları, İnceleme Kurulu ile Kontrol Kurulundan öğretmenlere ait yazıları ise yalnız Kontrol Kurulundan geçer.

Kontrol Kurulu

Madde—9. Kontrol Kurulu, Müdürün başkanlığında çeşitli branşlardan 3 öğretmenden kurulur, Aynı branşlarda 3 öğretmen yoksa aynı branştan olan öğretmenler kurula girebilirler.

* Madde Başlıkları tarafımızdan konulmuştur.

Kontrol kurulu öğretim yılı başında Öğretmenler Kurulunca seçilir. İnceleme Kurulu ise son sınıf öğrencileri arasından seçilecek ve Kontrol Kurulunun tasvibinden geçecek 5 öğrenciden meydana gelir.

Madde—10. Dergiye girecek öğrenci yazıları İnceleme Kurulu tarafından okunarak uygun görülenler, Kontrol Kuruluna verilir.

Kontrol Kurulu, bir taraftan İnceleme Kurulundan geçen, öte taraftan doğrudan doğruya kendisine verilen yazıları inceleyerek dergide yayımlanmasını uygun gördüklerini bir karar halinde tespit eder ve bu kararı imzalar. Kontrol Kurulunun bu kararı okul arşivinde saklanır.

Madde—11. Kontrol Kurulu, dergiye girecek yazılarda fikir ve ifade yazınlığı olmamasına özellikle dikkat eder.

Dil

Madde—12. Dergiye girecek yazılar sade bir dille yazılmalıdır.

Yazı ve Resim Nitelikleri

Madde—13. Okul dergilerine konulacak yazı, resim ve karikatürler şu nitelikte olmalıdır.

a) Derslerde öğrenciler tarafından yazılıp öğretmenlerin kontrollerinden geçmiş olan ödevlerden seçilmiş örnekler,

b) Öğrenciler tarafından doğrudan doğruya yazılan ilmi ve edebî yazılar,

c) Öğrencilerin Atatürk'e, Türklüğe, Türk Milletine, Yurdumuza, Cumhuriyet rejimine, devrimlerimize, Türk Ordusuna, Türk Bayrağına, aileye, okula iş ve meslek hayatına karşı duyduğu sevgi, saygı ve bağlılığı yansıtan ve Türk devriminin çeşitli yönlerinin önemini belirten yazılar.

d) Eserleriyle milletimize ve insanlığa büyük hizmetlerde bulunmuş bilgin ve sanatçıların hayat ve eserleriyle ilgili yazılar,

e) Öğrencilerin edebiyat, tarih, felsefe, sosyoloji, fen vb. alanlarda yapacakları incelemeler ve matematik, fizik, kimya gibi derslerle ilgili problem çözümleri,

f) Okulun tarihine ait yazılar,

g) Okuldan yetişen ve okula hizmet etmiş olan değerli şahsiyetlerin hayatları ve eserleri hakkında yazılar,

h) Okulun bulunduğu yerin tarihî, eski eserleri, folkloru, coğrafyası, yetiştirdiği büyük adamlar hakkında incelemeler,

i) Büyük şahsiyetlerin okulu ziyaretleri hakkında yazılar,

j) Okulda verilen müsamereler, konserler hakkında yazılar,

k) Millî Bayramlarla belirli gün ve haftalarla ilgili yazılar,

l) Sınıfça veya okulca yapılan gezi ve incelemeler hakkında yazılar,

m) Eğitsel öğrenci kollarının çalışmaları hakkında yazılar,

n) Okulda sergi açılması, diploma verilmesi, okulun bahçesinin ağaçlandırılması, yeni bir binaya geçilmesi gibi okul hayatını ilgilendiren olaylar hakkında yazılar,

- o) Okuldan mezun olan öğrencilerin yüksek öğrenimde ve meslek hayatında gösterdikleri başarılarla dair yazılar,
- p) Okul kitaplığına yeni alınan eserleri tanıtan yazılar,
- r) Yukarıdaki nitelikleri taşıyan resim ve karikatürler.

Yasaklar

Madde—14. Okul dergilerine şu nitelikteki yazıların, resimlerin ve karikatürlerin girmesi yasaktır.

- a) Zararlı ve menfi tesirler yapacak yazılar,
- b) Millî ülküyü, mukaddesatı, millî ahlâk ve adetleri aile bağlarını ve ahlâk kurallarını zayıflatacak yazılar,
- c) Başka rejimlere karşı takdir ve sempati uyandıracak nitelikte yazılar,
- d) Siyasî mahiyette yazılar,
- e) Resmî bir dairenin veya ilmî bir müessesenin işlemlerini, memurlarını tenkit eden yazılar,
- f) Geri ve reaksiyoner bir zihniyetin mahsulü olan veya bu zihniyeti telkine imkân veren yazılar,
- g) İlmî yanlışları olan yazılar,
- h) Marazi tipleri tasvip eden veya bedbinlik telkin eden yazılar,
- i) Açık ve müstehcen yazılar,
- j) Falcılığa ve bâtil inançlara karşı güven uyandıracak yazılar,
- k) Cinayet ve intihar gibi feci vakalara dair yazılar,
- l) Başkalarını küçük düşürücü mizah yazıları ve şahsiyata dair münakaşalar,
- m) Okul idaresinin uyguladığı herhangi bir tedbiri tenkit edecek nitelikte yazılar,
- n) Okul içinde ve dışında disiplini bozmaya teşvik eden ve okulda disipline aykırı olarak meydana gelen olayları anlatan yazılar,
- o) Gerek dergiyi çıkaran okulun, gerek diğer okulların idare ve öğretmenlerini tenkit eden yazılar,
- p) Yukarıdaki nitelikleri taşıyan resim ve karikatürler.

DERS KİTAPLARI VE ÖĞRENCİ DERGİLERİ KONUSU GENELGE (27 Ağustos 1993/56)

- İLGİ: a) 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu,
b) Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 08.07.1992 tarih ve 611.YKD. Bşk. Kit. İnc. Şb. Md. 5535 sayılı Genelgesi. (Genelge No: 1993/41).
c) Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 28.7.1993 tarih ve 1884 sayılı Genelgesi. (Genelge No. 1993/47).

İlköğretim Kurumlarının bir kısmında ders kitapları bir kenara bırakılarak öğrencilere dergilerden ders verildiği ve bu dergilerin öğrenci velilerine zorla aldırıldığı Bakanlığımıza ulaşan bilgilerden anlaşılmaktadır.

İLGİ (a) Kanununun 55. maddesinde “İlk ve Ortaöğretim kurumlarında okutulacak kitaplar Millî Eğitim Bakanlığınca tespit edilir. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenmeyen hiçbir kitap ve eğitim aracı sokulmaması ve satın alınmaması İLGİ (b) ve (c) genelgeler ile istenilmiştir.

Bu bakımdan, İlköğretim Kurumlarında;

1. Derslerin işlenmesinde, ders programları ve ders kitapları esas alınacaktır.
2. Öğrenci yardımcı ders kitabı, kaynak kitaplar ve dergilerin alınmasında veli ve öğrenci zorlanmayacak, ancak Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca tavsiye edilen kaynak kitap ve dergiler velinin isteği halinde alınabilecektir.
3. Okullarımızda yönetici, öğretmen ve diğer personel ile okul koruma derneği, okul aile birliği, okul kooperatifi ve kantinler de dahil olmak üzere hiçbir kişi ve kuruluş kesinlikle öğrenci dergisi satışı ile ilgilenmeyecek, söz konusu personel ve tüzel kişiler tarafından okul içinde bunların satışı yapılmayacaktır.

Valiliğinizce; yukarıda belirtilen esaslara titizlikle uyulmasının sağlanmasını ve bu konuda ilgililerce her türlü tedbirin alınmasını önemle rica ederim.

KURUM YÖNETİCİLERİNİN ATAMA YÖNETMELİĞİ (6.5.1998)

3797 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun’un 56. maddesinde 4359 sayılı Kanunla yapılan değişiklik çerçevesinde ilgi (a) yönetmeliğin hangi ölçütler esas alınarak uygulanacağı ilgi (b) Bakanlık Oluru ile belirlenmişti.

İlgi (b) Bakanlık Oluru ile ilgi (a) yönetmeliğinin 8. maddesinde gerçekleştirilen değişikliğe göre Bakanlığımıza bağlı okul ve kurum müdürlüklerine atanma başvurusunda bulunacak adaylarda yönetim alanında lisans ya da lisansüstü seviyede eğitim görmüş olmakla birlikte atanmak istenilen okul veya kurum tipine bağlı olarak öğretmenlik mesleğinde belirli bir deneyime sahip olmak özel koşul olarak getirilmiştir.

Belirtilen bu özel koşullara sahip yeterli sayıda potansiyel aday bulunmaması durumunda ise adaylara yöneticilik formasyonunun seçme sınavına bağlı olarak düzenlenecek hizmetiçi eğitim yolu ile kazandırılacağı duyurulmuştu. Ancak seçme sınavı ve buna bağlı düzenlenecek hizmetiçi eğitim ve değerlendirme sınavı uygulaması belirli bir zaman alacağından okul ve kurum müdürlüklerine atanacaklarda aranan özel koşulun “Yarışma Sınavı”da gösterilen başarı esas alınarak belirlenmesine, ilgi (c) Bakanlık Oluru ile kurulan Sınav Komisyonu, idarenin gerekli önlemi gecikmeden alma sorumluluğu doğrultusunda karar vermiştir.

Okul ve kurum müdürlüğü için başvuruda bulunacak adaylarda aranan özel koşullar bağlamında düzenlenecek “Yarışma Sınavı” aşağıdaki esas ve usuller kapsamında gerçekleştirilecektir.

(1) Yarışma Sınavına katılacaklarda aşağıdaki koşullar aranacaktır:

- a) Yüksek öğrenim görmüş olmak,

b) Atanmak üzere başvuruda bulunacağı kuruma öğretmen olarak atanabilecek nitelikte bulunmak,

c) Eğitim ve öğretim hizmetleri sınıfında adaylığı kalkmış ve öğretmenlikte en az beş yıl hizmeti bulunmak,

d) Memuriyete engel olacak düzeyde olmasa dahi (taksirli suçlar hariç) hapis cezasına mahkum edilmemiş ve son beş yıllık hizmet süresi içinde aylıktan kesme (maaş kesimi dahil) cezasından daha ağır disiplin cezası almamış veya idari görevi adli veya idari soruşturma sonucu üzerinden alınmamış olmak,

e) Son üç yıllık sicil notu ortalaması iyi dereceden aşağı olmamak,

f) Zorunlu hizmet bölgesi dışında kalan yerlerdeki kurum müdürlüklerine atanmak üzere başvuruda bulunacak öğretmenler için ilgili mevzuatı gereğince zorunlu hizmetini yapmış olmak veya bu hizmetten muaf sayılmak.

(2) Sınav organizasyonunun başarılı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için başvuruların hatasız ve düzenli olarak kabul edilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu bakımdan Millî Eğitim Müdürlüklerince başvuru koşulları ile başvurma sürecinde gerçekleştirilecek iş ve işlemlerin herkesçe görülebilecek uygun bir yere asılması ve 11 Mayıs 1998 tarihine kadar bütün potansiyel adaylara ulaşacak şekilde okul ve kurumlara gönderilmesi sağlanacaktır.

(3) Başvuru formları ve sınavla ilgili açıklamalar, Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünce (Sınavlar Daire Başkanlığı) 11.05.1998 tarihinden önce Millî Eğitim Müdürlüklerine gönderilecektir.

(4) Başvurular 11.05.1998 ile 26.05.1998 tarihleri arasında yapılacaktır. Başvuruların kabulü için İl Millî Eğitim Müdürlüklerinde bir Millî Eğitim Müdür Yardımcısı ya da Şube Müdürünün sorumluluğunda yeteri kadar personel görevlendirilerek “Başvuru Kabul Bürosu” kurulacaktır.

(5) Başvuru Kabul Bürosu ile personel ve özlük işlerinden sorumlu şubeler koordineli çalışarak adayların başvuru koşulunu taşıyıp taşımadıklarını başvuru gününde inceleyeceklerdir.

(6) Adaylar, Optik Başvuru Formu ile Başvuru Kabul Bürosuna başvuruda bulunacaklardır. Başvuru Kabul Bürosunca kabul edilen Optik Başvuru Formu incelendikten sonra “Sınav Kimlik Kartı” sorumlu İl Millî Eğitim Müdür Yardımcısı ya da şube müdürünce onaylanarak adaya teslim edilecektir.

(7) Millî Eğitim müdürlüklerince incelenen Optik Başvuru Formlarınının 28.05.1998 tarihinde Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünde olacak şekilde gönderilmesi sağlanacaktır.

(8) Başvuruda bulunan adaylardan başvuru koşullarından herhangi birini taşımadığı sonradan tespit edilenler sınava alınmayacaklardır. Başvuru koşullarından herhangi birini taşımamakla birlikte yarışma sınavına girenlerin sınavları geçersiz sayılacaktır.

(9) Adaylar sınava girecekleri bina ve salonları 26.6.1998 tarihinden itibaren İl Millî Eğitim Müdürlüklerinden öğreneceklerdir. Adaylara bu konuda ayrıca bir duyuru yapılmayacaktır.

(10) Sınavda “Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürk İlkeleri”, “Türkçe”, “Mesleki Bilgiler” ve “Bütçe Mevzuatına” ilişkin 15'er seçmeli soru-

dan, “Millî Eğitim Mevzuatı, Eğitim Yönetimi ve Eğitim Sistemi ile İlgili Temel Bilgiler” ve “Kamu Yönetimi ile İlgili Mevzuat ve Temel Bilgilere” ilişkin 20’şer seçmeli sorudan oluşan 100 soruluk test uygulanacaktır.

(11) Sınav sonuçlarının değerlendirilmesi, doğru cevaplar dikkate alınarak 100 puan üzerinden yapılacaktır. 100 puan üzerinden 70 puan alanların yeterli sayılacağı bir ölçekleme gerçekleştirilecektir. Bu ölçekleme sonucunda en az 70 puan alanlar “C” tipi, en az 80 puan alanlar “B” tipi ve en az 90 puan alanlar “A” tipi okul ve kurumlara atanmak için başvuruda bulunabileceklerdir.

(12) Sınav 4 Temmuz 1998 Cumartesi günü saat 10.00’da adayların başvuru- ruda bulunduğu İl merkezlerinde yapılacaktır.

(13) Sınav Yürütme Kurulu ve Bina Sınav Komisyonu üyeleri ile Salon Başkanı ve Gözcülere sınav görevi karşılığı 6 saat ek ders ücreti Millî Eğitim Müdürlüklerince ödenecektir.

(14) Sınav sonuçları 10.07.1998 tarihinde ilan edilecektir.

(15) Sınav sonuçları, Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünce (Sınavlar Dairesi Başkanlığı) puan ve soyadı sırasına göre 13.07.1998 tarihine kadar illere gönderilecektir. Sınav sonuçları ayrıca adaylara postalanacaktır.

(16) Okul ve Kurumlarımızın 1998-1999 eğitim ve öğretim yılına Millî Eğitim Genel Amaç ve Temel İlkeleri ile okulun amaçları doğrultusunda hazırlanarak girebilmeleri, ancak yönetim kadrosunun hiçbir duraksamaya yer vermeden çalışabilmesi ile mümkün olabilecektir. Bunun için “duyuru ve atama yetkisi” Valiliğe ait olan okul ve kurum müdürlükleri ile atama yetkisi Bakanlığa duyuru yetkisi Valiliklere ait olan okul ve kurum müdürlüklerinden boş olanların duyurusu il dahilinde olmak üzere 13.07.1998 ile 28.07.1998 tarihleri arasında yapılacak ve başvuru, değerlendirme ve atama işlemleri yaz tatilinde sonuçlandırılacaktır.

(17) “Duyuru ve Atama Yetkisi” Bakanlığa ait olan okul ve kurumlardan müdürlük görevi boş olanlar da en geç 10.07.1998 tarihine kadar Bakanlığa bildirilecek, bu okul ve kurumların müdür atamaları da yaz tatilinde gerçekleştirilecektir.

(18) Yarışma sınavı sonuçlarına göre okul veya kurum müdürü olarak atanmalar, Bakanlıkça ya da Valilikçe belirlenen tarihlerde hizmetiçi eğitime alınacaklardır.

Yarışma sınavının gerçekleştirilmesi sürecinde herhangi bir duraksamaya ve eksikliğe yer verilmemesi için gerekli önlemin zamanında alınması için gereğini arz/rica ederim.

Personel Genel Müdürü

DİSİPLİN VE DİSİPLİN CEZALARINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI DİSİPLİN AMİRLERİ YÖNETMELİĞİ (3.6.1991/ 20890)

Amaç

Madde—1. Bu Yönetmeliğin amacı, Millî Eğitim Bakanlığı merkez, taşra ve yurtdışı teşkilatında görevli personelin disiplin amirlerini tespit etmektir.

Kapsam

Madde—2. Bu Yönetmelik, Bakanlık merkez, taşra ve yurtdışı teşkilatında görevli personel hakkında uygulanır.

Dayanak

Madde—3. Bu Yönetmelik Bakanlar Kurulunun 17.9.1982 tarih ve 8/5336 sayılı Kararıyla yürürlüğe giren “Disiplin Kurulları ve Disiplin Amirleri Hakkında Genel Yönetmelik”in değişik 16. Maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

Disiplin Amirlerinin Belirlenmesi

Madde—4. Bakanlık kurum ve kuruluşlarındaki disiplin amirleri ve bunların astlık-üstlük sırası Ek listede gösterildiği gibi belirlenmiştir.

Müstakil müdürlük kadrosu bulunmayan anaokulları ile ilkokullarda müdürlük görevini de yürüten öğretmenlerin disiplin amirliği yetkisi yoktur.

Ek listede gösterilen üst disiplin amirleri, sıralamada kendinden önce gelen amire bağlanmış olan bütün personelin aynı zamanda ilk disiplin amiri sıfatını haizdir.

Üst disiplin amirleri tarafından yukarıdaki fıkrada açıklandığı tarzda ve ilk disiplin amiri sıfatıyla verilmiş disiplin cezalarına itiraz varsa bu amirlerin ilk disiplin amiri olan üstüne yoksa ilgili disiplin kuruluna yapılır.

Özel kanunların disiplin amirleri ile ilgili hükümleri saklıdır.

Başka Yerde Görevlendirilenlerin Disiplin Amirleri

Madde—5. Kadrosunun bulunduğu birimden başka bir birimde, onayla görevlendirilen personelin disiplin amirleri, fiilen görev yaptığı birimdeki disiplin amirleridir.

İL MİLLÎ EĞİTİM DİSİPLİN KURULLARI YÖNETMELİĞİ
(18 Mart 1981/8/2588)**Amaç**

Madde—1. Bu Yönetmeliğin amacı: Millî Eğitim Bakanlığına bağlı Okul Öncesi Eğitim Kurumları (anaokulları, anasınıfları, uygulama anaokulları ve anasınıfları), temel eğitim birinci kademe okulları (gündüzlü, pansiyonlu yatılı ilkokulları, yatılı bölge ilkokulları), özel eğitim okulları, yetiştirme yurtları, temel eğitim ikinci kademe okulları (ortaokul), her türlü orta öğretim kurumları, yaygın eğitim kurumları, eğitim araçları başkanlıkları, rehberlik ve araştırma merkezleri öğretmen ve yöneticileri, uzman, uzman yardımcısı ve gezici öğretmenlerin disiplin işlemlerinin mahallinde, zamanında ve etkin bir şekilde yürütülmesini ve sonuçlandırılmasını sağlamaktır.

Kapsam

Madde—2. Bu yönetmelik Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okul öncesi eğitim kurumları (Anaokulları, anasınıfları, uygulama anaokulları ve anasınıfları), temel eğitim birinci kademe okulları (gündüzlü, pansiyonlu yatılı ilkokulları, yatılı bölge ilkokulları) özel eğitim okulları, yetiştirme yurtları, temel eğitim ikinci kademe okulları (ortaokul) her türlü orta öğretim kurumları, yaygın eğitim kurumları eğitim araçları başkanlıkları, rehberlik ve araştırma merkezleri öğretmen ve yöneticileri, uzman, uzman yardımcısı ve gezici öğretmenlerin disiplin işlemleriyle ilgili esasları kapsar.

Dayanak

Madde—3. Bu yönetmelik, 657 sayılı Kanunun 5.2.1981 gün ve 2381 sayılı Kanunla değişik 134, 5.6.1974 gün ve 14906 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan “Devlet Memurları Disiplin Kurulları Yönetmeliği”nin 6. Maddesi uyarınca hazırlanmıştır.

Kuruluş**Disiplin Kurulu**

Madde—4. 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 5.2.1981 gün ve 2381 sayılı Kanunla değiştirilen 134. Maddesi gereğince her ilde “İL MİLLÎ EĞİTİM DİSİPLİN KURULU” kurulur.

Madde—5. İl Millî Eğitim Disiplin Kurulu, Valinin veya görevlendireceği bir vali yardımcısının başkanlığında aşağıda yazılı görevlilerden oluşur.

- a) İl Millî Eğitim Müdürü,
- b) İl Hukuk İşleri Müdürü,
- c) İlköğretim Müfettişleri Kurulu Başkanı,
- d) İl Merkez İlköğretim Müdürü,
- e) Valinin görevlendireceği:
 - (1) Temel Eğitim I. Kademe Okul Müdürlerinden bir üye,
 - (2) Temel Eğitim II. Kademe Okul Müdürlerinden bir üye,
 - (3) Orta Öğretim Kurumları Müdürlerinden bir üye.

İl Merkez İlköğretim Müdürü ile görevlendirilen disiplin kurulu üyeleri hakkında soruşturma dosyaları Merkez Disiplin Kurulunda görüşülür.

Madde—6. Uyarı, kınama, ihtar ve tevbih cezalarından daha ağır disiplin cezaları alanlar, İl Millî Eğitim Disiplin Kurulunda üye olarak görevlendirilemezler.

657 sayılı Kanununun 133. Maddesi hükmüne göre disiplin cezaları silinenler bu hükmün dışındadır.

Kurulun Görevi

Madde—7. İl Millî Eğitim Disiplin Kurulunun görevi 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 5.2.1981 gün ve 2381 sayılı Kanunla değişik 26. Maddesi gereğince bu kurulun görüşüne dayalı ceza vermeye yetkili olan valiye görüş bildirmektir.

Madde—8. İl Millî Eğitim Disiplin Kurulunun Vali tarafından görevlendirilen üyelerinin görev süreleri iki takvim yıldır.

Süresi dolanların yeniden görevlendirilmeleri mümkündür. Bu görevlendirme Ekim ayı içinde yapılır.

Vali, görevlendireceği asil üyelerle birlikte birer yedek üye de tespit eder.

Vali tarafından görevlendirilen üyelerin herhangi bir nedenle ayrılmaları halinde yerlerine yenileri görevlendirilir.

Kurula Katılma Yasağı

Madde—9. İl Millî Eğitim Disiplin Kurulu üyeleri kendileri, eşleri, ikinci dereceye kadar (bu derece dahi) kan ve sıhrı hısımları ile haklarında disiplin soruşturmasını yaptıkları personelle ilgili görüşmelerde kurula katılmazlar.

Vekil ve Yedeklerin Kurula Katılması

Madde—10. İl Millî Eğitim kurulunda görevli olan başkan ve üyelerin görev başında bulunmamaları halinde vekilleri ve vali tarafından yedek olarak tespit edilen üyeler Kurula katılır.

Kurulun Toplanma, Görüşme Ve Karar Usulü

Toplanma

Madde—11. İl Millî Eğitim Disiplin Kurulu, Başkanın çağrısı üzerine belirli gün, saat ve yerde toplanır.

Toplantı gündeminin yapılması, ilgililere duyurulması, kurul çalışmalarının düzenli yürütülmesi Millî Eğitim Müdürü tarafından sağlanır.

Madde—12. İl Millî Eğitim Disiplin Kurulu üye tam sayısının en az 2/3'si ile toplanır.

Raportörlük

Madde—13. İl Millî Eğitim Disiplin Kurulunda raportörlük görevi başkanın görevlendireceği üye tarafından yürütülür. Üyeler havale edilen dosyaları en geç 15 gün içinde incelerler.

Görüşme Usulü

Madde—14. İl Millî Eğitim Disiplin Kurulunda, raportör üyenin açıklamaları dinlendikten sonra konunun görüşülmesine geçilir. Başkan konu hakkındaki görüşünü en son bildirir.

Konunun aydınlandığı ve görüşmelerin yeterliliği sonucuna varılırsa oylama yapılır. Oylama sonucu varılan görüş başkan tarafından açıklanır.

Karar Süresi ve Usul İşlemleri

Madde—15. İl Millî Eğitim Disiplin Kurulu konu hakkında ilgilinin savunmasını aldığı veya verilen savunma süresinin dolduğu tarihten itibaren en geç 15 gün içinde görüşünü bildirir.

Kanunî tatil günleri bu sürenin hesabında dikkate alınmaz.

İl Millî Eğitim Disiplin Kurulu dosyada eksik gördüğü hususları tamamlattırır ve gerektiğinde ilgili mercilerden bilgi ve belge de isteyebilir. Bu takdirde görüş bildirme süresi iki ayı geçemez.

Karar Usulü

Madde—16. İl Millî Eğitim Disiplin Kurulu, görüşüne ait kararı oy çokluğu ile ve açık oyla verir. Oylamada çekimser kalamaz. Başkan, oyunu en son kullanır. Oyların eşitliği halinde başkanın bulunduğu tarafın oyu üstün sayılır.

Karar özeti üyeler tarafından imzalanan bir tutanakla anında tespit edilir.

Kararların Yazılması

Madde—17. İl Millî Eğitim Disiplin Kurulunun görüşünü belirten kararlar verildikleri tarihten itibaren en geç 15 gün içinde raportör tarafından gerekçeli olarak oy birliği veya çoğunlukla verildiği belirtilerek yazılır, başkan ve üyeler tarafından imzalanır.

Karşı görüşte olanlar, nedenlerini yazar ve imzalarlar.

Cezaların Verilmesi ve Tebliği

Madde—18. İl Millî Eğitim Disiplin Kurulunun görüşüne dayalı olan meslekle ilgili Özel Kanunların ilgili maddelerinde ve 657 sayılı Kanunun değişik 125. Maddesinde yer alan cezalar, 657 sayılı Kanunun 5.2.1981 gün ve 2381 sayılı Kanun ile değişik 126. Maddesi gereğince Vali tarafından verilir.

Uyarma ve kınama cezaları sicil amirliğince de doğrudan doğruya verilebilir.

Valinin kararı, disiplin kurulu görüşü ile birlikte en geç 10 gün içinde ilgililere tebliğ edilir. Kararın ikişer örneği de Merkez Disiplin Kurulu Başkanlığına gönderilir.

Meslekten veya Devlet Memurluğundan çıkarma Üst Disiplin Kurulu kararı ile olur.

Uyuşmazlık Halinde Dosyanın Yüksek Disiplin Kuruluna Gönderilmesi

Madde—19. Vali, uyarma, kınama, ihtar ve tevbih cezaları dışındaki cezalarla ilgili olarak il Millî Eğitim Disiplin Kurulunun görüşüne katılmadığı takdirde kendi gerekçeli görüşünü Disiplin Kurulunun mütalaası ve soruşturma dosyası ile birlikte değişik 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 127. Maddesi gereğince işlem yapılmak üzere Yüksek Disiplin Kuruluna gönderilir.

Böyle hallerde karar mercii Yüksek Disiplin Kuruludur.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI ÖĞRENCİ DİSİPLİN KURULU YÖNETMELİĞİ (23 Ocak 1995/20)

Amaç

Madde—1. Bu Yönetmeliğin amacı, Millî Eğitim Bakanlığı Öğrenci Disiplin Kurulunun kuruluş görev ve işleyişi ile ilgili esas ve usulleri düzenlemektir.

Kapsam

Madde—2. Bu Yönetmelik, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmî ve özel orta öğretim kurumları öğrencilerinin Bakanlık, seviyesindeki disiplin işlemlerini kapsar.

Kuruluş

Madde—5. Bakanlık Öğrenci Disiplin Kurulu Müsteşar veya görevlendirileceği bir müsteşar yardımcısının başkanlığında Teftiş Kurulu Başkanı veya görevlendireceği yardımcısı, ilgili öğretim dairesinin amiri veya görevlendireceği yardımcısı ile Baş Hukuk Müşaviri veya görevlendireceği bir hukuk müşavirinden kurulur.

Görevler

Madde—6. Bakanlık Öğrenci Disiplin Kurulunun görevleri şunlardır:

a) Olağanüstü durumlarda suç işleyen orta öğretim kurumları öğrencilerinin okul disiplin kuruluna sevki hususunda gerekenin ilgili dairece yapılması yolunda karar vermek,

b) Üst disiplin kurulu kararlarına karşı öğrenci velileri veya onsekiz yaşını tamamlamış öğrenciler tarafından yapılacak örgün eğitim dışına çıkarma cezası ile ilgili itirazları incelemek; bu yolda verilmiş kararları bozmak, değiştirmek veya itirazı reddetmek,

c) İl Millî Eğitim Müdürü, ilçe Millî Eğitim Müdürü veya okul müdürlerinin örgün eğitim dışına çıkarma cezası ile ilgili olarak üst disiplin kurulu kararlarına karşı yaptıkları itirazları inceleyerek daha önce verilmiş bulunan kararı bozmak, değiştirmek veya onaylamak,

ç) Orta öğretim kurumları disiplin kurullarınca, ilçe öğrenci disiplin kurullarınca veya üst disiplin kurulunca verilen kararları gerekli gördüğü durumlarda

incelemek; bu kurullarca verilmiş bulunan “örgün eğitim dışına çıkarma” cezalarını değiştirmek veya kaldırmak.

d) Öğretim özgürlüğü, can güvenliği veya kamu düzeni yönünden zorunlu görüldüğü durumlarda valilerin uygun gördükleri teklifleri karara bağlamak.

e) Her öğretim yılı sonunda toplanarak orta öğretim kurumu öğrencilerinin bir yıllık disiplin durumunu incelemek, bu konu ile ilgili önerilerini de içeren bir rapor hazırlayarak Bakanlık Makamına sunmak.

Toplanma

Madde—7. Bakanlık Öğrenci Disiplin Kurulu Başkanının çağrısı üzerine üye tam sayısı ile toplanır. Kararlar çoğunlukla alınır. Oylama açık şekilde yapılır ve çekimser kalınmaz. Oyların eşitliği halinde başkanını oyu iki oy sayılır.

Geneli ilgilendiren konularda yapılacak toplantılara öğretim birimlerinin amiri veya yardımcıları da katılır.

Çalışmaların Düzenlenmesi

Madde—8. Toplantı gündeminin yapılması, ilgililere duyurulması kurul çalışmalarının düzenli bir şekilde yürütülmesi başkan tarafından sağlanır.

Karar Süresi ve Usul İşlemleri

Madde—9. Bakanlık Öğrenci Kurulu nezdinde yalnız Örgün Eğitim Dışına Çıkarma cezalarına itiraz edilebilir. Bakanlık Öğrenci Disiplin Kurulu, dosyanın disiplin kurulu işlemlerinin yürütüldüğü birime gelişinden itibaren 15 gün içerisinde sonucuna dair kararı verir. Dosyada eksik görülmesi halinde Kurul, eksik gördüğü hususları ilgililere tamamlattırır; gerektiğinde ilgili mercilerden bilgi isteyebilir.

Bakanlık Öğrenci Disiplin Kurulunda görüşme tamamlandığında alınan kararın özeti üyeler tarafından bir tutanakla tespit olunur.

Kararlar; verildikleri tarihten itibaren en çok 10 gün içerisinde ilgili büro tarafından gerekçeli olarak yazılır. Bu yazıda kararın oy birliği veya çoğunlukla verildiği belirtilir. Karar, başkan ve üyeler tarafından imzalanır.

Karşı görüşte olanlar sebepleri yazarak imzalarlar.

M.E.B. İLE DİĞER BAKANLIKLARA BAĞLI OKULLARDAKİ GÖREVLİLERLE ÖĞRENCİLERİN KILIK KIYAFETLERİNE

İLİŞKİN YÖNETMELİK (22.7.1981 - 8/3349)

Amaç

Madde—1. Bu yönetmeliğin amaçları, her derece ve türdeki okullarda;

a) Yönetici, öğretmen ve diğer görevlilerle, öğrencilerin Atatürk inkılap ve ilkelerine uygun, uygar, aşırılıklara kaçmayan ve sade bir kılık kıyafette olmalarını sağlamaktır.

b) Kılık kıyafette birlik, bütünlük, uyum ve düzen sağlamaktır.

c) Öğrencilere kılık kıyafet yönünden toplumumuzun özelliklerine uygun tavır, tutum ve alışkanlıklar kazandırmaktır.

Kapsam

Madde—2. Bu yönetmelik her derece ve türdeki resmi ve özel okulların (Askerî Okullar, Polis kolejleri gibi resmi üniforması bulunan okullar hariç) öğrencileri ile bu kurumlarda görevli yönetici, öğretmen ve diğer personelin kılık kıyafetlerinin düzenlenmesine ilişkin esasları kapsar.

Dayanak

Madde—3. Bu Yönetmelik 2413 sayılı “Bilumum Devlet Memurlarının Kıyafetleri ile ilgili Kararname” ile, 2596 sayılı “Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanunun Tatbik Suretini Gösterir Nizamname”ye dayalı olarak hazırlanmıştır.⁴²

Ana İlkeler

Madde—10. İlkokullarda

a) Kız öğrenciler:

Siyah önlük giyerler, beyaz yaka takarlar. Okul içinde baş açık saçlar temiz olup düzgün taranır. Saçlar, uzatılması halinde örülür. İmkan varsa beyaz kurdele takılır. Öğrencilerin mevsime göre giyecekleri çorap, ayakkabı gibi diğer giyim eşyası 14. Maddeye uygun düzenlenir.

b) Erkek öğrenciler:

Siyah önlük giyerler, beyaz yaka takarlar. Okul içinde baş açık, saçlar kesilmiş ve temiz olur. Mevsime göre giyecekleri pantolon, çorap, ayakkabı gibi diğer giyim eşyası 14. Maddeye uygun olarak düzenlenir.

Madde—11. Ortaokullarda

a) Kız öğrenciler:

Siyah önlük giyerler, beyaz yaka takarlar. Okul içinde baş açık saçlar temiz düzgün taranmış olur. Saçlar, uzun olması halinde örülür veya arkaya toplanarak bağlanır. Öğrencilerin mevsime göre giyecekleri çorap, ayakkabı gibi diğer gi-

⁴² Yönetmeliğe bir dayanak göstermiş olmak, o yönetmeliğin dayanağının kanuni olduğunu göstermez. Okullardaki görevlilerden kasıt devlet memuru statüsündeki görevliler ise, bu görevliler ile ilgili hükümler öğrenciler için geçerli olamaz. Bkz.: 2596 sayılı “Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun” ile ilgili dipnot açıklaması.

yim eşyası 14. Maddeye uygun olarak düzenlenir. Zincir, kolye, yüzük, küpe, bilezik vb. ziynet eşyası takılmaz.

b) Erkek öğrenciler:

Ceket, gömlek ve pantolon giyerler; kravat takarlar. Ancak okul yönetiminin uygun görülmesi halinde, sıcak mevsimde sadece gömlek ve soğuk mevsimde ceket altına kapalı yakalı kazak giyilebilir. Okul içinde baş açık, saçlar kısa ve temiz olur. Ziynet kolye vb. ziynet eşyası takılmaz.

Madde—12. Lise ve Dengi Okullarda

a) Kız Öğrenciler:

Okulca seçilen bir renkte vücut hatlarını belli etmeyecek şekilde, yırtmaçsız, kolsuz ve diz kapağını örtecek boyda bir forma giyerler. Bu forma içine, mevsimin özelliklerine göre formayla uyum sağlayacak şekilde kapalı yakalı uzun veya yarım kollu bluz veya kazak giyerler. Okul içinde baş açık, saçlar temiz ve düzgün taranmış olup uzun olması halinde örülür veya arkaya toplanarak bağlanır. Makyaj yapılmaz, kaşlar alınmaz, tırnak uzatılmaz ve cilalanmaz. Yüzük, küpe, kolye, iğne ve bilezik gibi süs ve ziynet eşyası takılmaz.

Çorap, ayakkabı gibi diğer giyim eşyası 14 ve 15. Maddeye uygun olarak düzenlenir.

b) Erkek öğrenciler:

Ceket, gömlek ve pantolon giyerler; kravat takarlar. Okul yönetimince uygun görülmesi halinde sıcak mevsimde sadece gömlek ve soğuk mevsimde ceket altına kapalı yakalı kazak giyilebilir.

Okul içinde baş açık saçlar kısa ve temiz olur. Ense düz ve açık olup favori, sakal ve bıyık bırakılmaz. Zincir, kolye, yüzük vb. ziynet eşyası takılmaz.

c) Kız ve erkek öğrenciler:

(1) Atölye, işlik, laboratuvar ve iş yerlerinde önlük ve tulum giyerler,

(2) Beden eğitimi dersleriyle, spor faaliyetlerinde okul yönetiminin uygun göreceği kıyafeti giyerler.

(3) İmam-Hatip Liselerinde kız öğrenciler yalnız Kur'an-ı Kerim ders saatlerinde başlarını örtebilirler.

Madde—13. Yüksek Öğretim Okullarında

a) Kız Öğrenciler:

Kılık kıyafetlerinde, bu yönetmeliğin 7/b maddesinde, okullarda görevli yönetici, öğretmen, eğitime yardımcı görevliler ve memurlar için konulan kurallara aynen uyarlar.

Madde—15. Sağlık özürü bulunan ve bunu resmi doktor raporu ile belgelenen personelin ve öğrencilerin giyimlerinde bu özürlerin ve mevsim şartlarının gerektirdiği değişiklikler yapılabilir.

Madde—18. Diploma ve her türlü resmi belgelere yapıştırılacak fotoğrafların, bu yönetmelik hükümlerine uygun kılık kıyafetlerle çekilmiş olması esastır.

Madde—19. 6. Maddede sayılan görevlilerden bu yönetmeliğe aykırı hareket edenlere 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun disiplin cezalarına ilişkin hükümleri uygulanır.

CEZA YOLUYLA ÖĞRENCİ DAVRANIŞLARININ DEĞİŞTİRİLİP YÖNLENDİRİLEMEYECEĞİ KONULU GENELGE (19 Mart 1990/4)

Anayasamızın 58. maddesinde; “...Devlet, İstiklal ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müspet ilim ışığında, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda, yetişme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır.”

42. maddesinde ise, “...Eğitim ve öğretim, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır.” hükümleri yer almıştır.

Bu hükümlerle Devletimize önemli görevler verilmekte ve eğitim-öğretim uygulamamızda; Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlılığın, eğitim ve öğretim hakkının eğitimde imkân ve fırsat eşitliğinin, laikliğinin, bilimselliğin ve çağdaşlığın vazgeçilmez esaslar olduğu açıkça ifade edilmektedir.

Bilimsel ve çağdaş eğitim anlayışında, fiziksel ceza yolu ile öğrenci davranışlarını değiştirmek usul ve yöntemine yer verilmemekte, dayak yoluyla disiplin sağlama ve öğrenci davranışlarını kontrol etme yolu benimsenmemektedir.

Bugün, bütün gelişmiş ülkelerde uygulanan modern eğitim sistemlerinde; —Öğrencilerde; öğretmene, yöneticiye, öğrenmeye, derse ve ders araç-gereçlerine karşı olumsuz tutum ve davranış geliştirdiği, öğrenme işini sevimsizleştirerek başarısızlığa neden olduğu,

—Öğrencilerdeki istenmeyen davranışların ortadan kaldırmadığı, o tür davranışları kısa bir süre için bastırabildiği, ancak; müsait ortamlarda isyankarlık, saldırganlık, insanlardan ve toplumdan nefret gibi daha kötü davranışların ortaya çıkmasına sebep olduğu,

—Öğrencileri pasif kalmaya yönelttiği, ürkeklettiği ve hatta pısrıklaştırdığı,

—Öğrencilerin önemli bir bölümünde, “dayak yeme kaygısı” geliştirdiği, bu kaygının zamanla “başarısızlık kaygısı”na hatta korkusuna dönüştüğü, öğrencilerde okulu terk etme, dersi bırakma, derse girmeme gibi “kaçma davranışları”nın oluşturulabilmesine sebebiyet verdiği,

—Öğrencinin kendisine karşı geliştirmiş olduğu “Benlik”, “Değerlilik” kavramlarını zayıflattığı,

—Bazı öğrencileri, başkaları üzerinde otorite kurmak, güç kazanıp statü sahibi olmak ve sınıfın kontrolünü ele geçirebilmek amacıyla sert ve kaba davranışlara yönelttiği,

—Bu yolla disiplin sağlanan veya davranış kontrolü yapılan sınıf ve okullarda, çocukların yavaş yavaş bedeni cezaya alıştıkları, yönetici ve öğretmenleriyle yüz göz oldukları, bu durumda cezanın etkili olabilmesi için her seferinde

şiddetinin biraz daha artırılması gerektiği, böylece; öğretmenlerle öğrenciler arasındaki saygı ve sevgi bağının zayıfladığı, çevrenin okula ve öğretmene karşı duyduğu güvenin sarsıldığı, okul-aile ilişkilerinin zedelendiği,

—Bedeni ceza yoluyla öğrencilerin davranışlarını kontrol eden ve disiplin sağlayan öğretmenlerin, okulda korkulan öğretmen haline geldiği, bu öğretmenlerin en az sevilen öğretmenler olduğu gibi hususların tespit edilmiş bulunması sebebiyle, öğrencilere dayak atarak onların davranışlarını değiştirip geliştirmek yolu kesin olarak terk edilmiştir.

Öğrencilerimizin beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımından, dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirilebilmelerini sağlamak için;

—Öğrencilerimizin gelişme çağında buldukları ve hareket ederek enerjilerini harcamak durumunda oldukları dikkate alınarak, onların davranışlarını yönlendirecek spor etkinliklerine, sanat faaliyetlerine, yarışmalara daha fazla yer verilmelidir.

—Konusunu iyi bilen, dersini iyi anlatan ve öğrencilerin öğrenmesini sağlayan öğretmenlerin sınıflarında fazla disiplin olayının çıkmadığı gerçeğinden hareketle öğretmenler derslere hazırlıklı girmeli, böylece öğrenciye değer verdiğini göstermelidir.

—Öğretmen, koyduğu kuralları mutlaka uygulamalı ve herkese aynı muameleyi yapmalıdır. Ayrıca; kuralların konmasında, öğrenci görüşlerine yer verilmeli, kuralların mantıkî ve yararlı olduğuna birlikte karar verilmelidir.

—Öğretmen, bütün çocuklara eşit ve adil davrandığını hissettirmelidir. Onlara, sevildiği, istenildiği ve beğenildiği gösterilmelidir.

—Çocuğun sınıfta yaptığı istenmeyen davranışların; gelişimi, aile hayatı, arkadaş ilişkileri, statü kazanma ve iç çatışmaları gibi sebeplerle ortaya çıkabileceği düşünülmeli ve çocuk hemen suçlanmamalıdır. Öğretmen bu davranışlar karşısında ön yargılı ve duygusal davranmamalı, mümkün olan her durumda öğrencinin bu davranışı hakkında onunla özel görüşmeler yapmalıdır.

—Öğrenciye bedeni olmayan herhangi bir ceza vermek gerekiyorsa, ceza verirken öğrencinin tüm kişiliği değil, yalnız söz konusu davranışı odak noktası yapılmalıdır. Bu durumlarda öğrencinin istenmeyen davranışı yaptığı ortamı değiştirmek, oyundan, sevdiği arkadaşlarıyla beraber çalışmaktan alıkoymak; sınıftan kısa süreli ayırmak gibi durumlar tercih edilmelidir.

Sonuç olarak; yönetici ve öğretmenlerimiz; öğrencilerine “sevgi” ile yaklaşmalıdırlar. Çünkü; çocuklarımız önce “iyi bir insan ve iyi bir vatandaş” olmayı öğretmenlerinden öğrenmektedirler. Çocuklarımızın, ailesi dışında örnek aldığı ilk model öğretmenleridir.

Hepimizin bildiği gibi gençlerimize amaç ve yön veren; onlara en yakın çevresinden ve grubundan itibaren toplumun bir üyesi olma bilincini ve sorumluluk duygusunu aşılayan; Milletimizin ortak kültürel değer yargılarını öğreten,

benimseten, yaşatan; kendi kendisi olabilmelerini ve kendilerini savunabilmelerini sağlayanlar da yöneticileri ve öğretmenleridir.

Yarınlığımızın teminatı çocuklarımızda bu ideallerin ve değer yargılarının gelişebilmesi; her şeyden önce eğitim ortamının daha çağdaş, daha modern, daha insanî hale getirilmesiyle mümkün olabilecektir.

Yukarıdaki hususların iliniz dahilindeki okullara duyurulmasını ve yapılacak ilk öğretmenler kurulu toplantısı ile müteakip öğretim yılı başlarında toplanacak öğretmenler kurulunda görüşülüp tartışılmasının sağlanmasını, önemle rica ederim.

ÖZEL ÖĞRETİM İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER**ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARI KANUNU
(8 Haziran 1965/ 625)****Denetim ve Gözetim(*)**

Madde—2. Özel öğretim kurumları Millî Eğitim Bakanlığının denetim ve gözetimi altındadır.

Bu kurumlar, faaliyetlerini sadece kazanç sağlamak için düzenleyemezler. Ancak, Türk Millî Eğitiminin amaçları doğrultusunda eğitimin kalitesini yükseltmek, gelişmelerine fırsat ve imkan verecek yatırımlar ve hizmetler yapmak üzere gelir sağlayabilirler.

Kurum Açma İzni

Madde—3. Özel eğitim kurumu açmak için Millî Eğitim Bakanlığı'ndan "Kurum Açma İzni" alınır. Yeri açılacak özel eğitim kurumlarının; Türk Millî Eğitiminin ve kalkınma planlarının hedef ve ilkelerine uygun olup olmadığı, branşı, eğitim-öğretim seviyesi ve açılacakları bölgeler, Millî Eğitim Bakanlığınca kararlaştırılır ve buna göre kurum açma izni verilir. Kalkınmada öncelikli yörelerde açılacak özel okullar ile özel meslek okullarına öncelik tanınır.

Değişik kreşler, anaokulları ve meslek teknik okulları ile kalkınmada öncelikli yörelerde açılacak özel okullar öğretime başladıkları andan itibaren beş yıl süreyle gelir vergisi ve kurumlar vergisinden muaf tutulurlar. Diğer bölgelerde açılacak özel okullar ise bu muafiyetten bir yıl süreyle yararlanırlar. Ayrıca eğitimle ilgili olarak bu Kanuna göre yapılacak yatırımlar, kalkınma programlarındaki, uygun görülen teşvik araçlarından yararlandırılır. Kurum açma izni için gerekli diğer şartlar yönetmelikle belirtilir.

Askerî okullar, din eğitimi ve öğretimi yapan özel kurumları ile emniyet teşkilatına bağlı okulların aynı ve benzeri özel eğitim kurumu açamaz.

Özel eğitim kurumları, isimlerinde; resmi ve diğer özel öğretim kurumlarında kullanılan ad ve unvanları her ne şekilde olursa olsun kullanamazlar.

* Madde önlerindeki başlıklar metnin aslında yoktur. Okuyucuya kolaylık olması bakımından tarafımızdan konmuştur.

Umuma Açık Yerlerden Uzaklık

Madde—9. Fıkra-4. Özel eğitim kurumlarına ait bina ve tesislerinin, hapishane, meyhane, kahvehane, bar gibi umuma açık yerlerden en az yüz metre uzaklıkta bulunması zaruridir.

Özel öğretim kurumları ve tesislerinin bulunduğu yerin yüz metre civarında yukarıda sayılan yerler ile açık alkollü içki satılan yerler açılmaz.

Hangi mahalde yüz metre şartı aranmayacağı hususunda karar vermeye o yer mülki idare amiri yetkilidir.

Kurs ve dershaneler hakkında yukarıdaki hüküm uygulanmaz.

Teftiş

Madde—12. Öğretime başlama izni verilmekle ilköğretim ve ortaöğretim okullarının denkliği de tanınmış olur. Bu okullar öğretime başladıkları yıl içinde genel teftişe tabi tutulurlar.

Bakanlıkça öğretim, eğitim veya yönetim bakımından özel yönetmeliğine göre veya gerek görülecek hallerde yaptırılacak teftiş sonucunda, çalışmaları ve durumu yeterli görülmeyen okullar önce uyarılır. Yöneticileri hakkında gerekirse, 45. Madde hükümleri uygulanır. Daha sonra yapılan teftişte de çalışmalarının yeterli olmadığı tespit olunan okullar, öğretim yılı sonuna kadar kapatılır. Bu durumda o yıl ki sınavlar Bakanlıkça özel olarak yaptırılır.

Yönetici Görevlendirme

Madde—21/3. Her derece ve tipteki özel öğretim kurumlarının yöneticilik ve eğitim-öğretim hizmetlerinde en az dengi resmi öğretim kurumlarına atanabilmek için gerekli nitelik ve şartları taşıyanlar, resmi dengi bulunmayan özel öğretim kurumlarının yöneticilik ve hizmetlerinde ise, Millî Eğitim Bakanlığınca tespit edilecek nitelik ve şartları taşıyanlar görevlendirilir.

Grev ve Sendika Yasağı, Hizmet Akdi

Madde—32. Özel öğretim kurumlarında grev yapılamaz, bu kurumlarda çalışan öğretmenler, sendika kuramazlar ve sendikalara üye olamazlar. Özel öğretim kurumlarında çalışan müdür, diğer yönetici ve öğretmenler ile kurumların kurucuları veya kurucular temsilcisi arasında hizmet akdi en az bir yıl süreli olmak kaydıyla yazılı olarak yapılır. Yazılı sözleşmede görevin türü, süresi, ders sayısı, aylık ücret veya ders saati başına verilecek ücret miktarı, terfi süreleri, zam oranları, sözleşmenin uzatılması, feshi şartları belirtilir. Millî Eğitim Bakanlığınca uygun görülecek geçici mazeretleri nedeniyle okuldan ayrılmak zorunda bulunan öğretmenlerin yerine alınacak olan öğretmenlerle, bir yıldan daha az bir süre için de sözleşme yapılabilir.

Bu şartlarda değişiklik ancak, yeni bir sözleşme ile olur. Asıl görevi özel eğitim kurumlarında olan yönetici ve öğretmenlerle yapılacak sözleşmeler aylık ücret esasına göre düzenlenir.

Bu sözleşmelerde ilgililerin ihtiyari veya mecburi sosyal sigorta bağlantı yardımlarından faydalanma imkanlarını kısıtlayıcı, tehlikeye düşürücü önleyici şartlar hükümsüzdür.

Süresi öğretim yılı içinde sona eren sözleşmeler öğretim yılı sonuna kadar kendiliğinden yenilenmiş sayılır.

Ücret ve Ek Ödemeler

Madde—33. Özel okullarda yöneticilik ve eğitim-öğretim hizmeti yapanlara, kıdemlerine göre (emekliler hariç) dengi resmi okullarda ödenen aylık ile sosyal yardım kapsamındaki ek ödeme tutarlarından az ücret verilemez.

Sosyal yardım kapsamındaki ek ödemeler Bütçe kanunlarıyla resmi okul öğretmen ve personeline sağlanan haklara denk olarak özel okul öğretmenlerine ve personeline de ödenir. Sosyal yardım kapsamındaki ek ödemelerden vergi kesilmez.

Özel eğitim kurumlarındaki birim ek ders ücreti miktarı, resmi okullar için tespit edilen miktardan az olamaz.

Madde—35. Yazılı sözleşmede kararlaştırılan ücret, bordro ile her ay sonunda verilir. Yönetici ve öğretmenlere ücretlerini zamanında ödemeyen kurumlar, bu ücretleri gün başına aylık ücretin %1 fazlasıyla ödemek zorundadırlar. Yönetici ve öğretmenlerin aylık ücretleri, yönetmeliklere göre yükümlü oldukları görevleri yapmaları şartıyla, ders yılı içindeki tatil günlerinde imtihan ve tatil aylarında ödenir.

Madde—36. Özel okul kurucuları veya kurucu temsilcileri ile müdür, diğer yönetici ve öğretmenler arasında yapılacak sözleşmelere 33 ve 35. Maddeler ile verilen hakları düşürecek hükümler konamaz.

Madde—37. Muvazzaf askerlik devresi hariç, başka suretlerle askerlik hizmeti için silah altına alınan özel okul yönetici ve öğretmenlerinin askerlik hizmeti karşılığı aldıkları aylık, kurumlarından aldıkları aylık ücretten az ise arasındaki fark, iki aya kadar kendilerine kurumca ödenir.

Madde—38. Özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmen ve diğer personele, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa göre tevsik edilen hastalıkları ve iş kazaları için Sosyal Sigortalar Kurumunca ödenen iş görmezlik ödenekleri, bu kişilerin özel öğretim kurumlarından almakta oldukları ücretten eksik ise, aradaki fark özel öğretim kurumunca tamamlanır.

Hamilelikte İzin

Madde—39. Kadın yönetici ve öğretmenlerin hamilelikleri halinde doğumdan önce ve sonra Sosyal Sigortalar Kanunu hükümlerine göre izin verilir.

Ölüm Tazminatı

Madde—40. Özel okul yönetici ve öğretmenlerinin ölümü halinde eşine ve çocuklarına, bunlar bulunmadığı takdirde geçimi kendisine bağlı ailesi fertlerine müteveffanın aylık ücretinin üç katından az olmamak üzere özel okulca ölüm tazminatı verilir.

Törenlerde Haklar

Madde—41. Özel okulların yönetici ve öğretmenleri, tören ve teşrifatta benzeri resmi okullar yönetici ve öğretmenlerinin haklarını haizdir.

Özel Öğretim Kurumlarına Yardım

Madde—42. Tesisler ve kamu yayarına çalışacak dernekler tarafından ticaret gayesi gözetilmeksizin kurulmuş bulunan özel öğretim kurumlarına devletçe mali yardımda bulunulabilir. Bu maksatla Millî Eğitim Bakanlığı bütçesinde (Özel Öğretim Kurumlarına Yardım) adı altında bir fasıl açılır.

Çalışma İzninin İptali

Madde—45. Sözleşmesi yürürlükle olan yönetici ve öğretmenlerden yetersizliğine iki teftiş ve denetleme raporuna dayanılarak Millî Eğitim Bakanlığınca karar verilenlerle hizmete devamında sakınca görülenlerin Bakanlıkça verilmiş olan çalışma izni iptal olunur. Ve bu durum ilgili kuruma bildirilir. Bu bildiriş sözleşmenin feshine ve ilgilinin kurumla ilişkisinin kesilmesine yeter sebep teşkil eder.

İşten El Çektirme

Madde—46. Özel öğretim kurumunun teftiş ve denetlemesi sırasında, zaruret görülen durumlarda, Millî Eğitim Bakanlığı o kurumun müdürü ve öğretmenlerine işten el çektirebilir. Bu takdirde Millî Eğitim Bakanlığı geçici olarak sorumlu bir müdür ve öğretmen atanması hususunda, kurumun mütalaasını da göz önünde bulundurmak suretiyle, gerekli tedbiri alır.

Türk Ceza Kanunu Uygulanması Bakımından Memur Sayılma

Madde—48. Özel öğretim kurumlarının yönetici ve öğretmenleri suç işlemleri halinde veya görevlerinden ötürü kendilerine karşı işlenen suçlardan dolayı 765 sayılı Türk Ceza Kanununun uygulanması ve ceza kovuşturması bakımından memur sayılır.

**MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINA BAĞLI
ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARI YÖNETMELİĞİ
(15 Temmuz 1985/33)**

Genel Hükümler

Amaç

Madde—1. Yönetmeliğin amacı, her derece ve türdeki özel öğretim kurumlarının açılış ve işleyişleriyle ilgili esasları düzenlemektir.

Kurum Açma, Öğretime Başlama, Devir, Nakil ve Kapatma

Kurum Açma Şartları

Madde—5. Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek kişilere, özel hukuk tüzel kişilerine veya özel hukuk hükümlerine göre yönetilen tüzel kişilere, Kanunun ilgili maddeleri hükümlerine göre Bakanlıkça “Kurum Açma İzni” verilir. Bu iznin verilebilmesi için aşağıdaki belgeler istenir.

1. Kurucu veya temsilcisine ait belgeler:

(a) Bakanlıkça geliştirilmiş form dilekçe. (Ek-1/a)

(b) Kurucu tüzel kişi ise;

(1) Özel öğretim kurumu açılacağına dair, Ticaret Sicil Gazetesinde yayımlanmış veya noterlikçe tasdik edilmiş, tüzük, vakıf senedi veya ana sözleşme,

(2) Kurucu temsilcilerine dair noter tasdikli yönetim kurulu kararı,

(c) Nüfus cüzdanı örneği,

(d) Medenî hakları kullanma ehliyetine sahip olduğuna dair sağlık raporu,

(e) Ağır hapsi gerektiren veya yüz kızartıcı bir suçtan mutlak surette, yahut kasdî bir cürümden dolayı altı ay veya daha fazla hapis cezası ile mahkum edilmiş olduğuna dair Cumhuriyet Savcılığı belgesi,

(f) Ahlaken kötü bir şöhrete sahip bulunmadığını gösteren emniyet makamlarından alınmış belge,

2. Kurumun açılacağı binaya ait belgeler:

a) açılacak kurum okul ise bu binanın kiralık olması halinde, o okulun öğretim süresinden az olmamak üzere, tapuyu şerh verdirilmiş noterlikçe tasdikli kira sözleşmesi,

Okulların dışındaki kurumların binaları kiralık ise tapu şerhi yerine noterlikçe tasdik edilmiş kira mukavelesi istenir.

b) Kurumun türü ve derecesi ne olursa olsun bina kurucuya ait ise sadece tapu senedi.

c) İntifa hakkına sahip ise ilgili tapu sicil muhafızlığından alınacak belge.

d) Tapu kütüğünde mesken olarak kayıtlı bir ana gayrimenkulün bağımsız bölümünde açılacak olan okullar dışındaki kurumlar için, 624 sayılı Kat Mülkiyeti Kanununun 24. Maddesinin 2. Fıkrası gereğince kat malikleri kurulu muvafakat bölgesi (her kat malikleri veya vekillerinin ayrı ayrı muvafakatları ile binanın kaç daireli olduğu, apartman yöneticisi tarafından belirtilir),

e) Bina işyeri ise, belediye imar müdürlüğünden alınacak işyeri belgesi,

f) Gerçek kişilerde kurucunun kendisi, tüzel kişilerde kurucu temsilcisi yukarıda belirtilen belgeler ile kurum açmak için ilgili valiliğe müracaat eder.

Valilikçe Tanzim Edilecek Belgeler

Madde—6. Valiliklerce kurumun kullanım amaçlarına ve Bakanlıkça tespit edilen standartlara her bakımdan uygun ve yeterli olduğuna dair;

a) Bayındırlık ve iskan müdürlüğü teknik raporu (bu rapora binanın üç adet röleve planı eklenecek),

b) Sağlık müdürlüğü raporu,

c) Ön inceleme raporu (bu rapora 35x50 cm ebadında tasdikli yerleşim planı ile dört nüsha tasdikli araç-gereç listesi eklenecek, Kurucu veya tüzel kişilerde temsilcisine ait belgeler ile kurumun açılacağı binaya ait belgelerin eksiksiz olması ve bayındırlık ve iskan müdürlüğü, sağlık müdürlüğü, itfaiye müdürlüğü raporlarının kurumun açılmasında bir mahsur bulunmadığını belirtmesi halinde ön inceleme raporunun düzenlenmesi için yetkililer görevlendirilir).

d) Motorlu taşıt sürücüleri kursu direksiyon eğitim alanı raporu (İl-İlçe Millî Eğitim Müdür Yardımcısı veya Şube Müdürü, Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü yetkilileri ile ilköğretim müfettişleri tarafından müşterek hazırlanır. Direksiyon eğitim alanının ışıklandırılması ile ilgili proje ve ışıklandırmanın projeye uygun olarak yapıldığına dair belge TEK yetkililerince veya TEK'çe yetkili kılınan kişi veya kuruluşlar ile kamu kurum ve kuruluşlarınca yetkili kılınmış elektrik mühendislerine onaylatılarak dinlenme tesislerin yerleşimini gösterir üç adet tasdikli plân ve üç değişik cepheden çekilmiş fotoğraf eklenerek Valilikçe Bakanlığa gönderilir).

e) İtfaiye Müdürlüğü raporu,

f) Okul arsaları, suyu, havası elverişli ve öğrencilerin kolaylıkla gidip gelecekleri bir mahalde olmalı, devlet yolu, şehir ve kasabaların anayolları ile ticarî yollarla bitişik olmamalıdır. Açılacak kurs ve dershaneler dışındaki özel öğretim kurumuna ait bina ve tesisleri en az yüz metre mesafe içindeki mahallerde meyhane, kahvehane, kıraathane, bar gibi umuma açık yerlerin bulunmadığına dair rapor, söz konusu yerin en az yüz metre civarında sayılan yerlerin bulunması halinde kurumun açılmasında bu yönde mahzur bulunmadığına dair o yerin mülkî idare amirince verilecek müspet mütalâa, alınır.

Bayındırlık ve iskan, sağlık müdürlükleri raporları ile ön inceleme raporlarında:

(1) Kurumun açılmak istendiği yerin açık adresi ve aynı katta iki ayrı kurucuya ait kurum bulunmadığı,

(2) Derslik, idare odaları, öğretmen odası, kitaplık, atölye, laboratuvar, salon, yemekhane, yatakhane, banyo, çamaşırhane gibi bölümlerden hangileri varsa sayıları ve ebatları ve bu bölümlerin her birinin kaç öğrenci için yeterli olduğunu; bunlara göre kurumun toplam gündüzlü ve yatılı öğrenci kapasitesinin ne olabileceği (bu raporlarda öğrenci kontenjanı değişik sayılarda ifade edilmiş ise, Bakanlık bu farklı sayıların ortalamasını alabileceği gibi fen raporunu da esas alabilir).

(3) Lavabo ve WC sayısı ile kurum karma ise bunların kız ve erkek öğrenciler için ayrı ayrı olup olmadığı ve açılacak kurum okul öncesi eğitim ve ilköğretim ise lavaboların küçük çocuklar için uygun olup olmadığı,

(4) Açılacak kurum türüne göre bahçenin alanı ve bahçede oyun sahası olarak ayrılan kısmın alanı ve bu sahaların öğrenci mevcuduna yeterli olup olmadığı ayrıntılı bir şekilde yer alır.

Yukarıda belirtilen belgeler Millî Eğitim Müdürlüklerince incelenerek tanzim edilen dosya Bakanlığa gönderilir. Bilâhare Bakanlığa verilmesi maksadıyla eksik evrakla ve uygunluğu tespit edilmemiş raporlarla dosya Bakanlığa gönderilmez. Bakanlıkça uygun görülenlere “Kurum Açma İzni” verilir.

Kurum Açma İzni Süresi

Madde—7. “Kurum Açma İzni” zamana bağlı değildir. Bu izni alıp üç yıl içinde “Öğretime Başlama İzni” almayan kurucunun, “Kurum Açma İzni” geri alınır.

Kuruma İsim Verme

Madde—8. Özel öğretim kurumları, isimlerinde; resmî ve diğer özel öğretim kurumlarında kullanılan ad ve unvanları her ne şekilde olursa olsun kullanamazlar.

Bu yasağa uymayanlar için Türk Ticaret Kanununun ilgili hükümleri uygulanır.

Özel öğretim kurumlarına kurumların teklifleri ile “Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Kurumlara Ait Açma, Kapatma ve Ad Verme Yönetmeliği” hükümleri doğrultusunda ad verilir veya mevcut kurumların adları değiştirilir ve durum yazıyla Bakanlığa bildirilir.

Öğretime Başlama Şartları

Madde—9. “Kurum Açma İzni” alan kurucunun veya temsilcisinin “Öğretime Başlama İzni” alabilmesi için;

- a) En az ödenmiş sermaye ve diğer malî teminat şartlarını gösterir belge,
- b) Okullarda dört nüsha kurum yönetmeliği, diğer kurumlarda kurumun türüne göre Bakanlıkça hazırlanan tip yönetmeliğe uygun olarak hazırlanmış ve valilikçe onaylanmış bir nüsha iç yönetmelik,
- c) Resmî benzeri olmayan veya deneme mahiyetinde olan kurumlarla, Bakanlıkça hazırlanmış ve uygulamaya konulmuş program bulunmayan kurumlar için on altı nüsha müfredat programı ve haftalık ders dağıtım çizelgesi,
- d) Okullar dışındaki kurumlarda kullanılmak istenen kitapların Bakanlıkça uygun görüldüğüne dair Talim ve Terbiye Kurulu Kararı tarih ve sayısı veya kararın yayımlandığı Tebliğler Dergisi'nin tarih ve sayısı;
- e) Kurumun açma izinin yayımlandığı mahallî gazete (kurum açma ve öğretime başlama iznini birlikte almak için müracaat edenlerden istenmez),
- f) İdareci, kurumun faaliyet göstereceği derslere giren öğretmenlerden en az üçte birinin, asıl görevli aylık ücretli öğretmen, uzman veya usta öğreticilere ait tayin teklifleri ile varsa ders saati ücretli öğretmen uzman veya usta öğretici çalışma izni teklifleri, ile ilgili valiliğe müracaat eder.

Valilikçe düzenlettirilecek ön inceleme raporunun kurumun öğretime başlayacak hazırlıklarını tamamladığını belirtmesi halinde dosya eksiksiz tanzim edilerek Bakanlığa gönderilir.

Bakanlığa Müracaat

Madde—10. Bir özel öğretim kurumunda öğretime başlayabilmek için, gerekli belgelerle en geç öğretim yılı başından üç ay önce Bakanlığa başvurulur (EK-1/b formu) Okul öncesi öğretim kurumları kurslar ve öğrenci etüt eğitim merkezlerinin öğretim yılı başı her ayın ilk iş günüdür. Öğretime başlama izni alınmadıkça kurum öğrenci kaydı yapamaz ve öğretime başlayamaz.

İlkokul, ortaokul, lise ve dengi okullar için öğretim yılının 15. gününden sonra verilen öğretime başlama izinleri, ertesi ders yılından itibaren geçerlidir.

Özel öğretim kurumlarının öğretime başlama tarihinin tespitinde hükmi şahsiyet form dilekçesinin valilikteki evraka giriş tarihî esas alınır.

Öğretime Başlama İznine Esas Olacak Rapor

Madde—11. Özel okullara öğretime başlama izni Bakanlık Müfettişlerince; diğer kurumlara ise, ilköğretim müfettişlerince düzenlenecek nihaî rapora istinaden Bakanlıkça verilir.

“Kurum Açma İzni”ne esas olmak üzere ön inceleme raporu düzenlemek için giden yetkililer kurumun öğretime başlayabilmesi için bina, araç-gereç ve laboratuvarların da hazır olduğunu görmeleri halinde “Kurum Açma” ve “Öğretime Başlama” izinleri için ön inceleme raporlarını ayrı ayrı tanzim ederek verebilirler.

Ruhsat Alma

Madde—12. Bakanlıkça “Öğretime Başlama İzni” alan kurucuya ait ruhsatname (EK-II) valiliklerce düzenlenerek bir adedi kurucuya verilir, bir adedi Bakanlığa gönderilir ve bir adedi de Valilikte saklanır.

Motorlu taşıt sürücüler kurslarında İl Emniyet Müdürlüğüne de bir nüsha gönderilir.

Öğretime Başlama İzninin İptali

Madde—13. Öğretime başlama izni almış olan bir kurum, iki yıl içinde öğretime başlamazsa veya öğretime başladıktan sonra ara verirse yahut iznin alınış amacından başka amaçlarla kullanıldığı teftiş raporlarıyla anlaşılırsa öğretime başlama izni iptal edilir.

Bir yıl içinde yeniden öğretime başlama izni almayan kurum kapatılır.

Yıllık Çalışma Takvimi

Madde—14. Özel okullarda, resmi okullar için hazırlanan yıllık çalışma takvimi uygulanmakla beraber, bakanlıkça kabul edildiği takdirde ayrı bir çalışma takvimi de düzenlenebilir

Yeni öğretime başlama izni verilen özel okulların kayıt-kabul süreleri, gerektiğinde 15 gün uzatılabilir.

Okul öncesi eğitim kurumları, kurslar, dershaneler ve öğrenci etüt-eğitim merkezlerinde çalışma takvimleri kendi yönetmeliklerine göre düzenlenir.

Sağlık ve diğer zaruri haller dolayısıyla resmi makamlarca alınan tatil kararlarına bütün özel öğretim kurumları da uymak zorundadırlar.

Kademeli Öğretime Başlama

Madde—15. Özel Okullar, öğretime başlama iznini kurucunun isteği üzerine, bütün sınıflar için alabilecekleri gibi, kademeli olarak da alabilirler.

Öğretime başlama iznini bütün sınıflar için veya kademeli olarak almak isteyen kurucu, Kanunun 10. Maddesine göre şartların yerine getirilmesi kaydıyla öğretim yılı başından 3 ay önce Bakanlığa müracaat eder. Ön inceleme raporu neticesine göre kurumun, müstemilat ve araç gereç yönünden durumu uygun görüldüğü takdirde öğretime başlama izni Bakanlıkça verilir.

Öğretime başlama iznini kademeli olarak alan okullar, açılacak her ileri sınıf için, yukarıda belirtilen şartları yerine getirerek öğretime başlama iznini valilikten alırlar.

Bu iznin ve ruhsatnamenin bir örneği Bakanlığa gönderilir.

Birarada Bulunabilecek Kurumlar

Madde—16. Kurumlara da ait bina ve binalar içinde iki ayrı kurucuya ait aynı veya farklı derecede veya nitelikte okul bulunamaz.

Aynı kurucuya ait olmak üzere farklı derecelerde özel öğretim kurumları bir arada bulunabilir. Ancak dershanelerin bünyesinde öğrenci etüt eğitim merkezi açılmaz. Açılacak kurumlar mahiyet ve amaç itibariyle farklılık gösteriyorsa;

a) Aynı veya ayrı zamanlarda öğretim yapması müfettiş raporlarında tespit edilir.

b) Bir arada bulunan kurumlarda müdür ve büro hizmetleri odaları, bilgisayar, motor derslikleri gibi bölümler iki kurum tarafından müşterek kullanılamaz.

Farklı Kurum Açma Şartları

Madde—17. Daha önceden herhangi bir özel öğretim kurumu için kurum açma izni almış bulunan kurucu veya temsilcisinin bina veya binalar içinde farklı mahiyette bir özel öğretim kurumu açmak istemesi halinde;

a) Dilekçe,

b) Kurumların ayrı ayrı faaliyetlerini gösterir vakit çizelgesi.

c) Aynı bina veya binaların kurumların amaçlarına göre kullanılacak bölümlerini veya öğrenci kontenjanlarını belirtir ön inceleme raporu, bulunmalıdır.

Bu farklı mahiyetteki kurumların öğretime başlama izni alabilmesi için 9. Maddede belirtilen şartları yerine getirmesi gerekir.

Okulun Denkliğinin Tanınması ve Kaldırılması

Madde—18. Öğretime başlama izninin verilmesiyle okulların denkliği de tanınmış olur.

Bakanlıkça yapılan denetim veya gerek görülecek hallerde yapılacak teftiş sonucunda eğitim, öğretim ve bu faaliyetleri doğrudan doğruya etkileyen yönetim bakımından çalışmaları ve durumu yeterli görülmeyen okullara,

a) Bakanlıkça belirtilen süre içerisinde şartlara uymaları bildirilir.

b) Verilen süre içerisinde şartları yerine getirmeyen okulların denkliği öğretim yılı sonunda kaldırılır. Ertesi yıl yapılacak teftişte çalışmalarının yeterli olmadığı tespit edilen okullar öğretim yılı sonunda kapatılır.

Okullar dışındaki kurumlarda; kanun, yönetmelik ve umumi emirlere aykırı hareketi veya aykırı harekette ısrarı tespit edilen özel öğretim kurumu olayın özelliğine göre geçici veya sürekli olarak Bakanlıkça kapatılır.

Ancak, kurum açma ve öğretime başlama iznine esas olan şartlardan biri veya birkaçının ihlali veya ortadan kalkması halinde kurum uyarı yapılmaksızın geçici veya sürekli kapatılabilir.

Sürekli kapatılan özel öğretim kurumu aynı isimle olmamak üzere kurum açma ve öğretime başlama izinlerini yeniden almak şartıyla faaliyetine başlayabilir.

Denkliği Kaldırılan Okulların Öğrencilerine Yapılacak İşlemler

Madde—19. Denkliği kaldırılan okulların öğrencilerine aşağıdaki işlemler uygulanır.

a) Denkliği kaldırılmak suretiyle kapatılan okulların öğrencilerinin imtihanları o ilde dengi ve benzeri okullar bulunduğu takdirde Bakanlığın izni alınarak, Millî Eğitim Müdürlüğünün tayin edeceği okullarda yapılır.

Dengi ve benzeri okulların bulunmadığı yerlerde denkliği kaldırılarak kapatılan okul öğrencilerinin imtihana girecekleri okullar Bakanlıkça tespit edilir.

Bu imtihanlar, ara ve son sınıflar için başarı ve denklik imtihanı olarak kabul edilir.

b) 23 Ağustos 1923 tarih ve 340 sayılı Kanuna bağlı antlaşmanın 40 Ve 41. Maddeleriyle ilgisi bulunan okullarda denkliği kaldırılıp da yeniden denkliği tanınmayanlar, Bakanlığın onayı alınarak öğretime denkliği kaldırılmış olarak devam edebilirler. Bu takdirde bu okullar diploma düzenleyemezler. Ancak, öğrenciler resmi bir okulda okul dışından bitirme imtihanlarına girebilirler.

Denkliği Kaldırılan, Kapatılan veya

Kapanan Okul Öğrencilerinin Nakilleri

Madde—20. Bakanlıkça veya kurucuları tarafından kapatılan özel okulların öğrencileri; resmi ve özel benzeri okullara nakledilir.

Denkliği kaldırılmak suretiyle kapatılan özel okulların öğrencilerinin nakil işlemleri, müracaat ettikleri okulların mevzuatına göre yapılır.

Bu durumdaki okullarına öğrencileri ile ilgili her türlü işlem kaydoldukları okulları tarafından yapılır.

Madde—21. Denkliği kaldırılan okulun ertesi öğretim yılı ikinci kanaat döneminde denklik tespiti yapılır. Yeterli görülürse denkliği iade edilir. Bu denklik o öğretim yılı başından itibaren geçerlidir.

Kurumun Devredilmesi

Madde—22. Kurumun devri aşağıdaki şekilde yapılır.

- 1) Kurum kuruculuk şartlarını taşıyan başka bir gerçek veya tüzel kişiğe,
 - a) Noterlikçe tanzim edilmiş devir senedi,
 - b) Devir alınacak kurum okul ise ve binanın kiralık olması halinde, o okulun öğretim süresinden az olmamak üzere, tapuya şerh verdirilmiş noterlikçe tasdikli kira sözleşmesi, okulların dışındaki kurumların binaları kiralık ise tapu şerhi yerine noterlikçe tasdik edilmiş kira mukavelesi,
 - c) Yeni kurucu gerçek kişi ise yeni kurucuya, tüzel kişi ise kurucu temsilcisine ait kurum açma için gerekli şartlar ve belgeler,
 - ç) Yeni kurucuya ait en az ödenmiş sermaye ve mali teminat şartını gösterir belge (bu belgeler izin verilmesini müteakip Bakanlığa gönderilir),
 - d) İdareci, öğretmen, uzman ve usta öğreticilerin yenilenen teklif evrakı,
 - e) Kurumun Valilikçe ve Bakanlıkça yapılmış denetimleri sonucunda tespit edilmiş herhangi bir eksikliğin bulunmadığı veya eksikliklerinin giderildiğini gösterir rapor,
 - f) Kurumun faaliyetlerinden dolayı vergi ve sigorta primi borcu bulunmadığını ve icra dairelerinden herhangi bir takibatın olmadığını gösterir belge veya kurumun vadesi gelmemiş de dahil olmak üzere borç ve alacaklarının kurumu devralacak kişi veya tüzel kişiler tarafından mı, kurumu devreden kişi veya kişiler tarafından mı üstlendiğini gösterir noterde düzenlenmiş taahhütname gibi belgeler tamamlanarak valilik izni ile devredilir. Devir yazısının bir örneği ile birlikte tanzim edilecek ruhsatnamenin bir nüshası Bakanlığa gönderilir.
- 2) Kurucusu tüzel kişilik olan kurumlarda kurucu temsilcisi değişikliği,
 - a) Kurucu temsilcisi değişikliğine ait noter tasdikli yönetim kurulu kararı,
 - b) Kurucu temsilcisine ait kurum açma için gerekli şartlar ve belgeler (Vakıf veya dernek tüzüğü ile şirket sözleşmesi hariç), tamamlanarak valilikçe yapılır ve değişiklik onayının bir örneği ile birlikte tanzim edilecek ruhsatnamenin bir nüshası Bakanlığa gönderilir. Azınlık ve yabancı okulların kurucu temsilciliği değişikliği Bakanlıkça yapılır.

Kurum devri işlemleri ile kurucu temsilciliği değişikliği işlemleri sonuçlandırılmadıkça kurum devredilmiş veya kurucu temsilcisi değişikliği tamamlanmış sayılmaz. Aksine davranışlarda kanuni müeyyideler uygulanır.

3) Genel kontenjanda değişiklik olmamak şartıyla yerleşim planı değişiklikleri standartlar yönergesi hükümleri de dikkate alınarak tanzim edilecek ön inceleme raporuna istinaden kurumun doğrudan bağlı olduğu Millî Eğitim Müdürlüğünce yapılır.

Bina Nakli

Madde—23. Kurum açma izni bölümünde bina ile ilgili şartlara ve belgelere dayalı olarak Bakanlığın izni ile bina nakli veya kapasite artırımı yapılabilir. Bu izin işlemi tamamlanmadan yeni bina veya binalarda öğretime başlanamaz, öğrenci kaydedilemez. Yangın, deprem, sel, sağlık sebepleri ile tahliye kararı gibi hallerden dolayı binayı ani olarak terk etme durumunda kurum, valiliğin müsaadesiyle faaliyetine başka bir binada geçici olarak devam eder. Böyle mü-

saadeli kurumların o binadaki faaliyetleri en fazla bir öğretim yılı devam edebilir.

Kurumun ile veya ilçe dışına nakli, nakledilmek istenen yer ile ilgili kurum açma izni şartlarının yerine getirilmesiyle mümkündür. Bu konuda tanzim edilen dosya idareci ve öğretmen teklifleri de yenilenecek valilik görüşü ile birlikte Bakanlığın onayına sunulur.

Kuruculuk Hakkının Kaybedilmesi

Madde—24. Kurucu gerçek kişinin, kuruculuk şartlarını kaybetmesi halinde şartları taşıyan bir kimsenin “Kurucu Temsilcisi” olarak gösterilmesi, kurucu tüzelkişi olduğu takdirde ve temsilcisinin bu şartları kaybetmesi veya ölümü halinde şartları taşıyan başka bir temsilcinin bir ay içinde usulüne göre seçilip bildirilmesi gerekir. Bu durumda kurucu temsilcileri de kanun ve yönetmeliklerde kurucular tarafından yapılması gereken işlemleri yaparlar.

Aksine davranışlarda genel hükümlere göre işlem yapılır.

Geçici Kurucu Temsilcisi

Madde—25. Kurucunun ölümü halinde, kanuni mirasçıların aralarından oy birliği ile seçecekleri şartları taşıyan bir kimseyi bir ay içinde geçici olarak temsilci göstermeleri gerekir. Bunun imkansızlığı halinde genel hükümlere göre işlem yapılır.

Kurucunun Müdür Olması

Madde—26. Bir kimse birden fazla kurumun veya şubenin kurucusu olabilir. Ancak; sadece bir kurumun müdürü olabilir. Şartları taşıyan kurucu bu kurumlarda genel müdür veya gelen müdür yardımcısı olabilir.

Kurucusu Derse Girmesi

Madde—27. Üzerinde yöneticilik görevi bulunmayan kurucu veya temsilcisi, kurumun eğitim ve öğretimine ve bunlarla ilgili yönetim işlerine karışamaz. Ancak öğretmen nitelik ve şartlarına sahip kurucu veya temsilcisi branşıyla ilgili derslere girebilir.

Kurum Binalarının Kullanılması

Madde—28. Kurum binaları, kuruluşlarına esas olan eğitim ve öğretim hizmetleri dışında başka bir amaçla kullanılamaz.

Ancak, eğitim faaliyetlerinin yapılmadığı tatil dönemlerinde eğitim kapsamında ve eğitim genel ilkelerine aykırı olmayan ücretli veya ücretsiz faaliyetler valiliğin müsaadesi ile yapılabilir.

Kurucunun Kurumu Kapatması

Madde—29. Kurucu gerçek kişi veya tüzel kişilik temsilcisi okullarda en az altı ay önce, okullar dışındaki kurumlarda bir öğretim döneminde uygulanan eğitim süresinin toplamı gün sayısı kadar zaman önce Bakanlığa, kurumun yönetici, öğretmen ve öğrencilerine yazılı olarak bildirme şartıyla kurumunu kapatmak istğinde bulunabilir. Valilikçe yapılacak inceleme sonucunda kurumun

öğrenci, yönetici, öğretmen ve diğer personel ile özlük vesair hakları açısından ilişkisinin kalmadığının bildirilmesi halinde uygun görüldüğü takdirde kurum Bakanlıkça kapatılır. Kurumun faaliyetlerinden dolayı vergi, sigorta primi borcunun bulunmadığını ve icra dairelerinden herhangi bir takibatının olmadığına dair ilgili dairelerden alınacak resmi belgelerin ibrazı halinde Bakanlıkça mali teminatı iade edilir.

Kademeli Kapatma

Madde—30. Kapatma kararının alındığı tarihi takip eden öğretim yılından itibaren ve ilk sınıfından başlamak üzere, okulun mevcut öğrencileri normal süresi içinde mezun oluncaya kadar kademeli olarak kapatılır.

Kademeli kapatma kararı alınmış bulunan okul, kapatılmamış sınıflara naklen öğrenci alabilir.

Usulsüz Kapatma Halinde Yapılacak İşlem

Madde—31. 29. Maddede belirtilen şartlara uymadan kapatan kurucuya tekrar okul açma veya bir okul devralma veya ortak olma izni verilemez. Bu durumda, öğrenci veya verilerinin kurcular aleyhine genel hükümlere göre açacakları davalar saklı kalmak kaydıyla, kurucu, öğrencilerden o yıl veya o devrede aldığı ücretleri aynen iade eder.

Üç yıl içinde en az iki defa kurumu Bakanlıkça kapatılan kurucuya beş yıl müddetince yeni bir kurum açma, bir kurumu devralma alma veya ortak olma izni verilmez.

Devir-Teslim

Madde—32. Kapanan veya kapatılan kurum,mühürlerini, yönetici, öğretmen ve öğrencilerle ilgili bütün defterlerini,dosyalarını ve diğer evrakını en geç bir ay içinde ilgili valiliğe usulüne göre devir ve teslim etmek zorundadır.

Kapanan kurumla ilgili müracaatlar üzerine yapılacak işlemler ve verilecek belgeler ile ilgili her türlü tedbir valiliklerce alınır.

Kurumla İlgili İlân

Madde—33. Kurum açma ve öğretime başlama izinlerinin verilmesi, kurumun Bakanlıkça veya kurucu tarafından kapatılması, denkliğinin kaldırılması veya yeniden tanınması, bina nakli, kurucu veya temsilci değişikliği ile ilgili kararlar, Bakanlıkça Tebliğler Dergisinde ve ilgili kurum tarafından da mahalli bir gazete de en geç 15 gün içinde ilân olunur. Kurumun bulunduğu yerde yayımlanan gazete olmaması halinde ilân başka il gazetelerinde yapılır.

İlân ve Reklam

Madde—34. Kurumlar, ilân ve reklamlarını Kanunun 30. Maddesindeki esaslar dahilinde verirler.

Kurumların Yönetimi

Madde—37. Her kurum bir müdür tarafından yönetilir.

Aynı binada veya aynı alan içinde bulunan binalarda öğretim yapan okul öncesi eğitim kurumları, ilkokul, ortaokul ve liselere ayrı ayrı müdür tayin edilebileceği gibi; çocuk yuvaları ile anaokulu ile ilkokul, ilkokul ile ortaokul veya lise idareleri birleştirilerek tek bir müdür tarafından idare edilebilir. İdareleri birleştirilen kurumlarda kurum veya kısım için ayrı müdür yardımcıları görevlendirilir.

Bunun dışında aynı kurucuya ait olup bünyesinde birden fazla kurum bulunduran kurumlara yöneticilik yapma şartlarını haiz bir genel müdür tayin edilebilir.

Görevlendirme

Madde—38. Kurumlarda eğitim, öğretim ve yönetim hizmetleri asıl görevi bu kurumlarda olan yönetici, öğretmen, uzman ve usta öğreticilerce yürütülür. Bunların çalışmalarına ait izin teklifleri özel öğretim kurumlarının genel müdür, genel müdür yardımcısı ve müdürlerine kurucular, diğer yönetici ve öğretmenleriyle uzman ve usta öğreticilerine genel müdür bulunan kurumlarda genel müdür ve müdür bulunmayan kurumlarda müdür tarafından yapılır.

Genel müdür, genel müdür yardımcısı, müdür, müdür yardımcısı ile yabancı uyruklulara (öğretmen, uzman ve usta öğreticilere) çalışma izinleri Bakanlıkça, bunların dışında kalan öğretmen, uzman ve usta öğreticilere çalışma izinleri valilikçe verilir.

Valilikler teklifi yapılan personele Bakanlıkça verilen ön izin belgesini esas alarak çalışma izni verirler.

Kurum müdürlüğü, çalışma izni verilmesi istenen idareci, öğretmen, uzman ve usta öğreticilerin bu izne esas olan belgelerini eksiksiz olarak tamamlamak suretiyle teklif evrakını kurumun doğrudan bağlı bulunduğu Millî Eğitim Müdürlüğüne teslim eder ve bunlarla ilgili aşağıdaki işlemler yapılır.

a) Çalışma izni Bakanlıkça verilen personel hakkında yapılacak işlemler:

1) Çalışma izni Bakanlıkça verilenlerden çalışma iznine esas olan belgeleri tamam olanlar; Millî Eğitim Müdürlüklerince bir yazı ile görevlerine başlatılır. Bu yazıda personelin göreve başladığı tarih de belirtilir.

2) Evrakı tamam olmayanlar göreve başlatılamaz.

3) Görevlerine başlatılan personelin teklif evrakı valilik yoluyla Bakanlığa gönderilir.

4) Nitelik ve şartları uygun bulunanlara Bakanlıkça çalışma izni verilir. İzin talebi Bakanlıkça reddedilen personelin görevine tebliğ tarihinden itibaren son verilir.

b) Çalışma izni valilikçe verilen ilçe Millî Eğitim Müdürlüklerine bağlı kurumlardaki personel hakkında yapılacak işlemler;

1) Evrakı tamam olanlar ilçe Millî Eğitim Müdürlüklerince görevin başlama tarihinin de belirtildiği bir yazı ile görevlerine başlatılırlar.

2) İlçe Millî Eğitim Müdürlüğüne görevlerine başlatılan personelin teklif evrakı kaymakamlık yoluyla valiliğe gönderilir.

3) Nitelik ve şartları uygun bulunanlara valilikçe çalışma izni verilir. İzin talebi valilikçe reddedilen personelin görevine tebliğ tarihinden itibaren son verilir.

c) Çalışma izni valilikçe verilen il Millî Eğitim Müdürlüklerine bağlı kurumlardaki personel hakkında yapılacak işlemler;

1) Evrakı tamam olanlardan nitelik ve şartları uygun bulunanlara valilikçe çalışma izni verilir.

2) Teklifi yapılanlardan valilikçe çalışma izni verilmeyen personel göreve başlatılmaz.

Aynı kurumda görevli iken sözleşmesi yenilenen idareci, öğretmen, uzman ve usta öğreticilerin görev süreleri valiliklerce uzatılır.

Bu madde hükümlerine aykırı harekette bulunanlar hakkında kanuni işlem yapılır.

Görevlendirmede Aranacak Şartlar

Madde—39. Her derece ve türdeki kurumlara öğretmen olarak atanacaklarda resmi öğretim kurumlarına atanacaklarda aranan nitelik ve şartlar aranır.

Altmış beş yaşını dolduranlara özel öğretim kurumlarında görev verilmez. Görevli iken altmış beş yaşını dolduranların görevlerine son verilir. Ancak bu gibilere valilik izniyle icra mahiyetinde olmamak şartıyla müşavirlik, danışmanlık, personel müdürlüğü veya personel şefliği görevi verilebilir.

İhtiyaç halinde resmi öğretim kurumlarında görevli öğretim elemanlarına, asıl görevlerini aksatmamak kaydıyla, aylığı karşılığı okutmakla yükümlü bulunduğu haftalık ders saati sayısının yarısı kadar, ilgili Bakanlıkların izni ile ücretli ders verilebilir. Öğretmenin toplam ders saati sayısı haftada 30 saati geçemez.

Öğretmenlik, uzman ve usta öğreticilik yapma nitelik ve şartları taşıyan okullar dışındaki kurumlarda görevli diğer devlet memurları kurumlarınca izin verildiği takdirde haftada 8 saati geçmemek üzere özel öğretim kurumlarında ücretli derse girebilirler.

Resmi ve özel okul yöneticileri ile öğretmenlerine özel dersanelerde görev verilemez.

Yabancı Uyruklu Öğretmenlerin Görevlendirilmesi

Madde—41. a) Alanında yüksek öğrenim gördüğüne dair diploma veya belge, (diplomasında branşı belirtilmemişse ayrıca branşını gösterir belge)

b) Ülkelerinde öğretmenlik yapma hakkını kazandığını gösterir “Öğretmenlik Formasyonu” belgesi veya ülkelerinde öğretmenlik yapmış olanlardan yaptığı görevleri gösterir belge, (bu belgelerin Türkçe tercümelerinin noterlikçe tasdik edilmiş olması şarttır),

c) Yabancı uyruklu öğretmen ve uzmanların tayinlerinde Türkiye’de çalışabilmeleri için usulüne göre gerekli izin alınır.

Özel öğretim kurumlarının dil laboratuvarlarında görevlendirilmek istenen laboratuvar öğretmenlerinin onayı Bakanlıkça verildiği takdirde çalışma izni valilikçe düzenlenir. Özel öğretim kurumlarında görevli yabancı uyruklu ele-

manların kendi devletlerince kabul edilmiş millî ve dinî günlerinde eğitim ve öğretimi aksatmamak şartıyla kurum idarecilerince izin verilebilir.

Yöneticilerin Nitelikleri

Madde—42. Kurumlara tayin edilecek yöneticilerde aşağıdaki şartlar aranır.

a) Okul öncesi eğitim kurumlarına, müdür ve müdür yardımcılığı için; bu kurumlarla, ilköğretim veya orta öğretim kurumlarında öğretmenlik yapma niteliği taşıyanlardan en az iki yıl öğretmenlik veya bir yıl idarecilik yapmış bulunmak,

b) Özel ilkokul müdür ve müdür yardımcılığı için; resmî ve özel ilkokul ve orta okullarda en az iki yıl öğretmenlik veya bir yıl idarecilik yapmış bulunmak,

c) Orta okul, lise ve dengi okulların müdür ve müdür yardımcılığı için; bu okullarda en az iki yıl öğretmenlik veya bir yıl idarecilik yapmış olmak,

d) İlkokul düzeyinde eğitim yapan özel dershanelerin müdür ve müdür yardımcılığı için; resmî veya özel ilköğretim veya orta öğretim kurumlarında, öğretmenlik yapma şartlarını taşıyanlardan en az iki yıl öğretmenlik yapmış olmak,

e) Bünyesinde ilkokul, orta okul ve lise düzeyinde eğitim veren dershanelerin müdür ve müdür yardımcılığı için;

(1) Orta okul, lise ve dengi okullarda öğretmenlik yapma şartını taşıyanlardan en az iki yıl öğretmenlik yapmış olanlar müdür,

(2) Resmî ve özel ilkokullarda öğretmenlik yapma şartını taşıyanlardan iki yıl öğretmenlik yapanlar ilkokul bölümünde müdür yardımcısı olarak görevlendirilir.

f) Özel kurslarda tip yönetmeliklerine uygun nitelik ve şartları taşıyanlar, öğrenci etüt eğitim merkezlerinde kurumun faaliyet göstereceği alanlarda öğretmenlik yapma nitelik ve şartlarını taşıyanlar yönetici olarak görevlendirilir,

g) Özel öğretim kurumlarında aynı dersin veya birbirine yakın olan derslerden meydana gelen grupların öğretiminde görevli olan öğretmenlere zümre başkanı görevlendirilir. Öğretmen sayısı en az üç olan branşlarda müstakilen zümre başkanı görevlendirilir. Zümre başkanları özlük haklarında herhangi bir kayba uğratılmadan haftada azamî 5 ile 10 saat derse girerler.

h) Özel eğitim okullarında müdür ve müdür yardımcılığı için; resmî veya özel eğitim kurumlarında öğretmenlik yapmak şartlarını taşıyanlardan iki yıl öğretmenlik veya bir yıl idarecilik yapmış olmak.

Genel Müdür

Madde—43. Aynı kurucuya ait olup bünyesinde birden fazla aynı veya farklı mahiyet veya derecede özel öğretim kurumu bulunan kurumlara;

a) Yüksekokul mezunu olup, kamu veya özel sektörde genel müdür, genel müdür yardımcısı, daire başkanı, şube müdürü gibi üst yöneticilik görevlerinde bulunanlardan,

b) Orta öğretim kurumlarında en az beş yıl yöneticilik yapanlardan,

c) Belli bir alanda lisans üstü genel müdür olarak görevlendirilebilir.

Madde—44. Kurumlardaki yönetici, öğretmen, uzman, usta öğretici ve diğer görevliler, görev yetki ve sorumlulukları bakımından Millî Eğitim Bakanlığı

ğına bağlı anaokulu, ilkokul, orta okul, lise ve dengi okulların yönetmeliklerindeki hükümlere ve kendi kurum yönetmeliklerinde belirtilen hükümlere tabidir. Okullarda, idare kurulu, sınıf öğretmenleri kurulu, zümre öğretmenleri kurulu, zümre başkanları kurulu, öğretmenler kurulu, disiplin kurulu, okul rehberlik kurulu, okul aile birliği gibi kurullar kurularak yönetmeliklerinde belirtilen esaslar doğrultusunda faaliyet gösterirler. Okullar, kurum yönetmeliklerinde yer vermek şartıyla değişik kurullar oluşturabilirler.

Genel Müdür bulunan kurumlarda, müdür yetkili makamlara ve genel müdüre karşı sorumludur.

Bakanlık Danışmanı

Madde—45. Bakanlıkça özel öğretim kurumlarına, öğretmenlik yapma şartlarını taşıyanlardan;

- a) Orta dereceli okullarda en az beş yıl yöneticilik veya 10 yıl öğretmenlik yapanlardan,
- b) En az üç yıl Bakanlık veya İlköğretim Müfettişliği görevinde bulunanlardan,
- c) En az üç yıl Millî Eğitim Müdürlüğü veya yardımcılığı görevlerinde bulunanlardan,
- d) Öğretmenlik yapma nitelik ve şartlarını taşıyan yüksek okul mezunu Bakanlık merkez teşkilatında çalışanlardan, uygun görülenler Bakanlık danışmanı olarak görevlendirilir.

Bakanlık danışmanı, il ve ilçe Millî Eğitim Müdürlüğü nezdinde vazife yapar.

Bakanlık danışmanı; her derece ve türdeki kurumlar için ayrı ayrı görevlendirilebileceği gibi gerektiğinde farklı kurumlar için bir veya birkaç danışman birarada görevlendirilebilir. Birden fazla Bakanlık danışmanının bulunduğu illerde en kıdemli olan grup başkanı olur.

Bakanlık Danışmanının Görevleri

Madde—46. Bakanlık danışmanı, özel öğretim kurumlarındaki eğitim ve öğretim faaliyetlerini takip etmek, bu kurumlar ile Bakanlık ve resmî okullar arasında her türlü koordinasyon ve işbirliğinin yapılmasını sağlamak, kurumların kanun, yönetmelik ve genelgelere göre işleyişinde rehberlik yapmak görevi ile yükümlü olup görev ve yetkileri bakımından Bakanlığa karşı sorumludur.

Stajyer Öğretmenlerin Tayini

Madde—47. Stajyer öğretmen, uzman ve usta öğreticiler özel öğretim kurumlarında bir yıl süre ile görevlendirilir. Bu öğretmen, uzman ve usta öğreticiler, “Özel Öğretim Kurumlarında Görevlendirilen Personelin Stajyerlik İşlemleri ile Sicil ve Disiplin Amirleri Hakkında Yönerge” hükümlerine göre işlem görürler.

Stajyerliği kaldırılan öğretmen, uzman ve usta öğretici asaleten bu göreve tayin edilir. Stajyerliği kalkmış olan öğretmen, uzman ve usta öğreticiler resmî ve özel öğretim kurumlarında görev aldıkları takdirde stajyer muamelesi görmezler.

Okul statüsünde olmayan özel öğretim kurumlarında görevlendirilecek stajyer öğretmenler, o kurumda görmekte yükümlü bulunduğu haftada azamî (15-18) ders saatlerinin dışında kalan zamanlarında Millî Eğitim Müdürlüklerince gösterilecek okullarda stajyerlik süresini usulüne uygun şekilde tamamlarlar.

İlkokullarda Branş Öğretmenliği

Madde—48. İlkokulların 4. ve 5. sınıflarında okutulan dersler için branş öğretmenleri tayin edilebilir. Kurs mahiyetindeki yabancı dil derslerinde de branş öğretmenleri görevlendirilebilir.

Uzman ve Usta Öğreticiler

Madde—49. Kurumlarca ihtiyaç duyulan alanlarda öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumundan mezun öğretmen bulunmaması halinde dersin özelliğine göre uzman ve usta öğreticiler görevlendirilebilir.

Kız Meslek Lisesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü mezunları özel okul öncesi eğitim kurumlarında usta öğretici olarak görevlendirilebilirler.

Uzman ve usta öğreticiler tayin şartları, seçimi, görev ve sorumlulukları hakkında özel öğretim kurumlarıyla ilgili yönetmelik, yönerge ve kurum yönetmeliklerinde hüküm bulunmayan hallerde “Millî Eğitim Bakanlığı Kurumlarında Sözleşmeli veya Ek Ders Görevi ile Görevlendirilecek Uzman ve Usta Öğreticiler Hakkında Yönetmelik” hükümleri uygulanır.

Görevlendirilecek Personelden İstenecek Belgeler

Madde—50. Özel öğretim kurumlarında görev alacak elemanlardan aşağıdaki belgeler istenir:

- a) Teklif yazısı,
- b) Tam ve eksiksiz doldurulmuş ve ilgililerce imzalanmış sözleşme,
- c) Sabıka kaydına rastlanmadığına dair Cumhuriyet Savcılığı yazısının aslı,
- d) Sağlık raporu,
- e) Güvenlik soruşturması (gerektiği takdirde)
- f) Stajyerliğinin kaldırıldığına dair belge,
- g) Daha önce bir müddet resmî veya özel öğretim kurumlarında öğretmen, uzman veya usta öğretici olarak çalışmış olanlardan, en son görev yerinden ayrılışını gösterir belge ile fiilî hizmet cetveli,
- h) Devlete karşı mecburî hizmetle yükümlü bulunanlardan borçlarının ödendiği, ödenmeye başlandığı veya ödemeyi taahhüt ettiğine dair belge,
 - ı) Bakanlıkça verilmiş ön izin belgesi veya noter tasdikli örneği, (çalışma izni valilikçe verilenlerde)
 - i) Diploma veya noter tasdikli örneği ile diplomada alanını belirleyen branş belli olmayanlar için aldığı dersleri gösteren transkriptin noter tasdikli örneği, (çalışma izni Bakanlıkça verilenlerde)
 - j) Pedagojik formasyon belgesi, (çalışma izni Bakanlıkça verilenlerde)
 - k) Yabancı uyruklu öğretmenler için ikamet tezkeresi ile pasaportundaki çalışma vizesine dair sayfanın tasdikli örnekleri,

Özel öğretim kurumlarında görev alacak öğretmen, uzman ve usta öğreticiler Bakanlıkça ön izin belgesi verilir. Valilikler ön izin belgesinde yer alan gö-

reve göre ilgili personele çalışma izni verirler. Ön izin belgesinin verilmesine esas olan mevzuatın değişmesi halinde belge geçerliliğini kaybeder. Geçerliliğini kaybeden ön izin belgelerinin yenilenmesi gereklidir. Ön İzin belgesi için müracaat ilgili kurum müdürlüğü tarafından doğrudan Bakanlığa yapılır. Müracaatta aşağıdaki belgeler istenir:

- a) Ön izin belgesi istek yazısı
- b) Diploma veya noter tasdikli örneği ile diplomada alanını belirleyen branşı belli olmayanlar için aldığı dersleri gösteren transkriptin noter tasdikli örneği,
- c) Usta öğreticilerde öğrenim durumunu belirleyen belge ve sertifika,
- d) Pedagojik formasyon belgesi,

Ek Görev

Madde—51. Resmî veya özel öğretim kurumlarında öğretmen, uzman veya usta öğretici olarak göre yapmakta iken başka bir kurumda görev almak isteyenlere çalışma izinleri valilikçe verilir. Bunlardan;

- a) Teklif yazısı,
- b) Sözleşme,
- c) Çalışmakta olduğu kurumlarca verilecek muvafakat belgesi, (bu belgede maaş karşılığı ve ücretle girdiği ders saati sayıları belirtilecektir) belgeleri istenir.

Herhangi bir öğretim kurumunda görevli olmayanlarla, resmî veya özel öğretim kurumunda görevli olmasına rağmen branşı haricinde ders saati ücretli öğretmen, uzman veya usta öğretici olarak görev almak isteyenlerden ayrıca Bakanlıkça verilmiş ön izin belgesinin aslı veya noter tasdikli örneği istenir.

Bir özel öğretim kurumunda görevli olan öğretmen, uzman ve usta öğreticiye ancak görev yaptığı il sınırları içerisinde bulunan başka bir özel öğretim kurumunda ders saati ücretli ek görev verilebilir.

Özel öğretim kurumlarında görevli öğretmen, uzman ve usta öğretici haricinde kalan diğer personelle stajyerlere bir başka özel öğretim kurumunda ders saati ücretli olarak ek görev verilemez.

Çalışma İzninin Kaldırılması ve Göreve Son Verme

Madde—52. İki ayrı teftiş raporuyla başarısızlığı tespit edilen idareci, öğretmen, uzman ve usta öğreticiler ile hizmete devamında mahzur görülen kurum personelinin çalışma izinleri, bu izni veren merciler tarafından kaldırılır ve görevlerine son verilir.

Sözleşme

Madde—53. Sözleşmeler Bakanlıkça hazırlanan sözleşme formu esas alınmak üzere yapılır. Sözleşmeler en az iki nüsha düzenlenerek, bir nüshası işveren tarafından görevlendirilen kişiye verilir.

Sözleşmede Bulunması Gereken Hükümler

Madde—54. Sözleşmelerde, ilgilinin mecburî veya mecburî olmayan durumlarda sosyal sigorta bağlantı yardımlarından faydalanma imkanlarını kısıtla-

yıcı, tehlikeye düşürücü, mevzuata aykırı düşürecek şekilde özlük haklarını zedeleyecek hükümler bulunamaz.

Sözleşmelerde görevin çeşidi, süresi, ders sayısı, aylık ücreti, diğer ödenekler, ders saati başına verilecek ücret tutarı, terfi süreleriyle zam oranları, sözleşmenin kaldırılması ve uzatılması şartları belirtilir. Sözleşmelerde ödenecek ücretler ayrı sütunlar halinde yazılabileceği gibi, genel toplam olarak da belirtilebilir. Diğer şartlar sözleşmenin özel bölümüne yazılır.

Özel öğretim kurumlarında görevli personelden Kanunun 33. Maddesi kapsamında dışında kalanlara verilecek aylık ücret asgarî ücretten az olamaz.

Sözleşmelerde yer alan okutulacak haftalık ders saati,

a) Özel okullarda dengi resmî okul öğretmenlerinin okutmakla yükümlü buldukları,

b) Özel dersanelerde (20-20),

c) Özel kurslarda (20-20) ders saati sayısını geçmez. Kurumun yönetici, öğretmen, uzman ve usta öğreticilerinin okuttukları ders saatlerinde bir değişiklik yapıldığı takdirde bununla ilgili ders ve ücret çizelgelerinde yapılan değişikliklerle yeni sözleşmeler valiliğe bildirilir.

Sözleşmede Özel Şartlar ve Hükümler

Madde—55. Mevzuata aykırı olmamak kaydıyla sözleşme formuna isteğe bağlı özel şart ve hükümler konulabilir.

İşten Ayrılma

Madde—56. Sözleşme süresi bitmeden evvel görevinden ayrılmak isteyen personel, İş Kanununun ilgili hükümleri mucibince Kanunun öngördüğü süre içinde işverene yazılı olarak bildirmek suretiyle görevinden ayrılabilir.

Görevinden ayrılan müdürün yerine gerekli nitelik ve şartları taşıyan bir müdürün teklifi derhâl yapılır. Yeni müdür görevine başlamadan eski müdür görevinden ayrılamaz.

Zarûî sebeplerle müdürlük makamının boşalması halinde kurucunun teklifi de dikkate alınarak yeni müdür teklifi yapıncaya kadar kurumda müdürlük veya müdür yardımcılığı yapma nitelik şartlarını haiz bir kişi valilikçe müdürlüğe vekaleten görevlendirilir. Vekalet süresi 3 aydan fazla olamaz.

Görevinden ayrılan idareci öğretmen, uzman ve usta öğreticilerin görevlerinden ayrılışları en geç 1 ay içerisinde Millî Eğitim Müdürlüğüne bildirilir. İllerde valilik, ilçelerde kaymakamlık oluru ile ilgililerin ayrılış sebeplerine uygun görevinden ayrılış veya ayrılmış sayılma onayları alınır. Görevinden ayrılan veya ayrılmış sayılan personelin durumunu Millî Eğitim Müdürlüğüne bildirmeyen kurum müdürleri hakkında yasal işlemler yapılır.

Bu maddede belirtilen hükümlere aykırı olarak görevinden ayrılanlara bir yıl özel öğretim kurumlarında görev verilmez.

Sicil Kayıtları

Madde—57. Özel öğretim kurumlarının kadrolu idareci, öğretmen, uzman ve usta öğreticileriyle stajyer öğretmen, uzman ve usta öğreticilerinin özlük dosyası ve sicil kayıtları il Millî Eğitim Müdürlüklerince tutulur. Bir ilde görevli iken başka bir ildeki özel öğretim kurumlarında görev alan personelin sicil kayıtlarıyla özlük dosyası bir önceki il Millî Eğitim Müdürlüğünden ayrılışıyla beraber istenir.

Özel öğretim kurumlarında görevlendirilen personelin sicil raporları il Millî Eğitim Müdürlüğünce değerlendirilir. Sicili yetersiz olanların durumları Bakanlığa bildirilir.

Kısa Süreli Görevlendirme

Madde—58. Bakanlıkça uygun görülen mazeretleri dolayısıyla bir yıldan daha az bir süre için görevinden ayrılmak zorunda kalan öğretmenlerin yerine bu süre için sözleşme ile ücretli öğretmen görevlendirilebilir.

EĞİTİM VE ÖĞRETİM

Sınıf Geçme, İmtihanlar ve Müfredat Programları

Madde—59. Özel öğretim kurumlarında ders-sınıf geçme ve imtihanlar ile eğitim ve öğretim işleri resmî benzeri okullarda uygulanan ilgili Yönetmeliklere ve müfredat programlarına, özel kurslarda ise Tip Yönetmeliğine göre yapılır.

Özel okullarda, dengi ve benzeri resmî kurumlarda okutulmayan seçmeli dersler ile değişik programlar için kurumlar ayrı bir müfredat programı yaparlar.

Resmî benzeri olmayan okullar kendi bünyelerine uygun Yönetmelik ve müfredat programları hazırlarlar.

Bakanlıkça hazırlanmış Tip Yönetmeliği ve Müfredat Programı bulunmayan özel öğretim kurumları kendi bünyelerine uygun Yönetmelik ve Müfredat Programlarını hazırlarlar.

Özel okullar kendi bünyelerine uygun kurum yönetmeliklerini hazırlarlar.

Bu Yönetmelik ve Programlar Bakanlığın izninden sonra uygulanır.

Öğretim Dili

Madde—61. Özel öğretim kurumlarında öğretim dili Türkçe'dir. Türkçe'den başka bir dille öğretim yapılmasına izin verilmiş bulunan mevcut okullar kendi statüleri içinde öğretime devam ederler. Ancak, yabancı çocukların devam edeceği milletlerarası okullar bu hükmün dışındadır.

Eğitici Faaliyetler

Madde—62. Özel okullardaki eğitici faaliyetler ile öğrenci etüt-eğitim merkezlerinin etüt saatleri dışındaki faaliyetleri, "İlkokul, Orta okul, Lise ve Dengi Okullar Eğitici Çalışmalar Yönetmeliği" hükümlerine göre yürütülür.

İntibak Programları

Madde—63. Yurt dışından gelen çocukların Türk Millî Eğitim Sistemine intibak edilmeleri ve Türkçelerini geliştirebilmeleri için özel okulların bünyelerinde Türkçe hazırlık sınıfı açılabilir. Bu sınıflarda uygulanacak program, kulla-

nılacak kitap ve haftalık ders dağıtım çizelgeleri okullarca hazırlanır. Bakanlığın onayından sonra uygulamaya konulur.

Kayıt-Kabul

Madde—65. Kurumlarda, öğrenci kayıt-kabul işleri aşağıda belirtilen esaslar çerçevesinde yürütülür.

A) Anaokulu ve ilkokullarda;

1) Öğrenci kayıt ve nakilleri resmî okullardaki şartlara göre yapılır.

2) Bünyesinde anaokulu bulunan ilkokullarda, istekli anaokulu öğrencileri doğrudan anasınıfına, anasınıfı öğrencileri de doğrudan bünyesindeki ilkokula kaydedilirler.

3) İlkokul birinci sınıfa alınacak öğrenciler, aday kayıt sistemine göre alınır. Aday kaydı ile başvuranların sayısı o sınıfa kontenjanı aşarsa, noter huzurunda çekilen kur'a ile kesin öğrenci kaydı yapılır. İlkokul birinci sınıflara öğrenci alımında hiçbir surette sınav yapılmaz.

Özel Türk İlkokullarının bünyesinde en az bir anasınıfı şubesi açılması mecburidir. Bu şubenin veya açılacak diğer şubelerin her birinin öğrenci sayısı, ilkokul birinci sınıftaki bir şubenin öğrenci sayısından çok olamaz.

B) Bütün derslerin öğretimini Türkçe yapan özel okulların kayıt kabulleri resmî benzerlerinin kayıt kabulüne göre yürütülür.

C) Bazı derslerin öğretimini yabancı dille yapan orta dereceli özel okulların hazırlık sınıflarına öğrenci kaydı, okulların yönetmeliklerinde tespit edecekleri ve Bakanlıkça da onaylanan esaslar doğrultusunda yapılır.

Bünyesinde ilkokulu bulunan ve bazı derslerin öğrenimini yabancı dille yapan orta dereceli okulların hazırlık sınıflarına alınacak öğrencilerin %50'si kendi ilkokul kısmından %50'si de okul yönetmeliğinde tespit edilen kayıt kabul şartlarına göre alınır. Orta hazırlık sınıflarına devam etmek isteyen ilkokul kısmı öğrencilerinin sayısının orta hazırlık kontenjanının %50'sini geçmesi halinde, okulca Mayıs ayı başında sıralama sınavı yapılır.

İlkokul beşinci sınıftan mezun olan öğrencilerin yabancı dil bilgilerinin ortaokul birinci sınıftaki dersleri takip edebilecek seviyede olup olmadığı ders kesimini takip eden hafta ve yeni öğretim yılında okulların açıldığı ilk iki hafta içinde okulca seviye tespit sınavı yapılmak suretiyle tespit edilir.

Milletlerarası okullara devam edecek öğrencilerle ilgili şartlar Bakanlıkça tespit edilir.

D) Açılacak öğrenci etüt eğitim merkezinin hitap ettiği öğrenci seviyesine göre varsa resmî benzeri kurumlardaki kayıt-kabul şartları, yoksa kendi özel yönetmelik hükümleri uygulanır.

E) Özel kurs ve dershanelerin öğrenci kayıtları kendi özel yönetmelikleri hükümlerine göre yapılır.

Kurs ve Dershaneye Devam Edecekler

Madde—66. İlköğretim çağında olup, ilkokula devam etmeyen öğrenciler, özel kurslara ve dershanelere alınmazlar. İlkokul, orta okul, lise ve dengi okul-

larda okuyan, ayrılan veya mezun olan öğrenciler kurs ve dersanelere devam edebilirler.

Dershane ve kurslarda öğrenciler yaş, tahsil seviyelerine ve derecelerine göre gruplandırılır.

Merkezî İmtihan Sistemi

Madde—67. Hazırlık sınıfı öğrencilerini sınavla seçecek okul sayısı bulunduğu yerde birden fazla olduğu takdirde giriş sınavları ortak yapılır. Ortak yapılacak sınav için o döneme mahsus olmak üzere “Sınav Yürütme Kurulu” oluşturulur. Kurul, kurum temsilcileri arasından seçilecek üç ilâ yedi üye ile velileri temsilen en az bir kişiden meydana gelir ve Millî Eğitim Müdürlüğünün koordinatörlüğünde çalışır. Kurulun çalışma usul ve esasları Bakanlığın onayından sonra yürürlüğe girer.

Ortak yapılacak sınava o ilin dışındaki sınavla öğrenci alacak diğer okullarda katılabilir.

Sınav Yürütme Kurulu:

- a) Sınavla ilgili esasları tespit etmek,
- b) Sınavın güvenli bir ortam içerisinde yapılmasını sağlamak,
- c) Kayıt kabulü ile ilgili esasları ve kullanılacak matbu evrakı tespit ederek uygulamak, ile görevlidir.

Kanun, yönetmelik, Bakanlık emirleri ile sınav yürütme kurulunun tespit edeceği ve Bakanlıkça onaylanan yönerge ve kılavuzda belirtilen kurallara aykırı hareket eden okullar hakkında işlem yapılır. Ayrıca bu okullar bir sonraki yıl ortak sınav sistemine dahil edilmez.

Ortak sınava katıldığı halde kayıt dönemi sonunda tespit edilen orandan fazla kontenjan açığı kalan okullar sınav sistemine katılamazlar.

Sınav sisteminden çıkarılan okullar bir yıl sistem dışı kaldıktan sonra sınav sistemine girmek için müracaat edebilirler.

Öğrenci Nakilleri

Madde—68. öğrenci nakilleri ile ilgili işlemler aşağıdaki şekilde yapılır.

A) İlkokullarda birinci sınıf dışında, ara sınıflarda öğrenci nakilleri aşağıda belirtilen esaslardan birinin yer aldığı Bakanlıkça onaylanmış kurum yönetmeliğine göre yapılır.

Aday kayıt sistemine göre başvuranların sayısı, o sınıfa ait kontenjanı aşarsa;

1) Noter huzurunda çekilen kur'a sonucuna göre kesin öğrenci kaydı yapılır.

2) Öğrencilerin bitirdiği sınıfın öğretim programındaki derslerden okul idaresini belirleyeceği usul ve esaslar çerçevesinde yapılacak yazılı veya sözlü sınav sonucundaki sıralama ile öğrenci kaydı yapılır.

3) Başvuru tarihî sırasına göre yapılır.

B) Aynı şehir içinde bulunan ve bazı derslerin öğretimini yabancı dille yapan özel okulların hazırlık sınıflarında öğrenci nakli yapılamaz. Ancak;

Hazırlık sınıflarında kalan öğrencilerin nakilleri;

1) Velisinin nâkil için yazılı başvurusu,
2) Naklen gitmek istediği okulun kontenjanının ve kurum yönetmeliğinin kayıt kabul şartlarının uygun olması,

3) Şehir dışı hazırlık sınıfı nâkil işlemlerinde, naklen gidilecek okulun kontenjanının ve kayıt kabul şartlarının uygun olması, halinde yapılabilir.

Naklen gidilecek okulun hazırlık sınıfının eğitim süresinin iki yıl olması halinde, okulda takip edilen yabancı dilden yapılacak yazılı ve sözlü sınav sonucuna göre öğrenci, seviyesine uygun hazırlık sınıfına kabul edilir.

C) Bazı derslerin öğretimini yabancı dille yapan özel okulların hazırlık sınıfı dışındaki sınıfları ile diğer özel orta okul ve liselerde nâkil işlemleri naklen gidilecek okulun kontenjanının ve kayıt kabul şartlarının uygun olması halinde yapılabilir.

D) Özel Fen Liseleri arasında, sınıf kontenjanını ve genel kontenjanı aşmamak şartına ve okul yönetmeliğinin kayıt kabul şartlarına uymak kaydıyla öğrenci nakli yapılır.

E) İl içi ve il dışından yapılacak öğrenci nakillerinde başvuru, velisi tarafından öğrencinin okuduğu okula yapılır.

Okul müdürlüğü öğrencinin mazeretini gösteren belge ile birlikte, öğrencinin davranış notu ve yıl sonu başarı ortalamasını nakletmek istediği okul müdürlüğüne gönderir. Alınacak olumlu yazı üzerine tasdikname düzenlenerek nâkil işlemi yapılır.

Yurt dışındaki resmî görevlerinden dolayı tedhiş ve suikaste uğrayanların çocukları kontenjanına bakılmaksızın doğrudan istedikleri okula kaydedilirler.

Yurt dışından yapılacak nakillerde başvuru, öğrencinin okumak istediği okul müdürlüğüne yapılır.

Bazı derslerin öğretimini yabancı dille yapan yurt içindeki resmî ve özel okulların öğrencileri ile yurt dışından naklen gelen öğrenciler; ayrıldıkları okulda okudukları esas yabancı dilden farklı bir yabancı dile geçmek ve kaydolacakları okulda bu yeni yabancı dille öğrenimlerine devam etmek istemeleri halinde, bu konuda velilerinin yazılı başvurusu üzerine öğrenim görmek istedikleri yabancı dilden seviye sınavına alınırlar. Seviye sınavları, yazılı sınavları esaslarına göre yapılır. Sınavı başaran öğrenciler öğrenimlerine bu dille devam ederler.

Nâkil işlemleri, her yıl açıklanan çalışma takviminde belirtilen süre içerisinde okul müdürünün başkanlığında diğer yönetici ve öğretmenlerden kurulacak en az üç kişilik bir komisyon tarafından yapılır.

Belirtilen tarihler dışında öğrenci nakilleri 72. Maddeye uygun olarak yapılır.

Nakillerde Kontenjan

Madde—69. Müracaatların 68. Maddede belirtilen usul ve esaslar dahilinde tamamlanması sonucunda, öğrencinin nakletmek istediği okulun sınıfında kontenjan müsaitse doğrudan, müracaat sayısının, kontenjanı aşması halinde aşağıdaki usul ve esaslara göre öğrenci nakli yapılır.

a) Naklen gelen öğrenciler orta birinci sınıfta yabancı dil ve matematik, diğer sınıflarda yabancı dil, matematik ve fen konularında sıralama sınavı yapılır. Sıralama sınavı bir önceki sınıfın ders programlarına göre yapılır.

b) Orta birinci sınıflarda 100 puan üzerinden yabancı dilden en az 50, yabancı dil ve matematik puan ortalamasının en az 50, diğer sınıflarda yabancı dilden en az 50, matematik veya fen derslerinin birinden en az 50, üç dersin ortalamasının en az 50 puan olması şartı aranır.

Sınav sonucunda, yukarıda belirtilen şartları taşıyan öğrenciler başarı sırasına konur ve kontenjan nispetinde öğrenci alınır. Kontenjan dolmadığı takdirde aşağıdaki esaslara göre yeni bir sıralama yapılarak kontenjan tamamlanır.

1) Orta birinci sınıflarda yabancı dil puanı en az 50 olup ortalaması düşük olanlar; diğer sınıflarda yabancı dil puanı en az 50 olup, diğer derslerden birinin puanı ve üç dersin ortalaması yüksek olanlar (b) bendindeki esaslara göre sıralanır.

2) Bu sıralama sonunda da kontenjan dolmazsa yabancı dil ve sıralamaya esas diğer derslerin puanları kademeli olarak düşürülüp yeni sıralama listesi hazırlanır.

Özel okulda okurken resmî bir okula naklen giden bir öğrenci, bir kanaat dönemi içerisinde eski okulunda takip edilen öğretim programına uygun herhangi bir özel okula geçebilir.

Resmî okullardan bazı derslerin öğretimini yabancı dille yapan özel okullara, yabancı dil ve öğretimi yabancı dille yapılan derslerden seviye tespit sınavı yapılarak denk bulunan sınıfa naklen öğrenci alınabilir. Kontenjanın müsait olmaması ve seviyenin uygun olmaması halinde öğrencinin velisinin muvafakati ile bir alt sınıfa da kayıt yapılabilir.

Anadolu Liselerine Nâkil

Madde—70. Bazı derslerin öğretimini yabancı dille yapan özel okullarda aynı program uygulayan resmî okullara yapılacak nakiller “Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Bazı Derslerin Öğretimini Yabancı Dille Yapan Resmî Okullar Yönetmeliği”ne göre yapılır.

Orta Okul ve Liselere Nâkil

Madde—71. Bir kısım derslerin öğretimini yabancı dille yapan özel okullardan aynı programı uygulayan resmî bir okula nakleden öğrenciler hakkında “Lise ve Orta Okullar Yönetmeliği”nin ilgili maddelerine göre işlem yapılır.

Özel Okullar Arasında Nâkil

Madde—72. Özel okullar arasında öğrenci nakli her yıl ders kesiminde başlar, yeni öğretim yılının başlamasına 15 gün kalıncaya kadar devam eder. Bu nakillerinde öğrenci velisinin yazılı müracaatı yeterli mazeret sayılır. Genel nakillerin bitiminden sonra zarurî sebeplerden dolayı meydana gelen öğrenci nakilleri aşağıdaki mazeret ve şartlar dahilinde;

a) Öğrencinin resmî sağlık kurullarından alacağı rapora,

b) Öğrenci velisinin görevi, işi veya ikametgahı dolayısıyla yerini değiştirmesi halinde resmî makamlardan alacağı belgelere dayanılarak bekleme, sorum-

luluk ve bütünleme sınavı tarihleri dışında kontenjan dahilinde ve kurum yönetmeliğinin kayıt kabul şartlarına uyması halinde yapılır.

TEFTİŞ DENETİM VE SORUŞTURMA

Teftiş

Madde—89. Özel ilkokul ve ilkokul seviyesindeki program uygulayan özel öğretim kurumlarının teftişi ilköğretim müfettişlerince, orta öğretim ve dengi program uygulayan özel öğretim kurumlarında ise teftiş Bakanlık müfettişlerince yapılır. Kurumların genel denetimleri sırasında öğretmenlerin ders teftişleri de yapılır. Teftiş sonucunda tanzim edilen raporların bir sureti Bakanlığa gönderilir.

Denetimlerde kurumların bünyelerine göre bilirkişi kullanılabilir. Bu bilirkişilerin tespiti nitelik ve şartları, çalışma usulleri Bakanlıkça belirlenir.

Vakıf, Dernek ve Şirketlerin Denetimi

Madde—90. Amaç ve faaliyetleri arasında özel öğretim kurum işletmeciliği bulunan tüzel kişilerin her çeşit işlem, karar, faaliyet ve evrakını, ilgili diğer makamların denetim hakları saklı kalmak kaydı ile teftiş ve denetlemeye Bakanlık yetkilidir. Tüzel kişiler genel kurul toplantı tarihlerini en az bir hafta önceden Bakanlığa yazılı olarak bildirirler. Bakanlıkça gerek görüldüğü takdirde genel kurul çalışmalarını takip etmek üzere bir temsilci gönderilir.

İşten El Çektirme

Madde—91. Kurumların teftişi sırasında, lüzum ve zaruret görülen durumlarda, o kurumun müdür ve öğretmenlerine işten el çektilirilebilir.

İşten El Çektirmede Alınacak Tedbirler

Madde—92. İşten el çektilirmede hizmetin aksamaması için aşağıdaki tedbirler alınır.

a) İşten el çektilirilen müdürün yerine, kurumun müdür baş yardımcısı, müdür başyardımcısı bulunmadığı takdirde diğer müdür yardımcılardan biri veya kurucunun Bakanlığın onayıyla görevlendireceği yahut Bakanlığın kurucunun görüşünü göz önünde bulundurmak suretiyle şartları taşıyan bir kimse geçici olarak görevlendirilir.

Müdürü vekalet eden veya yerine geçici olarak görevlendirilen kimseye işten el çektilirilen müdürün sözleşmesinde yazılı müdürlük ücretinin yarısı kurcu tarafından ödenir. Görevlendirilen kişi kurum dışından ise; bu ücretten daha fazlası verilebilir.

b) İşten el çektilirilen müdür başyardımcısı ve müdür yardımcılarna ait idari görevler, ücret söz konusu olmaksızın diğer müdür yardımcılarna tarafından yapılır.

c) İşten el çektilirilen öğretmenlerin açık kalan dersleri için bu yönetmeliğın 58. Maddesi hükmüne göre işlem yapılır.

Tip Yönetmelikleri

Madde—93. Okullar dışında kalan özel öğretim kurumları hakkında bu Yönetmelik hükümlerine uygun olarak Bakanlıkça tip yönetmelikler hazırlanır.
Hazırlanan tip yönetmeliklere göre açılacak okullar dışındaki özel öğretim kurumu kendi iç yönetmeliğini düzenler ve Valilik onayından sonra uygulamaya koyar.

Okul Dışından Bitirme

Madde—94. Özel okullarca okul dışından bitirme imtihanları yapılamaz.

**ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARINDA GÖREVLENDİRİLEN
PERSONELİN ADAYLIK İŞLEMLERİ İLE SİCİL VE DİSİPLİN
AMİRLERİ HAKKINDA YÖNERGE
(Tebliğler Derg. 20.11.1995/2443)**

Amaç

Madde—1. Bu Yönergenin amacı,

a) Özel öğretim kurumlarında görevli aday öğretmen, uzman ve usta öğreticilerle ilgili olarak Millî Eğitim Bakanlığına bağlı Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliğinin hükümlerinin uygulanmasında birlik ve beraberliği sağlayıcı usulleri belirlemek,

b) Kurumlarda görevli personelin sicil ve disiplin amirlerini tespit etmektir.

Kapsam

Madde—2. Bu Yönerge 625 sayılı Kanun hükümlerine göre açılan özel öğretim kurumlarında görevli personelin adaylık, sicil ve disiplin amirleriyle ilgili işlemleri kapsar. (Milletlerarası özel öğretim kurumları hariç)

Dayanak

Madde—3. Bu Yönerge, 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu, Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Özel Öğretim kurumları Yönetmeliği ve 30.. 1995 tarih ve 2423 sayılı Tebliğler dergisinde yayımlanan Millî Eğitim Bakanlığı Aday Memurlarının Yetiştirilmelerine İlişkin Yönetmeliğine dayanmaktadır.

Adaylık Süresi

Madde—5. Aday olarak atananların adaylık süresi bir takvim yılından az, iki takvim yılından çok olamaz.

Eğitim ve öğretim hizmetleri sınıfı dışındaki sınıflarda adaylığı kalkanlardan aday öğretmen olarak atananlar sadece uygulamalı eğitim yönünden adaylığa tabi tutulurlar.

Üniversite veya yüksek okullarda en az iki takvim yılı öğretim görevlisi, öğretim üyesi veya fiilen derse girmek suretiyle araştırma görevlisi veya okutman olarak görev yapanlardan kurumlarda görev alabilme nitelik ve şartlarını taşıyanlar ile alanında en az iki yıl çalışan öğreticiler özel öğretim kurumlarında görev almaları halinde aday muamelesine tabi tutulmazlar.

Adaylık Uygulaması

Madde—6. Özel öğretim kurumlarında aday görevlendirilebilmesi için (rehberlik servisinde görevli rehber öğretmen, ölçme ve değerlendirme, program geliştirme ve benzeri uzmanlar hariç) kurumda adayın branşında rehber öğretmen olabilme şartlarını taşıyan öğretmen bulunmaması halinde bu görev diğer şartları taşıyan başka branşta en az bir asıl görevli aylık ücretli öğretmen, uzman veya usta öğretici bulunması gerekir.

Adaylar, kurumlarında rehberin gözetim ve denetiminde temel, hazırlayıcı ve uygulamalı eğitimlerini tamamlarlar. Ayrıca adaylar, eğitimden sorumlu bulunan yetkililerden de yararlanarak tabi tutuldukları eğitim programlarında yer alan konuları kapsayan birer adaylık dosyası hazırlarlar.

Dershanelerde öğretmen olarak görev alan adaylar kurumlarında temel ve hazırlayıcı eğitim sonunda yapılan sınavda başarılı olmaları halinde uygulamalı eğitim için görevli olduğu kurumda ve millî eğitim müdürlüklerince tespit edilen okullarda görevlendirilirler.

Göreve Başlama Halinde Yapılacak İşlem

Madde—7. Kurumlarda görevlendirilen aday öğretmen, uzman ve usta öğreticiler geçici olurlarında belirtilen tarihten itibaren görevlerine başlatılır.

Dershanelerde görevli aday öğretmenin adaylık süresinin tamamlanması için temel ve hazırlayıcı eğitim programının bitim tarihinden itibaren 15 gün içerisinde Millî Eğitim Müdürlüklerince tespit edilen okullarda da uygulamalı eğitime başlaması gerekir. Süresi içerisinde uygulamalı eğitime başlayan veya başlamayan aday öğretmen hakkında stajyerin yetiştirilmesiyle görevli okul müdürlüğüne 7 gün içerisinde Millî Eğitim müdürlüğüne bilgi verilir.

Göreve Başlamama Halinde Yapılacak İşlem

Madde—8. Belgeye dayalı mazereti olmaksızın 15 gün içerisinde adaylık eğitimine başlamayanların ilgili makamlarca geçici olurları iptal edilerek görevine son verilir.

Eğitim İle İlgili Genel İlkeler

Madde—9. Adayların,

c) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına, Atatürk ilke ve inkılaplarına, Anayasa ifadesini bulan Türk Milliyetçiliğine sadakatla bağlı kalacak, Türkiye Cumhuriyeti kanunlarını milletin hizmetinde, tarafsızlık ve eşitlik ilkelerine bağlı kalarak uygulayacak, yurt ve vatandaş sevgisiyle dolu, güler yüzlü, yol gösterici, vatandaşlara daima yardımcı, disiplinli ve bilgili personel olacak şekilde yetiştirilmeleri,

b) Hizmetin gerektirdiği bilgi ve becerileri kazanarak zaman ve kaynak israfına meydan vermeden hizmetlerin en verimli şekilde yerine getirilmesini sağlayacak yönde yetiştirilmeleri,

c) Adaylık eğitimlerinin birbirini takip eden bir sıra içinde ve öğretim seviyeleri dikkate alınarak düzenlenip yürütülmesi,

ç) Öğretmen, uzman ve usta öğretici olarak atanabilmeleri için adaylık eğitiminin her devresini başarı ile tamamlamış olmaları,

d) Özel okullarda görevlendirilen adaylar ile okullar dışındaki kurumlarda görevlendirilen aday öğretmenler kendi kurumlarında, dershanelerde görevli aday öğretmenler ise, kendi kurumlarında girmekle mükellef oldukları ders saatleri dışında kalan zamanlarında, kurumun seviyesine göre millî eğitim müdürlüklerince gösterilecek resmi veya özel okulda adaylık sürelerini tamamlamaları, esastır.

Temel Eğitim Programı

Madde—15. Temel eğitim programı adayların atandıkları görev ve öğrenim durumları dikkate alınarak aşağıdaki konular çerçevesinde hazırlanır.

- 1) Atatürk ilkeleri,
- 2) TC Anayasası,
- 3) Genel olarak devlet teşkilatı,
- 4) Devlet memurları Kanunu,
- 5) 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu,
- 6) Yazışma kuralları ve dosyalama usulleri,
- 7) Devlet malını ve eğitim tesis ve araç gereçlerini koruma ve tasarruf tedbirleri,
- 8) Halkla ilişkiler,
- 9) Gizlilik ve gizliliğin önemi,
- 10) İnkılap Tarihi,
- 11) Millî Güvenlik bilgileri,
- 12) Türkçe-Dilbilgisi kuralları.

Temel Eğitim Programının Uygulanması

Madde—16. Temel eğitim programı kurum eğitim ve sınav yürütme komisyonları sorumluluğunda uygulanır. Adaylar, temel eğitim programlarına rehber nezaretinde katılır. Bu süre esnasında öğrencileri değerlendiremezler. Bu uygulama sonunda adayların başarı seviyelerini tespit etmek amacıyla 20. Madde belirtilen ilke ve yöntemler çerçevesinde temel eğitim sınavı yapılır.

Hazırlayıcı Eğitimin İlkeleri

Madde—17. Hazırlayıcı eğitimin ilkeleri şunlardır:

a) Hazırlayıcı eğitimin hedefi, adayların görevleri dikkate alınarak bu görevlerin yürütülmesi için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmak ve görevlerine uyumlarını sağlamaktır.

b) Hazırlayıcı eğitim süresi toplam 110 saatlik programdan aşağı olmamak üzere bir aydan az, iki aydan çok olamaz.

c) Hazırlayıcı eğitim, temel eğitimin bitiminden sonra başlar.

Hazırlayıcı Eğitim Programı

Madde—18. Hazırlayıcı eğitim programı adayların, kadro ve görevleri dikkate alınarak aşağıdaki konular çerçevesinde hazırlanır:

- 1- Bakanlık Teşkilatının,
 - a) tanıtılması, b) Görevleri, c) Teşkilatı, ç) İlgili mevzuatı, d) Kurumların tanıtılması, e) Diğer kurumlarla ilişkileri,
- 2- Adayların görevleri ile ilgili konular,
- 3- Eğitim ve Sınav Yürütme Komisyonunun uygun göreceği diğer konular,
- 4- Adayların hazırlayıcı eğitim programları yukarıda belirtilenlerle birlikte aşağıdaki konuları kapsar.
 - a) Yıllık plan, b) Ünite Planı, c) Dersin işlenmesi için gerekli araç gereçler,
 - d) İş ilişkileri, e) Uygulamada tarafsızlık, f) İlgili diğer konular.

Hazırlayıcı Eğitim Programının Uygulanması

Madde—19. Hazırlayıcı eğitim programı eğitim ve sınav yürütme komisyonlarının sorumluluğunda uygulanır. Adaylar, hazırlayıcı eğitim programlarına rehber nezaretinde katılır. Bu süre esnasında öğrencileri değerlendiremezler. Bu uygulama sonunda adayların başarı seviyelerini tespit etmek amacıyla 20. Madde belirtilen ilke ve yöntemler çerçevesinde hazırlayıcı eğitim sınavı yapılır.

Temel ve Hazırlayıcı Eğitimin Değerlendirilmesi

Madde—22. Temel ve hazırlayıcı eğitim sonunda yapılan sınavlarda sınav kağıtları 100 tam puan üzerinden değerlendirilir. Kurumlarca bu değerlendirmede 60 ve daha yukarı puan alanlar başarılı sayılır. Başarısız sayılan adayların sınav kağıtları komisyonca en geç bir gün sonra bir defa daha okunarak değerlendirilmeye alınır. Buçuklu puanlar bir üst tam puana tamamlanır.

Sınav Sonuçlarının Bildirilmesi

Madde—23. Kurumca sınav sonuçları, sınavların yapıldığı günü izleyen iki gün içinde ilân edilerek sınav sonuçları liste halinde eğitim ve sınav yürütme komisyonuna gönderilir. Başarısız adaylara sonuçlar ayrıca yazılı olarak tebliğ edilir.

İtiraz

Madde—24. Adaylardan sınav sonucunda başarısız olanlar sınav sonuçlarının kendilerine tebliğini takip eden iki gün içinde dilekçe ile eğitim ve sınav yürütme komisyonu başkanlığına itiraz edebilirler.

Eğitim ve sınav yürütme komisyonu bu şekilde yapılan itirazları on gün içinde inceler ve karara bağlar. Sonuç, itirazı yapana yazı ile duyurulur. Sınavlara itiraz edenler, itirazları sonuçlanıncaya kadar bir sonraki adaylık eğitimine devam ederler. Yapılacak incelemede başarılı olmadığına karar verilenlerin başarısız oldukları eğitimleri bir defaya mahsus olmak üzere tekrarlatılır.

İtirazı inceleyen komisyonun verdiği karar kesindir.

Ayrıca, kendi yerine başkasını sınava sokanlar hakkında Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulunulur.

Sınavlara Katılmama

Madde—25. Belge ile ispatı mümkün zorlayıcı sebepler dışında sınavlara katılmayanlar başarısız sayılır.

Zorlayıcı sebeplerle sınava katılmadıklarını belgeleyenlerin sınavları bu özürlerinin kalktığı tarihi takip eden ilk hafta içinde yapılır.

Sınavları Geçersiz Sayılacaklar

Madde—26. Adayların adaylık eğitim sınavları aşağıdaki durumlarda geçersiz sayılır:

- a) Kopya çekmeye teşebbüs etmek,
- b) Sınav düzenine aykırı davranışta bulunmak,
- c) Kendi yerine başkasını sınava sokmak,

Bu durumları bir tutanakla belirlenerek (a) ve (c) fıkrası kapsamına girenler hakkında 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 56 ve 57. Maddeleri, (b) fıkrası kapsamına girenler hakkında ise eğitim ve sınav yürütme komisyonunca verilecek karar doğrultusunda işlem yapılır.

Uygulamalı Eğitimle İlgili İlke ve Yöntemler

Madde—28. a) Uygulamalı eğitimin hedefi, adaylara hazırlayıcı, eğitim döneminde verilen teorik bilgileri ve işgal ettikleri kadro ve görevleri ile ilgili diğer bilgi ve işlemleri ve kazandırılan becerileri uygulamak suretiyle tecrübe kazandırmaktır.

b) Uygulamalı eğitim, hazırlayıcı eğitimden sonra eğitim ve sınav yürütme kurulunca belirtilen tarihte başlar,

c) Uygulamalı eğitim süresi toplam 220 saatlik programdan aşağı olmamak üzere, dokuz aydan çok olamaz,

ç) Adaylar, uygulamalı eğitimlerini kurumlarında tamamlarlar. Dershanelerde görevli aday öğretmenler ise, uygulamalı eğitimlerini, kendi kurumlarında girmekle mükellef oldukları ders saatleri dışında kalan zamanlarında, millî eğitim müdürlüklerince gösterilecek resmi veya özel okulda tamamlarlar.

d) Uygulamalı eğitime tabi tutulan öğretmen ve öğrenciler:

1- Görevli buldukları okulda yapılan öğretmenler kurulu toplantıları ile görevlendirildikleri her türlü kurs, seminer, konferans ve diğer eğitsel etkinliklere katılmak zorundadırlar.

2- Temel eğitim ve hazırlayıcı eğitim sonunda başarılı olan aday, kurumunda rehberin gözetim ve denetiminde derse girebilir, değerlendirme yapabilir ve bağımsız nöbet görevi üstlenirler.

Uygulamalı Eğitim Programları

Madde—29. Adayların uygulamalı eğitim programları eğitim ve sınav yürütme kurulu tarafından belirlenen ilkeler çerçevesinde kurum eğitim ve sınav yürütme komisyonlarının sorumluluğunda, adayların görevlendirileceği birimin özelliği dikkate alınarak aşağıda belirtilen konularda hazırlanır:

- 1- Yazışma ve dosyalama kuralları,
- 2- Sorumluluğuna verilen araç ve gereçleri kullanma ve bakımını yapma,
- 3- Görevi ile ilgili mevzuatı bilme ve kurallarına uyma,
- 4- İş ilişkileri,

- 5- Çevre ilişkileri,
- 6- Ast, üst ilişkileri,
- 7- İnsan ilişkileri,
- 8- Gizlilik dereceleri, yazışma ve gizlilik dereceli evrakın saklanması,
- 9- Görevi ile ilgili gözlem, araştırma ve incelemeler,
- 10- Güvenlik ve koruma tedbirleri,
- 11- Uygulamada tarafsızlık,
- 12- Zamanın ve kaynakların verimli şekilde kullanılması,
- 13- İlgili diğer konular.

Adayların uygulamalı eğitim programları yukarıda belirtilenlerle birlikte aşağıdaki konuları da kapsar:

- 1- Yıllık plan,
- 2- Ünite planı,
- 3- Günlük ders planı,
- 4- Dersin işlenmesi için gerekli araç, gereçler,
- 5- Atölye öğretiminde öğrencilerin yapacakları iş ve uygulamalara ilişkin temrin resimleri ve projeler,
- 6- Kurumun bulunduğu çevrenin ve bu çevredeki çeşitli kuruluşların eğitim faaliyetleri ve ders amaçlarının gerçekleştirilmesi yönünden incelenmesi ile ilgili hususlar,
- 7- İnceleme gezilerinin planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi,
- 8- Bir kısım ders ve uygulamaları endüstride yapan okullarda, öğrencilerin izlenmesi ve değerlendirilmesi,
- 9- Sınıf ve danışman öğretmenlik çalışmaları,
- 10- Öğretmenler kurulunun görevleri ve kurulun sekreterlik hizmetleri,
- 11- Öğrenci ve rehberlik hizmetleri,
- 12- Atölye ve laboratuvarların yönetimine ilişkin konular,
- 13- Ölçme ve değerlendirme araçlarının hazırlanması, uygulanması ve geliştirilmesi,
- 14- Kurumun genel işleyişi ile ilgili yönetmelikler,
- 15- Kurumun yönetimi ile ilgili uygulamalar.

Uygulamalı Eğitimin Yaptırılması

Madde—30. Uygulamalı eğitim, belirlenen uygulamalı eğitim programları doğrultusunda adayın görev yaptığı özel kurumu müdürünün veya dershanelerde veya dershanelerde görev yapan aday öğretmenler millî eğitim müdürlüklerinin gösterdiği okul müdürünün ve kurum müdürünün sorumluluğunda yapılır.

Millî eğitim müdürlükleri kurumlarda görevlendirilen adayların yetiştirilmesi için gerekli tedbiri alır. Özel okul öncesi eğitim kurumu ve ilköğretim okullarında, ilköğretim okulu seviyesinde öğrenim veren dershaneler ile öğrenci etüd eğitim merkezlerinde ve kurslarda görevli olan adaylar, adaylık süresi içerisinde en az bir defa ilköğretim müfettişlerince teftiş edilirler.

Adayların yetiştirilmelerinden kurum müdürü ile rehber sorumludur.

Rehber, Ortaokul, lise ve dengi okullarda zümre öğretmenleri, zümre başkanı ve kurum idaresi, diğer kurumlarda zümre öğretmenleri, varsa zümre baş-

kanı ve kurum idaresi, eğitim ve sınav yürütme komisyonunca hazırlanan yetiştirme programını uygular.

Rehber Eğitici ve Öğretmenlerin Seçimi

Madde—31. Uygulamalı eğitim yaptıracak personel görev yaptığı kurum müdürü tarafından, meslek tecrübesine sahip, hizmete yatkın ve başarılı personel arasından, a) Aday öğretmenlerin yetiştirilmesi amacıyla rehber öğretmen,

b) Öğretmenler dışındaki adayların yetiştirilmesi amacıyla rehber eğitici görevlendirilir.

Rehber Eğitici ve Rehber Öğretmenlerin Görevleri

Madde—32. Rehber eğitici ve rehber öğretmenlerin adayların yetiştirilmesindeki görevleri şunlardır:

a) Okul ve kurum müdürünün emirleri doğrultusunda adayın uygulamalı eğitim programında gösterilen faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için gerekli tedbirleri almak,

b) Adayın uygulamalı eğitim programlarına uygun olarak yetiştirilmesi için, izleme, yöneltme ve rehberlikte bulunmak,

c) Periyodik olarak aday hakkındaki görüşlerini raporlar halinde kurum müdürüne sunmak. Bu raporlarda adaylar hakkında:

1- Eksiklerini tamamlamaya ve yetiştirilmesine yönelik önerileri,

2- Değerlendirilmesine ilişkin hususları belirtmek,

3- Varsa bu hususlara ilişkin belgeleri ibraz etmek

4- Uygulamalı eğitim süresi sonunda adayın adaylığının kaldırılıp kaldırılmayacağına ilişkin görüşünü, sicil amirince dikkate alınmak üzere uygulamalı eğitim değerlendirme belgesindeki niteliklere uygun olarak belirtmek.

Rehber eğitici ve rehber öğretmenler bu görevlerin yerine getirilmesinde okul veya kurum müdürüne karşı sorumludurlar.

Aday İle Birlikte Çalışma Süresi

Madde—36. Uygulamalı eğitim değerlendirme belgesini dolduracak sicil amirlerinin, değerlendirmeye esas nitelikler çerçevesinde adayı izleme, denetleme ve rehberlikte bulunmaları ve bu belgeyi doldurabilmeleri için aday ile en az altı ay birlikte çalışmaları zorunludur.

Ancak sicil amirlerinin görev değişikliği, istifa ve emeklilik gibi sebeplerle görevlerinden ayrılmaları dolayısıyla aday ile birlikte altı aydan az çalışmaları durumunda değerlendirme belgesi, adayın mevcut sicil amirleri tarafından rehber eğitici veya rehber öğretmenlerin, varsa önceki sicil amirlerinin yazılı görüşleri de alınarak doldurulur.

Aday ile iki aydan az olmamak üzere birlikte çalışan sicil amirlerinden, ölüm ve görevine son verilme dışındaki çeşitli sebeplerle görevlerinden ayrılanlar aday hakkındaki yazılı görüşlerini varsa belgeleri ile birlikte kendi yerlerine atanarlara bırakmak zorundadır.

Adaylığın kaldırılması

Madde—37. Kurumlarında görev yapan adayların, adaylıklarını kaldırma işlemleri bir takvim yılı dolmadan yapılamaz.

Eğitim programları gereği adaylık eğitimlerinin, bir yıl olan en az adaylık süresini doldurmadan tamamlanması halinde başarılı olanların adaylığı kalkmış sayılmayacağından, adayın kalan sürede görevine devamı sağlanarak göreve başladıkları tarihten en az adaylık süresinin dolacağı bir yılın bitiminden önce adaylıklarının kaldırılma işlemi yapılamaz.

Adaylığın kaldırılmasını teklif edilenlerin adaylıkları valilikçe kaldırılır. Adaylığın kaldırıldığı tarih, kurumda göreve başlama tarihinden itibaren bir takvim yılıdır. Valilikçe adaylığı kaldırılanların durumu ilgili kuruma bildirilir. Onayın bir örneği ilgilinin özlük dosyasına konularak karteksine işlenir.

Adaylığın kaldırılması hususunda sicil amirlerinin olumsuz kanaat bildirmesi halinde, adayların uygulamalı eğitim programını bir defaya mahsus olmak üzere tekrarlamasına, atamaya yetkili makam tarafından izin verilir.

Bu durumda,

a) Adaylık süresinin temel eğitim ve hazırlayıcı eğitim sonunda yapılan sınavlarda başarısız olan adaylar, bir sonraki eğitim programına alınmazlar. Adaylar, başarısız oldukları eğitim devresi bir defadan fazla olmamak üzere tekrarlatılır.

b) Bu tekrarlamalar sonucunda toplam adaylık süresi hiçbir şekilde iki yılı geçemez.

c) Tekrarlanan eğitim devrelerinin sonunda başarılı olduğu tespit edilenlerin, bu maddenin 1. Fıkrası hükümlerine göre adaylıkları kaldırılır.

Adayın ikinci yıl aynı kurumda görev yapabilmesi için sözleşmesinin yenilenmesi gerekir. Aksi takdirde aynı kurumda adaya görev verilmez. Ancak bir başka kurumca teklifinin yapılması halinde, adaya bir yıl daha görev verilir.

İkinci yıl sonunda da başarısız olan adayların görevine son verilerek bir daha kurumlarda görev verilmez.

Adaylıklarını süresi içerisinde tamamlayanlarla ilgili işlemi zamanında yerine getirmeyen kurum müdürleri hakkında yasal takibat yapılır.

Valilikçe Yapılacak İşlemler

Madde—38. İl Millî Eğitim Müdürlüklerince adaylığı kaldırılanların atanacakları kurum türü itibariyle ayrı ayrı ve ilk göreve başladıkları tarih ile branşlarını da belirten isim listeleri hazırlanır.

Bu liste her yıl Kasım ayı içinde Bakanlığa gönderilir.

Kurumlarda Yapılacak İşler

Madde—39. Adayla ilgili işlem kurum müdürlüğünce 15 gün içerisinde ilgiliye tebliğ edilir.

Hizmetin birleştirilmesi

Madde—40. Adaylık süresi içerisinde,

a) Askere gidenlerden askerlik dönüşü aynı kurumda görevine başlayanlarla,

b) Kapanan veya kapatılan kurumlarda, devredilen kurumlarda görevli adaylar, kurumun kapandığı veya devredildiği tarihten itibaren 4 ay içerisinde başka bir kurumda görev almaları halinde, önceki hizmet süreleri adaylık süresinin tespitinde dikkate alınır.

Bu hüküm haricinde görev yeri değişenlerin adaylık sürelerinin hesabında bir önceki görev yerindeki hizmet süresi dikkate alınmaz.

Adaylık Süresinde Göreve Devam Etmeme

Madde—41. Adaylık süresinin eğitim devrelerinin her birinde rapor, tutukluluk gibi çeşitli sebeplerle toplam eğitim sürelerinin dörtte birinden daha fazla görevine devam edemeyen adayların, adaylıkları atamaya yetkili makam tarafından devamsızlık yapılan devre tekrarlatılır. Eğitim devresinin ikinci tekrarında da bu durumun devam etmesi halinde ilgilinin görevine son verilir.

Adaylık süresi içinde hal ve hareketlerinde öğretmenlikle bağdaşmayacak durumları ve göreve devamsızlıkları tespit edilen adayların, sicil amirlerinin teklifi ile valilikçe görevle ilişkileri kesilir.

Bu gibilere 3 yıl süre ile özel eğitim kurumlarında görev verilmez.

Okullar Dışındaki Kurumlarda Görevli

Aday Öğretmenlerin Sicil Amirleri

Madde—44. Okullar dışındaki kurumlarda görevli aday öğretmenlerin 1. Sicil amiri, görev yaptıkları kurum müdürü ile staj yaptıkları okul müdürüdür. Adaylar hakkında tanzim edilecek raporlarda her ikisinin de görüşüne yer verilir.

ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARININ SÜREKLİ VE DÜZENLİ VEYA KISA SÜRELİ EĞİTİM ETKİNLİKLERİNE İLİŞKİN GENELGE (17.12.1997/99)

Okulların tatil dönemlerinde özel ve resmî öğretim kurumlarının yanı sıra şirket, vakıf, dernek, belediye ve benzeri gerçek veya tüzel kişiler tarafından açılan “yaz okulu, yaz kursu, yaz spor okulu vb” adlar altında düzenlenmiş eğitim faaliyetlerinin bulunup bulunmadığının, Bakanlığımıza bildirilmesi Valiliklere göndermiş olduğumuz ilgi (a) yazımızla istenmiştir.

Valiliklerden alınan yazıların değerlendirilmesi sonucunda bu faaliyetlerin;

a) Kültür, sanat ve sportif etkinlikler yolu ile çeşitli alanlarda bilgi ve beceri kazandırma, faydalı alışkanlıklar edindirme, dinlenme zamanlarını doğru kullanma ve değerlendirme amaçlı sosyal faaliyetler çerçevesinde düşünülen eğitici çalışmalar olduğu,

b) Genellikle özel ve resmî okullar, diğer Bakanlıklara bağlı kurum ve kuruluşlar üniversitelere bağlı kuruluşlar, gençlik ve spor il müdürlükleri, il müftülükleri, halk eğitim merkezleri, özel dershaneler, okul koruma dernekleri, bele-

diyeler, vakıflar spor kulüpleri, şirketler, talebe yurtları, çeşitli dernekler tarafından açılıp sürdürüldüğü, ifade edilmektedir.

TC Anayasası'nın 42. Maddesinde yer alan "Eğitim ve öğretim, Atatürk İlkeleri ve İnkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz" hükmü doğrultusunda eğitim ve öğretim faaliyetlerinin Devletin gözetim ve denetimi altında düzenlenmesi gerekmektedir. 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 56. Maddesinde yer alan "Eğitim ve öğretim hizmetlerinin bu Kanun hükümlerine göre Devlet adına yürütülmesinden, gözetim ve denetiminden Millî Eğitim Bakanlığı sorumludur" hükmü de "yürütme, gözetim ve denetim" sorumluluğunu Millî Eğitim Bakanlığına vermektedir. Bu sebeple resmî veya özel çeşitli kurum veya kuruluşların görev yetki ve sorumluluklarını belirleyen kanunlarda, eğitim ve öğretim kapsamında düşünülebilecek faaliyet düzenleyebileceklerine dair hükümlerin yer alması, eğitimin resmî-özel ayrımı yapılmaksızın paylaşılabilen bir hizmet olduğunun vurgulanmasından ibaret olup; Millî Eğitim Bakanlığı'nın Devlet adına "denetim ve gözetim" sorumluluğunu azaltmamakta, aksine önem, öncelik ve vazgeçilmezliğini ortaya koymaktadır.

Bu sebeple genellikle ilk ve orta öğrenim yaşındaki öğrenciler için okulların tatil olduğu dönemlerde yapılan bu olumlu eğitim etkinliklerinin, başta TC Anayasası'nın 42. Maddesi ile 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun ilgili hükümleri uyarınca Devletin denetim ve gözetimi altında öngörülen amaç ve ilkeler doğrultusunda yürütülmesi esastır.

Bu çerçevede, sürekli ve düzenli olarak yürütülmesi öngörülen eğitim faaliyetlerinin kurumlaştırılması aşamasında faaliyetin tabi olduğu mevzuat çerçevesinde bağlı oldukları il birimleri yoluyla ilgi (j) genelgede dikkate alınarak valilik izni alındıktan sonra eğitim faaliyetlerine başlayacaklardır.

Geçici, dönemli veya mevsimlik olmak üzere kısa süreli çeşitli türlerde eğitim etkinliklerinin düzenlenmesi için de ilgide gösterilen mevzuat ile açıklanan ilkeler esas alınarak faaliyetin türüne göre ilgili il birimleri yoluyla valilik izni alındıktan sonra faaliyete başlanacaktır.

Söz konusu eğitim faaliyeti için izin talebinde bulunanların başvuruları;

- a) Başvuru sahibinin kuruluş amaçları arasında talep edilen faaliyetin bulunup bulunmadığı; görev, yetki, sorumluluk ve uzmanlık alanına girip girmediği,
- b) Eğitim faaliyeti gösterilecek yer veya alanın sağlık ve bayındırlık yönüyle uygun olup olmadığı, yangına karşı gerekli önlemlerin alınıp alınmadığı,
- c) Eğitim faaliyetinin konu ve amacı için araç-gereç ve diğer donanımın uygun ve yeterli olup olmadığı,
- d) Eğitim faaliyeti, programının içeriği ve program için ayrılan sürenin amaç için yeterliliği,
- e) Eğitim faaliyeti programı için görevlendirilecek elemanların yeterliliği ve işe uygunluğu,

f) Faaliyet karşılığı ücret alınıp alınmayacağı, ücret alınacaksa ücretin uygunluğu, ücret alınmayacaksa faaliyetin giderlerinin hangi kaynaklardan karşılanacağı,

g) Faaliyet sonunda belge verilip verilmeyeceği, verilecek belgenin türü, belgeyi onaylayacak makam, belgede yer alan bilgilerin belge tanzimi ile ilgili usul ve esaslara uygunluğu, gibi temel hususlarda uygunluğunun, eğitim faaliyetinin türüne göre ilgili il birimlerince tespit edilmesi gerekmektedir. Sürekli veya geçici her iki türden faaliyet düzenlenmesinin bütün safhalarında İl Millî Eğitim Müdürlükleri bilgilendirilecek, izin işlemleri aşamasında değerlendirmede ve uygunluk raporlarının tanziminde sorumluluğa katılmaları sağlanacaktır.

İlgili birimler başlatılan faaliyetin konusu, yeri, süresi, programı ile görevli öğretim elemanları ve benzeri bilgileri İl Millî Eğitim Müdürlüklerine bildireceklerdir. 62 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu kapsamına giren faaliyetler için ise bu Kanun ile bu Kanuna dayanılarak çıkarılan yönetmeliklerin hükümleri çerçevesinde gerekli izinlerin alınması gerekmektedir.

Millî Eğitim Müdürlüklerince her ne türden olursa olsun, bilgi ve beceri kazandırmak veya başka maksatlarla eğitim faaliyeti adı altında yürütülen bütün organizasyonların Millî Eğitimin temel amaç ve ilkeleri ile düzenleniş amacına uygun olarak yürütülüp yürütülmediği hususunda gerekli denetimleri düzenli bir biçimde yapılacaktır.

Usulüne uygun olarak izin alınmamış hiçbir eğitim faaliyetine meydan verilmeyecektir. Her ne ad altında olursa olsun izin alınmadan eğitim faaliyetlerinde bulunan kurum, kuruluş veya kişiler hakkında gerekli yasal işlem yapılacaktır.

Gereğini ve konunun iliniz dahilindeki kamu kurum ve kuruluşları ile ilgili birimlere duyurulmasını rica ederim.

Hikmet ULUĞBAY
Millî Eğitim Bakanı

**ÖZEL EĞİTİM KURUMLARININ ÖĞRENCİ ÜCRETLERİ VE
ÜCRETSİZ OKUYACAK ÖĞRENCİ VEYA KURSIYERLER
HAKKINDAKİ ESASLAR
(23 Mayıs 1997)**

A- Ücretlerin Tespiti ve Tahsili

1. 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'na göre faaliyette bulunan kurumlar "Özel Öğretim Kurumları Öğrenci Ücretleri Tespit ve Tahsil Yönetmeliği"nin 5. Maddesi gereğince ücretlerinin, Mayıs ayı içinde ve aynı Yönetmeliğin 6. Maddesine uygun olarak tespit edeceklerdir.

2. Ücret artışları velinin ödeme gücü üzerinde, kamuoyunu rahatsız edici ve velileri zor durumda bırakılacak miktarda olmamalıdır.

3. Kurumlar ilân ettikleri ücreti bir sonraki ilân tarihine kadar değiştirmeyeceklerdir.

Ancak; gelişen ve değişen ekonomik şartlar dikkate alındığında defaten veya kısa süreli ücret ödemeleriyle uzun vadeli ödemelerin bir tutulmaması hem kurumlar hem de veliler açısından faydalı olacaktır.

Bunun için özel okullarda defaten veya kısa süreli taksitlerle ücret ödemelerinde indirim yapılmasına imkân sağlamak maksadıyla yönetmelikte gerekli değişiklik yapılınca kadar Özel Öğretim Kurumları Öğrenci Ücretleri Tespit ve Tahsil Yönetmeliği'nin 5. Maddesinin (g) fıkrası aşağıdaki şekilde uygulanacaktır.

"Kurumlar ilân ettikleri ücretleri bir sonraki ilân tarihine kadar değiştiremezler. Ancak özel okullarda defaten yapılan ödemelerde veya taksit sayıları dikkate alınarak ücret indirimi yapılabilir. İndirim, ücret ilânından öğretim yılı başına kadar geçen süre içinde yapılacak ve miktarı okul tarafından basın yoluyla kamuoyuna duyurulacaktır.

Ücretlerinde indirim yapan özel okullar, öğretim yılı başında, son ücret durumunu Millî Eğitim Müdürlüklerine ve Bakanlığa bildirirler."

4. Mayıs ayından sonra öğretime başlayan özel öğretim kurumları ücretlerini öğretime başladıkları tarihte ilân edeceklerdir.

5. özel Öğretim Kurumları Öğrenci Ücretleri Tespit ve Tahsil Yönetmeliği'nde belirtilen yemek, beslenme, taşıt, pansiyon ve benzeri hizmetleri verecek kurumlar, bu hizmetler için alacakları ücretleri eğitim-öğretim ücretleri ile birleştirmeden ayrı ayrı tespit edeceklerdir.

6. Kurumlar; ücret ilânını 195 sayılı Basım-İlân Kurumu Teşkiline Dair Kanununun 29. Maddesi uyarınca, resmî ilân yayınlama hakkı bulunan gazetelerde ilân etmeleri gerekmektedir.

7. Özel kurslarda (M.T.S.K. hariç) ve öğrenci etüt eğitim merkezlerinde ücretler aşağıdaki esaslara göre ilân edilecektir.

a) Özel öğrenci etüt eğitim merkezleri ile özel kursların tamamında, kurumlar ilân edecekleri azamî ücretler ile birlikte bu ücretin altında tahsil edecekleri 4'er aylık dilimlere ait ücretlerini de ilân edeceklerdir.

b) 4'er aylık dilimlere ait ücretlerin tamamı Mayıs ayında ilân edilmiş olacaktır.

c) İlân edilen ücretler yazımız ekindeki (EK-3) forma işlenerek, Bakanlığa gönderilmek üzere Millî Eğitim Müdürlüklerine verilecektir.

d) Azamî ücret ancak son 4 aylık dilimde tahsil edilebilecektir. Böylece; Üçüncü 4 aylık dilimin ücreti, ikinci 4 aylık dilimin ücretinden, İkinci 4 aylık dilimin ücreti, birinci 4 aylık dilimin ücretinden, fazla olacaktır.

8. M.T.S. Kurslarının ücret ilânları 20 Mayıs 1997 tarih ve 54214 sayılı yazımıza göre yapılacaktır.

9. Aynı programı uygulayan özel öğretim kurumlarının ücretleri, il ve ilçe olmak üzere her yerleşim birimi için ayrı ayrı tespit edilecektir. Büyükşehir statüsündeki illerde, ilçeler esas alınacak, ancak merkez ile ilçeler arasında büyük farklılık bulunmayacaktır. Bu kurumların ücretlerinin çok farklı olması halinde Bakanlıkça ilgili kurumlar hakkında gerekli işlemler yapılacaktır.

10. Bir kurucuya ait birden fazla aynı programı uygulayan kurum bulunması halinde her kurum için ayrı ayrı ücret ilânı yapılabilir.

11. Tespit ve ilân edilen ücretlere uyulup uyulmadığı, kurumun doğrudan bağlı bulunduğu il veya ilçe Millî Eğitim Müdürlüklerince, yakinen takip edilecektir.

B. Ücretsiz Okuyacak Öğrenci Veya Kursiyerler

Kurumlarda ücretsiz okuyacak öğrenci ve kursiyerlerle ilgili olarak yapılan bütün işlemlerde; genel müdürlüğü olan kurumlarda genel müdür, genel müdürlüğü olmayan kurumlarda ise kurum müdürü birinci derecede sorumludur.

Öğrencilerin veya kursiyerlerin ibraz ettiği belgeler kurum müdürü tarafından incelenerek şüpheli görülen beyan ve belgeler kurum müdürlerinin kendi imkanıyla araştırılacaktır.

1. Müdürlükçe araştırmanın yapılamayacağı hallerde konu takip için valiliğe bildirilecektir.

2. İşlemlerde kusur ve ihmali tespit edilen ilgililer hakkında kanunî tahkikat yapılacaktır.

3. Valiliklerce de gerçek dışı beyanda bulunduğu sabit görülenler hakkında Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulunulacaktır.

4. Özel Öğretim kurumlarında ücretsiz okuyacak öğrenci miktarı;

a) Özel Okullarda %2, (Kurumlar ve Gelir Vergisi muafiyetinden yararlananlar %5)

b) Özel Dershanelerde %5,

c) Özel Muhtelif Kurslar, Motorlu Taşıt Sürücüler Kursları ve Öğrenci Etüt Eğitim Merkezlerinde %2,

den az olmayacaktır.

5. Özel öğretim kurumunda ücretsiz okutulacak öğrencilerin tamamen ücretsiz okutulmasının yanı sıra, ücretsiz okutulacak öğrencilerin kuruma getirdiği toplam maliyetin %20, %50, %75 gibi değişik miktarlarda da uygulanarak daha çok öğrencinin bu imkandan yararlanması sağlanacaktır.

6. Ücretsiz okuyan öğrenci ve kursiyerlerle ilgili olarak,

a) Özel okullar, öğretim yılı içinde ücretsiz okuması uygun görülen öğrencilere ait Değerlendirme Kılavuzundaki örneğine uygun tutanağı Haziran ayında öğretim yılı başındaki öğrencilere ait tutanağı ise Kasım ayının ilk haftasında,

b) Okullar dışındaki özel öğretim kurumları ise, (Özel Dershane, MTSK, Özel Muhtelif Kurslar ve Öğrenci Etüt Eğitim Merkezleri) her dönem için hazırlanan, ücretsiz öğrencilere veya kursiyerlere ait tutanağı Kasım ayının ilk haftasında,

Millî Eğitim Müdürlüklerine vereceklerdir.

7. Millî Eğitim Müdürlükleri;

a) Özel okullarca verilen Haziran ayı tutanağını Temmuz ayının il haftası içerisinde,

b) Özel okullar ile özel okullar dışındaki özel öğretim kurumları tarafından Ek-8 Form'a uygun olarak ücretsiz okuyan öğrenci ve kursiyerlere ait düzenlenen tutanaklar, her kurum için ayrı ayrı toplam öğrenci ve kursiyer sayısı ile ücretsiz okuyan öğrenci ve kursiyer sayısı tespit edilip tasnif edildikten sonra, toplu olarak Kasım ayının son haftasında, Bakanlığımız da olacak şekilde gönderileceklerdir.

C. Diğer Hususlar

1. İlân edilen ücretler dışında herhangi bir ad altında (Bağış, yardım, teberru... gibi) ücret alınmayacaktır.

2. Özel dersanelerce, dersanelerine kayıtlı olmayan öğrenciler için ücretli veya ücretsiz "Deneme İmtihani" yapılmayacaktır. Kayıtlı öğrencilerine deneme imtihanı yapan dersaneler, yaptıkları bu imtihan karşılığında herhangi bir ücret talep etmeyeceklerdir.

3. Kurumlarca Mayıs ayında ilân edilen ücret ilânları ve tahmini bütçe tabloları (EK-6), kurum tarafından;

a) Haziranın ilk haftasında ilçe Millî Eğitim Müdürlüğüne,

b) İlçe Millî Eğitim Müdürlüklerince Haziranın ikinci haftasında İl Millî Eğitim Müdürlüklerine,

c) İl Millî Eğitim Müdürlükleri de belgeler üzerinde incelemelerini yaparak, gerektiğinde kullanılmak üzere, "tahmini bütçe" tablolarını muhafaza edeceklerdir. Ücret ilânlarını yazımız ekindeki (EK 1, 2, 3, 4, 5) ise kurum türü itibarıyla tasnif ederek kurum listeleriyle birlikte en geç Haziran ayının sonuna kadar Bakanlığımızda bulunacak şekilde, gönderileceklerdir.

Ayrıca, özel okullar ilân etmiş oldukları ücret ilânlarının bir örneğini Haziran ayının ilk haftası içerisinde Bakanlığımızda bulunacak şekilde Bakanlığımız (0-312) 223 99 26 nolu faksına fakslayacak veya APS ile gönderilecektir.

4. Özel öğretim kurumlarınca her yıl Ocak ayında hazırlanan malî raporlar (EK-7) Millî Eğitim Müdürlüklerince incelenerek, Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği'nin 76. Maddesi gereğince kurum sermayesinin, amacına uygun olarak işletmeye yeterli olmadığı veya aynı Yönetmeliğin aradığı asgarî seviyenin altına düştüğü tespit edilmesi halinde durum Valilik görüşüyle birlikte Bakanlığımıza bildirilecektir.

5. Ekte gönderilen ücret ilânı bildirim formlarında geçen;
- a) Kurum Kodu: Bakanlığımızca öğretime başlama izninde belirtilen kodu,
 - b) Adresi: Kurumun halen faaliyette bulunan adresini,
 - c) Program Kodu: Bakanlığımızca kuruma verilen öğretime başlama izninde belirtilen program veya programların kodlarını,
 - d) Programın Adı: Bakanlığımızca öğretime başlama izninde yazıldığı şekildeki program adı veya adlarını,
 - e) Sınıf: Öğretim yapılan sınıfları,
 - f) Ücret: KDV dahil olarak belirtilen özel okullar için yıllık, özel anasınıfı ve anaokulları ile özel öğrenci etüt eğitim merkezleri için aylık, özel dershaneler ile kurslar (muhtelif ve MTSK) için bir ders saat ücretini, ifade eder.

DERS ÜCRETLERİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELER

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI ÖĞRETMEN VE YÖNETİCİLERİNİN ÜCRETLİ DERS SAATLERİNE DAİR ESASLAR (25 Ocak 1986 - 86/10340)

Madde—3. a, b, c, fıkralarında sayılan Bakanlık merkez ve taşra teşkilatı görevlilerinin,

İlgili mevzuat hükümleri ile tespit edilen inceleme, araştırma, planlama, programlama, eğitim, öğretim, rehberlik ve yönetim gibi görevlerinden haftada 12 saati, "zorunlu ders niteliğinde yönetim görevi" sayılır ve bu görevlerine karşılık ek ders ücreti ödenir.

Madde—4. Müstakil okul öncesi kurumları, kız meslek liseleri uygulama anaokulları ile ilkokullarda görevli öğretmenler (anasınıfı ve kreş öğretmenleri dahil) program, yönetmelik ve yönergelerle tespit edilen haftalık derslerini okutmak zorundadırlar.

Bu öğretmenler, aylıkları karşılığı haftada okutmak zorunda oldukları 18 saatin üzerinde okuttukları her ders saati için, "zorunlu ek ders görevi" ücreti alırlar. Öğretim yılı başında ve sonunda yaptıkları meslekle ilgili çalışma sürelerinde ücretli ders görevlerini yapmış sayılırlar.

Madde—5. İlkokullarda sınıf okutan müdürlerle, müdür yetkili öğretmenlere; aylıkları karşılığı okutmak zorunda oldukları ders saati dışındaki, ders dışı yönetim, eğitim ve öğretim karşılığı olarak haftada 15 saat "zorunlu ek ders görevi ücreti" ödenir.

Madde—6. Gündüz ve gece öğretimi yapılan ortaokul ve liselerdeki genel bilgi, endüstriyel teorik ders ve meslek dersi öğretmenlerine;

a) Ortaokul veya dengi okullarda branşlarında haftada; zorunlu 6 saat, isteğe bağlı olarak da 6 saat,

b) Lise veya dengi okullarda branşlarında haftada; zorunlu 6 saat, isteğe bağlı olarak da 9 saat,

Ücretle ek ders görevi verilebilir. Ancak bu öğretmenlerden kendilerine ücretle zorunlu ek ders verilemeyen veya kısmen verilebilenlere; ihtiyaç halinde ortaokul öğretmenlerine haftada toplam 12 saati, lise öğretmenlerine haftada

toplam 15 saati geçmemek üzere branşların dışında ücretle ek ders görevi verilebilir.

Madde—7. Meslekî ve teknik liselerin atölye ve laboratuvar öğretmenleri ile bu okulların bünyesindeki uygulama anaokulları yönetici ve öğretmenlerine;

a) Ücretle branşlarında haftada zorunlu 20 saat, isteğe bağlı da 4 saat atölye, laboratuvar, endüstriyel teorik ders ek ders görevi olarak verilebilir. Meslekî ve teknik liseler dışındaki Bakanlığa bağlı okul ve kurumlarda görevli atölye ve laboratuvar öğretmenlerine de bu fıkra hükmü uygulanır. Özel eğitim kurumlarında görevli atölye ve laboratuvar öğretmenlerine de bu fıkra hükmü uygulanır. Özel eğitim kurumlarındaki laboratuvar öğretmenlerine bu esasların 3. Maddesinin (b) fıkrası ile verilen 12 saat "zorunlu ders niteliğinde yönetim görevi" dışında ayrıca 8 saate kadar zorunlu ve 4 saate kadar da isteğe bağlı ek ders görevi verilebilir.

b) Bunlardan endüstriyel yönetim yapan atölye ve laboratuvar öğretmenlerine; (Kız teknik öğretim kurumlarındaki endüstriyel öğretim yapılan bölüm öğretmenleri dahil)

(1) 3 saat endüstriyel ders okutanlara 1 saat,

(2) 6 saat endüstriyel ders okutanlara 2 saat,

(3) 9 saat ve daha fazla endüstriyel ders okutanlara 3 saat olmak üzere zorunlu ve isteğe bağlı azami ek ders görevi dışında atölye, laboratuvar ve endüstriyel teorik ders, fiilen derse girmek kaydıyla, ücretle ek ders görevi olarak verilebilir.

c) Meslekî ve Teknik Öğretim Kurumlarının atölye ve laboratuvar öğretmenlerine; işsizliği önleme çevresinde açılacak meslekî kurs ve seminerlerde görev verilmesi halinde ise; (a) ve (b) fıkralarında sayılan miktar dışında haftada 10 saate kadar ücretle ek ders görevi verilebilir.

Madde—8. Örgün eğitim kurumları dışında kalan:

a) Yaygın Eğitim Enstitüsü, Eğitilebilir Çocuklar İş Okulu, Meslekî ve Teknik Açık Öğretim Okulunda,

b) Akşam Sanat Okullarında; Televizyon ve radyo programları ile göze ve kulağa hitap eden üç boyutlu araçlarla eğitim-öğretim yapan, ders kitabı yazan, eğitim öğretim araç ve gereçleri üreten, Bakanlığa bağlı okullara gündüzlü ve yatılı olarak alınacak öğrenci adayların uygulanacak seçme ve yarışma sınavları için soru kitapçığı ve test hazırlayan,

Görevli öğretmen ve yöneticilere, örgün eğitim kurumlarında branşlarındaki benzer öğretmen ve yöneticilerin haftada alabilecekleri azami ücretle ek ders saati sayısı kadar ek ders ücreti ödenir.

Madde—9. Devlet Memurları Yabancı Diller Eğitim Merkezi ve Öğretmeni yetiştirme (hizmet içi eğitim) merkezleri öğretmenlerine haftada 12 saat zorunlu, 6 saat isteğe bağlı ücretle ek ders görevi verilebilir.

Madde—10. Kız Teknik Öğretim Olgunlaşma Enstitüsü, Yetişkinler Teknik Eğitim merkezi, Öğretmen Yetiştirme (Hizmet içi eğitim) Merkezi, Meslekî

Eğitim Merkezi, Halk Eğitim Merkezi, Çıraklık Okulu ve Çıraklık Eğitim merkezi, Pratik Sanat Okulu, Akşam Kız ve Erkek Sanat Okulu, Orta Sanat Bölümü olan Özel Eğitim Okulu atölye ve kurs öğretmenlerine; haftada zorunlu 20 saat, isteğe bağlı da 4 saat ücretle ek ders verilebilir.

Atölye ve laboratuvar ders programı ile birlikte okutulan endüstriyel teorik dersler, atölye dersi sayılır.

Madde—11. Ders dışı hazırlık, eğitim, planlama, yönetim ve öğrenci kişilik hizmetleri karşılığı olarak, zorunlu ücretli ek ders saatleri dışında haftada;

a) İlköğretim okullarının 1. devre öğretmenleri ile sınıf okutan müdürler ve müdür yetkili öğretmenler hariç olmak üzere; ilkokul öğretmenlerine, bu okullarda görevli anasınıfları ve kreş öğretmenleri dahil, özel eğitim okulları yöneticileriyle, rehber, grup rehberi ve 1. devre (ilkokul) öğretmenlerine 3 saat,

b) Rehberlik ve araştırma merkezlerinde görevli yönetici, rehber öğretmen ve gezici özel eğitim öğretmenlerine 1 saat, daha ek ders ücreti ödenir.

Madde—12. Ortaokul ve liselerde öğrenci kişilik hizmetlerini yürüten öğretmenler bu görevlerine karşılık 3 saat ücretli ek ders görevi yapmış sayılır. Bu ders görevi haftalık zorunlu ek ders görevi içinde verilir ve ücret ödenir.

Madde—13. Yöneticiler dahil kadrolu öğretmen sayısı üç ve üçten az olan ortaokullarda, liselerde, Çıraklık Okulu ve Çıraklık Eğitimi Merkezlerinde öğretmen bulunamaması sebebiyle derslerin boş geçmesi halinde, müdür, müdür başyardımcısı ve müdür yardımcılarının yöneticilik görevlerini aksatmamak şartıyla, ücretli zorunlu ders niteliğindeki yönetim görevi ile ders niteliğindeki egzersiz görevi dışında haftada 6 saat daha ücretli ek ders görevi verilebilir.

Madde—14. "Zorunlu ders niteliğinde yönetim görevi" dışında, kurum yöneticilerinden;

a) Liselerin müdür ve müdür başyardımcılarına haftada 6 saat, ortaokul ve ilköğretim okullarının müdür ve müdür başyardımcılarına gündüz öğretimi yapılan okullarda haftada 3 saat, gece eğitimi yapılan okullarda haftada 6 saat,

b) Devlet Memurları Yabancı Diller Eğitim Merkezi, Öğretmeni Yetiştirme (Hizmet içi Eğitim) Merkezleri, Meslekî ve Teknik Açık Öğretim Okulu, Kız teknik Öğretim Kurumları, Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi ile Sekreterlik Meslek Lisesi müdür ve müdür başyardımcılarına haftada 12 saat,

c) Kız Teknik Olgunlaşma Enstitüsü, Yetişkinler Teknik Eğitim merkezi, Çıraklık Okulu ve Çıraklık Eğitim Merkezi, Pratik Sanat Okulu, Akşam Kız ve Erkek Sanat Okulu ve Orta Sanat bölümü bulunan Özel Eğitim Okulları müdür ve müdür başyardımcılarına haftada 12 saat, Halk Eğitim Merkezi Müdürlerine 6 saat,

d) Erkek Teknik Öğretim Kurumları müdür ve müdür başyardımcılarına haftada 15 saat daha "ders niteliğinde egzersiz görevi" verilir ve ek ders ücreti ödenir.

Madde—15. Eğitimin özelliği dikkate alınarak, Anadolu ve Fen Liselerinde görevli;

a) Müdür ve müdür başyardımcılarına; zorunlu ders niteliğinde yönetim görevi dışında haftada 10 saat,

b) Yabancı dil dersi öğretmenlerine; zorunlu ve isteğe bağlı ek ders görevi dışında haftada 10 saat,

c) Anadolu Liselerinde, yabancı dil dersi dışındaki dersleri yabancı dille okutan öğretmenlerle, Fen Liselerindeki fen grubu öğretmenlerine; zorunlu ve isteğe bağlı ek ders görevi dışında haftada 8 saat,

d) Müdür yardımcılara ile diğer öğretmenlere; zorunlu ders niteliğinde yönetim görevi, zorunlu ve isteğe bağlı ek ders görevi dışında haftada 4 saat, daha "ders niteliğinde egzersiz görevi" ücreti ödenir.

Madde—16. Lise, Ortaokul, Eğitilebilir Çocuklar İş Okulu ve 10. Maddede sayılan kurumlarda görevli müdür yardımcılara ve Halk Eğitim Merkezi rehber öğretmenlerine "zorunlu ders niteliğinde yönetim görevi" dahil, kendi kurumlarındaki benzer öğretmenlerin haftada alabilecekleri azami ücretli ek ders saatini dolduruncaya kadar, fiilen derse girmek kaydıyla, ücretle ek ders görevi verilebilir.

Madde—17. Hizmet içi kurs ve seminerlerde yönetici ve öğretmen olarak görevlendirilenlere haftada 30 saate kadar ücretle ders görevi verilebilir.

Madde—18. Bu esaslar kapsamına giren her derece ve türdeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında öğretmen sayısının yeterli olması halinde;

a) Yüksek okul ve üniversite mezunları ve öğretmen yetiştiren kurum mezunları ile fiilen ilkokul öğretmeni olarak çalışanlara; ortaokul ve liseler ile 10. Maddede sayılan kurumlarda,

b) Meslekî ve teknik liselerden veya daha üst seviyedeki bir meslekî ve teknik öğretim kurumundan mezun olanlardan mesleğinde başarılı olduğunu belgelendirenlere herhangi bir meslekî veya teknik okul mezunu olmamakla birlikte öğreticilik alanında başarılı bir şekilde çalışan ve öğreticiliği alanında bir kurstan geçtiğini belgelendirenlere yönetmeliklerinde belirtilen esaslara göre, uzman ve usta öğrenci olarak, meslekî ve teknik liselerde, bu esasların 10. Maddesinde sayılan kurumlarda ücretle ders veya ek ders görevi verilebilir.

(a) ve (b) fıkralarında sayılanlardan resmi görevi bulunanlara gündüz öğretimi yapılan kurumlarda, haftada 8 saat ve gece öğretimi yapılan kurumlarda da 6 saat daha; resmi görevi bulunmayanlara ise, görev aldığı kurumda aynı dersi okutan öğretmenlerin aylık karşılığı okutmakla yükümlü oldukları ders sayısı kadar ücretle ders veya ek ders görevi verilebilir.

Madde—19. 18. Maddede sayılan, Halk Eğitimi Merkezleri ile çıraklık eğitimi merkezlerinde ve çıraklık okulunda görevlendirilen ve herhangi bir resmi görevi bulunmayan uzman ve usta öğrencilere; köyler ve kasabalarda, şehir merkezlerinden uzak yerleşim birimlerinde, gecekondü bölgelerinde, geçici

olarak görev verilmesi halinde haftada 35 saat, diğer yerleşim birimlerinde görev verilmesi halinde ise, haftada 30 saate kadar ücretle ders görevi verilebilir.

Madde—20. Çıracılık Okulu ve çıracılık eğitimi merkezlerinde görevli müdür yardımcısı ve öğretmenlerin, çırağın işyerindeki uygulamalı eğitimini izlemek, programa uygunluğunu ve sistemin işyerlerindeki işleyişini sağlamak, meslekî rehberlikte bulunmak üzere yaptığı bu görevler ders görevi sayılır. Ders dağıtım çizelgelerinde bu görev "sanayi ile işbirliği" adı altında gösterilir. Bu tür görevlendirmelerde zorunlu ve isteğe bağlı ek ders saatleri toplamı içinde kalmak kaydıyla müdür yardımcılarında haftada 24 saate kadar ücretle ek ders görevi verilebilir.

Madde—21. Emekliye ayrılmış öğretmenlerden;

a) Öğretmen yetersizliği halinde, örgün ve yaygın eğitim kurumlarıyla, kurs ve seminerlerde Maliye ve Gümrük Bakanlığının görüşü ve Bakanlar Kurulu kararına göre emekli aylığı kesilmeksizin görevlendirilenlere, haftada, gündüz öğretiminde 20 saat, gece öğretiminde de 6 saate kadar ücretle ek ders görevi verilebilir.

b) Eleman yetersizliği halinde, bu esaslar kapsamına giren kurum ve kuruluşlarda (a) fıkrasında belirtilen usule göre görevlendirilenlere; ilgili mevzuat hükümleri ve eğitim programlarında belirtilen inceleme, araştırma, planlama, programlama ve rehberlik görevlerine karşılık, çalıştığı her saat, bir ek ders görevi sayılmak şartıyla haftada 30 saate kadar ek ders ücreti ödenebilir. Ancak bu tür bir görevlendirmede, görevlendirilenlerin sayısı aynı anda 60'ı geçemez.

Madde—22. İlkokullarda, yöneticilerin veya branş öğretmenlerinin derse girdiği saatlerde sınıf öğretmeni okulda bulunmak zorundadır. Bu öğretmenler bu saatlerde okul müdürünün vereceği eğitim ve öğretimle ilgili işleri yaparlar.

Madde—23. Ortaokul ve ortaöğretim kurum müdürleri, okullarında görevli öğretmenlere branş derslerini dengeli olarak dağıttıktan sonra, aylık karşılığı haftalık ders saatini dolduramayanlar ile açık geçen dersleri en geç 15 gün içinde İl Millî Eğitim Müdürlüğüne, İlçe sınırları içinde yer alan okul müdürleri İlçe Eğitim Müdürlüğüne yazılı olarak bildirmekle yükümlüdür.

İl ve İlçe Millî Eğitim müdürleri, aylık karşılığı ders ve ücret karşılığı zorunlu ek ders görevi saatlerini kendi okullarında dolduramayan öğretmenleri, aynı Belediye sınırları içinde kalmak şartıyla, diğer dengi okullarda branşlarında görevlendirmek ve izlemek zorundadır. Büyük Şehir belediyesi bulunan İl merkezlerinde belediye sınırı Büyük şehir Belediye sınırındır. Bu İl merkezlerindeki görev dağılımı İl Millî Eğitim Müdürlerince yapılır.

Madde—24. Bu esaslar kapsamına girenlerden:

a) Öğretmenler ve kurum yöneticileri, Millî ve mahalli bayram hazırlık çalışmalarını günlerinde, öğrencilerle beraber bu çalışmalara katıldıkları takdirde, bu günlere rastlayan zorunlu ücretli, egzersiz veya ek ders görevlerini yapmış sayılırlar.

b) Merkez ve taşra teşkilatında geçici görevle görevlendirilenler, her türlü eğitsel gezilerde, seminerlerde ve hizmet içi eğitim kurs ve seminerlerinde yönetici ve öğretmen olarak görevlendirilenler, endüstri ve işyerleriyle işbirliği yapan eğitim kurumlarında bu işten sorumlu olanlar bu günlere rastlayan ücretli ders, ek ders, zorunlu ek ders ve eklersiz görevlerini yapmış sayılırlar.

c) Yatılı pansiyonlu okullarda; yarıyıl ve yaz tatilinde okulda öğrenci kalması halinde, nöbet hizmeti ile görevli öğretmenlere her nöbet günü için 5 saat ek ders ücreti ödenir.

d) Özel eğitim kurumlarında öğretim süresi içinde ve okulda öğrenci kalması halinde yarıyıl ve yaz tatillerinde; öğrencilerin yeme, yatma, dinlenme, eğitim, öğretim gibi hizmetlerini yürütmekle 24 saat görevli nöbetçi öğretmen ve yöneticilere bu görevlerine karşılık haftalık ek ders görevlerine bakılmaksızın her nöbet günü için 6 saat ek ders ücreti ödenir.

Madde—25. Bakanlıkça ders kitabı veya yardımcı ders kitabı, öğretim programı ve malzemelerini hazırlama, geliştirme, inceleme, araştırma görevi verilenler, projelerde çalışan uzmanlar, eğitim ve öğretim kurumlarına grafik, fotoğraf, ders araç gereci hazırlamak ve sağlamak, makine, teçhizat ve ders aracı üretmekle görevli öğretmen ve yöneticiler görevlendirildikleri bu süre içinde haftada 12 saat ek ders ücreti alırlar. Ancak, okullarındaki ücretli ders saati 12 saatten fazla ise, okullarında aldıkları kadar ek ders görevlerini yapmış sayılırlar ve ek ders ücretlerini almaya devam ederler.

Madde—26. Okullarda ders dışı izcilik, beden eğitimi ve spor çalışmalarını yürüten öğretmenlere bu görevlerine karşılık aylık ve ücretle okuttukları ders sayısına bakılmaksızın okul müdürlüğüne düzenlenen ve İl Millî Eğitim Müdürlüklerince onaylanan program gereği fiilen yapacakları bu faaliyetler karşılığı haftada 6 saat daha ek ders görevi ücreti ödenir.

Madde—27. Kurumlarında, fizik, kimya, biyoloji öğretmenleri ile modern program uygulayan okulların fen bilgisi öğretmenlerine okul müdürlüğüne onaylanmış plan ve program gereğince fiilen laboratuvar yaptıkları her 4 saatlik laboratuvar dersi için 1 saat, Ticaret ve Turizm Öğretimi Daire Başkanlığına bağlı okullardaki daktilografi öğretmenlerine her 4 saatlik daktilografi dersi için 1 saat, haftada alabileceği zorunlu ve isteğe bağlı azami ek ders saatleri dışında sayılmak şartıyla hazırlık görevi ücreti ödenir.

Madde—28. a) Sınav dönemlerinde (yaz, güz, kış ve ek sınav) sınav komisyonlarında veya sınav gözcülüğünde görev alan öğretmenlere ders yılı içinde ücretli ders görevi bulunup bulunmadığına bakılmaksızın, yıl içinde tam ders yapılan ayda azami tahakkuk edebilecek ders ücreti kadar sınav dönemi ücreti ödenir.

Yöneticiler ile ilkokullar ve 10. Maddede sayılan kurum ve kurslarda görevli öğretmenler, yetiştirme kursları ve sınav dönemlerinde ek ders, zorunlu ek ders, ders niteliğinde yönetim ve ders niteliğinde eklersiz görevleri karşılığında ücret aldıklarından bunlara ayrıca sınav dönemi ücreti ödenmez.

b) Güz dönemi sınavı yapıldıktan sonra Millî Eğitim Bakanlığınca öğrencilere sınava tabi derslerin tümü için ek bir sınav hakkı verilmesi halinde; sınav komisyonlarında veya sınav gözcülüğünde görev alan öğretmenlere, yukarıdaki fıkrada yer alan hükümlere göre ayrıca ek ders görevi ücreti ödenir.

Madde—29. Bakanlığa bağlı okullara gündüzlü ve yatılı olarak alınacak öğrenci adaylarına uygulanacak seçme, yarışma sınavları ile ilkokulu dışarıdan bitirme sınavlarında, Meslekî ve Teknik Açık Öğretim Okulu, Çıkrıklık Eğitimi Merkezlerinde ve okulunda yapılan meslekî formasyon sınavlarında görevlendirilen yönetici ve öğretmenlere okulundaki o günkü ek ders ücreti ödenmez. Bu sınav görevi karşılığı her sınav günü için 6 saat ek ders ücreti ödenir.

Bu iş ve işlemlerle ilgili döner sermayeden ücret alanlara bu tür ücret ödemesi yapılmaz. Meslekî kurs sınavları soru hazırlığı ve sınav sonu değerlendirmeler için tahakkuk ettirilecek ücret tutarı 5 iş gününü geçemez.

Madde—30. Hangi okul mezunlarının, hangi derece ve türdeki okul ve kurumlarda, hangi dersleri branşları içinde okutabilecekleri hususu Bakanlıkça tespit edilir.

Madde—31. "Zorunlu ek ders", "ders niteliğinde eksersiz" ve "zorunlu ders niteliğinde yönetim görevi" saatleri haftanın mesai günlerine dengeli olarak dağıtılır.

Madde—32. Bu esaslar kapsamına girenlerin izinli ve raporlu buldukları günlere ait ek ders ücreti ödenmez.

Madde—33. Bu esasların 3. Maddesinde sayılan görevlilere (3. Maddenin c fıkrasındaki müdür yardımcıları hariç), bu esaslarla verilen ücretli "zorunlu ek ders", "ders niteliğindeki eksersiz" ve "zorunlu ders niteliğinde yönetim görevi" dışında, gerek Bakanlığa bağlı ve gerekse diğer Bakanlık ve kuruluşlara bağlı okul ve kurumlarda hiç bir şekilde ücretle ek ders görevi verilemez. Ancak bunlara hizmet içi kurs ve seminerlerde yönetici veya öğretmen olarak ders görevi verilebilir. (Devlet Bakanlığı bünyesindeki işsizlikle mücadele projesi çerçevesinde yapılan beceri kazandırma ile ilgili eğitim programlarına katılan personel istisnadır.)

Madde—34. Endüstriyel öğretim yapan ortaöğretim kurumlarında yöneticilik görevi alan öğretmenlere (müdür ve müdür yardımcıları hariç) atölye öğretmenlerinin atölyelerdeki tezgah ve makinaların bakımı ve öğretime hazır durumda bulundurulması için yaptıkları çalışmaların haftada 6 saati, bölüm şeflerinin ise haftada 10 saati aylık karşılığı ve ücretle okutabileceği azami ders saatleri sayısı içinde kalmak kaydıyla, "ders niteliğinde egzersiz görevi" sayılır ve ek ders ücreti ödenir.

Madde—35. Saat 17'den sonra başlayan öğretimle, cumartesi, pazar günleri, yarıyıl ve yaz tatillerinde yapılan öğretimde gece ücreti ödenir.

Madde—36. Ortaokullar ve liselerde görevli bayan öğretmenlerden 20 yılını, erkek öğretmenlerden 25 yılını dolduranlara; istekleri dışında zorunlu ek ders görevi verilemez.

Madde—37. Bu esaslara göre zorunlu ek ders görevi verilenlerden, kabul edilebilir bir mazereti olmaksızın bu görevini yerine getirmeyenler asli görevlerini yapmamış sayılırlar.

Madde—38. Eğitim seferberliği nedeniyle açılan okuma yazma kurslarında, ilkokul, ortaokul ile liseleri dışarıdan bitirme sınavlarına hazırlama kurslarında görevlendirilen öğretmenlere bu esaslara tespit edilen zorunlu ve ücretli ek ders saatlerinin dışında haftada 8 saat ücretle ders görevi verilebilir.

Madde—39. Öğretmensiz geçen derslerle öğretimin yapılamadığı günler için;
a) Öğretim yılının ikinci döneminde ve yaz aylarında yetiştirici kurslar açılır. Öğretmenlere bu kurslarda belediye sınırları dışında da ders görevi verilebilir.

b) İkinci dönemde açılan kurslarda görevlendirilen öğretmenlere bu esaslarda belirtilen en çok ücretli ders saati dışında, ayrıca haftada 6 saate, yaz aylarında açılan kurslarda 30 saate kadar, ücretle ders görevi verilebilir.

Madde—40. Yarıyıl ve yaz tatillerinde öğretim yapılan her derece ve türdeki örgün eğitim kurumları ile 10. Maddede sayılan kurumlarda görevlendirilen öğretmenlere;

a) Bu süre içinde haftada 30 saat,

b) Yıl içinde gece öğretimi yapan endüstri meslek liseleri ve çıraklık eğitimi merkezlerinde yarıyıl ve yaz tatillerinde yapılacak pratik çalışmalarda görevlendirilen atölye öğretmenlerine haftada 44 saate kadar, ücretle ek ders görevi verilebilir.

Madde—41. Bu esaslar kapsamına giren öğretmenlere; diğer bakanlık veya kurumlara bağlı okullarla, yüksek öğretim kurumlarında ücretle ders görevi verilebilir. Ancak bu tür görevlendirmelerde verilecek haftalık ücretli ek ders saati sayısı ile kendi okullarında veya dengi okullarda haftada ücretle okuttuğu ek ders saati sayısı toplamı bu esaslar hükümlerine göre haftada alabileceği azami ücretli ek ders sayısı toplamını geçemez. (Devlet Bakanlığı bünyesindeki işsizlikle mücadele projesi çerçevesinde yapılan beceri kazandırma ile ilgili eğitim programlarına katılan personel istisnadır.)

Madde—42. Halen yurt dışında çalışan veya yurda kesin dönüş yapan işçilerin çocuklarının toplumumuza ve eğitim sistemimize uyumlarını sağlamak amacıyla açılacak kurslarda görevlendirilen yönetici ve öğretmenlere haftada 35 saate kadar ücretle ek ders görevi verilebilir.

Madde—43. Öğretmen ve yöneticilerin bu esaslara göre, haftada alabilecekleri ek ders saatleri sayısı EK: 1 ve EK:2'deki çizelgelerde gösterilmiştir.

**HUSUSİ İDARELERDEN MAAŞ ALAN İLKOKUL
ÖĞRETMENLERİNİN KADROLARINA, TERFİ VE
CEZALANDIRILMALARINA VE BU ÖĞRETMENLER İÇİN
TEŞKİL EDİLECEK SAĞLIK VE İÇTİMAİ YARDIM SANDIĞI
İLE YAPI SANDIĞINA VE ÖĞRETMENLERİN ALACAKLARINA
DAİR KANUN
(13 Ocak 1943/ 4357)**

Madde—7. İlkokul öğretmenleri işledikleri disiplin suçlarının mahiyetine ve derecesine göre 1702 sayılı Kanunun 36, 40, 41 ve 43, 1880 sayılı Kanunun 8 ve 9. Maddelerinde yazılı esaslar altında aşağıdaki inzibat cezalarına çarptırılırlar:

a) Vazifelerini yapmakta ihmali görülenler işlerinde kusurlu sayılırlar. Bu cezaya itiraz olunamaz.

Kusurlarının düzeltilmesi aşağıdaki makamlardan biri tarafından yazı ile bildirilir:

- 1- Başöğretmen,
- 2- Maarif Memuru,
- 3- İlköğretim Müfettişi,
- 4- Maarif Müdürü.

b) Vazifelerini yapmadıkları ve yapanlara güçlük çıkardıkları, onların çalışma isteklerini sözleri ve hareketleriyle kırdıkları, okulu veya talebeyi herhangi bir şekilde zarara uğrattıkları sabit olanlara fiillerinin mahiyet ve derecesine göre birinci defasında bir günden üç güne ve ikinci defasında üç günden on beş güne kadar ücret veya maaş kesilmek cezası verilir. Üç güne kadar olan cezaya itiraz olunamaz. Bu ceza hem maaş hem de ücret alanların yalnız maaşlarından kesilir.

c) Kıdem indirmek:

Öğretmenlik şerefini ihlal edici hallerde buldukları, meslektaşlarının veya talebenin haklarını kasten zarara uğrattıkları sabit olanlara suçlarının derecesine göre bir yıldan dört yıla kadar kıdem indirme cezası verilir.

d) Vazifelerine son verilmek:

Talebesine, okul ve meslek mensuplarına iftira eden veya ettirenlerle bir kıdem müddeti içinde iki defadan fazla on beş günlük ücret ve maaş kesilmek cezasını alan veya başkalarını vazifelerini yapmamaya teşvik ederek okulun çalışmasını aksattığı sabit olan öğretmenlerin altı aydan iki seneye kadar vazifelerine son verilir. Bu cezaya çarptırılan öğretmenler ceza gördükleri tarihten itibaren ceza müddetlerinin sona ermesine kadar tekrar öğretmenliğe tayin edilemezler. Bu müddetin sonunda bunların yeniden öğretmenliğe tayinleri caizdir.

e) Meslekten çıkarılmak:

Öğretmenlik mesleğiyle ilgili işler bakımından haysiyetsizliği, iffetsizliği ve vazifesinde bırakılmasına mani bir suiistimali sabit olan öğretmenler bir daha meslekte ve teşkillerinde kullanılmamak üzere meslekten çıkarılırlar.

Bu Kanunda tasrih edilmeyen haller 657 sayılı Kanun hükümlerine tabidir.

Madde—8. Mazeretsiz olarak on beş gün içinde vazifeye başlamayan, tatil sonunda mazereti olmadan derse başlama tarihinden bir hafta evvel işleri başında bulunmayan ve ders yılı içinde mazereti olmadan aralıksız bir hafta vazifesine devam etmeyen öğretmenler inzibati muameleye lüzum kalmadan Maarif Vekilliğince istifa etmiş sayılırlar. Mazeretlerin üç gün içinde bildirilmesi ve bir hafta içinde usulüne göre tevsik edilmesi şarttır. Sıhhi lüzum, ölüm, doğum, yangın gibi zaruretler olmadıkça mazeretle ilgili izinlerin vazife mahallerinde kullanılması mecburidir.

Müstafî sayılanlar istifa etmiş sayılmalarını takip eden ders yılı başına kadar diğer bir öğretmenliğe tayin edilemezler.

ENGELLİLER VE ÖZEL EĞİTİM İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

Türk kanunî mevzuatında, her bir bireyin veya toplumun özellik arzeden kesimlerinin hak ve yükümlülüklerini, belli bir bölüm halinde, kolayca ulaşılabilecek bir şekilde istifadeye sunulmuş olarak bulmak mümkün olamamaktadır.

İnsanlığın var oluşundan bu yana, insanların uzuv zaafı, engelli halleri bilinmesine ve bu insanların toplumun önemli bir bölümünü oluşturmasına, ayrıca bu engelli insanların toplumun tüm hücreleri ile yakından ilgili olmasına rağmen, bu insanların hakları ve yükümlülükleri mevzuatta ancak bir hukukçunun ayıklayabileceği karmaşıklıkta düzenlenmiştir. Üstelik, sürekli Avrupa hukukunda gözlemlenebilen gelişmelere paralel olarak ve palyatif bir şekilde yapılan değişikliklerle ve eklemelerle kanunlara dercedilmektedir.

Konumuz eğitim ve öğretimde haklar ve yükümlülükler olmakla birlikte, itiraf etmeliyiz ki, engellilerle ilgili düzenlemeleri mevzuat içinden açıklamakta biz dahi oldukça zorlandık ve pek az düzenlemeye tanık olabildik. Bulabildiğimiz düzenlemeler aşağıya aktarılmıştır.

Anayasada:

Anayasanın 5. Maddesinin, devletin temel amaç ve görevlerini belirlerken, “insanın maddi ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmayı” devlete bir görev olarak yüklemesi, her vatandaş gibi Engellilerin de, devletin bu görevinden üstelik öncelikle yararlanabileceğini açıkça göstermektedir.

Anayasanın 42. Maddesi, “Kimsenin eğitim ve öğrenim haklarından yoksun bırakılmayacağını”, “Durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirlerin devlet tarafından alınacağını” amirdir.

Anayasanın 50. Maddesine göre, “Küçükler, kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.”

Yine Anayasanın 60. Maddesi, “Herkesin, sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu”, “Devletin, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alıp, teşkilatını kuracağını” emretmekte, 61. Maddesi de, “Devletin, engellilerin korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alması gerektiğini” belirlemektedir.

Kanunlarda:

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun Fırsat ve İmkan Eşitliğini düzenleyen 8. Maddesine göre,

“Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkan eşitliği sağlanır.

Maddî imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır.

Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır.”

222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun 12. Maddesine göre,

“Mecburi ilköğretim çağında buldukları halde, zihnen, bedenen, ruhen ve sosyal bakımdan özürlü olan çocukların özel eğitim ve öğretim görmeleri sağlanır.”(*)

Kanunlarımızda, Engelliler ile ilgili en önemli düzenleme 2916 sayılı “Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu”dur. Bu Kanunun metni aşağıdadır. Bununla birlikte, 2828 sayılı “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu”nda da Engelli çocukların eğitim ve öğretimlerinin sağlanmasına yönelik hükümler mevcuttur.

Tamamı Engelli kabul edilmese de, korunmaya muhtaç çocukların mevcut halleri, kendi iradeleri dışında oluşmuş ve korunma gerektiren bir hal olarak değerlendirilebileceğinden, onları da bir bakıma rüştlerini kazanıncaya kadar Engelli olarak kabul etmek gerekmektedir.

SOSYAL HİZMETLER VE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU KANUNU (24 Mayıs 1983/ 2228)

Korunma Süresinin Uzatılması

Madde—24/a. 18 yaşını tamamlamış olan korunmaya muhtaç çocuklardan;

1- Ortaöğrenime devam edenlerin 20 yaşına kadar,

2- Yükseköğrenime devam edenlerin 25 yaşına kadar korunma kararları uzatılabilir.

b. Bunlardan korunma kararı kalkmış, ancak tek başına yaşamını sürdürmeyecek durumda bulunan kız çocukları, Kurumca himaye olunur. Bu çocukların emek karşılığı iâşe, ibate ve harçlıkları Kurumca karşılanmak kaydıyla Kurum hizmetlerinde çalışmaları da sağlanabilir.

c. Bedensel, zihinsel ve ruhsal sakatlıkları nedeniyle sürekli bakıma muhtaç durumda bulunan ve çalışmaktan aciz çocukların korunma kararı uzatılır.

Korunma kararı kalkan çocukların Kurumla ilişkilerinin devamı sağlanır, bu çocuklara gerektiğinde imkanlar ölçüsünde Kurumca yardımcı olunur.

* Anayasa ve Kanunlardaki bu maddeler mucibince devlet, bilumum özürlü çocukların eğitim ve öğrenimini devlet okullarında ve parasız olarak üstlenmiştir. Bu hükümlere uymayan devlet aleyhine maddî ve manevî tazminat hakkı doğar.

Özel Eğitim Gerektirenlerin Eğitim-Öğretimi

Madde—25. “Okul çağındaki korunmaya muhtaç çocukların eğitim ve öğretimleri Millî Eğitim Bakanlığı ile diğer kamu kurumlarına ait okullarda gerçekleştirilir.

Herhangi bir nedenle okula devam etme imkanı bulamayan çocuklar, kamu ve özel işyerlerinde ücret mukabilinde çalıştırılarak bir meslek sahibi yapılırlar. Bu şekilde çalıştırılan çocukların ücretlerinin yurt idarelerince tespit edilen miktarı kendilerine harçlık olarak verilir. Geri kalan miktar aybaşını takip eden on gün içinde millî bankalarda çocuk namına açtırılan hesaba yatırılır. Çocuğun ücretinin başlama zamanı ve miktarı, yurt idaresi ile işveren arasında mahallî örf ve rayice göre tespit olunur. Bu konuya ilişkin hususlar bir yönetmelikle belirlenir.

Özel eğitim gerektiren korunmaya muhtaç çocukların eğitim ve öğretimleri Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmî ve özel eğitim kurumlarında sürdürülür. Korunmaya muhtaç özürsüz çocukların eğitimleri Millî Eğitim Bakanlığı ile birlikte planlanır.

ÖZEL EĞİTİME MUHTAÇ ÇOCUKLAR KANUNU (12 Ekim 1983/2916)

Amaç

Madde—1. Kanunun amacı; özel eğitime muhtaç çocukların, Türk Millî Eğitim sistemini düzenleyen genel esaslar doğrultusunda eğitilmeleri, iş ve meslek sahibi yapılmaları, çevre ve topluma uyum sağlamalarıyla ilgili esasları düzenlemektir.

Özel Eğitimin İlkeleri

Madde—4. Türk Millî Eğitimini düzenleyen esaslar doğrultusunda özel eğitimle ilgili temel ilkeler şunlardır:

- a) Özel eğitim, genel eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır.
- b) Her özel eğitime muhtaç çocuk, özür türü ve derecesine bakılmaksızın özel eğitim hizmetlerinden yararlandırılır.
- c) Özel eğitime erken başlamak esastır.
- d) Özel eğitim hizmetleri, çocukların özür ve özellikleri dikkate alınarak mümkün olduğu kadar çocuğun yakınına götürülecek şekilde planlanır.
- e) Durumları ve özellikleri uygun özel eğitime muhtaç çocukların, normal çocukların eğitimleri için açılmış olan okul ve eğitim kurumlarında normal akranları arasında eğitilmeleri için gerekli tedbirler alınır.
- f) Özel eğitime muhtaç çocukların genel mesleki eğitimleri ile rehabilitasyonların kesintisiz sürdürülmesi esastır.
- g) Özel eğitime muhtaç çocukların okul öncesi eğitimin, ilköğretim, orta-öğretim, mesleki eğitim ve yaygın eğitim hizmetleri Bakanlıkça planlanır, ilgili kuruluşlarca yürütülür.

Kurumlar

Madde—5. Özel eğitime muhtaç çocukların seçilmeleri, teşhisleri, mesleki rehabilitasyonları, bakım, eğitim ve öğretimleri ilgili kurumlar şunlardır:

- a) Rehberlik ve araştırma merkezleri,
- b) Okul rehberlik hizmetleri ile ilgili birimler,
- c) Resmi ve özel ilköğretim ve ortaöğretim okulları,
- d) Yatılı özel eğitim okulları,
- e) Gündüzlü özel eğitim okulları veya sınıfları,
- f) İş okulları ve iş eğitim merkezleri.

Rehberlik ve araştırma merkezleri, yatılı ve gündüzlü özel eğitim okulları veya sınıfları ile iş kolları ve iş eğitim merkezleri Bakanlıkça açılır.

Gerçek ve tüzel kişiler özel eğitime muhtaç çocukların eğitim ve öğretimi için, 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunundaki esaslara uygun olarak özel okullar veya sınıflar açabilirler.

Rehberlik ve Araştırma Merkezleri ve Görevleri

Madde—6. Özel eğitim alanında araştırmalar yapmak, özel eğitime muhtaç çocuklara hizmet götürmek üzere her ilde Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı bir rehberlik ve araştırma merkezi kurulur.

Rehberlik ve araştırma merkezi başkanı, aynı zamanda ildeki özel eğitim ve okul rehberlik hizmetlerinin düzenlenmesinden ve yürütülmesinden sorumlu Millî Eğitim müdür Yardımcısıdır. Gerekliğinde, ilçelerde Bakanlıkça, rehberlik ve araştırma merkezi başkanlığına bağlı şubeler açılabilir.

Özel eğitime muhtaç çocukların tespiti, seçimi, teşhisi, yerleştirilecekleri kurumların kararlaştırılması ve bu çocuklar için gerekli rehberliğin yapılması, ruh, duygu ve sosyal yönden uyum sağlayamayan çocukların durumlarını düzeltmek amacıyla yapılacak özel terapi hizmetlerinin yöneltmesi ilköğretim ile ortaöğretim kurumlarındaki rehberlik hizmetlerinin planlanması, koordinasyonu ve izlenmesi; Okullardan gelen vakaların incelenmesi rehberlik ve araştırma merkezleri tarafından yapılır.

Okul Rehberlik Hizmetleri

Madde—7. Özel eğitime muhtaç çocukların tespitine yardımcı olmak amacıyla resmi ve özel ortaokullar ile lise ve dengi okullarda okul rehberlik hizmetleriyle ilgili birimler kurulur.

Okul rehberlik hizmetleriyle ilgili birimler öğrencilerin;

- a) Kendilerini, okul içi ve okul dışı eğitim imkanlarını, meslekleri ve toplum değerlerini tanımalarına,
- b) Yeteneklerine uygun bir eğitim programını seçmelerine,
- c) Sağlıklı ve topluma yararlı bir kişi olarak yetişmelerine yardım ederler.

Resmi ve Özel Eğitim ve Ortaöğretim Okullarında Özel Eğitim

Madde—8. Resmi ve özel ilköğretim ve ortaöğretim okulları, kendi çevrelerindeki özel eğitime muhtaç çocuklar için özel eğitim hizmetleri sağlamakla yükümlüdürler.

Resmi ve özel okullarda, okulların durumları ve çocukların özür ve özellikleri dikkate alınarak gerekli özel eğitim hizmetleri düzenlenir.

Dağınık yerleşme merkezleri ile az sayıda özel eğitime muhtaç çocuk bulunan resmi okullardaki öğrenciler için, gezici öğretmenlik kurulabilir.

Okullarda çeşitli özür gruplarında öğrenci bulunduğu, okulların bünyesinde özürlü öğrencilerin özelliklerine göre yardımcı derslik, aynı özür ve özellik grubuna giren öğrencilerin bulunduğu normal okullarda özel sınıflar üstün zekalı ve yetenekli çocuklar için de özel okul ve sınıflar açılabilir.

Yatılı Özel Eğitim Okulları

Madde—9. Özel eğitime muhtaç çocuklardan durumları yatılı bir kurumda eğitilmeyi gerektirenler için, özür ve özelliklerine uygun yatılı özel eğitim okulları açılabilir.

Gündüzlü Özel Eğitim Okulları veya Sınıfları

Madde—10. Durumları aynı bir okulda eğitilmeyi gerektiren çocuklar için özür ve özelliklerine uygun gündüzlü özel eğitim okulları veya sınıfları açılabilir.

İş Okulları ve İş Eğitim Merkezleri

Madde—11. Özür ve özellikleri nedeniyle ilkokuldan sonra, öğrenimlerine devam edemeyen özel eğitime muhtaç çocuklara iş, hizmet ve üretim alanlarında ilgi ve yeteneklerine uygun bir meslek kazandırmak amacıyla çıraklık düzeyinde iş okulları veya iş eğitim merkezleri açılabilir.

ÖZEL EĞİTİM HAKKINDA KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME (6 Haziran 1997/573)

Amaç

Madde—1. Bu Kanun Hükmünde Kararnamenin amacı, özel eğitim gerektiren bireylerin, Türk Millî Eğitiminin gelen amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda, genel ve meslekî eğitim görme haklarını kullanabilmelerini sağlamaya yönelik esasları düzenlemektir.

Kapsam

Madde—2. Bu Kanun Hükmünde Kararname; özel eğitim gerektiren bireyler ile onlara doğrudan veya dolaylı olarak sunulacak eğitim hizmetlerini; bu hizmetleri sağlayacak okul, kurum ve programları kapsar.

Özel Eğitimin Temel İlkeleri

Madde—4. Türk Millî Eğitimi düzenleyen genel esaslar doğrultusunda özel eğitimle ilgili temel ilkeler şunlardır:

a) Özel eğitim gerektiren tüm bireyler, ilgi, istek, yeterlilik ve yetenekleri doğrultusunda ve ölçüsünde özel eğitim hizmetlerinden yararlandırılır.

- b) Özel eğitime erken başlamak esastır.
- c) Özel eğitim hizmetleri, özel eğitim gerektiren bireyleri sosyal ve fiziksel çevrelerinden mümkün olduğu kadar ayırmadan planlanır ve yürütülür.
- d) Özel eğitim gerektiren bireylerin, eğitsel performansları dikkate alınarak, amaç, muhteva ve öğretim süreçlerinde uyarlamalar yapılarak diğer bireylerle birlikte eğitilmelerine öncelik verilir.
- e) Özel eğitim gerektiren bireylerin her tür ve kademedeki eğitimlerinin kesintisiz sürdürülebilmesi için her türlü rehabilitasyonlarını sağlayacak kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılır.
- f) Özel eğitim gerektiren bireyler için bireyselleştirilmiş eğitim planı geliştirilmesi ve eğitim programlarının bireyselleştirilerek uygulanması esastır.
- g) Ailelerin, özel eğitim sürecinin her boyutuna aktif katılmalarının sağlanması esastır.
- h) özel eğitim politikalarının geliştirilmesinde, özel eğitim gerektiren bireylerin örgütlerinin görüşlerine önem verilir.
- i) Özel eğitim hizmetleri, özel eğitim gerektiren bireylerin toplumla etkileşim ve karşılıklı uyum sağlama sürecini kapsayacak şekilde planlanır.

Tanılama-Değerlendirme-Yerleştirme

Madde—5. Her aşamadaki tanılamada, bireyin eğitsel performans düzeyi belirlenir, gelişim alanlarındaki özellikleri değerlendirilir ve bu değerlendirme sonuçları dikkate alınarak eğitim amaçları ve hizmetleri planlanır, en uygun eğitim ortamına yerleştirilmesine karar verilir.

Tanılama, değerlendirme ve yerleştirme sürecinin her aşamasında ailenin de görüşü alınarak kalıtımı sağlanır.

Erken Çocukluk Dönemi Eğitimi

Madde—6. Erken çocukluk dönemindeki özel eğitim hizmetleri ailenin bilgilendirilmesi ve desteklenmesi temeline dayalı olarak evlerde ve kurumlarda sürdürülür.

Okul Öncesi Eğitimi

Madde—7. Tanısı konulmuş özel eğitim gerektiren çocuklar için okul öncesi eğitimi zorunludur. Bu eğitim özel eğitim okulları ile diğer okul öncesi eğitim kurumlarında verilir. Gelişim ve bireysel özellikleri dikkate alınarak, özel eğitim gerektiren çocukların okul öncesi eğitim süreleri uzatılabilir.

İlköğretim

Madde—8. Okul öncesi eğitimini tamamlayan veya zorunlu ilköğretim çağına gelmiş özel eğitim gerektiren çocuklar için hazırlık sınıfları açılabilir.

Hazırlık sınıflarının amacı, öğrencilerin gelişim ve bireysel özellikleri ile gereksinimleri doğrultusunda onları örgün eğitimi izleyebilecekleri duruma getirmektir.

Özel eğitim gerektiren bireyler, ilköğretimlerini özel eğitim okulları ve/veya diğer ilköğretim okullarında sürdürürler.

Zorunlu ilköğretim programlarının amaçlarını gerçekleştirecek durumda olmayan bireyler için gelişim alanlarındaki performans düzeyleri dikkate alınarak hazırlanmış eğitim programlarının uygulanacağı kurumlar açılır.

Ortaöğretim

Madde—9. Özel eğitimi gerektiren bireyler, ortaöğretimlerini özel eğitim okullarında ve/veya diğer genel ve meslekî teknik ortaöğretim okullarında sürdürürler.

Yükseköğretim

Madde—10. Özel eğitim gerektiren bireylerin ilgi, istek, yetenek ve yeterlilikleri doğrultusunda ve ölçüsünde yükseköğretim imkanlarından faydalanabilmeleri için gerekli özel tedbirler alınır.

Yaygın Eğitim

Madde—11. Özel eğitimin temel ilkeleri doğrultusunda farklı konu ve sürelerde, özel eğitim gerektiren bireyler için temel yaşam becerilerini geliştirmek, öğrenme ihtiyaçlarını karşılamak, işe ve mesleğe hazırlamak amacıyla yaygın eğitim programları düzenlenir. Özel eğitim gerektiren bireylerin aileleri ve yakın çevrelerinin bireyin gelişim sürecinde aktif rol almalarına ve onlarla birlikte yaşama becerilerini geliştirmelerine yönelik yaygın eğitim programlarına öncelik verilir.

Eğitim Ortamları

Kaynaştırma

Madde—12. Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitimleri, hazırlanan bireysel eğitim planları doğrultusunda akranları ile birlikte her tür ve kademedeki okul ve kurumlarda uygun yöntem ve teknikler kullanılarak sürdürülür.

Özel Eğitim Okullarında Eğitim

Madde—13. Benzer yetersizlikleri olan akranları ile birlikte ayrı bir okul veya kurumda eğitim görmeleri gereken özel eğitim gerektiren öğrencilerin eğitimi, uygun kaynaştırma modelleri ile düzenlenerek, özel eğitim okul ve kurumlarında sürdürülür.

Özel Eğitim Desteği

Madde—14. Özel eğitim gerektiren bireylere, her tür ve kademedeki eğitim ortamlarında devam ettiği eğitim programlarının amaçlarını gerçekleştirmek üzere özel eğitim desteği verilir. Bu amaçla bireysel ve grupla eğitim imkanları sağlanır.

Herhangi bir eğitim kurumuna devam edecek durumda olmayan zorunlu eğitim çağındaki özel eğitim gerektiren bireylere yetersizlikten etkilenme düzeyine bakılmaksızın temel yaşam becerilerini geliştirme ve öğrenme ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik eğitim programları uygulanır.

Eğitim Programları

Madde—15. Özel eğitimde, eğitim programları bireylerin eğitsel performansları dikkate alınarak ve programın amaçları bireye uyarlanarak uygulanır.

Özel eğitim okul ve sınıflarında normal okul programları uygulanır, ancak; öğrencilerin özellikleri ve öğrenme yeterlilikleri dikkate alınarak, söz konusu programlarda denkliği bozmayacak şekilde düzenlemeler yapılır. Özel eğitim okul ve sınıf programları, öğrencileri, eğitimlerini normal okullarda akranlarıyla birlikte sürdürecektir yeterliliklere ulaştırmayı amaçlayan bir yaklaşımla hazırlanır.

Özel eğitim okul ve sınıflarında süreleri ve içerikleri öğrencilerin özelliklerine göre hazırlanmış özel eğitim programları da uygulanabilir. Bu programları tamamlayanlara verilecek diploma veya sertifikaların denkliği ile üst öğrenim kurumlarına devam gibi konular ve öğrenciye sağlayacağı haklar Bakanlıkça belirlenir.

Özel eğitim gerektiren bireyleri ilgi, ihtiyaç ve yetenekleri doğrultusunda iş hayatında geçerliliği olan görevlere hazırlayıcı iş ve meslek eğitim programları; uygulama ağırlıklı ve bireyin o işi veya mesleği amaçlanan yeterlilikte yapmasını sağlayacak şekilde sürdürülür.

Değerlendirme

Madde—16. Normal akranları ile birlikte eğitim gören özel eğitim gerektiren öğrencilerin hazırlanan eğitim planındaki amaçları gerçekleştirme düzeyleri, devam ettikleri okulun sınıf geçme ve sınav yönetmeliğine göre değerlendirilir. Ancak, özür ve özellikleri dikkate alınarak sınavlarda gerekli önlemler alınır ve düzenlemeler yapılır.

Özel eğitim okul ve sınıflarında eğitim gören öğrencilerin değerlendirilmesinde, öncelikle bireyselleştirilmiş eğitim planlarında konulan amaçların gerçekleştirilmesi esas alınır.

Kurumlar ve Görevleri

Koordinasyon

Özel Eğitim, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri

Madde—17. Eğitim öğretim kurumlarındaki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri ile özel eğitim hizmetlerini düzenlemek, koordineli bir şekilde yürütülmesini sağlamak, izlemek ve değerlendirmek üzere her ilde Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı olarak il Millî Eğitim müdür yardımcısı veya şube müdürü başkanlığında özel eğitim rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri birimi kurulur.

İllerde özel eğitim rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bu birim tarafından yürütülür.

Özel Eğitim Okul ve Kurumları

Özel Eğitim Okulları

Madde—18. Durumları ayrı bir okulda özel eğitim gerektiren bireyler için özür ve özelliklerine uygun gündüzlü veya yatılı özel eğitim okulları açılır.

Birden fazla özürü bulunan öğrenciler için özel eğitim okullarında özel eğitim sınıfları açılabilir.

Özel eğitim okullarında açılan yaygın eğitim programlarına katılan özel eğitim gerektiren bireyler ile söz konusu okulların aile eğitimi programlarına katılanlardan öğrencilerin birinci derecede yakınlarının eğitimleri süresince iş ve ibateleri Bakanlıkça karışlanır.

Özel Eğitim Kurumları

Madde—19. Özel eğitim gerektiren bireylere özel eğitim desteği sağlamak veya onları iş ve mesleğe hazırlamak veya örgün eğitim programlarından yararlanmayacak durumda olanların temel yaşam becerilerini geliştirmek ve öğrenme ihtiyaçlarını karşılamak üzere gündüzlü özel eğitim kurumları açılabilir.

Özel eğitim kurumlarında, özel eğitim gerektiren bireyleri iş hayatında geçerliliği olan görevlere hazırlamak amacıyla açılan iş ve meslek kurslarına devam edenler, 5/6/1986 tarihli ve 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanununun çırak öğrencilere verdiği haklardan yararlanırlar.

Diğer Okul ve Kurumlarda Özel Eğitim

Madde—20. Durumları normal akranları ile birlikte eğitim görmeye uygun olan özel eğitim gerektiren bireyler, eğitim ve öğretimlerini resmî ve özel okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim okullarında sürdürürler. Bu okullarda özel eğitim gerektiren bireylere özel eğitim desteği sağlamak üzere yardımcı derslikler oluşturulur, özel araç-gereç ile eğitim materyalleri sağlanır ve diğer özel tedbirler alınır.

Durumları ayrı bir sınıfta eğitilmeyi gerektiren öğrenciler için özür ve özelliklerine göre okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim okullarında özel eğitim sınıfları açılır.

Çıraklık ve yaygın eğitim faaliyetlerinde de bu tür uygulamalara yer verilir.

Özel Eğitime Destek Sağlayan Kurumlar

Rehberlik ve Araştırma Merkezleri

Madde—21. Rehberlik ve araştırma merkezleri, eğitim-öğretim kurumlarındaki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde yürütülebilmesine ilişkin gerekli her türlü çalışmaların yanı sıra özel eğitim gerektiren bireyleri de tanımlamada belirtildiği şekilde inceler, tanırlar, yerleştirebilecekleri en uygun eğitim ortamını önerir ve bu bireylere rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri sunar.

Nüfus ve hizmet potansiyeline göre merkez ve diğer ilçelerde de rehberlik ve araştırma merkezleri açılabilir.

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Servisi

Madde—22. Örgün ve yaygın eğitim kurumlarına devam eden bireylere rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri götürmek üzere eğitim-öğretim kurumlarında kurulan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri servisleri, kurumlarındaki özel eğitim gerektiren bireylere de eğitim ihtiyaçları ve özelliklerine göre bu hizmetleri sunar.

Bu servisler, rehberlik ve danışma hizmetlerini yürütürken bölgelerindeki rehberlik ve araştırma merkezî ile diğer ilgili kurumlarla işbirliği yaparlar.

Okul ve Kurum Açma

Madde—23. Özel eğitim okul ve kurumları ile rehberlik ve araştırma merkezleri Bakanlıkça açılır.

Gerçek ve tüzel kişiler eğitim gerektiren bireylerin eğitim ve öğretimleri için 8/6/1965 tarihli ve 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunundaki esaslara uygun olarak özel okul veya kurum açabilirler.

Bakanlık, 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununa göre açılmış ve hisselerinin tümü kamu yararına çalışan dernek ve vakıflara ait özel eğitim okul ve kurumlarını hizmetlerinin niteliğini yükseltmek ve öğrencilere maliyeti düşürmek amacıyla; bu okul ve kurumlara eğitim-öğretim hizmetleri sınıfında personel, program gibi destekler sağlayabilir.

Resmî ve Özel Öğretim Kurumlarında Özel Eğitim

Madde—24. Resmî ve özel okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim okulları ile yaygın eğitim kurumları; kendi çevrelerindeki özel eğitim gerektiren bireyle-re özel eğitim hizmetleri sağlamakla yükümlüdürler.

Söz konusu okul ve kurumlarda, özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim-öğretim görmelerini sağlamak üzere gerekli tedbirleri alınır.

Personel

Madde—25. Özel eğitim okul ve kurumları ile özel eğitime destek sağlayan okul ve kurumların eğitim-öğretim sınıfı personel ihtiyacı öncelikle karşılanır, ihtiyaç duyulan uzman personel atanır veya diğer kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılarak görevlendirilir.

Teftiş Ve Denetim

Madde—26. Özel eğitim okul ve kurumları ile özel eğitime destek sağlayan kurumların faaliyetlerinin teftiş ve denetimi özel eğitim ve/veya rehberlik ve psikolojik danışma alanlarında yetişmiş müfettişlerce yapılır.

Özel Eğitim Araçları

Madde—27. Resmî okul ve kurumlarda eğitim ve öğretimlerini sürdürdükleri sürece, özel eğitim gerektiren bireylerin bu hizmetlerden etkin şekilde yararlanmalarını sağlayacak her türlü araç-gereç ihtiyaçları Bakanlıkça karşılanır.

YAYGIN EĞİTİM İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

HALK EĞİTİMİ MERKEZLERİ YÖNETMELİĞİ (29 Nisan 1963/54)

Halk Eğitimi Merkezi

Madde—1. Halk Eğitimi Merkezi, İl ve İlçe merkezlerinde Millî Eğitim Bakanlığınca açılan bir halk eğitimi kurumudur.

Madde—2. Halk Eğitimi Merkezinin Amaçları

a) Vatandaşlara Atatürk Devrimlerinin manasını kavratmak; Cumhuriyet esaslarını ve demokratik yaşayışı benimsetmek, yurt ölçüsünde kökleştirmek; demokratik yaşayışın temeli olan hür disiplin, karşılıklı anlayış, sevgi, saygı ve hoş görünlük duygularını geliştirmek,

b) Vatandaşlara bilgi, hüner kazandırmak; vatandaşların bilgi ve hünerlerini, davranışlarını ve değer hükümlerini geliştirmek ve ilerletmek suretiyle toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasına eğitsel yollarla yardım ve kılavuzluk etmektir.

Görevleri

Madde—3. Halk Eğitimi Merkezinin başlıca görevleri şunlardır:

a) Okuma-Yazma bilmeyen vatandaşlar için halk dersaneleri açılmasını teşvik etmek;

b) Vatandaşların temel ve genel bilgisini ve ana dilini geliştirmek için, gerekli kursları açmak;

c) Öğrenim kurumlarında öğrenimlerini yapamamış yetişkinler için ilkokul, ortaokul ve lise bitirme kurslarını açmak;

d) Vatandaşların ilgi duyduğu tarih, coğrafya, aktüalite, ekonomi, sosyoloji, psikoloji ve benzeri konularında ve teknik alanda toplantılar düzenlemek, kurslar açmak;

f) Toplum kalkınması ve halk eğitimi konusunda sorumluluk almış resmi görevlilerle gönüllü elemanların ve önderlerin toplum kalkınması ve halk eğitimi konularında, yetiştirilmeleri için kurslar açmak;

g) Konferanslar, açık oturumlar, paneller, sempozyumlar, konserler, temsil-ler, edebiyat toplantıları, çeşitli yarışmalar ve spor faaliyetleri, geziler, folklor

gösterileri, kahramanlık günleri, grup münakaşaları, film gösterileri ve benzeri çalışmalar düzenlemek;

h) Halkın güzel sanatlara karşı ilgisini teşvik edici çalışmalar yapmak ve güzel sanatlarda kabiliyetli görülenlerin geliştirilmelerine çeşitli yollarla yardım etmek;

i) Sergiler düzenlemek, mevcut sergi ve galerilerden ve mahalli müzelerden halkın geniş ölçüde yararlanmasını sağlamaya çalışmak;

j) Vatandaşların mesleki ve genel kültürlerini geliştirecek özellikte ve halk seviyesine uygun, yayın yapmak; bu tür çalışmaları teşvik etmek ve desteklemek; gerekirse halk eğitimi ile ilgili çeşitli yayınların yapılmasına önderlik etmek;

k) Folklor derlemelerini teşvik etmek ve desteklemek; sonuçlarının yayımlanmasına yardım etmek;

l) Bölgesinde yetişmiş ünlü kişilerin biyografilerinin hazırlanmasını teşvik etmek ve desteklemek;

m) Bölgesinin tarihi, kültürel, ekonomik ve turistik önem ve özelliklerinin tespitine yönelmiş araştırma ve çalışmaları teşvik etmek, desteklemek ve sonuçlarının yayılmasına ve yayımlanmasına yardım etmek;

n) Vatandaşların, bilhassa gençliğin boş zamanlarını değerlendirmelerine yardım için, gerekli her türlü eğitsel çalışmaları teşvik etmek, desteklemek, yapılmakta bulunan çalışmaların geliştirilmesine yardım etmek, bu çeşit çalışmalarda bulunmak;

o) Türk kadınının sosyal yapı içinde daha aktif hale getirilmesi konusunda gerekli çalışmaları yapmak, bu konuda kadın dernekleri ve kuruluşlarıyla sıkı bir işbirliği sağlamak;

p) Halkın, mevcut kütüphanelerden daha geniş ölçüde faydalanmalarını sağlayacak çalışmaları teşvik etmek ve okuma salonları açmak;

r) Köylünün kültürel gelişmesine ve okuma ihtiyacının giderilmesine yardım amacı ile köye bağış gazete, dergi ve kitap göndermeyi sağlamak için her türlü çalışmaları yapmak;

s) Bölgedeki, ekonomik önemi olan veya karakteristik özellik taşıyan el ve ev sanatlarının geliştirilmesine, yayılmasına ve değerlendirilmesine yönelmiş çalışmaları yapmak;

t) Vatandaşlara, ihtiyaçlarını sezdirerek onlarda öğrenme, daha iyi ve daha ileri bir hayat seviyesine ulaşmak isteğini uyandırmak; problemlerini kavramalarına, çözmelerine ve bu yönde örgütlenmelerine eğitsel yollarla yardım etmek;

u) Başka kurum ve kuruluşlarca ele alınan halk eğitimi çalışmalarının planlanmasına, planların uygulanmasına ve değerlendirilmesine yardım etmek, onlarla işbirliği yapmak;

v) Çevreden gelen istek ihtiyaçlara uygun diğer halk eğitimi çalışmalarını, imkanların elverdiği oranda, yapmak.

Örgüt Yönetim ve Denetleme

Madde—4. Halk Eğitimi Merkezinin, bir Halk Eğitimi Merkezi Planlama Kurulu, çeşitli eğitsel kolları ve bu işleri yürütmek için bir müdürü bulunur.

Halk Eğitimi Merkezi Müdürünün atanmasında aşağıdaki nitelikler aranır:

- a) Öğretmen vasf ve haklarına sahip olarak ilk ya da orta öğretim kurumlarında en az beş yıl başarıyla çalışmış olmak,
- b) Vücut ve ruhça sağlam, dayanıklı ve dinamik olmak,
- c) Halk eğitimi işlerine karşı inancı, ilgisi ve sevgisi bulunmak, halka hizmetten zevk duymak,
- d) Ferdi ve sosyal davranışlarıyla halka rehber ve önder olabilecek vasıfları haiz olmak,
- e) Amir ve memurlarla, fert, toplum ve kurumlarla karşılıklı anlayış ve işbirliğini sağlayıcı olmak.

Madde—5. Halk Eğitimi Merkezi Planlama Kurulu

- a) İl merkezinde; Millî Eğitim Müdürünün başkanlığında Halk Eğitimi Başkanı, Teftiş Şefi, Halk Eğitimi Merkezi Müdürü ve eğitsel başkanlarından;
- b) İlçe merkezlerinde; İlköğretim Müfettişinin (birden fazla olduğu takdirde kendi aralarından seçecekleri birisinin) başkanlığında, İlköğretim Müdürü, Halk Eğitimi Merkezi Müdürü ve eğitsel kol başkanlarından meydana gelir.

Madde—6. Halk Eğitimi Merkezinde tiyatro, kültür ve yayın, güzel sanatlar, spor folklor, müzik, gezi ve eğlence, kitaplık, fotoğrafçılık, çevreyi tanıma ve tanıtırma, köycülük, sosyal münasebetler, radyo ve sinema ile eğitim, sağlık ve benzeri kollarından, çevrenin istek ve ihtiyacı dikkate alınarak, gerekli olanlar kurulur.

Madde—7. Halk Eğitimi Merkezi Planlama Kurullarının ödevleri şunlardır.

- a) Halk Eğitimi Merkezinin yapacağı faaliyetlere ait, kol yönetim kurulları tarafından hazırlanan çalışma programlarını da dikkate almak suretiyle, uzun veya kısa süreli çalışma programları hazırlamak ve programların hazırlanışında ihtiyaca göre, kurul içinde veya dışında seçeceği kişilerle gerekirse özel komisyonlar kurmak;
- b) Uygulanan programların başarı derecelerini, karşılaşılan güçlükleri incelemek ve ilerisi için gerekli tedbirleri almak;
- c) Halk Eğitimi Merkezinin işletilmesine ve faaliyetlerine ait gerekli iç yönetmelikleri ve kol yönetmeliklerini hazırlamak veya hazırlatmak, bunun için ihtiyaca göre, özel komisyonlar kurmak ve hazırlanan yönetmelik tasarılarını onaylamak;
- d) Halk Eğitimi Merkezi Müdürünün yıllık çalışma planı ile ilgili tekliflerini inceleyerek karara bağlamak;
- e) Halk Eğitimi Merkezinin yıllık gelir ve giderlerini gösterir bütçeyi incelemek ve onaylamak;
- f) Yönetmelikte değişiklik yapılmasına lüzum hasıl olursa bu hususta Millî Eğitim Bakanlığına, mucip sebeplerini belirtmek suretiyle, teklifte bulunmak.

Madde—8. Halk Eğitim merkezi Planlama Kurulu, normal olarak üç ayda bir defa, Kurulu Başkanının teklifi ile toplanır. Görüşmelere başlanılabilmesi için üyelerin çoğunluğunun toplantıda bulunması lazımdır. Kararlar mevcudun çoğunluğu ile alınır.

Madde—9. Halk Eğitimi Merkezi kollarının Genel Kurulları, kollarda gönüllü olarak çalışmak isteyen aktif üyelere ibarettir. Kolların yönetim kurulları ise, Kollar Genel Kurulu Üyelerinin kendi aralarından seçecekleri en az beş üyeden kurulur. Kol Başkanı Kol Yönetim Kurulu tarafından Kol Yönetim Kurulu Üyeleri tarafından seçilir. Kol Yönetim Kurulu, aralarında iş bölümü yapar. Halk Eğitimi Merkezi Kollar Genel Kurulu, merkezde kurulmuş olan kolların yönetim kurullarından meydana gelir.

Madde—10. Kol Genel ve Yönetim Kurullarının ödevleri ile Kol Başkanının ödevi, Kol Yönetmeliklerinde belirtilir.

Madde—11. Halk Eğitimi Merkezi Kollar Genel Kurulu, yılda bir defa kasım ayının ilk haftasında toplanarak kolların bir yıllık çalışmalarının değerlendirir ve yeni çalışma yılı ile ilgili istek ve dilekleri tespit eder. Kollar Genel Kurulu, gerekli hallerde Halk Eğitimi Merkezi Müdürünün çağrısı ile toplanabilir.

Madde—12. Halk Eğitimi Merkezi Müdürünün ödevleri şunlardır:

a) Halk Eğitimi Merkezini yönetmeliklere, Millî Eğitim Bakanlığınca gönderilen emirlere uygun olarak yönetmek;

b) Halk eğitimi Merkezinin çalışma programına esas olacak teklifleri, eğitimsel kol başkanlarının görüşlerini de almak suretiyle hazırlayıp Halk Eğitimi Merkezi Planlama kuruluna sunmak;

c) Halk Eğitimi Merkezi Kollar Genel Kurulu, Kol Genel ve Yönetim Kurulları toplantılarına katılmak ve adı geçen organların gereğine göre işlemlerini sağlayıcı teknik, metodik ve idarî yardımları yapmak;

d) Halk Eğitimi Merkezinin yıllık çalışma programlarının birer örneğini Millî Eğitim Müdürlüğü yoluyla Millî Eğitim Bakanlığına göndermek; bu programların uygulanmasını ve yürütülmesini sağlamak;

e) Halk Eğitimi Merkezinin yıllık çalışmalarını ve çalışmaların sonuçlarını, Millî Eğitim Bakanlığınca düzenlenen defter, çizelge ve rapor örneklerine işlemek ve bunların bir örneğini, tespit olunan tarihte, Millî Eğitim Müdürlüğü yoluyla Millî Eğitim Bakanlığına göndermek;

f) Halk Eğitimi Merkezinde yapılan her türlü çalışmalarla ilgili istatistikleri, sistemli bir şekilde tutak ve saklamak;

g) Halk Eğitimi Merkezinin, Planlama Kurulunun ilçelerde “Halk Eğitimi Planlama ve İşbirliği Kurulu”nun yazı işlerini yönetmek;

h) Bütçenin hazırlanması ve uygulanması ile ilgili işlemleri yapmak ve gerekli defterlerin tutulmasını sağlamak;

i) Her mali yıl başında Millî Eğitim Bakanlığınca bütçenin 613. Faslında gönderilen ödeneğin saymanlık Müdürlüğü bütçesinin halk eğitimi ile ilgili olan fasıl ve maddesine intikalini sağlamak, gönderilen ödenekten mali yıl sonuna kadar harcanamayan miktarın aynı maksatla sarf edilmek üzere Özel Saymanlığın yeni yıl bütçesine devrini gerçekleştirmek;

j) Halk Eğitimi Merkezi ile ilgili bütçe teklifini Bakanlıkça tespit edilen tarihlerde Millî Eğitim Bakanlığına göndermek;

k) Halk Eğitimi Merkezi ile ilgili bütçe teklifini Bakanlıkça tespit edilen tarihlerde Millî Eğitim Bakanlığına göndermek;

k) Halk Eğitimi Merkezinin, her altı ayda bir olmak üzere çeşitli ihtiyaçlar için açılan harcamanın müfredatlı listelerini, Bakanlıkça tespit edilen esaslara uygun olarak, ilkini en geç 15 Eylülde, ikincisini 15 Martta Bakanlıkta bulundurmak üzere göndermek;

l) Merkeze ait demirbaşlarla diğer eşya ve malzemenin, ayniyat talimatnamesi hükümlerine göre, kayıtlarının tutulmasını, korunmasını ve iyi kullanılmasını sağlamak;

m) Halk Eğitimi Merkezinde çalıştırılacak memurların, hizmetlerinin ve kurs öğretmenlerinin tayin ve görevlendirme işlerini, tayine ve görevlendirmeye yetkili makamlarla teklif etmek;

n) Diğer halk eğitimi merkezleri ile fikir, program-mahalli idare amirlerinin onayı alınmak suretiyle de faaliyet alış verişi yaparak merkezler arası işbirliğini sağlamak;

o) Halkın teşebbüsü ile meydana gelmiş kültür ve eğitim derneklerini destekleyici ve geliştirici tedbirleri almak ve bunlarla sıkı ve devamlı işbirliğini sağlamak;

p) Yangına karşı, yangın talimatnamesinde belirtilen her türlü tedbiri almak.

Madde—13. Halk Eğitimi Merkezi ve görevli personelin eğitim, öğretim ve yönetim çalışmaları, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun 23. Maddesi uyarınca, İlköğretim Müfettişleri tarafından denetlenir.

Mali İşler

Madde—14. Halk Eğitimi Merkezinin bütçesi Millî Eğitim Bakanlığınca bütçenin 613. Faslından yardım olarak gönderilen ödeneklerle İl Özel idare ve Halk Eğitimi Merkezinin kurulduğu il ve ilçe belediye bütçelerine halk eğitimi çalışmaları için konulan ödenekler ve vatandaşların halk eğitimi çalışmalarına yardım amacı ile kaydettirecekleri bağışlarla karşılanır.

Madde—15. Halk Eğitimi Merkezi ödenekleri, Halk Eğitimi Merkezi Müdürünün, İllerde Millî Eğitim Müdürlüğü, ilçelerde Kaymakamlık yoluyla valiliğe (Millî Eğitim Müdürlüğüne) yapacağı teklif üzerine İl Daimi Encümeninin kararı ile:

a) Merkezin memur ve hizmetlilerinin ücreti, ısıtma, aydınlatma, haberleşme, kırtasiye, demirbaş ve döşeme, küçük onarım, kira ve öteberi giderleri;

b) Yönetmelik ve genelgelerde Halk Eğitim Merkezlerine görev olarak verilmiş eğitim çalışmaları;

c) Merkez tarafından açılan kurslara gönüllü öğretmen bulunamadığı halde ve ancak kurs süresi boyunca istihdam edilmek üzere görevlendirilecek öğretmenlerin ücreti;

d) Eğitsel kolların verimli çalışabilmeleri için gerekli görülen müzik aleti, teyp ve bantları, radyo, sinema ve fotoğraf makinesi, agrandisör, spor malzemesi, tiyatro çalışmaları için makyaj, kostüm ve benzeri eğitim materyali ve malzemesi gibi, hususlara harcanacaktır.

Madde—16. Halk Eğitimi Merkezi, mevcut ödeneğini daha geniş kitlelerin çeşitli konularda yetiştirilmelerine yönelmiş çalışmalara harcama imkanlarını sağlayacak şekilde, çevresindeki, başta Millî Eğitim Bakanlığı kurumları olmak üzere, diğer resmi ve özel kurum ve kuruluşların her türlü eğitim materyali, yer, personel ve diğer imkanlardan yararlanma yollarını arayacaktır.

Genel Hükümler

Madde—17. Halk Eğitimi Merkezi, en az üç çalışma odası, sahneli bir salonu, hela ve lavabosu ile elektrik ve su tesisatı bulunan binada açılabilir.

Madde—18. Halk Eğitimi Merkezlerine ait binaların salon ve müştemilatı eğitim, öğreti, bilim, sanat, kültür ve her türlü toplumsal çalışmalara açıktır. Ancak buralarda siyasî eğilimi olan çalışma ve toplantılara asla yer verilemez.

Madde—19. Halk Eğitimi Merkezi bir yetişkinler eğitimi kurumu olduğundan, öğrenci durumundaki vatandaşları okul müfredat programlarına uygun olarak yetiştirmek için hiçbir faaliyet yapamaz. Ancak öğrenci durumundaki vatandaşların eğitsel kol çalışmaları ile kültürel tipteki halk eğitimi çalışmalarından yararlanmaları sağlanacağı gibi Halk Eğitimi Merkezi, yapacağı halk eğitimi çalışmalarında öğrenci durumundaki vatandaşların bilgi ve hünerlerinden yararlanma yollarını arayacaktır.

Madde—20. Halk Eğitimi Merkezi her türlü resmi ve özel kurum ve kuruluşlarca yapılmakta bulunan faaliyetlerin dışında, mahalli istek ve ihtiyaca cevap olacak diğer çalışmaları yapacak, ancak başka kurum ve kuruluşlarca yapılmakta bulunan çalışmalar istek ve ihtiyacı karşılayamaz durumda ise aynı tipteki çalışmaları da yapacaktır.

Madde—21. Mahallen ihtiyaç duyulan bir halk eğitimi çalışmasına başlanması, fakat bu çalışma başka kurum ve kuruluşlarca ele alınabilir özellikte ise, Halk Eğitimi Merkezi, ilgili kurum ve kuruluşları teşvik etmek, teknik, metodik ve merkez imkanlarının elverdiği oranda materyal yardımı yapmak suretiyle bu tip çalışmalara önderlik edecektir.

Söz konusu kurum ve kuruluşların bu türlü çalışmaları yapamamaları halinde; Halk Eğitimi Merkezi; illerde Millî Eğitim Müdürü, Halk Eğitimi Merkezi Başkanı ve Halk Eğitimi Merkezi Müdürü; ilçelerde Kaymakam, İlköğretim Müdürü ve Halk Eğitimi Merkezi Müdürünün müşterek kararı ile karara esas olacak gerekçeyi Millî Eğitim Bakanlığına bildirmek suretiyle, gerekli çalışmaları yapacaktır.

Madde—22. Halk Eğitimi Merkezi, kültürel tipteki halk eğitimi çalışmalarından yalnız yakın çevre halkının değil, idarî sınırlar içinde yaşamakta bulunan vatandaşların da yararlanmalarını sağlayıcı tedbirleri alır.

Madde—23. Halk Eğitimi Merkezi, İl ve İlçe Danışma ve İşbirliği Kurulunca hazırlanan yıllık halk eğitimi veya toplum kalkınması planlarında yer alan il ya da ilçe çapındaki çalışmalara, yürütme ile ilgili olarak saptanan koordinas-

yon ve işbirliği esaslarının sağlandığı imkanların elverdiği oranda katılır ve gerekli çalışmaları yapar.

**ZORUNLU İLKÖĞRENİM ÇAĞI DIŞINDA KALMIŞ
OKUMA-YAZMA BİLMEYEN VATANDAŞLARIN,
OKUR-YAZAR DURUMA GETİRİLMESİ VEYA
BUNLARA İLKOKUL DÜZEYİNDE EĞİTİM-ÖĞRETİM
YAPTIRILMASI HAKKINDA KANUN
(16 Haziran 1983/ 2841)**

Amaç

Madde—1. Bu Kanunun amacı; zorunlu ilköğrenim çağı dışında kalmış okuma ve yazmayı bilmeyen veya çok az bilen bütün vatandaşların, Türk Millî Eğitiminin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, Devletin gözetim ve denetimi altında okuma ve yazma öğrenmelerini veya ilkokul düzeyinde öğrenim yapmalarını sağlamaktır.

Kapsam

Madde—2. Bu Kanun; zorunlu ilköğrenim çağı dışında kalmış, okuma ve yazmayı bilmeyen veya çok az bilen vatandaşları ve bu Kanunda kendilerine görev verilen kamu kurum ve kuruluşları ile özel kurum ve kuruluşları kapsar.

Tanımlar

Madde—3. Bu Kanunda geçen;

- a) “Okuma-Yazma öğrenme kursu”; zorunlu ilköğrenim çağı dışında kalan, okuma ve yazmayı bilmeyenler ile çok az bilen yetişkinlerin devam etmek zorunda oldukları kursu,
- b) “İlkokul düzeyinde kurs”; okuma-yazmayı bilen veya okuma-yazma kursunda öğrenen yetişkinlere, ilkokul düzeyinde eğitim ve öğretim veren kursu,
- c) “Zorunlu ilköğretim çağı dışında kalanlar”, 14 yaşını bitirenleri ifade eder.

Millî Eğitim Bakanlığının Bu Kanunla İlgili Görevleri

Madde—4. Millî Eğitim Bakanlığı bu Kanunun kapsamına giren konularda;

- a) Eğitim ve öğretim ile ilgili her türlü çalışmaları düzenler.
- b) Kamu kuruluşları, özel ve gönüllü kurumlar ile kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlar.
- c) Eğitim ve öğretimi gözetim ve denetim altında bulundurur.
- d) Personel, araç ve gereç sağlar ve teknik yardımda bulunur.
- e) Diğer kurum ve kuruluşların çalışmalarına yardımcı olur, öneride bulunur ve gereken tedbirleri alır.
- f) Kursları başarıyla bitirenlere belge veya diploma verir, okuma-yazma öğrenme veya ilkokul düzeyindeki kurs çalışmalarında başarıları görülen kamu görevlilerini, özel kuruluşlar, dernek ve kişileri teşvik edici tedbirleri alır.

Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Görevleri

Madde—5. Kamu kurum ve kuruluşları; aşağıdaki esaslara uygun olarak, okuma-yazma bilmeyen personelinin eğitimini yaptırmak zorundadır. Bu kurum ve kuruluşlar:

- a) Bu Kanunun kapsamına giren konularda, Millî Eğitim Bakanlığıyla koordinasyon ve işbirliği yaparak, uygun ve gerekli personel, araç, gereç ve teknik yardım yaparlar.
- b) Kendi bünyelerinde ve işyerlerinde çalışanların okuma-yazmayı öğrenmelerini sağlayıcı tedbirleri alırlar.

Özel Kurum ve Kuruluşların Görevleri

Madde—6. İşverenler işyerlerinde aşağıdaki esaslara uygun olarak okuma-yazma bilmeyen işçilerin eğitimlerini yaptırmak zorundadırlar.

- a) İşyerlerinde çalışan ve okuma-yazma bilmeyen işçilerin işveren tarafından Millî Eğitim Bakanlığınca açılan okuma-yazma kurslarına iştirakleri sağlanır. İşyerinde okuma-yazma bilmeyen işçi sayısının 25 ve daha yukarı olması halinde, işyerinde de okuma-yazma kursu açılabilir. Bu durumda, Millî Eğitim Bakanlığınca yeterli miktarda öğretmen temin edilir.
- b) Kurslara devam zorunludur. Haklı bir sebep olmaksızın kursa girmeyenler o gün işe gelmemiş sayılır.
- c) İşverenler işyerlerinde çalışan okuma-yazma bilmeyen işçilerin iş ve ikametgâh adreslerini, Kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren üç ay içinde Millî Eğitim Müdürlüklerine bildirmek zorundadır.

Kurslara Katılma

Madde—7. Zorunlu ilköğretim çağı dışında kalan ve okuma-yazmayı bilmeyeni veya çok az bilen vatandaşlar, yönetmelikte belirlenecek usul ve esaslara göre mahalli mülkî idare amirlerince tespit edilir. Hazırlanacak plan ve programlara uygun olarak, kimlerin hangi kurslara, ne kadar süre ile katılacağı, ilân ve tebliğ edilir. Vatandaşların, kendilerine tebliğ edilen okuma-yazma öğrenme kurslarına katılmaları zorunludur.

Kırk beş yaşını dolduran vatandaşların okuma-yazma öğrenme kurslarına katılmaları isteği bağlıdır. Bedeni ve zihni yetersizlikleri resmi tabip raporu ile anlaşılanlar hakkında birinci fıkra hükmü uygulanmaz.

Okuma ve Yazmayı Teşvik Etme

Madde—8. Vatandaşları okuma-yazma öğrenmeye veya ilkokul düzeyinde öğrenim yapmaya teşvik etmek üzere; okuma-yazma öğrenme veya ilkokul düzeyindeki kurslara devam edenlere, okuma-yazma bilmeyen vatandaşlar arasında, aşağıdaki imkan ve kolaylıklar sağlanır.

- a) Zorunlu ilköğrenim çağındaki öğrencilere tanınan imkanlardan yararlanmaları için bu Kanunda geçen kurslara katılanlara, kurs süresince, öğrenci kimlik belgesi verilir.
- b) Bu Kanunda geçen kurslara katılan ve başarı gösteren muhtaç kişilerin yükseköğrenim yapan çocuklarına, kredi vermede öncelik tanınır.

c) Okuma-yazma öğrenme veya ilkökul düzeyindeki kurslara devam eden annelerin çocuklarına, çalıştıkları kurum ve kuruluşların kreş ve anaokullarına alınmada öncelik tanınır.

d) Okuma-yazma öğrenme kurslarında başarılı olanlara kooperatif veya banka kredileri ile tohumluk ve gübre tahsisinde bir defaya mahsus olmak üzere öncelik verilir.

f) Kamu kurum ve kuruluşları ile özel kurum ve kuruluşlarda ve her türlü işyerlerinde çalışanlardan, okuma-yazma öğrenme kurslarına devam edenlere, bir defaya mahsus olmak üzere 60 saat; ilkökul düzeyinde kurslara devam edenlere bir defaya mahsus olmak üzere 100 saat; ücretli izin verilir. İzinler işyerlerinin çalışmalarını aksatmayacak şekilde düzenlenir.

g) Okuma-yazma kurslarına katılanlar için özel idareler veya yöre belediyelerince, imkanları ölçüsünde ve kendilerinin takdir edecekleri uygun teşvik edici tedbirler alınır.

Görevlileri Teşvik Etme

Madde—9. Bu Kanun kapsamına giren okuma-yazma öğrenme veya ilkökul düzeyindeki kursların yönetiminde, eğitim ve öğretim hizmetlerinde üstün başarıları görülen kamu görevlilerini, özel kuruluşları, dernek ve kişileri teşvik için Millî Eğitim Bakanlığınca gerekli tedbirler alınır.

Verilen Görevleri Yapmayanlar

Madde—10. Denetleme sonucu, bu Kanunun 6. Maddesinde gösterilen görevleri yerine getirmedikleri anlaşılan özel kurum ve kuruluş yöneticileri, beş bin liradan yirmi beş bin liraya kadar hafif para cezasıyla cezalandırılır.

Bu Kanunda belirtilen görevleri yerine getirmeyen kamu kurum ve kuruluş yöneticileri hakkında genel hükümlere göre işlem yapılır.

Kurslara Katılmayanlar

Madde—11. Kamu kurum ve kuruluşları ile özel kurum ve kuruluşlarda çalışan vatandaşlardan, bu Kanunun 7. Maddesinin birinci fıkrasına aykırı davranışta bulunanlar, iki bin liradan on bin liraya kadar hafif para cezası ile cezalandırılırlar.

Gerçeğe Aykırı Beyanda Bulunanlar

Madde—12. Bu Kanunun 8. Maddesinde belirtilen imkanlardan yararlanmak amacıyla, gerçeğe aykırı beyanda bulunanlar, genel hükümlere göre eylemleri daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde cezalandırılır.

YÜKSEKÖĞRETİM İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

YÜKSEKÖĞRETİM KANUNU
(4.11.1981/ 2547)**Amaç****Madde—4.** Yükseköğretimin amacı:

- a) Öğrencilerini
 - 1) Atatürk İnkılapları ve ilkeleri doğrultusunda Atatürk Milliyetçiliğine bağlı,
 - 2) Türk olmanın şeref ve mutluluğunu duyan,
 - 3) Toplum yararını kişisel çıkarının üstünde tutan, aile, ülke ve millet sevgisi ile dolu,
 - 4) Türkiye Cumhuriyeti Devletine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getiren,
 - 5) Hür ve bilimsel düşünce gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı,
 - 6) Beden, zihin, ruh, ahlak ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş,
 - 7) İlgi ve yetenekleri yönünde yurt kalkınmasına ve ihtiyaçlarına cevap verecek, aynı zamanda kendi geçim ve mutluluğunu sağlayacak bir mesleğin bilgi, beceri, davranış ve genel kültürüne sahip, vatandaşlar olarak yetiştirmek,
- b) Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olarak, refah ve mutluluğunu artırmak amacıyla, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunacak ve hızlandıracak programlar uygulayarak, çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı ve seçkin bir ortağı haline gelmesini sağlamak,
- c) Yükseköğretim kurumları olarak yüksek düzeyde bilimsel çalışma ve araştırma yapmak, bilgi ve teknoloji üretmek, bilim verilerini yaymak, ulusal gelişme ve kalkınmaya destek olmak, yurt içi ve yurt dışı kurumlarla işbirliği yapmak suretiyle bilim dünyasının seçkin bir üyesi haline gelmek, evrensel ve çağdaş gelişmeye katkıda bulunmaktır.

Yükseköğretim Kurulunun Görevleri**Madde—7.** Yükseköğretim kurumlarının bu Kanunda belirlenen amaç, hedef ve ilkeler doğrultusunda kurulması, geliştirilmesi, eğitim-öğretim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi ve yükseköğretim alanlarının ihtiyaç duyduğu öğretim elemanlarının yurt içinde ve yurt dışında yetiştirilmesi için kısa ve uzun vadeli

planlar hazırlamak, üniversitelere tahsis edilen kaynakların, bu plan ve programlar çerçevesinde etkili bir biçimde kullanılmasını gözetim ve denetim altında bulundurmak,

b) Yükseköğretim kurumları arasında bu Kanunda belirlenen amaç, ilke ve hedefler doğrultusunda birleştirici, bütünleştirici, sürekli, ahenkli ve geliştirici işbirliği ve koordinasyonu sağlamak,

c) Üniversite çalışmalarının en verimli düzeyde sürdürülmesi için büyümenin sınırlarını tespit etmek ve yaz öğretimi, gece öğretimi, ikili öğretim gibi tedbirler almak,

d) Devlet kalkınma planlarının ilke ve hedefleri doğrultusunda ve yükseköğretim planlaması çerçevesi içinde;

ı) Yükseköğretim kurumlarında ve bu kurumlara girişte imkan ve fırsat eşitliği sağlayacak önlemleri almak.*

Yükseköğretim Kurumlarının Görevleri

Madde—12. a- Çağdaş uygarlık ve eğitim-öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde, toplumun ihtiyaçları ve kalkınma planları ilke ve hedeflerine uygun ve ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayım ve danışmanlık yapmak,

b- Kendi ihtisas gücü ve maddi kaynaklarını rasyonel, verimli ve ekonomik şekilde kullanarak, Millî Eğitim politikası ve kalkınma programları ilke ve hedefleri ile Yükseköğretim Kurulu tarafından yapılan plan ve programlar doğrultusunda, ülkenin ihtiyacı olan dallarda ve sayıda insan gücü yetiştirmek,

c- Türk toplumunun yaşam düzeyini yükseltici ve kamuoyunu aydınlatıcı bilim verilerini söz, yazı ve diğer araçlarla yaymak,

Örgün, yaygın, sürekli ve açık eğitim yoluyla toplumun özellikle sanayileşme ve tarımda modernleşme alanlarında eğitilmesini sağlamak,

Ülkenin bilimsel, kültürel, sosyal ve ekonomik yönlerden ilerlemesini ve genişlemesini ilgilendiren sorunlarını, diğer kuruluşlarla işbirliği yaparak, kamu kuruluşlarına önerilerde bulunmak suretiyle öğretim ve araştırma konusu yapmak, sonuçlarını toplumun yararına sunmak ve kamu kuruluşlarınca istenecek inceleme ve araştırmaları sonuçlandırarak düşüncelerini ve önerilerini bildirmek,

Eğitim-öğretim seferberliği içinde, örgün, yaygın, sürekli ve açık eğitim hizmetini üstlenen kurumlara katkıda bulunacak önlemleri almak,

Yörelerdeki tarım ve sanayinin gelişmesine ve ihtiyaçlarına uygun meslek elemanlarının yetişmesine ve bilgilerinin gelişmesine katkıda bulunmak,

Eğitim teknolojisini üretmek, geliştirmek, kullanmak, yaygınlaştırmak,

Yükseköğretimin uygulamalı yapılmasına ait eğitim-öğretim esaslarını geliştirmek, döner sermaye işletmelerini kurmak, verimli çalıştırmak ve bu faaliyetlerin geliştirilmesine ilişkin düzenlemeleri yapmaktır.

Öğretim Üyelerinin Görevleri

* Diğer maddeler, Yükseköğretim Kurulunun hak ve ödevler içinde mütalaa edilemeyecek usulî işlemlerle ilgili olduğundan buraya alınmamıştır.

Madde—22. a- Yükseköğretim kurumlarında ve bu Kanundaki amaç ve ilkelere uygun biçimde önlisans, lisans ve lisansüstü düzeylerde eğitim-öğretim ve uygulamalı çalışmalar yapmak ve yaptırmak, proje hazırlıklarını ve seminerleri yönetmek,

b- Yükseköğretim kurumlarında bilimsel araştırmalar ve yayımlar yapmak,

c- İlgili birim başkanlığınca düzenlenecek programa göre, belirli günlerde öğrencileri kabul ederek, onlara gerekli konularda yardım etmek, bu Kanundaki amaç ve ana ilkeler doğrultusunda yol göstermek ve rehberlik etmek,

d- Yetkili organlarca verilecek görevleri yerine getirmek,

e- Bu Kanunla verilen diğer görevleri yapmaktır.

Öğrencilerin Disiplin İşleri

Madde—54. a- Yükseköğretim kurumları içinde veya dışında yükseköğretim öğrenciliği sıfatına, onur ve şerefine aykırı harekette bulunan, öğrenme ve öğretme hürriyetini doğrudan doğruya veya dolaylı olarak kısıtlayan, kurumların sükun, huzur ve çalışma düzenini bozan, boykot, işgal ve engelleme gibi faaliyetlere katılan, bunları teşvik ve tahrik eden, yükseköğretim mensuplarının şeref ve haysiyetine veya şahıslarına tecavüz eden veya saygı dışı davranışlarda bulunan ve anarşik veya ideoloji olaylara katılan veya bu olayları tahrik ve teşvik eden öğrencilere; eylem başka bir suçu oluştursa bile ayrıca uyarma, kınama, bir haftadan bir aya kadar veya bir veya iki yarıyıl için kurumdan uzaklaştırma veya yükseköğretim kurumundan çıkarma cezaları verilir.

b- Bir fakülte, enstitü veya yüksekokulun içinde veya dışında öğrencilerin işlemiş oldukları disiplin suçlarından dolayı soruşturma yapmaya ve doğrudan gerekli cezayı vermeye veya disiplin kuruluna sevketmeye ilgili fakülte dekanı, enstitü veya yüksekokul müdürü yetkilidir.

c- Disiplin soruşturmasına, olay öğrenilince derhâl başlanılır ve soruşturma en geç onbeş gün içinde sonuçlandırılır.

d- Hakkında soruşturma yapılan öğrenciye sözlü veya yazılı savunma hakkı verilir. Tanınan süre içinde savunma yapmayan öğrenci bu hakkından vazgeçmiş sayılır.

e- Disiplin cezaları, ilgili öğrenciye yazı ile bildirilir. Durum, öğrenciye burs veya kredi veren kuruluşa ve Yükseköğretim Kurumuna duyurulur. Yükseköğretim Kurumundan çıkarma kararlarına karşı onbeş gün içinde üniversite yönetim kuruluna itiraz edilebilir. Cezalar öğrencinin dosyasına ve siciline işlenir.

f- Bu maddeye göre yapılacak işlemler sırasında gerekirse öğrenciye, bağlı bulunduğu öğretim kuruluşunda, ilân yoluyla tebligat yapılabilir.

g- yükseköğretim kurumundan çıkarma kararı bütün yükseköğretim kurumlarına Yükseköğretim Kurulu, emniyet makamları ve ilgili askerlik şubelerine bildirilir. Yükseköğretim kurumundan çıkarma cezası verilen öğrenciler, bir daha herhangi bir yükseköğretim kurumuna alınamazlar.

Siyasî Partilere Girme Yasağı

Madde—59. Yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları ile her düzeydeki öğrenciler siyasî partilere ve bunların her türlü yan kuruluşlarına üye olamazlar ve bir parti hesabına siyasî faaliyet gösteremezler. Kamu yararına olan dernek dışında, herhangi bir derneğe üye olma, rektörün yazılı iznine bağlıdır.

Kılık Kıyafet Serbestisi

Ek Madde—17. (3670 – 25.10.1990) Yürürlükteki kanunlara aykırı olmak kaydı ile, yükseköğretim kurumlarında kılık ve kıyafet serbesttir.⁴³

**Başka Bir Yükseköğretim Kurumunda Pratik,
Uygulamalı Ders ve Staj**

Ek Madde—23. Yükseköğretim kurumlarında pratik, uygulamalı dersler ve staj; öğrencinin tercih edeceği ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile bunlara muadil özel kuruluşlarda yapılabilir. Bu süre zarfında öğrenci, yükseköğretim kurumları öğrenci disiplin kurallarına tabidir.

Geçici Madde— (3614 – 7.3.1990) Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce yükseköğretim kurumlarında kılık kıyafet ile ilgili olarak verilmiş her türlü disiplin cezaları bütün hüküm ve sonuçlarıyla ortadan kalkar.

**YÜKSEKÖĞRETİM PERSONEL KANUNU
(11 Ekim 1983/ 2914)**

Amaç

⁴³ Kanuna konan bu Ek madde ile Yükseköğretimde kılık kıyafet serbest bırakılmıştır. Yükseköğretimde kılık kıyafete sınırlama getiren herhangi bir kanun hükmü bulunmamaktadır. Bu Kanun dışında ve bu Kanuna aykırı biçimde kılık kıyafete sınırlamalar getiren her türlü Yönetmelik, Genelge ve benzeri düzenlemeler bu Kanuna aykırı olup, yok hükmündedir. Zira, hiçbir yönetmelik, bir kanuna dayanmadan çıkarılamaz. Anayasanın 124. Maddesi, “Yönetmeliklerin, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bu Kanun ve tüzüklere aykırı olmamak şartıyla çıkarılabileceğini” amirdir.

Ayrıca, yukarıya aldığımız “Kılık Kıyafet Yüzünden Disiplin Cezası Almış Olanların Affına İlişkin” 3614 sayılı 7.3.1990 tarihli Kanunla kabul edilen Geçici Madde, kanun koyucunun, kılık kıyafeti serbest bırakma iradesini çok net biçimde ortaya koymaktadır. Eğer kılık kıyafet konusundaki düzenlemeler yorumlanacak ise, öncelikle kanun koyucunun bu husustaki iradesinin tespiti gerekir ki, geçici madde bu hususta gayet net bir görüntü vermektedir.

Yine Anayasada belirlenen Temel hak ve özgürlükler yönünden, Anayasanın 91. Maddesi, “Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümde yer alan siyasî haklar ve ödevlerin kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemeyeceğini” amirdir. Anayasanın bu hükmü Yönetmelikler için de geçerlidir.

En son düzenleme olan bu Ek 17. Madde aleyhine Anayasaya aykırılık iddiası ve iptali istemine karşılık, Anayasa Mahkemesi 9.4.1991 tarih ve 1991/8 sayılı kararı ile iptal istemini reddetmiş, diğer bir deyişle Ek 17. Maddeyi Anayasaya aykırı bulmamıştır. Bu tarihten sonra da kılık kıyafet ile ilgili bir başka kanun çıkarılmamış olduğundan, Ek 17. Madde yürürlükte ve hiçbir yönetmelik bu madde hükmüne aykırı olamaz. Aksi halde yok hükmündedir ve düzenlemeleri yapanlar ile uygulayanlar hakkında yasal işlem yapılır.

Madde—1. Bu Kanunun amacı, 04.11.1981 tarih ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununda yer alan öğretim elemanları tanımına giren personeli sınıflandırmak, aylıklarını ve ek göstergelerini düzenlemek, derece yükseltilmesi ve kademe ilerlemesinin şekil ve şartları ile, sosyal haklardan yararlanma, ek ders ücreti, üniversite, idarî görev ve geliştirme ödeneklerinin miktarını tespit etmek, emekli ve yabancı öğretim elemanlarını sözleşmeli olarak çalıştırılma usul ve esaslarını belirlemektir.

Kapsam

Madde—2. Bu Kanun 04.11.1981 tarih ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununa tabi üniversite öğretim elamanlarının aylık, ödenek ve sair özlük haklarını kapsar.

Öğretim Elemanlarının Sınıflandırılması

Madde—3. Bu Kanuna tabi öğretim elemanlarının sınıfları ile başlangıç dereceleri aşağıda gösterilmiştir.

A) Öğretim üyeleri sınıfı:

Bu sınıf, profesörler, doçentler ve yardımcı doçentlerden oluşur.

a) Profesörler, profesör kadrosuna atandıkları tarihî izleyen aybaşından itibaren birinci derecenin,

b) Doçentler, doçent kadrosuna atandıkları tarihî izleyen aybaşından itibaren üçüncü derecenin,

c) Yardımcı doçentler, yardımcı doçent kadrosuna atandıkları tarihî izleyen aybaşından itibaren beşinci derecenin,

İlk kademe aylığını alırlar.

Yukarıdaki (a), (b) ve (c) bentlerine göre üst dereceye atananlar, bu dereceleri kazanılmış hak olarak aldıktan sonra geçirecekleri her yıl için bir kademe ilerlemesinden yararlanırlar.

B) Öğretim görevlileri ve okutmanlar sınıfı:

Bu sınıf, öğretim görevlileri ile okutmanlardan oluşur.

C) Öğretim yardımcıları sınıfı:

Bu sınıf, araştırma görevlileri ile uzman, çevirici ve eğitim-öğretim planlamacılarından oluşur.

Öğretim görevlileri, okutmanlar ve öğretim yardımcılarının giriş dereceleri (657 sayılı Devlet Memurları Kanununun değişik 36. Maddesinin “Ortak Hükümler”i ile getirilen kademe ilerlemesi ve derece yükselmesine ilişkin hükümleri hariç) Devlet Memurları Kanunu hükümleri uyarınca öğrenim niteliğine ve süresine göre tespit edilecek kazanılmış hak aylık derece ve kademelerine iki derece eklenmek suretiyle belirlenir.

Öğretim Elemanlarının Görev Aylıkları

Madde—4. Öğretim elemanlarını bu Kanunun 3. Maddesine göre tespit edilen görev aylıkları kazanılmış hak teşkil etmeyip, aylık ödemelerine esas tutulur ve bu Kanun kapsamından çıkmaları halinde dikkate alınmaz.

Öğretim üyelerinden 3. Maddenin (A) bendinde gösterilen kadrolara atandıkları tarihte kazanılmış hak aylık dereceleri; unvanları için öngörülen giriş derecelerinin üzerinde olanlar ile, bu kadrolara derece yükselmesi suretiyle ulaşanlar hakkında 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun değişik 161. Maddesi uygulanır ve kazanılmış hak aylıkları başlangıç derecelerinin ileri kademelerine gelenlerin aylıkları, bu kademeler üzerinden ödenir. Bunların başarılı geçen hizmet süreleri, kazanılmış hak derecelerinde kademe ilerlemesi yapılmak suretiyle değerlendirilir.

Doktora ve Tıpta Uzmanlık Öğrenimi, Doçent Kadrosuna Atanma

Madde—6. Yükseköğrenimini tamamladıktan sonra, hizmete girmeden önce veya hizmet sırasında yüksek lisans veya yükseköğrenim üstü uzmanlık öğrenimi görenlere, bir kademe ilerlemesi; tıpta uzmanlık belgesi alanlara veya doktora yapanlara ve doçentlik unvanını alarak doçent kadrosuna atanarlara bir derece yükselmesi uygulanır.

Derece Yükseltilmesi

Madde—7. Öğretim elemanları;

- Yükselebilecekleri derecede aynı unvanla boş bir kadronun bulunması,
 - Derecesi içinde en az üç yıl bulunmuş ve bu derecenin üçüncü kademe aylığını bir yıl fiilen almış olmaları,
 - Bu süre içinde olumlu sicil almış bulunmaları,
- Şartıyla bir üst dereceye yükseltilebilirler.

Kademe İlerlemesi

Madde—8. Öğretim elemanlarının kademe ilerlemesi, buldukları kademede en az bir yıl çalışmış ve olumlu sicil almış olmalarına ve aynı derecede ilerlenebilecek bir kademenin bulunmasına bağlıdır.

Kademe ilerlemesi, ilgililerin hak kazandıkları tarihten geçerli olmak üzere yapılır.

Derece Yükseltilmesi ve Kademe İlerlemesinde Onay Makamı

Madde—9. Derece yükseltilmesi ve kademe ilerlemesi, üniversite rektörünün onayı ile yapılır.

Haklardan Yararlanma

Madde—10. Öğretim elemanları, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 187–213. Maddeleri ile düzenlenen sosyal hak ve yardımlardan faydalanırlar.

Ek Ders Ücreti

Madde—11. 247 sayılı Yükseköğretim Kanununun 36. Maddesine göre haftalık okutulması mecburî ders yükü saati dışında, kısmî statüde bulunanlar dahil öğretim elemanlarına görev unvanlarına göre Yükseköğretim Kurulu tarafından belirlenecek mecburî ve isteğe bağlı dersler ve diğer faaliyetler için bu ders ve faaliyetlerin haftalık ders programında yer alması ve fiilen yapılması şartıyla en çok 20 saate kadar ek ders ücreti ödenir. Ancak, 20 saat olan azamî ücretli ek ders süresine ikinci öğretim için 10 saat daha ilave edilir. Ders yükle-

rinin tamamlanmasında öncelikle normal örgün öğretimde verilen ders ve faaliyetler dikkate alınır.

Öğretim elemanlarını teorik derslerle yaptıkları uygulama, yönettikleri tez, seminer ve doktora çalışmalarının ve ara sınavların ne ölçüde ders yükünden sayılacağı Yükseköğretim kurulunca belirlenir. Ancak ara sınavlar için Yükseköğretim Kurulunca öğrenci sayısı göz önünde bulundurulmak suretiyle tespit edilecek ders yükü beş saati, diğer faaliyetler için belirlenecek ders yükü ise bir saati geçemez. Ders yükü ve ek ders ücretinin hesabında teorik dersler dışındaki faaliyetler için belirlenen toplam yükün haftalık on saatlik kısmı dikkate alınır. kalan kısım ise maaş karşılığı sayılır.

Ek ders ücreti, aşağıdaki göstergelerin Devlet Memurları Kanununa göre aylıklar için belirlenen katsayı ile çarpımından oluşur.

Unvanı Ek Ders Ücreti Göstergesi

Profesör 300

Doçent 250

Yardımcı Doçent 200

Öğretim Görevlisi ve Okutman 160

Yükseköğretim Kurumlarının kadrolarında olmayıp bu unvanları taşıyanlardan ders saati başına görevlendirilenlerin sosyal güvenlik kuruluşlarından almakta oldukları aylıklar bu şekilde görevlendirilmeleri nedeniyle kesilmez.

Müfredat programları uyarınca normal çalışma günlerinde çalışma saatinin bitiminden ve saat 17.00'den sonra başlayan gece öğretimi ile hafta tatili, yarı yıl veya yaz tatillerinde yapılan öğretimde yukarıdaki şekilde hesaplanan ek ders ücretleri %60 zamlı ödenir. Yaz ve yarı yıl tatillerinde yapılan öğretim için verilecek ek ders ücretinin hesabında ders yükü dikkate alınmaz.

Üniversite Ödeneği

Madde—12. 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabi en yüksek Devlet memuru aylığının (ek gösterge dahil) memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucunda bulunacak tutarın;

a) Profesörlerden Rektör, Rektör Yardımcısı, Dekan, Dekan Yardımcısı, Yüksekokul Müdürü olanlar ile Profesörlük kadrosunda üç yılını tamamlamış bulunanlara %155'i,

b) Diğer Profesör kadrosunda bulunanlara %140'ı

c) Doçent kadrosunda bulunanlara %125'i,

d) Yardımcı Doçent kadrosunda bulunanlara %110'u,

e) Diğer öğretim elemanlarından;

1. Dereceden aylık alanlara %95'i,

2. Dereceden aylık alanlara %85'i,

3. Dereceden aylık alanlara %80'i,

4. ve 5. Dereceden aylık alanlara %75'i,

Diğer derecelerden aylık alanlara %70'i

Her ay üniversite ödeneği olarak ödenir.

Bu ödenek damga vergisi hariç herhangi bir vergiye tabi tutulmaz ve kısmî statüde görev yapanlara ödenmez.

İdarî Görev Ödeneği

Madde—13. Rektörlere, almakta oldukları aylık tutarının (ek gösterge dahil) yüzde 50'si; rektör yardımcıları ve dekanlara %20'si; dekan yardımcıları, enstitü ve yüksekokul müdürleri, konservatuar müdürleri ile bölüm başkanlarına %15'i; enstitü, yüksekokul ve konservatuar müdür yardımcılara %10'u idarî görev ödeneği olarak ayrıca ödenir. Birden fazla idarî görevi bulunanlara idarî görev ödeneklerinden yüksek olanı verilir.

Bu Kanuna tabi olmayan kişiler arasından tayin olunan rektörlere, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa göre birinci derece memur son kademe aylığı (en yüksek ek gösterge dahil) ile bunun bir katı tutarında ek ödemede bulunulur. Bu Kanunun 10. Maddesi hükümleri, bunlar hakkında da uygulanır. Bunlardan emekli iken atananların emekli aylıklarının ödenmesine devam olunur, diğerleri genel hükümlere göre T.C. Emekli Sandığı ile ilgilendirilir.

Geliştirme Ödeneği

Madde—14. Diğer Yükseköğretim kurumlarına göre sosyo-ekonomik açıdan daha az gelişmiş yerlerde öğretim yapan ve/veya yeterli sayıda öğretim elemanı sağlanamayan yükseköğretim kurumları ile burların bölümlerinde görevli öğretim elemanlarına; almakta oldukları aylık gösterge ve ek gösterge toplamının 657 sayılı Devlet memurları Kanunu uyarınca belirlenen katsayı ile çarpımı sonucu bulunacak miktarın beş katına kadar Geliştirme Ödeneği ödenebilir.

Geliştirme ödeneği verilecek yükseköğretim kurumları, ödeneğin verilmesine ilişkin usul ve esaslar ile oran veya miktarları, bu ödenekten yararlanma süresi ile yararlanamayacak olanlar ve diğer hususlar Yükseköğretim Kurulu ile Millî Eğitim Bakanlığının görüşü ve Maliye Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulu Kararı ile tespit edilir.

Bu ödenek damga vergisi hariç herhangi bir vergiye tabi tutulmaz.

Devlet Konservatuarlarının Öğretim Elemanları

Madde—15. Yükseköğretim Kurumlarının 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun değişik ek geçici 16. Maddesinde unvanları belirtilen personeli, Yükseköğretim Kurulunun onayı ile sözleşmeli olarak istihdam edilebilir. Bu elemanların sözleşme esasları, bunlara ödenebilecek ücretin üst sınırları ve sağlanacak sosyal yardımlar ile diğer malî haklar; Yükseköğretim Kurulunun önerisi, Maliye ve Gümrük Bakanlığının görüşü üzerine Bakanlar Kurulunca kararlaştırılır.

Yabancı Öğretim Elemanlarına Ödenecek Ücretler

Madde—16. 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 34. Maddesine göre sözleşmeli olarak çalıştırılacak yabancı uyruklu öğretim elemanlarına ödenecek ücret, Bakanlar Kurulunca belirlenecek esaslar dahilinde Yükseköğretim Kurulunca tespit edilir.

Emekli Öğretim Elemanlarının Sözleşmeli İstihdamı

Madde—17. Üniversiteler, ihtiyaç duydukları dallarda 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı veya 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa göre 65 yaşını doldurmak suretiyle emekli olmuş öğretim elemanlarını emekli aylıkları kesilmeksizin ve yaş kaydı aranmaksızın sözleşme ile çalıştırabilirler. Bu gibilere ödenecek ücret Bakanlar Kurulunca belirlenecek esaslar dahilinde Yükseköğretim Kurulu tarafından tespit edilir.

Geçici Görev

Madde—18. Öğretim elemanları ile tabi oldukları özel kanunlarda mani hüküm bulunmayan diğer kamu görevlileri, rektörün görüşü veya ilgili kurulunun muvafakatı ile yükseköğretim üst kuruluşlarında her seferinde altı ayı geçmemek üzere geçici olarak görevlendirilebilirler.

Diğer Kurum Mensuplarını İlgilendiren Hükümler

Madde—19. Bu Kanun hükümleri, 7163 sayılı Kanunla kurulan Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi enstitüsü kadrosunda çalışan profesörler, öğretim ve araştırma mütehassısları (doçentler gibi), öğretim görevlileri, okutmanlar ve asistanlar hakkında da uygulanır.

Bu Enstitüde görevli asistanlar hakkında araştırma görevlisi gibi işlem yapılır. Bu Kanun hükümleri gereğince Yükseköğretim Kurulu, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu gereğince de Üniversitelerarası Kurul tarafından alınan kararlar bu Enstitü mensuplarına da aynen uygulanır.

Uygulanacak Diğer Kanun Hükümleri

Madde—20. Bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu hükümleri uygulanır.

Eğitim Öğretim Ödeneği

Ek Madde—1. Yükseköğretim Kurumlarında görevli öğretim elemanlarından fiilen öğretim elemanlığı görevini yürütenlere, en yüksek Devlet memuru aylığı tutarının (ek gösterge dahil) onikide biri, her ay aylıklarla birlikte Eğitim-öğretim ödeneği olarak ödenir. Bu ödenek damga vergisi hariç hiçbir vergi ve kesintiye tabi tutulmaz.

Geçici Madde—1. 657 Sayılı Devlet Memurları Kanununa tabi öğretmenlerden 28.03.1983 tarih ve 2809 sayılı Kanunun geçici 3. Maddesi ile aynı Kanun kapsamına alınanlardan yükseköğretim kurumlarında istihdamına ihtiyaç duyulanların bu Kanun hükümlerine göre intibakları, 30.06.1984 tarihî itibarıyla yapılır.

Geçici Madde—2. Öğretim elemanlarına ve geçici 1. Madde kapsamına girenler bu Kanunun 12. Maddesi uyarınca ödenecek Üniversite ödeneğinin, 1765 sayılı Üniversite Personel Kanununun değişik 16. Maddesi uyarınca halen ödenmekte olan iş güclüğü, iş riski, temininde güçlük zammı ile tamgün ödeneği tutarından az olması halinde aradaki net fark, üniversite ödeneği bu miktara ulaşınca kadar, hiçbir vergi ve kesintiye tabi tutulmaksızın ödenir.

Geçici Madde—3. Öğretim elamanlarına bu Kanunun 5. Maddesine göre verilecek ek göstergeleri, 31.12.1983 tarihinde yararlanmakta oldukları ek göstergelerden düşük olamaz.

Geçici Madde—4. 01.01.1984 tarihinde yükseköğretim kurumlarında görev yapmakta olanlar ile bu kurumların kadroları ile ilişkileri devam eden, askerlik görevlerini yapmakta olan ve bu Kanun kapsamına giren öğretim elemanlarının intibakları, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu hükümleri uyarınca öğrenim niteliğine ve süresine göre (657 sayılı Kanunun değişik 36. Maddesinin “Ortak Hükümleri” ile getirilen kademe ilerlemesi ve derece yükselmesi hariç) başlayabilecekleri derece ve kademe esas alınmak suretiyle bu Kanun ve Devlet Memurları Kanununa göre rektörlüklerce (Geçici 1. Madde kapsamına girenler hariç) üç ay içinde yapılır. İntibak sonucunda kazanılmış hak aylık dereceleri kadro derecelerinin üzerinde olanlara, kazanılmış hak aylıkları esas alınarak ödemedede bulunulur.

Geçici Madde—5. Geçici 4. Madde hükmü saklı kalmak üzere bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce doçent kadrosuna atanmış bulunanların görev aylıkları, bir üst derecenin aynı kademesine yükseltilir.

Geçici Madde—6. 06.11.1981 tarihinde Boğaziçi Üniversitesi ile Orta Doğu Teknik Üniversitesinde 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu hükümlerine tabi olmadan çalışan öğretim elemanları dışında kalan personelden 657 sayılı Kanuna göre intibaklarının yapılmasını istemeyerek, 01.01.1984 tarihinden itibaren 30 gün içinde müracaat edenlere, kıdem tazminatları ödenir ve kurumları ile ilişkileri kesilir.

Bunlara ödenecek kıdem tazminatı, görevden ayrıldıkları tarihteki kazanılmış hakları dikkate alınarak hesaplanır. Ancak, bu şekilde hesaplanacak kıdem tazminatının miktarı 30.09.1982 tarihinde hak kazanabilecekleri kıdem tazminatından fazla olamaz.

2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun yürürlüğe girdiği 06.11.1981 tarihî ile bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarih arasında görevden ayrılanlar hakkında da, görevden ayrıldıkları tarih dikkate alınarak yukarıdaki hükümler uygulanır.

30.09.1982 tarihinden sonra görevden ayrılanların bu tarih ile görevden ayrıldıkları tarih arasında geçen hizmetleri, primlerinin ödenmesi kaydıyla 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa tabi olarak geçmiş sayılır.

Geçici Madde—7. 04.11.1981 tarih ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 24.09.1982 tarih ve 2708 sayılı Kanun ile değişik geçici 23. Maddesinde belirtilen ve sözleşmeli olarak çalıştırılan öğretim elemanları ile idarî personel 30.09.1984 tarihine kadar sahip oldukları statü içinde çalıştırılırlar. Bu tarihten sonra genel hükümlere tabi olurlar.

Geçici Madde—8. İlgili kanunda gerekli değişiklik yapıncaya kadar, Yükseköğretim Kurulu üyeleri ile Yükseköğretim Denetleme Kurulu üyeleri, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 187-213. Maddeleri ile düzenlenen sosyal haklardan yararlanırlar. Ancak, bu üyelerden T.C. Emekli Sandığı ile

Sosyal Sigortalar Kurumundan emekli olanlar bu kuruluşlarca aynı sosyal haklardan ayrıca yararlandırılmazlar.

T.C. Emekli Sandığı iştirakçisi olan Yükseköğretim Kurulu Başkanı, Yükseköğretim Yürütme Kurulu Üyeleri ile Yükseköğretim Denetleme Kurulu Üyelerinin emekli keseneklerinin hesabında aşağıdaki ek göstergeler esas alınır. Emekli iken Yükseköğretim Yürütme Kurulu veya Yükseköğretim Denetleme Kurulu Üyeliklerine getirilenlerin emekli aylıklarının ödenmesinde de aynı göstergeler esas alınır.*

Geçici Madde—9. 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununu yürürlüğe girmesinden önce Profesörlük unvanını almış olup da 78 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile ihdas edilen profesörlük kadrolarına atanamamış olanlar, bu Kanunun 5. Maddesinde profesör kadrosunda bulunanlar için öngörülen ek göstergeler ile 241 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin değişik 39. Maddesine göre profesör kadrosunda üç yılı tamamlamış olanlar için öngörülen makam tazminatından profesör kadrosuna atanma şartı aranmaksızın yararlandırılırlar.

* Göstergelere ilişkin tablolar, sürekli değişebilir olduğundan alıntılanmamıştır.

POLİS YÜKSEKÖĞRETİM KANUNU **(28 Kasım 1984/ 3087)**

Amaç

Madde—1. Bu Kanunun amacı; İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğüne bağlı Polis Akademisinin kuruluş ve görevleri ile ilgili esasları düzenlemektir.

Kapsam

Madde—2. Bu Kanun; Emniyet Genel Müdürlüğüne bağlı Polis Akademisinin yönetim ve öğretim organlarını, bunların işleyişini, görev, yetki ve sorumluluklarını, öğretim esaslarını ve bu konulara ilişkin diğer hususları kapsar.

Tanımlar

Madde—3. Bu Kanunda geçen terimlerin tanımları aşağıda gösterilmiştir.

Polis Akademisi: Emniyet Teşkilatının orta ve üst kademe amir ve yönetici ihtiyacını karşılamak üzere lisans düzeyinde eğitim-öğretim ve uygulama yapan yükseköğretim kurumudur.

Enstitü: Polis Akademisi Başkanına bağlı olarak lisansüstü düzeyde eğitim-öğretim ve uygulama yapan, meslekî konularda ilmî araştırma inceleme ve yayım faaliyetinde bulunan ve öğretim elemanı yetiştiren birimdir.

Bölüm: Polis Akademisinin eğitim ve öğretiminde, teşkilatın hizmet konularına göre, amaç, kapsam ve nitelik yönünden bir bütün teşkil eden birbirlerini tamamlayan veya birbirine yakın bilim, teknik ve uygulama dallarından oluşan eğitim, araştırma ve uygulama birimidir.

Anabilim dalı: Polis Akademisi müfredat programında yer alan aynı veya benzer nitelikteki derslerden oluşan ve bir başkan tarafından yönetilen kürsü kuruluşudur.

Öğretim elemanları: Polis Akademisinde ders veren kadrolu, sözleşmeli veya ek ders ücretli öğretim üye ve yardımcıları ile öğretim görevlileridir.

Lisans: Ortaöğretime dayalı en az 4 öğretim yılı veya 8 yarı yıllık programı kapsayan bir yükseköğretim düzeyidir.

Lisansüstü: Polis Akademisine dayalı olarak akademik seviyede ve kanunî süresi içinde uzmanlık eğitimini içeren yükseköğretim düzeyidir.

Öğretim yılı: Toplam 28 haftalık eğitim ve öğretim süresidir.

Yarı yıl: Toplam 14 haftalık eğitim ve öğretim süresidir.

Polis Akademisinin Kuruluşu, Kadrosu ve Amacı

Kuruluş

Madde—4. Emniyet teşkilatının orta ve üst kademe amir ve yönetici ihtiyacını karşılamak üzere, Ankara'da bir Polis Akademisi kurulmuştur.

Kadrolar

Madde—5. Polis Akademisi, kuruluş ve kadroları Emniyet Genel Müdürlüğünün merkez teşkilatı bünyesinde gösterilir.

Polis Akademisinin Amacı

Madde—6. Polis Akademisinin amacı:

I- Öğrencilerini;

- a) Atatürk ilke ve inkılaplarına ve Atatürk Milliyetçiliğine bağlı,
- b) Türk Milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini taşıyan, Türk olmasının şeref ve mutluluğunu duyan,
- c) Toplum yararına şahsî menfaatinin üstünde tutan; aile, ülke ve millet sevgisi ile dolu,
- d) Türkiye Cumhuriyeti Devletine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getiren,
- e) Beden, zihin, ruh, ahlâk ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş,
- f) Hizmetin kanunlara uygun olarak yapılması ve arzu edilen neticeye ulaşılması için, inançlı ve şuurlu bir şekilde meslek disiplininin gerektirdiği tavır ve davranışları gösteren,
- g) Meslekî kültürün ortak maddî ve manevî değerlerini benimseyen,
- h) Sorumlulukları yüklenebilme şuuruna ve başarılı görevler yapabilme yeteneğine sahip,
- i) Hizmet esnasında karşılaşacağı meseleleri Anayasada belirlenen Cumhuriyetin nitelikleri doğrultusunda çözme ve takip kabiliyeti gelişmiş,
- j) Polis olmanın şeref, gurur ve şuurunu taşıyan ve polis üniformasının gerektirdiği saygınlığı yaratabilen,
- k) Emniyet teşkilatının ilerlemesine yardımcı olabilecek nitelikte ilmî, meslekî, teknik bilgi ve beceriye sahip,

Kişi ve meslek mensubu olarak yetiştirmektir.

II- Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olarak huzur ve sükûnunu sağlamak için, emniyet teşkilatının geliştirilmesi ve hizmetlerindeki etkinlik ve verimliliğin artırılması istikametinde ilmî çalışma ve araştırmalar yapmak, sonuçlarını teşkilata yaymak, yurt içi ve yurt dışı kurumlarla ilmî ve teknik işbirliği yapmak suretiyle çağdaş meslekî gelişmeye katkıda bulunmaktır.

Görev, Yetki ve Sorumlulukları**Polis Akademisinin Organları**

Madde—7. Polis Akademisi organları şunlardır:

- a) Başkan,
- b) Öğretim Kurulu,
- c) Yönetim Kurulu,
- d) Disiplin Kurulları,
- e) Genel Yönetim Birimleri.

Hizmetin gerektirdiği hallerde diğer birim ve kurullar teşkil edilebilir.

Akademi Başkanının Atanması

Madde—8. Akademi Başkanı teşkilatta görevli emniyet müdürleri arasından Emniyet Genel Müdürünün teklifi, İçişleri Bakanının inhası üzerine müşterek kararname ile atanır.

Akademi Başkanına yardımcı olmak üzer, Emniyet Genel Müdürünün teklifi İçişleri Bakanının onayı ile en çok ü yardımcı atanır. Yardımcılardan birisi öğretim elemanı olabilir.

Akademi Başkanının Görev, Yetki ve Sorumlulukları

Madde—9. Akademi Başkanı;

- a) Öğrencilerin, 6. Maddede belirlenen amaçlar doğrultusunda ve polis mesleğinin gerektirdiği disiplin anlayışı içerisinde yetiştirilmesini sağlamak,
- b) Yürürlükteki kanun, tüzük ve yönetmelikleri, Emniyet Genel Müdürlüğü Akademi Öğretim Kurulunun da tavsiyelerini dikkate alarak vereceği direktiflere göre Akademinin, eğitim, yönetim ve ilmî araştırma işlerini yürütmek,
- c) Öğretim bölümleri ile yönetim birimleri arasında düzenli çalışmayı sağlamak,
- d) Akademi birimleri ve öğretim elemanları dahil her düzeydeki personel üzerinde genel gözetim ve denetim görevini yapmak,
- e) Her eğitim-öğretim yılı sonunda Akademinin eğiti ve öğretim, bilimsel araştırma ve yayım faaliyetleri hakkında Emniyet Genel Müdürlüğüne rapor vermek,
- f) Akademinin yatırım programlarını ve bütçe tekliflerini, kadro ihtiyaçlarını Emniyet Genel Müdürlüğüne bildirmek ve verilecek emirler doğrultusunda uygulamak,
- g) Gerekli gördüğü hallerde Akademide görevli öğretim elemanlarının Akademideki görevlerine son verilmesi veya görev yerlerinin değiştirilmesi hususunda Emniyet Genel Müdürlüğüne teklifte bulunmak,
- h) Bu Kanunla belirlenen kurullara başkanlık etmek,
- ı) Bu Kanunla ve diğer kanunlarla belirlenen görevleri yapmak ile görevli ve bunlarla ilgili çalışma düzeni kurmaya yetkilidir.

Akademi Başkanı, yukarıda belirlenen görevlerin düzenli bir şekilde yerine getirilmesinde gözetim ve denetimin yapılmasında, takip ve kontrol edilmesinde ve sonuçlarının alınmasında Emniyet Genel Müdürlüğüne karşı birinci derecede sorumludur.

Akademi Öğretim Kurulunun Kuruluşu, İşleyişi ve Görevleri

Madde—10. Akademi Öğretim Kurulu, Akademi Başkanının başkanlığında, başkan yardımcıları ve Akademide görevli öğretim elemanlarından oluşur.

Akademi Öğretim Kurulu normal olarak her yarı yıl başında ve sonunda toplanır.

Akademi Başkanı, gerekli gördüğü hallerde de Akademi Öğretim Kurulunu toplantıya çağırabilir.

Akademi Öğretim Kurulu:

- a) Akademinin eğitim-öğretim, ilmî araştırma ve yayım faaliyetlerinin esasları hakkında görüş bildirmek, öğrencilerin çalışma ve yetişme durumlarına ilişkin tedbirleri görüşmek,
- b) Akademide okutulacak dersler, haftalık ders saatleri ve müfredat programları ile yıllık eğitim ve öğretim programı ilkelerini tespit etmek veya görüş bildirmek,
- c) Eğitim ve öğretim faaliyetlerinin genel değerlendirmesini yapmak,
- d) İstendiğinde teşkilatı ilgilendiren kanun, tüzük ve yönetmelik tasarılarını hazırlamak veya incelemek,
- e) Akademi Başkanının uygun gördüğü konuları görüşmek ve karara bağlamak, ile görevlidir.

Akademi Yönetim Kurulunun Kuruluşu, İşleyişi ve Görevleri

Madde—11. Akademi Yönetim Kurulu, Başkana yardımcı bir organ olup Akademi Başkanının başkanlığında, eğitim ve öğretim işleriyle görevli başkan yardımcısı ile bölüm başkanlarından oluşur.

Akademi Yönetim Kurulu Akademi Başkanının gerekli gördüğü hallerde toplanır.

Akademi Yönetim Kurulu, Akademinin idarî faaliyetlerinde,

- a) Akademinin eğitim-öğretim plân ve programları ile takviminin uygulanmasını sağlamak,
- b) Akademi Öğretim Kurulunun eğitim ve öğretimle ilgili olarak tespit ettiği esasları göz önüne almak suretiyle bunların uygulanmasında Başkana yardımcı olmak,
- c) Akademinin bütçe ve kadro tekliflerini hazırlamak,
- d) Eğitim ve öğretim çalışmalarını değerlendirmek ve alınacak tedbirler hakkında teklifler hazırlamak,
- e) Öğrencilerin; kabulü, ders intibakları ve Akademiden çıkarılmaları, Emniyet Genel Müdürlüğüne bildirilecek esaslara göre bölümlere ayrılmaları, eğitim-öğretim ve sınavlara ait işlemler hakkında karar vermek,
- f) Öğretim elemanlarının dersleriyle ilgili raporlarını inceleyerek alınacak tedbirleri karara bağlamak,
- g) Başkanın, Akademi yönetimi ile ilgili olarak kurula getireceği yönetime ilişkin diğer işleri görüşerek karara bağlamak, ile görevlidir.

Diğer Kurullar

Madde—12. Akademide akademik seviyede olmak üzere, Akademi Öğretim Kurulunun veya Akademi Başkanının teklifi ve Emniyet Genel Müdürünün onayı ile başka kurullar teşkil edilebilir.

Genel Yönetim Birimleri

Madde—13. Emniyet Genel Müdürlüğüne, Akademinin bu Kanunla belirlenen ilkelere uygun olarak yönetilebilmesi için şube müdürlükleri, birim ve büro amirlikleri kurulur. Bu kadrolarda her sınıf ve düzeyde yeteri kadar amir ve memur görevlendirilir.

Akademi Öğretim Organları ve Görevleri

Bölüm Başkanları

Madde—14. Akademiye, Emniyet teşkilatının benzer nitelikteki hizmet gruplarını bünyesinde toplayan meslekî ihtisas bölümlerine göre Emniyet Genel Müdürlüğünce belirlenecek esaslar dairesinden bölüm başkanlıkları kurulur.

Her bölüm, akademi Başkanına bağlı olarak teşkilatta görevli emniyet müdürleri arasından Emniyet Genel Müdürünün teklifi, İçişleri Bakanının onayı ile atanacak bölüm başkanı tarafından yönetilir.

Bölüm başkanları, bölümlerinin her düzeydeki eğitim-öğretim ve araştırmaları ile bölüme ait her türlü faaliyetin düzenli ve verimli bir şekilde yürütülmesini sağlamakla görevlidir.

Anabilim Dalı Başkanları

Madde—15. Anabilim dalı, içinde yer alan dersleri veren öğretim elemanları Akademi Başkanının başkanlığında toplanarak kendi aralarından 3 yıl için bir başkan seçerler. Anabilim, dalı içinde yer alan dersleri veren öğretim elemanlarını Akademi başkanı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve İçişleri Başkanlığının tasvibini alarak seçer.

Anabilim dalı başkanları, o bilim dalına ait her düzeydeki eğitim, öğretim ve araştırma faaliyetlerinin düzenli ve verimli bir şekilde yürütülmesini sağlamakla yükümlüdür.

Akademi Öğrencileri

Öğrenci Kaynağı

Madde—16. Emniyet Genel Müdürlüğünce tespit edilecek Akademi kontenjanı, polis kolejleri ile lise ve dengi okul mezunları arasında yapılacak yazılı ve sözlü sınavlarda en yüksek puanları alanlarla doldurulur. Kontenjanın en az %25'i lise ve dengi okul mezunlarına ayrılır.

Ancak mevcut polis kolejlerinin her birinden ilk on dereceye girerek mezun olanlar sınavsız olarak Akademiye kabul edilirler.

Üniversite mezunlarından akademiye girmek isteyenler, bir yıllık özel eğitime tabi tutulurlar. Bunlardan başarı gösterenler, akademi mezunlarına tanınan bütün hak ve yetkilerden aynen yararlanırlar.

Polis kolejlerinden mezun olanlar mezuniyeti takip eden üç yıl içinde en çok üç defa sınava girebilirler.

İlgili devletlerle yapılacak ikili anlaşmalara bağlı olarak yabancı uyruklu öğrencilerin Akademiye kabul edilmeleri İçişleri Bakanının onayı ile olur.

Yabancı uyruklu öğrenciler eğitim ve öğretimi izleyebilecek Türkçe dil yeterliklerinin sınav ile tespit edilmesinden sonra öğretime başlatılır.

Yabancı uyruklu öğrenciler Türk öğrencilere uygulanan kurallara uymakla yükümlüdür.

Polis Akademisine alınacak öğrencilerin nitelikleri ile giriş ve şartları yönetmelikle belirlenir.

Öğrencilerin İstihkakları ve Özlük İşlemleri

Madde—17. Öğrenciler, Akademi bünyesinde ücretsiz iâşe edilir, yatırılır ve yönetmelikte tespit edilecek ihtiyaçları Devletçe karşılanır.

Bunlara ayrıca, Harp okullarında bulunan askerî öğrencilere ödenen miktarlarda harçlık ödenir.

Öğrencilerin statülerinin gerektirdiği iş ve işlemler Akademi Başkanlığınca yürütülür.

Mecburi Hizmet Yükümlülüğü ve Evlenme Yasağı

Madde—18. Polis Akademisinde lisans veya lisansüstü düzeyde eğitim yapanlar (yabancı uyruklular hariç) her öğretim yılı karşılığında iki yıl müddetle mecburî hizmetle yükümlüdürler.

Bunlardan mezun olup olmadığına bakılmaksızın mecburî hizmetle yükümlü olduğu süre içinde, istifa edenler veya ilişkisinin kesilmesini gerektiren nitelikte suç işleyenler veyahut, sağlık sebebi hariç başka herhangi bir sebeple ayrılanlar, yükümlülük sürelerinin eksik kısmı ile orantılı olarak kendilerine yapılmış olan öğretim masraflarının dört katını tazminat olarak ödemek zorundadır.

Akademiye evli öğrenci alınmaz ve öğrenciler öğrenimleri süresince evlenemezler.

Polis koleji ile ilgili mecburî hizmet yükümlülüğüne ilişkin diğer mevzuat hükümleri saklıdır.

Öğrencilerin Kıyafetleri

Madde—19. Akademi öğrencileri okul içinde ve dışında “Emniyet Hizmetleri Sınıfına Ait Kıyafet Yönetmeliği”nde belirlenen şekilde üniforma giyerler.

Öğrencilik Sıfatının Sona Ermesi

Madde—20. Polis Akademisinde öğrenimde bulunan öğrenciler aşağıdaki hallerde okuldan çıkarılırlar:

- Bu Kanun hükümlerine göre çıkarılacak yönetmelikle belirlenecek ahlâk notu yetersiz olanlar,
- Haklarında Akademiden çıkarma cezası verilerek, cezası kesinleşenler,
- Öğrenimlerini, bu Kanunla belirlenen azamî süre içerisinde tamamlayamayanlar,
- Devlet Memurları Kanununa göre memur olma niteliğini kaybedenler,
- Sağlık kurullarınca verilecek rapora dayalı olarak, Polis Akademisinde öğrenime devam imkanı kalmadığı Emniyet Genel Müdürlüğü sağlık kurulunca belirlenenler,
- Giriş ile ilgili nitelikleri taşımadıkları öğrenim sırasında anlaşılınlar,
- bendi kapsamına girenler, istekleri halinde sınava tabi olmaksızın durumlarına uygun polis kadrolarına atanırlar.

Disiplin ve Ceza İşleri

Disiplin Kurulları

Madde—21. Akademide;

Akademi Polis Disiplin Kurulu ve Akademi Öğrenci Disiplin Kurulu bulunur.

Akademi Polis Disiplin Kurulunun teşkili, çalışma esas ve usulleri Emniyet Teşkilatı mevzuatına tabidir.

Akademide görevli ek ders görevlileri dışındaki öğretim elemanları hakkındaki disiplin soruşturmalarını karara bağlamaya Emniyet Genel Müdürlüğü Yüksek Disiplin Kurulu yetkilidir. Akademi Öğrenci Disiplin Kurulu; öğrencilerin disiplin soruşturmalarını karara bağlamak üzere, eğitim ve öğretim işleriyle görevli Akademi başkan yardımcısının başkanlığında, Akademi Öğretim Kurulu ile Akademi Yönetim Kurulunun kendi aralarındaki seçenekleri ikişer üyeden oluşur.

Kurul üyelerinin görev süresi, kurulun vereceği cezalar ve bu cezaların karşılığı olan tutum ve davranışlar, disiplin cezaları nedeniyle kesilmesini gerektiren haller ve uygulama esasları ile bu konulara ilişkin diğer hususlar yönetmelikle düzenlenir.

Akademi Öğrenci Disiplin Kurulunca verilen ve Akademiden çıkarmayı gerektiren kararlar Emniyet Genel Müdürünün, diğer kararlar Akademi Başkanının onayı ile kesinleşir.

Soruşturma Yetkisi ve Doğrudan Ceza Verme

Madde—22. Akademi Başkanı, Akademide görevli ek ders görevlileri dışındaki öğretim elemanları ve diğer personel ile öğrenciler hakkında, Akademi içinde veya dışında işlemiş oldukları disiplin suçlarından dolayı soruşturma yapmaya veya yaptırmaya yetkilidir.

İçişleri Bakanı veya Emniyet Genel Müdürü gerekli gördüğü hallerde Akademide görevli öğretim elemanları ile her düzeydeki personel için soruşturma açılmasını isteyebilir veya doğrudan yaptırabilir, emniyet teşkilatı mevzuatında belirlenen cezaları doğrudan verebilir.

Akademi Başkanı da emniyet teşkilât mevzuatında eğitim ve öğretim kurumu müdürlerince verilmesi öngörülen cezaları doğrudan vermeye yetkilidir.

Ek Ders Ücretli Öğretim Elemanlarının Durumu

Madde—23. Akademide ders veren ek ders ücretli öğretim elemanlarının Emniyet Genel Müdürlüğüne görevine son verilecek haller yönetmelikle düzenlenir.

Ayrıca görevine son verilmesini gerektiren sebep ceza kanunlarına göre suç teşkil ettiği takdirde genel hükümlere göre işlem yapılır.

Eğitim-Öğretim ve Mezuniyet

Lisans Düzeyinde Öğretim

Madde—24. Akademide lisans öğretimi bu Kanunda belirlenen amaç ve ilkelere göre aşağıdaki şekilde düzenlenir:

a) Ders programları ilk üç sınıfta polis mesleği için gerekli genel bilgileri, son sınıfta da Emniyet Genel Müdürlüğünün belirleyeceği türde ihtisas bölümleri için özel bilgileri kapsayacak şekilde düzenlenir.

b) Eğitim-öğretim süresince Atatürk ilkeleri ve inkılâp tarihî, Türk dili, yabancı dil ve beden eğitim zorunlu ders olarak verilir. Diğer zorunlu dersler ile seçmeli dersler ve anabilim dallarından, meslekî ağırlıklı olanlar Emniyet Genel Müdürlüğünce belirlenir.

c) Lisans öğretiminde 9 ve 10. Maddeler de dikkate alınarak yukarıdaki bendlere göre okutulacak derslerin günlük ve haftalık saatleri, çeşitleri, öğrencilere yaptırılacak seminer ve uygulama çalışmaları, verilecek konferanslar ve bu konulara ilişkin diğer programlar bir yönetmelikle düzenlenir.

Öğretim Süresi

Madde—25. Akademide, öğretim süresi ders geçme esası ile 8 yarı yıl, sınıf geçme esası ile 4 öğretim yılıdır. Öğrencilere 2 yarı yıl veya bir öğretim yılı ek süre tanınır. Bu süre sonunda da başarısız olanlar hakkında 20. Maddenin son fıkrası hükmü uygulanır.

20. Maddenin (e) bendi gereğince sağlık şartları bakımından öğrencilik sıfatını kaybedenlerden, ilişkisinin kesilmesinden itibaren 2 yıl içerisinde öğretime devam edebileceği ve faal polislik yapabileceği sağlık kuralları ve Emniyet Genel Müdürlüğü Sağlık Komisyonunca belirlenenler Akademiye yeniden öğrenci olarak alınabilirler.

İhtisas Bölümlerine Ayırma

Madde—26. Dördüncü sınıfa geçen öğrenciler Akademi Yönetim Kurulunca, türü ve kontenjan miktarı Emniyet Genel Müdürlüğünce belirlenecek ihtisas bölümlerine ayrılır ve dördüncü sınıfa ayrıldığı ihtisas bölümlerinde tamamlarlar.

Bölümlere ayırma işlemi, ihtisasın özellikleri, öğrencinin geçmiş yıllardaki başarı ve yetenekleri ile öğrencinin isteği göz önünde bulundurularak Akademi Yönetim Kurulunca yapılır.

Uygulama Eğitimleri

Madde—27. Akademi öğrencileri öğretim yılı sonunda uygun görülen kamp yerlerinde en az bir, en çok iki ay süre ile, esas ve usulleri yönetmelikle belirlenecek, meslekî eğitim, atış tatbikatı, fiziki kondisyon çalışmalarına tabi tutulurlar.

Devam-Devamsızlık

Madde—28. Öğrenciler derslere devam etmek zorundadırlar.

Öğrencilerden:

a) iki yarı yılda veya bir öğretim yılında mazeretsiz olarak 20 ders gününden fazla eğitim ve öğretime katılmayanlar,

b) İdarece kabul edilebilir mazeretleri olsa bile yarı yıl veya öğretim yılının üçte birini aşan sürede devam imkanı bulunmayanlar,

O yarı yıl veya öğretim yılına ait tüm sınav haklarını kaybederler ve başarısız sayılırlar.

Mezuniyet

Madde—29. Akademiyi başarıyla bitiren öğrencilere Akademi Lisans diploması verilir ve Emniyet Teşkilât Kanunuyla tespit edilen rütbedeki amir sınıfına nasbedilerek ihtiyaç duyulan kadrolara atanırlar. Akademiye dayalı lisansüstü öğretim yapanlara uzmanlık diploması verilir.

Öğretim Elemanlarına İlişkin Esaslar

Öğretim Elemanları

Madde—30. Polis Akademisinde, öğretim elemanı olarak görevlendirilecek personel aşağıda gösterilmiştir.

- a) Meslek derslerini okutmak üzere Akademi kadrosunda görevlendirilen yüksek tahsilli emniyet amiri ve daha yukarı rütbedeki meslek mensupları,
- b) Akademi kadrosuna atanacak öğretim üyeleri ve yardımcıları,
- c) İhtiyaç halinde sözleşmeli veya ek ders ücretli olarak görevlendirilen üniversite öğretim üye ve yardımcıları, yüksek öğrenim görmüş meslek mensupları ile diğer kamu görevlileri ve okutacakları ders konusunda uzman olan serbest meslek sahibi kişiler.

Öğretim Elemanlarının Görevleri

Madde—31. Öğretim elemanları;

- a) Bu Kanunda belirlenen amaç ve ilkeler uygun olarak eğitim, öğretim ve uygulamalı çalışmalar yapmak veya yaptırmak, proje hazırlıklarını ve seminerleri yönetmek,
- b) Bilimsel araştırmalar ve yayınlar yapmak,
- c) Anabilim dalı başkanınca düzenlenecek programa göre öğrencilere gerekli konularda yardım ve rehberlik etmek,
- d) Bu Kanunla belirtilen yetkili kişi ve organlarca eğitim ve öğretim ile ilgili verilecek diğer görevleri yerine getirmek ile görevlidir.

Bilimsel Faaliyetler

Madde—32. Her öğretim dönemi sonunda anabilim dalı başkanları o döneme ait eğitim-öğretim ve araştırma faaliyetleri ile gelecek yıldaki çalışma planını belirten bir raporu ilgili Akademi başkan yardımcısına verir. Akademi başkan yardımcısı bu raporu kendi kanaatini de ekleyerek akademi Başkanına sunar. Akademi Başkanı bunları değerlendirir, kendi yetkileri dahilinde gerekli tedbirleri alır ve bu konulara ilişkin görüş ve teklifleri Emniyet Genel Müdürlüğüne bildirir.

Her öğretim elemanı, bilimsel araştırmalarının, yayımlarının verdiği dersleri ile yönettiği seminerin, uygulamaların listesini ve işlediği konuların ders notlarını, yurt içinde veya yurt dışında yapılan bilimsel kongrelere sunduğu tebliğlerin ikişer örneğini bağlı olduğu anabilim dalı başkanı aracılığı ile Akademi Başkanlığına sunmak zorundadır.

Öğretim elemanlarının bilimsel yayımları, Akademi Başkanlığı ile Emniyet Genel Müdürlüğünde özel olarak arşivlenir.

Öğretim Elemanlarının Hak ve Yükümlülükleri

Madde—33. Öğretim elemanlarını hak ve yükümlülükleri statülerine göre aşağıda açıklanmıştır:

a) Öğretim görevlisi olarak görevlendirilen meslek mensupları: Rütbelere göre emsalleri için emniyet teşkilatı mevzuatında belirlenen hak ve yükümlülükler bunlar hakkında da uygulanır. Bunlar il emniyet teşkilatında görevli emsallerine verilen her türlü yan ödeme, tazminat ve fazla çalışma karşılıkları ile başka bir ad altında yapılan ödeme ve haklardan aynen yararlanırlar.

Bu personel Emniyet Genel Müdürlüğünün izni ile ilmî ve meslekî konularda yayım yapabilir ve bu nitelikteki toplantılara katılabilir, tebliğ sunabilir, yayım organlarına siyasî, ideolojik yıkıcı ve bölücü nitelikte olmayan yazı yazabilirler.

b) Kadrolu öğretim üyeleri:

Bir grupta yer alan öğretim elemanları Emniyet Genel Müdürünün teklifi, İçişleri Bakanının onayı ile atanır. Bunların her türlü özlük hakları akademik unvanlarının yükselmesi ve korunması, emeklilikleri ve izinleri konusunda 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ve 291 sayılı Yükseköğretim Personel Kanunu hükümleri, bunlar dışında kalan diğer konularda Emniyet Teşkilatı Kanunu hükümleri uygulanır.

Emniyet teşkilatındaki eğitim ve öğretim hizmetleri sınıfı personeline yapılan ek ödemeler bu grupta yer alan personele de aynen verilir.

Bu grupta yer alan personel, istekleri olmadıkça Polis Akademisi dışındaki bir görevde istihdam edilemezler.

c) Akademide görevli ek ders ücretliler, sahip oldukları statünün hak ve yükümlülüğünü taşırlar. Bunlara okuttukları ders sayısına göre Emniyet Genel Müdürlüğünce tespit edilen esaslar ve Bütçe Kanunu hükümleri çerçevesinde ek ders ücreti verilir.

d) (a) ve (b) bentlerinde yazılı olanların yıllık sicil raporlarının düzenlenmesi esasları, emniyet teşkilatı mevzuatına uygun olarak yönetmelikle belirlenir.

Emniyet Genel Müdürü öğretim elemanları hakkında gerekli gördüğü hallerde ek sicil düzenlemeye yetkilidir. Bu sicil, bütün değerlendirmede esas alınır.

Öğretim Elemanı Yetiştirme

Madde—34. Polis Akademisi, eğitim ve öğretim ihtiyaçları için 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununda belirtilen esas ve usullere göre yurt içinde ve yurt dışında öğretim elemanı yetiştirebilir.

Bu amaçla akademi bünyesinde meslekî anabilim dallarında lisansüstü eğitim yaptırılacak enstitüler oluşturulabilir.

Denetim

Madde—35. Polis Akademisi İçişleri Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü denetleme elemanlarınca yönetim ve eğitim yönünden yılda en az bir defa denetlenir.

Sosyal Hizmetler

Madde—36. Akademi Başkanlığınca, öğrencilerin beden ve ruh sağlığının korunması, bu Kanunla öngörüldüğü şekilde iâşe, barınma, çalışma, dinlenme ve boş zamanlarını değerlendirme gibi sosyal ihtiyaçlarının karşılanması, öğrencilerin muayene ve tedavilerinin yapılması, sinema ve tiyatro salonları, spor sahaları sağlanması, kantin, çeşitli sosyal ihtiyaçlarını karşılayacak üniteler ve benzer yerler açılması ve bunlardan öğrencilerin yeteri şekilde yararlanması için gerekli tedbirler alınır.

Akademide, öğrencilerin şahsî ve ailevi problemleri çözümlenmek amacıyla rehberlik ve psikolojik danışma merkezleri kurulur.

Yönetmelik

Madde—37. Aşağıdaki hususlar yönetmelikle düzenlenir.

- a) Akademinin yönetim birimlerini kuruluş, görev, çalışma esas ve usulleri,
- b) Akademiye alınacak öğrencilerde aranacak şartlar, istenecek belgeler, kayıt, sınav ve kabul işlemlerine ait esas ve usuller,
- c) Akademi öğrencilerinin uygulama eğitimlerini yeri, zamanı, süresi ve ne şekilde yapılacağı esas ve usulleri,
- d) Akademide öğretim sürelerinin tespiti, dönemlere ayrılması, dinlenme izinleri, sınav ve değerlendirme esaslarına ilişkin ilkeler, başarı durumu, okuma hakkının kullanılmış sayılacağı haller, not düzeni ve bu konulara ilişkin diğer hususlar,
- e) Bu Kanunun uygulanması ile ilgili diğer hususlar.

BİLİM VE TEKNOLOJİ YÜKSEK KURULU KURULMASINA İLİŞKİN KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME (4.10.1983/77)

Madde—1. Bilim ve teknoloji alanındaki araştırma ve geliştirme politikalarının ekonomik kalkınma, sosyal gelişme ve Millî güvenlik hedefleri doğrultusunda tespit edilmesi, yönlendirilmesi ve koordinasyonunun sağlanması amacıyla Başbakanı bağlı "Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu" kurulmuştur.

Madde—2. Araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde bulunan Üniversiteler dahil tüm kamu kuruluşları, bu faaliyetlerin yönlendirilmesi ve koordinasyon açısından bu Kanun Hükmünde Kararname kapsamındadır.

Madde—4. Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulunun Görevleri Şunlardır:

- a) Uzun vadeli bilim ve teknoloji politikalarının tespitinde hükümete yardımcı olmak,
- b) Bilim ve teknoloji ile ilgili alanlarda araştırma ve geliştirme hedeflerini tespit etmek,
- c) Öncelikli araştırma ve geliştirme alanlarını belirlemek, bunlarla ilgili plan ve programları hazırlamak,
- d) Araştırma-geliştirme alanındaki plan ve programlar doğrultusunda kamu araştırma kuruluşlarını görevlendirmek, gerektiğinde özel sektörle işbirliği yapmak ve özel sektörle ilgili teşvik edici ve düzenleyici tedbirleri almak,
- e) Bilim ve teknoloji sisteminin etkinleştirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla bilim ve teknoloji alanındaki yasa tasarıları ve mevzuatı hazırlamak,
- f) Araştırmacı insan gücünün yetiştirilmesi ve etkin bir şekilde kullanımı için gerekli önlemleri saptamak ve uygulanmasını sağlamak,
- g) Özel kuruluşların araştırma geliştirme merkezlerini kurmaları için gerekli esas ve usulleri belirlemek, bu faaliyetleri izlemek, değerlendirmek ve yönlendirmek,
- h) Hangi alanlara ne oranda araştırma geliştirme yatırımı yapılması gerektiğini tespit etmek,
- ı) Programlama ve yürütme aşamalarında sektörler ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak.

**ÖĞRETMEN VE EĞİTİM UZMANI YETİŞTİREN
YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARINDA PARASIZ YATILI VEYA
BURSLU ÖĞRENCİ OKUTMA VE BUNLARA YAPILACAK
SOSYAL YARDIMLARA İLİŞKİN KANUN
(15 Haziran 1989/ 3580)**

Amaç

Madde—1. Bu Kanunun amacı, öğretmenlik mesleğini ve eğitim uzmanlığını cazip hale getirerek eğitimin kalitesini yükseltmek; öğretmen ve eğitim uzmanı yetiştiren yükseköğretim kurumlarına talebi artırmak için Millî Eğitim

Bakanlığı adına mecburî hizmet karşılığı parasız yatılı veya burslu öğrenci okutmak ve bunlarla ilgili usul ve esasları düzenlemektir.

Kapsam

Madde—2. Bu Kanun, öğretmen ve eğitim uzmanı yetiştiren yüksek öğretim kurumlarının öğretmen ve eğitim uzmanı yetiştiren programlarında, Millî Eğitim Bakanlığı adına mecburî hizmet karşılığı ön lisans, lisans ve lisansüstü öğrenim yapmaya hak kazanmış olan öğrencileri kapsar.

Parasız Yatılılık Ve Bursluluk İle İlgili Hükümler

Parasız Yatılı Okutulacak Veya Burs Verilecek Öğrencilerin Tespiti

Madde—4. Bakanlık, kendisine bağlı her derece ve türdeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarının öğretmen ve uzman ihtiyacını karşılamak üzere, öğretmen ve eğitim uzmanı yetiştiren yüksek öğretim kurumlarında parasız yatılı ve burslu öğrenci okutabilir.

Parasız yatılı ve burslu öğrenci kontenjanları Bakanlıkça tespit edilir.

Parasız Yatılılık Ve Bursluluk Süresi

Madde—5. Parasız yatılılık ve bursluluk süresi, öğrencinin devam ettiği öğretim programının süresi kadardır. Bu süre Bakanlıkça gerekli görüldüğü takdirde bir yıl uzatılabilir.

Parasız Yatılılık Ve Bursluluktan Faydalanma

Madde—6. Parasız yatılılık veya bursluluk, öğrencinin okula kesin kaydının yapıldığı tarihten itibaren ilk ayın başından itibaren başlar.

Burs ve harçlıkların ödenmesine tatil aylarında da devam edilir.

Parasız Yatılılıktan Bursluluğa, Bursluluktan Parasız Yatılılığa Geçiş

Madde—7. Bir defaya mahsus olmak üzere, parasız yatılı öğrenciler bursluluğa, burslu öğrenciler de parasız yatılılığa geçirilebilirler.

Başka Kurum Burslarından Faydalanma

Madde—8. Bakanlık adına parasız yatılı veya burslu okuma imkanlarını kullanan öğrenciler mecburî hizmet karşılığı olmayan gerçek ve tüzel kişilerce verilen burslardan ancak Bakanlığın izniyle yararlanabilirler.

Öğrenim Kurumunu Değiştirme

Madde—9. Parasız yatılı veya burslu okutulan öğrenciler, buldukları öğretim kurumunun tabi olduğu mevzuata uygun olarak Bakanlık izniyle öğretim kurumları arasında yatay geçiş yapabilirler.

Burs Ve Harçlık Miktarı

Madde—10. Her yıl burslu öğrencilere verilecek burs miktarı ile parasız yatılı öğrencilere verilecek harçlık miktarı Millî Eğitim Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca tespit edilir.

Eğitim Ve Sağlık Giderlerinin Karşılanması

Madde—11. Parasız yatılı öğrencilerin belirlenecek miktarda kitap, kırtasiye ve diğer eğitim giderleri ile parasız yatılı ve burslu öğrencilerin muayene ve tedavi giderleri Bakanlıkça karşılanır.

Sorumluluk

Madde—12. Parasız yatılı veya burslu okuma hakkını kaybeden veya öğrenim kurumunu terk edenlere Bakanlıkça yapılmış masraflar, faizi ile birlikte tahsil olunur. Yüklenme senedi hükümleri saklıdır.

Yükümlülük

Madde—13. Bakanlıkça parasız yatılı veya burslu olarak okutulan öğrenciler 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 224 ve 225. Maddelerindeki hükümlere tabidirler.

Yönetmelik

Madde—14. Bakanlıkça öğretmen ve eğitim uzmanı yetiştiren yüksek öğretim kurumlarında parasız yatılı veya burslu olarak okutulacak öğrencilerde aranacak şartlara; kontenjanların tespit ve dağıtımına; seçimine, parasız yatılı öğrencilikten burslu öğrenciliğe, burslu öğrencilikten parasız yatılı öğrenciliğe geçmeye; öğrenim süresine, eğitim, sağlık giderlerinin karşılanmasına; parasız yatılı veya burslu öğrenciliğin sona ermesine; parasız yatılı veya burslu öğrencilerin okul değiştirmelerine ilişkin hususlarla bu Kanunun uygulanmasıyla ilgili diğer hususlar bakanlıkça çıkarılacak yönetmeliklerle düzenlenir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI DÜZENLEMELER

İnsan haklarının korunmasının bütün insanlığın ortak sorunu haline geldiği dünyamızda, bu haklara yapılan müdahaleler karşısında insanların birbirine yakın tepkiler gösterdiği ve tepkilerini ortaklaştırmaya çalıştığı da bir vakıadır. Her ne kadar, "insan haklarına ilişkin uluslararası düzenlemeler, uluslararası sömürünün gizlenmesi için bir göz boyamasıdır" şeklinde bir görüşün haklılık payı olsa da, bu durum kendi haklarının bilincine varmaya çalışan ve bu hakların korunmasını bir onur mücadelesi olarak algılayan insanların ve sivil toplum örgütlerinin mücadelesine hiç bir zaman hanel getirmeyecektir. Zira insan doğuştan getirdiği özgürlüklerine sahip çıkmak zorundadır.

Gerek sivil toplum örgütlerinin çalışmaları, gerekse iki dünya savaşından ders alan devletlerin bazı çözümler üretmek amacıyla bir araya gelerek oluşturdukları "İnsan Hak ve Özgürlüklerine İlişkin" uluslararası düzenlemelerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Milletler Cemiyeti kurulmuş, ancak bu kuruluş insan haklarına ilişkin bir düzenleme getirememiş, sonra da varlığına son verilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın akabinde de Birleşmiş Milletler Teşkilatı kurulmuştur.

Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın belirlenen en önemli amacı insan hak ve hürriyetlerine saygıyı evrensel olarak geliştirmek olmuştur. Bu çerçevede, Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Milletlerarası Adalet Divanı Statüsü kabul edilmiştir. Daha sonra 10.12.1948 tarihinde "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi", "Ekonomik, Toplumsal ve Kültürel Haklar Milletlerarası Sözleşmesi", "Seçmeli Protokol", "Her Türlü Irk Ayrımcılığının Kaldırılması Milletlerarası Sözleşmesi", "İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ve Haysiyet Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi" gibi sözleşmeler imzalanmıştır.

Birleşmiş Milletler Teşkilatı bünyesinde yaşanan bu gelişmelerle birlikte Avrupa Konseyi de bölgesel bir kuruluş olmakla birlikte Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerini benimsemiş, bu amaçların Avrupa'da da gelişmesini sağlamak ve uygulamalara etkin bir denetim mekanizmasını geliştirmek amacıyla "Avrupa İnsan Haklarını ve Temel Hürriyetlerini Koruma Sözleşmesi" ile bu Sözleşmeye "Ek Protokoller" imzalanmıştır.

Yine Avrupa'da kurulan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) bünyesinde, ilk temel belgesi olan "Helsinki Nihai Senedi" ile bunu takiben "Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı" düzenlenerek imzalanmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin en önemli özelliği, düzenlediği hak ve özgürlüklerin korunmasını sağlamak için etkili bir denetim mekanizması getirmiş olmasıdır. Bu mekanizma, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, Avrupa İnsan Hakları Divanı (Mahkemesi) ve Bakanlar Komitesi'dir.

Uluslararası Düzenlemelerin, eğitim ve öğretim ile ilgili bölümlerinin aktarımına geçmeden önce, Türkiye'de hak ve özgürlüklerin kanunlarla ilgili ile geçmişte ve günümüzde bu ilginin mahiyeti üzerinde bir nebze durulabilir:

Türkiye'nin bir kanun devleti olmasını arzu edenlere göre kanunlar, hak ihlallerine sebep olmak için değil, aksine birtakım hakları tesis etmek için düzenlenirler. Bu anlayışı formüle edenlerden biri de Anayasa Hukukçusu Ord. Prof. Dr. Ali Fuat Başgil'dir. Başgil, "kanun asla bir hak ihlal etmez, tesis eder" diyerek kanunların ancak bir hak tesis edebileceğini anlatır ve devam eder "Yasama organının üstünde bir hak yoktur ki, yasama kararı veya kanun, bir hak ihlal etsin."¹

Henüz temel hak ve özgürlüklerin yeteri kadar işlenmediği, değil bir hukuk devleti bir kanun devleti dahi olamamış ve devrim kanunlarının uygulamaya konulduğu Tek Parti Dönemi'nde, öncelikle kanun devleti olmanın sancılarının yaşandığı bir dönemin anlayışını sergileyen bu tespitler, temel hak ve hürriyetlerin doğuştan kazanılmış olduklarını önceleyen uluslararası sözleşmelerdeki hükümler karşısında oldukça kadük kalmaktadır. Bu tespitleri bu gün ulaşılan noktada uygulamanın imkanı da yoktur.

Ne hazindir ki, 1961 Anayasası ve bu anayasa üzerinde yapılan 1971 değişiklikleri ve 1982 Anayasası da henüz kanun devletinden hukuk devletine geçişin izlerini yeteri kadar taşımamaktadır. Bu anayasal düzenlemeler, çalışmanın başında aktardığımız "ANCAK"lı maddeleri ile, kanunun birinci fıkrasında tanıyan bir hak ve özgürlüğü, hemen ikinci ve devamı fıkralarında geri alabilmektedir.

Bir çok hukukçunun ve Yüksek Yargı Organı Başkanının², meşruluğu konusunda tereddütleri olduğu 1982 Anayasası'nın 90/5. Maddesinde yer alan,

"Usulüne göre yürürlüğe girmiş Milletlerarası Anlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamaz" hükmü uyarınca, Anayasa dahil tüm ulusal kanunî düzenlemelerin üzerinde bir norm olarak kabul edilen uluslararası ve uluslararası sözleşmelerde mevcut haklar ile bu haklar karşısında Kamunun yükümlülüklerini de komumuz gereği inceleyeceğiz.

Bu incelemede aktaracağımız uluslararası sözleşmeler ve hükümleri; ortada bir pozitif hukuk kaidesi olmasa dahi, diğer bir deyişle, tüm kanunî düzenleme-

¹ Cemal M. AYGEN, *Teşri'i Faaliyetinden Dolayı Devletin Hukuki Mesuliyeti*, (Ankara, Akıncı Matbaacılık ve Gazetecilik 1955), s. 95.

² Sami SELÇUK, Yargıtay 4. Ceza Dairesi Başkanı, "Sayın Cumhurbaşkanım", *Türkiye Günlüğü*, Ankara: 1997, Sayı 46, Yaz Dönemi.

lerin bir an için ortadan kaybolduğu ve unutulduğu farz edilse dahi, insanın yaratılışından getirdiği birtakım haklar ve özgürlüklerin, birer tabii hukuk kaidesi olarak düzenleyicilerin (Kanun Vazı - Teşrii Organı - Yasama Meclisi - Kurucu Meclis) karşısına çıkacağını ve yapılacak tüm düzenlemelerin tabii hukuk dikkate alınmadan yapılamayacağını³ göstermesi bakımından önemlidir.

İşte bu önemine binaen, tüm üye devletler anayasaları gibi, Türkiye 1982 Anayasası'nda uluslararası ve uluslararası sözleşmelerin üstün norm olarak kabul edilmesi şeklen de olsa öngörülmüştür.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda ve uluslararası platformda yerini almasında en önemli belge olarak Lozan Anlaşması zikredilmektedir. Zira Lozan Anlaşması ile Türkiye'ye hem kendisi tarafından hem de diğer taraf devletler tarafından bir statü çizilmiştir. Türk dış politikası ve iç kanuni düzenlemelerinin de Lozan Anlaşması hükümleri çerçevesinde dizayn edildiğini görmekteyiz. Bu nedenle Uluslararası düzenlemeler konusuna Lozan Anlaşması ile başlamak gereği vardır. Tabiidir ki burada da konumuzu ilgilendiren maddelerin aktarımıyla yetineceğiz.

LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASI (Tarih: 24 Temmuz 1923)

Ekalliyetlerin (Azınlıkların) Himayesi

Madde—39. Gayrimüslim ekalliyetlere mensup Türk tebaası Müslümanların istifade ettikleri aynı hukuku medenîye ve siyâsiyeden istifade edeceklerdir.

Türkiye'nin bütün ahalisi din tefrik edilmeksizin kanun nazarında müsavi olacaklardır.

Din, itikat, mezhep farkı hiçbir Türk tebaasının hukuku medenîye ve siyâsiyeden istifadesine ve bilhassa hidematı umumiyyeye kabulüne, memuriyete ve meratibe nailiyetine veya muhtelif mesaliki ve sanayii icra etmesine bir mania teşkil etmeyecektir.

Madde—40. Gayrimüslim ekalliyetlere mensup olan Türk tebaası hukuken ve fiilen diğer Türk Tebaaya tatbik edilen aynı muamele ve aynı teminattan müstefid olacaklar ve bilhassa masrafları kendilerine ait olmak üzere her türlü müessesatı hayriye, diniye veya içtimaiyyeyi, her türlü mektep ve sair müessesatı talim ve terbiyeyi tesis, idare ve murakabe etmek ve buralarda kendi lisanlarını serbestçe istimal ve ayini dinilerini serbestçe icra etmek hususlarında müsavi bir hakka malik bulunacaklardır.

Madde—41. Tedrisatı umumiye hususunda, Türkiye hükümeti Gayrimüslim tebaanın mühim bir nisbet dahilinde mütemekkin oldukları şehirler ve kazalarda bu Türk tebaasının çocuklarının iptidai mekteplerde kendi lisanlarıyla tahsil etmelerini temin zımnında teshilatı münasibe ibraz edecektir. Bu hüküm

³ Cemal M. AYGEN, a.g.e., s.95.

Türkiye Hükümetinin mezkur mekteplerde Türk Lisanının tedrisinin mecburi kılmasına mani olmayacaktır.

Madde—42. Türkiye Hükümeti, Gayrimüslim ekalliyetlerin hukuk-u aile ve ahkam-ı şahsiyeleri bahsinde bu mesailin mezkur ekalliyetlerin örf ve adetlerinde hal ve fasledilmesine müsait her türlü ahkam vaz'ına muvafakat eder.

Madde—44/2. Türkiye, Cemiyeti Akvam Meclisi azasından her birini bu taahhüdüden herhangi birine karşı vuku bulan tecavüzü veya tecavüzün tehdidini Meclisin nazarı dikkatine arza selâhiyettar olacağını ve Meclisin, icabı hale göre, münasip ve müessir telakki edilecek bir sureti hareketi ittihaz ve talimat ita edebileceğini kabul eder.

**BİRLEŞMİŞ MİLLETLER
İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRİSİ
(10.12.1948)(*)**

Tarihi

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi insan haklarının uluslararası düzeyde korunmasına yönelik evrensel nitelikte önemli bir uluslararası belgedir. Bu bildiri, uluslararası hukuk bakımından bir anlaşma ya da bir sözleşme değildir. Bildiri, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nca kabul edilmiş bir öneridir. İnsan hakları alanında gidilecek yönü, ulaşılması gereken amacı gösteren bir ideali yansıtmaktadır.⁴ Daha sonraki yıllarda yürürlüğe giren Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve benzeri sözleşmeler, bu bildirgeden ilham almışlardır. İnsan hakları alanında bir çok sözleşmeye kaynaklık etmesi bakımından Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sini öncelikle ve dikkatle incelemek zorunluluğu vardır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, kendiliğinden ortaya çıkmış bir belge değildir. Belgenin oluşmasında, tarihi süreç içerisinde Batı'nın kendi içindeki bir çok tartışma ve çatışmanın etkisi ve katkısı vardır. Evrensel Bildirinin tarihî süreci, genel kabule göre 1628 yıllarına kadar götürülebilir. Evrensel Bildirinin tarihi İngiltere'de 1628 yılında kabul ettirilen "Petition Of Rights"⁵ bildirisi ile başlatılmaktadır. 30 Yıl Savaşları olarak bilinen 1618-1648 yıllarını kapsayan din savaşlarının sonucunda imzalanmış olan Westfalya Anlaşması Sekülerizasyon (Dünyevileşme) sürecini hızlandırdığı gibi, Evrensel Bildirinin oluşum sürecini de etkilemiştir. Yine İngiltere'de 1679'da çıkarılan Habeas Corpus Act⁶ Yasasıyla insan hakları alanında önemli bir gelişme yaşanmış, bunu 1689 tarihli Bill Of Rights⁷ izlemiştir. 18. yüzyılın hemen başında 1701'de çıkarılan Act Of Settlement'dan⁸ yararlanan Amerika'nın 12 Haziran 1776'da ünlü Virginia Haklar Bildirisi ile İngiltere'den bağımsızlığını kazanmasının akabinde Avrupa'da da Fransız İhtilali olmuş ve İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi kabul edilmiştir.

Tüm bu süreçten geçerek başlangıçta evrensel ilkelerden oluşturulan Bildiri, evrensel ilkelerin dünyevi anlamda bağlayıcılığının bulunmaması gerekçe

* Türkiye, 6 Nisan 1949 tarih ve 9119 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla Beyannameyi onaylamış ve 27 Mayıs 1949 günü Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sinin 20. yıl dönümü olan 10 Aralık 1968 günü Dünya İnsan Hakları Günü olarak ilân edildi ve her yıl aynı günde kutlanmaktadır.

⁴ Feyyaz GÖLCÜKLÜ- A. Şeref GÖZÜBÜYÜK, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, (Ankara, Turhan Kitabevi 1994), s. 4.

⁵ Halkın hürriyeti için, Parlamento tarafından I. Charles'e verilen ve 1628'de kabul ve tasdik edilen tasarı.

⁶ Haksız Yakalama veya Tevkifi Men Eden Kanun.

⁷ Vatandaşların Asli Haklarını Tanıyan Kanun.

⁸ Yerleşim Hakkı Yasası.

gösterilerek uluslararası hale getirilmiş, bağlayıcılığını da kuvvetlendirebilmek için tüm ülkelerin anayasalarına hüküm olarak koydurulmuştur.⁹

Bu gün güçlülerin inisiyatifinde işlev gören bu tür Uluslarüstü bildiri ve belgeler, yarın tüm dünya halklarının kendi var oluş nedenlerine daha fazla saygı ve temel hak ve özgürlükleri için daha fazla mücadeleleri sonucu gerçek işlevlerine ulaşabilecektir kanaatindeyiz. Bu inanç, evrensel insan haklarını ve denetleme mekanizmalarını tanıma gereğini doğurmaktadır. Bu nedenle, insan haklarına müdahaleleri insanlık lehine dönüştürülebilme potansiyeli taşıyan Uluslarüstü belgeleri, başta Birleşmiş Milletler Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi olmak üzere, aktaracak ve inceleyeceğiz.

HÜKÜMLERİ

Başlangıç

İnsanlık ailesinin tüm üyelerinde bulunan saygınlığın ve bunların eşit ve vazgeçilmez haklarının tanınmasının özgürlüğün, adaletin ve dünya barışının temeli olduğu,

İnsan haklarının tanınmamasının ve hor görülmesinin, insanlık vicdanını isyan ettirici vahşiliklere neden olduğu, dehşetten ve yoksunluktan kurtulmuş insanların, söz ve inanç özgürlüklerine sahip olacakları bir dünyanın kurulmasının, insanoğlunun en yüksek amacı olarak, açıklanmış bulunduğu,

İnsanın baskıya ve baskı yöntemine son çare olarak ayaklanma zorunda kalmaması için, insan haklarının bir hukuk düzeni ile korunmasının zorunlu olduğu,

Uluslararası dostça ilişkilerin geliştirilmesini özendirmenin önem taşıdığı,

Birleşmiş Milletler halklarının yasada, insanın temel haklarına, insanoğlunun saygınlık ve değerine, erkek ve kadınların eşitliğine olan inançlarını bir kez daha açıklamış oldukları ve toplumsal gelişmeyi özendirmeye ve daha geniş bir özgürlük içinde daha iyi yaşam koşulları kurmaya karar vermiş buldukları,

Üye Devletlerin¹⁰, BM örgütüyle işbirliği yaparak, insan haklarına ve temel özgürlüklerine tüm dünyaca ve etkin biçimde saygı gösterilmesinin sağlanmasını üstlenmiş buldukları,

Bu haklar ve özgürlüklerin herkesçe özdeş biçimde anlaşılmasının söz konusu yükümlülüğün yerine getirilmesi için son derece önemli bulunduğu gerçeği ve görüşünden hareketle,

⁹ Aytunç ALTINDAL, “İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin Amacı”, 8 Mart 1998 günü İstanbul’da düzenlenen, Kültürlerarası Diyalog Sempozyumu’nda sunulu Tebliğ.

¹⁰ BM örgütünde belirlenecek birtakım görevlere seçim yapılabilmesi bakımından devletler gruplara ayrılmışlardır. BM’e üye devletler, bu gruplardaki isimleri ile birlikte anılırlar. Örneğin komünist devletler dışındaki Avrupa devletleri, ABD, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda, İsrail Batı Grubu,

İsrail dışında tüm Asya ve Uzakdoğu ada devletleri Asya Grubu,

Türkiye Avrupa grubuna girmekle birlikte, BM merkezinde özel işbirliği gruplarının danışma ve dayanışma amaçlı toplantı ve çalışmalarında İslam Konferansı üyesi ülkelerle birlikte İSLAM GRUBU içinde mütalaa edilmektedir.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu,

İşbu İnsan Hakları Bildirgesi'ni, bütün halkların ve bütün ulusların, gerçekleştirmek için çaba göstermeleri gereken bir ideal olarak ilân eder; ta ki bütün bireyler ve bütün sosyal gruplar bu Bildirgeyi hiç bir zaman akıllarından çıkarmasınlar, öğretim ve eğitim yoluyla bu haklara ve özgürlüklere saygıyı aşılamayı bilsinler ve hem ulusal hem de uluslararası düzeyde bu hak ve özgürlüklerin, gerek üye devlet halkları arasında, gerekse bu devletlerin yönetimi altındaki topraklarda, evrensel ve etkin bir biçimde tanınmasını ve uygulanmasını sağlasınlar.

Madde—1. Bütün insanlar hür, saygınlık ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler ve birbirlerine karşı kardeşlik zihniyeti ile hareket etmelidirler.

Madde—2. Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal yada herhangi bir görüş, Millî veya toplumsal köken, zenginlik, doğum ya da herhangi bir ayırım gözetilmeksizin bu beyannamede ilân olunan tüm hak ve özgürlüklerden istifade edebilir.

Ayrıca ister bağımsız ülke uyruğu olsun, ister vesayet altında ya da kendi kendini yönetmeyen bir ülke olsun, ister başka bir egemenlik sınırlaması altında bulunsun, bir şahıs hakkında uyruğu bulunduğu ülkenin siyasal, hukukî veya uluslararası statüsünden kaynaklanan herhangi bir ayırım yapılamaz.

Madde—3. Herkesin yaşama, özgürlük ve kişisel güvenlik hakkı vardır.

Madde—4. Hiç bir kimse köle ya da tutsak edilemez, kölelik veya köle ticareti, her türlü şekliyle yasaktır.

Madde—5. Hiç kimse işkenceye, zalimane, gayrı insanî, haysiyet kırıcı cezalara veya muamelelere tabi tutulamaz.

Madde—6. Herkes nerede olursa olsun hukukî kişiliğinin tanınması hakkını haizdir.

Madde—7. Kanun önünde herkes eşittir ve farksız olarak kanunun eşit korumasından istifade hakkını haizdir. Herkesin işbu beyannameye aykırı her türlü ayırddedici muameleye karşı ve böyle bir ayırddedici muamele için yapılacak her türlü kışkırtmaya karşı eşit korunma hakkı vardır.

Madde—8. Her şahsın kendine Anayasa ve kanun ile tanınmış temel haklarını çiğneyen eylemlere karşı fiili doğrudan doğruya yetkili ulusal yargı organlarına müracaat hakkı vardır.

Madde—9. Hiç kimse keyfi olarak yakalanamaz, tutuklanamaz ve sürgün edilemez.

Madde—10. Herkes hakları, yükümlülükleri veya cezai nitelikteki her türlü suçlamalar konusunda davasının tam bir eşitlikle, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından hakkaniyetle ve açık olarak görülmesi hakkına sahiptir.

Madde—11. Bir suç işlemekten sanık herkes, savunması için kendisine gerekli bütün güvencelerin sağlanmış bulunduğu açık bir yargılama ile kanunen suçlu olduğu tespit edilmedikçe masum sayılır.

Hiç kimse, işlendikleri sırada Millî veya milletlerarası hukuka göre suç teşkil etmeyen fiillerden veya ihmallerden ötürü mahkum edilemez. Bunun gibi, suçun işlendiği sırada uygulanan cezadan daha şiddetli bir ceza verilemez.

Madde—12. Hiç kimsenin özel hayatı, ailesi, konutu veya haberleşmesine keyfi olarak karışılmaz, şeref ve adına saldırılamaz. Herkesin bu gibi karışma ve saldırılara karşı kanun ile korunmağa hakkı vardır.

Madde—13. Herkes bir devletin sınırları içinde yer değiştirme ve oturma özgürlüğüne hakkı vardır.

Herkes kendi memleketi de dahil olduğu halde, herhangi bir memleketi terk etmek ve memleketine tekrar dönmek hakkını haizdir.

Madde—14. Herkes zulüm karşısında başka memleketlere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanmakta hakkı vardır.

Gerçekten siyasal nitelik taşımayan suçlardan ya da Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı eylemlerden doğan kovuşturma durumunda bu haktan yararlanılamaz.

Madde—15. Her ferdin bir vatandaşlık hakkı vardır.

Hiç kimse keyfi olarak vatandaşlığından veya vatandaşlığını değiştirmek hakkından mahrum edilemez.

Madde—16. Yetişkin erkeklerle kadınların, ırk, vatandaşlık veya din bakımından hiç bir kayıtlamaya tabi olmaksızın evlenme ve aile kurma hakkını haizdir. Evlenirken, evlilik sırasında ve evliliğin bozulmasına ilişkin hakları eşittir.

Evlenme akdi ancak evlenmek isteyen eşlerin özgür ve tam rızasıyla yapılır.

Aile, toplumun doğal ve temel birimidir. Toplum ve devlet tarafından korunur.

Madde—17. Her şahıs tek başına veya başkalarıyla birlikte mal ve mülk sahibi olma hakkını haizdir.

Hiç kimse keyfi olarak mal ve mülkünden mahrum edilemez.

Madde—18. Herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğü vardır. Bu hak, herkes için yalnız ya da topluca, gerek kamu önünde gerekse özel olarak öğretimle, uygulamalarla, ibadet etmeyi ya da dini yükümlülükleri yerine getirerek dinini ya da inancını açıklama özgürlüğünü içerir.

Madde—19. Herkes görüşlerinde ve görüşlerini açıklamada özgürdür. Bu özgürlük görüşlerinden dolayı rahatsız edilmeme, ülke sınırları gözetilmeksizin bilgi ve düşünceleri herhangi bir anlatım yoluyla arama, elde etme ve yayma hakkını da içerir.

Madde—20. Her şahıs silahsız ve saldırısız toplanma ve dernek kurma ve derneğe katılma serbestisine sahiptir.
Hiç kimse bir derneğe mensup olmaya zorlanamaz.

Madde—21. Her şahıs, doğrudan doğruya veya özgürce seçilmiş temsilciler vasıtasıyla, memleketin yönetimine katılma hakkını haizdir.

Her şahıs, memleketinin kamu hizmetlerinden eşitlikle faydalanmak hakkını haizdir.

Halkın iradesi hükümet otoritesinin esasıdır; bu irade, gizli şekilde veya serbestliği sağlayacak benzeri bir usul ile cereyan edecek genel ve eşit oy verme yönüyle yapılacak olan periyodik ve dürüst seçimlerle ifade edilir.

Madde—22. Her şahsın, toplumun bir üyesi olarak, sosyal güvenliğe hakkı vardır; Bu hak her insanın ulusal çaba ve uluslararası işbirliği sayesinde ve her ülkenin örgütlenmesi ve kaynakları göz önünde tutularak, kişiliğinin gelişmesi ve insanlık onurunun korunması için vazgeçilmez sayılan iktisadi, sosyal ve kültürel haklarını elde etme yetkisine imkan vermelidir.

Madde—23. Her şahsın çalışmağa, işini serbestçe seçmeye, adil ve elverişli çalışma şartlarına ve işsizlikten korunmaya hakkı vardır.

Herkesin hiç bir fark gözetilmeksizin, eşit çalışma karşılığında eşit ücrete hakkı vardır.

Çalışan her kimsenin kendisine ve ailesine insanlık onuruna uygun bir yaşayış sağlayan ve gerekirse her türlü sosyal koruma vasıtalarıyla da tamamlanan adil ve elverişli bir ücrete hakkı vardır.

Madde—24. Her şahsın dinlenmeğe, eğlenmeğe, bilhassa iş saatlerinin makul ölçüde sınırlandırılmasına ve belirli devrelerde ücretli tatillere hakkı vardır.

Madde—25. Her şahsın, gerek kendisi, gerekse ailesi için, yiyecek, giyim, konut, tıbbi bakım, gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere, sağlığını ve refahını temin edecek uygun bir hayat seviyesine, işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, ihtiyarlık veya geçim imkanlarından iradesi dışında mahrum bırakacak diğer hallerde güvenliğe hakkı vardır.

Analık ve çocukluk özel ihtimam ve yardım görmek hakkını haizdir. Bütün çocuklar, evlilik içinde veya dışında doğsunlar, aynı sosyal korunmadan faydalanırlar.

Madde—26. Herkes, eğitim hakkına sahiptir. Eğitim hiç olmazsa ilk ve temel eğitim safhalarında böyle olmalıdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve meslekî öğretimden herkes istifade edebilmelidir. Yüksek öğretim liyakatlerine göre herkese tam ve eşitlikle açık olmalıdır.

Eğitim insan kişiliğinin tam gelişmesini ve insan haklarıyla temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeyi hedef almalıdır. Eğitim, bütün milletler, ırklar ve dini gruplar arasında anlayış, hoşgörülük ve dostluğu özendirilmeli ve Birleşmiş Milletlerin barışı koruma yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir.

Ana baba, çocuklarına verilecek eğitimi seçmede öncelikle hak sahibidir.

Madde—27. Herkes, toplumun kültürel yaşamına özgürce katılma ve güzel sanatlardan yararlanma ve bilimsel gelişmeye katılarak yararlarını paylaşma hakkına sahiptir.

Herkesin, sahibi bulunduğu her türlü ilim, edebiyat veya sanat eserinden doğan manevî ve maddî menfaatlerin korunmasını isteme hakkı vardır.

Madde—28. Herkesin bu beynamede ileri sürülen hak ve özgürlüklerin tam olarak gerçekleşeceği bir toplumsal ve uluslararası düzene hakkı vardır.

Madde—29. Herkesin, kişiliğinin özgürce ve tam gelişmesine imkan veren topluluğa karşı ödevleri vardır.

Herkes, haklarının kullanımında ve özgürlüklerinden yararlanmada, demokratik toplumlarda ahlak, kamu düzeni ve genel refahın sağlanması için konan ve başkalarının hak ve özgürlüklerinin tanınmasını ve bunlara saygı gösterilmesini sağlamaya yönelik olan yasal kısıtlamalara uymak zorundadır.

Bu hak ve hürriyetler hiçbir koşulda Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı olarak kullanılamaz.

Madde—30. Bu beyannamenin hiçbir hükmü, herhangi bir devlet, grup ya da kişiye burada ileri sürülen hak ve özgürlüklerden herhangi birinin yok edilmesini amaçlayan herhangi bir etkinlikte ve eylemde bulunma hakkını verir biçimde yorumlanamaz.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KADINLARIN SİYASAL HAKLARINA İLİŞKİN SÖZLEŞME(*)

Birleşmiş Milletler Yasasında sözü edilen, erkeklerin ve kadınların hak eşitliği ilkesinin uygulanmasını dileyen,

Herkesin doğrudan doğruya, ya da serbestçe seçilmiş temsilciler aracılığı ile, kendi ülkesinin kamu işlerinin yönetimine katılmak ve ülkesinin kamu hizmetlerine, eşit koşullarda girmek hakkını kabul eden ve BM Yasasına ve İnsan

* Sözleşme 7.7.1954'de yürürlüğe konmuştur. Türkiye Sözleşmeyi 25.5.1959'da onaylamış ve 26.1.1960'da yürürlüğe girmiştir.

Hakları Evrensel Bildirgesi hükümlerine uygun olarak, siyasal haklardan yararlanman ve bu hakları kullanma konusunda erkekler ile kadınlara eşitlik tanımak isteyen,

Akit taraflar,

Bu amaçla bir sözleşme imzalamaya karar vermiş olduklarından, aşağıdaki hükümler üzerinde anlaşmışlardır:

Madde—1. Kadınlar, erkekler ile eşit koşullar içinde, tüm seçimlerde, hiç bir ayırım gözetilmeksizin oy hakkına sahip olacaklardır.

Madde—2. Kadınlar, erkekler ile eşit şartlar içinde, ulusal yasalar uyarınca kurulacak, halk tarafından seçilmiş tüm kuruluşlara, hiç bir ayırım gözetilmeksizin, seçilme hakkına sahiptir.

Madde—3. Kadınlar eşit koşullar içinde, ulusal yasalar uyarınca kurulmuş tüm kamu servislerinde çalışmak ve tüm kamu görevlerini yapmak bakımından erkeklerle, hiç bir ayırım gözetilmeksizin, eşit hakka sahip olacaklardır.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER EKONOMİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL HAKLARA İLİŞKİN ULUSLARARASI SÖZLEŞME(**)

Madde—13. 1. Bu Sözleşmeye taraf olan devletler, herkesin eğitim görme hakkına sahip olduğunu kabul ederler. Eğitimin, kişiliğin ve onur duygusunun tam olarak gelişmesine yönelik olacağını ve insan hakları ile temel özgürlüklerine saygıyı güçlendireceğini kabul ederler. Taraf devletler eğitimin, herkesin özgür bir toplumun çalışmalarına özgürce katılmasını sağlayacağını, bütün uluslar ve bütün ırksal, etnik ve dinsel gruplar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu geliştireceğini; barışın korunması için Birleşmiş Milletlerin giriştiği çalışmalarını ileriye götüreceğini kabul ederler.

** Bu Sözleşme 3.1.1976'da yürürlüğe konmuştur. Türkiye henüz bu sözleşmeyi imza etmemiştir.

2. Bu Sözleşmeye taraf olan devletler, bu hakkın tam olarak gerçekleştirilmesi amacı ile:

- a) İlköğretimin herkes için zorunlu ve parasız olacağını;
- b) Teknik ve meslekî eğitim de kapsam içine girmek üzere, orta öğretimin çeşitli biçimlerinin, bunun sağlanması için de, özellikle parasız eğitimin zamanla geliştirilmesi yoluyla ve diğer imkanlarla, herkes için açık ve ulaşılabilir olacağını,
- c) Yüksek Öğretimin de, eldeki tüm olanaklarla ve özellikle parasız eğitimin zamanla geliştirilmesi yoluyla, herkesin yeteneğine göre, herkes için, aynı biçimde ulaşılabilir olacağını,
- d) İlköğretim görmemiş ya da ilköğretim döneminin tümünü tamamlamamış olanlar için temel eğitimin elden geldiğince özendirileceği ve yoğunlaştırılacağını,
- e) Her düzeyde okullar sistemi politikasının aktif biçimde yürütüleceğini, yeterli bir burs sisteminin yerleştirileceğini ve öğretim kadrosunun somut koşullarının sürekli olarak geliştirileceğini kabul ederler.

3. Bu Sözleşmeye taraf olan devletler, ana-babaların ya da bazı durumlarda yasal yoldan atanmış velilerin çocukları için, kamu makamlarınca kurulmuş okulların dışında, devletin koyduğu ya da onayladığı asgari eğitimin standartlarına uygun okullar seçme özgürlüğüne ve çocukların kendi inançlarına uygun dinsel ve ahlaksal eğitim verme serbestliklerine saygı göstermekle yükümlüdürler.

4. Bu maddenin hiçbir hükmü bireylerin ve organların eğitim kurumları kurma ve yönetme özgürlüklerini kısıtlayacak şekilde yorumlanamaz; bu özgürlük daima bu maddenin 1. Fıkrasında ortaya konmuş olan ilkelere uyulmasına ve böyle kurumlarda verilen eğitimin devlet tarafından ortaya konabilecek en az ölçütlere uygun olması gerektiğine bağlıdır.

Madde—15. 1. Bu Sözleşmeye taraf olan devletler, herkesin;

- a) Kültürel yaşama katılma hakkına,
- b) Bilimsel ilerlemelerin ve bunun uygulamalarının sağladığı yararlardan faydalanma hakkına,
- c) Kendisinin yarattığı herhangi bir bilimsel, edebi ya da sanatsal üründen doğan maddî ve manevî yararların korunması hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

2. Bu Sözleşmeye taraf olan devletlerin, bu hakkın tam olarak kullanılmasını sağlama yönünden alacakları önlemler arasında bilim ve kültürün korunması, geliştirilmesi ve yayılması için gerekli olan önlemler de yer alacaktır.

3. Bu Sözleşmeye taraf olan devletler, bilimsel araştırma ve yaratıcı çalışmalar bakımından vazgeçilmez olan özgürlüklere saygı göstermekle yükümlüdürler.

4. Bu Sözleşmeye taraf olan devletler, bilimsel ve kültürel alanda uluslararası ilişki ve işbirliğinin özendirilmesinden ve geliştirilmesinden doğacak yararları kabul ederler.

KİŞİSEL¹¹ VE SİYASAL HAKLARA İLİŞKİN ULUSLARARASI SÖZLEŞME(*)

Bu Sözleşmeye taraf olan devletler;

BM Antlaşmasında ilân edilmiş olan ilkelere uygun olarak, insan topluluğunun tüm üyelerinin doğuştan sahip oldukları onurun ve onların eşit ve vazgeçilmez haklarının tanınmasının dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu göz önüne alarak,

¹¹ “Sözleşmenin başlığında yer alan “Civil Rights” terimi Türkçe’ye genellikle ‘medeni haklar’ ya da ‘yurttaşlık hakları’ diye çevrilmektedir. Ancak söz konusu hakların büyük bir bölümünün sadece vatandaşlara değil, fakat sırf insan olmak suretiyle **herkese** tanınan, insan kişiliğine bağlı haklar olması bakımından en iyi karşılayan terim olarak “**kişisel haklar**” terimi kullanmak daha yerinde olacaktır kanısındayız”. Münci KAPANI, *İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları*, 3. Baskı, (Ankara, Bilgi Yayınevi 1996), s. 31.

* Bu Sözleşme ve ona bağlı Protokol 23.3.1976’da yürürlüğe konmuş, ancak Türkiye bu Sözleşme ve eki Protokolü henüz imzalamamıştır.

Bu hakların, kişinin doğuştan sahip olduğu onurundan kaynaklandığını kabul edip,

İnsan hakları Evrensel Bildirgesi'ne uygun olarak, korku ve yoksulluktan kurtulma özgürlüğüne sahip özgür insan ülküsüne ancak herkesin medenî ve siyasal haklarının yanı sıra ekonomik, sosyal ve kültürel haklarından yararlanabileceği koşulların yaratılması ile ulaşılabileceğini kabul edip,

Birleşmiş Milletler Yasasına göre devletlerin insan hak ve özgürlüklerine bütün dünyada saygı gösterilmesini özendirmek ve bunu geliştirmek yükümlülüğünü göz önüne alıp,

Bireyin, öteki bireylere ve bağlı olduğu topluluğa karşı görevleri olduğunu ve bu Sözleşmede belirtilen haklara saygı gösterilmesi ve bunun geliştirilmesi için çaba gösterme sorumluluğu altında bulunduğunu dikkate alıp,

Aşağıdaki hükümler üzerinde anlaşmışlardır:

Madde—17. 1. Hiç kimsenin özel yaşantısına, ailesine, evine ya da haberleşmesine keyfi ya da kanunsuz olarak karışamaz; hiç kimsenin onuruna ya da toplumda sahip olduğu onur ve şöhretine yasa dışı saldırıda bulunulamaz.

2. Herkesin, bu gibi karışmalara ya da saldırılara karşı yasalarca korunmasını isteme hakkı vardır.

Madde—18. 1. Her kes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, herkesin istediği dine ya da inanca sahip olması ya da bunları benimsemesi özgürlüğünü ve herkesin ister tek tek, isterse başkaları ile birlikte toplu olarak, kendi din ya da inancını, tapınma, uyma, uygulama ya da öğretme bakımından, açık ya da kapalı biçimde ortaya koyma özgürlüğünü de içerir.

2. Hiç kimse, kendi seçtiği bir din ya da inanca sahip olma ya da bunu kabul etme özgürlüğünü zedeleyecek bir baskıyla karşı karşıya bırakılamaz.

3. Bir kimsenin kendi dinini veya inançlarını ortaya koyma özgürlüğüne ancak yasalarda gösterilen ve kamu güvenliğini, düzenini, sağlığını, ahlakını ya da başkalarının temel hak ve özgürlüklerini korumak için gerekli kısıtlamalar getirilebilir

4. Bu Sözleşmeye taraf olan devletler, ana-babaların ve -bazı durumlarda-yasalarca saptanmış vasilerin, çocuklarına kendi inançlarına uygun bir dinsel ahlaksal eğitim verme özgürlüklerine saygı göstermekle yükümlüdür.

Madde—19. 1. Herkes, kimse karışmaksızın istediği düşünceyi savunma hakkına sahiptir.

2. Herkesin, düşündüklerini anlatım özgürlüğü vardır. Bu hak herkesin, hiçbir sınır tanımaksızın, her çeşit bilgiyi ve fikri, sözlü, yazılı ya da basılı biçimde, sanat eserleri biçiminde ya da kendi seçeceği herhangi bir başka biçimde araştırma, edinme ve iletme özgürlüğünü de içine alır.

3. Bu maddenin 2. Fıkrasında öngörülen hakların kullanılması, özel bazı görev ve sorumlulukları da beraberinde getirir. Dolayısıyla bazı sınırlamalar da konulabilir; ancak bu sınırlamaların yasalarda öngörülmüş olan;

a) Başkalarının haklarına ve toplumda sahip oldukları şöhrete saygı bakımından;

b) Ulusal güvenliğin, kamu düzeninin ya da kamu sağliğı ve ahlakının korunması bakımından gerekli olması zorunludur.

EK PROTOKOL

Bu Sözleşmeye taraf olan devletler:

Medenî ve Sosyal Haklar Sözleşmesinin amaçlarının gerçekleştirilmesinde ve hükümlerinin uygulanmasında bir adım daha atmak üzere, Sözleşmenin IV. Bölümünde kurulması öngörülen İnsan Hakları Komitesi'ni, Sözleşmede ortaya konulan hakların herhangi birinin çiğnenmesinin kurbanı olduğunu iddia eden bireylerin gönderecekleri dilekçeleri, bu Protokolde öngörüldüğü biçimde kabul etmek ve incelemekle yetkili kılmanın uygun olacağını düşünerek,

Aşağıdaki noktalar üzerinde anlaşmışlardır:

Madde—1. Sözleşmeye taraf devletlerden biri bu Protokole taraf olduğu zaman, kendi yargı yetkisine bağlı olup da Sözleşmede ortaya konulan haklardan herhangi birinin taraf devlet tarafından çiğnenmesinin kurbanı olduğu iddiasında bulunan bireylerin dilekçelerini Komitenin kabul etmeye ve incelemeye yetkili olduğunu kabul eder. Sözleşmeye taraf olup da Protokole taraf olmayan bir devleti ilgilendiren dilekçeler Komisyonca kabul edilmez.

Madde—2. Madde hükümlerine bağlı olarak, Sözleşmede sayılan haklardan herhangi birinin çiğnenmiş olduğunu ileri süren ve başvurabilecek bütün iç hukuk yollarını tüketmiş olan bireyler, durumlarının incelenmesi için Komiteye yazılı bir dilekçe sunabilirler.

Madde—3. Bu Protokol uyarınca Komite imzasız dilekçeleri, dilekçe verme hakkının kötüye kullanılması anlamına geldiğine inandığı dilekçeleri ya da Sözleşme hükümleri ile bağdaşmadığına inandığı dilekçeleri kabul etmez.

MİLLÎ ORGANLARIN STATÜ VE GÖREVLERİNE İLİŞKİN İLKELER

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun, 20 Aralık 1993 tarih ve 48/134 Sayılı Kararı¹²

A- Yetki ve Sorumluluklar

- 1- İnsan haklarını korumak ve geliştirmek için millî bir kurum kurulacaktır.
- 2- Millî kuruma olabildiğince geniş bir görev verilecektir. Bu husus kurumun kompozisyonu ve yetki alanını da açıkça belirtecek şekilde, anayasa ve yasalarla düzenlenecektir.
- 3- Millî kurumun sorumlulukları, değerleri meyanında aşağıdaki gibidir:

¹² Karar metninin çevirisi için Bkz.: Şeref ÜNAL, *Temel Hak ve Özgürlükler ve İnsan Hakları Hukuku*, (Ankara, Yetkin Yay., 1997).

(a) Parlamento veya diğer yetkili makama, bunların talebi üzerine veya görevini yaparken öğrendiği konularda kendiliğinden, insan haklarının korunması ve geliştirilmesine ilişkin konularda, istisari nitelikte, düşünce, tavsiye veya öneride bulunmak veya rapor sunmak. Kurum, bunların yayınlanmasını kararlaştırabilir. Bu düşünceler, tavsiyeler, öneriler, raporlar ve kurumun görev alanına giren sair hususlar, aşağıdaki konulara ilişkin olacaktır:

(i) Her türlü kanun hükmü ve İdarî kurullarla birlikte, insan haklarının korunması amacıyla kabul edilmiş, yargılamaya ilişkin hükümler. Bu bağlamda, millî kurum, yürürlükteki yasa ve İdarî kurulları ve bunlara ilişkin tasarı ve tas-lakları inceleyerek, bunların insan haklarına uygunluğu açısından gerekli gördü-ğü tavsiyelerde bulunabilir. Keza gerektiğinde, yeni bir yasanın kabulünü, yürür-lükteki bir yasanın değiştirilmesini ve yeni İdarî önlemler alınması veya değişti-rilmesini önerebilir.

(ii) İnsan haklarının ihlaline ilişkin olarak incelemeye aldığı her konuda ka-rar verebilir.

(iii) Ülkede insan haklarının genel durumuna veya bazı, daha özel konulara ilişkin raporlar hazırlayabilir.

(iv) Ülkenin herhangi bir yerindeki insan hakları ihlalleri konusunda, hü-kümetin dikkatini çekerek bu durumun sona erdirilmesi için önerilerde bulunabi-lir ve hükümetin tavrı ve reaksiyonları konusunda görüş açıklayabilir.

(b) Millî mevzuat, kurullar ve uygulamaların, devletin taraf olduğu ulusla-rarası sözleşmelerle uyumlu hale getirilmesi ve etkin bir şekilde uygulanmasını teşvik ve güvence altına almak.

(c) Söz konusu uluslararası sözleşmelerin uygulanmasını teşvik etmek.

(d) Devletin, sözleşmelerle üstlendiği yükümlülüklerin gereği olarak, BM organları, komiteleri veya bölgesel kuruluşlara vermek zorunda olduğu raporlara katkıda bulunmak ve bu konularda bağımsızlıklarına yakışır şekilde görüş açık-lamak.

(e) İnsan haklarının korunması ve geliştirilmesi ile görevli, BM, BM'in herhangi bir organı, bölgesel kuruluşlar ve diğer devletlerin kurumlarıyla işbirli-đi yapmak.

(f) Okullarda, üniversitelerde ve meslekî çevrelerde insan hakları alanında araştırma ve eğitim programlarının düzenlenmesine ve uygulanmasına yardımcı olmak.

(g) Her türlü ayrımcılık ve özellikle ırk ayrımcılığı ile mücadele amacıyla yayın yapmak, toplumu bilgilendirmek ve eğitmek suretiyle, kamuoyunun bu alandaki bilincini kuvvetlendirmek.

B- Kompozisyon, Bağımsızlık ve Çoğulculuk

1. Millî kurumların kompozisyonu ve üyelerinin seçim veya başka tarzda atanması, toplumdaki sosyal güçlerin çoğulcu bir şekilde temsil edilmesini gü-vence altına alacak biçimde gerçekleştirecektir. Bu bağlamda, özellikle aşağıda-ki kurumların temsilcilerinin hazır bulunmaları ve kendileriyle işbirliği yapılma-sı sağlanacaktır.

- İnsan haklarının korunması alanında çalışan ve ayrımcılık yapılmasına karşı mücadele yapan, sivil toplum örgütleri (NGO), işçi sendikaları, barolar birliği, tabipler birliği, gazeteciler cemiyeti ve seçkin bilim kurumları gibi meslekî kuruluşlar;

- Toplumdaki dini ve felsefî temayüller;

- Üniversiteler ve yetenekli uzmanlar;

- Parlamento;

- İdarî makamlar (bunların temsilcileri müzakerelere sadece istişari mahiyette katılacaktır.)

Millî kurumlar görevlerini kolayca yapacak şekilde kurulacak ve özellikle uygun mali kaynağa sahip olacaklardır. Bu kaynak, kendi bina ve personelini karşılamaya ve hükümete karşı bağımsızlığını sağlamaya elverişli olmalı ve kurumun bağımsızlığını tehlikeye düşürecek şekilde mali denetime tabi tutulmamalıdır.

Kurum üyelerinin bağımsızlığının güvence altına alınabilmesi için, atanmaları resmi bir tasarrufla yapılmalı ve görev süreleri belirtilmelidir. Üyelik, kurumun çoğulcu niteliği gözetilmek suretiyle yehilenebilir.

C- Çalışma Yöntemleri

Millî kurum çalışmaları çerçevesinde:

1. Hükümet tarafından veya şikayet yoluyla kendisine yapılan başvurularda, yetki alanına giren sorunları serbestçe değerlendirmek,

2. Yetkili olduğu konularda, durumun aydınlatılması için, herhangi bir kişiyi dinlemek ve her türlü bilgi ve belgeyi edinmek,

3. Özellikle, düşünce ve tavsiyelerini kamuoyuna duyurmak amacıyla, kendiliğinden veya herhangi bir basın organı aracılığıyla kamuoyuna hitabetmek,

4. Bütün üyeleriyle, düzenli olarak veya gerektiğinde her zaman toplantılar yapmak,

5. Gerektiğinde, üyeleri arasında çalışma grupları oluşturmak ve görevlerinin ifasında kuruma yardımcı olmak üzere, yerel veya bölgesel şubeler açmak,

6. İnsan haklarının korunması ve geliştirilmesinden sorumlu olan yargısal veya diğer kuruluşlarla sürekli olarak istişarelerde bulunmak (Özellikle Ombudsman, arabulucu veya benzeri diğer kuruluşlar),

7. Sivil toplum örgütlerinin, millî kurumların görevlerinin yaygınlaştırılmasındaki temel rolünü göz önüne alarak, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, ekonomik ve sosyal gelişme, ırkçılıkla mücadele, zayıf grupların himayesi (özellikle çocuklar, yabancı işçiler, mülteciler, özürlü kişiler) alanlarında görev yapan bu örgütlerle işbirliği yaparak ilişkileri geliştirmek,

gibi yetkilerle donatılmalıdır.

D- Yargılama Benzeri Yetkilerle Donatılmış Komisyonların Statüsüne İlişkin Özel İlkeler

Millî bir kurum bireylerin dilekçelerini incelemek ve şikayetlerini dinlemekle de yetkili kılınmış olabilir. Şikayetler kuruma, bireyler veya temsilcileri, üçüncü kişiler, sivil toplum örgütleri (NGO), sendika birlikleri ve benzeri temsili örgütler tarafından yapılabilir. Bu gibi durumlarda, komisyon, yukarıda söz konusu yetkilerine ilave olarak, bu görevlerinin ifasında aşağıdaki yetkilerle de donatılabilir:

1. Kanunun öngördüğü sınırlar çerçevesinde, tarafları uzlaştırma yoluyla dostane bir çözüm arayarak bağlayıcı bir karar alabilir.
2. Şikayetçiyi hakkını hangi yollardan arayacağı konusunda bilgilendirir ve bu yollara başvuruda kendisine yardımcı olur.
3. Şikayetleri dinler, dilekçeleri inceler ve bunları kanunda öngörülen yetkili makamlara intikal ettirir.
4. Şikayetlere neden olan konularda, yetkili makamlara tavsiyelerde bulunur; özellikle yasa ve uygulamalarda yapılması gereken değişikliklere ilişkin öneriler yapar.

EĞİTİMDE AYRIMCILIĞA KARŞI SÖZLEŞME

Eğitimde ayrımcılığın kaldırılmasını amaçlayan sözleşme, Birleşmiş Milletler Eğitim ve Kültür Örgütü (UNESCO) bünyesinde akdedilmiştir. UNESCO hakkında kısa bir malumat vermek gerekirse:

UNESCO, Birleşmiş Milletlerin eğitim ve kültür konularıyla ilgilenen uzman bir kuruluştur. 1946 yılında kurulmuştur. Amacı:

"Adaletin, hukuk düzeninin ve Birleşmiş Milletler Anlaşmasıyla ırk, cinsiyet, dil ve din ayrımı gözetilmeksizin tüm dünya halkları için tanınmış olan insan hakları ve temel özgürlüklerin evrensel olarak saygı görmesini geliştirmek için eğitim, bilim ve kültür yoluyla uluslararası işbirliğini özendirerek barış ve güvenliğe katkıda bulunmaktır."

UNESCO, eğitim, bilim ve kültürün gelişmesinde karşılaşılan karmaşık sorunların üstesinden gelmek amacıyla çeşitli eylem biçimlerini içeren programların yürütülmesi yanında, insan haklarına ilişkin çeşitli sözleşme ve tavsiye kararları almıştır.¹³

¹³ Muzaffer SENCER, *Belgelerle İnsan Haklar*, (İstanbul, Beta Basım Yayın Dağıtım 1988), s. 274.

Bunlar arasında "Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme" önemli bir anlaşmadır. UNESCO tarafından 14 Aralık 1960'da benimsenmiş ve 22 Mayıs 1962'de yürürlüğe girmiştir. (*)

Madde—1. 1. Bu sözleşmenin amacı bakımından ayrımcılık terimi; ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka bir görüş, ulusal ya da toplumsal köken, ekonomik koşul ya da doğuş temeli üzerinde eğitimde davranış eşitliğini kaldırmak ya da bozmak amacı ya da sonucuyla ve özellikle,

a. Herhangi bir kişi ya da grubu herhangi bir tür ya da düzeyde eğitim görmekten yoksun bırakmak;

b. Herhangi bir kişi ya da grubu, düşük standartlı bir eğitimle sınırlamak;

c. Bu sözleşmenin 2. Maddesinin hükümleri saklı kalmak üzere kişiler ya da gruplar için ayrı eğitim sistemleri ya da kurumları kurmak ya da sürdürmek; ya da

d. Herhangi bir kişi ya da gruba, insan onuruyla bağdaşmaz koşullar uygulamak; üzere yapılan herhangi bir ayırım, dışlama, sınırlama ya da yeğlemeyi içerir.

Madde—2. Bir devlette izin verildiğinde;

a. Eğitimden eşit yararlanma olanağı, aynı düzeyde öğretim elemanı ve aynı nitelikte okul bina ve donanımı sağlamak ve aynı ya da eşdeğerde ders görme fırsatı sunmak koşuluyla, iki ayrı cinsten öğrenciler için ayrı eğitim sistem ve kurumlarının kurulması ya da sürdürülmesi;

b. Katılma ya da yazılmanın isteğe bağlı olması ve sağlanan eğitimin yetkili makamlar tarafından aynı düzeydeki eğitim için konulabilecek ya da onaylanacak standartlara uyması koşuluyla öğrencilerin ana babaları ya da yasal vasilerinin isteklerine uygun bir eğitim vermek üzere din ve dil gerekçeleriyle ayrı eğitim sistem ve kurumlarının kurulması ya da sürdürülmesi;

c. Herhangi bir grubun dışlanmasını değil, kamu makamlarınca sağlananlara ek eğitim kolaylıkları sağlamayı amaçlaması ve bu amaç uyarınca çalışması ve sağlanan eğitimin yetkili makamlar tarafından aynı düzeydeki eğitim için konulabilecek ya da onaylanacak standartlara uyması koşuluyla özel eğitim kurumlarının kurulması ya da sürdürülmesi;

bu sözleşmenin 1. Maddesinin anlamı bakımından bir ayrımcılık uygulaması sayılmaz.

Madde—3. Bu sözleşmenin anlamı çerçevesinde ayrımcılığı kaldırmak ya da önlemek için, Sözleşmeci Taraflar;

a. Eğitimde ayrımcılık içeren her türlü yasa hükmünü ve yönetsel yönergeyi kaldırmayı ve her türlü yönetsel uygulamaya son vermeyi;

b. Öğrencilerin eğitim kurumlarına alınmasında hiç bir ayırım yapılmamasını, gereğinde yasa yoluyla güvenceye bağlamayı,

* Türkiye'nin henüz imzalamadığı bu sözleşmeyi önemli gördüğümüz için aktarmayı uygun gördük.

c. Okul ücretleri ve öğrencilere burs ya da başka yardımlar sağlaması ve yabancı ülkelerde öğrenimini sürdürmek için gerekli izin ve kolaylıklar bakımından kamu makamları tarafından salt yetenek ve gereksinme dışında hiç bir davranış ayırımına olanak tanımamayı;

d. Kamu makamları tarafından eğitim kurumlarına sağlanan herhangi bir yardım konusunda, salt öğrencilerin belli bir gruptan olmaları nedeniyle herhangi bir kısıtlama ya da yeğlemeye izin vermemeyi;

e. Ülkelerinde oturan yabancı uyruklulara kendi yurttaşlarına sağladığı aynı eğitim olanaklarını sağlamayı üstlenir.

Madde—4. Bu sözleşmeye taraf devletler, ayrıca koşullara ve ulusal geleneklere uygun yöntemlerle eğitim konusunda fırsat ve davranış eşitliğini geliştirmeye ve özellikle;

a. İlköğretimi ücretsiz ve zorunlu, ortaöğretimi değişik biçimleriyle genellikle herkesin yararlanabileceği, yüksek öğretimi bireysel yetenek temeli üzerinde herkesin eşit olarak görebileceği bir eğitim olarak gerçekleştirmeye ve yasanın öngördüğü okula gitme yükümlülüğüne herkesçe uygulamasını sağlamaya;

b. Aynı düzeydeki tüm kamu eğitim kurumlarında eğitim standartlarının eşdeğerde olmasını ve yine sağlanan eğitimin niteliğine ilişkin koşulların eş düzeyde tutulmasını güvence altına almaya;

c. İlköğretim görmemiş ya da ilköğretimi tamamlamamış kimselerin eğitilmesini ve bunların kişisel yeteneklerine göre öğrenimlerini sürdürebilmesini uygun yöntemlerle özendirilmeye ve güçlendirmeye;

d. Ayrım gözetmeksizin öğretim mesleği için yetişme olanağı sağlamaya; yönelik bir ulusal politikayı saptayıp geliştirerek uygulamayı üstlenir.

Madde—5. 1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, aşağıdaki konularda uzlaşmıştır.

a. Eğitim insan kişiliğinin tam gelişmesine ve insan hakları ve temel özgürlüklere saygının güçlenmesine yönelik olmalı, tüm uluslar, ırk ve din grupları arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu özendirmeli ve birleşmiş milletlerin barışın korunması yolundaki etkinliklerini daha da ileri götürmelidir.

b. Ana babalarının ve uygulandığı yerlerde vasilerin çocukları için önce, yetkili makamlarca konan ya da onaylanan en az eğitim standartlarına uymakla birlikte kamu makamlarınca yönetilen kurumlardan başka kurumları seçme ve ikinci olarak, yasaların uygulanması uyarınca bu devlette izlenen işlemlerle bağdaşmak koşuluyla çocuklarının ana baba ve vasilerinin inançlarına göre din ve ahlak eğitimi almalarını ve hiç bir kişi ya da grubun kendi inancıyla bağdaşmayan dinsel eğitim görmeye zorlanmamasını sağlama özgürlüğüne saygı göstermek temel ilkedir.

c. Ulusal azınlık üyelerinin, okullarının yönetimi dahil, kendi eğitim etkinliklerini yerine getirme ve her devletin eğitim politikasına göre kendi dillerini kullanma ya da öğretme haklarını tanımak temel ilkedir. Bununla birlikte, aşağıdaki hükümler saklıdır:

i. Bu hak, ulusal azınlık üyelerini bir bütün olarak topluluğun kültür ve dilini anlamaktan ve topluluk etkinliklerine katılmaktan alıkoyacak ve ulusal egemenliği zedeleyecek biçimde kullanılamaz.

ii. Eğitim standardı, yetkili makamlarca saptanan ya da onaylanan genel standartlardan düşük olamaz.

iii. Bu gibi okullara devam, isteğe bağlıdır.

2. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu maddenin 1. Fıkrasında dile getirilen ilkelerin uygulanmasını güvenceye bağlamak üzere tüm gerekli önlemleri alır.

Madde—6. Sözleşmeye Taraf Devletler, bu Sözleşmeyi uygularken Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütüncü, bundan böyle eğitimde çeşitli ayrımcılık biçimlerine karşı ve eğitimde fırsat ve davranış eşitliğini sağlamak üzere alınacak önlemleri saptamak amacıyla benimsenen tavsiyelere en büyük özeni göstermeyi üstlenir.

Madde—7. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü Konferansına, bu Konferansça belirlenecek tarihlerde ve biçimlerde sunacakları dönemsel raporlarında, 4. Maddede tanımlanan ulusal politikanın saptanması ve geliştirilmesi ve bu politikanın uygulanmasında elde edilen başarıların ve karşılaşılan engeller dahil, benimsedikleri yasal ve yönetsel hükümlerle bu Sözleşmenin uygulanması amacıyla giriştikleri eylemler konusunda bilgi verir.

Madde—9. Bu Sözleşmeye çekince konamaz.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER, BİLİM VE KÜLTÜR KURUMU (UNESCO) TÜRKİYE MİLLÎ KOMİSYONU YÖNETMELİĞİ (26 Nisan 1982/8/4568)

Kapsam

Madde—1. Bu Yönetmelik, UNESCO Türkiye Millî Komisyonunun görevlerini, organlarını, bu organların oluşum biçimi ve çalışma düzeni, görev, yetki ve sorumlulukları ile malî hükümleri kapsar.

Dayanak

Madde—2. Bu Yönetmelik 16 Kasım 1945'de Londra'da imzalanan ve Türkiye Büyük Millet Meclisince 20 Mayıs 1946 tarihli ve 4895 sayılı Yasayla onaylanan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Sözleşmesinin VII. maddesinin 1. fıkrası gereğince çıkarılmıştır.

UNESCO Türkiye Millî Komisyonunun Kuruluşu

Madde—3. UNESCO Türkiye Millî Komisyonu Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olarak kurulmuştur.

Millî Komisyonunu çalışma yeri Ankara'dır.

UNESCO Türkiye Millî Komisyonunun Amaçları

Madde—4. UNESCO Türkiye Millî Komisyonunun amacı, ülkemizde, eğitim, bilim, kültür ve enformasyon işleriyle yükümlü kamu kuruluşlarını ve özel kurumları, UNESCO'nun çalışmalarıyla ilgilendirmek konusunda yardımcı olmak ve UNESCO sözleşmesindeki amaçların gerçekleşmesine çalışmak, halk eğitimine yeni bir hız vermek, kültürü korumak ve yaygınlaştırmak, bilgi ve bilimi yaymak, barış ve güvenliğin korunması yoluyla insanlığın ortak refahına katkıda bulunmak, UNESCO çalışmalarına, özellikle programların hazırlanmasına ve uygulanmasına etkin bir şekilde katılmaktır.

UNESCO Türkiye Millî Komisyonunun Görevleri

Madde—5. UNESCO Türkiye Millî Komisyonunun 4. maddede belirtilen amaçları gerçekleştirmek yönünde yapacağı görevler aşağıda belirtilmiştir.

- a) UNESCO'nun görev alanına giren konularda Bakanlıklar, resmî kuruluşlar ve diğer ilgili resmî ya da özel kurum ve kişilerin işbirliğini sağlamak;
- b) Gerektiğinde bu işbirliğinden elde edilecek sonuçları UNESCO Genel Merkezine iletilmek üzere Millî Eğitim Bakanlığına sunmak.
- c) UNESCO Genel Merkezî ile yapacağı yazışmaları bağlı olduğu Millî Eğitim Bakanlığı kanalıyla diplomatik yolları izleyerek yapmak.
- d) İkili olağan ilişkilere, alınan kararların uygulanmasına ve karşılıklı bilgi ve belge teatisine ilişkin hususlarda UNESCO Genel Merkezî ile ve UNESCO'ya üye Devletlerin Millî Komisyonları ya da Millî İşbirliği Kurullarıyla yazışmalarda bulunmak;
- e) Yurt düzeyinde UNESCO fikrini yaymak; çeşitli yollar ve araçlara UNESCO'nun amaç, program ve faaliyetlerine ilişkin olarak kamuoyunu aydınlatmak;
- f) UNESCO ile ilgili işlerde Hükümete danışmanlık etmek;
- g) UNESCO'nun faaliyet alanına giren konularda ulusal düzeyde eğitim, bilim, kültür ve enformasyonla ilgili kuruluşlar arasındaki ilişki ve işbirliğine öncülük etmek;
- h) UNESCO Programı ile ilgili ulusal faaliyetlere ve bu programların değerlendirilmesine katkıda bulunmak; UNESCO programlarının gelişimini izlemek ve uluslararası işbirliğinden sağlanabilecek imkanlara ilgili kuruluşların dikkatini çekmek;
- i) Genel Konferanslara ve UNESCO tarafından düzenlenen diğer toplantılara katılacak delegelerin seçimi sırasında Hükümete danışmanlık etmek; delegelerle işbirliğinde bulunarak, söz konusu toplantılara Hükümetin katkısının hazırlanmasında yardımcı olmak;
- j) UNESCO faaliyetleri ile ilgili olarak ülkemizin eğitim, bilim, kültür ve enformasyon alanlarındaki dış ilişkilerini ilgilendiren konularda Millî Eğitim ve Dışişleri Bakanlıklarının görüş ve talimatı altında hareket etmek.
- k) Ülkemizde UNESCO projelerinin yürütülmesi ya da UNESCO'nun alt bölgesel, bölgesel ve uluslararası faaliyetlere katılınması konusunda Millî Eğitim, Dışişleri, Kültür ve Turizm Bakanlıkları ve ilgilendirdiği ölçüde diğer bakanlık ve kurumlarla birlikte görev yapmak,

l) UNESCO Genel Konferansında ve UNESCO tarafından düzenlenen diğer toplantılarda kabul edilen ve incelemelerde ve raporlarda yer alan sonuç ve önerilerden ulusal kurum ve kuruluşlara bilgi vermek; ulusal ihtiyaç ve öncelikleri dikkate alarak, ilgili Bakanlıkların onayı ile bunların tartışılmasını sağlamak ve sonuç alınmasına gayret göstermek;

m) UNESCO'nun Millî Komisyonu karşı yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini takip etmek; gerektiğinde Millî Eğitim Bakanlığını durumdan haberdar etmek.

UNESCO Türkiye Millî Komisyonunun Organları

Madde—6. UNESCO Türkiye Millî Komisyonu aşağıdaki organlardan oluşur;

- a) Genel Kurul
- b) Yönetim Kurulu
- c) Denetçiler
- d) Genel Sekreterlik

İNSAN HAKLARININ VE TEMEL ÖZGÜRLÜKLERİNİN KORUNMASINA İLİŞKİN SÖZLEŞME (AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ)*

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, dünyada mevcut sözleşmelerin en gelişmiş ve etkili olanıdır. Avrupa Konseyi'ne üye devletlere açıktır. Zaman zaman ek protokollerle de zenginleştirilmekte, mevcut boşluklar ve teknolojik ilerlemenin getirdiği sorunlar karşısında düzenlemeler yapılarak üye devletlerin imzasına sunulmaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin önemi, sadece güvence altına aldığı temel hak ve özgürlüklerden değil, ortak güvence sistemine dayanan uluslararası yargısal bir denetim mekanizması kurmasından ve bireye sağlanan güvenceyi bir yaptırıma bağlamasından ileri gelmektedir.¹⁴ Gerçekten de, sözleşmeye ek protokollerin bir kısmına Türkiye ve diğer bazı devletlerin çekince koyarak imza etmeleri veya bazılarını hiç imzalamamış olmaları, bu uluslararası denetim ve yargı mekanizmasının etkinliğini göstermektedir.

Avrupa Konseyi Üyesi olan Âkid Hükümetler,

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948 de ilân edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesini;

* Sözleşme, 4 Kasım 1950 tarihinde imzalanmış, 3 Eylül 1953 tarihinde yürürlüğe konmuştur. Türkiye bu Sözleşmeyi 18 Mayıs 1954 tarihinde imzalamış ve 10.3.1954 tarih ve 6366 sayılı Kanunla onaylamıştır. Sözleşme, 19.3.1954 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin yürürlük kazanmasından sonra çok sayıda "Ek Protokol" imzalanıp yürürlüğe girmiştir. Sözleşme metnini müteakip, konumuzla ilgili Ek Protokollerin bazı maddeleri ilerideki sayfalarda alıntılanmıştır.

¹⁴ Feyyaz GÖLCÜKLÜ-A. Şeref GÖZÜBÜYÜK, a.g.e., s. 7.

Bu beyannamenin metninde açıklanan hakların her yerde ve etkin olarak tanınmasını ve tatbik edilmesini sağlamayı hedef aldığını;

Avrupa Konseyi'nin gayesinin; üyeleri arasında daha sıkı bir birlik kurmak olduğunu ve İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerinin korunması ve geliştirilmesinin bu gayeye ulaşmak yollarından birini teşkil ettiğini göz önüne alarak;

Dünyada barış ve adaletin asıl temelini teşkil eden ve sağlanıp korunabilmesi, her şeyden önce bir taraftan gerçekten demokratik bir siyasî rejim ve diğer taraftan, insan hakları konusunda ortak bir anlayış ve ortaklaşa saygı esasına bağlı olan bu temel özgürlüklere derin bağlılıklarını bir daha tekrarlayarak;

Aynı inancı taşıyan ve siyasî gelenekler, idealler ve özgürlüklere saygı ve hukukun üstünlüğü hususlarında, müşterek bir mirasa sahip bulunan Avrupa devletleri hükümetleri sıfatıyla, Evrensel Beyanname'de yazılı bazı hakların müştereken sağlanmasını temine yarayacak ilk adımları atmayı kararlaştırarak, aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

İnsan Haklarına Saygı Yükümlülüğü

Madde—1. Yüksek Akid Taraflar kendi yetki alanları içinde bulunan herkese bu sözleşmenin birinci bölümünde tarif edilen hak ve hürriyetleri tanırlar.

BÖLÜM I

Yaşam Hakkı

Madde—2. 1. Her ferdin yaşama hakkı kanunun himayesi altındadır. Kanunun ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın infazı dışında, hiç kimse kasten öldürülemez.

2. Öldürme, aşağıdaki durumlardan birinde kuvvete başvurmanın kesin zorunluluk haline gelmesi sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlali suretiyle yapılmış sayılmaz:

- a) Bir kimsenin kanun dışı şiddete karşı korunması;
- b) Kanun hükümleri dahilinde bir tutuklamayı yerine getirmek veya kanuna uygun olarak tutuklu bulunan bir şahsın kaçmasının önlenmesi;
- c) Ayaklanma veya isyanın, kanuna uygun olarak bastırılması.

İşkence Yasağı

Madde—3. Hiç kimse işkenceye, gayrı insanî yahut haysiyet kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulamaz.

Kölelik ve Zorla Çalıştırma Yasağı

Madde—4. 1. Hiç kimse köle ve kul halinde tutulamaz.
2. Hiç kimse zorla çalıştırılmaz veya mecburi çalışmaya tabi tutulamaz.
3. Aşağıdaki haller bu maddede kastedilen "zorla çalıştırma veya mecburi çalışmadan" sayılmazlar.

- a) Bu sözleşmenin 5. Maddesinde belirtilen şartlar altında tutuklu bulunan bir kimseden tutukluluğu veya şartla salıverilmesi süresince yapması olağan olarak istenilecek çalışma;

- b) Askerî nitelikte bir hizmet yahut inançları gereğince askerlik vazifesini yapmaktan kaçınan kimselerin durumunu meşru sayan ülkelerde, bu inanca sahip kimselere mecburi askerlik yerine gördürülecek başka bir hizmet,
- c) Toplumun hayat veya refahını tehdit eden kriz ve afet hallerinde talep olunan her hizmet,
- d) Normal yurttaşlık yükümlülükleri kapsamına giren her türlü çalışma veya hizmet.

Özgürlük ve Güvenlik Hakkı

Madde—5. Her ferdin hürriyete ve güvenliğe hakkı vardır. Aşağıda belirtilen haller ve kanunî usuller dışında hiç kimse hürriyetinden mahrum edilemez.

- a) Kişinin yetkili bir mahkeme tarafından mahkumiyeti üzerine usulüne uygun olarak hapsedilmesi,
- b) Bir mahkeme tarafından kanuna uygun olarak verilen bir karara riayet-sizlikten dolayı yahut kanunun koyduğu bir yükümlülüğün yerine getirilmesini sağlamak üzere gözaltına alınması veya tutuklanması,
- c) Bir suç işlediği şüphesi altında olan yahut suç işlemesine veya suçu işledikten sonra kaçmasına engel olmak zarureti inancını doğuran makul sebeplerin mevcudiyeti dolayısıyla ile, bir kimsenin yetkili Adli makam önüne çıkarılmak üzere gözaltına alınması veya tutuklanması,
- d) Bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilmiş usulüne uygun bir tutuklama kararının bulunması,
- e) Bulaşıcı bir hastalık yayabilecek bir kimsenin, bir akıl hastası, bir alkoliğin, uyuşturucu maddelere müptela bir kimsenin yahut yersiz yurtsuz kişilerin kanuna uygun tutuklanması,
- f) Bir kimsenin ülkeye usulüne uygun olmayarak girmekten men'i veya hakkında bir sınır dışı etme veya geri verme işleminin yürürlükte olması sebebiyle gözaltına alınmasına veya tutuklanmasına karar verilmesi,

2. Tutuklanan bir ferde, tutuklanmasını gerektiren sebepler ve kendisine karşı vaki bütün isnatlar en kısa zamanda ve anladığı bir dille bildirilir.

3) Bu maddenin 1/c fıkrasında öngörülen şartlara göre yakalanan veya tutuklanan herkesin hemen bir hakim veya Adli görevi yapmaya kanunen yetkili kılınmış diğer bir memur huzuruna çıkarılması ve makul bir süre içinde mahkeme edilmeye yahut Adli tatbikat sırasında serbest bırakılmaya hakkı vardır. Sallıverme ilgilinin duruşmada hazır bulunmasını sağlayacak bir teminata bağlanabilir.

4. Gözaltına alınma veya tutuklanma sebebiyle özgürlüğünden mahrum bırakılan her şahıs özgürlük kısıtlamasının kanuna uygunluğu hakkında kısa bir zamanda karar verilmesini ve kanuna uygun görülmemesi halinde serbest bırakılmasını sağlamak için mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.

5. Bu maddenin hükümlerine aykırı olarak yapılmış bir gözaltına alma veya tutuklama muamelesinin mağduru olan her şahsın tazminat istemeye hakkı vardır.

Adil Yargılanma Hakkı

Madde—6. 1. Herkes, gerek medenî hak ve yükümlülükleriyle ilgili anlaşmazlıkların çözümlenmesi, gerek kendisine yöneltilen herhangi bir suçlamanın karara bağlanması konusunda, kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde adil ve açık olarak görülmesini istemek hakkına sahiptir.

Hüküm açık celsede verilir, ancak demokratik bir toplumda genel ahlak, kamu düzeni ve Millî güvenlik yararı veya küçüklerin korunması veya davaya taraf olanların özel hayatlarının gizli tutulması gerektiğinde veya davanın açık celsede görülmesinin adaletin selametine zarar verebileceği bazı özel durumlarda, mahkemenin zorunlu göreceği ölçüde, duruşmalar dava süresince tamamen veya kısmen basına ve dinleyicilere kapalı olarak sürdürülebilir.

2. Bir suç ile itham edilen bir şahsın suçluluğu kanunen sabit oluncaya kadar masum sayılır.

3. Her sanık başlıca:

a) Şahsına yöneltilen suçlamanın niteliği ve sebebinden en kısa zamanda, anladığı bir dille ve etraflı surette haberdar edilmek,

b) Savunmasını hazırlamak için gerekli zamana ve kolaylıklara malik olmak,

c) Kendi kendini savunmak veya kendi seçeceği bir savunmacının veya eğer bir avukat tutmak için mali imkanlardan mahrum bulunuyor ve adaletin selameti gerektiriyorsa, mahkeme tarafından tayin edilecek bir avukatın ücretsiz yardımından istifade etmek,

d) İddia şahitlerini sorguya çekmek veya çektirmek, savunma şahitlerinin de iddia şahitleri ile aynı şartlar altında davet edilmesinin ve dinlenmesinin sağlanmasını istemek,

e) Duruşmada kullanılan dili anlamadığı veya konuşamadığı takdirde bir tercümanın yardımından ücretsiz faydalanmak haklarına sahiptir.

Cezada Kanunilik

Madde—7. 1. Hiç kimse işlendiği zaman ulusal veya uluslararası hukuka göre bir suç teşkil etmeyen bir fiil veya ihmalden dolayı mahkum edilemez. Keza hiç kimse suç işlendiği zaman uygulanabilecek cezadan daha ağır bir cezaya da çarptırılamaz.

2. Bu madde işlendiği zaman medenî milletler tarafından tanınan genel hukuk prensiplerine göre suç sayılan bir fiil veya ihmalden suçlu bir şahsın yargılanmasına ve cezalandırılmasına mani değildir.

Özel Yaşama ve Aile Yaşamına Saygı

Madde—8. 1. Her şahıs özel ve ailevi hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.

2. Bu hakların kullanılmasına resmi bir makamın müdahalesi **demokratik bir toplumda** ancak ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin iktisadi refahı, düzenin korunması, suçların önlenmesi, sağlığın veya ahlakın ve başkasının hak ve hürriyetlerinin korunması için zaruri bulunduğu derecede ve kanunla öngörülmesi şartıyla söz konusu olabilir.

Düşünce, Vicdan ve Din Özgürlüğü

Madde—9. 1. Her şahıs düşünce, vicdan ve din hürriyetine sahiptir. Bu hak, din veya kanaat değiştirme hürriyetini ve alenen veya hususi tarzda ibadet ve ayin veya öğretimini yapmak suretiyle tek başına veya toplu olarak dinini veya kanaatini açıklamak hürriyetini de içerir.

2. Din veya kanaatleri açıklama hürriyeti **demokratik bir toplumda** ancak kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, genel sağlığın veya umumi ahlakın, yahut başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması için zaruri olan tedbirlerle ve kanunla sınırlanabilir.¹⁵

İfade Özgürlüğü

Madde—10. 1. Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım hakkına sahiptir. Bu hak kanaat özgürlüğünü ve resmi makamların müdahalesi ve memleket sınırları mevzubahis olmaksızın, haber veya fikir almak veya vermek serbestisini de içerir. Bu madde, devletlerin radyo, sinema veya televizyon işletmelerini bir izin rejimine tabi kılmalarına mani değildir.

2. Kullanılması görev ve sorumluluk içeren bu hürriyetler, **demokratik bir toplumda** zaruri tedbirler mahiyetinde olarak, Millî güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin, düzeni korumanın, suçun önlenmesinin, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret veya haklarının korunması, gizli haberlerin ifşasına mani olunması veya yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması için kanunda öngörülen bazı formalitelere, şartlara, sınırlamalara ve yaptırımlara bağlanabilir.

Toplanma Ve Örgütlenme Özgürlüğü

Madde—11. 1. Herkes barışçı amaçlarla toplantılar yapmak, dernek kurmak, ayrıca çıkarlarını korumak için başkalarıyla birlikte sendikalar kurmak ve bunlara katılmak haklarına sahiptir.

2. Bu hakların kullanılması, ulusal güvenliğin, kamu güvenliğinin, düzeni korumanın, suçun önlenmesinin, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması için ve ancak kanunla sınırlanabilir. bu madde, bu hakların kullanılmasında silahlı kuvvetler, güvenlik güçleri ve devletin idare

¹⁵ “Türk Hükümeti, kişisel başvuru hakkını koşulsuz kabul etmek yerine, birtakım ayrıntılı ve kapsamlı çekinceler koyarak tanımış bulunuyor.(...) Türk Hükümetinin koyduğu en önemli ve en ilginç çekince aynen şöyle: ‘Bu beyanla Komisyona tanınan yetki bakımından Sözleşmenin 8,9,10 ve 11. Maddelerinin 2. Fıkralarında yer alan **demokratik toplum** kavramı, Türk Anayasasında yer alan ilkelere ve özellikle Anayasanın dibacesi ve 13. Maddesine uygun olduğu şeklinde anlaşılmalıdır.’ (...) Sözleşme Söz konusu hükümlerle, millî güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni, genel sağlık ve ahlakın korunması vs. gibi nedenlerle hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında göz önünde tutulması gereken **temel bir kriter**, temel bir **ölçüt** getiriyor. O ölçüt de şu: Sözleşmeyle güvence altına alınan haklar ve özgürlükler, ‘ancak **demokratik bir toplumda** **zorunlu** olan (ya da **gerekli** olan) **ölçüde**’ sınırlanabilir. Oysa, 1982 Türk Anayasasının, ilke olarak tanıdığı temel hak ve özgürlüklere demokratik bir toplum düzeniyle bağdaşmayan bir takım aşırı sınırlamalar, kısıtlamalar, hatta yasaklamalar getirdiği bilinen bir gerçek. Bu açık gerçeği örtmek mümkün olamadığına göre, ileri sürülen çekince ile söylenmek istenen şudur: ‘**Bizim demokratik toplum anlayışımız –ve temelde demokrasi anlayışımız-sizinkine pek uymuyor, ama siz gene de uyuyormuş gibi kabul ediverin.**’ Böylece Türk Hükümeti, kişisel başvuru hakkını tanıırken sağ eliyle verdiği bir bölümünü sol eliyle geri almış ve çok olumlu sayılabilecek bir girişimin değerini büyük ölçüde azaltmış olmaktadır.” Münci KAPANİ, a.g.e., s. 57.

mekanizmasında görevli olanlar hakkında yasal sınırlamalar konmasına mani değildir.

Evlenme Hakkı

Madde—12. Evlenme çağına gelen erkek ve kadın, bu hakkın kullanılmasını düzenleyen ulusal kanunlar dairesinde, evlenmek ve aile kurmak hakkına sahiptir.

Etkin Hukukî Yollara Başvurma Hakkı

Madde—13. Bu sözleşmede tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen her şahıs, ihlal fiili resmi vazifelerini ifa eden kimseler tarafından bu vazifelerini ifa sırasında yapılmış olsa da, ulusal bir makama fiilen müracaat hakkına sahiptir.

Ayrımcılık Yasağı

Madde—14. Bu sözleşmede tanınan hak ve hürriyetlerden yararlanma keyfiyeti, bilhassa cins, ırk, renk, dil, din, siyasî ve diğer kanaatler veya ulusal sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi bir durum üzerine kurulmuş hiç bir ayırım gözetmeksizin sağlanmalıdır.

Olağanüstü Durumlarda Sınırlamalar

Madde—15. 1. Harp veya ulusun varlığını tehdit eden umumi bir tehlike halinde bir Yüksek Akit taraf ancak, durumun gerektirdiği oranda ve devletler hukukundan doğan diğer yükümlülüklerle ters düşmemek şartıyla bu sözleşmede öngörülen yükümlülüklerle aykırı tedbirler alabilir.

2. Yukarıdaki hükme dayanılarak, meşru harp fiilleri neticesinde meydana gelmiş ölüm olayları dışında ikinci ve üçüncü maddeler ile dördüncü maddenin birinci fıkrası ve yedinci madde hiç bir surette ihlal edilemez.

3. Bu şekilde Sözleşmeye aykırı tedbirler alma hakkını kullanan her Yüksek Âkid Taraf, alınan tedbirler ve bunları gerektiren sebepler hakkında Avrupa Konseyi Genel Sekreterine tam bilgi verir. Bu Yüksek Akit Taraf, sözü geçen tedbirlerin yürürlükten kalktığı ve Sözleşme hükümlerinin yeniden tümüyle uygulanmaya başlandığı tarihi de Avrupa Konseyi Genel Sekreterine bildirir.

Yabancıların Siyasî Faaliyetlerinde Sınırlamalar

Madde—16. 10, 11 ve 14. Maddelerin hiç bir hükmü yabancıların siyasî faaliyetlerini Yüksek Akit tarafların tahdit etmelerine mani sayılmaz.

Hakların Kötüye Kullanılmaması

Madde—17. Bu sözleşme hükümlerinden hiç biri bir devlete, topluluğa veya ferde, bu sözleşmede tanınan hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya bu sözleşmede öngörüldüğünden daha geniş ölçüde sınırlamalara tabi tutulmasını hedef alan bir faaliyete girişmeye veya harekette bulunmaya yönelik bir hak sağladığı şekilde yorumlanamaz.

Hakların Sınırlanmasında Gaye Unsuruna Bağlılık

Madde—18. Bu sözleşmenin hükümleri gereğince, mezkur hak ve hürriyetlere yapılan sınırlamalar ancak öngörüldükleri gaye için tatbik edilebilirler.

BÖLÜM II(*)

Mahkemenin Kuruluşu¹⁶

Madde—19. Sözleşmeci Tarafların bu Sözleşme ile üstlendikleri taahhütleri yerine getirmelerini güvence altına almak için, bundan sonra “Mahkeme” diye geçecek bir İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi kurulmuştur. Mahkeme süreklilik esasına göre çalışır.

Yargıçların Sayısı

Madde—20. Sözleşmeci Tarafların sayısı kadar yargıçtan kurulur.

Yargıçlık Görevine Atanabilme

Madde—21. 1. Yargıçlar, yüksek yargısal bir göreve atanabilmek için gerekli niteliklere sahip kişiler arasından ayrılır.
2. Yargıçlar, Mahkemede şahsi sıfatlarıyla yer alırlar.
3. Yargıçlar görevleri süresince bağımsızlık, tarafsızlık ve tam gün çalışma esasının gerekleriyle bağdaşmayan bir işle meşgul olamazlar. Bu fıkranın uygulanmasından kaynaklanan bütün sorunlar hakkında Mahkeme kendisi karar verir.

Yargıçların Seçimi

Madde—22. 1. Yargıçlar, Sözleşmeci Taraflar nezdinde her bir Sözleşmeci Tarafın gösterdiği üç aday arasından Parlamenterler Asamblesi tarafından oy çokluğu ile seçilir.
2. Yeni Sözleşmeci Tarafların Sözleşmeye katılmaları halinde ve boşalan üyeliklerin doldurulmasında aynı usul izlenir.

Yargıçların Görev Süresi

Madde—23. 1. Yargıçlar altı yıllık bir süre için seçilirler. Görev süresi sona eren yargıçlar yeniden seçilebilirler. Ancak birinci seçimde seçilen yargıçlardan üçte birinin görev süresi üç yıl sonra sona erer.
2. İlk üç yıl sonra görev süresi sona erecek olan yargıçlar, seçilmelerinden hemen sonra, Avrupa Konseyi Genel sekreteri tarafından kura ile saptanır.
3. Parlamenterler Asamblesi, yargıçların yarısının her üç yılda bir mümkün olduğu kadar yenilenmesini sağlamak için, bir sonraki seçim işlemine geçmeden önce, seçilecek olan bir ya da birden fazla yargıcın görev süresini dokuz yıldan çok ve üç yıldan az olmamak koşuluyla, altı yıldan daha uzun ya da daha kısa bir süre olmasına karar verebilir.

* 11 nolu Ek Protokol, Ana Sözleşmenin bundan sonraki maddelerinin tümünü, buraya alıntılıdığımız şekilde değiştirmiştir.

¹⁶ 11 nolu Ek Protokolün Ana Sözleşmede yaptığı değişiklikler için bkz.: Osman DOĞRU, *İnsan Hakları Avrupa İçtihadları*, (İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, 1996).

4. Birden fazla görev süresinin söz konusu olduğu ve Parlamenterler Asamblesinin yukarıdaki fıkrayı uyguladığı durumlarda görev süresinin tahsis edilmesi, seçimden hemen sonra Avrupa Konseyi Genel sekreterinin düzenleyeceği kura ile belirlenir.

5. Görev süresi sona ermemiş bir yargıcın yerine seçilen yargıçlar, yerine seçildiği üyenin süresini tamamlamak üzere görev alırlar.

6. Yargıçlar 70 yaşına geldiklerinde görevleri sona erer.

7. Görevi sona eren yargıç, yerine yargıç gelinceye kadar göreve devam eder. Ancak bu yargıç, başladığı bir davayı görmeye devam eder.

Görevden Alınma

Madde—24. Bir yargıç, Mahkemenin diğer üyelerinin üçte ikisi tarafından artık gerekli koşulları taşımadığına karar verilmedikçe görevinden alınamaz.

Sicil Müdürlüğü ve Hukuk Sekreterleri

Madde—25. Çalışması ve teşkilatı Mahkeme içtüzüğünde gösterilen bir sicil müdürlüğü bulunur. Mahkemeye yardımcı hukuk sekreterleri bulunur.

Mahkeme Genel Kurulu

Madde—26. Mahkeme Genel Kurulu,

- Üç yıl için Mahkeme Başkanını ve bir veya iki Başkan Yardımcısını seçer; süresi sona erenler yeniden seçilebilir;
- Belirli bir süre için oluşturulan Daireler Kurar;
- Daire Başkanlarını seçer; süresi sona erenler yeniden seçilebilir;
- Mahkeme İchtüzüğünü kabul eder; ve e) Sicil Müdürünü ve bir veya daha fazla vekilini seçer.

Komiteler, Daireler ve Büyük daire

Madde—27. 1. Mahkeme önüne gelen davaları görmek üzere, üç yargıçtan oluşan komiteler, yedi yargıçtan oluşan Daireler ve onyediyar yargıçtan oluşan Büyük daire halinde toplanır. Mahkeme Daireleri, komiteleri belirli bir süre için kurar.

2. Dava ile ilgili Devlet nezdinde seçilen yargıç Daire üyesi olarak re'sen yer alır, böyle bir yargıç bulunmuyorsa ya da bulunamıyorsa, bu Devletin seçtiği bir kişi yargıç sıfatıyla Daireye katılır.

3. Büyük dairede, Mahkeme Başkanı, Başkan Yardımcıları, Daire Başkanları ve İchtüzüğe göre seçilen diğer yargıçlar yer alır. Bir dava 43. Maddeye göre Büyük daireye geldiğinde, kararı veren Dairenin Başkanı ve ilgili Devlet nezdinde bulunan yargıç dışında, bu Dairenden hiçbir yargıç Büyük Dairede yer alamaz.

Komitelerin Kabul Edilemezlik Beyanları

Madde—28. Bir Komite, 34. Maddeye göre yapılmış bir bireysel başvuru üzerindeki daha fazla inceleme yapmaksızın karar alabiliyorsa, bu başvurunun kabul edilemez olduğuna ya da kayıttan silindiğine oybirliği ile karar verilir. Bu karar nihaî niteliktedir.

Dairelerin Kabuledilebilirlik ve Davanın Esasa Hakkındaki Kararları

Madde—29. 1. Eğer 28. Maddeye göre bir karar alınmamış ise, Daire 34. Maddeye göre sunulmuş olan bir başvurunun kabuledilirliği ve esası üzerinde karar verir.

2. 33. Maddeye göre yapılmış Devletlerarası başvuruların kabuledilebilirliği ve esası üzerinde bir daire karar verebilir.

3. Mahkeme istisnaî durumlarda aksine karar vermedikçe, kabuledilebilirlik kararları ayrı olarak verilir.

Yargılama Yetkisini Büyük Daireye Bırakma

Madde—30. Bir dairenin görmekte olduğu bir davada Sözleşmenin veya ona bağlı Protokollerin yorumlanmasını gerektiren ciddi bir sorun ortaya çıkarsa veya önündeki sorunun çözümü daha önce Mahkeme tarafından verilen bir kararla bağdaşmayacak bir sonuç yaratacaksa ve davanın taraflarından biri buna itiraz etmezse, bu Daire kararını vermeden önce herhangi bir aşamada yargılama yetkisini Büyük Daire lehine bırakabilir.

Büyük Dairenin Yetkileri

Madde—31. Büyük Daire,

a) 33. Maddeye göre yapılan ya da 34. Maddeye göre yapılmış olup da bir Dairenin 30. Maddeye göre yargılama yetkisini bıraktığı başvuruları ya da bir davanın 43. Maddeye göre önüne gelmesi halinde karara bağlar, ve

b) 47. Maddeye göre sunulan istisnaî mütalaa taleplerini inceler.

Mahkemenin Yetkisi

Madde—32. 1. Mahkemenin yargılama yetkisi, 33, 34 ve 47. Madde hükümlerine göre kendisine gönderilen, Sözleşme ve ona bağlı Protokollerin yorumlanması ve uygulanması ile ilgili olan her türlü sorunu kapsar.

2. Mahkemenin yetkisiyle ilgili bir sorun hakkında Mahkeme kendisi karar verir.

Devlet Başvuruları

Madde—33. Bir Sözleşmeci Taraf, Sözleşme ve ona bağlı Eklerdeki hükümlerin başka bir Sözleşmeci Tarafça ihlal edildiği iddiasıyla Mahkemeye başvurabilir.

Bireysel Başvurular

Madde—34. Mahkeme, bu Sözleşmede ve ona bağlı Eklerde beyan edilen haklarına bir Sözleşmeci Tarafça yapılan bir ihlalin mağduru olduğunu iddia eden bireylerin, hükümet dışı örgütlerin ve birey topluluklarının başvurularını kabul edebilir. Sözleşmeci Taraflar, bu hakkın fiilen kullanılmasını herhangi bir biçimde engellememeyi üstlenirler.

Kabuledilebilirlik Koşulları

Madde—35. 1. Mahkeme ancak uluslararası hukukun genellikle tanınmış kurallarına göre, iç hukuktaki bütün başvuru yolları tüketildikten sonra ve konu hakkında son kararın verilmesinden itibaren altı ay içinde yapılan bir başvuruyu ele alabilir.

2. Mahkeme, 34. Maddeye göre yapılmış bireysel başvurulardan,

a) Kime ait olduğu bilinmeyen; veya

b) Mahkeme tarafından daha önce incelenmiş bir konuyla aynı içeriğe sahip olan veya başka bir uluslararası soruşturma veya uzlaşma merciine sunulmuş bulunan ve konuyla ilgili hiçbir yeni bilgi içermeyen bir başvuruyu ele alamaz.

3. Mahkeme, 34. Maddeye göre yapılan, ancak bu Sözleşmenin veya ona bağlı Protokollerin hükümlerine girmediğini, açıkça dayanaksız olduğunu veya dilekçe hakkını kötüye kullandığını düşündüğü bir başvurunun kabuledilemezliğini açıklar.

4. Mahkeme, bu maddeye göre kabul edilemez olduğunu düşündüğü bir başvuruyu reddeder. Ayrıca davanın herhangi bir aşamasında da red kararı verebilir.

Üçüncü Tarafın Katılması

Madde—36. 1. Bir Dairenin ya da Büyük dairenin önündeki bir davada, bir vatandaşı başvuru olan Sözleşmeci Taraf, yazılı mütalaada bulunma ve duruşmalara katılma hakkına sahiptir.

2. Mahkeme Başkanı, adaletin gereği gibi yerine getirilmesi için, davaya taraf olmayan bir Sözleşmeci Tarafı ya da başvuru dışında ilgili herhangi bir kimseyi, yazılı mütalaada bulunmaya ve duruşmalara katılmaya davet edebilir.

Başvuruları Kayıttan Silme

Madde—37. 1. Davanın herhangi bir aşamasında Mahkeme, koşulların aşağıdaki sonuçlarından birine yol açması durumunda bir başvuru listesinden silebilir.

a) Başvurucunun kendi başvurusunu izlemek niyetinde olmaması,

b) Sorunun çözümlenmiş olması,

c) Başvuruyu dava fazla incelemek gerektiğini gösteren, Mahkemenin tespit ettiği başka bir nedenin bulunması.

Ancak Sözleşmede ve ona bağlı Eklerde tanımlanan insan haklarına saygı esası gerektiriyorsa, mahkeme incelemeye devam eder.

2. Koşulların haklı gösterdiğini düşünmesi halinde Mahkeme, bir başvuruyu yeniden dava listesine almaya karar verebilir.

Olayın İncelenmesi ve Dostane Çözüm

Madde—38. Mahkemenin başvuru kabuledilebilir bulunduğunu açıklaması halinde,

a) Tarafların temsilcileriyle birlikte olayın incelenmesine geçer ve soruşturmaya ihtiyaç varsa, soruşturmanın fiilen yürütülmesi için ilgili Devletlerin gerekli tüm kolaylıkları göstereceği bir soruşturmayı üstlenir.

b) Sorunun taraflar arasında, Sözleşmede ve ona bağlı Eklerde tanımlanan insan haklarına saygı esasına dayanan dostane bir çözüme kavuşturulması amacıyla çaba gösterir.

Dostane Çözüme Ulaşılması

Madde—39. Dostane bir çözüme varılacak olursa, Mahkeme, olayların kısa bir özetini ve ulaşılan sonucu kapsayan bir karar verdikten sonra davayı kayıt listesinden siler.

Duruşmaların Aleniliği ve Dokümanlara Ulaşma

Madde—40. 1. Mahkeme olağanüstü koşullarda aksine karar vermedikçe, duruşmalar herkese açıktır.

2. Mahkeme Başkanı aksine karar vermedikçe, sicil müdürlüğünde bulunan dokümanları herkes edinebilir.

Adil Karşılık

Madde—41. Mahkeme, Sözleşme ya da ona bağlı Protokolların ihlal edildiğini tespit ederse ve ilgili Sözleşmeci Tarafın iç hukuku bunu ancak kısmen giderme olanağı veriyorsa ve gerekli ise, Mahkeme zarar gören tarafa adil bir karşılık hükmedebilir.

Dairelerin Kararları

Madde—42. Dairelerin kararları 44. Maddenin 2. Fıkrasındaki hükümlere göre nihaî karar niteliğini kazanır.

Büyük Daireye Havale

Madde—43. 1. Taraflardan her biri Dairenin kararını vermesinden itibaren üç ay içinde, istisnaî durumlarda, davanın Büyük Daireye havale edilmesini talep edebilir.

2. Davada Sözleşmenin ve ona bağlı Protokolların uygulanmasını ya da yorumlanmasını etkileyen ciddi bir sorun veya genel olarak önemli bir mesele ortaya çıkmışsa, Büyük Dairenin beş yargıcından oluşan bir kurul bu talebi kabul eder.

3. Bu kurulun talebi kabul etmesi halinde, Büyük daire vereceği bir hükümle bu davayı sona erdirir.

Kesin Kararlar

Madde—44. 1. Büyük Dairenin kararları kesinidir.

2. Bir Dairenin kararı, şu hallerde kesinleşir:

a) Davanın Büyük Daireye havale edilmesi yönünde bir talepleri olmadığını tarafların bilmesi,

b) Dairenin kararından itibaren üç geçmesine rağmen davanın Büyük daireye havale edilmesinin istenmemesi,

c) Büyük Dairenin beş yargıçlı kurulunun 43. Maddeye göre yapılan başvuru talebini reddetmesi.

3. Son kararlar yayınlanır.

Mahkeme Kararlarının Gerekçeli Olması

Madde—45. 1. Mahkemenin kararları ve başvuruların kabuledilebilirliğini açıklayan kararlar gerekçeli olarak verilir.

2. Mahkeme kararı kısmen ya da tamamen yargıçların oybirliği ile verilmişse, bir yargıcın ayrık görüşünü belirtme hakkı vardır.

Mahkeme Kararlarının Bağlayıcılığı ve Yerine Getirilmesi

Madde—46. 1. Sözleşmeciler Taraf, kendilerinin taraf olduğu davalarda Mahkemenin verdiği son kararlara uymayı taahhüt ederler.

2. Mahkemenin son kararları, Bakanlar Komitesine gönderilir. Komite bu kararların yerine getirilmesini sağlar.

İstisari Mütalaalar

Madde—47. 1. Bakanlar Komitesinin talebi üzerine Mahkeme, Sözleşme ve ona bağlı Eklerin yorumlanması ile ilgili hukukî sorunlar hakkında istisari mütalaa verebilir.

2. Bu istisari mütalaalar, Sözleşmenin 1. Bölümünde ve ona bağlı Eklerde tanımlanan hak ve özgürlüklerin içeriği veya alanı ile ilgili bir sorunu, ya da Sözleşmeye göre açılacak bir davanın sonucu olarak Mahkemenin ya da Bakanlar Komitesinin incelemek durumunda kalacağı başka her hangi bir sorunu ele alamaz.

3. Bakanlar Komitesinin, Mahkemedan istisari mütalaa isteme kararı alabilmesi için, Komite toplantılarına katılma hakkı bulunan temsilcilerin çoğunluğunun oyu gereklidir.

Mahkemenin İstisari Mütalaa Verme Yetkisi

Madde—48. Bakanlar Komitesinin istisari mütalaa için yaptığı talebin konusunun, 47. Maddede tanımlanan yetkisi içinde olup olmadığına Mahkeme kendisi karar verir.

Mütalaaların Gerekçeli Olması

Madde—49. 1. Mahkeme istisari mütalaaları gerekçeli olarak verir.

2. İstisari mütalaanın tamamı ya da bir kısmı yargıçların oybirliği ile verilmişse, her yargıcın ayrık görüş belirtmeye hakkı vardır.

3. Mahkemenin verdiği istisari mütalaalar Bakanlar Komitesine bildirilir.

Mahkemenin Giderleri

Madde—50. Mahkemenin giderleri Avrupa Konseyi tarafından karşılanır.

Yargıçların Ayrıcalık ve Muafiyetleri

Madde—51. Yargıçlar görevleri süresince, Avrupa Konseyi Statüsünün 40. Maddesinde ve buna bağlı olarak yapılan anlaşmalarda belirtilen ayrıcalık ve muafiyetlerden yararlanma hakkına sahiptir.

Genel Sekreter Tarafından Yapılan Araştırmalar

Madde—52. Sözleşmeciler, Avrupa Konseyi Genel Sekreterin talebi üzerine, bu Sözleşme hükümlerini kendi iç hukuklarında fiilen nasıl yerine getirdiklerine dair bilgi verirler.

Tanınmış İnsan Haklarının Korunması

Madde—53. Bu Sözleşmenin hiçbir hükmü, Sözleşmeciler Tarafının iç hukuklarında güvence altına alındıkları insan hakları ve temel özgürlüklerini daraltacak ve taraf oldukları anlaşmalardaki yükümlülüklerini azaltacak biçimde yorumlanamaz.

Bakanlar Komitesinin Yetkileri

Madde—54. Bu Sözleşmenin hiçbir hükmü, Bakanlar Komitesinin Avrupa Konseyi Statüsü tarafından kendisine verilen yetkileri kullanmasını engellemez.

Başka Uyuşmazlık Çözüm Yollarına Başvurmama

Madde—55. Sözleşmeciler, özel olarak uzlaşmaya varmadıkça, bu Sözleşmenin yorumlanması ve uygulanmasından kaynaklanan bir sorunu çözmek için, aralarında geçerli bulunan başka bir anlaşmaya, sözleşmeye ya da bildiriye başvurmama konusunda anlaşmışlardır.

Yer Bakımından Uygulama

Madde—56. 1. Bid devlet, Sözleşmeyi onaylaması sırasında ya da onaydan sonra, Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğine bir bildirimde bulunarak, bu maddenin 4. Fıkrasına göre bu Sözleşmeyi, uluslararası ilişkiler bakımından sorumlu olduğu ülkeler bakımından genişleterek yerine getireceğini bildirebilir.

2. Sözleşme, bildirimde belirtilen ülke ya da ülkelerde, bu bildirimden Avrupa Konseyi Genel Sekreterine ulaşmasından otuz gün sonra yürürlüğe girer.

3. Sözleşme hükümleri bu ülkelerde, yerel koşulların gerekleri göz önünde tutularak uygulanır.

4. Bu maddenin 1. Fıkrasına göre bildirimde bulunan bir devlet daha sonra Mahkemenin 25. Maddeye göre bireylerin, hükümet dışı örgütlerin ve birey topluluklarının yaptıkları başvuruları kabul etme yetkisini, bildirimle ilişkisi bulunan bir ya da birden fazla ülke bakımından Sözleşmenin 34. Maddesinde belirtilen koşullarda kabul ettiğini bildirebilir.

BÖLÜM III

Çekinceler

Madde—57. 1. Bir devlet, Sözleşmeyi imzalarken ya da onay belgesini verirken, ülkedeki yürürlükte bulunan bir yasanın bu Sözleşme hükümleriyle uyuşmaması halinde, Sözleşmenin belirli hükümlerine çekince koyabilir. Bu madde genel nitelikte çekinceler koyma yetkisi vermez.

2. Bu maddeye göre konulacak çekinceler, söz konusu yasanın ayrıntılı bir açıklamasını da kapsar.

Fesih Hakkı

Madde—58. 1. Bir Sözleşmeci Tarafın Sözleşmeyi kendi bakımından feshedeceğini bildirmesi, Sözleşmeye taraf olmasından itibaren beş yıl ve Avrupa

Konseyi Genel Sekreterine gönderdiği bildirimden altı ay geçtikten sonra geçerlilik kazanabilir. Genel sekreter diğer Sözleşmeciler Devletleri bu durum hakkında bilgilendirir.

2. Fesih bildirimini Sözleşmeciler Tarafın, fesih bildiriminden yürürlüğe girmesinden önce Sözleşmeye aykırılık oluşturabilecek eylemleri bakımından, bu Sözleşmeyle yükümlendiklerinden kurtulması sonucunu doğurmaz.

3. Avrupa Konseyi üyeliği sona eren bir Sözleşmeciler Tarafın, aynı koşullarla bu Sözleşmenin Tarafı olma sıfatı da sona erer.

4. Bu Sözleşmenin 56. Maddeye göre uygulanacağı belirtilmiş ülkeler bakımından feshi de, yukarıdaki fıkra hükümlerine göre yapılır.

İmza ve Onay

Madde—59. 1. Bu Sözleşme, Avrupa Konseyi Üyelerinin imzasına açıktır. Sözleşme üye ülkeler tarafından onaylanır. Onay Belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreterine verilir.

2. Sözleşme, on tane onay belgesinin verilmesinden sonra yürürlüğe girer.

3. Sözleşme, daha sonra onaylayan bir imzacı devlet bakımından, onay belgesini verdiği tarihte yürürlüğe girer.

4. Avrupa Konseyi Genel Sekreteri, Sözleşmenin yürürlüğe girmesini, Sözleşmeyi onaylayan tarafların adlarını ve daha sonra verilen bütün onay belgelerini, Avrupa Konseyinin bütün üyelerine bildirir.

İNSAN HAKLARINI VE ANA HÜRRİYETLERİ KORUMAYA DAİR SÖZLEŞMEYE EK PROTOKOLLER

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi genel olarak kişi hakları ile siyasal hakları güvence altına almaya çalışmış, bilahare sözleşmede yeteri kadar güvenceye kavuşamamış sosyal hakları da Ek Protokoller düzenleyerek güvence altına almaya çalışmıştır. Avrupa İnsan Hakları Komisyonu da, Sözleşmede yeteri kadar güvenceye alınamayan sosyal hakların gelişmesi ve düzenlenmesinde içtihatlarıyla önemli rol oynamıştır.

Söz konusu Ek Protokollerden bazılarında yeni haklar ve özgürlükler düzenlenirken, bazılarında da usul hukuku kategorisine giren hükümler bulunmaktadır. Ek Protokollerden sekizi yürürlüktedir, son üçü yani 9, 10, 11. Protokoller henüz yürürlüğe girmemiştir. Türkiye, yürürlükte bulunan sadece altı adedine (1, 2, 3, 5, 8, 11) taraf olmuştur.

Bu çalışmamızda, usul hükümlerini havi ek protokolleri veya hükümlerini değil, haklar ve yükümlülükleri düzenleyen bölümlerini aktaracağız.

EK 1 NOLU PROTOKOL¹⁷

1 nolu protokol Mülkiyet hakkı, eğitim hakkı ve serbest seçim hakkını düzenlemektedir. Türkiye bu protokole Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nu saklı tutarak imza koymuştur. (10.3.1954 Tarih ve 6366 Sayılı Kanun'un üçüncü maddesi: İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesine Ek Protokolün ikinci maddesi 3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanununun hükümlerini ihlal etmez)¹⁸

Madde—1. Her hakiki veya tüzel kişi mallarının dokunulmazlığına riayet edilmesi hakkına sahiptir. Herhangi bir kimse ancak kamu yararı icabı olarak ve kanunun göz önünde tuttuğu şartlar ve devletler hukukunun umumi prensipleri dahilinde mülkünden mahrum edilebilir.

Yukarıdaki hükümler, devletlerin, malların kamu yararına uygun olarak kullanılmasını tanzim ve vergilerin veyahut sair mükellefiyetlerin veyahut da para cezalarının tahsili için zaruri gördükleri kanunları yürürlüğe koymak hususunda malik buldukları hukuka halel getirmez.

Madde—2. Kimse eğitim hakkından mahrum edilemez. Devlet, eğitim ve öğretim sahasında deruhte edeceği vazifelerin ifasında, anne-babanın (çocukları

¹⁷ 1 Nolu Protokol, 6 Mayıs 1952 tarihinde imzaya açılmış,, 18 Mayıs 1954 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye bu protokolü 6366 sayılı 10 Mart 1954 tarihli kanunla onaylamış ve 19 Mart 1954 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak 18.5.1954 tarihinde Türkiye bakımından da yürürlüğe girmiştir. Baz.: M. Semih GEMALMAZ, *Avrupa İnsan Hakları Komisyonu Önünde Türkiye –1: Kabul edilebilirlik Kararları*, (İstanbul, Beta Basım Yayın Dağıtım 1997).

¹⁸ M. Semih GEMALMAZ, *Temel Belgelerle İnsan Hakları Usul Hukuku 1*, (İstanbul, İnsan Hakları Derneği Yayını 1995), s. 136.

için) bu eğitim ve öğretimi kendi dini ve felsefî inançlarına uygun temin etmek hakkına riayet edecektir.

Madde—3. Yüksek Âkid taraflar, yasama organının seçimi hususunda halkın kanaatinin serbestçe ortaya çıkmasını sağlayacak koşullarda, uygun sürelerle gizli oyla serbest seçimler yapmayı taahhüt ederler.

EK 4 NOLU PROTOKOL¹⁹

Madde—1. Hiç kimse, yalnızca Sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememiş olmasından dolayı özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.

Madde—2. 1. Bir devletin ülkesi üzerinde yasal olarak bulunan herkesin orada serbestçe dolaşma ve ikametgâhını serbestçe seçme hakkı vardır.

2. Herkes, herhangi bir ülkeyi, kendisinin de dahil olmak üzere, terk etmekte serbesttir.

3. Bu hakların kullanılması kanunun öngördüğü nedenler dışında başka bir kısıtlamaya konu olamaz. Bunlar demokratik bir toplumda, ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeninin sağlanması, suçların önlenmesi, sağlık ve ahlakın yahut başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması için alınan gerekli önlemlerdir.

4. 1. paragrafta tanınmış olan haklar, belli bazı alanlar içinde kısıtlamalara konu olabilir; bunlar demokratik bir toplumda, yasa ile öngörülmüş kamu yararının haklı kıldığı kısıtlamalardır.

Madde—3. 1. Hiç kimse vatandaşı olduğu devletin ülkesinden bireysel olarak ya da topluca sınır dışı edilemez.

2. Hiç kimse vatandaşı olduğu devletin ülkesine girme hakkından yoksun bırakılamaz.

Madde—4. Yabancıların topluca sınır dışı edilmeleri yasaktır.

EK 6 NOLU PROTOKOL²⁰

¹⁹ 4 Nolu protokol, 16 Eylül 1963 tarihinde imzaya açılmış, 2 Mayıs 1968'de yürürlüğe girmiştir. Türkiye 4 Nolu protokolü 23 Şubat 1994 tarih ve 3975 sayılı Kanunla onaylamış, fakat onay belgesi Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğine henüz depo edilmediğinden Türkiye bakımından yürürlük kazanamamıştır. Bkz.: Mehmet Semih GEMALMAZ, a.g.e.

Madde—1. Ölüm cezası kaldırılmıştır. Hiç kimse bu cezaya çarptırılamaz ve idam edilemez.

Madde—2. Bir devlet, mevzuatında, savaş veya yakın savaş tehlikesi zamanında işlenmiş olan fiiller için ölüm cezası öngörebilir; bu ceza, ancak bu mevzuatın belirttiği hallerde ve bunların hükümlerine uygun olarak uygulanabilir. İlgili devlet, söz konusu mevzuatın bu duruma ilişkin hükümlerini Avrupa Konseyi Genel Sekreterine bildirir.

Madde—3. Sözleşmenin 15. Maddesine dayanılarak bu protokol hükümlerine aykırı hiç bir tedbir alınamaz.

Madde—4. Sözleşmenin 64. Maddesine dayanılarak bu protokolün hükümlerine hiçbir çekince konulamaz.

EK 7 NOLU PROTOKOL²¹

Madde—1. Bir devletin ülkesinde meşru olarak ikamet eden bir yabancı, kanuna uygun surette verilmiş bir kararın uygulanması dışında sınır dışı edilemez ve kendisi

- a) Sınır dışı edilmesine karşı sebepler ileri sürebilmek,
- b) Durumunu yeniden inceleyebilmek ve

c) Yukarıdaki amaçlarla, yetkili makamlar ya da bu makamlar tarafından atanmış kişi veya kişiler önünde kendisini temsil ettirebilmek hakkına sahiptir.

2. Sınır dışı edilmenin kamu düzeni ya da ulusun güvenlik nedenleri açısından gerekli olduğu hallerde, bir yabancı 1. Fıkranın (a), (b) ve (c) bentlerinde öngörülen haklarını kullanmadan önce sınır dışı edilebilir.

Madde—2. 1. Bir mahkeme tarafından cezai bir suçtan sorumlu bulunan her şahıs bu sorumluluk kararını yahut mahkumiyet hükmünü daha üst derecede bir mahkemeye incelemek hakkına sahiptir. Bu hakkın kullanılması, kullanabilme şartları da dahil olmak üzere kanunla düzenlenir.

2. Bu hakkın kullanılmasına, kanunun öngördüğü hafif suçlar bakımından ya da ilgilinin ilk derecede en yüksek dereceli mahkeme tarafından yargılanmış olması halinde veya beraatını müteakip bu karara karşı bir kanun yoluna başvurulması üzerine sorumluluk ve mahkumiyet kararı verilmesi hallerinde istisna getirilebilir.

Madde—3. Yeni ve sonradan ortaya çıkan bir delilden Adli bir hataya düşüldüğünün anlaşılması üzerine, kesin ceza mahkumiyetinin bilahare iptal edil-

²⁰ 6 Nolu Protokol 28.4.1983 tarihinde imzaya açılmış, 1.3.1985’de yürürlüğe girmiştir. Türkiye 6 Nolu Protokolü imzalamamış ve onaylamamıştır. Bkz.: M. Semih GEMALMAZ, a.g.e.

²¹ 7 Nolu Protokol, 1 Kasım 1988 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye 14.3.1985 tarihinde imzaladığı bu protokolü henüz onaylamamıştır. Dolayısıyla Protokol, Türkiye bakımından henüz yürürlüğe girmemiştir. Bkz.: M. Semih GEMALMAZ, a.g.e.

mesi yahut ilgilinin affa uğraması halinde bu mahkumiyet sonucu bir cezaya çarptırılmış kişiye, bilinmeyen delilin zamanında ortaya çıkmamış olmasından tamamen veya kısmen kendisinin zorunlu bulunduğu hususun kanıtlandığı haller dışında, ilgili devletin yürürlükteki kanunu veya usulü uyarınca bir tazminat ödenir.

Madde—4. 1. İşlediği suç yüzünden bir devletin ceza ve ceza yargılaması usulü kanununa uygun olarak yargılanıp kesin hükümlerle beraat eden yahut mahkum olan kişi, aynı suç sebebiyle aynı devlet mahkemeleri tarafından tekrar kovuşturulamaz yahut cezalandırılmaz.

2. Yukarıdaki fıkra hükümleri, yeni veya sonradan ortaya çıkan delillerin yahut önceki işlemlerde vaki esaslı bir usul hatasının verilen hükmü etkiler nitelikte olması halinde, davanın yeniden açılmasını engellemez.

3. Sözleşmenin 15. Maddesine dayanılarak, bu maddeye aykırı hiçbir tedbir alınmaz.

Madde—5. Eşler evlilikleri bakımından, evlilik süresince ve evliliğin sona ermesi durumunda kendi aralarında ve çocukları ile olan ilişkilerinde medenî nitelikteki haklar ve sorumluluklar yönünden eşittirler. Bu madde devletlerin çocuklar yararına gerekli tedbirleri almalarını engellemez.

EK 11 NOLU PROTOKOL²²

Protokol maddeleri kendinden evvelki protokollerde değişiklikler yaptığı ve yapılan değişikliklerin de oldukça teferruatlı olmasından dolayı, protokolün Türkiye açısından muhtemel etkilerini ve sonuçlarını izah etmek uygun olacaktır:

11 Nolu Protokol öncelikle Avrupa İnsan Hakları Denetim Mekanizması ve Kurullar üzerinde etkili olmaktadır. Bu güne kadar AİHM'ne yapılan başvurular üzerine Mahkemeden kararın çıkması beş yıla kadar uzamakta iken, protokolün yürürlüğe girmesi ile "Part Time" çalışan Komisyon ve Mahkeme'nin yerine tek ve daimi bir Mahkemenin kurulması sağlanacak, Bakanlar Komitesi'nin Komisyon raporlarını inceleyerek nihai karar verme yetkisi kalkacaktır.

11 Nolu protokol Kasım 1997 tarihinde yürürlüğe girdiğinden, Mahkemenin yetkisi ile ilgili olarak tarafların inisiyatifi ortadan kalkacak, Mahkeme Sözleşmeden doğan yetkilere kendiliğinden sahip olacak,

Bireyler doğrudan doğruya Mahkemeye dava açabilecek,

Mahkemeye yapılan başvurudan itibaren gizlilik ortadan kalkacak, alenî hale gelecek, şikayetler kamuoyuna yansiyacak,

²² 11 Nolu Protokol, 11 Mayıs 1994 tarihinde imzaya açıldı. Türkiye 11 Nolu Protokolü 14 Mayıs 1997 tarihinde 4255 Sayılı Kanunla onaylamış, onay belgesini Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğine 11 Temmuz 1997 tarihinde göndermiştir. Protokol en son imzacı devlet tarafından Kasım 1997'de imzalandığından Kasım 1997 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir.

Mahkeme Başkanı dilerse, ihtilafa taraf olmayan devletler ve kuruluşları çağırıp dinleyebilecek,

Mahkeme dilerse yargılama sırasında geçici tedbirler de alabilecektir.

11 Nolu Protokolün, Türkiye'nin Yargı ve İdarî Sistemine de önemli etkileri olacaktır. Şöyle ki:

-Sözleşmeye göre, bireylerin Strasbourg denetim mekanizmasına başvurabilmeleri için, önce iç hukuk yollarının tüketmeleri gerekir. Ancak etkin ve yeterli olmayan, füzuli olan veya çok uzun süren iç hukuk yollarını tüketmeye gerek kalmayacaktır.*)

- Yeni AİHM, bir nevi Avrupa Anayasa Mahkemesi statüsü kazanacaktır.** Bu haliyle de tüm imzacı devletlerin anayasaları ve kanunları ile ilgili kararları da alabilecektir. Hatta Türk Yüksek Mahkemelerinin kararları ile AİHM'nin kararları çatıştığında, uyumsuzluğun giderilmesini temin için yargılamanın yenilenmesi yolu açılmış, böylece Yüksek Yargı kararları AİHM'nin denetimine tabi kılınmış olacaktır.

Mevcut sistemden memnun olmayanların, Türkiye Cumhuriyeti Yargı ve İdare sistemine yabancılaşmasını getirecek olan bu düzenleme, Türkiye'de önemli değişikliklerin şafağında bulunduğu anlamına da gelebilir.²³

AVRUPA İNSAN HAKLARI KOMİSYONU'NUN BAŞVURULARI İNCELEME YÖNTEMİ(♦)

Komisyonun ancak, iç hukuk yollarının tüketilmesinden sonra verilecek kesin karar üzerine, 6 aylık bir süre içinde başvurulabilir.

Komisyon, kendisine yapılan başvuru ile bağlıdır. Başvuru dilekçesi üzerine kabul edilebilirlik konusunda verdiği karara göre tutumunu belirler. Kabul edilebilirlik kararı verdiği takdirde, taraflardan sağlayacağı bilgi ve belgelerle konunun esasına girer. Bu aşamada tarafları sulh olmaya davet eder. **Dostane Çözüm** adı verilen bu aşamada, tarafların sulh olmalarını temin için çalışmalar yapar. Sulh halinde sonucu bir rapor ile ilgili devletlere, Bakanlar Komitesine ve yayınlanmak üzere Avrupa Konseyi Genel Sekreterine gönderir.

İhtilâf, Dostane Çözüm ile sonuçlanmadığında, ihtilâf konusu olay ile Sözleşmenin ihlal edilip edilmediğini araştırır ve durumu bir rapor ile Bakanlar Komitesine veya Mahkemeye iletir.

* Bugün Türkiye'nin Güneydoğusu'ndan gelen şikayetlerde, Komisyon, iç hukuk yollarının tüketilmesi şartını aramamaktadır. Başka bir deyişle mevcut durumda, Türk Mahkemelerinin Güneydoğudaki olaylarla ilgili yargı yetkisi AİHM tarafından kullanılmaktadır.

** Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kasım 1998'de fiilen göreve başlayacaktır.

²³ 11. Nolu Protokol metni ve Ana Sözleşmeye getirdiği yeni hükümler için Bkz: Osman DOĞRU, “*İnsan Hakları Avrupa İhtihatları*”, Beta Basım Yayın Dağıtım, (İst: 1996)

♦ Ana sözleşmede 11 nolu Ek Protokolün yaptığı değişiklikler esas alınarak değerlendirilmelidir.

Komisyon/Mahkeme, şikayet konusu olayın gerçek olup olmadığını, şikayetçinin bundan zarar görüp görmediğini, tarafların ortaya koyduğu bilgi ve belgelere göre serbestçe belirleme yetkisi vardır.

Başvurunun Şekli ve Kabul Edilebilirlik Şartları

Komisyon Tüzüğü'nün 43. Maddesine göre, başvurular yazılı olarak şikayetçi veya temsilcisi tarafından yapılmalıdır. Şikayet, resmi olmayan bir kuruluş veya bir topluluk tarafından yapılmış ise, dilekçe kuruluş veya topluluğun temsilcisi tarafından yapılmalı, temsilci ile yapılan başvurularda vekaletname veya yetkilendirme belgesi mevcut olmalıdır.

Başvuru dilekçesinde:

- Başvuranın adı, yaşı, mesleği ve adresi,
- Varsa Vekili hakkında aynı bilgiler,
- Aleyhinde şikayette bulunulan devletin adı,
- Şikayet konusu ve Sözleşmenin hangi maddesinin ihlal edildiği,
- Olaylar ve şikayet nedeni hakkında açıklamalar,
- Şikayet konusuna ilişkin önemli belgeler ve yargısal olsun olmasın kararlar.²⁴

- Başvuruda, aynı konuda başka bir milletlerarası soruşturma veya uyuşmazlıkların çözümü mekanizmasına şikayette bulunup bulunmadığı hakkında bilgi verilmelidir.

- Komisyon kararının hangi resmi dilde (İngilizce-Fransızca) yazılmasının istendiği ve başvuranın kimliğinin açıklanmasını istenip istemediği belirtilmelidir. Ancak Türkiye aleyhine yapılacak başvuruların Türkçe olarak yapılması mümkündür.

- En önemli kabul edilebilirlik şartı, iç hukuktaki başvuru yollarının tüketilmesidir. En son başvuruya karşılık verilen kararın kesinleşmesini müteakip 6 aylık süre içerisinde başvurulabilir. Ancak, iç hukuktaki bu yolların, yapılan haksızlığı gidermek açısından elverişli ve uygun olması ve olumlu sonuç vermesi gerekir. İç hukuktaki başvuru yolunun yapılan ihlali telafi etmek açısından yetersiz olduğunun anlaşılması halinde, Komisyon bu şartın yerine getirilmesini aramamaktadır.

- Şikayet konusu, Sözleşme hükümleriyle çelişkili olmamalıdır. Komisyon'un yetkisi, Sözleşme ve Protokollerle güvence altına alınan temel hak ve özgürlüklerle ve de başvuru yetkisine sahip olanlarla sınırlıdır.

- Başvuru dayanaktan yoksun olmamalıdır. Sözleşme anlamında bir ihlalin söz konusu olmadığı durumlarda Komisyon, başvuruları reddetmektedir.

- Başvuru hakkı kötüye kullanılmamalıdır. Komisyon, siyasî propaganda amacıyla yapılan bir başvuruyu, hakkın kötüye kullanılması gerekçesiyle reddedebilir. Ayrıca, Komisyonun istediği bilgi ve belgeleri vermemek de hakkın kötüye kullanılması olarak değerlendirilmektedir.

Reddedilen bir başvuruya rağmen aynı konuda mükerrer başvurular hakkın kötüye kullanılması olarak değerlendirilmektedir.

²⁴ Şeref ÜNAL, *Temel Hak ve Özgürlükler ve İnsan Hakları Hukuku*, (Ankara, Yetkin Yay., 1997).

Önemli bir kötüye kullanma hali de, Komisyonda yapılan müzakerelerin gizliliğine saygı göstermek zorunda olan şikayetçinin, şikayet konusu ile ilgili bilgileri kamu oyuna açıklamasıdır.

Yukarıda yazılı şekli ve asli şartlara uymayan başvurular kabul edilemez.

AVRUPA İNSAN HAKLARI KOMİSYONU'NA KİŞİSEL BAŞVURU HAKKINDA TEBLİĞ^(*)

1- Türkiye'nin taraf bulunduğu Avrupa İnsan haklarını ve Ana Hürriyetlerini Koruma Sözleşmesinin 25. Maddesi uyarınca Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na kişisel başvuru hakkı 22 Ocak 1987 tarih ve 87/11439 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı uyarınca tanınmış, Türk Hükümetinin bu kararına dair beyanı Ocak 1987 tarihinde Avrupa Konseyi Genel Sekreterine tevdi edilmiştir. Söz konusu beyanın metni aşağıdadır:

"Türk Hükümeti, İnsan haklarını ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesinin 25 (1). Maddesine uygun olarak, Sözleşmenin 25. Maddesi uyarınca Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun dilekçe alma yetkisini aşağıdaki hususlara bağlı olarak kabul ettiğini beyan eder:

i- Başvuru hakkının tanınması, sadece Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının uygulandığı sınırlar içindeki topraklarda Türk kamu makamlarının fiillerine veya ihmallerine dair iddiaları kapsar.

ii- Bu beyanla Komisyona tanınan yetki bakımından, Türkiye'nin Sözleşmenin 15. Maddesi muvacehesinde özel hallerde Sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüklerini kısıtlamasını gerektirecek durum ve şartlar, Türk Anayasasının 119 ila 122. Maddeleri ışığında yorumlanmalıdır.²⁵

iii- Bu beyanla Komisyona tanınan yetki, askerî personelin hukukî statüsünü ve özellikle Silahlı Kuvvetlerin disiplin sistemine dair hususları kapsamamaktadır.²⁶

iv- Bu beyanla Komisyona tanınan yetki bakımından Sözleşmenin 8, 9, 10 ve 11. Maddelerinin 2. Fıkralarında yer alan "demokratik bir toplum" kavramı, Türk Anayasasında yer alan ilkelere ve özellikle Anayasanın dibacesi ve 13. Maddesine uygun olduğu şeklinde anlaşılmalıdır.²⁷

* 21.4.1987 tarih ve 19438 sayılı *Resmi Gazete*. Not: Tebliğ 11 nolu Ek Protokolün ana sözleşmede yaptığı değişiklikler çerçevesinde değerlendirilmelidir.

²⁵ Beyanın bu bendi, Bakanlar Kurulu'nun 92/2982 sayılı Kararı ile kaldırılmıştır. Bkz.: Aslan GÜNDÜZ, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Metinler*, (İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım 1994), s. 248.

²⁶ Beyanın bu bendi, Bakanlar Kurulu'nun 92/2982 sayılı Kararı ile kaldırılmıştır. Bkz.: Aslan GÜNDÜZ, a.g.e. s. 248.

²⁷ Beyanın bu bendi, Bakanlar Kurulu'nun 92/2982 sayılı Kararı ile kaldırılmıştır. Bkz.: Aslan GÜNDÜZ, a.g.e. s. 248.

v- Bu beyanla Komisyona tanınan yetki bakımından Türk Anayasasının 33, 52 ve 135. Maddeleri, Sözleşmenin 10 ve 11. Maddelerine uygun olduğu şeklinde anlaşılmalıdır.

Bu beyan, bildirim tarihinden sonra meydana gelen olaylara ve bu olaylara dayalı hükümlere dair iddiaları kapsar. Bu beyan, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine bildirim tarihinden itibaren 3 yıl için geçerlidir.

2- Kişisel Başvuru, Avrupa İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Koruma Sözleşmesi ile güvence altına alınmış olan hak ve hürriyetlerin Sözleşmeye taraf ve kişisel başvuru hakkını tanımış bulunan bir devlet tarafından ihlal edildiği iddiasıyla yapılabilir.

Bu hak ve hürriyetlerin hangileri olduğu, 19 Mart 1954 tarih ve 8662 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Avrupa İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Koruma Sözleşmesinde belirtilmiştir.

3- Avrupa İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Koruma Sözleşmesi uyarınca, Komisyonun kişisel bir başvuruyu inceleyebilmesi için, diğer hususlar meyanında, önce ilgili devletin başvuru konusuna dair bütün iç hukuk yollarının tüketilmiş olması gerekir.

4- Kişisel başvurular, herhangi bir resmi makamın aracılığına gerek bulunmaksızın doğrudan Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na yapılır. Başvuru dilekçesinin doğrudan aşağıdaki adrese gönderilmesi gerekmektedir.

The Secretary
European Commission Of Human Rights
Council of Europe
B.P. 431 R6
67006 Strasbourg
FRANCE

5- İşbu tebliğ, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na kişisel başvuru konusunda genel mahiyette bilgi vermek amacıyla matuftur. Esas başvuru mercii olan Komisyon, başvuruda bulunanlara gerekli ayrıntılı bilgileri gönderir.²⁸

AVRUPA KONSEYİ BAKANLAR KOMİTESİ İNSAN HAKLARI ÖĞRETİMİ BİLDİRGESİ (TAVSİYE KARARI)

²⁸ Tebliğ Metni için Bkz.: Aslan GÜNDÜZ, a.g.e. s. 248.

Avrupa Konseyi, insan hakları konusunda birtakım anlaşmaları gerçekleştirenken, bir yandan da bazı tavsiye kararları almıştır. Bunlardan biri de, üye ülkelerde eğitim sisteminin her düzeyinde insan hakları öğretimine yer verilmesini tavsiye eden 1978 tarihli "İnsan hakları Öğretimi Bildirgesi (Tavsiye Kararı) olmuştur.²⁹

Bu "Tavsiye Kararı"nda Bakanlar Komitesi:

Avrupa Konseyi'nin üyeleri arasında daha yakın bir birliğin gerçekleşmesini amaçladığını ve bu amaca ulaşabilmek için en önemli yöntemlerden birinin insan hakları ve temel özgürlüklerinin korunması ve daha ileri düzeyde gerçekleştirilmesi olduğunu göz önüne alarak,

Ayrıca insan hakları öğretiminin, insan haklarının olabildiğince etkin biçimde korunabilmesinin uygun ve gerçekten zorunlu bir yolu olduğunu göz önüne alarak,

Avrupa Konseyi çerçevesinde, insan hakları alanındaki eğitim ve bilginin geliştirilmesi amacıyla önerilerin incelendiğini göz önüne alarak,

Tüm bireylerin insan haklarını ve içerdiği sorumlulukları olabildiğince erken tanımalarını ve bunun sonucu olarak gerçek demokratik toplumu niteleyen insan hakları ve temel özgürlüklerin öğretimini özendirme gereğine inanarak,

Üye devletlerin hükümetlerine

a. Eğitim sistemleri içinde her düzeydeki öğretim ve yetiştirme programlarında -program ve program içinde- insan hakları ve temel özgürlükler öğretimini sağlamak üzere her uygun önlemi almalarını,

b. İlgili üniversiteleri ve öteki makamları üniversite düzeyinde değişik disiplinlerin seçmeli ya da zorunlu programları çerçevesinde insan haklarının uluslararası ve ulusal düzeyde korunması konusunun okutulmasını özendirmeye çağrılarını,

c. Sivil ve askerî görevlilerin eğitimi içinde uygun bir yoldan insan haklarının korunmasını ve ilgili koruma mekanizmasının öğretilmesini özendirmelerini tavsiye eder.

AVRUPA GÜVENLİK VE İŞBİRLİĞİ KONFERANSI (AGİK)

²⁹ Muzaffer SENCER, a.g.e., s. 482.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı, kuruluşundan bu yana insan hakları alanında çalışmalar yapmış ve bir dizi kararlar almıştır. Biz bunlardan ikisi üzerinde duracağız. Ancak şunu belirtmek gerekir ki, AGİK Belgeleri, nitelikleri itibariyle uluslararası sözleşmeler şeklinde hazırlanmadığı için, imzalayan devletler açısından uluslararası sözleşmeler gibi bağlayıcı değildir, hak ve yükümlülük doğurmamaktadır. Bu nedenledir ki, bu belgeler, imzacı devletlerin iç hukuk sistemlerindeki kurumlar tarafından onaylanma işlemine tabi tutulmamışlardır.

Ayrıca uluslararası sözleşmeler, BM Şartının 102. Maddesi uyarınca, Birleşmiş Milletler'ce tescil edildiği halde, AGİK belgeleri için tescil işlemi yapılmamıştır. Ancak bu demek değildir ki, bu belgeler, devletler arasında hiç bir hüküm doğurmamaktadır. Aksine imzalayan devletler bakımından bu belgeler ahlakî ve siyasî sonuçlar doğurmaktadır. Bu nedenledir ki, belgelerde, imzalayan devletlere birbirlerini izleme ve denetleme yetkileri tanınmıştır.

HELSİNKİ NİHAİ SENEDİ

1 Ağustos 1975 tarihinde Helsinki'de yapılan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansında, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 35 devlet, Güvenlik ve İlkeler, Ekonomik İşbirliği ve İnsan İlişkileri konularında bir dizi kararlar almışlardır. Bu kararlara "Helsinki Nihai Senedi" adı verilmiştir. Oldukça uzun olan metnin sadece eğitim ve öğretimi ilgilendiren bölümlerinden aktarımlarda bulunacağız.³⁰

Eğitim Alanında İşbirliği ve Değişimler

Katılan Devletler,

Eğitim ve bilim alanlarında uluslararası ilişkileri geliştirmenin, karşılıklı daha iyi anlayışla katkıda bulunacağı gibi, bunun bütün halkların da yararına olacağı ve gelecek kuşaklara da çıkar sağlayacağı bilinci içinde,

Eğitim ve bilimle uğraşan örgütler, kurumlar ve kişiler arasında, bilgi ve deneyim alışverişi ve temasların, gerekli durumlarda özel düzenlemelere dayalı biçimde geliştirilmesini kolaylaştırmaya hazır olarak,

Bilim ve eğitim kuruluşları arasında bağları güçlendirmek ve özellikle bilgi ve maddesel kaynak düzeylerinin uluslararası danışmalar içinde çaba gösterilmesini gerektiren durumlarda, ortak çıkarları bulunan kesimlerde işbirliğini özendirme isteği ile ve,

Bu alanlarda ilerlemenin daha geniş yabancı dil bilgisi sayesinde yürütülmesi ve desteklenmesi gerektiği inancı ile,

Bu amaçlarla, özellikle şu konularda niyetlerini açıklarlar:

a) İlişkilerin Geliştirilmesi

³⁰ Helsinki Nihai Senedi'nin tam metni için Bkz.: İsmail SOYSAL, *Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları*, Cilt. II, (Ankara, Türk Tarih Kurumu Yay., 1991).

Eğitim ve bilim alanlarında eşit düzeylerde işbirliğini ve bağları, özellikle aşağıdaki yollardan genişletmek ve iyileştirmek,

- Hem esneklik, hem de yürürlükteki anlaşmaların ve düzenlemelerin daha tam kullanılması gereğini göz önünde tutarak, eğitim ve bilimle uğraşan devlet kurumları, hükümetler dışı kuruluşlar ve kişiler arasında, uygun düşen durumlarda, işbirliği ve değişimler öngören ikili ve çok taraflı anlaşmalar yapmak,

- Uygun düşen durumlarda, hükümetler arasında anlaşmalar çerçevesinde, üniversiteler ve başkaca eğitim ve araştırma kurumları arasında, doğrudan doğruya düzenlemeler yaparak kolaylaştırmak,

- Uygun düşen durumlarda, özel anlaşma ya da düzenlemelere dayalı olanları da kapsamak üzere, eğitim ve bilimle uğraşan kişiler arasında doğrudan doğruya temasları ve haberleşmeyi özendirmek.

b) Açık Tutma ve Değişim

Katılan devletlerin öğrencilerine, öğretmenlerine ve bilim adamlarına, birbirinin eğitim, kültür ve bilim kurumlarının, karşılıklı olarak kabul edilebilir koşullarda açık tutulması yollarını iyileştirmek ve ortak çıkar bulunan bütün alanlarda bu kurumlar arasında değişimi özellikle şu yollarla yoğunlaştırmak:

- Katılan yabancılar için düzenlenen, eğitime ve kurslara ilişkin kolaylıklar ile, bunlara katılacak kişilerin kabul edilme koşulları konusunda bilgi değişimini genişletmek;

- İncelemeler, öğretim ve araştırma ya da birbirinin eğitim, kültür ve bilim alanlarındaki çalışmalarından bilgi edinme yollarını iyileştirmek amacıyla, bilim adamlarının, öğretmenlerin ve öğrencilerin, Katılan Devletler arasında yapacakları gezileri özendirmek,

- Ülkelerinde öbür Katılan Devletlerin bilim adamlarına, öğretmenlerine ve öğrencilerine inceleme, öğretim ve araştırma bursları verilmesini desteklemek,

- Sempozyum, seminer ve ortak yapımlı projelerin düzenlenmesini de kapsamak üzere, bilim adamlarının, öğretmenlerin ve öğrencilerin daha geniş ölçüde değişimi ile, örneğin, üniversite yayınları ve kitaplıklarının gereçleri gibi öğretim, yüksek öğretim ve araştırma alanında bilgilerin değişimini de öngören programlar hazırlamak, geliştirmek ve özendirmek,

- Bu gibi düzenlemeler ve programların, bilim adamlarına, öğretmenlere ve öğrencilere, kabul edilecekleri üniversite ve kurumlara giriş ve onlar için hazırlanan programlar konusunda zamanında ve ayrıntılı bilgi verme yolu ile etkin biçimde uygulanmasını kolaylaştırmak, onlara üniversitelerle ilgili, bilimsel ve açık arşiv belgelerini kullanma olanağı vermek ve uygulana gelen yöntemlere dayalı olarak, onların, kabul eden devlette inceleme ya da araştırma yapmak ya da tatil geçirmek için, gezilerini kolaylaştırmak,

- Öğrenimin düzenlenmesine, süresine ve programlarına ilişkin bilgi değişimi, bilgi düzeylerini ve akademik yeterlilikleri değerlendirme yöntemlerinin karşılaştırılmasını geliştirerek, akademik düzey ve diplomaların eşitliği ve karşılaştırılması sorunlarının daha doğru değerlendirilmesini kolaylaştırmak ve yapılabilecek durumlarda, gerekiyorsa, ya hükümetler arası anlaşmalar ya da üniver-

site ve öbür yüksek eğitim ve araştırma kurumları arasında doğrudan doğruya akademik düzeylerin ve diplomaların karşılıklı eşitliğini tanımak,
- Bundan başka, akademik düzeyler ve diplomalar arasında karşılaştırma ve bunların eşitliğine ilişkin sorunlara genellikle kabul edilebilir çözüm getirmek için, çabalarını yoğunlaştırmaları gereğini ilgili uluslararası örgütlere öğütlemek.

c) Öğretme Yöntemleri

Eğitimin bütün düzeylerindeki öğretme yöntemlerinde, sürekli eğitimde ve yetişkinlerin eğitiminde uygulananları da kapsamak üzere, pedagoji yöntemleri konusunda deneyim sonuçlarının ikili ya da çok taraflı biçimde alışverişini, özellikle aşağıdaki yollardan kolaylaştırmak:

- Pedagoji biliminin çeşitli dallarında türlü temas biçimlerini ve işbirliğini, örneğin, ilgili kurumlarca yürütülen karşılaştırmalı ya da ortaklaşa incelemeler ya da öğretim deneyleri konusunda bilgi alışverişi yolu ile, daha da geliştirmek,

- Çeşitli eğitim sistemlerinde uygulanan pedagoji yöntemleri ve orta ve yüksek öğretim öğrencilerinin bilgi edinme süreçlerine ilişkin araştırma sonuçları konularında, uzmanlaştırılmış eğitimin çeşitli türlerinde edinilen deneyimleri göz önünde tutarak, bilgi alışverişini yoğunlaştırmak,

- Yetişkinlerle ilgili eğitim ve yinelenen eğitimin düzenlenmesi ve yürütülmesi, bunlar ve başkaca eğitim biçimleri ve düzeyleri arasındaki ilişkiler ve ülkelerindeki ekonomik ve sosyal gelişmenin gerektirdiği mesleksi ve teknik eğitim de kapsam içine girmek üzere, kazanılmış bilgilerin değişimini kolaylaştırmak,

- Çözümü ortaklaşa bir yaklaşım ve uluslararası daha geniş bir işbirliğini gerektiren, insanlığın büyük sorunlarına özellikle değinerek, uluslararası anlayış için, gençliğin ve yetişkinlerin eğitiminde, deneyim alışverişini özendirme,

- Birbirlerini daha iyi tanımak ve okul kitaplarında karşılıklı olarak ülkeleri ile ilgili bilgilerin yer almasını kolaylaştırmak çarelerini göz önünde tutarak, okul kitaplarını da kapsamak üzere, eğitim gereçleri ve eğitim alanında teknik yenilikler konusunda bilgi alışverişini kolaylaştırmak.

Ulusal azınlıklar ya da bölgesel kültürler:

Katılan Devletler, eğitimin her türlü alanlarında aralarındaki işbirliğine, ulusal azınlıkların ya da bölgesel kültürlerin bulunabileceği katkının bilinci içinde, ülkelerinde böyle azınlıklar ya da kültürler varsa, bu katkıyı üyelerinin yasal çıkarlarını da göz önünde tutarak, kolaylaştırmak niyetindedirler.

PARİS ŞARTI

AGİK, 19-21 Kasım 1990 tarihleri arasında Paris'te toplanarak, literatüre "Paris Şartı" olarak geçen anlaşma üye devletlerce imzalanmıştır. Paris Şartı'nın giriş bölümünde, "İnsan Hakları Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü" başlığı altında, Konferansa katılan devletler, aşağıdaki kararları almışlardır:

İnsan Hakları, Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü

Milletlerimizin tek yönetim sistemi olarak demokrasiyi kurmayı, sağlamlaştırmayı ve güçlendirmeyi taahhüt ederiz. Bu çabamızda aşağıdaki hususlara sadık kalacağız;

İnsan hakları ve temel hürriyetleri, tüm insanların doğumlarıyla birlikte iktisap ettikleri vazgeçilmez haklardır ve kanunlarla garanti altına alınmışlardır. Bunların korunması ve geliştirilmesi devletin başta gelen görevidir. Bunlara saygı, zorba bir devlete karşı asıl güvenceyi oluşturur Bunlara uyulması ve tam olarak uygulanması hürriyetin, adaletin ve barışın temelidir.

Demokratik yönetim, düzenli olarak yapılan hür ve adil seçimlerle ifadesini bulan halk iradesine dayalıdır. Demokrasinin temelinde insana saygı ve hukukun üstünlüğü yatar. Demokrasi, ifade hürriyetinin, toplumun her kesimine karşı hoşgörünün ve herkes için fırsat eşitliğinin en iyi güvencesidir.

Temsili ve çoğulcu karakteriyle demokrasi, seçmene karşı sorumluluğu, kamu görevlilerinin kanunlara uyma yükümlülüklerini ve tarafsız bir şekilde dağıtılan adaleti kapsar. Kimse kanunların üstünde olamaz.

Ayrım gözetmeksizin herkesin:

düşünce, vicdan, din ya da inanç hürriyetine, ifade hürriyetine, örgütlenme ve toplantı düzenleme hürriyetine, seyahat etme hürriyetine sahip olduğunu;

Hiç kimsenin, haklarını bilmeye ve kullanmaya, hür ve adil seçimlere katılmaya, herhangi bir suçla itham edilmeleri halinde adil ve açık yargılamaya, tek başına ya da topluca mülk edinmeye ve ferdi teşebbüse, ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan yararlanmaya hakkı olduğunu teyid ederiz.

Ulusal azınlıkların etnik, kültürel, dil ve dini kimliklerinin korunacağını, ulusal azınlıklara mensup kişilerin bu kimliklerini ayrıma tabi tutulmaksızın ve kanun önünde tam bir eşitlikle, hür olarak ifade etmeye, korumaya ve geliştirmeye hakları olduğunu teyid ederiz.

Herkesin, haklarının ihlali halinde, ulusal ve uluslararası alanda, yasal yollara başvurma hakkını garanti altına alacağız.

Bu ilkelere tam saygı, yeni Avrupa'yı üzerinde inşa etmeyi amaçladığımız temeli oluşturmaktadır.

Ülkelerimiz demokratik kazanımları vazgeçilmez hale dönüştürebilmek amacıyla işbirliği yapacaklar ve birbirlerini destekleyeceklerdir.³¹

³¹ Paris Şartı ile ilgili olarak Bkz.: 1) Aslan GÜNDÜZ, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Metinler*, (İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım 1994. 2) Şeref ÜNAL, a.g.e.

İSLAM KONFERANSI YASASI(*)

Bismillahirrahmanirrahim,

12-15 Recep 1389 (22-25 Eylül 1969) günlerinde düzenlenen İslam Ülkeleri Kralları, Devlet ve Hükümet Başkanları Konferansı ile ilgili olarak;

15-17 Muharrem 1390 (23-25 Şubat 1970) günlerinde Cidde'de yapılan Dışişleri Bakanları Birinci İslam konferansı ve 27 - 29 Şevval 1390 (26 - 28 Aralık 1970) günlerinde Karaci'de toplanan Dışişleri Bakanları İkinci İslam Konferansını anımsayarak;

Ortak inançlarının, İslam halkları arasında yaklaşma ve dayanışma kurulması için güçlü bir öge oluşturduğuna inanarak;

İnsanlığın ilerlemesi için önemli öğelerden biri olarak kalacak olan, İslam'ın manevî, ahlaksal, sosyal ve ekonomik değerlerinin korunmasında kararlı olarak;

Amaç ve ilkeleri insanlar arasındaki verimli işbirliği için bir temel oluşturan Birleşmiş Milletler Yasasına ve Temel İnsan haklarına bağlılıklarını yineleyerek;

Halkları arasındaki kardeşçe ve manevî temelli dostluk bağlarını pekiştirmeye ve öncelikle adalet, hoşgörü ve ayırım gözetmeme ilkeleri üzerine kurulmuş bulunan özgürlüklerini, uygarlıklarını ve ortak miraslarını korumaya kararlı olarak,

Her yerde insanlığın refahını, gelişmesini ve özgürlüğünü artırma çabası içinde ve kendi halkları ve bütün dünya halklarına güvenlik, özgürlük ve adalet getirecek dünya barışını sağlamak amacıyla, birlikte çaba göstermek konusunda kararlı olarak, İslam Konferansının işbu yarasını kabul ederler.

Madde—1. Üye ülkeler bu yasa ile "İslam Konferansı Örgütü"nü kurarlar.

Madde—2/ A. Amaçlar:

* İslam Konferansı Yasası, 4 Mart 1992 tarihinde Cidde'de katılan devletler Dışişleri Bakanları'nca kabul edilip imzalanmıştır. Türkiye anlaşmayı imzalamış, fakat henüz onaylamamıştır. Ancak fiili üyelik hali devam etmektedir. Üstelik 1975'de Cidde'de yapılan Dışişleri Bakanları toplantısında Türkiye'nin çağrısı üzerine 7. Bakanlar Konferansı 1976 Mayıs'ında İstanbul'da toplandı. Dönemin Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün bir mesajının okunduğu, Başbakan Süleyman Demirel'in konuştuğu bu toplantıda, Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil, Türk Hükümetinin Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Türkiye'de bir siyasal büro açmasını kabul edeceğini açıklamıştır. Öte yandan bu toplantıda, Siyonizm "sömürgeci, genişleme siyaseti güden, ırkçı, emperyalist bir doktrin" olarak kınanmıştır ki, Türkiye de bu "consensus" kararına katılmıştır. Hatta konu 6 ay sonra Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na getirildiğinde, "Siyonizm'in bir ırkçılık olduğu" yolundaki karar tasarısını, Kuruldaki çoğunlukla birlikte, Türkiye de onaylamıştır.

IV. İslam Zirvesi, 1984 yılında Kazablanka'da toplanmış ve bu Konferansta Devlet Başkanı Kenan Evren hem Konferans Başkan Yardımcılığına hem de Ekonomik ve Ticari İşbirliği Sürekli Komisyonu'nun Başkanlığına getirilmiştir.

1975 Ekiminde çalışmalarını başlatmış olan İslam Kalkınma Bankası, 1986 yılı ortalarına dek Türkiye'nin çeşitli projelerine 400 milyon dolara yakın kredi açmış, buna karşılık Türkiye'nin Bankanın sermayesine katkısı 70 milyon dolar (sermayenin %3,5'i) olmuştur. Bkz.: İsmail SOYSAL, a.g.e., s.738.

1. Üye devletler arasında İslam dayanışmasını geliştirmek;
2. Ekonomik, sosyal, kültürel, bilimsel ve diğer önemli çalışma alanlarında üye devletler arasında işbirliğini güçlendirmek ve uluslararası örgütlerde, üye devletler arasında danışmalarda bulunmak,
3. Irk ayırımını, ayırım gözetmeyi önlemeye ve sömürgeciliğin her biçimini ortadan kaldırmaya çabalamak,
4. Adaletle dayalı bir uluslararası barış ve güvenliği desteklemek için gerekli önlemleri almak,
5. Kutsal yerlerin korunması için gösterilecek çabalar ve Filistin halkının savunulması için gösterilen destekte uyum sağlamak ve haklarını yeniden kazanmaları ve topraklarını kurtarmaları için, Filistin Halkına yardım etmek,
6. Bütün Müslüman ulusların onur, bağımsızlık ve ulusal haklarını korumak amacıyla, onların savaşımını desteklemek,
- 7 ve devamı maddeler (B) alt başlığında örgütün işleyişi ile ilgili bilgiler konu dışında olduğundan buraya alınmamıştır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- AKGÜNER, Tayfun; “1961 Anayasasına Göre Millî Güvenlik Kavramı ve Millî Güvenlik Kurulu”, (İstanbul, İ.Ü.S.B.F. Yayınları, 1983)
- AKIN, İlhan F; “Temel Hak ve Özgürlükler”, (İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1971)
- AYGEN, M. Cemal; “Teşri’i Faaliyetinden Dolayı Devletin Hukukî Mesuliyeti”, (Ankara, Akıncı Matbaacılık, 1955)
- BALCI, Muharrem; “MGK ve Demokrasi, Hukuk-Ordu-Siyaset”, (İstanbul, Yöneliş yayınları, 1998. 2. Baskı)
- BOZDAĞLI, Sabiha; “İhtilaller ve Darbeler Tarihi”, (İstanbul, Cem Yayınları, 1974)
- DOĞRU, Osman, “İnsan Hakları Avrupa İçtihadları”, (İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, 1996)
- DÖNMEZER, Sulhi-YENİSEY, Feridun; “Karşılaştırmalı Türk Ceza Kanunu ve 1997 Tasarısı, Gereçekler”, (İstanbul, Alkim Yayınları, 1998)
- DUMAN, İlker Hasan; “1982 Anayasasında İnsan Haklarına Saygılı Devlet”, (İstanbul, İnkılap Yayınevi, 1997)
- ERDOĞAN, Mustafa; “Rejim Sorunu”, (Ankara, Vadi Yayınları, 1997)
- EROĞLU Hamza; “İdare Hukuku”, ((Ankara, Turhan Kitabeci, 1985)
- GEMALMAZ, Mehmet Semih; *Uluslararası İnsan Hakları Genel Teorisine Giriş*, (İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, 1997)
- _____; “Temel Belgelerde İnsan Hakları Usul Hukuku-1”, (İstanbul, İnsan Hakları Derneği Yayını, 1995)
- _____; “Avrupa İnsan Hakları Komisyonu Önünde Türkiye-1, Kabuledilebilirlik Kararları”, (İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, 1997)
- GÖLCÜKLÜ, Feyyaz-GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref; “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması”, (Ankara, Turhan Kitabevi, 1994)
- GÜNDÜZ, Aslan; “Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Metinler”, (İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, 1994)

- JULIEN, Cloude; “*Demokrasilerin İntiharı*”, (İstanbul, Milliyet Yayınları, 1974)
- KAPANİ, Münci, “*İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları*”, Bilgi Yayınevi, 3. Basım, (Ankara, 1996)
- KIRMIZIGÜL, Hüsamettin; “*Uygulamada ve Teoride Memurlar Hakkında Tahkikat ve Muhakeme Usulü*”, (İstanbul, Kazancı Yayınları, 1995, 2. Baskı)
- MEB Teftiş Kurulu; “*İdarî ve Adli Soruşturma Rehberi*”, (Ankara, MEB Yayınları, 1996)
- MEB, “*Yöneticinin El Kitabı*”; (Ankara, MEB Basımevi, 1990)
- MUMCU, Ahmet; “*İnsan Hakları & Kamu Özgürlükleri*”, (Ankara, Savaş Yayınları, 1994)
- MÜFTÜOĞLU Güneş; “*Sosyal Devlet ve Hukuk Devleti*”, (Ankara, Saypa Yayınları, 1996)
- ÖZDEMİR, Hikmet; “*Türkiye Cumhuriyeti*”, (İstanbul, İz Yayıncılık, 1995)
- RAUTER, E. A; “*Düzene Uygun Kafalar Nasıl Yetiştirilir*”, (İstanbul, Gözlem Yayınları, 1976)
- SENCER, Muzaffer; “*Belgelerle İnsan Hakları*”, (İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, 1988)
- SOYSAL, İsmail; “*Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları, Cilt-2*”, (Ankara, Türk Hukuk Kurumu Yayınları, 1991)
- ŞAKAR, Müjdat; “*1982 Anayasası ve Önceki Anayasalar*”, (İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, 1994)
- TANÖR, Bülent; “*Siyasî Düşünce Hürriyeti ve 1961 Anayasası*”, (İstanbul, Öncü Kitabevi, 1969)
- _____ ; “*İki Anayasa*”, (İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, 1994)
- TÜRK HUKUK KURUMU, “*Türk Hukuk Lügatı*”, 3. Baskı, (Ankara, 1991)
- ÜNAL, Şeref; “*Temel Hak ve Özgürlükler ve İnsan Hakları*”, (Ankara, Yetkin Yayınları, 1997)
- _____ : *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, İnsan hakları Komisyonu ve Divan Kararları Işığında Sözleşme Hükümlerinin Açıklanması ve Yorumu*, (Ankara, TBMM Yay., 1995)
- YAZAN, Ümit Meriç; “*Türkiye Kanatlarımızın Altında*”, (İstanbul, İz Yayıncılık, 1997)

Makaleler

- AKYOL, Avni; “Millî Egemenliğin 75., Cumhuriyetimizin 72. Yıldönümünde, Millî Eğitim Açısından Sosyal ve Siyasal Durumumuz”, *Yeni Türkiye Dergisi*, Eğitim Özel Sayısı, (Ankara, 1997)
- ARSLAN, Gönül; “Türk Medenî Kanunu Hükümlerine Göre Kurulan Vakıflar Hakkında 21 Eylül 1997 Tarihli Resmî Gazete’de Yayımlanan Vakıflar Genel Müdürlüğü Tebliğine Dair Bir İnceleme”, *Hukuk Dünyası Dergisi*, Eylül-Ekim 1997, İstanbul
- ATAMAN, Taykan; “Ombudsman ve Temiz Toplum”, *Yeni Türkiye Dergisi*, Sayı 14, (Ankara, 1997)
- KENEŞ, Bülent; “Bir Denetim Mekanizması Olarak Ombudsman, Türkiye’deki İhtiyaçlara Ne kadar Cevap Verebilir”, *Yeni Türkiye Dergisi*, Sayı 14 (Ankara, 1997)
- KORKMAZCAN, Hasan; “Sistemin Siyasî ve Hukukî Denetimi”, *Yeni Türkiye Dergisi*, Eğitim Özel Sayısı, (Ankara, 1997)
- PİCKİ, Victor; “Ombudsman Sistemlerinin İslamî Temelleri”, Çev: Taykan ATAMAN, *Yeni Türkiye Dergisi*, Eğitim Özel Sayısı, (Ankara, 1997)
- SELÇUK, Sami; “Sayın Cumhurbaşkanım”, *Türkiye Günlüğü Dergisi*, Yaz Dönemi 1997, Sayı 46, Ankara
- ŞENTOP, Mustafa; “Üniversitelerde Başörtüsü Sorununun Hukukî Çerçevesi”, *Hukuk Dünyası Dergisi*, Eylül-Ekim 1997, İstanbul
- TEMİZEL, Zekeriya; “Yurttaşın Yönetime Karşı Korunmasında Bir Başka Denetim Organı; Ombudsman”, *Yeni Türkiye Dergisi*, Sayı 14, (Ankara, 1997)

Tebliğler

- ALTINDAL, Aytunç; “İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin Amacı”, Kültürlerarası Diyalog Sempozyumu, 8.3.1998 İstanbul
- ATAR, Yavuz; “İnsan Haklarının Korunması Sorunu: Sivil Toplum Kuruluşları Aracılığıyla İnsan Haklarının Korunması Üzerine Bir Öneri”, Uluslararası Müslüman Hukukçular Konferansı, 1996 Didim
- KUTLU, Abdurrahman; “Eğitimde Kalite”, I. Uluslararası Eğitimde Kalite Kongresi, 1996 Konya
- SELÇUK, Sami; “*Hukuk Devleti*”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, (10.3.1995)

DİZİN

1

12 Eylül, 24, 34, 253

A

Abdurrahman Kutlu, 40
Aday Çıracak, 271
Aday Memur, 111
Adaylık Süresi, 101, 111, 335
Adil Yargılanma Hakkı, 430
AGİK, 406, 451, 454
Ahmet Mumcu, 22, 41
Ali Fuat Başgil, 406
Analık Sigortası, 212
Aslan Gündüz, 448, 449, 454
Aslı Memur, 111
Avni Akyol, 39
Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, 406,
442, 448, 449, 457
Ayrımcılık Yasağı, 433
Aylıktan Kesme, 103, 142, 144, 145, 146,
147, 149, 150, 151
Aytunç Altındal, 410

B

Bakanlık Danışmanı, 324
Basın Hürriyeti, 62
Bilim ve Sanat Hürriyeti, 62
Burslu Okuma, 261
Bursluluk, 402
Bülent Keneş, 45
Bülent Tanör, 32, 47

C

Cemal M. Aygen, 406, 407
Cevap ve Düzeltme Hakkı, 199
Cezada Kanunilik, 431
Civil Rights, 418
Claude Julien, 27

Ç

Çalışma Hakkı, 68

D

Demokrasi Eğitimi, 239
Derece İndirme, 266
Demek Kurma Hakkı, 63, 158
Ders Ücretlerinin Kesilmesi, 265, 267
Devlet Memurluğundan Çıkarma, 104, 143
Dilekçe Hakkı, 30, 41, 86
Din ve Vicdan Hürriyeti, 59
Dinlenme Hakkı, 68
Doğum Yardımı, 212
Düşünce ve Kanaat Hürriyeti, 60

E

Eğitim, 35
Eğitim ve Öğrenim Hakkı, 30, 66
Emzirme Yardımı, 213
Erken Çocukluk Dönemi Eğitimi, 365
Etkin Hukukî Yollara Başvurma Hakkı, 433
Evlenme Hakkı, 433

F

Fahri Korutürk, 455

Feridun Yenisey, 225
Feyyaz Gölcüklü, 409, 428

G

Genelge, 75, 197, 254, 293, 382
Gönül Arslan, 54
Görevden Uzaklaştırma, 109, 110
Grev Hakkı, 69
Grev Yasağı, 100
Güneş Müftüoğlu, 23, 28
Güvenlik Hakkı, 429

H

Haberleşme Hürriyeti, 59
Hak, 19
Halkın Avukatı, 30, 45
Hazırlayıcı Eğitim, 111, 114
Hediye, 100, 119
Hikmet Özdemir, 48, 227
Hizmet Akdi, 205, 309
Hukuk, 19
Hukuk Devleti, 23, 25, 48, 49, 50, 52, 70, 96, 117, 237, 406
Hüsamettin Kırmızıgül, 92, 96

İ

İdarî Yargı, 43, 44, 76, 87, 148
İhraç, 143, 266
İhsan Sabri Çağlayangil, 455
İhtar, 143, 150, 151, 264, 265, 267
İlhan F. Akın, 21, 23, 25
İlker Hasan Duman, 23
İmtihan Teftişi, 247, 251
İrfan, 35, 36
İsmail Soysal, 451, 455
İspat Hakkı, 66
İstifa, 141, 144, 264, 266
İş Kazası, 211
İşkence Yasağı, 429

K

Kademe İlerlemesinin Durdurulması, 104, 142, 145, 147
Kamu Denetçisi, 45
Kamu Düzeni, 31, 32, 70, 228, 302, 414, 430, 432, 444
Kanun, 74

Kanun Devleti, 15, 23, 406
Kanun Hükmünde Kararname, 16, 54, 74, 364, 389, 401
Kanun Önünde Eşitlik, 50
Kanunî Hakim Güvencesi, 64
Kenan Evren, 455
Kıdem İndirme, 266
Kıdem Tazminatı, 206
Kınama, 103, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151
Kışkırtma Yasağı, 181
Kişi Dokunulmazlığı, 29
Kişi Hürriyeti ve Güvenliği, 58
Kişinin Dokunulmazlığı, 56
Konut Dokunulmazlığı, 59
Kölelik, 429
Kurum Açma İzni, 253, 308, 312, 314, 315
Kutsal Devlet, 26
Kutsal Türk Devleti, 26
Kültür, 35, 36

L

Laiklik, 239

M

M. Semih Gemalmaz, 21, 442, 444
Maaş Kesilmesi, 265
Mal Bildirimi, 98
Malullük Sigortası, 213
Memur Cüzdanı, 135
Memur Kütüğü, 135
Meslekten Çıkarılma, 266
Millî Güvenlik, 32, 33, 48, 71, 113, 178, 194, 288, 337, 457
Millî Güvenlik Siyaseti, 33
Muharrem Balcı, 33, 55
Mustafa Erdoğan, 39
Mustafa Şentop, 72
Muzaffer Sencer, 423, 450
Müjdat Şakar, 49
Münci Kapanı, 418, 432

O

Okul Öncesi Eğitimi, 365
Ombudsman, 30, 45, 422, 459

Ö

Öğretim, 35
 Öğretmen Teftişi, 250
 Örgütlenme Özgürlüğü, 432
 Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması, 59
 Özlük Dosyası, 136

P

Parasız Yatılı, 260, 261, 262, 263, 402, 403
 Parasız Yatılılık, 402
 Pzistrat, 22

R

Rehberlik, 246, 247, 248, 352, 363, 367,
 368, 369

S

Sabiha Bozdağlı, 23
 Savunma Hakkı, 30, 107
 Sendika Kurma Hakkı, 68, 99
 Sınav, 111, 114, 115, 116, 294, 295, 296,
 330, 331, 332, 337, 338, 339, 356
 Sicil Dosyası, 136
 Sicil Raporu, 135, 137
 Soğuk Savaş, 33, 36
 Sosyal Güvenlik Hakkı, 69
 Sözleşme Hürriyeti, 68
 Staj, 111, 112, 113, 114, 115, 263, 382
 Sulhi Dönmezer, 225
 Süleyman Demirel, 455

Ş

Şeref Ünal, 38, 420, 447, 454
 Şikayet Hakkı, 87

T

Tam Yargı Davası, 79
 Tayfun Akgüner, 32
 Taykan Ataman, 45, 459
 Teftiş, 129, 145, 149, 169, 231, 246, 247,
 250, 251, 252, 268, 301, 309, 333, 369,
 372
 Tek Parti Dönemi, 27, 406
 Tevbih, 143, 150, 151, 264, 265, 267

Tevhid-i Tedrisat Kanunu, 39, 442
 Toplanma, 299, 302, 432
 Toplantı ve Gösteri Yürütüşü Düzenleme
 Hakkı, 64
 Toplu İş Sözleşmesi, 68, 126
 Toplu Şikayet Yasağı, 87
 Topyekun Savaş, 33
 Topyekun Savunma, 33
 Türk Hukuk Kurumu, 20
 Tüzük, 16, 43, 74, 88, 159

U

Ulusal Devlet, 25
 UNESCO, 37, 423, 426, 427
 Usta Öğreticilik, 276
 Uсталık, 275, 276, 281
 Uyarma, 71, 102, 106, 134, 143, 144, 145,
 146, 147, 148, 149, 150, 151, 299, 300
 Uzlaştırma Kurullarını, 45

Ü

Ümit Meriç Yazan, 35

V

Vekalet Emrine Alınma, 266
 Vicdan ve Din Özgürlüğü, 431

Y

Yardım Toplama, 282, 285, 286
 Yaşam Hakkı, 429
 Yavuz Atar, 36
 Yemin, 96, 117, 118
 Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti, 59
 Yönetici Teftişi, 250
 Yönetmelik, 75
 Yüksek Askerî Şura, 24, 34, 44, 70
 Yürütmenin Durdurulması, 82

Z

Zekeriya Temizel, 45
 Zoralım, 122
 Zorla Çalıştırma Yasağı, 58, 429

